ROMANUL SECOLULUI XX

ARTIOM VESIOLÎI

rusia scăldată în sînge

UNIVERS

Artiom Vesiolii (pseudonim literar al lui Nikolai Kocikurov — 1899—1939) debutează în 1919, abordînd o tematică de stringentă actualitate. Piesele de teatru *Iarba fiarelor* (1919) și *Noi* (1921), proza din *Lăsata secului* (1921), *Rîuri de foc* (1924), *Pămînt natal* (1926), ca și romanul istoric *Volga petrece* (1932) ilustrează cu strălucire darurile acestui scriitor. Dar opera sa de căpetenie rămîne romanul *Rusia scăldată în sînge* — o frescă vie a Revoluției din Octombrie.

Oglindă fierbinte a unei răscruci de istorie — Revoluția din Octombrie —, Rusia scăldată în sînge zugrăvește viguros și fără codeli portretul dramatic al unor zile de sfîrșit și început de lume. În urzeala deasă de adevăr și durere a cărții, erorii întîmplărilor ei își contopesc pînă la urmă chipurile într-un singur chip, ai cărui ochi larg deschiși privesc spre ziua de mîine, menită să așeze orînduirea dreaptă a celui care trudește. Tocmai aici stă și forța acestei opere, patosul ei. Fiindcă Rusia scăldată în sînge este, la o mai atentă scrutare, un poem al speranței și al aspirației la fericire.

Lei 18.

ARTIOM VESIOLÎI

Rusia scăldată în sânge

roman

Versiune românească
revăzută şi întregită
în tălmăcirea lui
MARCEL GAFTON
şi MIHAIL CHIŢIŞ

Editura
UNIVERS
Bucureşti ● 1974

Cu moartea pre moarte călcând

În Rusia e revoluţie –
zguduitu-s-a gliişoara-mumă
şi s-au învolburat toate...

PĂMÂNTUL SE CLĂTINA, ZGÂLŢÂIT DE URAGANUL războiului şi beat de sânge.

Crucişătoare şi cuirasate cutreierau mările şi oceanele, scuipând trăsnete şi foc. Pe urma navelor se furişau submarine, iar puitoare de mine însămânţau din belşug deşertul apelor cu grăunţele morţii.

Aeroplane şi zepeline zburau spre apus şi spre răsărit, spre miazăzi şi spre miazănoapte. Din tării, mâna pilotului zvârlea tăciuni aprinşi peste furnicarele de oameni, peste rugurile oraşelor.

Prin nisipurile Siriei şi Mesopotamiei, pe câmpiile brăzdate de tranşee din Champagne şi Vosgi se târau tancuri, nimicind tot ce era viaţă.

De la Baltica şi până la Marea Neagră, de la Trapezunt şi până la Bagdad, baroasele războiului băteau fără încetare.

Apele Rinului şi Marnei, ale Dunării şi Nemanului se înroşiseră de sângele naţiunilor beligerante.

În Belgia, Serbia şi România, în Galiţia, Bucovina şi Armenia turcească pălălăiau sate şi oraşe. Iar drumurile... Pe drumurile muiate de sânge şi lacrimi se scurgeau trupe, artilerie, trenuri regimentare, spitale de campanie, refugiaţi.

Fioros şi sângeriu, anul una mie nouă sute şaisprezece se apropia de scăpătat.

Secera războiului reteza spicele vieţii.

În bisericile ortodoxe, protestante, catolice, în moschee şi geamii – vaier, jale, trupuri prosternate în rugăciune.

Goneau trenuri cu pâine, carne, conserve alterate, cizme

mucede, piese de artilerie, muniţii... Şi toate acestea erau zdrenţuite, sfârlogite, devorate şi înghiţite de front.

Oraşele se zvârcoleau în strânsoarea foamei şi a frigului, gemetele satelor se înălţau spre cer, dar darabana tobelor şi înverşunatele răgete ale tunurilor nu conteneau, înăbuşind scâncetul de moarte al pruncilor, bocetele mamelor şi soţiilor.

Poposeau năprasnele şi se cuibăreau durerile în aulele cecenilor, în satele ucrainenilor, în staniţele cazacilor, în cocioabele mahalalelor muncitorimii. Plângea săteanca păşind în urma plugului. Plângea orăşeanca cu fruntea prăbuşită pe înştiinţarea de moarte unde, în dreptul numelui drag, ardeau spăimântător cuvintele: „Căzut la datorie”. Jelea sfâşietor pescăriţa flămândă, scrutând cu alean oceanul ce-l înghiţise pe marinar. În tabăra băjenarilor bocea, sub car, galiţeanca, lângă leşul pruncului care începuse să înţepenească. Un vălmăşag neostoit de vaiete stăruia la cercurile de recrutare, în cazărmile şi în gările din Toulon, Kursk, Leipzig, Budapesta, Neapole.

Sub flamura năpastei, în lumea toată se înălţa un geamăt ca o vâlvătaie, din care răbufnea răguşeala răscolitoare a strigătelor deznădejdii...

Numai în dauritele palate – la Moscova, Paris, Viena – scânteia muzica, puhoia veselia încinsă de vinaţuri, se lăfăia dezmăţul.

— Război până la victorie!

Aristocraţii milităriei ciocneau bucuros cupele înspumate cu rechinii finanţei.

— Război până la victorie!

Iar dincolo, pe câmp, ca şi cum ar fi măturat mormane de frunze moarte, târnurile de foc îngrămădeau în gropi comune hamali din Hamburg şi mineri din Donbas, nomazi din Arabia şi grădinari de pe malurile Gangelui, docheri din Liverpool şi ciobani maghiari, proletari de toate rasele, naţiile şi graiurile, plugari ce osteniseră în sudoarea frunţii pe glia părinţilor şi străbunilor spre a-i smulge pâinea cea de toate zilele.

Cruci şi morminte, morminte şi cruci.

Balcanii, Kurdistanul, văile Carpaţilor, buftul pământului polonez, forturile Verdunului şi muscelele Meusei fuseseră vârtos împănate cu carne cătănească.

În minele Ruhrului, Krivoi-Rogului, Siberiei, în uzinele chimice ale Germaniei, prizonierii de război erau puşi la cele mai silnice munci. Prizonierii de război lâncezeau în lagăre împrejmuite cu sârmă ghimpată, se sfârşeau sub cravaşa gaborului sau a caporalului, mureau în barăci de foame, de tifos, de inimă rea.

Spitalele de campanie... Sălaşe ale durerii şi amărăciunii. Mutilări, degerături, contuzii, asfixieri cu gaze de luptă, oase zdrobite, plăgi fetide. Zbuciumări delirante pe paturi şi pe mesele de operaţii, unde sângele se amesteca cu puroiul, blestemele cu hohote de plâns, gemetele cu rugile pentru miluirea orfanilor, bruma de speranţă, spulberată şi ea, cu deznădejdea cea mai neagră.

Oameni care pierduseră mâini, picioare, ochi, grai, auz, alţii – ajunşi la sminteală, alţii – nişte cadavre ambulante, băteau pragurile diverselor instituţii de stat şi ale societăţilor de binefacere, ori cerşeau târându-se pe cioate, în cârji sau în cărucioare pe străzile Berlinului şi Petrogradului, ale Marsiliei şi Constantinopolului.

Ţara era buimacă de suferinţă.

Peste oraşul flămând, peste satul înfometat plana umbra morţii. Sânii codanelor se ofileau, nesărutaţi. Somnul nevestelor era zbuciumat şi tulbure. Răguşiţi de atâta plâns, pruncii adormeau la piepturile vlăguite ale mamelor.

Războiul înghiţea oameni, grâne, vite.

În stepe, hergheliile şi turmele se împuţinaseră.

Ogoarele părăsite erau năpădite de bălării, viforniţele îngropau bucatele nestrânse, culcate la pământ de vânturile toamnei.

Pe drumuri apărură cei dintâi copii vagabonzi. Când pe jos, când altcum, pribegeau încotro vedeau cu ochii.

Rău cu industria: nu se găsea combustibil, materie primă, forţă de lucru. Fabricile şi uzinele îşi închideau porţile.

Rău cu transporturile: în Siberia şi Turkestan, hambarele

gemeau de grăunţe care se încingeau şi putrezeau, pentru că nu era cu ce să le care de acolo; în stepele calmuce şi cazahe zăceau sub cerul liber munţi de carne pregătită pentru armată; carnea foia de viermi şi câinii îşi făceau culcuş în ea şi căţelele fătau.

Scrisori de pe front...

Nepreţuita mea soţioară!

Întâi şi întâi te salut cu adâncă plecăciune şi spune salutări de la mine la toate neamurile. Până una-alta, mulţumesc lui Dumnezeu, sunt bine, sănătos, ceea ce vă doresc şi dumneavoastră. Pe Vasili Reazanţev l-o împuşcat lângă cetatea turcească Beiburt. Pe Ivan Prohorovici l-o rănit rău de tot, i-o rupt falca şi mă tem că nu scapă cu viaţă. Şmaroga e mort. L-au omorât şi pe Iliuşka Kostîcev – dă tu fuga până-n cătun s-o vesteşti pe Feonia, maică-sa. Cât despre cumnatu-meu, Grigori Savelici, am fost la un atac împreună şi o smuls din el aşa ca la un chil de pulpă, că acu' îl pizmuim cu toţii. L-au trimis tocmai hăt, îndărătul liniilor, până îl pune doctorii pe picioare şi, mai ştii, cam pe la vremea semănatului s-ar putea să te pomeneşti cu el în staniţă.

Numai lui Polikaşka îi e a tot juca. A mai luat o decoraţie şi l-au făcut majur. „O sută de ani o să mă lupt de-acum încolo", zice. Da' lasă, de cum, om porni iar la luptă, i-arătăm noi câinelui ăstuia.

Bagă de seamă, Marfinka, nu cumva să-ţi faci de cap în lipsa mea. Păzeşte obrazul meu, care ţi-s bărbat, şi poartă-te cum se cade. Scrisoarea ta o citesc ceas de ceas, clipă de clipă. Cum mântui de grijit calul, mă scobor în bordei, mă întind în culcuş şi citesc. Noaptea, de mă apucă dorul, scot scrisoarea din buzunar şi iar citesc.

La voi, acolo, prin părţile Kubanului, nu s-aude nimic despre pace? Soldaţii sunt tare amărâţi şi se întreabă ei între ei: „Pentru ce ne vărsăm sângele, ne prăpădim sănătatea şi ne dăm vieţile tinere în procleta asta de Turchie? N-are nicio o noimă..."

Drept care mă iscălesc,

Lacrimile femeile sărau literele stângace ale scrisorilor venite de pe front şi deseori, câte o mână tremurândă aprindea în faţa icoanei o lumânare, implorând mântuirea celor dragi aflaţi în primejdie.

Iar acolo, pe câmpiile depărtate, viscolele şi ninsorile troieneau tinereţea!

Pe ger şi pe arşiţă, înfundându-se până la cingătoare în zăpadă şi până la bărbie în noroi, soldaţii atacau, soldaţii se retrăgeau, soldaţii trăiau în bârloguri săpate în pământ, soldaţii îngheţau în tranşee, sub cerul întins. Schijele şi gloanţele îi puteau nimeri oricând: în luptă, la popasuri, în somn, la umblătoare. Undeva, între zidurile statului-major, o mână de general scrise repede şi fără şovăire: „Către comandantul regimentului de infanterie Sumski. Ordon: Azi, 5 ianuarie, orele 24, veţi ataca inamicul în sectorul încredinţat, cu toate forţele regimentului. Raportaţi neîntârziat rezultatul operaţiunii.” Şi iată că în bezna miezului de noapte o comandă şuşotită înfrigurat făcu ocolul tranşeelor şi bordeielor: „Fiţi gata de atac”. Oamenii îşi luară armele, îşi strânseră centiroanele împovărate de cartuşiere. Care bătea cruci mărunte şi dese, care şoptea o rugăciune, care înjura de mama focului printre dinţii încleştaţi. Strecurându-se prin îngustele şanţuri de comunicaţie, regimentul se concentră în linia întâi şi la comanda: „Cu Dumnezeu înainte!” oamenii săriră peste parapet şi o porniră târâş pe câmpul nins, găurit de bombe şi obuze. De dincolo, se năpusteau asupră-le grindini de plumb şi volburi de oţel sfârtecat. Pământul vuia şi gemea sub ei. În lumina fantomatică a rachetelor, răsfirată în cascade albastre, cu chipurile schimonosite de groază, soldaţii se târau, alergau, se aruncau la pământ, se prăbuşeau... Un glonte încins îl ţucă între sprâncene pe pescarul Ostap Kalaida şi rămase orfană căsuţa lui albă de pe ţărmul mării, lângă Taganrog. Căzu horcăind şi se zgârci în zvâcneli lăcătuşul sormovean Ignat Lîsacenko – vai de nevasta lui cu trei copilaşi în braţe. Suflul unei explozii

puternice azvârli în văzduh, printre bulgări de ţărână îngheţată, pe voluntarul Petea Kakurin – un băieţandru, apoi îl repezi într-un şanţ, ca pe un chibrit ars – ce bucurie pe bătrânii lui când o să le ajungă vestea în depărtatul Barnaul. Păru că-şi reazămă capul de un muşuroi, dar nu se mai ridică de acolo uriaşul Iuhan de pe Volga – nu va mai răsuna codrul de securea şi de cântecele lui. Lângă Iuhan căzu comandantul companiei, locotenentul Andrievski – şi pe el l-a iubit cineva, şi pe el l-a alintat o mamă. O grenadă se rostogoli sfârâind drept la picioarele vânătorului siberian Alexei Sedîh şi jerba de foc a exploziei i se opri, toată, în pântece. Se prăbuşi cu un urlet cumplit pe spate, iar braţele cu care sfâşiase boturi de urşi îi căzură neputincioase în lături. Ciuruiţi de mitralieră rămaseră agăţaţi în păienjenişul sârmei ghimpate Karp-lunganul şi Karp-scundacul, amândoi din acelaşi sat – va veni primăvara, un abur albăstrui va învălui stepa, dar cei doi plugari vor continua să-şi doarmă somnul adânc într-o groapă comună... Adânc fu în noaptea aceea şi somnul generalului de stat-major care nu auzea nici bătăile inimilor strivite de groază, nici gemetele de pe câmpul de luptă.

Puhoaie de foc şi oţel spălau contingentele armatelor.

Ordinele de mobilizare erau lipite pe garduri, iar la ţară, vestite în biserici şi strigate prin pieţe.

Plecau pe front cei ce trudeau din greu şi slujbaşi mai mărunţei, medici de plasă şi învăţători; plecau sublocotenenţi instruiţi la repezeală şi studenţi smulşi de la cursuri; plecau copii ai ogoarelor şi ai mahalalelor orăşeneşti; plecau calfe şi breslaşi, tejghetari din magazine de mode şi tâlhari de drumul mare; plecau bărbaţi bărboşi, capi de familie, şi copilandri atunci luaţi de pe băncile şcolilor; plecau voinici, zdraveni, gălăgioşi. Dar erau şi unii invalizi care se întorceau pe front. Războiul despărţea logodnici şi fraţi, le lua mamelor feciorii, nevestelor – bărbaţii, copiilor – taţii, susţinătorii.

Război, război...

Zbierat şi ţiuit de armonici,
clocot în inimi
clocot în glasuri:

Măi mestecene, frăţie.
Verde crenguliţă,
Astăzi plec la cătănie
Drag să-ţi fiu, leliţă!

Bezmetici, ferfeniţiţi, zurbagii, băteau în cete străzile, rupeau garduri, spărgeau geamuri, jucau, boceau, urlau cântece „de inimă-amară”...

Adu gamela zornăind
Cu bine, porumbiţa mea!
Te văd amarnic lăcrămând
Mai dihai ca măicuţa mea...

— Veseliţi-vă, flăcăi! S-o facem lată câte zile mai avem... Veseliţi-vă, apărători ai tronului, ai credinţei şi ai patriei!

— Tron?... Patrie?... la mai slăbeşte-mă, că eu am fost *acolo,* şi-am gustat din bucate... Când aud vorbele astea, îmi vine să latru şi să muşc.

— Şi zi, mă leatule, e vai şi-amar?

— Cam aşa, leatule?

Se priviră leat cu leat
Şi din cap au clătinat:
Unde mergem amândoi
O să fie vai de noi...

Petruha se scutură de nevastă-sa, care i se atârnase de braţ, rupse armonica în două, sfărâmă jumătate de muchea unui zid şi, lăsându-se pe vine, îi arse o căzăcească, de i-au mers peticele.

— Praf o să facem Ghermania aia!

— Mai potoleşte-te, se ruga nevasta, copleşită de durere. Astâmpără-te odată, sfârlează!

Petruha se smucea ca un cal nărăvaş înghesuit între

hulube:

— Pe mine să mă laşi în pace, că de acu’ mi-s omul stăpânirii.

O bătrână – faţa îi era ca miezul de nucă mucedă – îşi întinse rugător braţele pământii:

— Vino, Grişenka, să te strâng la piept pentru ultima oară.

— Nu te căina, bunicuţo, că şi la război mai scapă câte unii...

— Mă seacă la inimă... Grişenka, nepoţelul meu drag... Întoarce-te, sufleţelule, cu faţa la biserică şi spune o rugăciune.

— Ei, cumetre, rămâi cu bine.

— Să ne vedem sănătoşi.

— Război...

— Uf, nu mai văd să se isprăvească...

— Nu pelinul din sticlă m-o dat gata, ci ăl din inimă.

— Tu, Grişutka, acolo, la oaste, unde-o fi să te dea, să nu te îmbeţi şi să nu ieşi din vorba mai-marilor...

— Lasă, bunicuţo, lasă...

Îmbrăţişări, sărutări. Cele din urmă.

Cântecele zbierate deşucheat, ţipetele, bocetele se stingeau încet, departe de sat, între ţarini tăcute.

Doar jelania vreunei mame bătrâne, prăbuşită în omăt, se mai auzea încă multă vreme.

— Pe ultimul... Pe cel din urmă.. Vai şi amar!... Mai bine năşteam un bolovan, să nu mi se clintească de-acasă. Doamne-Dumnezeule! Alioşenka, floricica mea dulce! Au n-a avut ţarul destul norod şi fără tine?

Vântul smucea în pleasne poala neagră a fustei, răvăşea şuviţele cărunte scăpate de sub broboadă.

— Pe ăl din urmă mi l-au luat... Nici n-a apucat să se zburătăcească bine!... Pe ăl din urmă! Of... Of... Fecioraşii mamei dragi, sărăcuţii de voi...

Dar feciorii n-aveau cum să o audă şi numai lupii de prin cine ştie ce văgăuni păreau să-i îngâne vaierul.

De la Kuban şi Don, de pe meleagurile Reazanului şi

Vladimirului, din Karelia, Caucaz, Altai, Siberia, de la depărtări de mii de verste, din tuspatru zările, pe şleahuri, tracturi, drumuri vicinale, pe râuri, pe poteci de munte, pe singuraticele drumeaguri ale taigalei, pe arşiţă şi ger, clefăind prin noroi sau stârnind nori de colb – veneau! Pe jos, cu sania, cu căruţa, călare, cu luntrea, până la calea de fier, până la oraş, până la cercul de recrutare.

În încăperile unde lucrau comisiile de recrutare – înfrigurare, emoţii, groază, noian de suferinţe, de-a valma cu bravadă, îndrăzneală deşănţată şi sudalme ca la crâşmă.

Recruţii se înfăţişau goi puşcă. Furierii de la garnizoană le puneau câteva întrebări, doctorii îi pipăiau şi-i examinau la repezeală.

— Bun. Următorul.

Recruţii trăgeau la sorţi.

— Ia-i moţul!

Un subofiţer reangajat îi tăia recrutului un smoc de păr din frunte.

— Moţul!

Smocuri de păr de toate culorile şi pe care încă în ajun le mângâiase şi le pieptănase o mână iubitoare, zăceau pe duşumelele înnegrite de urme.

Ţâşneau pe uşă, roşii şi năduşiţi, ca dintr-o baie de aburi, cu numerele trase la sorţi agăţate strâmb pe căciuli. Apucau, chiar de la picioare, pumni întregi de zăpadă murdară şi o înghiţeau cu lăcomie.

— M-au tuns, tătuţă... Parc-au scos sufletul din mine.

— Cică, Petrovan l-a scăpat pe Lionka al lui...

— De, taică, dacă ţi-e punga plină...

— Ce să-i faci... Aşa a vrut Dumnezeu... O să te duci la oaste. Nu eşti tu ăl dintâi şi nici ăl de pe urmă.

— Vaska! strigă o femeie voinică, între două vârste, făcându-şi loc prin îmbulzeală. N-ai dat cumva de Vasenka al meu? Vreau să-l mai văd odată.

— S-a aghezmuit de nu-l mai ţin picioarele... Zace în şanţ, lângă crâşmă. Ha, ha, ha! E mânjit tot de păcură.

— Vai de sufletul meu! Şi de câte ori m-am rugat de el: Nu bea, Vasenka. Degeaba...

— Bun rămas, Volga! Bun rămas, pădure!

Cazarmă
instrucţie la iuţeală
tedeum
gara.

...Lângă zidul coşcovit al peronului un băieţaş de vreo cinci anişori, rătăcit de maică-sa, se prăpădea de plâns. Era îmbrăcat cu un cojocel frumos şi purta căciula lui ta-su, care-i tot luneca peste ochi. Icnea opintit printre sughiţuri:

Tăicuţă... Tăicuţule...

Răcnetul scurt al locomotivei opri deodată toate inimile.

Pe peron, clocotul se înteţi.

Tampoanele păcăniră răzleţ şi trenul se urni din loc.

Ţipetele ascuţite ale femeilor răbufniră mai puternic, contopindu-se într-un singur strigăt de deznădejde, gata să despice pământul.

Năpârstocul cu cojocelul de zile mari plângea şi mai sfâşietor. Cu mâna stângă îşi sălta căciula pe frunte, iar dreapta, în care se topise acadeaua nemâncată, o întindea spre vagoanele ce-i scăpărau pe dinaintea ochilor şi ţipa, ţipa, de ziceai că-l taie:

— Tăicuţă... Tăicuţule...

În ticăitul roţilor se depănau verste după verste, rămâneau în urmă gări după gări.

Goneau trenuri militare spre

Riga, Poloţk
Kiev şi Tiraspol
Tiflis, Erevan.

Dorul de casă, de libertate, soldaţii îl înecau în pomadă, colonie şi lustru. În halte jucau voiniceşte pe peron, iar când trenul oprea în oraşele mari se trăgeau în poză la fotografii din jurul gării, ori se suiau în birje şi galop la bordel.

În Samara şi Kaluga, în Vologda şi Smolensk, în staniţele

căzăceşti şi în sătucurile sărmane de pe Veatka nu contenea bolboroseala somnoroasă a psalţilor cam afumaţi:

— Pomeneşte, Doamne, sufletele adormiţilor robilor tăi, pre iubitorii de Hristos oşteni – Ivan, Semion, Evstafi, Piotr, Matvei, Nikolai, Maxim, Evsei, Taras, Andrei, Denis, Timofei, Ivan, Pantelei, Luka, Iosif, Pavel, Kornei, Grigori, Alexei, Foma, Vasili, Konstantin, Ermolai, Nikita, Mihail, Naum, Feodor, Daniil, Savvatei – pomeneşte, Doamne, pe cei care-au căzut pe câmpul de luptă şi au primit cununa de mucenic... Odihneşte-i, Doamne, pe toţi câţi cad, în corturile drepţilor, unde nu e durere, nici întristare, nici suspin, ci viaţă fără de sfârşit... Veşnica pomenire!

Dascălului pravoslavnic îi ţineau parcă isonul pastorul luteran, capelanul catolic, şamanul tungus şi hogea mahomedanilor.

Deasupra lumii răsunau cântări de îngropăciune.

Dar în pământul îmbibat de sânge germinau seminţele mâniei şi ale răzbunării.

Petersburg fremăta înăbuşit şi cele dintâi pietre zobeau geamurile circumscripţiilor de poliţie...

Glăsuieşte soldatul
Maxim Kujel

În Rusia e revoluţie –
zguduitu-s-a gliişoara-mumă
şi s-au învolburat toate

CÂND A IZBUCNIT REVOLUŢIA ŞI L-AU răsturnat pe ţarul Nicolae al II-lea, regimentul nostru se afla pe fronturile turceşti.

Măi, să fie!

Soldaţii mai bătrâni nici n-au dat crezare la început, dar zvonul umbla şi se lăţea: şu-şu-şu, şu-şu-şu... Noi, să vedem ce-o să se mai întâmple. S-a adeverit. A venit un ordin al comandantului de divizie: răscoală, abdicare, Duma, Guvern Provizoriu, drept care se cuvine să-i tragem un tedeum de mulţumire.

'Nţeles, să trăiţi!

Gornistul sună adunarea. Ne aşază în careu.

— La dreapta v-aliniaţi!... Drepţi! Descoperiţi!

Aţâţă haldeul cădelniţa şi-şi flutură mânecile.

— Domnul fie binecuvântat...

Nouă ni se face părul măciucă şi ne trec fiorii. Nici nu mai suflăm. Aşa mişcător le zice, că-ţi dau lacrimile.

— Cu pace Domnului să ne rugăm...

Ne facem nişte cruci cât toate zilele, cădem în genunchi şi ne-apucăm să batem mătănii... „Dumnezeul nostru, al cătanelor, buhos şi jegos... Un' te-ai băgat, fi-ţi-ar preacurata, neprihănita şi netăvălita, de ce ne-ai lăsat cum îşi lasă turma păstorul cel rău? De ce ne-ai dat pradă ursitei vitrege, au nu ţi-e milă. Dumnezeule păduchios al cătanelor, de amărâtele noastre vieţişoare soldăţeşti?"

Popa îşi bălăbănea cădelniţa şi-i zburau pletele în vânt...

Soldaţii s-au mai înseninat. Se priveau cu ochi luminoşi şi se îndreptau de umeri.

După rugăciune, ne punem ţinuta în bună rânduială şi stăm să vedem ce se mai întâmplă.

Vine călare în faţa frontului însuşi generalul, comandantul diviziei – barba albă, pieptul plin de decoraţii şi vocea buhăită. Se saltă el în scări şi flutură o depeşă în aer.

— Fraţilor, nu mai avem pe Majestatea-sa imperială ţarul Nikolai Alexandrovici...

Mai flutură odată depeşa aia şi începe să plângă.

Soldaţii au amuţit de spaimă.

Numai artificierul Pimonenko nu s-a speriat şi-a scos fără şovăire la iveală steagul roşu pregătit din vreme:

JOS ŢARUL! TRĂIASCĂ POPORUL!

Ni s-a tăiat răsuflarea!

Muzica!

Care era mai slab din fire l-au podidit lacrimile. Stăteam în front, numai ochi la steag, numai urechi la ce spunea generalul...

— Fraţilor, s-a isprăvit cu vechiul regim... De-acum înainte, adresându-vă superiorilor, nu va mai trebui să folosiţi formulele de preacinstire: înălţimea-voastră, excelenţa-voastră... Domnule general, domnule colonel şi domnule major, Atât!... Am trăit să vedem şi eliberarea, toţi sunt deopotrivă... Dar orice ar fi să nu uitaţi jurământul. Ţineţi minte, fraţilor, Rusia e maica noastră, iar noi suntem copiii ei...

Am izbucnit:

— Ura!

— Ura-a!

— Ura-a-a!

Muzica ne-a acoperit glasurile.

Generalul s-a şters pe gât şi pe ceafă cu o batistă, şi-a dres glasul şi s-a apucat să dăscălească trupa:

— Să respectaţi regulamentul, să slujiţi cu tragere de inimă, să vă fie gândul la credinţa noastră, la patria noastră... Voi, vulturilor, sunteţi faima şi gloria oştirii ruse... Lumea întreagă stă cu privirile aţintite la faptele voastre de

o nepregetată vitejie...

Uralele au izbucnit din nou, înălţându-se valuri-valuri deasupra regimentului:

— Ura!

— Ura-a!

— Ura-aaa... Aaa... Aaaa...

— Destul am pătimit.

— Ne-am vărsat sângele...

— Trei sute de ani.

— Ajunge!

— Bravo!

— Iar ţarul – opt cu a brânzei!

Cuvintele pline de blândeţe ale bătrânului ne-au mers la inimă. Din veac s-a vorbit mai mult cu bâta cu de-alde noi. Dar excelenţa-sa a adus vorba tare frumos – să te dea gata, nu alta. Toţi sunt deopotrivă, faima şi gloria, vulturi... Şi-atâta ne-a mişcat, atâta a înfierbântat în noi sângele nostru soldăţesc, că ne-am apucat să zbierăm şi mai şi, iar vreo câţiva ofiţeri mai tineri s-au apropiat de general, l-au luat binişor de pe cal şi dă-i, şi saltă-l în braţe.

Fanfara regimentului bubuia.

După ce şi-a tras sufletul şi şi-a netezit barba, moşul a venit spre noi, călcând ţanţoş, mai mult pe vârfuri.

— Vino, frate, să te sărut!

Şi în văzul tuturor, generalul de divizie l-a sărutat pe Alexei Mitrohin, cap de rând în flancul drept al companiei întâi, soldat prost de-al nostru.

Regimentul amuţi.

De unde stătuserăm până atunci ca nişte stane de piatră, în clipa aceea ne-am încredinţat şi noi că s-a zis cu vechiul regim şi că s-a născut o libertate tânără, în toată legea.

Rândurile au fremătat, s-au rupt, s-au învălmăşit grămadă... Lacrimi, îmbrăţişări, pupături. Ziceai că toţi – şi trupa, şi ofiţerii, şi furierii – sunt gata să fie una. Numai majurul reangajat Fomenko a ascultat cât a ascultat, pufnind mereu, dar până la urmă tot n-a vrut să se supună, ticălosul. A zgâit ochii, a căscat cât o şură botul lui turtit de zăvod şi ţin-te răcnet:

— Nu-i adevărat! Avem şi ţar, şi Dumnezeu! Majestatea-sa imperială a fost şi va fi acum şi pururea şi în vecii vecilor!... cu noi este Dumnezeu şi puterea crucii! – S-a închinat, a scuipat gros şi s-a depărtat în pas cadenţat, dând din mâini ca la instrucţie: cotul înainte pân-la cataramă, şi îndărăt, cât poci. O javră!

Dar nouă nu ne ardea de el.

S-au ţinut discursuri până noaptea târziu. Au vorbit şi grade, au vorbit şi ostaşi, dar ăstora li se cam împleticea limba în gură.

Umblam ca beţi.

Regimentul a depus jurământul – scris pe o hârtie unde era trecut pe nume fiecare – a sărutat crucea, a juruit credinţă revoluţionară Guvernului Provizoriu.

Toate astea s-au întâmplat cam pe la postul mare.

Am înălţat steagul roşu deasupra tranşeelor: războiul s-a dus, gata!

Stăm noi o lună, stăm două, trece săptămâna luminată, trec şi Rusaliile – nimic! Război nu e, da' nici vreo îmbunătăţire nu se simte. Zăceam în bordeie ca urşii în bârlog, bătucind sub noi paturile de humă, făceam de sentinelă câte ceasuri scrie la carte, plecam în recunoaştere, ne speteam muncind ba la una, ba la alta, şi ne mistuia dorul de casă. Ca şi sub vechea orânduire, ne mâncau păduchii şi ofurile şi, supuşi regulamentului, răbdam de foame, de frig şi ne îndeplineam îndatoririle pe care le are ostaşul pe front, ca şi cum nimic nu s-ar fi schimbat.

Când cu revoluţia, am golit de tot magazia de efecte. Eu am luat patru gheme de sfoară şi nişte saci de pânză pentru cartuşe. Ciurucuri, poate, da' când oi ajunge acasă, o să prindă bine. Doi poltăveni din compania a noua au umflat casa de bani a regimentului. Cum de-au izbutit, diavolii, nici acum nu pricep, că aia trăgea pe puţin zece puduri, ba chiar de cinci ori pe atât.

Peste tot comitete, care se ţin de taclale şi pun ţara la cale...

Era câte un comitet de fiecare regiment, în fiecare

companie. Auzisem că s-a înfiinţat unul şi la corpul de armată. Ce mai încolo-încoace: orice soldat prost putea să-şi spună comitet – numai bun de gură să fie. Eu, nu că mă laud, nu-s din ăla de umblă cu capul în traistă – războiul m-a învăţat câte ceva şi nici decoraţiile alea două nu mi le-au prins pe degeaba în piept. Compania a doua a hotărât într-un glas:

— Tu, Maxim Kujel, tovarăş credincios, să ne fii deputat şi să sprijini cu mâinile tale bătucite interesele noastre soldăţeşti.

Simt cum mâinile alea bătucite încep să-mi tremure, nu ştiu, de teamă ori de bucurie, dar mă ţin tare. Răsucesc o ţigară, o aprind şi zic:

— L-am slujit pe ţar, oi sui eu şi norodul în car... Carte nu prea am, dar ştiu să ţin piept, şi pentru soldaţi mi-oi pune şi capul.

— Aşa, Kujel! Să nu te laşi!

— La o adică, aici suntem.

— Cu credinţă şi devotament.

Îmi sucesc eu mustaţa covrig şi haida la comitet.

Comitetul era în cortul ofiţerilor, unde-i aer curat, înainte vreme, cum ajungeai la patru paşi de cortul ăsta, – stai! Încremeneai smirnă, mai-mai să plesnească pielea pe tine: „Hau, hau, hau, cer permisiunea să intru”. Acuma, s-a isprăvit, vii la comitet ca la tine acasă. Intră vreun trupete şi dă mâna cu un ofiţer: „Cum aţi dormit?” Sau şi mai şi: se tolăneşte ca un paşă, şi-aprinde o ţigară din tutun turcesc şi suflă fumul fără să se sinchisească drept în nasul ofiţerului, iar înălţimea-sa parcă nici n-ar băga de seamă.

Îţi vine să râzi, dar şi să te cruceşti.

Când mă întorceam la companie şi povesteam toate astea, mai înflorindu-le olecuţă, râdeau fraţii, de ziceai că nechează nişte armăsari dornici de goană şi apoi răsuflau a uşurare.

Azi aşa, mâine aşa, a început fiecare să întrebe de acasă.

— Când ne dă drumul?

— Cum o să fie?

— Păi, ar fi şi timpul...

— Stăm să zacem aici! Parcă-i un blestem...

— Ne-au lăsat de izbelişte...

— Apărători! Dobitoace necuvântătoare!

Iar la comitet, când şi când, secţia soldăţească dădea glas:

— Cum e?

— Răbdare, fraţilor. Scrie la gazetă că azi-mâine, neamţul, aliluia. Atunci o să se încheie pace şi noi, eroii, învingătorii, ne-om întoarce în linişte la căşile noastre.

— Sunt trei ani, înălţimea voastră, de când gazetele tot făgăduiesc raiul pe pământ, da' s-a schimbat ceva? Draci!

— Datoria, ţineţi minte.

— Păi, cam prea se lungeşte datoria asta, de nu i se mai vede capătul.

— Mult a fost, puţin a rămas.

Atunci, noi veneam mai la miez.

— Cât o să mai veselim noi burjuimea, înălţimea voastră? Că suferinţele noastre sunt pentru ea prilej de râs şi desfătare.

— Domnul răsplăteşte rugăciunea, iar patria – slujba.

— Ne-am săturat de cântecul ăsta. Soldatul nu mai vrea să lupte. Gata. Acasă!

Nacealnicii o ţineau tot pe a lor:

— Rusia e maica noastră.

Noi:

— Acasă!

Dânşii băteau apa în piuă:

— Eroism, lauri, datorie...

Noi de colo:

— Acasă.

Dânşii:

— Onoarea oastei ruseşti...

La care noi, verde, la obraz:

— Ni s-a făcut lehamite de onoarea asta. Acasă, acasă, acasă!

— Aţi depus jurământul?

— Mde, cartea asta noi n-avem cu ce o bate. L-am depus!... Cine naiba a mai născocit şi jurământul ăsta?

Or fi având ei dreptate, ofiţerii, în povestea cu jurământul, dar am început să ne cam depărtăm de ei.

De ciudă şi de necaz, hai să luăm legătura cu unităţile învecinate. Ne-am adunat nu mai ştiu câţi şi ne-am dus la regimentul 132 infanterie. Zăpuşeală, mizerie. Soldaţii umblau brambura de colo-colo, numai în cămaşă, descinşi, iar unii desculţi şi în capul gol.

— Ei, neamule, unde-i comitetul?

— E dus la scăldat, da' preşedintele e de gardă la statul-major.

Noi, grămadă la statul-major.

Ian Seromah, preşedintele comitetului, cu mânecile sumese până la coate, se bărbierea în faţa unei oglinjoare leproase. Tocmai ascuţea de o cărămidă ciobul de sticlă ce-i slujea de brici.

— Ia zi, preşedinte, cum e pe la voi?

— Nu mai putem de bine, zice.

Şi-am stat aşa la taifas – vorbă mucalită, soldăţească, până a isprăvit Seromah cu bărbieritul. A învelit ciobul într-o cârpuliţă, l-a vârât într-o crăpătură din perete, apoi s-a spălat pe obrajii luminaţi de perdaf şi a dat mâna cu fiecare dintre noi.

— Văd, fraţilor, că, sunteţi de-ai noştri, oameni trecuţi prin ciur şi prin dârmon, care n-o să-i iertaţi nici pe drăcuşorii ăi mărunţei, nici pe ditamai tartorul... Haidem în bordei, să vă ospătez cu nişte ceai.

În timp ce beam ceai din coji de pâine de secară, îndulcindu-l cu nişte rogodele uscate pe care le strânsese Seromah când fusese odată în recunoaştere, ne-a povestit cum l-au făcut pe comandantul de regiment – o scârbă şi o fiară – ajutor de bucătar; cum s-au înfăţişat la comitetul corpului de armată cu o deputăţie, cerând să le trimită regimentul în refacere în spatele frontului: cum au făcut un miting şi au hotărât ca până una-alta să rămână pe front, îndeplinindu-şi datoria de ostaşi, iar când şi-or pierde răbdarea, s-o întindă toţi o dată pe la căşile lor.

— Să plecăm împreună, am zis, că nici noi nu vrem să ne

prindă iarna pe aici.

— Ce-i drept, cu de-alde ăştia grămadă şi-n iad e veselie, spuse Seromah.

La despărţire, ne-a mai trântit una:

— Trăim ca beii, mâncăm şi bem, un Kerenski avem; l-avem, nu zic, numai căldurica lipseşte...

Am râs tot drumul, amintindu-ne de snoavele lui Seromah.

Au trecut cinci luni, au trecut şi zece, dar tot nu ştim când o să se mântuie cazna asta.

Când se lasă seara, ieşi din bordei şi te uiţi în jur. Păduri, scaieţi, dealuri. Mare sărăcie... Nu ca la noi în Kuban! Acolo apa-i domoală, iarba-i de mătasă, acolo-i stepă! Întinsă, de nici ochiul, nici gândul n-o cuprinde...

Te picneşte tristeţea...

Vântul bate dinspre partea turcească şi se aude rugăciunea muezinului:

— Allah... Allah... Puternice AUah... La ilaha il-la-l-lahu... Tu, Mohammed, îndurătorule, l-lahi...

Ca să ne mai treacă de urât, ne furişăm până dincolo, la turci, ori îi poftim la noi şi-i ospătăm cu borş. Sunt murdari şi negri de fum de parcă nu s-ar spăla niciodată. Dacă nu eşti deprins cu ei, îţi vine rău. Ne aduc tutun, brânză de capră. Uneori, vara, şedeam cu ei pe iarbă, fumam şi tăifăsuiam mai mult cu mâinile.

— Spune, *kardaş*[1], ţi-e dor de casă? întrebă rusul.

— Estem, estem! Rânjesc, arătându-şi dinţii, dau din cap, semn că li-i tare dor.

— Atunci, la ce mai stăm aici şi ne păzim unii pe alţii?... Ajunge! Gata cu joaca, e timpul să se întoarcă fiecare la rostul lui... *Al nostru* a făcut ţâşt! de pe tron; trăgeţi-i şi la *al vostru* o sfârlă.

Ei prind a turui repede, repede, scăpărându-şi dinţii, clătinându-şi căpăţânele rase şi îngustându-şi ochii. Şi rusul înţelege că şi lor le e lehamite de război, că şi pe ei ofiţerul îi plimbă cu vorba, cum plimbă pescarul peştele prins în

[1] Frăţioare, frăţie.

undiţă.

— Ofiţer câinos?

— O-o-o! Câinos câinile.

— Iuzbaşa, câine?

— Câine, iuzbaşa... Iaman... Tot vremea răbdăm foame...

Într-o zi, stăteam aşa de vorbă, iar Makarka Sîcev, croitorul, călare pe un tun, găbjea păduchi din sân, îi străpungea cu acul şi, înşirându-i pe o aţă subţire, striga:

— Trăpaşi! Gonaci! Ăsta-i cât un godac!

Ruşii se prăpădeau de râs, râdeau şi turcii. În seara aceea ei aveau sărbătoare – uruci-bairam. Aduseră de-a rostogolul un butoiaş de vin acrişor din struguri şi un miel. Mielul pe jăratic, vinul la bătaie! Cine-i meşter la cântec şi la joc – treci la mijloc şi ţin-te chef! Ce-a fost, s-a dus. Ai fi zis că nu ne-am vrăjmăşit niciodată.

Ce-i trăsneşte prin cap drăcosului nostru de croitor? Face semn unuia, Osman, să se apropie, îi bagă mâna-n prohab şi prinde, pe dibuite, un păduche. Îl slobozeşte în palmă să se preumble pereche cu unul de-al lui şi-l întrebă pe Osman.

— Ai văzut?

— Am.

— Gânganie la mine, gânganie la tine, a mea creştină, a ta păgână. Ghici de ce neam sunt?

— Amândoi soldăţesc neam, răspunde Osman.

— Aferim! zbiară Makarka Sîcev. Dacă-i aşa, la ce să ne duşmănim, la ce să vărsăm sânge nevinovat? Că şi pe noi, şi pe voi, ne rod aceiaşi păduchi, şi noi, şi voi roadem aceeaşi pită uscată.

— Bravo, frăţie! strigară turcii şi, când s-a mai potolit râsul, am început cu toţii să-i forfecăm pe ofiţeri. Că de ce, adică, să ascunză de soldaţi libertatea, la teşcherea?

Apoi au prins turcii a zice cântece de-ale lor. Şi câte unul singur, şi pe două glasuri, şi în cor. Cântă destul de frumos, cu simţire. Cât despre joc, eh, aicea cred că nu e naţie să poată sta potrivă cu soldatul rus. A ieşit la mijloc Ostap Duda. Şi-a săltat puţin nădragii, şi-a trântit cuşma pe o ureche şi-a zvâcnit din umăr. Balalaicile, odată, zdrang!

Ostap cu piciorul-trop şi s-a pornit, şi s-a pornit! Duduia pământul, nu alta... Iar inimile tânjeau după vetrele depărtate...

Într-una din zile, ne-am adunat tot plutonul şi hai la turci.

Ajungem.

— *Salem alekum.*

— Bun ziua, bun ziua.

Flămânzi, zdrenţuroşi. Se perpelesc la soare şi vânează „microbi”.

— Măi fârtate, ai prins ceva? întrebă un rus.

— Un puric.

— Nu e puric, e păduche.

— Puric.

— Da’ de ce-i alb?

— Mititel estem.

— Da’ de ce nu sare?

— Tolomac estem.

Glumim, fumăm, stăm la taclale. Li se citeşte pe faţă că mor să se vadă odată acasă. Dar parcă-i lasă?

— Iaman treabă?

— Estem, estem...

Bordeiele lor sunt şi mai păcătoase decât ale noastre, Bârnele nu stau aşezate muche lângă muche, în chip de podină, aşa ca la ruşi, ci ţugui, în capră. Unele bârloguri sunt încropite din pietre late şi au golurile împlinite cu pământ bătut peste oase de cămilă. Pereţii se arată năpădiţi de mucegai şi de ciuperci. Nu poţi nici să te ridici, nici să te întinzi în voie. În adăposturile ofiţerilor e uscat, curat, nisip mărunt de mare pe jos, flori, covoare, mormane de perne. Ăstora ce le pasă? Ţină războiul şi o sută de ani!

Am luat pe mălaiul nostru brânză de capră, tutun, săpun parfumat, unul mai hoţ a şterpelit o pereche de cizme ofiţereşti de saftian şi ne-am strecurat îndărăt, spre poziţiile noastre.

Când ajungem noi mai aproape – ce să vezi? Foială mare: soldaţii aleargă în toate părţile, îmbrăcând în fugă mantalele, Balkan, câinele regimentului, sare şi latră ca pălit de streche, ăi din fanfară şi-au scos tobele şi

alămurile.

— Încotro?

— La statul-major al diviziei.

— Păi ce-i acolo?

— Haideţi şi voi cu toţii... A venit o comisie.

— Ceva cu pacea?

— Tot ce se poate.

— Bine, da' tranşeele, linia întâia?

— Să le păzească Balkan.

Până la statul-major sunt vreo opt verste.

Fugim de ne sfârâie călcâiele.

— Pace!

— Acasă!

— Unde-ar da Dumnezeu.

Am ajuns cu limbile atârnând de un cot.

Acolo, puhoi de omenire.

Drapelele regimentelor flutură de-a valma cu steaguri roşii, fanfarele cântă Marsilieza.

— Cine-a venit?

— O comisie de ţivili, cu alegerile pentru constituantă.

— Slavă Domnului.

— Linişte, linişte...

Trecu în galopul calului generalul de divizie şi regimentele amuţiră.

Bătrânul fonfăi ceva, dar cine să-l asculte?

Iată că se iveşte unul într-o podiovcă de postav, îşi scoate căciula de biber, se înclină în toate părţile şi începe.

— Fraţi iubiţi, soldaţi, cetăţeni! Marea noastră patrie liberă, măicuţa Rusie, vă salută cu adâncă plecăciune!

Pământul şi cerul se cutremură de chiotele de bucurie ale diviziei.

Vorbitorul se tot sucea încoace şi încolo, scuturându-şi pletele... Numai primele rânduri – vreo câteva sute de inşi – îl auzeau. Ceilalţi – mii şi mii – încercau să ghicească după gesturi cam ce spunea.

Acolo unde stătea compania noastră tot mai ajungea câte un cuvinţel.

— ...Cetăţenii soldaţi... Neam de eroi... Duma de stat...

Apărarea drepturilor omului... Adâncirea revoluţiei... Revoluţia... Frontul... Revoluţia... Spatele frontului... Vitejii noştri aliaţi... Vechea disciplină... Slugile vechii orânduiri... Soldatul conştient... Partidul socialiştilor-revoluţionari... Libertate, egalitate, fraternitate... Ca totul voi să fiţi... Încă o lovitură... Revoluţia... Contrarevoluţia... Război până la victorie... Ura!

Se riscă o furtună de strigăte:

— Ura!

— A-a-a-a...

— Aa-a-a-a...

Unul zbiera de i se umflau vinele pe frunte, chit că nu înţelesese o boabă, altul – pentru că strigau toţi din jur şi divizia era învăţată să acţioneze ca un singur om; altul – de bucurie că a văzut pe cineva venit din ţară: nu ne-au uitat, carevasăzică!

Pe vremea aceea, soldatul de rând nu se prea pricepea el la politică. Care partid trimitea bietului soldat o vorbă de mângâiere şi se arăta gata să-l strângă la pieptul său iubitor, ăla era bun.

Ostap Duda – care făcea şi el parte din comitet – şi cu mine am strigat „ura” împreună cu toţi ceilalţi, dar apoi ne-am uitat lung unul la-altul şi am căzut pe gânduri...

— „Război până la victorie” zic. Pentru noi, vorbele astea-s mai rele ca otrava.

Ostap Duda a scrâşnit din măsele.

— N-au decât să ne îmbie cu cele mai meşteşugite vorbe, noi nu mai luptăm.

— Vii, carevasăzică, să-l luminezi pe soldat şi-l asmuţi împotriva propriilor lui ofiţeri? pufni în spatele meu căprarul Pavliucenko. Dacă-l înjurăm noi, asta nu-nseamnă că poate să se dea la ei orice păduche de învârtit din spatele frontului. Or fi ei cum or fi, da’ au făcut războiul împreună cu noi, ne-am rupt dinţii în acelaşi pesmete, ne-am târât pe burtă pe sub aceeaşi reţea de sârmă ghimpată, am înfruntat aceleaşi gloanţe. Câţi dintre ei, ca şi dintr-ai noştri, dintre cătane, zac în pământ, ori se canonesc, schilozi, prin spitale...

Se iscă o larmă de glasuri:

— Bine zice!

— Ba nu-i aşa!

— Jos cu guleraţii

Ostap Duda se întoarse spre Pavliucenko şi clătină a dojană din cap:

— Vorbişi, ai, tontule? Tu ai fi bun de bâlci... Pe cine plângi tu, mă? Nouă n-are de ce să ne fie milă de ofiţeri. Ăi mai mulţi au venit la război de bună voie, ba şi pe noi ne mână la atac în pleasnă de bici... Duşmanii noştri cei dintâi e intindenţa care hăpăie gologanii soldaţilor. Îţi zic cetăţean liber, şi te pun să slujeşti pentru şaptezeci şi cinci de copeici pe lună, fără tutun, în timp ce comandantul de corp de armată, spun furierii, ia trei mii de ruble pe lună. Ghinărarii ăştia sunt şi ei duşmanii noştri cei dintâi... Turcii, ce au ei cu libertatea noastră? Da' ălora ce se lăfăie pe divane moi, libertatea asta a noastră le stă ca un ghimpe în ochi... Uite, am fost în vară la Tiflis, în permisie. Cald, zăpuşeală, patruzeci de grade şi mai bine. Eu cum eram – căciulă şi nădragi de iarnă! Iar pe străzi se plimbă burjuii în birje, gătiţi numa-n catifea şi mătase şi strălucesc de aur şi nestemate... Prin restaurante stau ofiţeri. Stau descheiaţi la tunică, pufăie din trabucuri, mai trag un gât de vinişor şi la-la-la, la-la, la-la-la-la, la-la-la, la, la-la-la... Astea nu-s basme. Cine nu crede să se ducă la Tiflis şi-o să vadă cu ochii lui. E timpul să se pună capăt huzurului!

Au vorbit deputaţi civili şi ofiţeri de la noi, a vorbit comandantul diviziei şi unul de zicea că-i comisar al frontului. Puteau să rostească vorbe cât de adevărate, că noi tot le bănuiam mincinoase; puteau să ne toarne şi mir pe creştet, că noi tot strigam: dohot! Oricât s-au străduit ei să ne îmbuneze, să ne înduplece, noi una ştiam:

— Călugării – pe front!

— Fabricanţii – pe front!

— Moşierii – pe front!

— Poliţaii – pe front!

O voce:

— Unde l-aţi băgat pe ţarul Nicolaşka?

Cei cu podiovca:

— Ne gândim să-l trimitem în faţa judecăţii.

— Ce să vă mai gândiţi? Ia să scurtaţi sorocul. Ţarul cu toată haita lui trebuie judecat în douăzeci şi patru de ceasuri, aşa cum ne judecau şi ei pe noi.

— Aduceţi-i aici pe jandari şi pe moşieri, că le facem noi de petrecanie, înainte s-apuce să dea ochii cu turcii, râde artificierul Pimonenko.

— Mă Ostape, ia spune-le tărăşenia aia cu Tiflisul...

— Spune, bre, să ne asculte şi dumnealor pe noi...

Se saltă Ostap Duda cu picioarele pe umerii noştri şi dă-i! Avea un glas de clopot şi se auzea departe...

— Domnilor deputaţi, strigă limpede Ostap Duda, vă suntem recunoscători pentru tot ce-aţi îndurat în închisori şi la ocnă. Vă mulţumim, vă vom mulţumi veşnic şi vom porunci copiilor, nepoţilor şi strănepoţilor noştri să vă mulţumească pentru că aţi luptat şi l-aţi doborât pe sângerosul ţar Nicolae... V-aţi străduit pentru noi, jertfindu-vă sănătatea, jertfindu-vă viaţa în temniţa neagră şi în mina jilavă, cum spune cântecul. Vă rugăm să mai puneţi odată umărul – izbăviţi-ne de cătuşele războiului şi călăuziţi-ne de pe drumul ăsta glodos pe calea cea mare... Voi aţi pătimit la ocnă. Pentru noi, aici e mai rău ca la ocnă... Am fost trei fraţi. Tustrei au plecat la război. Unul s-a întors acasă olog, altul a fost omorât pe loc, iar eu am doară douăzeci şi cinci de ani şi-s mai rău ca un moşneag de o sută: picioarele-mi înţepenesc, şalele mi se frâng, sunt putred tot pe dinăuntru... Uitaţi-vă, domnilor deputaţi – arătă el cu mâna în jur – uitaţi-vă şi ţineţi minte: munţii şi văile astea sunt adăpate cu sângele nostru... Vă rugăm întâi şi întâi să curmaţi războiul; al doilea – să ni se mărească solda; al treilea – să ni se dea hrană mai bună. Şi vă mai rugăm, domnilor deputaţi, cu adâncă plecăciune, să ştergeţi lacrimile nevestelor şi copiilor noştri. Domniile voastre porunciţi: „La atac!”, iar de acasă ne scriu: „Întoarce-te mai degrabă, tată şi bărbate, că murim de foame”. Cui să dăm ascultare şi unde să ne fie gândul – la ofensivă ori la familiile noastre care de patru ani n-au mai mâncat pâine

pe săturate? Oare v-au trimis încoace ca să ne înduplecaţi să ne vărsăm sângele, iară şi iară? Cu muniţiile şi mitralierele pe care le avem, o să învingem când o face plopul mere! Abia zădărâm duşmanul, şi-o să-nceapă din nou războiul. Pe noi o să ne omoare aici, iar ai noştri, acasă, o să moară de foame... Generalii n-au nici pe dracu'; burjuii huzuresc printre flori, ţarul e bine-sănătos, iar pe noi ne mânaţi la moarte! Suntem la capătul răbdării şi acu'-acu' o să dăm ascultare voinţei noastre slobode. Atunci ţine-te, Rusie!... Divizii, armate întregi vor părăsi frontul şi dă-i, sparge, dărâmă... O să venim în cabinetele voastre şi-o să vă luăm în spăngi pe voi toţi, miniştrii din cutare ori cutare partid şi socialişti fără de partid!... Dacă am spus ceva ce nu trebuie, tovarăşi, nu mi-o luaţi în nume de rău. Prea mă ard toate astea la inimă... Puneţi capăt războiului, cât mai degrabă...

Noi:

— Ura, ura, ura...

Deputaţii şuşotiră între ei, ne-au spus la iuţeală pe cine să votăm, s-au suit în maşină şi – tuleo.

Urlăm în urma lor:

— Pa-a-a-a-a-ce!

Trei zile în şir s-au ţinut în regimentul nostru alegerile prin vot universal, egal, direct şi secret. Am burduşit urna cu buletine şi, apoi, aşa cum glăsuia ordinul venit de sus, până la noi dispoziţii, am pus lângă ea o gardă de onoare. Voturile noastre au rămas în păstrarea comitetului de regiment.

Despre pace, nicio veste.

Ofiţerii primeau ziare din ţară, dar nouă nu ne spuneau nimic: Păi cum, şi-or fi zicând, discursul unui ministru nu e de dovleacul unui soldat prost.

Scrisori de acasă veneau rar. Erau citite cu glas tare, de faţă cu tot regimentul în păr, de parcă ar fi fost manifeste. Mai ales că situaţia era la fel la toată lumea. Cei de acasă ne scriau despre viaţa lor amărâtă. Noi pătimeam pe front, ei acolo. Când auzeai ce glăsuiesc scrisorile astea,

clocoteai, nu alta, dar la drept vorbind, nu prea te dumireai pe cine trebuie să te mânii. Te apuca şi mai aprig dorinţa să te întorci acasă, la ai tăi, la rostul tău.

Tânjeam în aşteptarea vreunui ordin de demobilizare generală, sau aşa ceva. La instrucţie nu se ducea nimeni, cu munca nu ne omoram, cărţi – cât poţi să joci! iar de fumat n-aveam ce.

Mirosiseră fraţii că în oraşul Trapezunt se ţin mitinguri unde te lămureşte de-a fir-a păr despre conced. Cine să se ducă acolo? Comitetul de regiment căuta voluntari. Ne-am prezentat trei: Ostap Duda, mitraliorul Sabarov şi cu mine. Şi-am pornit-o la Trapezunt, în recunoaştere.

Vreme umedă, noroi pân-la gât. Pot spune că alea o sută de verste şi ceva le-am călcat întins, nu glumă: să nu întârziem la miting. Degeaba ne-am temut – se ţineau acolo la mitinguri, că nici n-apucai să te duci la toate. Şi-n pieţe, şi-n restaurante, mai la fiecare colţ de stradă.

Mitingurile astea ne-au deschis ochii şi-am priceput cum şi ce fel.

— Să le dăm la cap burjuilor! Jos războiul!

Aia e!

Parcă m-a săgetat un cuţit prin inima în care se strânseseră atâtea şi m-am pomenit că tremur de furie.

— Să nu mai pierdem vremea, fraţilor, zic. Ce-a fost de auzit, am auzit. Toată lumea e slobodă, toată lumea răsuflă în voie, numai nişte proşti ca de-alde noi să putrezească în tranşee, cu dinţii la stele? Ne ridicăm tot regimentul şi – adio şi-un praz verde!

Dau să fac cale întoarsă. Dar fraţii de colo:

— Stai oleacă, măi Maxime.

— Să bem şi noi un ceai, să îmbucăm ceva, ca oamenii.

— Fie, zic, pe voia voastră.

Intrăm într-un birt. Ticsit de soldaţi.

Unii beau ceai, alţii înfulecă *cebureki* – ia nişte plăcintă cu carne de oaie, ori mestecă pâine goală, aşa cum i-a-nvăţat obişnuinţa. Care are, plăteşte, care nu – se şterge liniştit pe gură şi pleacă. Că soldatul are slujbă grea şi soldă pe sponci. Pe la sfârşitul lui ’17 au început să ne plătească

câte şapte ruble jumate, că înainte, când lua cătana la capătul lunii 75 de copeici, nici nu ştia cum să le drămuiască: să ia vacs, să ia şpagă? Ultima cămaşă se rupe pe tine, te-au încălecat păduchii şi ţi-ar trebui şi ţie, colea, o aţă, un săpun... Şi se zbate apărătorul credinţei, tronului şi patriei, ca peştele în tigaie. Subţire la pungă, nu poate fi subţire şi la obraz.

Ţi se face şi scârbă de câte se vorbesc în jur.

— Ce cârmuire e în Rusia?

— Niciuna.

— Dar Duma? Dar Guvernul nostru provizoriu?

— Pe toţi cârmuitorii noştri i-a cumpărat burghezia cu toptanul şi cu bucata.

— Dar Kerenski?

— Pe el nu-l ascultă nimeni.

Îi vorbesc de rău pe bolşevici: cică au vândut ţara nemţilor pe un vagon de aur. Îl înjură pe Grişka Rasputin: canalia, de ce n-a luat apărarea soldaţilor? Pe ţar îl scarmănă de-i merg fulgii.

Un pârlit de căprar, niţel cam pilit, făcea o gură să te ţii:

— Să dăm şi în bolşevici, şi în menşevici, şi în burjuiul cu buftul strâns în lănţuguri de aur! Soldaţii au pătimit, soldaţii au adus jertfă de sânge, soldaţii dară să ia puterea până la ultima copeică şi s-o împartă frăţeşte între ei.

A vorbit cu foc, feciorul de curvă, numai că, după ce a băut ceai cât a intrat în el, s-a făcut nevăzut luând amintire şi sabia cu lucrătură de argint a unui cazac de pe Terek.

— Fără cârmuire, Rusia e ca şi orfană.

— Nu te necăji, neamule, spinare să fie, că ciomag s-o găsi.

— Mare minune.

— Ce-o să te mai minunezi de-acu’ înainte!

— Unde e capul care le este tuturor cap?

— Fiecare cap e de capul lui.

— Dar Adunarea Constituantă?

— Poţi să-i pui cruce! râde pe sub cuşma-i neagră un soldat dintr-un regiment de vânători siberieni. Scoate din manşeta mantalei o patalama şi ne-o întinde. Ce naiba, de-

acu’ ne-am deşteptat şi noi. Citiţi, oameni buni, citiţi cu glas tare că ăl despre care spune acolo, eu sunt, din cap până-n picioare: regimentul – siberian; batalionul – disciplinar; unitatea – Obuhovo...

Era o hârtie eliberată de comitetul de companie, care comitet ordona milităreşte tuturor: unu – să i se asigure soldatului revoluţionar Ivan Savostianov transportul de pe frontul turcesc până la locul de obârşie, în gubernia Irkutsk, cu trenul cel mai accelerat, pe socoteala republicii; doi – în toate staţiile unde schimba trenul, comandanţii de etapă să-l aprovizioneze pe susnumitul Ivan cu toate felurile de subzistenţă, precum ceai, hrană rece şi altele; trei – fiind vânător iscusit, i se îngăduia să ia acasă opt puduri de cartuşe de război, precum şi o armă militară; patru... cinci... zece... – tot atâtea înlesniri şi foloase pentru susnumitul Ivan!

Straşnică ţidulă. Şi lungă. Nici până seara n-ajungi s-o citeşti.

Îl iscodim:

— De unde o ai?

— De unde am luat-o eu, nu mai e.

— Hai, mă!

— Ghici.

Îl pizmuiam pe siberian şi tăbărâm toată orta pe el: să spui!

— Mi-a dat-o furierul companiei pe o bumaşcă de trei ruble.

— Nu, zău!

— Pe sfânta cruce... Îl pufni râsul. El râdea – şi cum mai râdea! – iar pe noi ne râcâia la inimă.

Ăsta noroc...

Ivan Savostianov ascunse patalamaua la loc, îşi azvârli în spinare sacul cu cartuşe, ne privi de sus şi se duse să ia trenul cel mai accelerat.

În oraşul Trapezunt m-am întâlnit cu cazacul Iakov Blinov, care-mi era nu numai cumătru, dar şi consătean, prin urmare mai mult ca o rudă. Altădată nu ne lega cine ştie ce prieteşug – el, cazac get-beget, se uita cam de sus

la un mujic ca mine. Atunci însă, ne-am bucurat tare mult.

— Să trăieşti, Iakov Feodorovici.

— Să trăieşti, pifane.

Ne-am îmbrăţişat, ne-am sărutat.

— Încotro?

— Acasă.

— Haida de!

— Să mă bată Dumnezeu...

— Da' comandamentul...

— Eu singur mi-s comandamentul.

— Fugi, mă, că minţi!

— Ba spun drept.

— Păi cum aşa?

— Iac-aşa.

— Bine, da' se poate?

— Uite că se poate, râde el.

Are la el toate armele de combatant, desagă cu cusătură de scoarţă, iar în cârcă poartă o şa ferecată cu argint înflorat cu negru.

— S-o luăm din loc, Maxime. Ne-aşteaptă sfântul nostru Kuban, colţunaşii ăia care ţi se topesc în gură, stepa înverzită, ne aşteaptă mândrele noastre năiboase. Să nu mai auz de năpasta asta de război, ducă-se dracului, că mi s-a urât.

— Ţie ţi s-a urât, laşa, mie îmi sângerează inima, da' vorba e cum să plecăm? Că doar nu e cum ţi-ai da drumul jos de pe cuptor.

— Las'că ne descurcăm. Toţi pleacă, toţi fug. Am şters-o şi noi, batalionul patru de cazaci tiraliori. Cum am ajuns aici, am rechiziţionat un vapor. Diseară ne îmbarcăm şi mână mecanicule, dă-i bătaie!

Mă uit – aşa este! La debarcader adastă un vapor. Fumul ce iese pe coş se rotocoleşte în bătaia vântului.

Grea cumpănă: să plec, să nu plec? La urma urmei, e vorba şi de obraz – fârtaţii m-au trimis aici ca pe unul care o să priceapă cum şi ce fel, şi eu să-mi iau picioarele la spinare? Şi-apoi, zău, mi-era şi de ghemele de sfoară rămase în bordei.

— Nu, laşa, nu merg cu voi.

— Păcat.

— O fi, da' noi n-avem în neamul nostru niciun dezertor. Moş Nikita a făcut armată douăzeci şi cinci de ani şi nu s-a gândit o dată să fugă.

— Asta, cumetre, a fost pe vremea lu Papură-Vodă. O să-ţi pară rău că nu vii cu noi. Ţine minte ce-ţi spun.

— Sărută pentru mine baştina noastră dragă. Să treci pe la Marfa mea, pe la neamuri. Spune că le trimit un car de salutări. Să nu-şi facă inimă rea. Mă-ntorc şi eu curând. La a mea să-i spui că lupte nu mai sunt şi că cine a scăpat cu viaţă, e bun scăpat. Să aibă şi ea o bucurie. Mai spune-i că-i poruncesc cu străşnicie să poarte de grijă casei şi nu care cumva să vândă şi calul ce-a rămas. Când m-oi întoarce, o să am nevoie de el.

Iakov m-ascultă numai cu o ureche, îşi răsuceşte mustaţa şi zâmbeşte:

— Pune la bătaie o butelcă şi te-nvăţ cum să-ţi iei rămas bun de la front, că aşa nu scapi în veci de paie.

— Tu o să mă înveţi să-mi bag gâtul în gârliţă.

— Fără glumă.

— Bine, spune. Ai o butelcă de la mine.

— Înscrieţi-vă tot regimentul la bolşevici şi plecaţi cu Dumnezeu, care unde vrea.

Mi s-a părut că-şi bate joc de mine. Întreb:

— Da' n-ai auzit ce se vorbeşte despre bolşevici? Cum c-au vândut?...

— Gogoşi.

— Oare?

— Javra cât e ea de mică, latră şi la vlădică.

— Şi ce hram poartă bolşevicii ăştia?

— Jos războiul, pace fără niciun fel de contribuţii. Ăsta partid potrivit pentru noi.

— Aşa să fie, cumetre?

— Sfinţit e peţitorul.

— Da' tu, eşti şi tu bolşevic?

— Îhî.

— Carevasăzică, acasă?

— Drumu-i drept, vântul prielnic.

Am avut o strângere de inimă...

Cazacul o să plece acasă, şi eu să mă târăsc iară o sută de verste prin noroi, să zac iar în scârbavnicele alea de tranşee... Da' taman atunci mi-a venit în gând compania noastră, fraţii cu care-am înfruntat de-atâtea ori moartea... Şi-am spus răspicat:

— Nu, laşa, mie nu mi-e să plec. Să m-aştepţi pe la Crăciun – taie porcul cel mai gras şi fierbe un rachiu cât mai tare, că viu la tine-n ospeţie.

— Asta-i poveste lungă.

Am golit în doi o butelcă la birt şi în drum spre debarcader mi-a povestit cum a dus-o el pe front.

— Două ierni în şir a bătut batalionul nostru prin părţile Erzerumului tot poteci cernite... Două ierni au îndurat cazacii foamea şi frigul. Îl chemam pe Dumnezeu şi-l huleam, iar în urma noastră se înşirau morminte şi cruci... Uneori ne gândeam acasă: ai pământ, de nu-l cuprinzi cu ochii; grajdurile ţi-s pline de vite; orătănii – cine mai stă să le numere; nevastă-ta, ca ruptă din soare, tot tânjeşte la fereastră şi plânge lacrimi de sânge. Iar tu – cătrănit, cu moartea-n suflet, într-o ţară străină, în afurisita asta de Turchie, te topeşti de dor şi-ţi crapă buza după un gologan... Ei, şi când ne-a surâs de după munţi libertatea, au plesnit toate curelele, s-au desfăcut toate nodurile şi un singur gând a pus stăpânire pe noi: acasă! Aveam în batalionul nostru pe unul, cărturar – înghiţea cărţile, nu alta. Cazac politic! Zice cazacul ăsta către noi: „Aşa şi aşa, fraţilor, ar fi timpul să ne vină şi nouă mintea la cap". S-au sfătuit cazacii noştri ce s-au sfătuit, s-au gândit la viaţa aia câinească şi-au hotărât să trecem tot batalionul la bolşevici.

— Grozavi mai sunteţi...

— Mie-mi spui?

— Cât ai zice pis, gata...

Portul colcăia de soldaţi. Furnicar, nu alta.

Fiecare cu arma la el, cu gamela şi bidonul zăngănind. Mereu veneau lărmuind alte pâlcuri din oraş şi împrejurimi. Se călcau în picioare unii pe alţii, urlau ca nişte buhai, se

îmbulzeau – cu toate că scândurile punţii se îndoiau, gata să se rupă, şi fiecare răcnea, fiecare lupta să răzbată pe vas, iar pe vas nu mai era niciun locşor – până şi pe coş se cocoţaseră vreo zece.

Pe chei, suit pe acoperişul birourilor, unul ţinea o cuvântare. Lumea zicea că e iuncherul Iakovlev, venit din Novorossiisk. Căciula cu ceapraz pe-o ureche, mantaua soldăţească descheiată şi desfăcută larg. Îi înjura pe burjui şi-i lăuda pe bolşevici; făcea albie de porci Guvernul Provizoriu şi ridica în slăvi sovietele de deputaţi bolşevice; îndemna oamenii să se înscrie în Garda roşie şi stăruia cum ca oricine are arme de prisos să le vândă comitetului militar.

Unii trăgeau cu urechea şi se opreau în loc, alţii îşi vedeau de drum.

Cumătrul şi-a înfăşurat un braţ cu un bandaj şi s-a stropşit în jur:

— Loc, păduchioşilor, să treacă rănitul.

Soldaţii se dădeau la o parte. Aşa a ajuns cazacul pe vas; apoi şi-a fluturat căciula spre mine şi mi-a strigat:

— Cu bine, Maxime! Mai gândeşte-te.

— Gânduri multe, fără treabă, dovedeşte minte slabă...

Sirena ţipă scurt, vasul se smuci înainte, apoi prinse a luneca pe apă ca o lebădă albă.

Cei de pe mal, cărora le venea să muşte ţărâna de ciudă, înjurau de cruce, de Dumnezei, de ficaţi şi de alte măruntaie.

Iar vaporul –
piere
piere...
Apoi răspundă încet de tot:

Din depărtata Turchie
Din sorite văi şi câmpii,
Un salut îţi trimit, patrie ţie,
Cu dor, credincioşii tăi fii...

M-am întors la ai mei şi le-am spus să nu mai pierdem

timpul de pomană şi să ne întoarcem iute la unitate. Le-am povestit de întâlnirea cu Iakov Blinov, despre pişicherlâcurile lui de cazac viclean, despre felul lui de a fi – hotărât, bărbătesc.

Stăm noi aşa şi tăifăsuim paşnic. Peste oraş şi peste mare se lăsa noaptea. Pe străzi hoinăreau soldaţi şi cum nu le era teamă că o să-i trimită într-o companie de pedeapsă, zbierau cât îi ţinea gura cântece de acasă. Apoi a început să se audă: „Ura! Ajutor! Alah – Alah!”. În piaţă artileriştii i-au luat la bătaie pe asiatici, le-au dărâmat tarabele şi dughenile şi-a rămas marfă grămadă sub cerul liber – întinde mâna şi ia.

Mitraliorul Sabarov s-a pierdut de noi şi-a rămas în oraş, iar Ostap Duda şi cu mine ne-am aprins câte o ţigară şi am luat-o înapoi, spre poziţii.

Regimentul a venit în păr să ne asculte.

Oamenii se înghesuiau de li s-au lipit nu numai umerii, ci şi capetele.

Eu, în picioare într-o căruţă, vorbesc cât pot de tare, să m-audă toţi.

— Soldaţi... Fraţii mei de sânge... Să vă spun ce adevăr mi s-a dezvăluit la Trapezunt.

Stau deasupra întregului regiment.

Sfredelit de mii de ochi. Sprijinit de mii de umeri. Nu-mi simt picioarele şi nici capul. Mâinile mi se mişcă de la sine, de parcă aş fi beat. Cu cugetul curat, neavând nimic de ascuns, înşir toate tărăşeniile de la Trapezunt: ce-am văzut, ce-am auzit, îi lămuresc pentru ale cui păcate a curs sângele nostru, cum vine treaba şi care-i clenciul... Mă ia cu năduşeală, mă trece ciolan prin ciolan, dar vorbesc înainte.

Unul strigă: aia e! Altul: bine zici! Altul mârâie de furie.

Inima îmi dădea brânci să le vorbesc oamenilor până când şi cel mai soarbe-zeamă dintre soldaţi va pricepe unde e buba şi care e miezul celor ce se petrec.

Ostap Duda se îndârjise şi el cumplit, avea o căutătură fioroasă. Aşa e când ţi-ajunge cuţitul la os. M-a împins în lături şi a răcnit:

— Rusia... Da’ ce fel de Rusie e asta? O speluncă a

burgheziei... Ajunge cu războiul! Aruncă armele!

Gâtlejul soldatului e ca gura tunului.

O mie de gâtlejuri – o mie de tunuri.

Din fiecare – tunet şi vuiet:

— Ne-am săturat de tranşee!

— Ba bine că nu!

— Mai spune.

— Am ajuns ca vai de noi.

— Lupte ăl căruia i s-a urât cu viaţa.

— De când ne ştim tot pătimim.

— Jos războiul!

— Aruncă armele!

— Acasă!

Şi încă multă vreme deasupra regimentului se învălmăşeau strigăte, explodau ca nişte bombe sudălmile, apoi glasurile se

împuţinară
slăbiră
se stinseră.

Am întors capul.

S-a întors şi Ostap Duda.

În căruţă, în spatele nostru, stă proţăpit ca moartea cea hâdă Polovţev, comandantul regimentului... Îşi ciupeşte mustaţa, ne priveşte pâclos, iar ciupiturile de vărsat ce-i umplu faţa ard ca focul.

Oamenii se temeau de Polovţev, pentru că era abraş din fire – numaidecât înălţimea-sa îşi slobozea mâna, dar îl iubeau pentru bravura lui de ofiţer. Că dintr-ăştia, rar se pomenea unul viteaz cu adevărat, cei mai mulţi tamburau marşuri de biruinţă pe spinarea soldatului. Dar Polovţev a fost întotdeauna împreună cu regimentul lui. La Ezerdjan a condus de două ori oamenii – tot atacuri la baionetă – mergând în frunte şi a luptat corp la corp cu turcii; cu un glonţ în umăr şi o rană la picior, nici n-a vrut să audă să plece în spatele frontului şi s-a îngrijit la spitalul de campanie al unităţii. Se ducea şi în recunoaştere. La

Mamahutun a luat prizonieri doi kurzi, cu cai cu tot.

— Soldaţi! a răcnit comandantul, dar de astă dată nicio frunte nu s-a mai ridicat spre el şi nicio pereche de ochi nu i-a mai căutat privirea. Soldaţi, unde vă e conştiinţa, unde vă e onoarea, unde vă e bravura?

Bravura! Ne era lehamite să ne amintim de trecutele noastre vitejii. Stăteam cu ochii pironiţi în pământ.

Iar comandantul, dă-i şi dă-i despre faima de până mai ieri a regimentului, despre datorie şi a întins o peltea de vorbe, să-ţi vină rău, nu alta: patria, genunea dezonoarei, încleştarea mondială, hâr-mâr, tura-vura şi alte dintr-astea.

Stau soldaţii cu capul în piept.

Îl lăsăm să vorbească şi ne gândim fiecare la ale noastre. Unul se scarpină la prohab, altul în sân.

Din întâmplare, văd cu coada ochiului pumnul păros al lui Polovţev cu policarul vârât sub centură şi uit pe loc de faimoasa lui vitejie. M-au săgetat alte aduceri aminte.

...Încă înainte să ne fi trimis pe front, era în compania noastră unul Vanea Hudoumov din Veatka. Soldaţii îl năcăjeau, din prostie, îngânându-i vorba: „Vankio, alungă vrabia ceea de pe catarg, că se cufundă şliopul”. Nu cred să fi fost altul mai bleg şi mai tăpălăgos ca el. Îl pedepseau să stea de planton ceasuri în şir cu tot echipamentul în spinare – – aproape 70 de funturi. Îl ţineau la arest cu pâine şi apă; îl puneau să mărşăluiască în pas de gâscă; nici nu mai spun câtă bătaie mânca. Degeaba! Învăţătura soldăţească, care nu e mare lucru, nu se lipea de el şi pace. Adesea uita care-i piciorul drept şi care-i stângul. „Un, doi, trei, patru! Bate talpa! Mişcă mâna!” Uite-aşa ne veseleam noi uneori din zori şi până seara. Companiile se învârteau năuce prin curtea cazărmii. Viforniţa ne lua vederea, gerul ne zgârcea mâinile, dar nu te întreba nimeni dacă-ţi place ori nu. Cel mai rău o păţeam când comandantul de companie – Polovţev comanda pe atunci o companie – avea draci. Pe cine să-şi verse înălţimea-sa nevricalele dacă nu pe soldat? Bate-l, stâlceşte-l, nici n-o să ridice mâna să se apere. Se repezea comandantul la soldaţii aliniaţi în front şi s-apuca să-i învioreze cu pumnul: „Sus capul! Suge burta! Mai vesel,

mai vesel!” Şi tot aşa, într-un ceas rău, s-a repezit ca, o fiară la Vanea care, soldat neîndemânatic, se târa veşnic în coadă. „Aşa se stă în front?” Şi jap! peste ureche. Ăluia i-au sărit mucii drept în cizma lustruită lună a comandatarului. Jap peste urechea ailaltă: „Piei din ochii mei, parşivenia naibii!” Vanea se uita la el de parcă nici nu-l vedea şi zâmbea blajin, ca în somn. Pe urmă a picat jos şi o şuviţă de sânge a început să i se prelingă din urechi. L-au luat pe o manta şi l-au dus la spitalul militar. Acolo a surzit de tot, a mai bolit cât a mai bolit până l-a înghiţit, bietul de el, mormântul cel negru...

Mă gândeam cu milă la Vanka. Şi la mine, şi la toată viaţa noastră oropsită, de mujici... Eşti vinovat că te naşti, eşti vinovat că mori, iar cât trăieşti ţi-e frică de toţi. Şi cum stăm aşa m-a cuprins o furie, de tremura carnea pe mine. Taman atunci, bravul comandant ne-a înşfăcat pe mine şi pe Ostap de guler şi ne-a săltat niţel deasupra carului pe care stăteam.

— Uitaţi-vă, a strigat el, la deputaţii voştri! Ar merita să-i spânzure pentru subminarea ordinei... Unul e mai tâmpit ca altul, ba poate că sunt şi spioni de-ai nemţilor.

Regimentul tresare,
se apropie,
gâfâie...

— Spi-o-oni?

— Aa-a-a...

— Fă bine, domnule colonel, şi nu ne zgândărî rănile. Iar ăştia, buni ori răi, se cheamă că-s de-ai noştri.

— El tot cu vechea rânduială ţine. Gadina dracului!

— Auzi, cică-s spioni!

— Ia arde-l, mă Kujele, să vedem dacă ştie să sară broasca. În el zace dauritul duh al lui Nicolae al II-lea.

Inima îmi zvâcni cu putere. Mi-am smuls decoraţiile, cu postavul vestonului cu tot şi le-am arătat mai întâi fraţilor, apoi comandantului, care mi le agăţase în piept cu mâna lui.

— Da’ asta ce-i?

Norodul freamătă şi geme:

— Arde-l!

— Arde-l odată!

Eu:

— Asta ce-i?

Polovţev tace mâlc.

— Uită-te bine, dom’le comandant, tătâne al regimentului nostru. Şi nu care cumva să clipeşti, că-ţi bag tinichelele ăstea în ochi!

N-am mai putut răbda şi l-am pocnit cu medaliile peste bot.

În cădere,
Polovţev
şi-agaţă pintenii,
răstoarnă căruţa,

dar, în îmbulzeala aia, nu l-au lăsat s-ajungă la pământ: l-au săltat în pumni şi l-au dus...

Prea multe s-au strâns, prea multe mocneau...

— Măcar odată să-l miruiesc! urla fiecare.

Cum să-i mulţumească pe toţi!

I-am smuls noi coastele, i-am călcat măruntaiele în picioare, şi furia crâncenă din noi abia se îndârjea. Inimile clocoteau în piepturi, pumnii jinduiau să izbească...

Haida să punem mâna pe intendentul Zudilovici, poreclit de soldaţi, din pricina staturii lui puţintele, „Doi-coţi-cu-chipiu”. Când a văzut că n-are scăpare, a ieşit singur din cancelarie, cu mâinile în şolduri, la cumplita judecată. Se temea, ticălosul. Se făcuse parcă şi mai mic, iar ochii lui verzi, hoţeşti, fugeau în toate părţile.

Încă din primăvară, regimentul nu primea altă mâncare decât linte mucezită şi apă chioară, turcească. Lintea pe care înainte vreme n-o dădeau nici la cai, că năpârleau. Noi, ce să facem – ne înfigeam cu lingurile, mai mulţi pe o gamelă, şi hăpăiam de ne trosneai! fălcile. Bagi în tine până ţi se face burta ca ţestul. Şi-ai tot mânca, dar nu mai e ce.

Câte un amărât scuipa de ciudă, apoi se depărta, descheindu-se din mers la curea, se aşeza sub un tufiş şi începea să cugete la politică: „Ai slujit, nătăfleaţă, pe un mertic de nimica şi ţarilor, şi regilor, şi crăişorilor, şi barem unuia dintre ei să-i fi trăsnit naibii să te hrănească pe săturate...” Oftează el ce oftează, dar tot nu-i vine nimic în cap. Într-un cuvânt, slujeşte cu credinţă, nu pune nimic la inimă şi nici nu cere potol.

Îi punem ştabului sula în coaste să ne spună unde piere bruma de hrană, ce ni se cuvine, cine se bucură de pita soldatului, cine-i fumează mahorca, cine-i bea ceaiul îndulcit?

Doi-coţi-cu-chipiu dă din colţ în colţ.

— Eu n-am nicio vină. Merge prost aprovizionarea, că e departe.

— Spune, mă, ştiucă, care-i ăla de ne bea sângele şi ne mănâncă ficaţii?

— Zău că n-am nicio vină – ăia de la divizie fură. Comanda e făcută demult şi mâine-poimâine transportul e aici.

— Da’ de ce pute fiertura a mucegai? De ce ne pune în cazan paie tocate, pipirig şi alte porcării?

— Fiertura n-are nimic.

— Ba-i mucedă.

— N-are nimic.

— E mucedă!

Zudilovici l-a luat pe „nu” în braţe.

— N-are absolut nimic.

Atunci, i-au pus dinainte un castron cu şase porţii de terci de porumb în care un mucalit amestecase niţică unsoare de armă, i-au dat un linguroi în mână şi i-au poruncit:

— Mănâncă.

Stăm să vedem ce-o să se întâmple.

— Mănâncă şi te scârnăveşte.

S-a ghemuit dom’şef pe vine şi a început să mănânce.

Tăcere. Toţi ochii urmăreau fiecare lingură, de la castron până la gură.

A mâncat el ce-a mâncat, apoi a icnit o dată şi l-a umflat

plânsul.

— Domnilor, nu mai pot!

Noi, nimic!

— Mănâncă.

— Mănâncă, nenişorule, să te saturi... Noi de trei ani tot înfulecăm şi ne lingem pe degete.

Îşi desface el cureaua şi-i dă înainte.

Pricină de neînţelegere între felcer şi furier: o să crape sau nu Zudilovici de atâta îndopat?

— După toată rânduiala medicinei, ar trebui să crape, susţinea felcerul, Buhteiarov pe nume. Era vestit nu numai în regimentul nostru, dar şi hăt, departe în jur, ca un dibaci scociorâtor de răni, şi mulţumită lui mulţi şmecheri s-au învârtit de permisii şi concedii în patrie.

— Aiurea, făcu neîncrezător furierul Korolkov, şi povesti că la ei, la statul-major, ordonanţa Sevriughin, ca să câştige o prinsoare, a înfulecat pe nerăsuflate zece funţi de salam şi o pâine, apoi, fără să scoată măcar un oftat, s-a rostogolit de câteva ori pe iarbă şi n-a avut nimic.

— Asta, nenică, s-o spui tu lui mutu!

— Cum?! Eu mint?

— Chiar de-ar fi adevărat, ăla-i ordonanţă, iar ăsta, om cu carte. Asta are maţele mai subţiri. Cum se-ntrece niţel, gata, s-a rupt.

Au făcut prinsoare pe o jumătate de rublă.

Lui Doi-coţi-cu-chipiu i se opreşte terciul în gât, dar nu se lasă. Nouă ne-a şi trecut mânia. Râdem, glumim.

— E bună, se bat turcii la gura ta, ai?

— Încarcă lingura bine.

— Aşa, până-n fund.

— Lopătează, neică, cu lingura, că malul e-aproape.

— Are lingura ăluia din poveste...

A golit dom’şef castronul, ba a lins şi lingura.

Noi de colo:

— Ţi-a plăcut? Poate mai vrei?

— Vai şi-amar! scânceşte el, şi lacrimile îi curg şiroaie.

— Să-ţi fie învăţătură de minte.

— Mă căiesc, fraţilor.

L-au luat de subsuori şi, blagoslovindu-l într-una, l-au târât la arest.

Şi fiindcă tot eram aici, ne-am gândit să-l băgăm în sperieţi şi pe magazionierul Dunea. Numai că n-am dat de el – a mirosit că-i de rău şi parcă l-a înghiţit pământul.

Ne-am întors la bordeiele noastre.

— În toate unităţile se frământă norodul, vorbi cercetaşul Vasili Brovko. Ar cam fi timpul să se mântuie cu războiul.

— Da, zău, ar cam fi timpul...

— Cică deunăzi, regimentul Samurski s-a ridicat de capul lui şi-a plecat în patrie.

— Parcă şi Astrahanski era pe cale...

— Dacă o merge tot aşa, până la iarnă nu rămâne aici picior de rus.

— Rău e că la noi oamenii nu merg mână-n mână. Seamănă cu tulumba regimentului – gălăgie multă, iar despre treabă – fâs, fâs, şi gata... Dacă eram mai uniţi, ehei, de când dormeam acasă lângă muieri!

— Păi ce vrei, bă, Kuzea, să fi tras cuiele din scânduri cu dosul tău?

— Şi-adică, dacă o luăm din loc cu toţii, cine să mai ţină frontul? făcu nedumerit soldatul Zurubalov.

— Mai dă-l încolo de front.

— Da’ Rusia?

— Ce ştim noi... S-o plângă învârtiţii din spatele frontului, că sunt destui.

— Pe ăştia nici capul nu-i doare.

— Păcat de Caucaz, câţi de-ai noştri am îngropat aici...

— Morţii nu se mai întorc, iar de gruzini şi armeni, treaba lor – dacă nu-i vor pe turci, n-au decât să se apere.

— La ce mai stăm aici să păzim morţii...

— Ce-ar fi să trimitem iscoade în Rusia, să-i găbjească pe ăia de ţipă „Război la nesfârşit”. Uite-aşa i-aş lua de chică şi i-aş băga în tranşee... Sau poate facem aşa: jumate rămâne aicea şi luptă unul pentru doi, iară jumate călcăm ţara cu arma în mână, tăiem, spânzurăm şi-i împuşcăm pe toţi învârtiţii ţarismului, facem parte dreaptă pământul şi pădurile, fabricile şi uzinele, şi după aia ne întoarcem să-i

schimbăm pe cei de pe poziţii...

— Mă Mişa, dacă ai sta în jeţ în locul lui Kerenski şi ai scrie ordine, ce treabă am face...

Plutonierul Eliseev îşi aduse aminte de Polovţev şi-şi făcu cruce.

— Dumnezeu să-l ierte. Bun comandir a fost, fie-i ţărâna uşoară...

— Toţi sunt buni, mama lor de câini! zic. N-am mai auzi de ei.

Căprarul Tocilkin, o sfrijitură de om, iscodi în toate părţile cu o uitătură speriată şi îngăimă:

— De curăţat, l-am curăţat, da' cum o dregem, fraţilor, dacă iese vreo dandana?

Când noi îi făceam de petrecanie comandantului, Tocilkin fugise deoparte: fusese şi el la un atac la baionetă şi de-atunci să nu mai vadă sânge.

— Om sta mereu cu ochii pe ei.

— Să nu ne lăsăm.

— Ce mai aşteptăm? Să-i trecem pe toţi la cazan.

— Cu cazanul nu faci mare ispravă, trebuie să-i călcăm drept pe coadă pe înălţimile-lor...

La comitet veni într-un suflet sublocotenentul Onufrienko, carele turuia mereu ca o moară stricată, şi-i pârî pe ofiţeri, cum că ţin o adunare în taină. Erau foc din pricina lui Polovţev, se sfătuiau cum să asmuţă căzăcimea împotriva regimentului, iar ei să plece în spatele frontului şi să ne lase în voia soartei.

Numai că soldatul e şiret: ei – şu-şu-şu şi adunări secrete, dar noi aveam în fiece zi câte o companie în stare de alarmă.

Îl întreb pe Semion Kapîrzin din comitet:

— Azi care e de jurnă?

— A douăsp'cea, mormăie Kapîrzin şi, păcănind închizătorul armei, vârâ un cartuş pe ţeavă.

Nelinişte.

— Măi frate, cască bine ochii.

— Se cască ei şi singuri, când te paşte moartea.

— Şi-acuma haidem, da' vezi, fără zgomot.

Fugim până-n linia a doua din şanţuri şi dau comanda răzbit:

— A douăsp’cea la arme!

Oamenii ţâşneau din vizuinile lor, care îmbrăcat, care desculţ, ori în capul gol, dar toţi cu arma în mână.

Noi, comitetul, îi desluşim în două vorbe ce şi cum. Compania desfăşurată în lanţ de trăgători se îndreaptă în pas alergător spre pădure.

Înconjurăm adăpostul întărit unde ţin adunare ofiţerii. Intrăm trei.

— Bună ziua, domnilor ofiţeri! arunc eu sfruntător, cu mâna înfundată în buzunar, unde am o grenadă.

— Bună, şacalilor! răspunde comandantul batalionului doi, căpitanul Ignatiev şi, ridicându-se de la masă, vine drept spre noi. Cum aţi îndrăznit să intraţi fără permisiunea ofiţerului de serviciu, ticăloşilor?!

Începură care mai de care să ne împroaşte cu ocări.

Ostap Duda se schimbă la faţă şi-l înghesuie cu pieptul pe căpitan.

— Nu ştiţi să vorbiţi mai frumos? Noi suntem deputăţie... Am venit să vedem cam ce piatră ascundeţi în sân.

— Ce fa-a-ce?! răcneşte Ignatiev, holbând ochii. Deputăţie! Plânge ocna după voi, mă!

Pe mine parcă m-a împins cineva de la spate.

— Uite cine vorbeşte! Prea aţi întins coarda! Destulă bătaie de joc! Ajunge cât v-aţi făcut mendrele cu noi!

Kapîrzin, din spatele meu, ţipă ascuţit:

— Cu noi e compania doisp’cea! Cu noi e tot regimentul, alături de noi se ridică val toată mulţimea de soldaţi! Nu ne speriaţi voi cu cazacii, că vechea rânduială s-a dus...

— Gura!... Mişeilor... Patria... Trădare! – Scoate smucit pistolul. – Nu mai pot suporta... O să-mi zbor creierii. Şi duce ţeava la tâmplă.

— Hai, dă-i drumul, îl îndeamnă Kapîrzin. Tu o să te duci, iar noi, cei mulţi, rămânem.

S-a răzgândit. Lasă jos mâna cu pistolul şi spune încet:

— Nişte pramatii, asta sunteţi!

Ceilalţi ofiţeri îl împing într-un colţ şi încearcă să-l

potolească.

Atunci vorbi aghiotantul Ermolov, un tânăr curăţel şi parcă netezit cu fierul de călcat.

— Domnilor deputaţi, cred că e o neînţelegere la mijloc. Nici nu umblăm cu piatra în sân, şi nici nu avem secrete. Ne-am adunat numai aşa, ca-n familie, să flecărim la un pahar de ceai: aveţi cuvântul meu că politica nici nu ne interesează... Nu avem nimic nici cu Guvernul Provizoriu, nici cu revoluţia dar... Aruncă o privire la ai lui. Dar...

— N-o să admitem, izbucni iarăşi Ignatiev, ca nişte ticăloşi să păteze onoarea drapelului ce-a văzut regimentul nostru pornind sub comanda gloriosului Suvorov la atacul Izmailului şi al Râmnicului! Drapelul care... şi s-a pornit să înşire faptele de arme ale regimentului.

Abia au izbutit să-l domolească.

Şi din nou acelaşi ofiţeraş se dă pe lângă noi şi şuşoteşte.

— Nu i-o luaţi în nume de rău, domnii mei. E băiat bun, dar... dar e cu gura mare. Revoluţia, ştiţi dumneavoastră...

— Ştim şi singuri, domnule locotenent, ce-i revoluţia! îi retează vorba Kapîrzin. Mai bine ne-aţi spune cum de-i siliţi pe soldaţi să rămâie pe front, în vreme ce voi vă pregătiţi să dezertaţi.

— Minciuni, prostii... Să aveţi mai multă încredere în superiori. Soldatul nu trebuie să se ia după toţi neisprăviţii care îl aţâţă... Vrea noutăţi – să vină la comandant:. Îl doare ceva – să vină la comandant. Nu suntem noi împreună pe front din prima zi de război?

— Aşa e, numai că alde dumneavoastră nu zăceţi în tranşee, în apăraie, pufneşte Ostap Duda. Hainele vă sunt uscate, curate, dormiţi ca oamenii...

— Oare nu împreună am slujit cinstit pe aceste poziţii şi deci nu tot împreună se cuvine să şi murim cinstit? Pentru ţară, pentru libertate, pentru...

— Noi, zic, nu vrem asta, n-avem niciun chef să murim. Acum că apucarăm, slavă Domnului, revoluţia, ar fi şi păcat.

— Am tot murit şi am răsmurit, se bagă în vorbă Kapîrzin. Ne-ajunge trei ani cât ne-am tot jucat de-a prinselea cu

moartea. Aşa că să nu mai umblaţi cu alişverişuri, cu fofârlica şi cu cioara vopsită... N-avem nevoie de anexiuni şi contribuţii.

— Ehei! Cântecul bolşevicilor!

— Al cui o fi, numai să ne întoarcem mai degrabă pe la căşile noastre. Iar dumneavoastră, domnilor ofiţeri, ne ţineţi legaţi de mâini şi de picioare. Trei ani...

— Trei ani! ţâşni din colţul lui căpitanul Ignatiev. Eu sunt de cincisprezece ani în armată. Nu tu casă, nu tu familie. Iar avere – un schimb de rufărie şi mantaua cazonă. Şi-acum, voi cu foloasele, iar noi, comandanţii vechi, cu ponoasele? Pentru domniile voastre libertate, iar pentru noi, răfuială samavolnică?... Ţopârlanilor, mişeilor! Degeaba vă bucuraţi. Noul guvern o să introducă o disciplină şi mai straşnică. În genunchi o să ne cereţi iertare, ticăloşilor!

— Haidem, mă înghionti Ostap Duda. Cu ăştia nu isprăvim nici până mâine dimineaţă şi compania ne-aşteaptă în ploaie.

Ne întoarcem şi ieşim.

Flăcăii roată în jurul nostru.

— Ei, cum v-au primit? Cu ce v-au ospătat?

— Noi ne-am speriat de ei şi ei de noi, râde Kapîrzin. Ne-am stropşit unii la alţii şi pe urmă ne-am despărţit.

— Păcat că n-a ieşit cu bătaie. N-ar fi stricat să le găurim pielea la vreo doi, să-şi bage înălţimile-lor minţile în cap.

— Odată, tot o să ne hărtănim noi cu ei.

— Cât aţi stat voi acolo, la, taclale, noi am rupt toate firele telefonice din pădure.

— Şi-acuma, fraţilor, fiţi cu ochii-n patru şi cu urechea ciulită. Mitraliorii nu se mişcă de la locurile lor. Punem sentinele la baterie. Trimitem patrule pe drumuri. Toată lumea să fie gata la o adică.

Dimineaţa, regimentul s-a adunat la miting.

Am trecut lucrurile prin ciur şi prin sită şi până la urmă am hotărât aşa: să-l arestăm numaidecât pe comandantul de batalion Ignatiev şi să trimitem delegaţi la cazaci şi la regimentul 132 infanterie. Ignatiev nu s-a lăsat arestat – şi-a tras un glonţ în ţeastă, iar delegaţi am trimis atunci, pe

loc.

Când să ne împrăştiem, ne-am pomenit că vine galop de la statul-major al diviziei un curier cu ordinul să ducem fără zăbavă urna cu voturile soldaţilor la Tiflis, unde-şi avea cvartirul comitetul general al frontului turcesc.

— Maxim Kujel să plece!

— Pimonenko!

— Trofimov!

Cine n-ar fi vrut să plece în spatele frontului, să vadă cum e viaţa aia liberă şi, oricum, să se ştie mai aproape de casă?

Artileristul Palozerov vorbi pentru toţi:

— Nu vă mai rupeţi pieptul de pomană, fraţilor! E nevoie de un om de nădejde. Poate că dacă văd acolo foiţele alea, ne dă drumul, ori mai ştiu eu... De-aia zic să trimitem pe careva din comitet şi să fie într-un ceas bun!

I-au dat ascultare.

Noi am tras la sorţi sub ochii întregului regiment.

Trage unul – nu nimereşte, al doilea dă greş şi el, al treilea – tot aşa. Mi-a picat mie norocul să scot pitacul însemnat. Îmi venea să chiui de bucurie.

Mi-am strâns repede bulendrele, le-am îndesat într-un sac, într-altul am pus urna cu voturile soldaţilor şi m-am suit în căruţă.

— Rămâneţi sănătoşi, fraţilor.

— Umblă sănătos.

— Întoarce-te degrabă.

— Nu, că altă treabă n-are! Ascultă-mă pe mine, Kujel, dă tu voturile cui trebuie, scrie-ne cum e pe acolo şi tunde-o, frăţie, drept în Kuban să te opreşti. Că mai încolo, venim şi noi.

Unul mă sărută, altul îmi dă niţel tutun dintr-al lui, să am ce fuma pe drum, altul îmi strecoară o scrisoare pentru cei de acasă.

Cel ce mâna caii desfăcu hăţurile.

— Diii!

Telegarii pereche se aşternură la drum.

De pe creasta dealului, unde începea coborâşul, m-am

uitat îndărăt pentru ultima oară...

Jos de tot negreau tranşeele, se desluşeau adăposturi săpate în pământ, cuiburi de mitralieră, bateria din pădurice. Toată valea aia largă era semănată cu soldaţi, cum e căuşul palmei în care ai pus mahorcă.

— Te las şi scap de tine, vale blestemată!

În toţi cei trei ani n-am plâns niciodată. Mă rugam, înjuram şi atât. Atunci însă mi-au dat lacrimile...

Focul arde şi se-ncinge

În Rusia e revoluţie,
toată Rusia e la cuţite.

MUNŢI, PĂDURI, DRUMURI BĂTUTE...

Pe drumeaguri croite cu piciorul, pe poteci călcate doar de capre puhoiau soldaţii, aidoma frânturilor de crengi şi uscăturilor pe care le cară la vale, primăvara, şuvoaiele umflate.

Împresurau roi haltele şi gările. Noaptea, vâlvătaia focurilor învăpăia cerul. Un singur gând îi stăpânea pe toţi: să plece. Dar nu era chip.

Trenurile goneau spre miazănoapte într-un vacarm de cântece, chiote, şuierături. Improvizatele şi zdrăncănitoarele vagoane de călători erau bucşite vârf cu oameni, aşa cum se umplu sacii cu grăunţe.

— Luaţi-mă, fraţilor, că şi eu sunt de prin părţile voastre...

— Nu-i loc.

— Păi, trebuie să plec, ce naiba, de două săptămâni zac aici.

— Pleacă, nu te ţine nimeni.

— Poate că la o adică...

— E plin.

— Tovarăşi!

— Plin.

— Sunt din regimentul Turkestanski...

— Un' te bagi, bă? Ei, Afonea, ia dă-i foc ăstuia la bărboi.

— Sunt deputat, trebuie să duc voturile! striga hârâit Maxim, ridicând urna ca pe o icoană.

Nu-l lua nimeni în seamă.

Gemete, vaiete, ţipete...

Trenurile goneau într-un nor de fum şi de colb.

Luându-se la întrecere cu roţile, mii de inimi scandau:

...a- casă...
...a- casă...
...a- casă...

Maxim scoase din fundul sacului, ultimul coltuc de pită, neagră şi grea ca pământul, şi-l agită prin faţa vagoanelor ce-i scăpărau pe dinaintea ochilor.

— Hei! Ehehei!

Un zdrahon de cazac cu faţa ciupită înhăţă din mers pâinea, apoi îl trase înăuntru, pe fereastră, şi pe Maxim, cu saci cu tot.

— Hop şi-aşa!

Nu prea e loc, da' merge.

— Închide uşa, că trage, mârâi unul de sub bancă. Cum să închizi uşa, când demult a fost smulsă din balamale şi pusă pe foc, şi nici geamuri nu mai au vagoanele.

— Rabdă, că te duci acasă, nu altundeva.

Unul cu scăfârlia tunsă pocit, în scări, şi cu o frunte lată, sub care jucau doi ochi poznaşi, spunea de pe laviţa de sus, înecându-se de plăcere, o istorie cu Rasputin:

— ...Intră Grişka în putoarul ţarinei, îşi scoate el nădragii de catifea şi... ţin-te, pârleo!

Râdea tot vagonul, râdeau cu poftă şi nu se mai săturau. Că în cei trei ani de front nu le arsese de râs. Cine a fost acolo, ştie.

— Asta nu-i nimic! scoase capul de sub bancă cel care strigase „închide uşa". Să vă spui eu una...

Şi le înşiră un ceas şi mai bine isprăvile care de care mai năstruşnice ale unui soldat în permisie: câţi guguştiuci a potcovit, ce de scumpeturi a sfeterisit, câtă holercă a dat pe gât, la câte fete le-a făcut pocinogul.

În vagon era şi un bătrân colonel. Soldaţii îl snopiseră în bătaie şi-i luaseră totul. Ţurloaiele goale îi înotau în nişte pâslari noroiţi, fără tureatcă, prinşi cu sfoară, şi o scurtă cazonă ferfeniţită îi acoperea umerii. Aduna de pe jos într-o gamelă stâlcită resturi de mâncare şi apoi le mozolea îndelung în gură. De sub chipiul cu pamblică roşie ieşeau la

iveală nişte laţe îmbâcsite de păr cărunt. Dormea, ca şi ceilalţi, de-a-n picioarele, ori stând chircit pe duşumea, că de culcat nu aveai unde. Când îl apuca vreo nevoie, nu-l lăsau să treacă spre uşă.

— Dă-i drumul pe fereastră, aşa cum facem şi noi.

Lui Maxim i se făcu milă de bătrân. Se trase puţin mai la o parte şi-l pofti să stea jos.

— Îţi mulţumesc pentru vorba asta bună, dar n-am dreptul, care va să zică, să şed lângă soldaţi... M-au scos la pensie, care va să zică, pentru anii cât am slujit...

Şi nu se aşează, dar ochii i se umeziră şi lacrimi mari se prelinseră pe obrajii lui ţepoşi.

Din toate părţile azvârleau în bătrân cu vorbe de ocară, cum ai azvârli cu nişte cioate.

— Tartore! Demult trebuia să crăpi: ţi-ai trăit traiul, ţi-ai mâncat mălaiul!

— Chisăliţă i-au făcut moaca.

— Da’ poate că l-au caftit numai aşa, de-a dracului.

— Nu ezistă să te bată pe degeaba.

— Eu zic să-i facem vânt pe fereastră şi gata, am isprăvit. Să vadă şi ’mnealui cum e când umbli pe jos.

— Ce-aveţi cu el? îi luă apărarea Maxim. N-a luat locul nimănui, daţi-i pace. Toţi vrem să ne-ntoarcem acasă.

— Aşa e, îi dădu dreptate cel cu povestea, de pe laviţa de sus. Cui i-a greşit, i-a plătit el. Că şi printre ăştia se nimereau câte unii cu prieteşug către alde noi.

Colonelul se ducea la fiică-sa, în staniţa Ţimleanskaia, pe unde-şi poartă Donul apele domoale. Până la Tiflis l-a ajutat Maxim cum a putut cu de-ale gurii, iar la despărţire i-a dat o pereche de ciorapi de lână.

— Na, pune-i în picioare.

La fiecare staţie răsăreau ca din pământ soldaţi. Urlând şi înjurând, se vârau pe ferestre, se căţărau pe scări, luau cu asalt tampoanele, se aciuiau pe acoperişurile ticsite călătoreau atârnaţi de barele vagoanelor, ori călare pe locomotivă. Roţile neunse ale vagoanelor ţiuiau, şinele se îndoiau.

— Suie-te colo pe tampon şi prinde-te de tipsie.

Aproape de Tiflis – drumul blocat.

În haltă se întretăiau o mulţime de şine şi se îngrămădiseră trenuri cu nemiluita.

Soldaţi flămânzi, care aşteptau în vagoane de două-trei zile, înjurau de mamă burghezia, revoluţia, contrarevoluţia şi lumea toată; alţii, nemaiavând răbdare să stea locului, îşi luau sacii, boccelele, lădiţele şi o porneau printre şine spre oraş. Dar cei mai mulţi, speriaţi de cine ştie ce zvonuri năstruşnice, făceau cale întoarsă, se buluceau lângă eşalonul din cap şi ţineau sfat.

În fiecare grup se găsea câte unul mai dibaci la vorbă şi, când îşi dădea drumul la gură, spunea tot ce-i trăsnea prin cap. Unul stăruia să trimită o solie de pace la guvernul gruzin; altul n-avea nimic împotriva soliei, dar zicea că mai întâi să bată oraşul cu tunurile; iar un vagmistru de cazaci, făcut criţă, îşi răsuci în jurul pumnului mustăţoiul cât o coadă de vulpe şi buhăi cu glas de tunet:

— Măi soldaţilor, măi frăţiorilor, luaţi aminte la ce vă spui eu, că-s bătrân şi umblat... Ce ne trebuieşte nouă solie! Ce ne trebuieşte să ne batem pe burtă cu asiaticii, bătu-i-ar boala! Ia mai dă-i dracului pe toţi... Lăsaţi-mă să trec eu înainte cu cazacii mei! O să vă curăţ calea de-o să ziceţi că a trecut un târn de foc şi o să-i căsăpesc pe cârmuitorii ăştia noi, de la Tiflis şi p-â-ână la staniţa Kagalniţkaia, de unde-s eu de fel... Asta e, măi soldaţilor. Zărind vreo câteva zâmbete vesele, vagmistrul se simţi jignit. Se încruntă, îşi aruncă mustăţoiul peste umăr şi trântindu-şi un pumn în piept, de-i clănţăniră decoraţiile, glăsui şi mai cu foc: La ce vă rânjiţi, mă, jimbaţilor, ca potaia popii din poveste la borşul fierbinte? Ho, împieliţaţilor! Credeţi că sunt din ăia de îndrugă moşi pe groşi? Un terchea-berchea? Când am fost militar activ, în nouă sute şase, mă băgasem şi eu în partid. Aveam comandant pe sublocotenentul Taranuh. Ăla cazac! Îţi înfuleca la masă un berbec, Dumnezeu să-l ierte. Ne scoate el pe câmpul de instrucţie, ne aşază în front şi zice: „Fraţilor din staniţe, grea restrişte s-a abătut asupra Rusiei! Peste tot fac zurbă jidanii şi studenţii... Curând o să trimeată şi regimentul nostru în procleta aia de Odessa, să

înăbuşim răzmeriţa... Cu gândul la jurământul ce l-am depus, la credinţa noastră pravoslavnică, trebuie să ne înscriem cu toată sotnia în partidul de-i zice „Uniunea arhanghelului Mihail”. Noi de colo: „La ordin, nouă ne e tot una...” Guralivul vagmistru abia se încinsese la vorbă, când doi cazaci îşi făcură loc prin mulţime şi-i spuseră cu dojană: „Nu-ţi arăta dintr-o dată toate neghiobia, Semion Nikitovici, mai lasă ceva şi pentru mâine.” Apoi îl înşfăcară de subsori şi-l duseră la trenul lor.

Pe un dâmb uscat se juca rişca – monezile frichinite lună zburau sus de tot. Într-alt loc, luptele ruso-franceze[2] atrăseseră numeroşi privitori, care se întreceau la rândul lor în a da sfaturi luptătorilor. Vreo câţiva, stând pe vine ori tolăniţi într-o rână în jurul unei mantale aşternute la pământ, jucau cu patimă „douăzeci şi unu”. Banca o ţinea un plutonier foarte dezgheţat, comandant de escortă, care fusese şi la Tiflis, şi la Baku. Cât făcea cărţile, nu-i mai tăcea guriţa.

— Gruzia, bineînţeles, s-a rupt de Rusia. Li s-a urât gruzinilor să şadă ascunşi după spinarea largă rusească, vor să trăiască şi ei în voie... Acum au banii lor, legile lor, dregătorii lor – ţin-te trai, neică!

— Din ce partid sunt? Pentru ce luptă? întrebă întretăiat un soldat roşcovan şi slab ca un schelet.

— Cine? Gruzinii? La ei partidele s-au înmulţit mai abitir ca purecii în blana dulăului. Se încontrează toate între ele, fiecare pretinde că numai el e bun, da’ pentru ce luptă, cine are dreptate şi cine nu, asta nici vlădica n-ar şti s-o descurce... Am văzut un ministru dintr-ăştia la grădina publică, la un miting. Nimic de zis – îmbrăcat bine, ceas, bastonaş. Ce spunea nu ştiu, că nu vorbea ruseşte, ci-n graiul lor, în gruzină. M-am uitat şi prin gazetele care ies la Tiflis, degeaba, tot nu m-am dumirit. Ştiu şi eu ce-am auzit de la un praporgic, la piaţă: „Gruzia, zice, ţine cu menşevicii şi le-a dat toată puterea pe mână. Care menşevici au fost mai înainte sub ascultare la bolşevici, aşa cum au fost apostolii la Cristos; iar acum, zice, apostolii ăia

[2] Lupte asemănătoare celor „greco-romane”.

s-au burzuluit, nu mai recunosc pe nimeni, ba şi lui Cristos vor să-i pună mâna în gât.” La Tiflis, puşcăriile gem.

— Ăştia-s asiaticii, oftă unul dintre jucători, beau sânge şi zic că-i limonadă.

— Isteţi sunt, buni de gură sunt, spunea mai departe plutonierul despre menşevici, da-s taman ca iepurele, se tem de toată lumea: şi de muncitori, şi de soldaţi, şi de generalii ruşi, şi de turci, da’ cel mai mult de bolşevici le e frică...

— Cârmuitorii ăştia nu fac nici două parale. Ei sunt numai aşa, provizor, până s-or lăsa gerurile, rosti cu vocea lui cavernoasă roşcovanul, trăgând o rublă din teancul de bumăşti mototolite pe care-l strângea în mână. – Dă-mi o carte. Încă una. – Pe cea din urmă o ridică încetişor, ţinându-şi răsuflarea, apoi îşi trase mâna de parcă s-ar fi fript. – Prea mult. La noi, la Kimrî, vreo patruzeci de ani în şir a fost zapciu unul Mamaev. Ăla da cârmuitor! Şi treaz când trecea prin sat, nici măcar un câine, câtu-i el de dobitoc, nu îndrăznea să prinză glas. Iar când se matosea, păzea din calea lui, că te sfâşie! Cum i-auzeau zurgălăii – vine Mamaev! – oamenii fugeau care încotro. Unul se pitea pe după casă, altul se-ngropa în paie pe arie – care pe unde apuca. Cât a fost el poliţai, nu s-a pomenit să iasă unul afumat pe uliţă, ori să-i zică din armonică până nu se isprăvea liturghia sau vecernia. Fiară, nu alta! Unde-i călca pasul, se vestejea şi iarba de frică. Ei, da’ până la urmă tot l-au luat ţăranii în furci, taman cu trei luni înainte de revoluţie. Şi câţi de-alde Mamaev a avut ţarul! Unde-s acuma? Au pierit cum pier gândacii când ai dat cu apă clocotită. Poporul s-a îndârjit şi s-a înverşunat, n-o să lase niciun cârmuitor să-i puie piciorul pe grumaz.

Un timp tăcură cu toţii, furaţi de joc, apoi luară vorba de unde au lăsat-o.

— Nu e rău în ospeţie, numai că ţi se urăşte, făcu visător Maxim, care stătea deoparte şi urmărea jocul. Oamenii şi-or fi pregătind plugul şi grapa, iar noi rătăcim pe meleaguri străine, de parcă am fi blestemaţi. Te doare inima când te gândeşti.

— Nu ştiu ce naiba mai aşteptăm! izbucni un băieţandru care încerca de mult să intre şi el în vorbă. Avea galoane de teterist şi o cruce „Sfântul Gheorghe” nou-nouţă, la care tânărul erou se tot uita cu grijă, de parcă s-ar fi temut să nu o piardă. Noi, care le-am venit de hac şi nemţilor, şi turcilor, pe mizerabilii ăştia îi dăm gata în doi timpi şi trei mişcări. După părerea mea, dacă desfăşurăm un regiment în formaţie de luptă, asigurăm flancurile cu mitraliere suficiente, înzestrăm fiecare companie cu...

O explozie de râsete îi curmă vorba. Tinerelul, fâstâcit, se înecă, de-i dădură lacrimile.

— Mănâncă foc! zise plutonierul, făcând cu ochiul către ceilalţi. Bagă-te tu numai şi-o să-l vezi pe dracu’ gol.

— De ce?

— De aia. Ehei, cum se cunoaşte că nu eşti păţit. Plutonierul ridică o sprânceană, cu aerul unui om care ştie multe şi, împărţind cărţile roase ca vai de lume, îşi reluă firul vorbei. Gruzinii, armenii, tătarii – fiecare îşi adună o armată sub drapel naţional. Numai că, se ştie, stau prost cu armele. Ce fac cârmuitorii menşevici? Trimit în ţinutul Ghianjinski un tren blindat să dezarmeze eşaloanele. De dezarmat, n-au dezarmat aproape pe nimeni, da’ în gara Şamhor, unde au picat pe neaşteptate, au secerat cu mitralierele pe mulţi dintr-ai noştri. Mamă, mamă, ce-a fost acolo! Răniţi – nu se vedea pământul de ei. Iar morţi – două zile i-am tot cărat la cimitir. Ca un făcut, tocmai atunci se evacua un spital de campanie cu răniţi în stare gravă. Au ars, sărmanii, în vagoane, până la ultimul om. După istoria asta, soldaţii s-au mâniat foc. Cum puneau mâna pe un gruzin, tătar ori armean, îi făceau pe loc şahsei-vahsei: îi crăpau bostanul cu tesacul, apoi îl spânzurau cu o sârmă de primul stâlp de telegraf, ba îi mai atârnau şi pietroaie de picioare. Dacă pe mine mă doare, tu, Karapet, să-ţi stupeşti sufletul! Am văzut cu ochii mei cum pe un ofiţer de-al lor l-au ţintuit cu baionetele de un gard, iar pe un altul l-au înecat într-un rezervor cu petrol...

Năucit de câte auzise, Maxim se întoarse cu inima grea în vagonul care se golise pe jumătate şi se puse pe dormit.

Îl treziră nişte ţipete sălbatice şi nişte tropăituri de picioare. Lumina ghimpoaselor felinare electrice, care străfulgerau de-a lungul ferestrelor, îi săgetă ochii cârpiţi de somn. Hurducându-se la macazuri şi zdrăncănind din tampoane, trenul se apropia de Tiflis. Clipiră semnalele luminoase, nişte construcţii se perindară îndărăt, aşa, de parcă ar fi fost vapoare, defilară şiruri de plopi ale căror vârfuri păreau că împung cerul înstelat. Trenul trecu prin dreptul peronului şi se afundă în beznă, îndreptat spre cine ştie ce linie. Câţiva soldaţi săriră jos din mers. Maxim îşi luă sacii şi sări şi el.

În gară dădu peste comandantul de etapă. Omul pe care epoleţii îl arătau drept locotenent-colonel era singur în încăpere şi mormăia ceva de ziceau că aiurează.

Îl pironi pe Maxim cu o privire rătăcită de cocainoman.

— Ce pofteşti? Din ce regiment? De ce te prezinţi fără centură?

Maxim îi întinse foaia de subzistenţă şi ordinul de serviciu. Comandantul aruncă o privire asupra lor şi i le zvârli înapoi.

— N-am de unde să-ţi dau nici pâine, nici tutun, nici zahăr, hai, şterge-o!... Tăcu o clipă, apoi, uitând de Maxim, începu iar să bolborosească, privind îngrozit, undeva într-un colţ: Legalitatea, ordinea, idealurile, totul se năruie, totul se duce dracului. Oh, Ninocika, Ninocika, de-ai şti ce rău m-ai supărat... Ce-i cu tine, ostaş? Din ce regiment? Ce idiot e comandant la voi? De ce nu eşti în ţinută reglementară? Aha... Comitetul general al frontului turcesc... Află, drăguţă, că l-au mutat la Ekaterinodar. Acolo trebuie să duci urna cu voturile, cu toate că n-are niciun rost... Nemernicii ăia au împrăştiat Adunarea Constituantă, au devastat Kremlinul din Moscova – leagănul Rusiei. Totul e pierdut – piere ţara, piere civilizaţia... Un dobitoc ca tine n-o poate înţelege. Din Kuban? Te bucuri, canalie, ai? Acuş expediez un eşalon de pe linia cinci. Ţine un pachet de ţigări şi pleacă dracului. Totul se dărâmă... Dumnezeule... Se prăbuşesc temelii seculare... Vai ţie, gintă rusească... *Haida troika, zboară-n noapte pe covor pufos de nea...* cântă el deodată, apoi îşi

îngropă faţa în palme şi izbucni în plâns.

„E turtă!” îşi spuse Maxim în sinea lui, şi ieşi.

În gară – nici tu punct de subzistenţă, nici tu manutanţă. Soldaţii flămânzi rătăceau de colo-colo, mârâind şi văitându-se. Un regiment gruzin împresurase cartierul gării. Voiau să-i împiedice pe militarii veniţi de pe front să intre în oraş – se temeau să nu izbucnească un pogrom – şi-i expediau treptat mai departe, spre Baku. Unul după altul, trenurile plecau spre răsărit.

— Eh! oftă din rărunchi un soldat cu galoane de căprar, agitându-şi ameninţător arma din uşa vagonului, spre oraşul ce pierea în zare. Cu toate că se crăpase de ziuă, dintr-acolo tot se mai auzeau tânguirile fanfarelor. La plecare – floricele, la venire – urzicele, ai? Vă zgârciţi la o bucată de pâine, ai? Lasă, kaţo[3], că te prind eu la înghesuială.

Maxim îl bătu pe umăr:

— Nu te mânia, neamule, că face rău la ficat. Care va să zică, cu menşevicii făcurăm cunoştinţă – fain partid, da-i-ar sfântul sănătate. Poate mai încolo om întâlni şi alţii, şi mai şi.

— Păi, cum să nu-mi fac sânge rău... La gazetă scrie „egalitate”, „fraternitate”, iar la o adică, ei îţi sar în gât şi te lasă – crapă de foame.

— Da’ când ne-o pica şi nouă în gabjă vreun cârlionţat, nu-l iertăm, să ne roage în genunchi.

— S-a zis!

— Şi mai cu seamă, fraţilor, se auzi un glas de sub bancă, să nu laşi arma din mână. Până la moarte s-o ţii lângă tine pe măicuţa, că aşa niciun câine nu sare la tine. Te-ar muşca, şi cum încă, da’ şi el are numai o singură vieţişoară.

Când am trecut de Tiflis, am nimerit iar în război.

Cete mici şi mai mari de caucazieni munteni atacau la noroc trenurile militare, le prădau şi le făceau să deraieze.

Oamenii sufereau de foame, caii mureau.

Garniturile înaintau în şir neîntrerupt, una în coada celeilalte. Noaptea, în vagoane, niciun glas, nicio luminiţă.

[3] Prietene (în gruzină).

Luau toate măsurile – patrule, posturi de pază şi pândeau în întuneric, gata de luptă. Pe aici erau şi soldaţi răzleţi, şi unităţi mai mici, şi regimente cu artilerie, trenuri regimentare, state-majore. Unităţi ale corpurilor de infanterie 4 şi 5 înaintau în ordine de bătaie, măturând bandele din cale.

Akstafa, Gheandja, Evlah... La fiecare staţie schimb de focuri, tărăboi, o întreagă harababură. Ardea gara Elisavetpol, ardea staţia de pompare a ţiţeiului din Kiurakceai. Impiegaţii de la căile ferate, cantonierii şi muncitorii de la întreţinerea liniei îşi luaseră familiile şi calabalâcul şi fugiseră în direcţia Baku. Ardeau casele părăsite, cantoanele şi barăcile muncitorilor. Ardeau aulele tătarilor şi satele sectanţilor ruşi. La poalele muntoasei Armenii bubuiau tunurile. Bubuiau tunurile şi la marginile Gruziei, Daghestanului şi Azerbaidjanului. Pe întreg pământul Transcaucaziei, învăluit în fumul pârjolurilor, era jale şi vaier.

Bulga.

Toate liniile de acces erau ticsite de trenuri până la macazurile de ieşire din gară. Dinspre Tiflis veneau mereu alte şi alte trenuri, dar pentru ele nu mai era loc. Opreau înainte de semafor, în plin câmp. De acolo curgeau puhoi spre gară delegaţi, sfătuindu-se între ei cu îndârjire.

— Care e ăla de ne ţine aici?

— Cică locomotivelor li s-o mântuit duhul şi nu mai trag.

— Toţi guleraţii trebuie curăţaţi.

În jurul gării, pe terasamente, pe pământul gol şi pe pietrărie – o vraişte de omenet: picioare vârâte în cizme sparte, opinci sau ce sfârloagă a mai rămas din încălţări, mâini crăpate de jeg, ţoale zdrenţuite, lădiţe cu vopseaua roasă, saci. Iar pe saci şi pe lădiţe – căpăţâni buhoase, chipuri supte, altele botoase şi puhave de nesomn, ori poate de prea mult somn.

În munţi, aproape de tot, un regiment căzăcesc din trupe regulate se bătea cu tătarii. Aceştia când se retrăgeau spre aule, când se năpusteau la atac, cu larmă şi chiote,

străduindu-se să răzbată pe cealaltă coastă, pentru a se uni cu alte cete. Răsunau munţii de ecoul împuşcăturilor. Tunurile sfâşiau tăcerea blândei dimineţi. După exploziile care se auzeau desluşit, oamenii proaspăt veniţi de pe front stabileau calibrul tunurilor:

— Ăsta-i de trei...

— Şi ăsta...

— I-auzi! Ăsta-i de munte. O fi de-al lor.

— Ăia n-au artilerie.

— Da’ ce eşti tu, mă, alhitect, de ştii ce au ei şi ce n-au?

— Oho! A orăcăit şi brotacul! (Mortiera)

— Mda, când îţi trage ăsta o sfârlă, te culegi de pe jos.

Dincolo de semafor vâjjj... buf! – un obuz rătăcit împroşcă zloată şi panică.

Care îşi face cruce, care pune mâna pe armă, care îşi înhaţă calabalâcul şi tunde-o.

— Tii, ce mai trag, mama lor de curve!

— Ne-au înconjurat.

— Spală putina.

— Ganka, s-a zis cu noi! Unde mi-e sacul?

— Stai, fraţilor! Nu fugiţi! Ei au ce au cu cazacii...

— Şi pe noi, adică, o să ne giugiulească, ai?

— Of, m-au trecut toate sudorile. Aşa nu mai apuc eu sorocul.

— Zic să trimetem o delegaţie şi să fraternizăm, ca şi pe front. Uite, tovarăşi, aşa şi pe dincolo...

— Du-te, mă, şi te culcă. Îţi dau ăştia fraternizare, de nu te vezi. Ete-te la nenorociţii ăia cu ce răsplată s-au pricopsit pentru zel şi credinţă.

În uşa unei magazii jefuite zăceau unul lângă altul, pe nişte rogojini nou-nouţe, doi ostaşi din regimentul de infanterie Gunib. De sub pulpana mantalelor scurte azvârlite peste ei le ieşeau la iveală ţurloaiele ţepene şi jegoase – călcâiele lipite, vârfurile căscate în lături. În ajun, eşalonul lor îi trimisese să trateze cu tătarii, iar azi îi găsiseră pe amândoi căsăpiţi într-un şanţ lângă terasament. Iată că se apropiară vreo câţiva camarazi de-ai lor; pe umărul unuia strălucea o cazma. Schimbară între ei

o vorbă şi, apucând de rogojini, îi duseră spre o văiugă din apropiere, unde era pământul mai moale. Acolo o să-i pună la repezeală într-o singură groapă, apoi o să se întoarcă fiecare în vagonul lui şi până la urmă or să plece. Cei doi vor rămâne aici, sub ropotul ploilor, în foşnetul ierburilor, sub dulcea mângâiere a zorilor, dar niciun suflet iubitor nu va veni vreodată să plângă şi să-şi geamă durerea pe acest mormânt soldăţesc pierdut în stepă...

Focurile se zbuciumau în bătaia vântului.

Ardeau în vâlvătăi lodbele smolite ale traverselor, ardeau scânduri despicate, ardea pe capete lemnăria vagoanelor, în sfârâitul vopselii ce se băşica pe la muchii, în gamelele grămădite lângă focuri se burica mămăliga şi fierbea porumbul.

Un soldat mătăhălos, cu barbă neagră, scoase din sac o găină şi – haţ! Îi reteză capul cu dinţii, de nici n-apucă să cârâie porumbaca. Apoi ciuli urechea în direcţia unde bătea arar tunul şi spuse cu un oftat:

— Trag, trag într-una... Doamne şi Maică Precistă... La ce trageţi, mă, jigodii cu scăfârlia chilugă? De ce nu staţi pe-acasă, blestemaţilor?

— De-aia, neamule, că noi ne-am scârbit de război, iară ăstora le place.

Limbile de foc lingeau găina înfiptă în baioneta albăstrie. Un flăcăiandru descărnat de boală se tot strângea zgribulit în manta, cu mânecile vârâte una într-alta; clipind din ochii lui împăienjeniţi şi urduroşi şi adulmecând lacom mirosul de pene pârlite, încuviinţă, slugarnic, spusele bărbosului:

— Chiar aşa, Sila Nufrici, ăştia-s mai răi decât câinii... Să nu se ardă puica.

— Las’ că nu se arde... Să fugim de aici.

— Să fugim, neică, să fugim, că aici ne-a văzut Dumnezeu. Mi-e că puicuţa... Ai matale grijă...

— Dacă tătarii ar fi de capul lor, le-am veni noi la iuţeală de hac, se băgă în vorbă un rezervist îmbrăcat în nişte zdrenţe ce puţeau cumplit. Da’ nu ziceţi că alături de ei luptă şi un ofiţer de-al nostru?

— Haida-de!

— Zău.

— Păi cum aşa?

— Staţi să vă spui... Ieri, o patrulă de-a noastră a trecut Kura şi-a capturat pe malul ălălalt doi asiatici, dimpreună cu un ofiţeraş rus. Bun. I-aduc ei în gară, iar noi i-am luat din scurt, să vedem ce hram poartă. Tătarii, ca tătarii – *belme,* nu ştii, nu pricepe, se bat cu mânecile lor lungi peste şolduri şi ţocăie din limbă. „Mult berbecuţ fost, mult căluţ fost, mult fomei tânar fost. Război veni – s-a dus berbecuţ. Libertatea venit – s-a dus căluţ. Balşavîk venit, strigat: „Burju, burju", şi ce rămas, tot luat, şi la nevasta iaşmac de la faţa, aman – zaman, luat. Berbecuţ ioc, căluţ ioc, fomei tânar ioc. Aai, ai, ai, rus haram rânduial iestem." Noi am râs de ne-am prăpădit de vorba asiaticilor, da' pe ofiţer l-am luat tare. „În ce partid eşti?" El: „În niciunul". „Minţi, mă, aşa şi pe dincolo... se răsteşte la el unul din comitet. Ăia de nu-s în niciun partid trebuie să stea ca gândacii la căldurică şi nu să-nvârtă mai ştii ce trebuşoare printre tătari..." Bun. L-au întrebat din ce unitate e, când a plecat de pe front. El – nimic. I-au mai pus vreo câteva întrebări. El – nimic. Când vede aşa, ăla din comitet îşi face vânt şi – jap! Îi arde una peste bot, şi încă una. Numaidecât a prins grai înălţimea-sa: Rusia, aliaţii, că o fi, că o păţi, că vrem să oprim fuga voastră ruşinoasă şi să întoarcem armata înapoi, pe front.

— Aha!

— Nu-s proşti... Acolo trăgeau în noi, şi-aici fac la fel. Acolo voiau să ne zăpăcească, şi-aici fac la fel.

Găina era gata. Bărbosul rupse o aripioară tăciunită, o duse la gură, dar se fripse şi o aruncă tinerelului.

— Na, Fediunka, să-ţi treacă de urât.

În grădiniţa din faţa gării – trei grupuri. Într-unul se juca rişcă, în celălalt îl omorau pe şeful gării, iar în mijlocul celui de-al treilea – grupul cel mai numeros – un pui de chinez făcea scamatorii.

— Hocus, pocus! Uite bila – bilişoara. Ţin în mâna... Aşa... Un, toi, pfui! S-a tus. Unte s-a tus? Cale nu ştie, întleabă. Schimonosindu-şi baticul negru ca un carâmb, şuşoti ceva

în taină cu micul său idol de lemn şi exclamă fericit: Aha, acum ştiu unde-i bilişoala! Mi-a pus-o zeul meu cel bun...

În mulţime, rumoare admirativă:

— Bată-l să-l bată...

— Mare şmecher, puştiul.

— Mda-a! Un rus de-al nostru demult s-ar fi pierdut, pe când ăsta, uite-te numa la el – un hoţ şi jumătate.

Soldatul cel mătăhălos cu barbă neagră dădu iama prin mulţime, croindu-şi drum cu coatele şi ronţăind al doilea picior de găină: auzise că şeful de gară mai suflă încă şi alerga să-l sfârşească el.

Pe peron se preumbla o ceată veselă de cazaci de pe Terek. Erau băuţi, zgomotoşi şi se ţineau de pozne, râzând tot ei. Cel mai tânăr şi tivilichiu, sucindu-şi gâtul înspre umăr cât putea de mult şi închizând ochii cu desfătare, bătea nebuneşte darabana cu lingura pe fundul gamelei goale şi spunea pe nerăsuflate, în tact, cele mai năstruşnice măscări. Un altul se opintea să zică un cântec de pe Terek, dar mereu i se dogea glasul. Alţi doi se luaseră la întrecere care scuipă mai sus. Umpluseră de scuipături toată faţada gării, dar niciunul nu se dădea bătut. Tocmai trecea pe peron ordonanţa comandantului sotniei. Cu toată mutra lui cam tembelă, Foka ăsta era un şmecher şi un pezevenchi cum n-a văzut pământul. Umbla cu mare fereală: ducea în mâinile întinse o strachină cu smântână, plină ochi. Petrecăreţii, roată în jurul lui şi ia-l la întrebări: „Unde-ai fost? Pe cine ai muls?” „Nu-i lapte, mă, e smântână!” se miră unul. Vârî un deget în strachină, apoi şi-l îndesă în gură. „Hm! E grozav... Şi cât ai dat pe ea? Să ne povestească Foka cum a săpunit el o tătăroaică în baie, la Erevan”... Un altul vârî şi el în smântână toate cinci degetele, nu unul, iar cei cu gâtlejul răguşit, care nu izbutea să-i zică un cântec, azvârli tam-nisam în strachină un chiştoc. Isprava lui stârni o explozie de râsete. Foka puse strachina jos, la picioare, şi, ferind-o cu poala mantalei, scânci rugător:

— Zău, fraţilor...

Ţi-ai găsit! Unul îi îndesă capela peste ochi, altul trăgea

binişor de strachină, iar cel care-şi făcuse gamela tobă îl tot zgâlţâia:

— Hai mă Foka, scorneşte una gogonată, aşa pe nepregătite.

— N-am vreme să stau la taclale cu toţi nătăfleţii ca de-alde tine. Cară-te de-aici! se înfurie Foka. Voi ce ştiţi – ha, ha, ha şi hi, hi, hi – iar acolo-s provizii şi... Ei, la ce să-mi răcesc gura de pomană, parcă pricepeţi ceva?

— Ce provizii? Unde-s provizii? săriră într-un glas cei doi cu rămăşagul. Amândoi aveau bărbile muiate de-atâta scuipat.

După ce iscodi hoţeşte în dreapta şi în stânga, Foka le spuse tainic:

— Daţi-i bătaie, băieţi, că tot nu e Dumnezeu... La telegraf – ultima uşă, aia grea – o să se-mpartă acuşica nişte efecte capturate... O mie cinci sute de uniforme întregi, am văzut cu ochii mei... Dacă... la o adică... îmi ţineţi şi mie rând...

Cazacii schimbară priviri complice între ei şi, lăsându-l în pace pe Foka cu smântâna lui, se repeziră spre uşa telegrafului, unde se observa într-adevăr o mişcare care dădea de bănuit.

Acolo, nişte soldaţi se luau în colţi cu telegrafistul, cum că să le dea o locomotivă de unde o şti. În spate, se îmbulziră cazacii de pe Terek, din Kuban şi tot felul de marţafoi care nu se ştie cum naiba prinseseră de veste că se împart efecte capturate.

— Aici se dă, leatule?

— Treci la rând.

— Are şi mondire?

— Ei, Siomka, strigă-i pe-ai noştri.

— Ho, nu te-mpinge...

— Unde zici că se dau efecte?

— La rând, la rând! Toţi sunt deopotrivă!

— Unde dracu’ te bagi!

— Mai domol cu dracu’, că-ţi trăsnesc una de te scoate cu picioarele înainte... Cu mine să nu te pui... Chit că ai trese...

— Ce te iei, mă, de tresele mele?

— Fac ceva pe ele.

— Lasă gura.

— Efecte?

— Aiurea! mormăi dezamăgit cântăreţul cel răguşit. E... cu nişte locomotive...

Vorba lui fu primită cu o pleasnă de înjurături şi rândul se risipi îndată.

— Ce mai pui de lele şi Foka al nostru! pufni cu admiraţie un cazac, ştergându-şi faţa năduşită cu capela. Noi ne îmbulzeam la efecte şi el îl ospăta cu colţunaşi pe Iakov Lukici, ba a lins şi el niţică smântână. Care-i ăla de l-a rugat să scornească ceva pe nepregătite?

În încăperea telegrafului, telegrafistul, lipit de perete, bolborosea vorbe jalnice şi fără şir, ca prin somn, ori la beţie. În faţa privirilor lui înholbate de groază jucau bărbi, mustăţi năclăite, chipuri năduşite cu ochi ca de nebun şi guri căscate în răcnet... Lăboiul soldatului care părea mai mare peste ceilalţi se întinse spre beregata telegrafistului...

— Te-ntreb pentru ultima oară, ne dai locomotive, ori ba?

— O să ţi le smulgem cu carne cu tot.

— Noi tot plecăm.

— Ne-a ajuns cuţitul la os!

Gâtul lui subţire de gâscan se smucea, vrând parcă să scape din strânsoarea gulerului tare, buzele-i livide tremurau.

— Tovarăşi... Dragii mei... Doamne Dumnezeule... Şi eu ţin cu noul regim... Am militat, posed acte doveditoare... Locomotivele nu depind de mine.

Glasurile izbucniră în cor:

— Asta s-o spui lu’ mutu.

— Lasă-te de iordane cu noi.

— Locomotive să te faci!

— Vrei să trăieşti, ori să mori?

— Trebuie să-ţi dai silinţa pentru mujici, că doar mănânci pâinea noastră, a mujicilor.

— Chefuri, ai? Baluri, ai?

— Toţi v-aţi vândut burjuilor.

— Se-ngroaşă gluma! În cinci zile n-am făcut nici două verste...

— La ce să ne mai târguim cu el?! Eu zic să-l scuturăm olecuţă şi să vezi cum scoate el locomotivele.

— Fraţilor! Aveţi cuvântul meu de onoare...

Mânia mocnea în privirile soldaţilor. Mâinile se întindeau să ia sufletul telegrafistului. Bumbii lucioşi de pe tunica acestuia picară grindină.

— Zi, mă, ne dai locomotive?

— Fraţilor...

— Stai colea jos, câine, şi bate o depeşă la Baku. Spune-le prin *Morzu* să trimită locomotive.

Dacă în locul telegrafistului ar fi fost pişicherul de Foka, s-ar fi repezit plin de zel la *Morzu* şi, cu toate că firele erau rupte de mult, ar fi zgâlţâit zdravăn aparatul şi l-ar fi întors pe toate părţile, apoi, ca şi când i-ar fi dat prin cap ideea salvatoare, s-ar fi năpustit la telefon. Ar fi smuls receptorul din furcă şi, deşi telefonul amuţise de cine ştie când, şi-ar fi luat o mutră fioroasă, i-ar fi făcut albie de porci pe ştabii din Baku şi i-ar fi somat să-i trimită urgent patruzeci de mii de locomotive. Îmbătaţi cu apă rece, soldaţii l-ar fi omenit cu mahorcă, şi-ar fi căinat vieţişoara amară şi-ar fi plecat în linişte, fără tărăboi. Iar mai târziu, poate ar fi intervenit ceva care să împrăştie norii. Telegrafistul era însă un naiv şi n-avea darul scornelilor pe loc. Când i-au spus „să bată o depeşă la Baku”, el a desfăcut braţele a neputinţă, şi închipuirea înfierbântată a soldaţilor tălmăci asta ca pe un refuz de a le îndeplini rugămintea, de a-şi da silinţa să-i ajute.

O voce care trăda deznădejde, hârâi:

— Arde-l, Lukin! Arde-l.

— Eh! – şi Lukin scuipă în căuşul palmei. Stai că-ţi arăt eu ţie, patriotule, tu, război până la victorie! Îl plesni. Telegrafistul se izbi cu ceafa de peretele împestriţat cu afişele „Împrumutului libertăţii”

Deodată
bubui o explozie

şi geamurile
sbucniră zob
zidurile gării se cutremurară.

Ca luaţi de vânt, se traseră toţi din preajma telegrafistului şi se bulucirăafară pe uşă. Afară era o învălmăşeală buimacă. Din fumăraia care învăluia peronul se auzeau gemete, glasuri înspăimântate, apoi, răspicat, un ordin:

— Sotnia-a trei, ascultă comanda la mine! Desfăşurare în lanţ, executa-a-area!

— Sanitar!

— Escadro-o-n, încăleca-a-rea!

— Ei, Kiriuha, unde-s ai noştri?

Încet, încet, fumul se împrăştie.

Peronul era semănat cu trupuri – unele trântite cu faţa la pământ, altele pe spate, cu răniţi care se târau şi gemeau. Sanitari alergau de colo-colo cu brancarde. Câteva vagoane care staţionau în faţa peronului fuseseră smulse de pe şine.

Rezemat de un felinar tăciunit de explozie, un tunar scund şi îndesat, cu însemnele artileriei de cetate din Kars, îşi întindea cu pumnul sângele de pe obrajii bucălaţi şi căta buimac la cipilica de lână, făcută ferfeniţă, pe care o ţinea în mână.

— Bine, da' cum aşa... îngăima el. Doamne iartă-mă... E cipilica lui cea sură, sărmanul de el...

După ce se mai dezmetici, putu să povestească mai cu şir cele petrecute soldaţilor grămădiţi în jurul lui:

— Tunarul nostru Pancio a sărit în aer. Pe crucea mea... Am fost împreună până-n sat, după slănină, da' n-am găsit nici de leac. Ei, dacă nu e, nu e. Golim noi o ploscă de vin şi o luăm agale înapoi. Mergeam frumos, cuminte, vorbind despre cum e acasă. Uitai să vă spui că Pancio ducea în cârcă un sac plin cu grenade şi dinamită – zicea, bietul, că le ia acasă, să-i facă harcea-parcea pe burjui. Acuma, dacă n-am găsit slăninuţă, poate dibuim pe undeva niscaiva cârnăciori, că ne pălise o foame... Da' ghinionul, ghinion... În drum, mai dăm noi gata o ploscuţă, de eram aşa, cu

chef, nu răzbiţi. Şi tot sfătuind între noi ca doi oameni la locul lor, fără să ne legăm de cineva şi fără să fim puşi pe tărăboi, ajungem la gară. Când colo, ce să vezi: vagonul nostru ia-l de unde nu-i. Alergăm noi încolo şi încoace, ce mai, nu e! Pancio pufneşte: „Ăştia şi-au bătut joc de noi! Uite vagonul – nu e vagonul!” „Curat bătaie de joc! zic. Hai la impiegatul de serviciu, să stăm cu el de vorbă – liniştit, frumos.” Întrebăm în dreapta şi-n stânga cum dăm de impiegat şi ajungem – Doamne fereşte! – chiar acolea unde stau acum. Deodată ne pomenim că sare un zurbagiu cu gura la noi: „Ce staţi în drum, bă?” şi-l pocneşte pe fârtatul meu cu ceainicul peste ghebul din spate. Pancio, care ştiţi ce-avea acolo, începe să fâsâie şi... a făcut explozie... Numai cipilica asta a rămas de el. Şi ce grozav flăcău era – Doamne, Doamne! Mi-aduc aminte, acasă, în sat, când ieşeam noi doi pe uliţă şi când prindeam a zice înfrăţit din două armonici, ehei!

În jur – exclamaţii de mirare, de părere de rău, sudălmi. Cipilica aia cazonă, năclăită de sânge şi cu smocuri de păr roşcovan lipite de ea, trecea din mână în mână.

În munţi, puştile şi tunurile amuţiră.

În cântec şi în sunet de tamburine, cazacii se întorceau de la luptă. Căciuli mari, căptuşite cu blană de câine, cuşme kurde, chipuri aspre, arse de vânt, şiraguri de dinţi zdraveni, ochi care mai scăpărau încă de încordare şi focul luptei.

De la luptă voinicească
Se întorn cazacii-acasă!
Hei, hei, de la luptă
Se întorn cazacii-acasă...

Aduceau cu ei cai tătăreşti, gingaşi ca zorii. Prizonieri nu aveau, fiindcă în drum îi trecuseră pe toţi prin sabie. Soldaţii îi întâmpinară cu o furtună de urale.

Eşaloanele care aveau locomotive se smulseră din loc şi, zăngănindu-şi fierăria, porniră în goană spre soare-răsare. Eşaloanele fără locomotive rămaseră să flămânzească în

gara devastată.

La Baladjarî, linia blocată.

Aici se strânseseră ca lăcustele vreo sută de mii de oameni, arătând ca nişte cerşetori, din diferite unităţi şi gubernii. Locomotivele erau pe sponci, drumurile – primejdioase, totuşi ţineau musai să plece.

În vagoane, înfăşuraţi în burci şi cojoace, dormeau sau leneveau cazaci şi turkmeni smoliţi de soarele darnic al Mesopotamiei. Caii lor se înecaseră în nisipuri, pieriseră în lupte şi tot ce le rămăsese de la ei erau căpestrele, frâiele şi fălcelele şeilor. În jurul focurilor îşi uscau ţoalele sau moţăiau soldaţii din corpul expediţionar al generalului Baratov. În cei trei ani negri şi nesfârşit de lungi, ei bătuseră toate drumurile şi cărările de la Caucaz până la poziţiile Mosul-Djal şi înapoi. În timpul acestor marşuri, unii nici nu văzuseră pâine adevărată, cât despre apa bună şi curată de băut îi uitaseră şi gustul. Gingiile mâncate de scorbut le zemuiau ca de coptură, malaria tropicală le răsucea ciolanele zdravene de mujici, buboaiele şi tot felul de spuzeli le mâncau pielea scorojită de arşiţă... Rămăseseră de pomină pentru ei noroaiele de netrecut ale Urmiului, colţuroasele stânci ale Kurdistanului, nisipurile adânci ale Şarifhanului!... Tot amintiri depănate mocnit şi în silă. Flăcările smulgeau din întuneric când ferecătura unui pat de armă, când cârjele de bambus ale vreunui rănit, când o pereche de ochi cu căutătura sălbatecă şi ca încrustaţi pe faţa omului suptă de foame.

Prin eşaloane hohoteau şi se tânguiau armonici, răsunau cântece pline de foc. Printre linii îi mai ardeau câte o rusească sau căzăcească ce aveau darul să trezească o bucurie înfrigurată în ochi şi să mai însenineze chipurile tăbăcite de soare şi de ger. Tropăiau, chiuiau, îşi pocneau palmele bătucite ca să-şi amăgească dorul, foamea, frica, deznădejdea...

În zare, oraşul Baku îşi licărea luminile mascate, vii. Celor din Baladjarî le era frig, foame şi urât. Se duceau, pâlcuri, la oraş, dar nici acolo nu se găsea pâine.

Un vânt năprasnic bătea dinspre mare şi se năpustea cu geamăt lugubru asupra munţilor.

Din oraş, veneau şi ziua şi noaptea, în trăsuri şi maşini, agitatori trimişi de toate partidele.

Soldaţii îi ascultau pe toţi cu luare-aminte, dar ciuleau urechea mai mult ca să dibuiască în valul de elocinţă presărată cu invective vreo veste din patrie: în Rusia au răsturnat Constituanta; în Rusia mujicimea le dă la cap moşierilor; în Rusia îşi dispută cu îndârjire puterea două tabere – bolşevicii şi burghezia; în Caucaz, oamenii strigă „Jos ghiaurii”, în părţile cecenilor tot bogătanul şi tot haraminul îşi are partidul lui, şi toţi se măcelăresc între ei, inguşii au ridicat steag alb în semn de supunere, iar Daghestanul se predă Islamului şi Turciei...

Locomotivele răcniră scurt. Fără a sta să mai asculte sfârşitul unei lungi rezoluţii de sprijinire a bolşevicilor, soldaţii se risipiră ca potârnichile, strigând din fugă: „E bine! Aşa e! Jos războiul!”

Trenurile se desprindeau din ghemul de garnituri şi ţâşneau în câmp deschis. De la ultimul vagon până la locomotivă era întinsă o frânghie cu un clopot la capăt. Se dormea iepureşte. La cea mai mică alarmă, se porneau toate dintr-odată: clopotele, împuşcăturile, sirenele locomotivelor. Respingeau atacul şi goneau mai departe.

În zgomotul roţilor
perindarea gărilor
haltelor
feţelor
zilelor
nopţilor...

Umpleau gările de o larmă veselă, de ziceai că toată oastea asta s-a îmbătat.

— Care regiment?

— Cinşpe infanterie. Da’ matale?

— Doi zaporojan.

— Acasă?

— Îhî.

— Din ce staniţă?

— Platnirovskaia.

— Iar noi, tăicuţă, suntem chiar din Rusia. Gubernia Kursk, judeţul Graivoron... Ne ducem să-i zobim pe burjui.

— Doamne ajută.

În stânga se zbârleau munţii Daghestanului, iar în dreapta, cât zarea, îşi unduia coamele albastre Caspica...

La Hasav-Iurta le ieşiră în întâmpinare nişte săteni. Împleticindu-se în tohoarce, alergau de-a lungul trenului văicărindu-se cât îi ţinea gura:

— Scapă-ne, frăţie! Nu ne lăsaţi!

— Da' ce-aţi păţit?

— Nu mai putem îndura de ceceni. Ne pradă, ne omoară.

Numaidecât făcură miting şi hotărâră să le vină într-ajutor. Toate astea se petreceau în puterea nopţii. Fără să descarce tunurile de pe platforme, sloboziră câteva obuze în direcţia munţilor. O ceată de voluntari năvăli în aulul din apropierea liniei ferate. Aulul arde, trosneşte, ţâşnesc jerbe de scântei, nevestele şi copilaşii bocesc, cecenii trag, nu se lasă, până la ultimul om.

Se învârtiră cu ţăranii, dându-le arme pe grăunţe şi plecară mai departe.

Trupul mătăhălos al sobei era încins la roşu. Pe pereţii afumaţi ai vagonului jucau învăpăieri fierbinţi. Oamenii dormeau, unii ghemuiţi pe podea, alţii de-a-n picioarele, care cum se pricepuse să-şi chivernisească puţinul loc. Toropit de căldură şi de lărmuirea monotonă a roţilor, Maxim dormea pe laviţa de sus, cu sacii în braţe. Avu un vis. Se făcea că e la arie. Bătrânul cadenţat, treierătoarea înghite lacom snop după snop; boabele se scurg suşuind în ţuhali; prin pulberea amăruie de pe arie, ţinând un snop în braţe, pluteşte Marfa; soarele arde, Maxim simte în întreaga lui fiinţă un geamăt şi un tremur care îl pătrunde până în fundul rărunchilor...

Către ziuă, trenul se smulse îmbrăţişării de piatră a Caucazului, încet-încet munţii se trăgeau în urmă, iar în faţă se aşternu, clăbucită de nea, stepa Mozdokului...

Uu-uu
uu
u
uuu...

— Scăpărăm de blestem. Uite-o, Rusia!

Iureş de zile burzuluite.

Foc... Fum.. Colbăraie...

Cu cât se depărtau de front, cu atât îşi făceau mai rău de cap. În gările devastate îşi încălzeau singuri cazanele cu apă pentru ceai, singuri sunau plecarea, expediind fără zăbavă toate trenurile în toate direcţiile: mână!

Pe distanţa Hasav-Iurt – Mozdok – Groznîi, linia era demontată în mai multe locuri. De-a lungul terasamentului, ca nişte jucării stricate în fel şi chip, zăceau trântite pe o parte, cu roţile în sus, ori aşezate în cap, locomotive, vagoane, cisterne. Pe urmele echipelor volante şi ale unităţilor de geniu trimise să repare linia, se furişau ca nişte şacali bande de pleşcari care desfăceau din nou şinele şi aruncau cât colo traversele. Locomotivele când goneau nebuneşte, fără să încetinească la cotituri şi la coborâşuri – iar vagoanele se smuceau în lături şi soldaţii se izbeau de pereţi, cădeau de pe acoperişuri şi tampoane, – când se opinteau gâfâind din răsputeri, abia-abia să târască nişte garnituri kilometrice, împotmolindu-se adesea şi pentru multe ceasuri în troiene nalte până la brâu. Unele unităţi căzăceşti înaintau călare; altele, în formaţie de marş, luând toate măsurile de prevedere; unii o porneau pe linia ferată trăgând după ei vagoanele goale, sperând să facă rost undeva de o locomotivă. Aceştia erau în cea mai mare parte din Siberia, ori din guberniile centrale şi nordice. Îşi făceau pe bună dreptate socoteala că de mers cu trenul tot trebuie să meargă şi că un vagon nu se lasă din mână.

Nopţile, cerul era luminat de o pălălaie înfricoşătoare ce răzbătea prin vălătuci de fum negru: ardeau încă din vară sondele de petrol de la Groznîi.

Pe tot cuprinsul Caucazului se încingea aprig războiul de

clasă, naţional şi de castă. Fuseseră dezgropate obidele vechi peste care crescuse de mult iarba uitării. Mâna nemâncatului se întindea spre beregata ghiftuitului. Pe drumeagurile şi potecile munţilor se încropeau pâlcuri de călăreţi. Terekul, Osetia, Inguşetia, Cecenia, Karaciai, Kabarda Mare şi Kabarda Mică erau perdeluite de fumul bătăliilor în care scăpărau focuri, săbii şi junghere – fumul unui cumplit pârjol al urii şi cruzimii. Se înfierbântaseră binişor şi staniţele, care se uitau chiondârâş spre oraş şi străşniceau cu săbiile pe muntenii cu care odată, demult, se avuseseră rău.

În aule se ţineau lanţ mitingurile furtunoase.

În gări, bazaruri şi pieţe, călăreţii din Divizia sălbatică, întorşi de pe front, zbierau cu mâna pe prăselele pumnalului:

— Ţar curva! Ţar nu trebe, pământ trebe!... Cazac curva! Cazac nu trebe, război trebe! Pământ a noastră e, apa a noastră e, Caucaz a noastră e...

Şi din nou, întocmai ca în vremurile de demult, staniţele îşi trimiteau la păşunat turmele şi cirezile sub străjuirea unei liote de cazaci înarmaţi, puneau posturi de pază pe măguri şi în dreptul vadurilor, iar muntenii prinşi pe pământurile cazacilor erau căsăpiţi pe loc şi câteodată târâţi cu funia de gât până în marginea ocinei căzăceşti, unde îi sminteau în bătăi şi, înainte să-i lase să plece, mai mult morţi decât vii, îi dăscăleau:

— Mă, roade-zgârci! Bagă bine la glagorie şi s-o spui la copii şi la copiii copiilor tăi. Ăsta-i hotarul. Dacă mai pui piciorul pe pământul meu, ţi-l tai, Paştele cui te-a fătat! ’ţeles?

Karaulov, locţiitor de ataman al oastei căzăceşti de Terek, deputat în Duma de stat, lansă următorul cuvânt de ordine:

— Cazacii şi caucazienii din munţi sunt fraţi. Ei sunt stăpânii Caucazului. Să mătrăşim cu biciuşca de pe pământul caucazian mujicimea şi golănimea de la oraşe.

Soldaţii întorşi de pe front dădură peste Karaulov în gara Prohladnaia („Ce-i cu locomotiva aia înhămată la un singur

vagon!?”). Înjurături, vorbe.

— Păi de ce, don’ataman, îi oblojeşti pe cazaci, că doară burjuii îşi sparg bojocii pentru ţar. La noi, ăştia, mujicii, nu se gândeşte nimeni?

— Ţâbî de-aici, diavolilor! îi repezi un zdrahon de cazac moţat, ordonanţa atamanului. Nu faceţi gălăgie. Înălţimea-sa doarme.

Soldaţii, parcă nici n-ar fi vorbit cu ei. Dimpotrivă, se porniră să ţipe şi mai dihai:

— Să ne spuie nouă don’ataman, de ce bagă zâzanie între asiatici şi ruşi, între cazaci şi muncitori, între ţărănime şi căzăcime? Când o să se sfârşească ticăloşiile astea?

În clipa aceea apăru într-un suflet un alt cazac. Fluturând în mână un multicolor mănunchi de depeşe, aruncă din fugă mecanicului: „Dă-i drumul!”, şi se făcu nevăzut în vagon.

Locomotiva şuieră şi pufăi a plecare, dar soldaţii stăteau zid de-a curmezişul liniei. Nici gând să facă loc.

— Şi la ce să se preumble don’ataman singur-singurel cu o locomotivă, iar noi să nu putem pleca unde avem zor? La ce domnia lui şi alţi învârtiţi din spatele frontului să puie pe ei şunci şi osânză, iar nouă, de chin şi de foame, să ne curgă şi ultima pielicică de pe oase?

Târşindu-şi piciorul rănit, un invalid îşi croi drum printre oameni, ridică cârja şi începu să izbească cu sete în peretele lăcuit al vagonului. Chipul lui scofâlcit era schimonosit de furie.

— Ieşi de acolo, bestie! Ieşi, curva dracului!

— Ieşi! strigară şi ceilalţi. Ieşi, să plecăm noi!

La o fereastră apăru atamanul. Arăta adormit şi ursuz. Un timp privi în tăcere la soldăţimea ce se agita furioasă, apoi întoarse capul pe jumătate şi aruncă ordonanţelor o poruncă.

— Mitralieră! făcu invalidul ca din gură de şarpe şi, sprijinindu-se în cârjă, o şterse şontâc de acolo.

Într-adevăr, mulţi văzură ivindu-se prin fereastră ţeava unei mitraliere... Atunci, soldaţii – toţi câţi se aflau în gară – îşi smulseră ca un singur om armele pe care le purtau în

bandulieră şi traseră foc după foc în vagonul albastru. Aşa a avut parte de moarte atamanul Karaulov. Şi iată-l azvârlit pe peron, laolaltă cu ordonanţele. Soldaţii se bulucirăîn vagonul ciuruit, iar care nu încăpu înăuntru se cocoţă pe acoperiş. Un cazac tinerel apăru sus, pe locomotivă, şi dă-i cuvântare:

— Domnilor soldaţi... Şi dumneavoastră, şi nouă, ni s-a urât cu războiul... Voi aţi şters-o de pe front şi regimentul unu al nostru din Piatigorsk s-a cărăbănit şi el până la ultimul om. Ticăloşi sunt şi generalii voştri, şi atamanii noştri, şi comisarii de la oraşe. Nu vor să ne audă păsul, nu vor să ne usuce lacrimile. De azi n-o să mai vadă de la noi în vecii vecilor supunere şi închinare! Ei umblă cu tot dinadinsul să ne învrăjbească, le crapă măseaua să îmbibe pământul cu sângele poporului. N-o să le meargă! Ei sunt puţini, noi suntem mulţi! Să le smulgem epoleţii şi decoraţiile, să le facem de petrecanie la toţi şi să ne ducem pe la căşile noastre să plugărim, să bem şi să ne drăgostim muierile

Atare vorbe le merseră tuturor la inimă şi soldaţii şi cazacii se legară fraţi.

...La câţiva paşi dădeau târcoale hoţeşti în jurul platformelor cu tunuri nişte kabardini cu cuşme înalte şi cu gârbaciurile în mână. Strecurau priviri temătoare în ţevile lustruite ale tunurilor, pipăiau cu nesiguranţă de ageamii chiulasele, afeturile, scuturile.

— Rus, vinde?

— Ia-l.

— Cât?

— Cât poţi duce.

— De ce râde de mine?

Kabardinii se ghemuiau roată pe vine şi ţineau sfat, mormăind ceva de-a valma şi plescăind din limbă. Apoi mai cercetau o dată tunurile, vrând să se dumirească mai bine.

— Soldat, tunul tragem? Bomba estem?

— E gata încărcat. Stai colea să văd dacă-ţi nimeresc căpăţâna.

— La mine căpăţân una, păcat căpăţân meu. Trage colo,

la munte.

— Ia te uită, drace, pricepi, va să zică!

— Vinde tun?

— Păi ce să faci tu cu el?

— Trebe tun, tare trebe. Inguşi parşiv, ceceni parşiv, adâghe parşiv, natuhai parşiv... Ehehe, mult parşiv şi colo, şi colo. Vinde tun, război facem.

— Ia-l.

— Cât?

— O rublă chilo.

— De ce râde de mine?

Se târguiră aşa până la căderea întunericului... Noaptea, artileriştii cărară în vagoane miei cu picioarele legate şi rotocoale mari de brânză de oaie. Apoi numărară şi împărţiră, nu fără ciondăneală, arginţii de pe vremea ţarului. În răstimp, kabardinii dădeau jos tunurile, coborându-le uşurel, pe braţe, ca să facă cât mai puţin zgomot şi înhămau la ele caii lor puternici. Tunurile se urneau încet, huruind din scuturi, iar puţin mai încolo porneau în goană spre munţi şi se mistuiau ca luate de vânt în întunericul nopţii

Maxim dădu o raită să audă ce mai spune lumea şi se întoarse în vagon. Se uită la bagaje – sacul cu efecte dispăruse. Îl rămăsese numai urna cu voturile soldaţilor.

— Fir-iar să fie! se necăji Maxim. Zău dacă mai au pic de omenie. De sub nas te fură.

— Omenie! mormăi un rezervist, mestecând cu şart o bucată de slănină. Alaltăieri, lângă Derbent, nici nu şi-au ridicat răniţii.

Maxim se lăsă amărât pe urnă.

— Ruşine! Aşa o s-ajungem să ne furăm şi căciulile din cap. Cu o libertate ca asta, care nu ne cinsteşte şi nici nu ne prieşte, o să ne pomenim în partidul ţigănesc.

— Că bine zici, îi dădu dreptate rezervistul, şi trase cu ochiul spre urnă. Ce ai acolo?

— Glasuri.

— Ce-e-e?!

— Voturile soldaţilor.

— Aha... Mda, dom’le, straşnic hambarul nostru... De şapte ani grâne ioc, dară porcii tot mai scurmă.

— Straşnic, şi nu prea...

— Eu gândeam că faci niscaiva negustorie. Şi la ce-ţi folosesc voturile astea?

— Sunt deputat. Trebuie să le duc la Constituantă.

— Te trezişi cam târziu, nenişorule. N-ai auzit ce spunea la Groznîi năsosul ăla? Constituanta s-a dus. Ducă-se învârtindu-se. De acum încolo, în toată Rusia bolşevicii-s călare, şi ăştia, frate, oho... O să-ţi găseşti beleaua cu ei c-ai întins-o din tranşee. Nu se sperie ei de mustăcioarele tale roşcovane.

— Tacă-ţi fleanca! izbucni înfometatul Maxim, pironind cu ură mutra lucioasă de slănină a rezervistului. Îi bag eu şi pe bolşevici, şi pe menşevici, ba şi pe tine, ca să ştii! Mie să nu-mi spui de tranşee. Pe mine m-a trimis regimentul. Oamenii mi-au încredinţat voturile lor, şi eu o să le predau acolo unde trebuie, aşa cum se cuvine.

Rezervistul dădu înapoi.

— Ce, mă, ai turbat? Eu... ce mă priveşte pe mine...

Pe bănci
horrr...
Sub bănci
horrr...

Într-un colţ întunecos, un glas vesel comandă:

— Baterie, foc!

Şi dă-i, şi dă-i.

— Mai deschideţi dracului uşa, că ne sufocăm.

Mormăind o rugăciune, rezervistul se cuibări pe locul lui, pregătindu-se de somn. Curând tot vagonul se puse pe sforăit, cu şuierături şi horăituri. La o staţie, Maxim lăsă în vagon un tânăr ca armonică: flăcăul se legă să le cânte fără vreo răsplată până la Armavir.

— Ia zi ceva, îl îndemnă Maxim, aşezându-se mai bine pe bancă. Cât am fost flăcău, am cântat şi eu – aveam o

saratoveancă[4] la trei rânduri, cu clopoţei... Dacă o auzeai, dădeai şi haina de pe tine.

Tânărul scoase armonica – o vechitură de livneancă[5] roasă pe la colţuri şi pe care o purta legată într-o faţă de masă – îşi potrivi cureaua pe după umăr şi întinse larg burduful, risipind puhoi de triluri răsunătoare.

Soba se răcise. Frigul şi armonica tulburau somnul oamenilor. Hâcâind, tuşind, căscând se ridicau într-o rână sau în capul oaselor, îşi răsuceau câte o ţigară şi ascultau cu vădită plăcere. Armonica le spuse povestea atamanului Stenka Razin, le istorisi despre viaţa amară a edecarilor. După ce luă la rând toate jocurile şi valsurile pe care le ştia, toate cântecele pe care şi le amintea, flăcăul puse armonica la o parte şi văzu de sobă. Nu trecu mult şi prin fumul rece, vineţiu, ţâşni o flacără. Focul începu să duduie în burlane, topind tăcerea. Un scundac de majur, pistruiat şi înţepat la vorbă, îi strigă cântăreţului din armonică:

— Mă, tu, şapcă din şapte foaie şi-o copcă, de unde eşti?

— Eu? Din Armavir.

— Carevasăzică, mătăluţă cânţi ca să se veselească norodul.

— Păi, viaţă de zugrav: o zi munceşti, o săptămână usuci.

— Da’ tu, pe unde-ai fost... şi îşi încheie vorba cu nişte măscări pişcătoare.

Cineva râse, dar flăcăul i-o întoarse pe loc.

— De te crezi aşa dibaci, bagă mâna în nădragi, prinde-un păduche de cap şi îndeasă-l în proţap, şi mi-l ţii tot într-o doară, până-o croncăni vreo cioară.

După un nou schimb de şfichiuiri usturătoare, majurul, care pesemne că ajunsese la fundul sacului se lăsă păgubaş.

Flăcăul îşi rezemă armonica de un genunchi şi, prefirând uşurel clapele, dădu să povestească cum a petrecut la nunta soră-sii, de unde tocmai se întorcea. Dar glasuri în care se simţea invidia şi o tainică obidă îi curmară vorba:

---

[4] Armonică făcută de meşterii din oraşul Saratov.

[5] Armonică cu un singur rând de clape, făcute de meşterii din oraşul Livnî.

— Chiar c-a meritat să luptăm acolo unde-am luptat...

— Noi la război, iar ăştia se înfruptă din toate...

Înveselit de amintirile-i plăcute, flăcăul îşi ridică poala podiovcăi şi lovi voiniceşte duşumeaua cu cizma roasă, de lac, arătând prin întreaga lui înfăţişare că ar porni să joace şi aici, acum.

— Ascultaţi ce vă spui, oameni buni: anii trec, anii zboară, de nu bei, de nu iubeşti, ehei, ce rău o să-ţi pară! Praf şi pulbere i-am făcut pe toţi flăcăii de-acolo, ăi ce se grozăveau că ţin la joc. Uite, îmi furnică şi acum în călcâie... Tânăr sunt, fără nevastă sunt, uzina s-a închis – ce altă treabă am decât să petrec şi să scotocesc munţii şi văile cu arma în mână!

— De ce n-ai venit în Turcia? Acolo aveai unde scotoci.

— Ce-am eu cu turcii? Eu umblu după ăia de-s contra. Cum găbjesc pe câte unul, poc! şi gata. Iacă trei luni de când ne tot dau de lucru.

— Cine zici, măi feciorule, că vă dă de lucru?

— Păi, căzăcimea, ofiţerimea... Ba pornesc o răscoală – trăiască contrarevoluţia! – ba se pun în grevă, şi-atunci niciun firicel de grăunte nu mai pleacă din staniţă la oraş; da-i vorba că nici noi n-avem chef să crăpăm aşa, prosteşte.

— Zi aşa, eşti din gărzile roşii?

— Da, chiar aşa.

— Ia spune, ce hram purtaţi voi, ce urmăriţi? Zvonuri am auzit noi destule de când tot umblăm, numai că nu ne-am dumirit...

— E simplu. Suntem pentru soviete şi pentru bolşevici... Programul nostru, tovarăşi, e cel mai just, mai radical...

— Aha...

— Aşa vasăzică...

— Da’ câtă pâine vă dă?

— Smântâna, dulceţurile şi tot ce-i pe lume e-al nostru... Tovarăşul Lenin chiar a şi spus: jefuieşte-i pe jefuitori, bagă-i în mormânt pe rechinii clasei burgheze. Asta-i!... Pâine primim opt sute de grame de căciulă, zahăr o sută de grame, un borcan de conserve, iar solda e deopotrivă

pentru toţi – de eşti comandant sau ostaş primeşti aceeaşi soldă şi aceeaşi cinstire.

Un soldat vârstnic, cu faţa lătăreaţă şi ciuruită de vărsat, se apropie de el şi, mai mai să-i vâre în ochi degetele răşchirate, îi spuse sfătos:

— Nu după program trebuie să trăiască omul, ci după dreptate...

Încet-încet intrară şi ceilalţi în vorbă. Nu puteau cădea la învoire care partid e cel mai bun. Unii voiau un partid care să îngăduie omului de rând să ridice ochii; alţi, că întâi şi întâi trebuie să înveţi să umbli pe pământul ăsta; în sfârşit, alţii nu aveau nevoie nici de partid, nici de altceva, atâta doar să se vadă ajunşi acasă, să-şi strângă copilaşii la piept şi să se prăpăstuiască peste femeia pe care o ţinea cu cununie... Unii strigau una, alţii alta, iar flăcăul cu armonica o ţinea tot pe-a lui.

— Toate partidele, zicea, s-au prins în hora revoluţiei, numai că fiecare vrea să joace în legea lui, aşa cum vrea el... Împuţiţii ăia de eseri, nimic de zis, sunt un partid bun; nici scârbele de menşevici nu-s de lepădat; da' tot dracii de bolşevici sunt mai buni... Eserii şi menşevicii una ştiu şi una trăncănesc: „Cătinel, tovarăşi, cătinel!" Iar noi, odată hăulim din adâncul băierilor: „Dă-i bătaie, bagă-n viteză!" Strigarea asta a noastră a trecut ca un bici de foc peste întreaga Rusie – muncitorul a sărit să dea la cap burgheziei, ţăranul să răşluiască moşierimea, iar voi... voi aţi spart frontul şi aţi întins-o acasă... Partidul nostru bolşevic, tovarăşi, e-o bogăţie de partid. Partid unde nu găseşti un borţos nici de leac; partid fără abţibilduri, partid al muncitorilor, soldaţilor şi al celor mai săraci ţărani. Vă chem, tovarăşi...

— În spatele frontului, toţi faceţi pe eroii! ţipă piţigăiat majurul cel colţos, isprăvind cu strănutatul după o priză de tabac. V-aţi băgat prin fabrici şi uzine ca vrăbiile în zmeuriş şi cirip-cirip: „Război până la victorie!". În ăşti trei ani aţi câştigat cu ghiotura, lucrând pentru front. Iar acum, că vă vine la socoteală, aţi cârmit-o: „Tovarăşi în sus, tovarăşi în jos"... Da' când ne frigea pe noi gerul în văgăunile şi în

munţii Kurdistanului, voi unde eraţi? Da’ când ne secera scorbutul şi exantematicul, voi unde eraţi? Ne-aţi auzit vaietele? Ne-aţi văzut lacrimile?

— Să nu ne vărsăm veninul unii pe alţii, se amestecă în vorbă Maxim. Trăim nişte timpuri...

— Oho! Şi încă ce timpuri! sări flăcăul cu armonica. Poporul a prins suflet. Fiecare a simţit puterea ce musteşte în el. Ieri, aţi fost voi pe front, azi, suntem noi. Voi v-aţi vărsat sângele acolo, da’ şi mai mult o să curgă dintr-al nostru: front e în tot oraşul, în tot satul; de prin toate găurile, de prin toate crăpăturile scoate nasul contrarevoluţia... Pe voi v-a mânat cu ciomagul pe front, iar la noi la uzină juma din muncitori, ba şi mai mulţi, s-au înscris voluntari şi drept de la miting, hăulind, au plecat la luptă. Au mai venit şi alţii în detaşamentul nostru, numai că mulţi de-alde ăia de prin mahalale au făcut-o nu pentru idee, ci cu gândul la jaf... Ei, un ceas bun şi ocupăm prima staniţă. S-a iscat o hărmălaie! Împuşcături, bocete – sătenii ziceau că-i sfârşitul lumii – tot norodul aleargă, o vacă a crăpat de spaimă... Întâi şi întâi ne apucăm să confiscăm armele şi să facem percheziţii. Taman atunci Krîlenko dăduse decretul să fie împuşcaţi ăia cu mâna lungă. Am pus la gard pe un şmecher de ăsta. S-a rugat să i se dea ultimul cuvânt. I-au dat. Degeaba, de frică n-a putut scoate o vorbă. L-au împuşcat. După aia, percheziţiile s-au făcut cinstit, nimeni n-a mai încercat să şparlească ceva. Înnoptăm în staniţă, iar dimineaţa primim ordin: „Scoateţi bateria, retrăgeţi-vă pe poziţii dinainte pregătite”. Bucuroşi, ne luăm calabalâcul şi ne retragem. Până seara, doi dintre ai noştri s-au curăţat – au mâncat pâine cu stricnină, spuneau doctorii. Cu pâinea aia ne-au ospătat cazacii. Ticăloşii...

— Iară! oftă unul. Prea o tot ţinem într-un război şi nu se mai isprăveşte... Şi zi, taică, nu te-apucă groaza când rus pe rus...

— E drept că la început ţi-e nu ştiu cum, vorbi tânărul din garda roşie, da’ pe urmă şi mai cu seamă la mânie, nimica nu mai simţi... Pe cazaci e greu să-i dovedeşti, ăştia-s

deprinşi cu armele de când le-au ieşit dinţii, pe când ai noştri, afumătura din fabrici şi uzine, îşi pun nădejdea mai mult în pumni. Uite, lângă staniţa Otvajnaia ne-a atacat o sotnie de cazaci, da' nu erau pe cai. Noi stăm pitulaţi în tranşee şi tragem. Cazacii dau buzna înainte fără să se aplece măcar. Noi tragem, tragem de zor. Ei, nimic. Năduşeala curgea şiroaie pe noi, tragem şi tragem, ce folos, că uite-i la câţiva paşi, strigă „ura" şi-şi învârt săbiile deasupra capului. E lată, ce mai încolo şi încoace! Când vedem noi aşa, sărim afară din tranşee, apucăm puştile de ţevile încinse, ne repezim la ei şi croieşte-i cu paturile peste moţuri... Dintre ai noştri, au rănit şase, iar pe lăcătuşul Kolka Muhin l-au hăcuit cu săbiile. Da' şi noi le-am arătat, de ne-or fi ţinând minte şi azi.

Soldaţii se înghesuiră în jurul flăcăului, năpădindu-l cu întrebări despre Rusia: dacă se mai poate ajunge cu trenul în cutare ori cutare gubernie, unde şi de la cine o să primească ce n-au primit din soldă, cine îi dezarmează pe soldaţii veniţi de pe front şi de ce?

— Noi îi dezarmăm.

Vociferări, înjurături.

— Ete-te... Da' ce, voi ne-aţi înarmat?

— Şi mă rog, cu ce drept îmi iei tu arma mie, care poate vreau şi eu să mă bat cu burjuii? Eu care...

— Domol, oameni buni. Staţi puţin să vă lămuresc... Armele le împărţim trupelor noastre revoluţionare şi le trimitem, o dată cu salutul nostru, pe frontul Rostovului. Pe Don au ridicat capul împotriva revoluţiei generali, ofiţeri, iuncheri. Pe Don e război în toată legea. Dacă n-o să ne predaţi nouă armele, oricum, mai încolo, prin părţile Kubanului, o să vă dezarmeze colonelul Filimonov.

— Las' că-i luăm noi piuitul! De unde mai răsări şi ăsta? Că doar am dat destui de-a dura.

— Totul e simplu ca bună ziua: la noi e puterea sovietelor, iar la cazaci, puterea cadeţilor... Ţinuturile Donului, Kubanului şi Terekului nu-i recunosc pe bolşevici... La noi sunt sovdepuri – soviete de deputaţi – iar la ei, cercul căzăcesc şi Rada independentă. Ei tremură pe grămăjoara

lor de rahat, iar noi strigăm: „Toată Rusia e a noastră...” Filimonov e marele ataman al oastei căzăceşti din Kuban. El vrea să unească cercul căzăcesc cu Rada din Kuban, iar ăştia duc nu ştiu ce tratative cu Rada ucraineană. Noi însă nu vom îngădui în ruptul capului mustăria asta... Aşa că, odată şi odată, tot o să ne luăm în colţi cu ei. De pe acum, chit că nimic nu se petrece la lumină, sunt lupte peste tot: în Taman, în Kuban, pe Don... Voi cum vorbiţi cu ăi mari?

— Cu „domnule”, răspunseră soldaţii în cor.

— S-a zis cu domnii... Potrivit decretului trebuie să vă spuneţi între voi „tovarăşe”.

— Domnule... tovarăşe... nouă ne e totuna, numai de ne-ar plăti ce mai avem de primit din soldă şi ne-ar da ceva pâine pentru drum...

Maxim ciocăni cu degetul îndoit în urna cu voturile şi întrebă:

— Şi noi, ce, geaba am votat?

— Geaba, neamule.

— Cum aşa?... Un regiment întreg de oameni nu poate să se păcălească!

— Toată Rusia s-a păcălit, frăţie... De mult trebuia...

Nechezatul locomotivei puse capăt discuţiei. Uşile vagoanelor se deschiseră în întâmpinarea oraşului.

Deasupra acoperişurilor explodau şrapnele, undeva, aproape de tot, prinseră a meliţa nişte mitraliere: de pe malul înalt, din cealaltă parte a Kubanului, cazacii răsculaţi din staniţa Procinookopskaia trăgeau asupra oraşului.

Pe peron umblau de colo-colo luptători din gărzile roşii îmbrăcaţi civil şi înarmaţi până-n dinţi.

Trenul intră încet în gară.

Şir de vagoane prăfuite şi afumate, scârţâind din coaste deşelate, zăngănind din lanţuri şi din fierăria şubrezită... Părea că se arată un convoi de ocnaşi, osteniţi de moarte după o lungă etapă. Câţiva soldaţi săriră din mers şi, bălăbănindu-şi gamelele în mână, se repeziră după apă fiartă pentru ceai.

— Grenade! Grenade! răcni unu din gărzile roşii când văzu gamelele şi – ia-o la sănătoasa! Ceilalţi îi urmară pilda,

lepădându-şi din fugă armele şi centiroanele. În urma lor, un val de râsete zgudui peronul. Fugarii se întorceau cu nasul în pământ, căutându-şi armele, cartuşierele, galoşii.

Comandantul gării, cu mantaua descheiată şi cu un pistol în mână, ţâşni afară pe o uşă să primească eşalonul.

— Vă salut, zbieră el atât de tare, încât se aprinse la faţă, în numele... în numele Sovietului de deputaţi ai muncitorilor, soldaţilor şi ţăranilor din Armavir... Eroi ai Erzerumului... Apărători ai patriei noastre scumpe... Jos epoleţii! Predaţi armele!

De cenuşii mantale
gara e cenuşie
Hai, Rusie!

Şuierături, strigăte:

— Jos epoleţii!

— Depune armele!

— Epoleţi şi galoane, ia şi-azvârle sub vagoane! Stâlpii, gardurile, zidurile nu se vedeau de afişe, decrete şi apeluri către oamenii muncii din lumea întreagă:

Tuturor

Citeşte şi ascultă
Toate însemnele gradelor se desfiinţează.
Orice titulatură se suprimă.

Decoraţiile se anulează.
Organizaţiile ofiţereşti se dizolvă.
Ordonanţe nu mai există.
În gărzile roşii se introduce sistemul electiv.
Pace colibelor! Război palatelor!
Tovarăşi!

Peste munţii de cadavre ale fraţilor noştri,
Peste râuri de lacrimi şi sânge.
Peste ruinele oraşelor şi satelor,
să dăm mâna, tovarăşi!

Baionetele în pământ!
Loveşte în împăraţi!
Loveşte în regi!
Smulge-le coroana şi capul!
Proletari din toate ţările, uniţi-vă!

Noii veniţi se apucară să-şi taie epoleţii şi galoanele, ce-i drept, mulţi cu părere de rău: ăla e sergent, ălălalt plutonier major, altul are decoraţii – fiecare visase să apară în faţa celor de acasă într-o ţinută cât mai impunătoare.

Cazacii rămaseră în vagoane şi nu voiau să predea armele. Gărzile roşii, printre care se amestecară şi soldaţi dintre cei care înţelegeau situaţia, instalară pe pod mitraliere şi le dădură ultimatum cazacilor: „Predaţi armele”.

Deodată, alarmă:
urlă sirenele lumea aleargă
cazacii şovăie
şi se predau.

Dinspre oraş se auzea: „Ura! Ur-ra!” De undeva erau aduşi pe mantale răniţi.

— Ei? Cum e?

— I-am azvârlit îndărăt.

— Pierderi?

— A fost o bătălie ca pe frontul turcesc, cu tunuri, cu mitraliere, trei zile şi trei nopţi fără răgaz. Arză-i-ar focul de blestemaţi!

Maxim o porni să facă rost de pâine.

Magaziile manutanţei fuseseră devastate. După ce rătăceau un timp cu foile de hrană în mână prin faţa subzistenţei cu uşa bătută în cuie, foştii combatanţi se scurgeau pâlcuri spre piaţă, înjurând de supărare, ocărând noile rânduieli şi fluturând de zor cămăşile şi izmenele scoase la mezat.

Nu se găsea pâine nici în oraş, nici în hală. Precupeţele,

zvântate cu furatul, nu-şi mai arătau nasul în piaţă, iar prăvăliaşii şedeau la adăpostul uşilor groase de stejar, goleau samovare întregi de ceai şi puricau cărţile sfinte, ca să ştie soroacele, zilele şi ceasurile rele toate câte sunt.

În piaţă, veselie ca la bâlci.

Deşi era încă tare devreme, pe tarabele goale soldaţii stăteau şi se perpeleau la soare. Vânau păduchi şi, înghiţind în sec, vorbeau despre votcă: aflaseră de undeva că în gara Kavkazskaia unii băftoşi pradă nişte depozite de băutură.

Prin mulţimea înghesuită venea un bărbos din garda roşie. De puşca pe care o purta la umăr atârna o legătură de covrigi, iar în baionetă avea înfiptă o bucătoaie de slănină. Câţiva cazaci tineri îi aţinură calea şi făcură roată în jurul lui.

— Neică, cumperi un ofiţer?

— Ce ofiţer?

— Ofiţer pe cinste de-al nostru, din sotnia a doua. Numai că pentru sărăntoci e-o adevărată pacoste. Până una alta, noi l-am arestat şi-l ţinem în vagon, sub pază.

— Păi, ce să fac cu el?

— Să-l împuşti.

— Da’ voi, ce?

— Noi n-avem nimic cu el.

În timp ce-l ţineau de vorbă, un cazac îi luă frumuşel slănina din baionetă şi covrigii, iar un altul îi şterpeli închizătorul armei.

— Şi zi, nu-l cumperi?

— Nu... La ce să împuşti unul cumpărat, că oricum, nu scapă el de mâna noastră...

— Ei, mergi sănătos... Da’ un’ ţi-e închizătorul? L-ai băut?

Sare bărbosul – nu e!

— Hai, măi flăcăi, daţi-mi-l înapoi...

L-au mai necăjit cazacii cât l-au necăjit, dar până la urmă i-au dat închizătorul... pe un pac de mahorcă.

Târâră un băieţaş la judecata pieţii: furase unui soldat un sac în care avea omul o carte de cântece şi o bluză ruptă. În dimineaţa aceea, apucaseră să mai omoare doi în piaţă:

pe unul prins cu cărţi măsluite şi un sublocotenent. Dar de puştiul acela năuc de groază li se făcu milă. Îi traseră un frecuş şi dădură verdictul:

— Să cânte şi să joace în mijlocul pieţii pân-la noapte.

Unul mai mucalit adăugă:

— Iar la noapte mai faci tu un pui de giol, numai vezi să nu te prinză.

Privirea caldă a copilului se lumină, dinţii lui albi scăpărară:

La arsenal, sus, în cazarmă,
Doi soldăţei sărmani tânjesc,
Şi-s amândoi frumoşi şi tineri –
De libertate tot vorbesc...

Trecură iarăşi nişte răniţi. Unii sprijiniţi, alţii purtaţi. Flămând şi cu gândurile vraişte, Maxim rupse sigiliul de pe urnă şi schimbă la o femeie toate voturile fârtaţilor pe o pâine de secară. Apoi, trăgându-se mai la o parte, se aşeză, rupse pâinea în două, vâri o jumătate în buzunar, iar cealaltă jumătate o mâncă pe îndelete, ţinând palma căuş dedesubt, să nu se piardă nicio firimitură.

Tărăboiul se aprinse de la nimica toată.

— Cum dai scrumbia?

— Douăzeci şi cinci.

— Pune-mi şi mie o pereche, de poftă.

— Iaca.

Scrumbiile învelite în foile cu voturile soldaţilor dispărură în mâneca mantalei.

— Ei, ostaş, bani nu-mi dai?

— Bani? Ce ai, tuşică, nu ţi-e bine? Că n-ăi fi vrând să-ţi mai plătesc o dată?!

Precupeaţa îl luă la rost:

— Bănuţii mei, tâlharule!

— Pe mine mă faci tâlhar? se supără soldatul.

Ridică braţul şi trosc! – o păli peste ureche.

Femeia veni de-a berbeleacul în noroi, ţipând sfredelitor. Ca un făcut, i se rostogoliră din sân două pâini mari,

rotunde.

Soldatul scrâşni din dinţi şi răcni:

— Mă, ciumă de speculantă... Poporul, vai de sufletul lui câte îndură, da' asta cară în sân o brutărie întreagă.

Cât ai clipi, pâinile fură împărţite şi înghiţite.

O dugheană pârâi sub izbiturile paturilor de puşcă şi se dezlănţui vălmăşagul.

Baionetele se potriveau la toate lacătele.

În doi timpi şi trei mişcări, tarabele şi dughenele fură la pământ, iar mărfurile – salam, acadele, tutun, fructe – cumpărate pe capete. Fiecare se alese cu câte ceva. Dar amarul celor trei ani cu atâta vărsare de sânge nu-l îndulceşti cu o acadea...

Se mai foiră ei pe acolo, vreo câţiva mai dădură din gură şi pe urmă se îndreptară cete-cete spre oraş.

— Trebuie să fie pâine.

— Trebuie, că doar n-o fi luat-o vântul, ce naiba!

— Nici ei nu-s proşti. Pricepi? Vor să-i flămânzească pe soldaţi...

— E pâine berechet. Gem pivniţele. Mi-a spus-o în gară un bătrânel... Da' cică bolşevicii au vândut toată pâinea nemţilor...

— Nu le merge, că tot o găseşte soldatul.

— De găsit, o găsim noi, numai să nu dăm de bucluc.

În oraş, flămânzii devastară câteva brutării şi cu asta se isprăvi.

În gară – miting.

Cuvântau nu numai partizanii diferitelor partide, ci oricine avea chef. Cine voia să asculte, asculta. Ceilalţi, veniţi la căldurică, ori ca să tragă un pui de somn, sforăiau pe nişte saci sau tăifăsuiau domol. Printre oameni alerga încolo şi încoace şi puştiulică, aruncând vorbele ca un clovn mingile.:

— Ia mahorca, ia tabac, face bine la stomac, inima înveseleşte, sângele ţi-l încălzeşte; e mahorcă de cotor, îţi dă ghes să faci amor! Ia-o, neamule, ia pleaşca, două grivne ceaşca. Dă năvală!!!

Pe tejgheaua bufetului gării se fâţâia încoace şi încolo,

fluturându-şi mâinile şi pletele, un vorbitor:

— Tovarăşi şi cetăţeni! Zece mii de soldaţi de pe frontul turcesc mi-au făcut onoarea să mă aleagă în comitetul militar... Tovarăşi şi cetăţeni! Criminala şi ruşinoasa pace de la Brest împinge patria noastră liberă spre genunea pieirii. Rusia e ca o navă care a naufragiat în larg. Avem datoria să salvăm ţara de la pieire, să ne salvăm pe noi înşine. Destul cu discordia şi vrajba. Bolşevicii vor să vă înverşuneze împotriva unor oameni care sunt şi ei ruşi, ca şi voi. Ruşine, ruşine, de trei ori ruşine! De ceea ce are nevoie poporul nu este războiul, ci lumina învăţăturii şi reforme sociale rezonabile. Tovarăşi şi cetăţeni...

Soldaţii mâncau seminţe cu o uimitoare repeziciune, de-ai fi zis că s-au tocmit cu toptanul la treaba asta. Îl măsurau cu priviri mohorâte, de lup, pe vorbitorul uscat toacă, se uitau la picioarele lui înfăşurate în moletiere curăţele cum se bâţâiau într-una pe tejghea şi, după o sumedenie de mărunţişuri numai de ei ştiute, hotărau: caiafă, cirac al burgheziei!

Ieşindu-şi din răbdări, un soldat mai degrabă scund, dar zdravăn şi ţeapăn ca un tarac, sări pe tejghea şi, cu un gest hotărât, îl dădu în lături pe slăbănog.

— Mă fraţilor... – întinse el mâinile către soldaţi. Mantaua pe care o purta pe piele se desfăcu, lăsând să se vadă o cruce de aramă pe pieptul înroşit de atâta scărpinat. – Mirosiăţi unde bate şi cu ce gânduri umblă?... În gură miere, în guşă fiere! Ce dacă-i membru în nu-ş ce comitet? E poamă stricată în piele de oaie... Vine să ne ia cu şoşele, cu momele: cică v-aţi câştigat slavă, glorie...

Strigătele săgetară încăperea ca nişte trăsnete:

— Şi-a câştigat potaia zgarda. Ne pricopsirăm cu un prohab plin de păduchi.

— Ăsta o fi ofiţer, că prea e curăţel şi sirios la mutră.

— Tot despre asta trăncănea şi Kerenski...

— Cetăţene, se oţărî slăbătura, n-ai dreptul să vorbeşti aşa... Kerenski e un fiu al revoluţiei ruse.

— Ba-i fecior de căţea! tună ca din butoi noul orator.

Explozie de râsete.

Puţinele geamuri rămase zăngăniră de strigătele de încuviinţare şi aplauzele mulţimii pentru răspunsurile bine chibzuite.

Soldatul vorbea, tot săltându-şi pantalonii vătuiţi şi făcând să sune la fiecare mişcare gamela şi cana din sacul de pe umeri. Rostea cuvintele răspicat şi rar, să audă şi să priceapă toată lumea.

— Mă fraţilor... Eu mi-s din divizia 39 infanterie, regimentul Derbent. Noi am venit de pe front, iar acuşa, divizia asta pune pe picioare tânăra putere sovietică în tot ţinutul Stavropolului şi pe alocuri şi-n Kuban... Regimentul nostru e cartiruit prin apropiere, în satul Romanovskoe... Eu am venit aici ca să ţin legătura... Că la Rostov e front, asta-i drept. Şi la Ekaterinodar e front, aşa că n-avem cum răzbi acasă... De aia zic, fraţilor, la ce să staţi aici, la ce să tot aşteptaţi? Care-i mai slab de înger, ori nu-l ţine vina, să predea arma... Ceilalţi, ca un singur om, organizează companii, batalioane, regimente – ba îşi îndeamnă şi camarazii, cumnaţii şi fraţii să intre în ele – aleg un comandant, primesc soldă, ceai, zahăr, hrană rece şi – stânga împrejur şi înainte marş! Să scoată din burjui osânza, să sprijine tânăra libertate, cum glăsuieşte decretul comisarilor poporului. Au sunteţi voi mai răi ca alţii? Au cugetaţi să luaţi focul cu mâna altuia?... Au nu ţineţi la libertate?!

— Ei, cum aşa?!

— Să mergem, tovarăşi... Că dacă nici noi, ăştia care-am venit de pe front, n-o să fim una...

— Are dreptate... Laolaltă o scoatem mai bine la capăt...

— Da’ acasă când...

— Aca-a-asă? Ce, îţi stă muierea nemulsă?

— Burjui sunt ei destui şi-n Rusia. Dacă mai zăbovim mult, acolo o să împartă tot pământul fără noi şi-ajungem taman la spartul târgului.

Cei dornici începură să se înscrie. Unii pentru că fuseseră pătrunşi de cuvintele soldatului, alţii ca să fie mai aproape de casă şi, în sfârşit, alţii pentru că şi în somn se gândeau să se împărtăşească şi ei din votca aflătoare în gara

Kavkazskaia.

Se înscrise şi Maxim.

Pierdură multă vreme până aleseră comandanţi. În cele din urmă, se urcară în vagoane şi se puseră să facă gură:

— Dă plecarea!

— Nu ne-am înscris pentru serviciul de garnizoană!

Alimentele o dată împărţite şi discursurile rostite, trenurile porneau petrecute de muzică, urale şi salve trase în aer.

Şi din nou se depănau şi alergau îndărăt stâlpi de telegraf, cantoane, coline, râpe, tufişuri...

Soldaţi în vagoane, soldaţi pe vagoane, soldaţi pe tampoane, cete de soldaţi mergând pe jos de-a lungul liniei ferate. Pe şleauri goneau căruţe şi brecuri în care şedeau cazaci, ţărani, muieri, treceau săteni cu mic şi mare, purtând damigene, clondire, urcioare, vedre, ca de Iordan după apă sfinţită.

La Kavkazskaia – îngrămădeală de trenuri, cai, oameni. Mai departe nu se mai putea trece: lângă Rostov era front, iar în direcţia Ekaterinodarului, partizanii săpau tranşee pentru a se îngrădi de Rada din Kuban.

Ceva mai încolo de gară, lângă depozitele de băuturi, unde se înghesuia un sodom de omenet topit de atâta tras la măsea, hărmălaia, gâlcevile şi bătăile nu conteneau nici zi, nici noapte. Soldaţi, cazaci, civili se zbăteau ca nişte apucaţi să răzbească pe poartă, se căţărau pe ziduri. În curte, toţi câţi se îmbătau până habar nu mai aveau de ei, nu cădeau – nu era unde să cadă – ci rămâneau în picioare, rezemându-se unii de alţii şi legănându-se ca o cireadă de vite. Cei care cine ştie cum lunecau totuşi la pământ erau striviţi.

În depozit, beţivanii lărmuiau, se târau de colo-colo ca racii în paporniţă. În lumina tremurată a lumânărilor de stearină licăreau termometrele şi filtrele atârnate pe pereţi, sub înveliş de plasă. În linurile de fermentare alcoolul brut părea că arde cu o flacără albăstruie. Luau de acolo cu gamelele, şepcile, ciubotele, în căuşul palmelor, iar unii îşi

băgau capul înăuntru şi sorbeau ca vitele la adăpătoare. În alcool pluteau capele, mănuşi, mucuri de ţigări. În cada cea mai mare se vedea limpede, pe fund, leşul unui dragon din garda imperială, regimentul Preobrajenski, care se înecase cu tot ce era pe el: manta, cizme cu pinteni şi raniţa care acum i se săltase deasupra capului.

Dintr-o cadă, căreia îi spărseseră caneaua de aramă, licoarea înviorătoare ţâşnea şuvoi pe pardoseala de ciment.

Peste tot – râsete fericite, îmbrăţişări, gâlceavă, lacrimi...

Iar afară, însetaţii răcneau ca nişte lei şi încercau să pătrundă cu forţa pe uşi sau ferestre.

— Care s-a săturat, ieşi... Lasă-i şi pe alţii!

— Stau de parcă-s în ospeţie.

— Şi dacă dă de scârnă, porcul nu se lasă până nu mănâncă tot.

În cadrul unei ferestre larg deschise de la catul al doilea se bălăbănea pe picioare un bătrân. Era într-o scurtă jerpelită şi în capul gol. Ţinea în fiecare mână câte o sticlă. Le pupa şi le strângea la piept, zbierând:

— În sfârşit, eşti a mea, sufleţelule... Huzurim...

Bătrânul se prăbuşi peste cei din curte, îşi frânse şira spinării, dar ţinu strâns sticlele până la ultima suflare.

Din gura unui depozit subteran se târî afară, râzând să se prăpădească, un soldat muiat tot în spirt. Numai ceafa şi urechile îi rămăseseră slinoase. Faţa spălată în alcool era de un roşu aprins, ca o bucată de carne crudă. Scotea sticle din toate buzunarele, le spărgea gâtul şi le împărţea în dreapta şi în stânga, ţipând pătrunzător, de ziceai că-l taie:

— Bea şi tu... Şi tu... Să bem pentru toţi prizonierii, să-nchinăm pentru ostaşi. Ia, înhaţă, sparge... Că soldatul, la o adică, dă înainte fără frică... Zi-i mă!

Îi luară votca şi-şi făcură pomană cu el să-l ghiontească uşurel peste poartă.

— Trage-te undeva mai la dos, frăţie, şi stai de te zvântă, că altminteri te striveşte...

— Da... da’ ce-s, beat?

— Ia scuipă peste buză!

— Asta... hi-hi-hi, asta nu pot.

Îl scoaseră din îmbulzeală şi omul porni pe trei cărări, lălăind cu o voce împleticită:

Şi jalea din inima mamei
În slove nici n-ai cum s-o spui...

Încăierare aici, încăierare dincolo. Zburau prin aer petice, mâneci, craci de nădragi, muci sângerii. Dogoarea, grămădită în oameni îi mâna pe ninsoare şi lapoviţă la râu, să se scalde. Câţi nu se înecară... Pe mulţi îi călcă trenul. Beţivii îi luară la goană pe impiegaţi şi trei zile încheiate ei au fost stăpâni pe gară.

Într-o noapte, deasupra depozitului de băuturi ţâşni o văpaie argintie. Înăuntru răsunau explozii, zbieretele înnebunite ale beţivilor şi duduirea răzvrătită a focului descătuşat.

În jurul năprasnicului pârjol se strânse o mulţime uriaşă, dornică să vadă dacă arde tot, sau o mai rămâne ceva. Pe un cazac nu-l mai răbdă inima şi dădu să se repeadă în flăcări. Abia îl prinseră de pulpana mantalei.

— Încotro? O să arzi...

— Las-că nu-s de paie. Şi-apoi, Dumnezeu nu mă ia, iar lui aghiuţă nu mă las eu. Hai, daţi-mi drumul!

Se smuci, lăsându-şi mantaua cercheză în mâinile oamenilor. Şi dus a fost.

Nechezaturi speriate îl deşteptară pe Maxim – dormea în vagon, la picioarele cailor. Pe geamurile gării şi pe pereţii vopsiţi ai vagoanelor se vânzoleau învăpăierile incendiului. După beţia cruntă ce trăsese îl înjunghia în tot corpul şi-i clănţăneau dinţii. Cazacii îşi scoteau din vagoane caii şi desagii şi se cărăbăneau acasă. Soldaţii care erau din Kuban luau votcă să aibă la drum, se întovărăşeau în cete mari şi plecau şi ei, în stepă.

Cu una din aceste cete plecă şi Maxim.

Din Turcia şi Persia, de pe câmpiile Galiţiei semănate cu ciolane şi fierărie, din tranşeele noroioase ale Polesiei şi satele pârjolite ale Rusiei subcarpatice, de pe zona întărită

de la Illukst şi de pe însângeratele poziţii ale Rigăi, din toate părţile, aşa cum vin şuvoaiele la vale, rămăşiţele efectivelor de multe milioane ale armatei ruse se îndreptau – cu trenul, pe jos, călare pe cai de coloană, lepădând tunurile, mitralierele, toată avuţia regimentelor – către inima zbuciumată a ţării. Prin pustietăţile Persiei şi Urmiei, pe drumurile de munte ale Kurdistanului şi Adjaristanului, pe tracturile şi drumeagurile României, Basarabiei şi Bielorusiei, puhoiau întregi divizii şi corpuri de armată, se târau mici cete ori soldaţi răzleţi, grămădindu-se în locurile unde se împărţea de mâncare şi la nodurile de cale ferată, bulucindu-se ca norii în jurul oraşelor de pe zonă.

Convoaiele de soldaţi goneau
spre Kiev şi Smolensk,
Kaluga şi Moscova,
Pskov, Vologda, Sîzran,
Ţariţîn şi Celeabinsk,
Taşkent şi Krasnoiarsk

aşa cum gonesc sloiurile de apă la ivirea mândrei primăveri.

Pe apa Kubanului

În Rusia-i revoluţie –
peste ţărişoara toată
bubuie furtunile,
se prăpăstuiesc potoapele.

CA O PANTERĂ STA GHEMUIT ÎNTRE două mări Caucazul.

În vechimi adânci, pământul acesta era călcat de noroade nomade. Ghioaga de cremene a barbarului sfărâma civilizaţia iraniană şi bizantină, bidiviul mongolului dobora cu pieptul milenarele zeităţi orientale. De la o mare la alta fluturau biruitoare flamurile oblăduitorilor şi despoţilor persani. Târând după ei popoarele mărunte, aşa cum târăşte torentul bolovănişul întâlnit în cale, se revărsau peste munţi hoardele lui Tamerlan. Spăngile arabilor ajungeau până la scânteietoarele şi fastuoasele oraşe ale Transcaucaziei. Învăţăturile feluriţilor fanatici şi proroci păgâni năpădeau meleagul ca o ciumă pustiitoare, năruind tăriile din veac ale islamului şi ale creştinismului. Secole de-a rândul a vuit pământul şi stânca de tropotul cailor, de urletul puzderiei de hoarde, de şuierul ghiulelelor de piatră, de grohotitul zidurilor de cetăţi prăbuşite. Secole de-a rândul a potopit aici sângiuirea oarbă, măturând naţii întregi, făcând una cu pământul lăfăite regate şi împărăţii. Lipit de Caucaz stă tolănit îmbelşugatul ţinut al Kubanului.

De mult de tot, stepele de pe Kuma şi de pe ţărmul Mării Negre erau nelocuite. Prin necuprinsul verde rătăceau zburdând şi nechezând în căutarea păşunilor îndrăgite herghelii de mândri sirepi. În slăvi se roteau singurateci vulturi plumburii, care picau peste pradă de după câte un nor mai iute decât paloşul peste grumazul osânditului. Pe malurile râurilor şi lacurilor fumuiau sălaşele răzleţe ale feluriţilor nomazi cu chipuri arămii, ce-şi mânau din loc în

loc turmele de oi pe care nu le puteai cuprinde cu ochiul. Uneori trecea val-vârtej, întrecându-se cu vântul, câte o ceată pornită după tâlhărit. Arar, tulburând tăcerile cu clincănitu-i leneş, se prelingea câte o caravană de sclavi a unui neguţător oriental cu obrajii rumeniţi, cu dinţii şi unghiile vopsite şi cu barba cârlionţată în inele mărunte.

Anii fugeau ca ciurdele de mistreţi.

Odinioară, pe Don şi dincolo de pragurile Niprului voiniceau cazacii. Traiul le era volnic: nu plugăreau, dar erau sătui, nu ţeseau, dar nu umblau despuiaţi. Cazacii îşi petreceau viaţa pescuind prin limanuri şi zătoane, gonind sălbăticiuni prin stepă, trăgând la măsea şi bătând războaie. Nu dădeau pace nici hanului Crimeei, nici crăişorilor nogai, nici prinţilor cerkezi, nici sultanului Turciei şi nici chiar ţarului Moscovei. Cu pânzele umflate de vântul prielnic, luntrile cazacilor ajungeau până în Anatolia şi până la depărtatele ţărmuri ale Persiei. Voinicii plecaţi după plean îşi adăpau caii şi în Amu-Daria, şi în unda iute a Dunării. Pe Volga în jos atacau chervanele pe tălpici ale neguţătorilor şi ale voievozilor ţarului, scufundau corăbiile purtând herburile stăpânirii, pustiau oraşele – şi ale ruşilor, şi ale liftelor. Cazacii erau cei dintâi stârnitori de zurbă şi răzmeriţă.

Iar în cetatea Moscovei trona teribilul ţar.

Împărăţia Moscovei îşi sporea tăria şi pământurile. Oraşele şi căpăţânile vrăjmaşilor cădeau la picioarele ţarului. După ce covârşi puterea Pskovului şi a Novgorodului, a Kazanului şi Astrahanului, ţarul îi potoli şi-i supuse pe nogai şi ciuhoni, pe tătarii din Crimeea şi pe siberieni, precum şi multe popoare de prin alte părţi. Numai volniţa căzăcească nu se închina Moscovei. Cazacii trăiau după legea şi porunca străbunilor lor, nu plăteau bir nici cneazului şi nici boierului, iar treburile toate erau hotărâte de sfatul obştei. Duhul răzvrătit al căzăcimii înverşună semeaţa Moscovă şi, adunând puteri, ea năpusti foc şi pară peste cuiburile şoimilor... Se învolbură Donul şi ţinutul zaporojean şi stepa prinse a dudui de tropotul cailor şi de bubuitul tunurilor, pălălăind de năprasnice pârjoluri.

Securea gâdelui curmă samavolnicia unora dintre atamani; alţii căzură în genunchi, cerşind augusta îndurare, iar alţii îşi încărcară tărhaturile pe cai şi îndemnându-i cu chiuituri, vărsând lacrimi amare, se aşternură la drum înspre ţinuturile turceşti. Ca să scape de bice şi vergi, cazacii proscrişi băjeneau pe meleagurile Tamanului, Kubanului, Terekului, Volgăi, ca şi dincolo de Volga, în Ural. Şi încă multă vreme după aceea, răzbunând răzvrătirile lui Razin, Bulavin şi Pugaciov, ţarii îi alungau pe cazaci din vetrele lor, trimiţându-i tot mai departe în stepele Zapoliei, cu porunca de a-i boteza pe necredincioşi cu crucea ori cu sabia, de a le lua pământurile şi de a le răşlui avuţiile, statornicindu-se acolo.

Cu vuiete şi scăpărări tălăzuia torentul vremii.

Ţara era apăsată de neamţ, stoarsă de moşier, închingată de patriarh. Mulţi ţărani iobagi, ca şi cei ce-şi ziceau oşteni întru credinţa lui Cristos, „împătimiţi în erezii scârnave”, apucară drumul amar al pribegiei, ispitiţi de traiul slobod din ţinuturile mărginaşe. Străşnicind munţii cu cruci scânteietoare, răsăreau în stepă sate căzăceşti şi schituri rascolnice. Departe plecară cazacii, tot lărgind hotarul Rusiei, dar atotputernicul braţ al ţarului îi ajungea pretutindeni pe aceşti oameni slobozi. Încet, încet, ajunseră să fie număraţi, trecuţi în opisuri, îmbrăcaţi în straie militare, înzorzonaţi cu medalii, înduplecaţi să facă legământ de credinţă şi îndatoraţi la serviciul militar. Pe căpeteniile căzăcimii ţarul le copleşi cu hrisoave mărinimoase, le dărui pământuri şi locuri de pescuit, schimbă atamanii aleşi cu atamani numiţi şi hotărî stările. Astfel, căzăcimea volnică fu întemeinicită într-o oştire de nădejde.

Popoarele nomade ţineau piept pentru fiecare piatră, pentru fiecare palmă de păşune. În vălmăşagul luminat de vâlvătăi, caii nechezau sălbatec, iar licărirea proaştelor de sânge se îngâna cu cea a săbiilor. Spanga rusească nimicea aulele. Cizma soldatului rus călca peste steagurile verzi ale semilunei. Câştigând faimă pentru el şi bogăţie pentru ţar, cazacul croia drum cu sabia spre inima Asiei.

Lărmuind fără odihnă îşi poartă Kubanul apele tulburi, însoţit de vijelioase pâraie de munte şi de braţe ce se răznesc de el numai cât o toană. În apele-i repezi se oglindesc staniţe gălăgioase şi moşii îndestulate, cu şiruri de plopi, grădini, mori de vânt, stejari seculari şi boi somnoroşi.

Nu era an să nu se clădească aici noi biserici, case de zid, mori cu abur, fabrici de ulei şi ateliere de dărăcit lână. De la un capăt la altul – forfoteală zgomotoasă de bogate iarmaroace, prăvălii gemând de mărfuri, magazii de făină şi grăunţe, silozuri pline vârf. Râuri de grâu se scurgeau de aici spre pieţele Europei şi Asiei. De la primele brume de toamnă şi până la Postul mare, pe şleaurile largi dintre Taman şi Caspica se perindau domol chervanele. Vuiet de glasuri, cântece, pocnet de bici, căpăţânile trăgătorilor legănându-se în juguri, scâncetul carelor grele încărcate cu grâne, peşte, sare, bârne, mărfuri de cizmărie, vase, linguri şi alte mărunţişuri de lemn.

Iarna, păleau gerurile.

Dinspre stepă, fâlfâind steaguri de nea, năvălea viforniţa. În staniţele troienite, nunţile, botezurile, onomasticile şi hramurile se ţineau lanţ. În odăile de oaspeţi – casa mare – unde se făcea un foc straşnic, se petrecea până-n zori, se mânca pe ghiftuite, se bea vin din crama gazdei, se cântau cântece vechi şi ostăşeşti, şi duduiau pe rupte jocuri voiniceşti zaporojene, moştenite din bătrâni.

Apoi venea primăvara blândă şi însorită.

Dealurile scăpau cele dintâi din mrejele iernii. Prinzând încet o culoare vineţie, mortuară, nămeţii veştejiţi se piteau în tufăriş şi se trăgeau mai spre fundul râpelor, unde piereau răpuşi de tumultoasele pâraie. Iarna se apăra însă, adunându-şi ultimele puteri. Noaptea, ea zbura peste pământul cufundat în tulburate vise şi se ţinea de pozne: pica pe câte un geam flori de gheaţă, încătuşa câte o băltoacă, promorocea câte o ţarină, învelea cu zăpadă fleşcăită câte un dulău ce dormea dus, curma cu suflarea-i îngheţată goana unui şuvoi de apă... Dar de cum se crăpa

de ziuă şi o jerbă de scântei vestea zorii, iarna o lua la sănătoasa, urmărită de ciripitul păsărelelor, de trâmbiţele cocoşilor şi de suliţele de foc ale soarelui. Pe creştetele zbicite ale colinelor poposeau tot mai des mici stoluri de viteze ciocârlii, venite în recunoaştere. Pe haturi se zgribuleau golaşe firave firişoare de iarbă. Micuţele sălbăticiuni ale stepei, scăpate din robia întunericului, se soreau în gura vizuinilor. Îngrozită, iarna închina steagul şi se refugia în munţi – staniştea ei cea mai de seamă. De aici, stârnind din văgăuni viscole, smulgând zăpezi ce scânteie pe piscuri deasupra norilor, în fruntea credincioasei cete a viforniţelor apoase din martie, ea se năpustea, vuind, la luptă asupra câmpiei şi pierea fără glorie, prefăcută în petice şi spumă. Pe râuri gheaţa se scorojea, pârâia, se frângea, se ridica sloiuri-sloiuri peste apele descătuşate. Cu luciul lor plumburiu încreţit de cea dintâi înfiorare, lacurile şi limanurile îşi deschideau braţele în întâmpinarea primăverii.

Kubanul ieşi dintre maluri. Apa dezlănţuită rupea malurile, scotea la iveală înverzite ostroave, îşi purta domol la vale unda bogată. Gâşte şi raţe scăpate de prin ogrăzi îşi luau zborul spre apa cea mare, acoperind cu gâgâitul şi măcăitul lor vorba oamenilor. Vitele ţinute închise peste iarnă îşi bârligau cozile şi o porneau razna în largul mult visat al câmpiei – răget, muget, behăit – fiecare pe limba lui slăvea minunea primăverii.

Mândri, focoşi sunt caii ce-aduc primăvara în goană.

Străjuind tihna stepei se porneau vânturile ce alungă şi ultimele urme ale iernii. Pământul se învăluia într-un abur albăstrui şi se zbicea. Omul se închina şi ieşea la arat.

Trecea o săptămână, încă una, şi pe tot întinsul stepei, din zare în zare, prindeau a vierzui grânele şi a albi colilia.

Grădinile se găteau în surâsul florilor şi în verdele frunzelor.

Râurile şi bălţile colcăiau de peşte, năvoadele plesneau de pradă.

Copiii, lepădându-şi din fugă nădragii şi cămăşuţele, strigau: „Scaldă-mă, râule, că au dat căldurile!”, şi se repezeau de pe povârniş în apele revărsate.

Încă din vremile de demult, de cum se încălzea afară, se ridicau din adâncurile Rusiei ca nişte stoluri de hămesite ciori şi porneau spre Don şi Kuban pâlcuri de secerători şi cosaşi. Îmbrăcaţi în zăbune hrentuite, cu nădragi largi, din ţesătură groasă de in, cu pălăriile săltate de pe frunţile arămite de soare, ei veneau, veneau mereu, stârnind colbul cu opincile lor rupte. Mureau pe drumuri, piereau cu miile în barăcile ticsite de holerici, dar care scăpau teferi se îndărătniceau să-şi urmeze calea şi, o dată ajunşi în ţinuturi bogate în grâne, prindeau rădăcină şi se aşezau acolo cu temei: se tocmeau herghelegii şi ciobani, pe ţărmurile Azovului intrau în obştile pescăreşti. Din calicimea asta venită de aiurea ieşiră muncitori agricoli şi meşteşugari, negustori şi plugari.

Oamenii se duceau la coasă cu toată familia: muieri, copii şi cu argaţii tocmiţi să-i ajute. Cât vedeai cu ochii se întindeau holde şi ierburi cât un stat de voinic. Ţârâiau metalic cositoarele înhămate cu doi sau chiar cu trei cai clăbuciţi de spumă. Coasele şuierătoare scăpărau în iarbă, cămăşile spălăcite, leoarcă de năduşeală, se lipeau de spinările învârtoşate ale cosaşilor. Seara, deasupra stepei plutea fumul amărui al focurilor şi cântece tinereşti se înălţau spre stele.

Pe la Sân-Petru stepa se pârguia. Holdele cu spice grele de boabe împlinite se ridicau zid. Soarele năpustea şuvoaie de foc şi stepa, ameţită de arşiţă, se învăluia în pâcla răsuflării sale fierbinţi.

În tăcerea fierbinte a văiugilor, se mântuia şi coacerea tutunului.

Pline de harbuji şi zemoşi, bostănăriile aminteau de câmpurile de bătaie de pe vremuri, presărate cu ţeste rase.

În livezi, pomii se încovoiau sub povara roadelor.

Pe necuprinsele păşuni păşteau herghelii şi uriaşe turme de oi cu lână aleasă.

Fetele se pârguiau de timpuriu pentru dragoste.

Stepa năştea pâine.

Femeile aduceau pe lume copii voinici.

În stupi se aduna prinosul albinelor, viţa plângea cu

lacrima boabelor, în munţi se găsea vânat berechet.

Mănoase meleaguri cu zări până hăt-departe...

Staniţa şedea călare pe fluviu: pe un mal cazacii, pe celălalt, mujicii.

De partea cazacilor – şi piaţă, şi cinematograf, şi liceu, şi biserică – mare şi bogat împodobită. De partea lor şi malul era înalt şi uscat – de sărbători aici cânta o fanfară, iar serile se plimba şi lărmuia tineretul. Casele spoite cu var ca şi clădirile mai arătoase, învelite cu draniţă, ţiglă şi tablă se aliniau fără cusur îndărătul grădinilor de vişini şi al şirurilor de salcâmi. Primăvara, când se porneau dezgheţurile mari, apele revărsate veneau în ospeţie până sub ferestrele caselor căzăceşti.

Malul mujicilor era inundat de ape şi toată primăvara oamenii de pe uliţa de jos de-a dreptul înotau în noroi. Căsuţele chioare de ceamur, împrejmuite parcă de mântuială cu garduri de trestie, suiau de-a îndărătelea dealul şi se pierdeau în stepă. Vara, holdele se învălurau ca marea chiar pe lângă ogrăzi. Grădini mujicii nu aveau, socotind asta o răzgâială. Doar din loc în loc se pripăşiseră în faţa caselor nişte pomişori piperniciţi, cu rămurişul jumulit pentru mături. Şi vitele mujicilor erau mai mici şi mascurii aveau slănină mai puţină, şi oile lâna mai aspră, şi straiul muierilor era mai puţin arătos, şi pâinea mujicilor era dintr-o făină mai proastă, şi încă mulţi nici pe asta nu o mâncau pe săturate.

Se ştie de mult de prin cărţi – cărţi bune, ori simple mâzgălituri – că prin staniţe cazacii se socoteau norod băştinaş, iar pe cei veniţi din Rusia îi ţineau de venetici, se uitau la ei chiondorâş, rar se întâmpla să se înrudească cu ei prin cununie, le făceau tot felul de necazuri în legătură cu pământul şi nu-i lăsau să-şi spună cuvântul la hotărârea treburilor din ţinutul în care trăiau.

Aşa şi era.

Vrajba se trăgea din vechime.

În staniţa asta până şi cimitirele tot două erau: cel căzăcesc, cu grilaj de fontă şi cruci înalte din împletitură de

fier, sub care putrezeau atamani, starşini, eroi, şi cel neîngrădit, al mujicilor, prin care rătăceau vite şi unde nu erau decât două morminte mai de seamă: al negustorului Mitreasov, un mâncău fără de pereche, care şi-a dat duhul chiar la nunta lui, înecându-se cu un ciolan de vită, şi al tâlharului Fomka Krivopuz, care niciodată n-a putut fi prins, aflându-se în cârdăşie cu necuratul.

Pe malul înalt al Kubanului, cu faţa spre fluviu, se înălţa casa de piatră învelită cu ţiglă a cazacului băştinaş Mihailo Cernoiarov.

Era un neam de oameni zdraveni, viteji şi bogaţi, stăpânind herghelii vestite.

Mihailo trecuse de şaizeci de ani, dar ochii lui ardeau încă şi era vârtos la vână. Faţa lui mare şi negricioasă avea pielea tăbăcită ca o bucată de pâslă scorţoşată. Barba-i bălaie, tărcată, se resfira pe un piept de aramă. Pe sub mustăţoaiele îngălbenite de tutun se dezgoleau în zâmbet două şiraguri de dinţi albi ca spuma laptelui şi zdraveni până la unul. Pe capul semeţ, cu părul tuns rotund, „cu oala”, purta un chipiu militar, cu cozorocul scorojit. Zorile îl găseau umblând prin ogradă, îmbrăcat într-o cazacă în-verzită de veche ce era şi bine strânsă pe mijloc cu o cingătoare ţintată, luând seama la munca rândaşilor, nurorilor, nepoţilor, găsind o treabă pentru fiecare şi răstindu-se la toţi deopotrivă că se mişcă prea încet. Nimeni dintr-ai casei n-ar fi cutezat să râdă în faţa lui, decât doar în vremea hărăzită pentru veselie, ori să se aşeze fără încuviinţarea lui. În ceasurile de răgaz, Mihailo se încuia într-o odăiţă întunecoasă dintr-un colţ al casei, unde muierile n-aveau voie să calce, şi psalmodia cu jumătate de glas din biblie, urmărind şirul slovelor cu un deget pocit – i-l rupsese pe vremuri glonţul unui cerchez şi se prinsese strâmb la loc. Câteodată, o profundă îngândurare îi înnegura fruntea şi o lacrimă fierbinte cădea pe fila gălbejită şi puchinoasă a cărţii sfinte. Bătrânul pescuia din buzunarul adânc al şalvarilor o lulea ferecată cu argint şi o burduşea cu un pumn de tutun de casă, pregătit după gustul lui. Mai fuma, mai citea, ofta amintindu-şi de

militărie, de luptele la care luase parte, de tinereţe, cugetând la soarta căzăcimii şi a pământului rusesc...

Mihailo crescuse călare pe cal şi tot în şa petrecuse cea mai frumoasă parte a vieţii. Ţinea minte campania din Hiva şi ultimul război, cu turcii, din 1877– 1878. Un covor afgan în culori stinse – amintire din Hiva – împodobea şi acum un perete al odăiţei. Iar în anul când luptase cu turcii avusese Mihailo parte de o păţanie care merită să fie povestită, măcar pe scurt. Lângă Zlatariţî, din năprasnica învălmăşeală a unei lupte piept la piept, Mihailo a smuls un cal arab, şi ce cal, cum nici în vis nu visezi. În bivuac, cazacii s-au strâns roată să-i admire prada. Cazacul Terenti Kolontar, cel mai vârstnic din regiment, a plimbat arabul de frâu, l-a cătat la dinţi şi la nări, l-a pipăit la chişiţe, la genunchi şi la crupă şi s-a rostit:

— Vajnic fugar!

Alţi bătrâni i-au suflat armăsarului în urechi, i-au măsurat armul dinainte şi sapa şi s-au unit într-un glas:

— Bun cal, foarte bun.

Iar când Mihailo s-a avântat în şa şi a trecut de câteva ori ca o vijelie prin faţa fârtaţilor, Terenti Kolontar parcă a luat foc de încântare şi în ochii lui au scăpărat fulgere.

— E-he – hei! a chiuit el. Şi-un ataman s-ar mândri să-ncalece un misir ca ăsta!

Ceilalţi bătrâni au clătinat a încuviinţare moţurile cărunte:

— Asemenea gonaci nu s-a mai pomenit în oastea Kubanului!

Tânărului cazac i-a crescut inima de bucurie fiindcă moşnegii ăştia văzuseră ceva cai la viaţa lor. Preţuindu-i frumuseţea, sirepia şi iuţeala, Mihailo şi-a botezat armăsarul Berkut, adică şoimulean. La puţină vreme după aceea, războiul s-a isprăvit şi oştirea rusă a pornit cu cântece înapoi, către hotarele sale. Într-un sătuc basarabean, unde au fost cantonaţi pentru odihnă cazacii, a făcut popas de o zi un regiment de dragoni care se strămuta din Galiţia în Taurida. Comandantul regimentului era un cneaz de viţă domnească, poate chiar rudă cu ţarul.

S-a brodit ca dragonii şi cazacii să-şi ducă împreună caii la scăldat în Nistru. Şi cneazul a dat cu ochii de Berkut.

— Ei, staniţă, a strigat el la cazac, de unde-ai furat mândreţea asta de armăsar?

Aşa cum era, gol-puşcă şi cu peria în mână, Mihailo a sărit pe arab şi s-a înfăţişat cneazului:

— Nu, să trăiţi, înăl...

— *Excelenţă,* dobitocule. Sunt cneaz.

— Nu l-am furat, excelenţă, l-am luat pradă în luptă.

— Vinde-mi-l.

— Nu pot, să trăiţi, îmi trebuie mie.

A vrut să se întoarcă spre râu ca să curme vorba asta de clacă, dar cneazul l-a oprit:

— Îţi dau oricât ceri.

— Nu pot, excelenţă, fără armăsarul ăsta sunt mort.

Cu o îndemânare care l-a uimit pe cazac, cneazul şi-a aruncat monoclul drept la cuprinderea ochiului şi a făcut câţiva paşi în jurul armăsarului, a cărui piele ca atlazul scânteia umedă în soare. Mihailo a vrut iar să se depărteze şi arabul a prins a juca în frâu, urmărind chiorâş mişcările cneazului cu ochii lui focoşi. Cneazul însă l-a oprit şi de astă dată pe cazac şi i-a povestit cât e de bogat, i-a vorbit despre grajdurile lui, despre pământurile pe care le stăpâneşte prin părţile Kurskului, ale Reazanului şi ale Saratovului.

— Te voi răsplăti cu dărnicie, cazacule.

Mihailo stătea încruntat, bombănind într-una: „nu, să trăiţi”, şi „nu se poate”. În jurul lor au început să se adune cazaci şi dragoni.

— Ascultă, animalule, i-a şoptit încetişor cneazul, ca să nu audă ceilalţi, şi Mihailo văzu cum îi tremură buzele dintr-o dată livide – pentru armăsarul ăsta sunt gata să mă închin înaintea ta până la pământ, de faţă cu tot regimentul. Vrei?

— Eu nu-s Dumnezeu, excelenţă, să fiu rugat în genunchi, i-a răspuns apăsat Mihailo, şi a strunit calul înainte. Dar cneazul s-a ţinut după armăsar, de parcă era legat cu funia. Toată povestea asta nu-i mirosea a bine bătrânului Terenti Kolontar. Apropiindu-se de partea

cealaltă, a vârât pe furiş un gârbaci în mâna lui Mihailo: Cneazul a întrebat iar:

— Şi zi, nu mi-l vinzi?

Şi din nou Mihailo i-a răspuns:

— Nu, să trăiţi.

— Atunci... atunci... ţi-l iau.

Şi a apucat calul de dârlogi.

— Asta niciodată! s-a înciudat Mihailo, smucind frâul din mâna înmănuşată a cneazului. Armăsarul a început să azvârle nărăvaş din cap. Cneazul însă, la fel de îndărătnic, nu lăsa nici el frâul. Încurajat de zâmbetele stanişnicilor, Mihailo a strigat cu năduf: Turcii aveau misiri şi mai şi, de la ei trebuia să luaţi, da-i mai uşor să înfuleci colţunaşi şi să petreci cu fetele în Galiţia. Ia mâna!

— Dă-te jos, cazacule! a hârâit cneazul şi s-a atârnat cu toată greutatea de căpăstrul armăsarului care frământa în zăbală.

Atunci, Mihailo l-a miruit pe excelenţa sa cu gârbaciul peste frunte. Berkut a ţâşnit în două picioare, smulgându-se din mâinile cneazului. Acesta a căzut la pământ, dar în aceeaşi clipă a sărit în picioare şi a răcnit:

— Să fie arestat! Dragoni, puneţi mâna pe el.

Numai că Mihailo n-a făcut de ocară oştirea din Kuban. Neavând altă armă decât gârbaciul, a ţinut piept la vreo zece dragoni, apoi, drept de pe creasta malului înalt, a sărit în Nistru. A trecut râul înot, ţinându-se de coama calului şi, aşa gol cum l-a făcut mă-sa, haida în stepă. Peste cinci zile era acasă, în Kuban. Mulţumită stăruinţei atamanului şi plocoanelor grase împărţite cinovniciei militare, istoria a fost trecută sub tăcere: de la cancelaria garnizoanei din Ekaterinodar a zburat spre cancelaria de resort din Sankt-Petersburg o înştiinţare cum că cutare şi cutare cazac au fost ucişi în cutare şi cutare zi, dincolo de Kuban, într-o ciocnire cu cerchezii. Şi cu asta totul s-a sfârşit. Iar Mihailo cu gonaciul lui bătea cu o ceată de voluntari ţinuturile de dincolo de Kuban şi de pe ţărmul Mării Negre, potolindu-i pe nesupuşii stăpânitori ai munţilor Caucazului, şi în foarte scurt timp şi-a umplut pieptul de medalii şi cruci. Mai apoi a

luat parte la înăbuşirea răscoalei din Fergana, la potolirea răzmeriţelor când cu holera, a slujit în escorta guvernatorului varşovian, a slujit la Petersburg şi, după campania japoneză, când s-a întors acasă, feciorii lui aveau barbă, ba a găsit şi nepoţi măricei. Mihailo i-a dat drumul lui Murat – odrasla lui Berkut – în herghelia cailor de oaste şi s-a făcut gospodar.

De la fereastră se vedea scânteind unda sub malul priporos. Tot aşa trecuseră în goană şi anii, cu zile bune şi rele, schimbătoare cum e greabănul valului. Baba murise, fetele se măritaseră, feciorii zburătăciseră care încotro.

Pe cel mai mare, Evsei, îl nimerise, în Mongolia, glonţul unui hunhuz.

Al doilea, Petro, pierise fără urmă în Transcaucazia, unde fusese când cu potolirea unei răzmeriţe.

Al treilea, Kuzma, tocase partea lui de avere şi apoi, lăsându-şi cei doi băieţi în grija lui taică-su, o tulise în Ucraina să se tocmească strajnic. Iar de atunci parcă îl înghiţise pământul.

Celui mijlociu îi fugise logodnica cu un colonel de cavalerie. Cu moartea în suflet, Ignat, care de mic se arătase blând şi bisericos din fire, plecase undeva dincolo de Volga, unde-şi aveau rascolnicii schiturile şi era o veşnicie de când nu mai dăduse niciun semn de viaţă.

Vasili, alt fecior, prinsese gustul negoţului şi se răznise şi el de căzăcime. Se îndeletnicise multă vreme cu geambaşlâcul, strânsese bani – mereu ducea la bancă bumăşti slinoase de dohot şi sudoare, luate de la mujici. În preajma războiului cumpărase dintr-o dată vreo câteva făbricuţe de conserve de peşte pe ţărmul Azovului, îşi trântise la oraş o casă de zid cu două caturi, deschisese un negoţ şi începuse să trăiască pe picior mare. Într-o bună zi a venit în staniţă cu automobilul lui propriu. Mihailo a zăvorât poarta şi a slobozit câinii din lanţ. Feciorul îmbogăţit s-a învârtit prin faţa casei părinteşti şi a plecat jignit de moarte.

Tot străin îl socotea bătrânul şi pe Dmitri, cel dinaintea

mezinului. Copil, fusese firav şi molâu, se temea de taică-su ca de foc, tremura şi se smiorcăia numai cât îi auzea glasul. Îi plăceau cântările bisericeşti şi ajuta la altar. Isprăvise şcoala cu „menţiune” şi se rugase să-l trimită la învăţătură la oraş. Taică-su l-a repezit şi la ţinut închis în casă un an de zile, ca să deprindă treburile gospodăreşti. Ascultător, băiatul făcea fără cârtire tot ce i se poruncea, dar mâinile lui fără vlagă n-aveau pic de spor.

— Din tine n-o să iasă nici cazac viteaz, nici gospodar cuprins, i-a spus taică-său în cele din urmă. Du-te la învăţătură, prăpăditule.

Trecură ani. Familia aproape că şi uitase de înstrăinat, când, într-o bună zi, se întoarse din Capitală, unde făcuse milităria, vagmistrul Serdeaghin, şi aduse veste că Mitka Cernoiarov e avocat la Petersburg şi că nevastă-sa e o adevărată cucoană.

Singur mezinul, Ivan, îi semăna leit lui taică-su, şi la fire, şi la obraz. Întocmai ca şi el, era îndărătnic, greu de strunit, îndrăzneţ şi fără astâmpăr. De mic, în loc să înveţe carte, umbla creanga. Doar iarna cât îl mai prindeai pe acasă. De cum se desprimăvăra, o zbughea în stepă, la ciobani, ori în bălţile de lângă Azov, la pescari. Şi se întorcea o dată cu cea dintâi brumă, ars de vânt şi zdrenţăros, cu pielea de la mâini plesnită şi cu bani sunători în buzunarele nădragilor de pânză.

În vremea noastră nu mai rămăseseră locuri neumblate nici în Kuban şi nici în părţile Tamanului. Peste munţi şi bălţi se duraseră drumuri, peste râuri se aruncaseră poduri, fiecare palmă de pământ fusese bătătorită sau ogorâtă, marea se trăgea şi ea îndărăt dinaintea omului şi acolo unde bătrânii mai apucaseră încă stufărişuri nestrăbătute, astăzi se resfirau staniţe, cătune pescăreşti. Vanka ăsta se vâra ca într-o joacă prin nişte coclauri pe unde nici vânătorii încercaţi nu se încumetau să se avânte. Poteci încâlcite ori mai degrabă bănuite, îl călăuzeau spre tăuri ruginii, încremenite sub un văl de frunze moarte, spre luminoasele întinderi ale limanurilor. Iar deasupra limanurilor se vânzoleau, nor, pescăruşii şi cormoranii, dormitau trestiile

şuşuind din frunzele uscate. Vanka înnopta pe gâlme zbicite, se hrănea cu ce se nimerea. La cincisprezece ani ştia să împletească şi să pună setci, să găsească drumul după stele, să prezică vremea după vânt. Dibuind de unul singur un covru de gligani, omora câţiva godaci cu o suliţă meşterită de el şi-i aducea în tabăra pescarilor. Învăţase obiceiurile peştilor din ape curgătoare şi stătătoare, de apă dulce şi din mare. Primăvara, după descreşterea apelor, ştia să spună ce peşte a intrat în fiecare baltă şi unde a plecat crapul să lepede icrele. Ghicea aproape fără greş vârsta sălbătăciunilor după ţipete şi răgete, fie ele cât de îndepărtate, înţelegea graiul păsărilor şi ştia când şi ce anume pasăre trăieşte în stepă şi în pădure. Înota atât de bine şi de uşor, că izbutea să se apropie neauzit de cuiburile pitite în trestii şi să răpună bobocii cu băţul. Când s-a făcut flăcău, s-a nărăvit să treacă din Kuban pe pământul cerchez, ca să pună capcane pe potecile călcate de lupi şi de vulpi, faptă preţuită de cazaci drept o ispravă voinicească. Aşa a legat prieteşug cu Şalim, de care mai târziu soarta avea să-l lege strâns şi pentru multă vreme. Era un ţintaş de frunte – nimerea tăişul pumnalului de la o sută de paşi. Mânuia cu iscusinţă şi sabia, înjumătăţea din zbor un ban de argint. Să nu-l fi pus însă la munca câmpului, ori la treburile gospodăreşti! În schimb, la joc, la bătaie şi la *djighitovka* – călăria acrobatică – nu-i aflai pereche. Fie că era zi de sărbătoare sau nu, el umbla teleleu prin staniţă, zicând cântece şi sucind capul fetelor. Numai nopţile cele negre ar putea spune, de-ar avea gură, de unde avea el bani pentru petreceri. Umbla vorba că e înhăitat cu nişte hoţi de cai înrăiţi, dar de prins nu l-a prins nimeni.

Războiul răvăşi familia Cernoiarovilor.

Îl mobilizară pe nepotul Ilia, veni ordin de chemare şi nepotului Alexei. Vanka, deşi nici măcar nu recrutase încă – hop că vrea şi el! Mihailo se împotrivi nestrămutat – tot mai trăgea nădejde că mezinul o să se cuminţească cu vremea şi – cât de cât – o să pună şi el umărul la gospodărie.

Vanka îi căzu la picioare:

— Binecuvântează, tăicuţă!

— Nici să nu te gândeşti.

— Slobozeşte-mă.

— Adă gârbaciul! tună bătrânul scos din fire de îndărătnicia flăcăului. Acuşica îţi slobozesc vreo cincizeci de-alea ca focul!

Asta se petrecu în ogradă, în partea dinspre grajduri. Atunci şi-au vorbit pentru ultima oară. Feciorul zâmbi în colţul gurii şi aduse cu o prefăcută supuşenie gârbaciul.

— Culcă-te, ticălosule, şi dă jos nădragii.

Asta Vanka nu mai vru să o facă. O lovitură de gârbaci îi spintecă într-o clipită cazaca şi rubaşca, julindu-i pielea. Buimac de durere, îl trânti pe bătrân la pământ şi, împungându-l cu picioarele, îl dădu de-a rostogolul prin ogradă. Moşul îl alungă de acasă şi – supremă jignire! – îl lăsă să plece fără cal de oaste. Nesocotind vrerea părintească, Vanka făcu rost de un cal de partea cealaltă a Kubanului, apoi îl ispiti şi pe fârtatul Şalim, cu care era de-o seamă, şi plecară amândoi pe front cu un eşalon de cazaci.

Staniţa fremăta, staniţa icnea, despărţindu-se de flăcăi. Suspinau ca turturelele inimile codanelor, bocetele sfâşietoare ale mamelor şi nevestelor se învălmăşeau cu cântecele celor puşi pe băutură şi cu zbieretele armonicilor.

Apoi fură chemate şi contingentele bărboşilor.

Caii îi purtară pe cazaci în Persia, Galiţia, Erzerum, şi, în alcătuirea corpului expediţionar, peste mări şi ţări, în depărtata Franţă. Câte căpăţâne moţate a dat de-a rostogolul vântul pe câmpiile sălbăticite, înecate în sânge.

Deodată izbucni revoluţia şi staniţa fu prinsă ca într-un vârtej.

O rază de soare căzu peste casa Cernoiarovilor.

Într-o singură zi, de parcă s-ar fi vorbit, picară acasă feciorul Ivan şi feciorul Dmitri, cu nevasta.

— Bun venit, cazaci! îi întâmpină tatăl în ogradă.

— Să trăieşti, cinstite ataman, răspunse Ivan, cu un zâmbet obosit, lepădând sacul de pe umeri.

Bătrânul îi sărută pe amândoi.

— Ia zi, pe unde l-ai semănat pe Iliuşka? îl întrebă el pe

Ivan. Da’ cu Alioşka ce-i? Ai noştri au scris că... numai că eu n-am crezut...

— Ba e adevărat, taică. A căzut lângă Przemysl. Mi-a spus-o chiar mie tunarul Stiopka Podlujnîi.

— Eh, eh, s-a dus cazacul.

— Ilka e prizonier.

— Iliuşka? S-a dat el prins? Mda, mda... Fraţi, da’ parc-ar fi dintr-alt os. Bătrânul îşi făcu cruce, strânse între dinţi un smoc de barbă şi, după câteva clipe de reculegere, se întoarse către Dmitri: Da’ tu, ai fost la război?

— Nu, tată, m-au scutit, sunt slab de piept.

— Mă, găunosule... Cui naiba ăi fi semănând? Ne faci neamul de ruşine. La anii tăi întreceam calul în goană, la deal, în sus!

— Nu că n-am vrut, zău... Aşa a fost să fie... Eu n-am nicio vină... Iar acum, cum să spun, m-am întors pe meleagurile natale ca să prind puteri şi să aştept să treacă halimaua... Să ţi-o prezint pe soţia mea, Polina Sergheevna.

Mihailo se uită cu coada ochiului la tânăra femeie cu nasul ascuţit care scotocea în poşeta-i de argint şi aruncă nepăsător:

— Rămâneţi, ce mai vorbă. Câtă lume străină nu mănâncă din pâinea mea... Iar tu, oricum, eşti din sământa Cernoiarovilor.

Îi plimbă prin gospodărie.

Curtea măturată lună, construcţii solide, la uşi lăcătoaie, câini ca nişte lei. Mirosea a bălegar încins şi a mraniţă dospită de soare. În şură, între doi bulumaci, pe cârlige de lemn, stăteau frumos atârnate tacâmuri de cai, unse din belşug cu dohot mirositor şi scânteind de ţarţamuri din aramă şi argint. Deşi împuţinate faţă de trecut, gospodăria avea destule orătănii, vite, grâne. În pivniţă – putini cu unt, nisetri săraţi, butoaie cu vin – totul pregătit în casă; în pod – păpuşi de tutun şi baloturi de lână fină de la oi de rasă Şlenskaia, gata de vânzare.

Bătrânul trase dintr-un poloboc o bărdacă de vin cu buchet de smirnă, sorbi un gât şi întinse bărdaca lui Ivan.

— Bun venit, feciori.

— Da’ matale cum o mai duci, cum te lauzi?

— Mulţumesc lui Dumnezeu, am şi ce îmbuca, am şi cu ce-mi clăti gura. Am rămas singur, da’ tot trag, şi scot tot ce-mi trebuie. Măcar că totu-i deşertăciune a deşertăciunilor, cum a grăit prorocul. Gol vine omul pe pământ, gol pleacă. Voi, diavolilor, nici n-o să v-arătaţi barem să scuipaţi pe mormântul meu. Numai că dacă mă duc eu, s-a zis şi cu binele vostru. Fără mine o să risipiţi totul, până la ultimul cui de potcoavă. O să plecaţi din casa părintească cu fundul gol. Ţineţi minte vorba mea.

— Nu-i aşa, tată, se aprinse Dmitri. Eu am câştigat bani grei la Petersburg. Trăsură la scară, vilă, tocmi voiam să cumpăr şi un rând de case... Ce rece-i vântul, te taie la dinţi.

— Vilă, trăsură. De, milionar! Da’ de la gară venişi cu o biată desagă-n spinare.

— Ce să fac, tată? Mi-au luat totul. Iar ce mai aveam mi-au furat pe drum. Matale stai aici şi nici nu-ţi închipui ce harababură e în Capitală, în toate oraşele, pe drumuri. Mă şi miră cum de-am scăpat cu viaţă.

— Mămăligă ce eşti. Eu le-aş...

— A dracului s-a mai răsturnat şi viaţa asta cu susu-n jos, râse Ivan. Ieri boieri, azi – nicicum.

Bătrânul mai scoase o bărdacă de vin şi o goli pe nerăsuflate.

— A slăbit disciplina, de-aia a ridicat răzmeriţa capul. A intrat duhul nesăbuinţei în oameni. La noi, înainte, vagmiştrii făceau atamanului, lună de lună, o dare de seamă despre ce vorbeşte şi cum gândeşte fiecare cazac şi, slavă Domnului, a fost linişte... Să-mi dea mie un regiment de cazaci din leatul meu şi-aş stârpi numaidecât răzmeriţa în tot Kubanul. Ehei, cu mine nu le-ar merge!

Dmitri dădu din mâini a protest.

— Vai, tată, dar matale, după câte văd, ţii cu ziua de ieri, get-beget. Nu se poate aşa. Revoluţia – cu condiţia să nu iasă din matca raţiunii – e cât se poate de necesară ţărişoarei noastre cufundate în întuneric. Ceva asemănător s-a petrecut şi în Europa, încă acum un secol. Francezii

chiar l-au decapitat pe regele lor.

— Că se răzvrătesc acolo necredincioşii ei între ei, asta nu ne priveşte, vorbi cu convingere bătrânul. Oastea din Kuban avea pe vremea mea un cântec: „Iar maica noastră, Rusia, e fruntea lumii întregi”. Cuvinte cu tâlc. Toţi trebuie să ne ştie de frică. Bătrânul îşi netezi mustaţa şi ameninţă cu degetul lui beteag un duşman nevăzut. Ehei, cu un regiment de cazaci, da’ ostaşi, nu aşa, m-m-m! Praf i-aş face, cu dinţii aş smulge răzmeriţa din Kuban. După aia le-aş da cazacilor un ospăţ, am trage o beţie de zile mari şi cu asta, basta, s-ar isprăvi toată tevatura. Şi acum, Vanka, să te aud – cum ai slujit, ce isprăvi ai făcut pe front.

Viteaz şi isteţ, Ivan fusese propus în mai multe rânduri pentru decorare, numai că medaliile şi crucile nu prea aveau zile la pieptul lui. Prea era drăcos şi neînfricat: ba trântea vreo poznă, ba vreo grosolănie unui superior. Numaidecât i se retrăgea decoraţia şi din subofiţer sau sublocotenent se pomenea din nou soldat. O dată l-a umplut de sânge pe comandantul sotniei sale că nu i-a plătit o datorie de la cărţi. Pentru „ultraj cu violenţă adus unui ofiţer” a fost trimis în faţa Curţii marţiale şi avea toate şansele să fie condamnat la moarte. Dar revoluţia a deschis porţile închisorii din Tarnopol şi i-a redat libertatea.

— Cum v-aţi lăsat dovediţi de nemţi? îl luă la rost bătrânul. Aţi întinat gloria străbunilor noştri!

— Noi de nemţi, voi de japonezi, ce să ne mai răcim gura de pomană. Nemţii ne-au deschis ochii şi mintea. Află, tătuţă, că ţarismul e putrezit din rădăcini. A venit timpul să se are din nou ogorul ţării, să fie răsturnate vechile rânduieli.

— Eh, nu s-a găsit încă ac de cojocul vostru.

— Pentru asta nu-ţi trebuie cine ştie ce glagorie.

— Ia spune, fătul meu, cu ce ţi-au greşit ţie vechile rânduieli? N-ai avut ce îmbrăca, ce încălţa, ori poate te-am ţinut nemâncat? Sumete mânecile şi apucă-te de gospodărie! După ce mor, totul o să vă rămână vouă. Aveţi aici de toate, să vă tot ajungă. Pică pară mălăiaţă... O să trăiţi ca şoarecele în lădoi.

— Avere nu ne trebuie, suntem duşmanii bogăţiei, răspunse surd Ivan. Ne-a dărâmat frontul. Trei ani nu-s trei zile. Nu numai ălora mai slabi din fire, dar şi nouă, care ţinem la tăvăleală, ni s-a făcut lehamite. Şi-n somn auzi zburând aeroplane şi ghiulele. Te trezeşti ţipând.

— Nici stăpânirea, nici eu nu te-am trimis pe front. Singur te-ai dus.

— Generalii, burjuii, bolşevicii, menşevicii – toţi trebuie spânzuraţi cu acelaşi ştreang. Pentru epoleţii şi pentru aurul lor curg şiroaie de lacrimi. Iar o să avem război, tătuţă.

— Ce tot îndrugi, mă? Cu cine război? Unde război?

— Peste tot. Şi la dreapta, şi la stânga. Uite, colea sunt generalii, colea cărturarii, iar colea mujicii... Am văzut eu cum e prin satele Reazanului. Vai de capul lor cum trăiesc. Sunt atât de înghesuiţi, că te înăbuşi. Mujicul cât o fi el de mujic, da' şi burta lui cere mâncare şi băutură. Ca mâine o să spună: „Ce-i al tău, e-al meu. Scoate şi dă."

— Treaba lor, băiete. Că noi aici avem pământ căzăcesc şi drepturi căzăceşti. Mujici! Le dăm noi un picior să nu se vadă. Să se războiască cu moşierii, că ăia au tot ce vrei. La ei în Rusia sunt păduri – noi nu le râvnim. În Siberia e aur – nici aurul lor nu-l jinduim. Funcţionărimea şi muncitorimea din fabrici iau simbrie – să fie la ei acolo. Asta e pământul nostru din veac. Bunii şi străbunii noştri l-au câştigat cu sângele lor, cu fapte vitejeşti, şi n-o să-l dăm nimănui.

— Şi-n privinţa caucazienilor ce-o să porunceşti, tătuţă?

— Asiaticii ăştia să fie alungaţi şi mai departe în creierii munţilor. Să n-aibă voie, câinii, nici să bea apă din Kuban.

— Aşa ceva n-o să se întâmple niciodată, tătuţă. Toţi oamenii sunt deopotrivă.

— Întâi la tine trebuie să te gândeşti, că pe toţi n-ai cum îi milui. Eu atâta mai vreau să-ţi spun: căzăcimea neaoşă nu stă cu mâinile în sân. Se pun lucruri mari la cale, rosti el cu tâlc.

— Ce lucruri?

— E prea devreme să ştii... Mai bine bea, băiete, să-ţi alungi urâtul.

Îi întinse bărdaca plină cu ochi. Ivan sorbi o gură de vin, trecu bărdaca fratelui său şi răspunse:

— Trebuie să trăim deopotrivă cu tot norodul...

— Vanka, nu-ţi uita credinţa şi cugetul, se oţărî la el Mihailo. Când vorbeşti cu taică-tău să stai smirna şi să nu dai din gură ce-ţi place şi ce nu-ţi place!...

Dmitri, încălzit de vin, începu să facă pe grozavul:

— Ascultă, frăţioare, tu... tu eşti tânăr, crud şi în multe privinţe încă nu cunoşti viaţa... Tata are dreptate: ale cazacilor trebuie să rămână şi ţinutul Kubanului, şi ţinutul Donului, şi ţinutul Terekului. Tu nu-ţi dai seama, Vanea, cât de bogat, cât de măreţ e sufletul cazacului... Bătrânele legende, balade, glorioasele pagini din istoria strămoşilor noştri zaporojeni... Cum e în cântecul ăla: „Să pornim, fârtaţi, cu sprintene luntri... La proră cu agere tunuri...” Să nu-ţi închipui, Vanea, că m-am boierit... În adâncul inimii sunt zaporojean de pe vremea Secei. Uite, îmi vine să râd când mi-aduc aminte: într-o zi, mi-am pus manta şi căciulă căzăcească şi, gătit aşa, am străbătut bulevardul Nevski de la un cap la altul...

— Hai în casă, feciori, îi pofti bătrânul. E timpul să ne aşezăm la cină.

Zilele se scurgeau măsurat, fără grabă.

Neîncrezător în ochiul altuia, Mihailo veghea singur ca totul să fie în bună orânduială. Sculat cu noaptea în cap, dădea întâiul ocol gospodăriei: trecea pe la grajduri, punea în lanţ câinii – pe Sultan şi pe Obrugai – trezea rândaşii, împărţea porunci.

Muierile din sat mereu găseau tei de curmei să se repeadă până la alde Cernoiarov şi să se zgâiască la cucoana din Capitală. Nu le plăcea nici de frică: că-i o scoabă, de zici că au turtit-o cu lopata şi în faţă, şi în dos; că are o pălărie, să mori de râs; că are nişte gaibarace subţirele ca de capră.

Bărbaţii – năvală pe Dmitri.

— Dmitri Mihailovici, dumneata care eşti învăţat şi ştii legile ca pe apă. Spune, ce-o să fie? Că eu şi cu ginerele-

meu Denis am arat treizeci de deseatine pentru semănatul de toamnă şi...

— Ştiu, ştiu... Mi-ai spus şi ieri... Mai întâi, taică, trebuie făcută ordine în toată Rusia. Şi-apoi vorbim şi despre deseatinele tale. Adunarea constituantă, care...

— Ei, asta-i! Păi, ce-am eu cu Rusia? I-am luat fetei mele ciuboţele noi? Luat. Le-am dus în ajun de Bobotează un car de grăunţe? Dus. Iar acu' Denis, ginere-meu, ce zice: „Mă, tu ăla, aşa şi pe dincolo, îţi dau una, de-ţi sar ochii din cap". E drept aşa?

— Înţelege-mă, odată, taică Feodor. Îţi vorbesc ca om al legilor. Nici noi doi şi nici obştea staniţei n-avem căderea să rezolvăm pricinile cu pământul. Dacă Adunarea constituantă sau Rada noastră din Kuban va da poruncă cum ca tot pământul să fie împărţit deopotrivă între toţi, asta e. Noi, cazacii, va trebui să ne supunem.

— Dar dacă n-o să dea poruncă?

— Vedem noi atunci!

— Păi, de ce tocmai atunci?! Las-că ştiu ce urmăresc ăia. Pungăşie curată...

— Eh, taică, nu se poate înţelege omul cu matale. Mă doare şi capul, zău. Vino mâine şi-o să scriem atamanului o jalbă împotriva lui ginere-tău, Denis.

Dmitri cu nevasta se duceau să se plimbe în stepă. Dracii de copii îi petreceau prin toată staniţa, cu şuierături şi ţipete:

— Cuconaş de la oraş, dă-mi o copeică...

— Cucoană, cuconiţă, ţurloaie cioplite...

Stepa pe care drumurile se întretăiau ca nişte urme de bici se aşternea fără viaţă înaintea lor. Prin vâlcele şi răzoare mai stăruia zăpada, dar soarele prindea puteri şi pe dâmburi mijeau cele dintâi pelinaşe cu mireasmă pătrunzătoare. Dmitri reteza cu bastonaşul tulpinile înnegrite ale răsăritelor de an şi exulta:

— Câtă zare! Câtă frumuseţe! Stepă, stepă... Ea îşi aminteşte de zăngănitul paloşelor polovţiene, de expediţiile călăreţilor cazaci. Ăsta-i Dealul Beţiei – acum vreo cincizeci de ani, de Rusalii, cazacii din pichetul aşezat aici s-au

îmbătat turtă şi au fost măcelăriţi până la unul de cerchezi... Câte legende, câte fapte glorioase, şi-acum nimeni nu le mai ştie... Da, nu o dată căzăcimea a izbăvit Rusia de hoardele nomazilor şi de leşi. Azi o salvează de ţopârlani şi de bolşevici. Spiritul strămoşilor e viu în noi şi dacă va fi nevoie, ne vom ridica cu toţii, cu mic şi mare, şi vom pune mâna pe, arme...

— Asta nu, protesta Polina Sergheevna, pupându-l pe obraz. N-o să te las să te expui gloanţelor. Tu trebuie să ai grijă de tine.

Ivan nu-şi găsea locul. Totul îl plictisea şi se simţea străin în casa părintească. Se plângea Marinkăi, fata pisarului, cu care se întâlnea seara prin grădini:

— Mor de urât, Marinuşka.

— Din ce ţi-a venit, sucitule?

— Ştiu eu...

— Du-te la doftor să-ţi dea nişte hapuri să-ţi treacă de urât.

Râdea, de parcă presăra flori, jucându-şi sprâncenele rotunde. Era vârtoasă la trup şi cu bujori în obrajii oacheşi.

— Mă, cartoafă degerată! Nu râzi, nu glumeşti. Du-te la joc, mai zburdă şi tu.

Odinioară, când Ivan alerga să se întâlnească cu Marinka, râdea carnea pe el de bucurie. Acum însă, nimic nu mai avea haz.

— M-am deprins cu războiul, şi-aici e prea multă linişte.

— Of, Vanea, neastâmpărat mai eşti. Abia te-ai întors şi gata – iar ţi-e gândul la război. Mie nu mi-ai trimis niciodată scrisoare de pe front. Dacă nu ţi-s dragă, spune, n-o să fug după tine.

— Ba mi-eşti dragă, o încredinţă Ivan şi, trăgându-se mai aproape, o ciupea cu furie de sânul dârz.

Fata ţipa ascuţit, îl lovea peste mână cu motâlca cu seminţe şi se stropşea la el ca o mâţă.

— Nu mă pipăi, că nu-s de vânzare! Sunt fată de oameni cumsecade şi n-o să mă las furată înainte de soroc. Dacă ţi-s dragă, scoate-ţi gărgăunii din cap şi trimite peţitori.

Ochii ei de jar scânteiau în întuneric şi umerii plini

zvâcneau ca de frig, când adăugă abia auzit: Şi totul o să fie al tău.

— Măi, răutate!

Marinka îi luneca din braţe şi fugea râzând.

Ivan îşi târa picioarele spre casă.

Aici îl lua taică-său în primire:

— Pe unde mi-ai umblat, zăpăcitule?

— Am tăiat frunze la câini.

— Ia vezi! Bei?

— Păi ce, n-am gură? Beau. Ori poate ai vrea să-ţi cer bilet de voie?! Mi-ajunge cât am fost la armată.

Bătrânul ofta, mângâindu-şi barba:

— Ar trebui să te însurăm, Vanka.

— Nu vreau. Din pricina muierilor ni se duce voinicia de râpă. Căzăcimea mi-e casa şi familia.

— Cuvinte de aur, fătul meu, cuvinte de aur... Da' ia spune, vrei oare să te pui bine cu necuratul, de nu te închini şi nici nu dai pe la biserică?

Ivan tăcea.

— Eh, păgâne... Mă-ntreb cum de te rabdă pământul. Ştii ce stă scris în biblie, în cartea regilor, despre un netot ca tine?

— Biblie! Nu se poate trăi o veşnicie după... o carte. Până şi regulamentul de campanie se mai schimbă din când în când.

— Pentru vorbele astea ai merita să ţi se smulgă limba cu rădăcină cu tot... O să vezi tu, Vanka, cum o să te lovească odată sfântul din cer că nu-ţi cinsteşti părintele.

— Haida-de, o să se amestece el în treburile noastre... Nu, tătuţă, după ce am fost întâia oară la atac, s-a dus credinţa. Întâiul atac... Şi-acum mai văd sânge! Nu mai cred nici în semne, nici în piază rea, în nimic, nu mă mai tem de nimic şi de nimeni. Sufletul în mine parcă-i de piatră.

— Atunci, cum vreţi voi, tinerii, să vi se arate încredere, de vreme ce nu credeţi în nimic? Şi noi am luptat, da' am rămas oameni cu frica lui Dumnezeu... Nu e bine să crezi în orice, da' e şi mai rău să nu crezi în nimic. Credinţa, fătul meu, e o comoară nepreţuită.

La şezători, Ivan stătea toată seara într-un ungher întunecos, sugându-şi pipa. Lucrurile de care râdeau flăcăii şi fetele nu i se păreau câtuşi de puţin hazlii, iar nesfârşitele discuţii ale bărbaţilor despre pământ şi gospodărie îl plictiseau de moarte.

Într-o zi, Şalim aduse la piaţă un mistreţ pe care-l vânase prin stufărişurile Kubanului. După ce isprăvi cu negustoria, se abătu pe la casa Cernoiarovilor şi-i trimise vorbă lui Ivan prin rândaşul calmuc Ciulcia să vină până afară.

Se duseră la crâşmă.

— Hai, povesteşte, leatule, ce mai faci, cum o mai duci.

— Eh, Vanuşka, rău de tot făcut. Vacuţ crăpat, mamuc crăpat. Coliba batrân, ploi curge lângă coperiş. Tata batrân, niciuna măsele nu este. Cal batrân, hâţa-hâţa. Berbec nu, pâine nu, birinză nu, nimic nu. Tata prost ţipat la mine: „Şalim, magar, cară lemne. Şalim, magar, cară apă.”

Ivan abia îşi ţinea râsul.

Şalim se văita într-una şi tot încerca să-l convingă să fugă împreună în munţi. Faţa lui uscăţivă-tuciurie strălucea de cutezanţă tinerească, mişcările-i erau tăios de precise, privirea ageră şi hotărâtă. Se împiedica în mantaua lungă şi cizmele grele, cazone, cu care venise de pe front, întocmai ca un cal buiac între ulubele prea scurte. Aplecat peste masă şi scăpărând din dinţii albi ca neaua, stăruia cu o şoaptă fierbinte, amestecând şi cuvinte din graiul lui:

— În aulul Gabukai trăieşti rubedenie meu, Saida Musaev – maţe scoatem la el! Arde Allah la el!... Pe râul Şebşa trăieşti prinţ kabardin tare bogat! Petrecanie facem la el! Zici şi zau! duce el ma-sa. Hai. Vanuşka, noi doi bandit, toţi frica la noi, nimeni nu înhaţ la noi!

Ivan sorbea rachiul de orez cu un zâmbet pitit în ochii înnegurаţi... Îl asculta pe Şalim numai cu o ureche, iar în capul lui – gândurile morişcă. Se vedea gonind în lumina pârjolurilor şi în pocnetul împuşcăturilor spre Don, spre Ucraina pe care o va străbate sat cu sat, cătun cu cătun... Revedea ca într-un vis drag nemărginirile stepelor, scăpărarea gloanţelor, fulgerarea pumnalelor, auzea strigăte înverşunate, chemările goarnelor, uruitul căruţelor

în goană nebunească, tropotul cailor, şuieratul plin al sabiei deasupra capului... Îşi apucă prietenul de mână:

— Şalim!

— Plecam?

— Oh, frăţioare, nici eu n-am viaţă aici. Îmi trosnesc fălcile de urât. E musai s-o ştergem.

Schimbară între ei pumnalele. Zăboviră la crâşmă până târziu şi ieşiră pe uliţă ţinându-se pe după gât şi lălăind.

Oamenii aduseseră de pe front cântece noi. Sfârşiţi de puteri şi mâncaţi de păduchi, ei se împrăştiau prin staniţe şi cătune şi fiecare era încărcat ca şi o bombă cu o ură neîmpăcată pe trecut, pe ce a fost.

Se întoarse acasă, ciung, Ignat Gorlenko. Se întoarse cazacul Vasianin, fugit din prizonieratul austriac. Se întoarse roşcovanul Bobîr. Se întoarse în cârje Savka Kurok. Se întoarseră fraţii Zvenigorodţev. Veni, din Finlanda, Serioga Ostrouhov, care slujise într-o unitate de gardă. Ajunse târâş acasă, cu şalele frânte, bătrânul tiralior Prohor Suhobrus. Se întoarse cu chica vârstată de şuviţe albe şi Grigore Şmaroga, pentru sufletul căruia nevastă-sa făcea parastase de un an şi mai bine. Se întoarse înzorzonat cu decoraţii până la buric veteranul Lazurko. Se întoarse agronomul Kuksevici, avansat căpitan. Se întoarse de pe frontul turcesc Iakov Blinov. Mereu se întorceau cazaci şi soldaţi.

Veni acasă şi Maxim Kujel.

Marfa, desculţă, cu poalele prinse în brâu, că tocmai spăla duşumelele, zbucni în curte şi-i sări de gât. Plângea şi râdea.

Maxim o săruta şi-ar tot fi sărutat-o.

— Te bucuri?

— Vai, Maximuşka, e ca şi când s-ar fi deschis cerul şi-ar fi pogorât peste mine aşa...

Făcu focul la baie, îl spălă de tot jegul şi, descâlcindu-i cu pieptenele părul pâslit, se tot speria, se tot minuna:

— Maică Precistă, ai nişte păduchi în cap, fiare, nu alta... Da’ amarnic ai mai slăbit! Ies oasele din tine, c-ai fi bun de

agăţătoare pentru hamuri.

— M-a uscat ura aprigă.

Mirosea pătrunzător a pâine caldă. Pe masa răzuită şi frecată de părea de ceară – bucate gătite în casă şi un samovar scânteietor ca jarul.

— Şezi, Maximuşka, că destul ăi fi stat în picioare în slujba împărătească.

Se auzea mereu scârţâind uşa: veneau şi neamuri, şi cunoscuţi, întrebau despre armată, despre revoluţie. Unii, după bun sosit, ori bun găsit, scoteau din buzunarele cojoacelor un clondir cu rachiu tulbure, de casă, şi-l puneau pe masă. Veneau şi nevestele ale celor care nu se întorseseră încă, dar nu stăteau mult.

— Bucură-mi-te, Marfenka...

Multe îşi ştergeau pe furiş o lacrimă.

Întrebau:

— Pe-al meu nu l-ai văzut?

— Pune de plăcinte, c-acuşica te trezeşti cu el în poartă. S-a isprăvit afurisitul de război. Nu mai e front.

Îmbrăcat cu o cămaşă curată, descheiată la gât, bărbierit cu perdaf, Maxim şedea în capul mesei şi bea ceai. Despre război vorbea în scârbă, despre revoluţie – cu foc. Urmărind cu degetele-i boante slova unui ziar bolşevic, ros pe la îndoituri, îi lămurea pe cei de faţă care, ce şi cum vrea să facă şi cu cine ţine.

Marfa îl mânca din ochi.

— Cine porunceşte în staniţă: comitetul revoluţionar sau cârmuirea căzăcească? ţinu să afle Maxim.

— Păi eu nu ştiu, făcu Marfa zâmbind. Parcă ziceau ei ceva la adunare, da’ pân-am venit acasă, am uitat.

— Mă, numai cosiţa e de capul tău, glumi Maxim, privind-o adânc în ochii scânteietori.

— La noi, tot atamanul e mai marele, se băgă în vorbă cumătrul Mikola. Chipul ţarului mai atârnă şi azi la ei în canţelerie.

— Păi, oamenii ce păzesc?

— Se tem. Ce vrei, după câte au îndurat, le-a intrat frica-n oase. Unul e bucuros de libertate, da-şi ţine gura, unul

aşteaptă cu groază să se întâmple ceva, mai ştiu eu ce, unul crede că s-o întoarce ţarul.

— Se-ntoarce pe dracu'!

— Dumnezeu e mare, glăsui cumătrul Mikola, trăgând cu ochiul la ceilalţi. Eu zic aşa, oameni buni, dacă stai şi te gândeşti, noi ce trebuinţă avem de putere? Dă-o încolo. Pământ să ne dea. Acuşica vine timpul aratului şi ce să ari? Mi-e că iar o să ne căciulim la cazaci!

— N-o să ne căciulim, fii pe pace, spuse apăsat Maxim. Ce, pentru ei pământu-i mumă, iar pentru noi maşteră? Noi îl muncim şi tot nu e-al nostru? Noi îl umblăm – şi tot nu e-al nostru?

— Matale, Maxim Larionici, ia seama la ce vorbeşti, să nu te sfâşie juvinele.

— Să nu încerce, c-o să-şi rupă dinţii. Înainte vreme, când eram cu toţii ca nişte cristoşi, de, le mergea. Da' acu', gata, după câte am pătimit pe front – mai dihai ca păcătoşii în iad, nu ne mai temem de nimic. O să trecem şi prin foc, şi prin apă, da' tot nu ne lăsăm.

Într -un târziu, oaspeţii se cărăbăniră.

Marfa îi aruncă pe umeri braţele-i vânjoase şi şopti gemut:

— Mi s-au albit ochii aşteptându-te...

— Eh, şi eu parcă tot leşie aveam la inimă.

Strivea în sărutări buzele uscate şi crăpate ale femeii. Ea suflă în lampă şi, lovindu-se de scaune, ca ameţită de băutură, se duse să desfacă patul.

...Prefirându-i în palmă părul des, răvăşit, Maxim o întreba despre viaţa ei în toţi aceşti ani.

— Viaţa... Numai de lacrimi eram sătulă... Du-te la câmp, du-te după apă, du-te la stuf, ai grijă de casă, fugi că rage vaca – s-a pălit la picior de boroană, pruncul trage să moară. Şi la toate numai eu singură. M-au strâns de gât necazurile. Poate că de atâta pelin mi s-a amărât şi laptele în piept şi de aia s-a prăpădit Petenka.

— Nu te mai omorî aşa, o s-avem alt copil.

— Nici nu-mi vine să rostesc: alt copil. O podidi plânsul. Se târa peste tot mititelul şi cum vedea ceva – hap! cu

mânuţele. Şi ce vioi era, ce deştept...

Pe Maxim îl cuprinse toropeala, iar lângă ureche glasul monoton al femeii spunea înainte:

— După detrunarea ţarului, tot într-o spaimă am trăit... Mi se făcuse capul călindar. Mai întâi se zvonise că, ăla, Kerenski, a vândut nemţilor Kubanul cu oameni cu tot pentru patruzeci de puduri de aur. Pe urmă auzim că o să vie turcii şi-o să ne tragă pe toţi la credinţa lor. De Bobotează se întoarce din târg Miroha, ăl cu prăvălia, şi lămureşte obştea adunată în păr: „Dinspre Rostov vine spre staniţa noastră armata roşie, zisă şi bolşevică. Şi bolşevicii ăştia au coadă, coarne şi copite. Pe moşnegi şi prunci îi străpung cu lăncile, iar din muieri fac săpun!” S-a pornit lumea să se vaite, să alerge de colo-colo... Noi, muierile, ne repezim cu bocete şi ţipete la biserică, să scoatem icoanele şi praporul. Părintele a dat de trei ori ocolul staniţei, cu crucea, a stropit cu agheasmă toate drumurile şi potecile, şi s-a îndurat Precista: bolşevicii au trecut pe alături.

— Gâscă ciufulită, mormăi Maxim somnoros şi sătul.

— Eu ce ştiu? Eu-s proastă de dau în gropi. Mă iau şi eu după oameni.

— Scorniturile astea le răspândesc, ca să bage spaima în norod, fabricanţii, bancherii, generalii şi toţi ăia ce-au sprijinit tronul lui Nicolae şi tăinuiesc în ei duhul vremii ce-a fost.

— Ducă-se dracului toţi. Că noi cal avem, vaca – acuşi trebuie să fete, nu murim noi de foame. Iar de ne-o da şi pământ, îl semănăm şi atunci să vezi trai...

În colţul cu icoanele licărea o candelă de cristal verde. Pe chipurile întunecate ale sfinţilor se amăgeau umbre şovăitoare. Prin ferestrele hâite privea o dimineaţă căruntă de iarnă. După perete mugi vaca. Lui Maxim i se păru că aude goarna – sări din aşternut, apoi se dumeri şi se ghemui din nou lângă trupul cald al Marfei... Adormi fericit.

Staniţa fremăta sub valul de veşti:

Bolşevicii învinq în toată Rusia.

Război pe Don. Război în Ucraina.
La Novorossiisk e putere sovietică.
În părţile Stavropolului, norodul a aşezat puterea sovietică. Cazacii-s cu poporul. Cazacii-s împotriva poporului.
Lângă staniţa Enem, ofiţerii au măcelărit un detaşament al gărzilor roşii din Novorossiisk.
La Ekaterinodar un guvern militar a devastat comitetul executiv şi i-a arestat pe capii bolşevicilor.
Roşii au luat Rostovul.
În staniţa Krîmskaia, la congresul reprezentanţilor staniţelor revoluţionare, a fost ales comitetul revoluţionar al regiunii Kuban.

În anul acela se desprimăvăra cu ţârâita. După o zi-două cu soare, iar se abăteau viscole şi ninsori. Pogora câte un îngheţ şi câte o fulguială până pe la Buna-Vestire, dar aratul şi semănatul băteau la uşă, oricum. Mai altminteri, parcă primenit şi răsunător, sunau trâmbiţele cocoşilor: pe lângă garduri, pe unde pământul se zbicise, băieţaşi desculţi se jucau în arşice; femeile roboteau prin grădini şi livezi; gospodarul alegea şi pregătea seminţele, ducea la reparat plugul şi semănătoarea.

De două ori pe săptămână forfotea înăbuşit târgul, la fierărie zorul nu contenea nici zi, nici noapte, dangătul rar al clopotelor – clopotele de Postul-Mare – plutea deasupra staniţei şi se pierdea în nemărginirea jilavă a stepei.

În faţa fierăriilor, la târg, la moară, în curtea bisericii, oriunde se adunau mai mulţi oameni laolaltă, izbucneau numaidecât încontrări aprinse, glasurile se înverşunau, împroşcând vrajbă în dreapta şi în stânga.

Cei întorşi din război se adunau seară de seară la învăţătorul Grigorov, să se sfătuiască şi să cumpănească ce putere să aşeze. Şi oamenii mai bătrâni veneau să asculte vorbele lor îndrăzneţe, dar ei înşişi strecurau rar de tot câte un cuvânt două. Pufăiau tăcuţi din lulele, ciopleau un băţ – obicei deprins de la caucazienii din munţi – şi se uitau lung unul la altul, clătinând din cap. Într-o zi erau să vină şi vreo câteva neveste de soldaţi, dar moş Abrosimîci, paznicul şcolii, un veteran al războaielor cu turcii, le-a ocărât cum i-a

venit la gură şi le-a alungat de-acolo: nu-i de tărtăcuţa voastră!

— Eu zic să-l arestăm pe ataman, şi cu asta le-am rupt colţii! spunea Maxim, aruncând priviri sfruntătoare în jur.

— Nu porneşti bine hora, Maxime. Dacă-l arestăm pe ataman, a doua zi cazacii ne căsăpesc pe toţi. Te pui cu ăştia...

— Eşti un nerod! sărea câte un cazac tânăr, închizându-i gura celui care vorbise. Atamanul mi-e drag şi mie ca sarea-n ochi. Să-l zburăm n-ar fi mare lucru, da' pe cine punem cap peste staniţă? Aia e...

— Uite, pe Emelka, glumea subesaulul Sotnicenko, ghiontindu-l din spate pe argatul Emelian Peresvet. Cu aşa cap, nici capul nu ne doare.

Fâstâcit, Peresvet mormăia ceva, scuturând din căpăţâna-i hălăciugoasă şi trăgându-se într-un colţ.

— Zât sub pat! striga unul.

— Ăsta nu ştie nici să dea la porci.

— N-o să răbdăm să vină peste noi vreun fluieră-vânt, cum s-a întâmplat pe alocuri. Ţi se face scârbă: auzi, un pârlit de majur, un pescar sau un marinar oarecare să diriguiască trebile într-o staniţă!

— Cristos a fost dulgher, interveni Potapov, un bărbat cu înfăţişare venerabilă, mai-marele sectei evangheliştilor.

— Ei, asta-i! zise cu îndoială Sotnicenko. O fi fost binagiu, ori mai ştiu eu ce. Da' simplu dulgher?! Pun capul jos!

Izbucniră nişte râsete atât de puternice, de ziceai că s-a dărâmat o stivă de lemne.

Cu toate că o scrântise, Sotnicenko nu se potolea de loc.

— Eu care-s cazac get-beget şi am două cruci şi o medalie, s-aduc la îndeplinire poruncile unui Emelka? Câtu-i cerul!

Cuvintele acestea îl dură adânc pe Maxim şi tăbărî cu gura pe Sotnicenko:

— Păi vezi, asta-i, frăţie, încă nu vi s-a urât prea rău de ciomagul generalului... Dacă ţi-or pune înainte o momâie cu epoleţi ciucuraţi şi strălucitori, o să-ncremeneşti în poziţia de drepţi şi-o să dai onorul. Generalii şi atamanii erau plătiţi

cu bani grei şi au supt destul sângele poporului. Nouă ne trebuie cârmuitori mai ieftini. O să veghem laolaltă, toată obştea, ca treburile să meargă bine. Putem să-l alegem şi pe dracu' comisar, de vreme ce-o să fie la vedere! Dacă băgăm de seamă că-ncepe să comande alăturea cu drumul, îi facem vânt şi-alegem altul...

— Noi suntem pentru domnul Grigorov. Vorbeşte frumos.

— De vorbit, ştie el să vorbească, da-i prea cuminte. Ori lucrurile – Maxim îi zâmbi învăţătorului ca şi cum i-ar fi cerut iertare şi-i iscodi privirea – ori lucrurile merg spre război şi-avem nevoie de cineva mai înfipt.

Grigorov ţâşni de la locul lui şi vorbi, vorbi, despre viitorul luminos al Rusiei şi al revoluţiei, despre suveranitatea poporului, despre vremurile când va fi pace între toate naţiunile şi între toate păturile sociale. Visător şi timid din fire, cândva, în anii depărtaţi ai juneţii se entuziasmase pentru ideile revoluţionare, dar când cei mai buni au căzut victime represaliilor, cei slabi s-au dezumflat. Se dezumflase şi o ştersese din oraş şi Grigorov. Şi iată-l de zece ani şi ceva învăţător în staniţă, căznindu-se să le bage în cap copiilor regulile elementare ale ortografiei şi adevărurile de nezdruncinat ale aritmeticii... În timp ce vorbea – mult şi pătimaş – avea prostul obicei, devenit tic, să învârtă ceva în mână, ori să înfăşoare şi să desfăşoare pe deget, cu repeziciune, şnurul negru şi lung al pince-nez-ului. Ascultându-l, unii se plictiseau, pe alţii însă îi atrăgeau tocmai cuvintele necunoscute şi expresiile preţioase cu care-şi presăra din plin, fără să-şi dea seama, discursurile.

Într-un târziu când, stors de puteri, dar fericit, se lăsă pe scaun în aplauzele asistenţei – obicei adus de la oraş – şoapte de încuviinţare îi desfătau urechea:

— Are un cap...

— Aşa e... Le zice ca din carte.

— Of, Doamne, cine ştie ce ne mai aşteaptă...

Ştergându-şi cu o basma de batist plină de pete de grăsime năduşeala ce-i şiroia pe faţă, pe pieptul năpădit de păr auriu şi pe la subsuori, Danilo Semibratov, măcelarul, hârâi:

— Eu zic s-alegem un om de treabă şi să-l punem să slujească juma-juma: o zi ataman, o zi comisar.

La care, Maxim interveni tăios:

— Nu, Danilo Semionovici, noi nu legăm cârdăşie cu atamani. Praf trebuie să-i facem. Scurt.

— Ia uitaţi-vă la Kujel, oameni buni! Se şi vede comisar. Ho, mă, potoleşte-te! Nu-i de nasul tău.

— Eu, om fără carte, comisar?!... Da' măcar că nu mă bag să ies în frunte, nici în coadă nu vreau să rămân. Mă tot frământ, mă tot întreb, ce-om izbuti să facem? Nu dorm nopţile...

Trăgându-şi pe urechi căciula de iepure, evanghelistul Potapov se strecură spre uşă mormăind ca pentru sine:

— Să ne rugăm şi să ne pocăim cu toţii şi să-i iertăm pre greşiţii noştri... În vizuina asta de tâlhari miasma drăcească stăpâneşte, şi hulă... Şi fi-va sânge, şi fi-va năprasnă, ne-om sfâşia şi ne-om răşlui unii pe alţii, iar viermii o să ne mănânce pe toţi... Va năpădi buruiana pragul caselor şi numai jivinele o să rămâie să hălăduiască pe pământ...

Cine şi-ar fi închipuit că nici nu se va împlini luna şi israeliţii noi, israeliţii vechi, sâmbătaşii, ştundiştii, tremuricii şi celelalte secte aflătoare în staniţă vor trimite în detaşamentele de partizani companii şi sotnii de coreligionari?

Maxim o ţinea într-una:

— Ori încolo, ori încoace, numai pământ să ne dea mai repede.

— Da, zilele trec, ar fi timpul să facă împărţeala.

— Ce împărţeală, că e gata împărţit! se miră roşcovanul de Bobîr. Cum se face frumos, înham şi diii! – ies la treabă.

— Ăsta-i păcat!

— Ne-om pocăi la bătrâneţe.

— E mintos, n-am ce zice. Auzi: „Diii! ies la treabă"... Ai primit, Alexei Mironovici, un lot căzăcesc – cincisprezece deseatine de căciulă, şi slavă Domnului, aveţi în casă destule căciuli: trei feciori, un nepot, moşul, ginerele, başca matale... Îţi trebuie minte, nu glumă, ca să pui pe hartă tarlalele pe care o să le ogorâţi.

— Nu-ţi mai frământa tu dovleacul cu bunul altuia, că o să-ţi plesnească, se oţărî Bobîr. Scoate trei sute de rublişoare arendă de deseatină şi poftim, ară cât te ţin balamalele.

— De unde să iau atâta capital? Că nici nu bat ruble, nici nu le fur.

— Treaba ta, ce, mă rog de tine? Cine are nevoie o să vină singur, ba o să spuie şi săru-mâna.

— Vezi, vezi, Alexei Mironovici, să nu-ţi greşeşti socotelile.

— Lasă-l, Ignate, parc-ai fi la peţit, zău aşa, se băgă în vorbă invalidul Kurok Savka. Cum ies oamenii la arat, ieşim şi noi. Cum încep să semene, începem şi noi. Şi care ogor ţi-o plăcea mai mult, al tău să fie.

— Puteţi să semănaţi, n-aveţi decât. Da' la secerat şi la treierat n-o să fie nevoie de voi, că ne descurcăm şi singuri.

— Ce tot spui! Ia ascultă, noi, foştii combatanţi, n-o să lăsăm arma din mână, până nu statornicim rânduiala noastră. Libertate, egalitate, da' niciun fel de fraternitate cu voi, porci ce sunteţi. În noi stă toată puterea: ce-o să vrem, aia o să facem.

— Tacă-ţi botul, javră şchioapă!

— Eu – javră?

— Chiar domnia voastră.

Savka ridica numaidecât cârja şi sărea la bătaie. Ceilalţi căutau să-l oprească, să-l potolească. El se smucea şi răcnea ca ieşit din minţi:

— Vreau să-i deşurubez capul...

— Dă-te încolo, beteagule. Ascultă mai bine ce vorbesc oamenii despre război.

— Afurisit să fie războiul ăsta... Tu, Ignate, o mai scoţi la capăt: băiatul pe care-l ai la oraş câştigă bine şi-o să te ţină pe mâncare până mori. Da' eu – nevasta bolnavă de nu poate să facă nimic, casa plină de ţânci, mâncare ioc, şi de-aş avea barem la ce munci...

— Las-c-am făcut şi noi partea noastră de blestemăţii, mormăi Seringa Ostrouhov, care slujise într-un regiment de gardă. De acu' încolo, de m-ar prinde cu arcanul, şi tot nu

m-aş întoarce la război. Auzi, eroi! Ajunge! Să fii erou e bine, da' numai noaptea, cu muierea.

— Că iubeţ mai eşti, frăţioare. De s-ar da decoraţii şi pentru eroismul ăsta, te-ai umple de medalii.

— Îţi îngheaţă în vine şi sângele ce ţi-a mai rămas când ţi-aduci aminte, numai că de război tot nu scăpăm noi.

— Vai de cozonacul nostru.

— Ţi se pune un zid în cale, dărâmă-l! spunea Maxim. Da' vorba e: cu cine să începi? Cu ce să începi? Aveţi toţi arme?

Gândurile se închegau anevoie.

Discutau aşa nopţi în şir, bâjbâind între zvonuri şi răstălmăciri şi totuşi, cei care erau mai lămuriţi dibuiau încet-încet poteca cea bună.

Într-o frumoasă zi de sărbătoare, după slujbă, răsăriră pe uliţele staniţei nişte călăreţi care se opreau în dreptul caselor şi strigau:

— Toată lumea pe maidan! Cu mic, cu mare!

La câte o fereastră, stăpânul casei scotea capul:

— Ce-i, mă?

— A venit...

— Cine dracu' a venit?

— Înălţimea-sa colonelul Bantîş, membru al Radei din Kuban. Iute pe maidan!

Lăsând ceaiul şi plăcinta, stăpânul casei se ridica numaidecât de la masă şi poruncea:

— Ei, nevastă, adă uniforma!

Peste puţin timp pe toate ulicioarele şi uliţele se vedeau cazaci în straie de zile mari, cu pieptul plin de decoraţii, zorind spre primărie. Şi bătrâni, şi soldaţi veniţi de pe front. Şi ţânci care fugeau ca la foc. Şi neveste de soldaţi care încă nu se întorseseră acasă, fiindcă ele nu scăpau nicio întrunire. Invalidul Kurok Savka îşi târşea piciorul beteag şi zbiera cât îl ţinea gura:

— Ce adunare o mai fi asta? Că tot pe-a noastră o să s-aleagă. Soldatul e puterea. Cazacii n-o să poată ţine piept poporului.

Piaţa era înţesată de lume. Pe alocuri, câte unii mai

gâlcevitori se şi împungeau între ei. Dar şi celor care de obicei se sfiau să scoată o vorbă, acum li se dezlegaseră limbile.

Brutarul Gololobov, chit că era bâlbâit, se foia de colo-colo prin mulţime, zvâcnind din umărul beteag de pe urma războiului şi turuind:

— Să porţi şapcă cccăzăcească, e opprit. Mergi cu cccarul, da' tot tu ttrebuie să fftereşti din cale. Pentru cadastru – pplăteşti, pentru isslaz – pplăteşti, trimiţi cccapra la ppăscut – alţi bbani. Tu ţine ppompierii, tu îngrijeşte ddrumurile, tu repppară podurile. Da' la bbiserică stai lângă uşă. Judecătoria e a ccazacilor, cârmuirea e a ccazacilor, şcoala e pentru ccazaci. Ptiu, ducă-se-n...

— În tartari. Îi şopti învăţătorul Grigorov, spre hazul tuturor.

— Stau asseară-n poartă. Deodată mă ppomenesc cu Nesterenko şi cu Mişka Kkoziol. „Dă-ne de-un chil de racchiu, de nu, ia uite ccolea!". Şi scot pumnalele. Cce era să ffac? Le-am dat. Ducă-se în t-t-tartari o viaţă ca asta.

— Dacă are o cocardă cu o acvilă cu două capete, crede că poate să-şi bată joc de oameni... Le-aş trage vreo două cu târnul ăl de gunoi...

— Te dddoare...

— Nu te lasă să ridici capul.

— Parcă-ai fi vinovat că te-ai născut.

Mulţi se înghesuiră în jurul lui Maxim, care citea cu glas tare ziarul acela bolşevic făcut ferfeniţă, că de vreo lună îl purta întotdeauna la el. Ajunsese să-l ştie aproape pe dinafară, drept care îl citea ca pe apă, ba mai punea şi de la el ceva chiper, ca să fie şi mai şi. Efectul era grozav.

Glasuri înăbuşite, şoapte:

— Ai dracului bolşevicii, cu fiece vorbă i-ating pe burjui şi pe generali.

— Un-doi, şi gata, le-au rupt gura.

— Cică-s spioni.

— Să nu crezi, neică, nu-i adevărat.

— Asta gazetă. Chiar de eşti neînvăţat, tot îţi deschide ochii. Ascult şi simt cum creşte furia în mine. Mă, tu,

orânduială de bogătani căptuşiţi cu aur. În ce hal ai adus ţărişoara!

— Taci, Egor, că n-aud nimic.

O mână grea se lăsă pe umărul lui Maxim. Era bătrânul cazac Leonti Şakunov.

— Stai, cătană.

Maxim îl privi cu coada ochiului şi scutură din umăr să dea jos mâna bătrânului.

— Uite, stau, că poţi să mă şi mulgi.

— Cum de îndrăzneşti, neam de traistă, să-ntărâţi norodul?

— Da' matale ce treabă ai, moşule? Cine eşti să-mi porunceşti? Ăi fi vreun zbir rămas de pe vremuri?

— Hă-hă-hă! izbucni dintr-un sobor de gâtlejuri.

— Tu să nu căşti pliscul în faţa mea! Trebuie să mă respecţi, că am făcut trei campanii şi-s decorat cu toate medaliile.

— A sunat deşteptarea, decoratule! Destupă-ţi urechile: avem libertatea cuvântului. Am dreptul să vorbesc orice, să cer orice.

Şakunov întinse gâtul pe care se cucuia nodul beregatei şi-şi roti privirea prin mulţime, după cazaci.

— Da' voi, aşa şi pe dincolo, de ce ascultaţi toate prostiile, ba vă mai şi hliziţi? Jurnalul trebuie confiscat, soldatul bătut cu vergile şi alungat dracului din staniţă...

— Te cam întreci cu gluma, moşule.

Şakunov îşi drese glasul şi-şi încruntă sprâncenele cărunte.

— Ascultaţi-mă, domnilor stanişnici, îs bătrân, şi-acum, la capătul vieţii, n-o să-mi încarc sufletul cu păcatul minciunii. Cine sunt bolşevicii, cine sunt ăia de-şi zic gărzi roşii? Să nu credeţi cumva că e la fel cu fosta gardă imperială, în care slujeau oameni tot unul şi unul, printre care şi floarea căzăcimii noastre. Ăştia-s o adunătură de golani, de neisprăviţi şi de beţivi, desculţii străzilor, muşteriii puşcăriilor. N-au şi nici n-au avut vreodată casă, gospodărie. Nu se pricep la nimic, la nicio muncă. Îşi însoţesc cu sudalme şi vorba, şi dumicatul. Cazacii le-au

făcut vânt de pe Don, şi Rada noastră i-a luat la goană pe cei din Ekaterinodar. De-atunci rătăcesc în cete prin părţile Kubanului, adulmecând, ca lupul, după haram. Da' de haram vine, de haram se duce – pe băutură, pe ţigări la cărţi. Hârbari, ce mai încolo şi încoace. Azi aici, mâine naiba ştie unde. Ori noi avem şi casă, şi cai, şi vaci, şi porci, şi pluguri, iar careva poate cositoare şi secerătoare. Şi vă-ntreb, domnilor stanişnici, să-i lăsăm oare pe bolşevici să ne intre în casă şi-n ogradă şi să-i poftim: „Luaţi agoniseala noastră, culcaţi-vă cu nevestele noastre?..."

Aici îl întrerupse vagmistrul Lugovoi, şi el cu mustăţile ninse:

— Ţi-ascult vorba, Leonti Feodorovici, şi mă crucesc. „Şi cai, şi vaci, şi porci, şi pluguri – lapte şi miere..." Cum de nu-ţi crapă obrazul de ruşine să-i măsori pe toţi după tine! Uite, şi eu-s cazac, şi tu eşti cazac. Unul dintre feciorii tăi e pisar la Armavir, un altul îl slugăreşte pe un general, în timp ce şoimanii mei, de cum a-nceput războiul, se bat pentru Rusia şi li-e pieptul plin de medalii. – Se şterse pe ochii lăcrămoşi cu o cârpă murdară şi icni a plâns. – Tu ai patru sute deseatine de arătură şi trei argaţi tocmiţi cu anul. Eu am şaizeci şi cinci de ani, ciolanele mele bătrâne tânjesc după odihnă, da' tot trebuie să mă spetesc de unul singur pe ogorul meu. A început să-mi crească grâu şi de sub unghii. – Ridică mâinile trudite să le vadă toţi şi hârşâi un chibrit de palma-i bătucită. Chibritul se aprinse. – Acu' pricepi?

— Atâta pricep: măcar c-ai ajuns vagmistru, tot prost ai rămas. Amândoi l-am slujit pe acelaşi ţar, amândoi ne-am bucurat de aceleaşi foloase. Te-a oprit careva să te procopseşti? Mă, Lugovoi, trebuia s-o laşi mai domol cu băuturica şi să iei aminte la poveţele mai-marilor.

— Tocmai de-aia nu m-am procopsit, că l-am slujit pe ţar. Doişpe ani am tras ca reangajat, iară feciorii mei pân-la cununie au purtat jugul, argăţind la alde tine. Când m-am întors de la armată, găteşte-ţi băieţii, că le-a venit şi lor sorocul. Le-am încropit ce le era de trebuinţă – trei cai, trei rânduri de efecte şi cum atuncea m-a apucat tusea, mai

tuşesc şi azi. Aşa că vai de bătrâneţele mele. Azi mai am ce mânca, da' de mâine poate c-o pornesc cu cerutul.

— Casa mea s-o ocoleşti. Mai bucuros aş da ceva unui câine, cât nu ştie el să cuvinte, că tot dă din coadă. Din pricina unor netoţi ca tine s-a abătut năpasta peste noi.

Lugovoi dădu să spună ceva, dar buzele-i învineţite brusc tremurau. Scuipă şi plecă de acolo.

Un alt bătrân oftă:

— Bine a tălmăcit azi părintele în predică: „Mişelii, răzmeriţe şi bătălii sângeroase... Din sânge s-a zămislit ţinutul Kubanului, în sânge îşi va afla pieirea."

— Revoluţia trebuie s-o apărăm, nu Kubanul.

— Dacă scoatem revoluţia la liman, scapă şi Kubanul.

— Voi cu revoluţia voastră... O să-i pună şi pe cazaci să umble cu opinci.

— Tii, ce halima o să fie. O sută de ani o să ne mâncăm între noi, şi tot n-o să ştim care ce hram poartă.

— Nu-i adevărat, glăsui iarăşi Maxim, despăturind ziarul. Ba o să ştim bine de tot. Că din paispce încoace ne-am mai deşteptat şi noi la minte. Dintr-o ochire îi cunoaştem pe cei cu buza de miere şi inima de fiere.

Şakunov se uită chiorâş la ziar.

— Tu ascunde gazeta aia, ostaş, şi chiar azi să te înfăţişezi la domnul ataman, s-o vadă dumnealui. Şi să-ţi intre în cap că pe cazaci n-o să-i pui să joace cum le cântă mujicii. Fiecare vorbă de-a ta eu o bat cu zece. Sabia – asta-i programa căzăcimii. Pumnul – ăsta-i stăpânul vostru. Iaca! Îl vedeţi? Trage cinci chile. Nemuiat! Ridică pumnul lui păros şi-l răsuci încolo şi încoace deasupra mulţimii.

Ostaşului de gardă Serioga Ostrouhov îi scăpărară ochii.

— Ai face bine, Leonti Feodorovici, să te speli mai întâi pe mâini, că-s mânjite cu sânge încă din nouă sute cinci.

— Taci, secătură. O să vă dezbrăcăm pe toţi, tâlharilor, şi-o să vă luăm şi pământurile. Să nu dărâmaţi voi rânduiala ce-am apucat-o din moş-strămoşi. O să ne supuneţi voi când o face plopul mere.

Ostrouhov îi înfipse mâinile în gât.

— Îţi rup beregata, mă...

Glasurile se înteţiră, se încrâncenară, dar în clipa aceea apăru în cerdacul primăriei Bantîş, membru al Radei din Kuban. Purta un caftan cerchez albastru, din stofa din care se coseau uniformele regimentelor de gardă, şi era însoţit de atamanul staniţei şi de câţiva bătrâni.

Se făcu tăcere.

Bantîş îşi scoase căciula, se înclină şi strigă cu un glas răguşit de atâtea cuvântări:

— Bun găsit, domnilor stanişnici!

Mulţimea şovăi şi răspunse dezlânat.

— Să trăiţi, înălţimea voastră.

— Ia te uită la el ce ţanţoş e!

— Vultur.

— Asta vine, bagă zâzanie şi pe urmă p-aici ţi-e drumul. Lui ce-i pasă, că tot în capul nostru se sparg toate, spuse sfielnic Suhobrus.

— Ştiu ce-o să-ndruge, râse cazacul Vaseanin. La gara din Kiev i-am făcut noi unui mustăcios ca el pielea cojoc.

— Mai tăceţi odată, zurbagiilor! N-aveţi pic de cuviinţă. Ce, latră un câine? Vorbeşte înălţimea-sa domnul colonel.

Bantîş scoase puţin un picior înainte – ţinută de ataman – şi începu:

— Preacinstiţi cazaci! A venit timpul să ne rostim. Ori prohodim căzăcimea, ori strigăm voiniceşte, într-un glas: „Mai avem praf de puşcă în cornece! Încă nu s-a muiat puterea căzăcimii!” Dezmăţatul de Rasputin, unul singur, şi cât rău a făcut. Dar acum Rusia toată e cuprinsă de dezmăţ. Fiii ei au scos-o la mezat. Peste tot se fură, se omoară, se pradă sfintele lăcaşuri, se luptă partidele între ele. Rusia a alunecat, a căzut într-o băltoacă de sânge. Să se scoale singură, că nu noi am îmbrâncit-o. Noi, urmaşii glorioşilor zaporojeni, trebuie să chibzuim cum să statornicim buna orânduială la noi acasă, aici, în Kuban. La Ekaterinodar s-a întrunit Rada noastră militară. Avem, slavă Domnului, şi oştirea noastră căzăcească. O să avem şi vistierie proprie, şi legiuiri proprii. Să lase Kubanul a-şi fi singur stăpân...

— Aşa e, bine zice! încuviinţau bătrânii, clătinându-şi

bărbile, însă prin marginea pieţei mulţi se şi luară în colţi.

Fostul ostaş Zîreanov, dând din mâini şi aruncând văpăi din ochi, zbiera de parcă s-ar fi aflat între surzi:

— Colea e pământul boierilor, colea al mănăstirilor, colea al oştirii. Da' al nostru, al mujicilor, unde-i?

— În gubernia Reazan, unde v-au tăiat buricul. Duceţi-vă acolo să faceţi rânduieli noi.

— Eu am fost rănit de patru ori...

— Prostul şi-n biserică mănâncă bătaie.

— Dacă noi, toţi cei veniţi de pe front, vom hotărî ca unul să-mpărţim pământul pe câte suflete sunt, se va isprăvi şi cu sfada.

— Pe mine, leatule, să nu mă socoţi deopotrivă cu un mujic, ori cu o muiere, ori cu un prunc... Pământul Kubanului noi l-am udat cu sângele nostru şi l-am semănat cu oasele noastre. Numai neveste şi mame se odihnesc prin cimitire sub glii, iar cazacii – care s-au prăpădit în Caucaz, care şi-au găsit moartea pe meleaguri străine. Noi am fost ostaşi.

— Şi noi am fost ostaşi.

— Isprăveşte, chiorule, că o păţeşti.

— Ia nu mă ameninţa!

— O să-ţi scot şi ochiul ălălalt.

— Ba nicidecum, c-o să-mi fie de trebuinţă să văd cum crapă o jigodie ca tine.

— N-apuci tu ziua aia.

— Ba apuc.

— N-apuci.

— Ba apuc.

Cazacul îl trânti cu un pumn la pământ şi începu să-l calce în picioare. Alţii, mai potoliţi, săriră şi-i despărţiră.

În răstimp, lângă clădirea primăriei, la propunerea lui Bantîş, se alegea un reprezentant al staniţei în Rada. Aşa cum cerea obiceiul. Dimitri Cernoiarov lepădă cinstea oferită:

— Nu sunt vrednic, bătrâni dumneavoastră. Nu mă cunoaşteţi bine şi nu ştiţi încotro v-aş putea duce. Alegeţi un cazac din staniţă.

— Ba te cunoaştem şi pe tine, şi pe taică-tău, şi pe tătânele lui taică-tău. Primeşte!

— Nu mi-e cu putinţă.

— Primeşte, Dmitri Mihailovici.

La câţiva paşi mai încolo, un tânăr cazac stând în picioare pe şa şi cu braţele încrucişate la piept, nu fără poză, ţinea o cuvântare:

— ...Nu suntem împotriva Radei, dar nici cu bolşevicii nu vrem să ne batem. Să se apere Rada singură. Domnilor cazaci, voi care aţi fost pe front! E timpul să ne dezmeticim: unde ne ducem, pe cine urmăm? Ori te-ncarcă cu hrisoave aurite, ori ne-agaţă de gât, nouă, proştilor, sumedenie de cruci, medalii şi alte marafeturi, de-ţi trag grumazul în jos ca nişte pietroaie şi ne ploconesc la picioarele ţarului...

— Baţi câmpii. De altceva e vorba...

— Neisprăvitule...

— Şterge-o diavole.

— Bun de gură cazacul. Cine e?

— Vanka Cernoiarov.

— Aha... Le-a zis-o de la obraz. Ăsta-i dat naibii.

— ...Iar voi, bătrânii staniţei, până când o să ne îmbrobodiţi cu vorbele, până când o să ne ţineţi în frâu? Sunteţi slugi preaplecate ale prealuminatului Ţar-bâtă şi v-aţi deprinde să vă pice rublişoarele în palmă. De-aia nu vă înduraţi să vă despărţiţi de vechea orânduire. În timp ce noi, feciorii şi nepoţii voştri, eram la război, voi vă hârjoneaţi pe cuptor cu nurorile şi huzureaţi... Când văd epoleţii de aur, parcă-mi dă un cuţit prin inimă. Să nu uităm cum şi-au bătut joc de noi coloneii şi generalii ăştia! O să pieriţi o dată cu ei! Huo! Huo! Huo!

— Pe el!

— Ia arde-i vreo câteva!

— La arest cu el!

— Ura! Ura-a-a!...

— Prinde-l! Alelei!

Peste capetele moşnegilor se agită o pădure de toiege.

Ivan căzu în şa

chiui

şi doborând cu calul pe cei care nu i se fereau din cale, scăpă de mulţime şi porni ca vântul spre aulul lui Şalim, învârtejind colbul uliţei.

Zilele calde de primăvară veneau val, spărgându-se cu zvonuri cristaline de ţărmurile stepei.

Stepa îşi scuturase zăpezile şi, gurguindu-şi sânii vârtoşi ai movilelor, îl aştepta supusă pe plugar.

Kubanul se dezlănţui şi potopi malurile. Veniră graurii harnici şi ciocârliile agere. Vântul ce bătea dinspre câmp era încărcat cu tulburătoarele miresme ale ţărânei dospite şi ale pelinului dintâi. Nopţile ca păcura răsunau de cântece, de ţipetele şi chicotelile fetelor.

Staniţa se puse în mişcare.

Pe drumurile muiate se perindau scârţâind care grele, cotigi lungi, fără loitre, trase de un singur cal şi căruţe cu doi cai. Soarele scânteia în necuprinsul albastru al cerului. Norii luminoşi, iuţi şi bucălaţi, târau peste coline umbre străvezii. Pe marginile zvântate ale drumurilor alergau câini cu cozile bârligate. Nechezatul zglobiu al cailor se auzea până departe... Ici-colo scăpărau dinţi lucioşi de boroană, câte un vârf de brăzdar sau vreun zorzon de pe hamuri. Glasuri voioase, mutrişoare de ţânci îmbujorate de voie bună, femei cu broboade trase pe ochi, să nu le ardă soarele, pocnet de bice.

— Hăis... Dii...

Maxim ajunse din urmă perechea de boi bălţaţi.

— Într-un ceas bun, cumetre.

— La fel şi dumitale.

— Frumoasă zi, o să-i pară rău cui a murit ieri... Matale unde o să ari, Nikolai Trofimovici?

— Eh, ducă-se... Cumătrul Mikola mai bombăni ceva din barbă şi arse cu năduf câteva bice boilor.

— Păi, cum aşa?

Cumătrul cumpăni ceva în minte, răsuflând ca de trudă grea, apoi îl măsură cu luare-aminte pe Maxim, îi privi calul, roţile ferecate cu şine noi şi, într-un târziu, glăsui opintit, parcă în silă:

— Ştiu şi eu cum o să se-ntoarcă treaba... Ochisem un clin mai bunicel din pământul lui pan polcovnicul Oltarjevski. Pământ gras, să-l ungi pe pâine... An-toamnă, ne ducem Miroşka şi cu mine la pan polcovnicul, îi făgăduim o arvună şi ogorâm clinul. Bun! Da' acu' vorba câtă arvună să-i dăm, că să te duci la boier cu câţiva gologani în palmă nu se cade, iar mai mult, de unde să iei... – Amuţi iarăşi pentru mai multă vreme şi, după ce-l mai iscodi odată bănuitor cu coada ochiului, încheie: Şi-acu' s-a dus şi boierul, s-a dus şi Miroşka. Polcovnicul, zice lumea c-ar comanda la oraş un regiment de cazaci, iar pe Miroşka l-a ademenit unchiu-său la Eisk, l-a pus pe zăpăcitul ăla administrator peste fabrica lui de lumânări...

— Ei şi?

— Cum ei şi?! Cine ştie cum o să se-ntoarcă; toate astea. Amu e libertate, da' dacă se ridică ţarul împotriva norodului, pe unde scoţi cămaşa?

— Cu asta ţi-ai găsit să-ţi baţi capul? Bă, mintosule! Du-te şi ară.

— Ca să mă prindă pan Oltarjevski şi să mă mănânce de viu? Când i se zbârlesc mustăţile blestematului şi se răsteşte odată la tine, măiculiţă... Şi-n vis când îl văd, îngheţ de frică şi m-apucă un tremur... Dacă aşa l-a făcut Dumnezeu...

— Ehei, de când i-or fi pus tovarăşii pielea în băţ.

— Unde-ar da Dumnezeu!

— Şi-i mare clinul?

— De! Opt sute deseatine ale panului, nu ştiu câte mii ale oştirii. Numai să-l poţi munci.

— Bu-u-un, bade opincă! făcu tărăgănat Maxim. Eu o iau spre Valea Amară, dincolo de stăvilar. Auzisem de nişte pământuri părăsite...

— Şi vrei să mâi calul zece verste încolo şi zece îndărăt?

Mikola îşi săltă şapca pe fruntea năduşită şi, dându-şi aere, urmă: Uite vreau să-ţi fac un pustiu de bine, că aşa mi-e mie felul – pentru un cumătru mă las rupt în bucăţi... Ce faci tu cu o sărăcie de cal şi cu uneltele alea? Eu, oricât, am perechea asta de boi care trag vârtos, fir-ar să fie... Hai

cu mine în parte. Arăm câte patru deseatine de căciulă şi-o s-avem şi de cozonaci! Ei?

Maxim se gândi puţin, zâmbi pe sub mustaţă:

— Fie, cumătre nu zic nu.

— Dacă-i aşa, haidem... Cât despre socoteală... Dai un aldămaş şi când o fi, poate că-mi faci şi tu un bine. Că eu ştii cum sunt. Eu... Dii, boală.

Cotiră pe un drum lăturalnic.

Stepă, cât zarea.

Brazdele răsturnate păreau nişte valuri negre. În fiecare bulgăre de ţărână se simţea vlaga fierbinte a primăverii. Ciori de câmp păşeau grav, iscodind preajma cu ochi isteţ şi ciugulind, râme grase din brazdă. Şuierau ţistari, strigau pogonicii, păşeau domol boii...

...Cumetrii făcură cu plugul trei ocoluri mari şi se opriră să fumeze. Dinspre casele ce se vedeau în depărtare pe un tăpşan veni călare unul cu nişte mustăţoaie roşcate şi cu căciula de câine dată pe ceafă.

— Ce-i cu voi acolo?

— Ce să fie?

— Ştiţi al cui pământ araţi?

— Al sfântului din cer.

— Sfântul din cer n-are pământ aici. Ăsta-i pământul polcovnicului de cazaci Oltarjevski. Dânsul a căzut la datorie, drept care pământul e-acuma al nostru, căzăcesc. Aşa că, luaţi-vă tălpăşiţa, c-altminteri s-a zis cu voi... În timp ce vorbea, îi săgeta cu priviri fioroase.

— Să ne fie cu iertare, domnule, da’ noi am plătit arendă.

— Stai că-ţi arăt eu arendă, ei drăcia dracului... Îţi rup eu coarnele! Te pun să scurmi tot pământul cu botul.

Maxim făcu un pas înainte.

— Ia încearcă!

Cazacul îl privi în tăcere de pe răzor, plecă şi se întoarse cu alţi cinci. Înghesuindu-l pe Maxim cu pieptul calului, porunci:

— Şterge-o de aici.

— Uşurel!

— Bucăţi te fac.

Şi-l croi cu biciuşca.

Atunci Maxim înşfăcă huluba pe care o avea anume pregătită în căruţă şi se năpusti înainte.

Cumătrul Mikola o rupse la fugă, răcnind:

— Săriţi, oameni buni... Ne pradă... ne omoară...

Doi dintre cazaci îl ajunseră din urmă şi-l snopiră cu gârbacele până îi căzu cămaşa petice.

De peste tot veneau oameni, care pe jos, care călare, lepădându-şi din fugă cojoacele şi sumecându-şi mânecile.

— Pe ei!

— Afurisiţii!

— Las-că ţi-i înecăm noi în stuchit!

Maxim îl înhăţă pe roşcovan de un picior, îl smuci din şa şi prinse a ţopăi pe el cu ciubotele-i potcovite. Cumătrul Mikola se ghemuise în şanţul de hotar spălat de ploile primăverii, cu mâinile adunate pavăză ca să-şi ferească ochii de lovituri şi horcăia:

— Nu mă las... Nu mă las...

Se nimeri ca mujicii să fie mai mulţi. Cazacii plecară în goană după ajutoare.

În staniţă se făcu un miting, care se încheie şi el cu o încăierare. După aceea, în clădirea primăriei, bătrânii îi măsurară pe spinare pe câţiva cazaci tineri. În casa lui Grigorov, vuietul glasurilor stărui până aproape de cântători: în noaptea aceea luă fiinţă în staniţă un comitet revoluţionar.

De atunci se duceau la câmp înarmaţi cu puşti militare, grenade, arme de vânătoare – care cu ce avea.

Epoletul negru

În Rusia e revoluţie –
ţărişoara-i toată cuprinsă de flăcări
şi înecată în sânge.

SE ÎMPLINEAU DOUĂ SĂPTĂMÂNI când Nikolai Kulaghin, ofiţer din regimentul „Kornilov”, zăcea ca un buştean. Raniţa în care avea un revolver şi nişte schimburi o ţinea la căpătâi, iar puşca alături, la îndemână. Stătea învelit în mantaua care mai păstra încă în ea jilăveala frontului. Ca să se mai încălzească, sorbea căni de apă clocotită şi – o iluzie căpătată în armată – fuma. Salonul murdar, în care aproape că nu se făcea foc, era ticsit cu răniţii şi degeraţii din ultimele lupte pentru Novocerkassk. Prin cercevelele nechituite pătrundea aerul umed de februarie, cu iz de putregai. Patul lui Kulaghin era chiar la fereastră. Se sălta în coate şi rămânea aşa mult timp, privind în stradă. Apoi, se lăsa să cadă pe perna de paie bătucită şi turtită, şi, cuprins de toropeală, închidea ochii. Urechile îi erau umflate, veştede, pline de zgaibe negre, iar picioarele degerate, umede sub bandaje, răspândeau un miros greţos. Durerea din oase îl chinuia zi şi noapte.

Rostovul dansa cele din urmă dansuri. În palatul municipalităţii, cadeţii, democraţii şi generalii de cazaci rosteau cele din urmă discursuri. La căderea serii, străzile se umpleau de ofiţeri, de bărbaţi spilcuiţi şi de femei „rasate”, de viţă, în luxoase toalete. În localuri petreceau marii afacerişti şi protipendada din Capitală. În mijlocul lor foiau trepăduşii politici. Aici se învârteau, afişând nume de rezonanţă, şi foşti membri ai dizolvatei Dume de stat, şi miniştri debarcaţi, şi bonzii Guvernului Provizoriu, şi terorişti faimoşi, şi oblăduitori serenisimi ai unor departamente nimicite de revoluţie, şi boieri mai mărunţei,

şi prelaţi, şi trişori din tripourile acum închise. După Octombrie, ei toţi fugiseră pe Don, ca până una, alta să se ştie la adăpostul suliţelor căzăceşti. Cunoscătorii sordidelor secrete ale ohranei şi prorocitorii minunilor cereşti, profesori ce pătrunseseră înţelepciunile ştiinţei şi socialiştii, experţi în teoriile a tot felul de mişcări şi frământări sociale se întreceau în a prezice bolşevicilor un sfârşit apropiat şi iminent. Între băltoacele de vin prelinse pe mese, se redactau declaraţiile viitoarelor guverne, se întocmeau proiecte grandioase de refacere a Rusiei, se împărţeau portofolii ministeriale, iar generalii cu merite deosebite erau numiţi guvernatori peste gubernii care abia urmau să fie curăţite de rebeli. Între timp, regimentele căzăceşti care nu îndreptăţiseră speranţele puse în ele se risipeau prin staniţe şi cătune; dinspre miazănoapte, în bubuitul tunurilor, în uralele mitingurilor, cu jocuri şi chiote, veneau val detaşamentele de foşti combatanţi, de marinari, precum şi gărzile muncitoreşti. O furtună năprasnică se apropia de oraşul benchetuitor.

Paza spitalului era încredinţată unor liceeni, sub comanda unui colonel ramolit. La schimbarea gărzii, moşul făcea ocolul saloanelor, împărţind veşti liniştitoare. Nu-l credea nimeni, totuşi vizitele lui erau aşteptate cu nerăbdare.

Într-o zi, în zori, spitalul se trezi de bubuitul unei canonade. Bolnavii care puteau umbla erau gata să spele putina, când în uşă apăru colonelul. Îşi vârî o mână sub piepţii tunicii ponosite şi rosti rar şi solemn.:

— Domnilor, cum s-ar spune, vă felicit!

Cei grav răniţi îşi stăpâniră gemetele. Mustăciosul major Krîlov, vecin de salon cu Nikolai Kulaghin, încremeni cu cizma într-o mână şi cu peria în cealaltă...

— Veşti noi, domnilor... În sectoarele Taganrog şi Cerkassk, roşii au suferit o înfrângere, cum s-ar spune, zdrobitoare. Da, zdrobitoare. Au fost capturate două regimente inamice, cu întregul efectiv.

Voioşia cuprinse toată lumea. Unii se ridicară în capul oaselor, alţii săriră din pat şi se strânseră roată în jurul

aducătorului de veşti.

— Ştiţi precis, domnule colonel?

— De ce nu scrie nimic la gazetă?

— Bine, dar... se trage în imediata apropiere a oraşului!

— Şi ce-i cu asta? clipi şiret colonelul. Află, drăguţă, că s-au răsculat nişte staniţe ceva mai jos de oraş şi acum caută să răzbească încoace, pentru a se uni cu trupele noastre... Iar noi vânăm dezertori, îi împuşcăm pe bandiţi, de aia se aud detunături, he-he-he... Puteţi să mă credeţi, sunt bătrân şi n-am obiceiul să înfloresc lucrurile. Da, n-am obiceiul. Apoi îşi târşi cizmele scâlciate spre salonul următor.

— Aha! izbucni sublocotenentul Lebedev, ţopăind în cârje. Ce v-am spus eu ieri?

— Potoleşte-ţi ardoarea, domnule sublocotenent! îl apostrofă veşnic posomorâtul căpitan de jandarmi Toptîghin, care reuşea întotdeauna să le strice buna dispoziţie. E cel puţin prematur să jubilăm.

— Îmi daţi voie să vă întreb de ce?

— Nu uita, tinere, că în viitoarea drăcească a anarhiei au fost târâţi milioane de oameni care au devenit neoameni, iar ideea eliberării naţionale, oricât ar fi ea de sublimă...

Sărind în cârje, Lebedev veni lângă căpitan şi începu să-i explice cu înflăcărare cum crede el că poate fi salvată patria. Ascultându-l, Toptîghin îşi tot răsucea mustaţa stufoasă şi numai arar intervenea cu câte o remarcă pătrunsă de simţ practic, care stârnea râsete homerice în salon.

La masa comună, sublocotenentul de infanterie Sagaidarov şi cornetul Poplavski, frizat şi parfumat, pasionaţi şahişti amândoi, îşi întrerupseră partida şi se angajară într-o controversă. Toţi apucaseră să afle că sublocotenentul e socialist-revoluţionar convins. Poplavski juca de fapt cu el numai în lipsa unui alt partener. Pe lângă asta, îl amuza să-şi bată joc de amorul propriu al sublocotenentului. Într-o săptămână de joc aproape neîntrerupt, Sagaidarov nu câştigase nicio partidă, deşi nu o dată i se păruse că victoria e aproape.

Poplavski vorbea tărăgănat, din vârful buzelor:

— Revoluţia noastră este profund naţională, fie chiar şi prin aceea că înţelegem totul exact cu mintea cea de pe urmă, da, chiar aşa, cu mintea cea de pe urmă. Dacă bolşevismul ar fi fost sugrumat în faşă, acum armatele ruseşti ar fi străbătut în marş Germania, dar a fost lăsat să scape momentul prielnic şi...

— Cine l-a lăsat să scape? întrebă Sagaidarov, aplecându-se înainte.

— Domniile voastre, desigur... În timp ce Bonaparte al vostru socialist se exersa în arta retorică, bolşevismul s-a întins ca o molimă, frontul s-a năruit, şi am ajuns să vedem aceste vremuri ruşinoase, când orice secătură, invocând lozinci demagogice, îşi proclamă matrapazlâcurile drept litera legii, când...

Sublocotenentul se întoarse către ceilalţi:

— Credeţi-mă, domnilor, redresarea e aproape. Vă dau cuvântul meu. Cred în generozitatea sufletească a poporului rus, în înţelepciunea lui. Cei mai buni dintre soldaţi vor fi alături de noi. Muncitorimea şi ţărănimea muncitoare, mai devreme sau mai târziu, dar negreşit – subliniez: negreşit – se vor depărta de bolşevici... Şi, în sfârşit, nu trebuie uitată exponenta celor mai luminoase idealuri ale omenirii: intelectualitatea rusă, a cărei abnegaţie a cunoscută.

— Uf, intelectualii ăştia! interveni căpitanul Toptîghin. Se vede că n-am spânzurat destui.

— Nu înţeleg, cum adică?

— Simplu. Cu ştreangul de gât. Căpitanul îşi împreună mâinile pline şi albe pe pieptul plin de decoraţii şi urmă: Unde sunt fruntaşii zemstvelor, apărători ai ordinei şi ai patriei? Unde-au dispărut liber-cugetătorii jurişti şi funcţionarii de stat de diferite ranguri? Canalii! Mai ieri toţi ăştia se târau pe brânci la picioarele tronului şi se înfigeau la ciolan, mai ieri încă... Dădu din mână a lehamite şi încheie: Cum a fost ţarul nostru – bun ori rău, asta istoria are să judece. Dar nimeni, nimeni n-a ridicat mâna să-l apere, de parcă toţi s-ar fi născut revoluţionari.

— Pardon, ripostă Sagaidarov. E o chestiune de principiu. Adunarea Constituantă a întregii naţiuni...

— Ei, comedia dracului, i-o reteză Toptîghin. După ce aţi dat milioane de voturi pentru Adunarea Constituantă, ea a fost dizolvată. Mă rog. Dar de ce nu spun nimic intelectualii dumneavoastră cu faimosul lor spirit de jertfă, de ce tace preaînţeleptul popor? Oare n-a încăput ţara în ghearele satanei? Oare nu ne ameninţă jugul bolşevic, mai groaznic decât cel tătăresc? Şi voi, şi principiile voastre nu faceţi cât o ceapă degerată. Praf! Asta sunteţi.

— Zău, aveţi nişte vederi destul de bizare...

— Eu m-am scârbit de toate, spuse Poplavski, şi căscă. Războiul nu poate fi continuat. Numai un miracol sau un cnut bun ar salva Rusia. Iar înţelepciunea despre care ai pomenit, domnule sublocotenent, poporul o foloseşte deocamdată pentru a da foc, a jefui şi a devasta aşezămintele culturale... Uite, tata, de pildă, se însufleţi cornetul. General plin. După războiul japonez s-a retras la moşie, dornic să-şi petreacă în tihnă restul zilelor. În afară de flori nu-l interesa nimic, absolut nimic. Dacă ai şti, dragul meu, ce trandafiri cultiva bătrânul! Ceva de neînchipuit! Scoţieni involţi, moscaţi de un bleu pal, albi ca spuma laptelui când dă în fiert, negri ca naiba mai ştie ce. Despre sera noastră s-a scris şi în revistele din străinătate...

Bucuros că are prilejul să-şi etaleze cunoştinţele, mustăciosul licean Patrikeev strigă dintr-un colţ:

— Poetul elen Anacreon a spus: „Rozele, deopotrivă, pe zei şi pe oameni desfată”.

— Foarte exact, răspunse Poplavski, întorcând capul spre licean, şi fără să se sinchisească de râsetele ce izbucniseră în salon, povesti cum ţăranii au doborât arborii din parc, au distrus sera şi l-au izgonit pe bătrân dintre penaţii lui dragi. Spuneţi şi dumneavoastră, florile deranjau pe cineva? Ai dreptate, căpitane, şi acum, ca şi pe vremurile lui Pugaciov sau Razin, numai cnutul şi ştreangul ar putea înfrâna instinctele dezlănţuite ale gloatei: un cnut adus de nemţi, de zuavi, de oricine. Da, de oricine.

— Niciodată! izbucni Sagaidarov, aprinzându-se la faţă.

Poporul rus a îndurat destule pentru a dobândi libertatea şi nu se va închina nimănui. Dezonoarea înfrângerilor de pe câmpul de luptă nu poate aduce renaşterea Rusiei. În resentimentul pe care îl au nemţii faţă de noi nu-i vorba numai de civilizaţie, în care ei se consideră superiori, dar şi de o aversiune rasială. Unde mai pui că în cazul unei capitulări ruşinoase pierdem sprijinul democraţiei europene şi americane. Kaiserul o să ne pună să-i facem cizmele, v-o jur... Nu şi iar nu! În numele a tot ce avem mai sfânt trebuie să mai punem o dată mâna pe spadă. Poate pentru ultima oară!

— Absurd! ripostă cornetul. Rusia are nevoie cel mult de o monarhie constituţională, iar libertatea asta asiatică trebuie trecută prin foc şi sabie.

— Aha... Eşti ofiţer rus, să-ţi fie ruşine!

— Te rog să mă scuteşti. M-am săturat.

Cornetul îi întoarse spatele şi, fluierând nepăsător, se duse la fereastră.

Poplavski se simţea foarte singur în lumea pestriţă a spitalului. Făcuse războiul în Persia, la statul-major al corpului expediţionar. Revoluţia îl aruncase în oraşul acesta unde nu avea nici relaţii, nici vreun loc de refugiu. Nefiind grăbit să ajungă pe frontul războiului civil, se plângea că are dureri de cap şi că-l supără nişte contuzii pe care le-ar fi căpătat cândva, undeva. Şi în felul acesta colinda spitalele.

De partea cui era Nikolai Kulaghin?

Căpitanul Toptîghin nu intra la socoteală. În ce-l priveşte pe Sagaidarov, Nikolai găsea că în unele privinţe are dreptate. Nu putea birui însă antipatia ce i-o inspira sublocotenentul: faţa lui grosolană trăda o viclenie perfidă, iar ochii încadraţi de gene albe clipeau des şi priveau veşnic în lături. Tonul arogant şi lipsa de principii pe care o afişa Poplavski îl indignau, în general, nu-i putea suferi pe isteţii de la statele-majore. Cum ar putea să uite Moghilevul... Anul 1915, poziţiile ce se întind pe o distanţă de sute de kilometri sub zidurile Varşoviei, tranşeele cu mormane de cadavre... În august, corpuri întregi de armată, cele mai bune, pier în păduri. Frontul pârâie sub

atacurile inamicului... Cu ce a rămas din regiment izbuteşte să ajungă la Moghilev pentru refacere. Aici întâlneşte pentru întâia oară ofiţeri de. la marele cartier general – încorsetaţi, frizaţi, pomădaţi. Şi acum, când se uita la mutra îngrijită a cornetului, surprindea nu ştiu ce asemănare cu păunii aceia de la Moghilev. Ca mai toţi ofiţerii de carieră, Nikolai Kulaghin nu se prea pricepea la politică. Era convins că oribilul război e necesar pentru o strălucitoare afirmare a Rusiei. Revoluţia a răsturnat însă dacă nu toate, în orice caz multe din ideile sale despre patrie şi datorie. Citi într-un ziar pe care i-l strecurase cineva în bordei că soldaţii n-au nevoie de război, iar comandanţii sunt duşmani ai poporului, apărătorii intereselor burgheziei şi ai ţarului care a abdicat. Cea dintâi primăvară a revoluţiei a trecut ca vântul, în beţia mitingurilor şi a unor furii crescânde. Disciplina semănată cu ciomagul pe spinarea smeritului soldat rus s-a prăbuşit dintr-o dată. Comandantul nu-şi mai recunoştea unitatea. După eşecul ofensivei din iunie, armata începu să se destrame. Nikolai fuge în spatele liniilor şi se alătură corpului de armată al generalului Krîmov, care înainta spre Petrograd pentru a răsturna Guvernul Provizoriu. Dar lucrurile s-au întors în aşa fel, încât generalul s-a împuşcat, iar ofiţerii lui, o dată sosiţi la Petrograd... au luat apărarea Guvernului Provizoriu, împotriva bolşevicilor. Zilele petrecute în sânul familiei s-au scurs ca un vis frumos: lacrimi, sărutări şi întrebări, întrebări nesfârşite... Furtuna cu trăsnete şi ruperi de nori se dezlănţuia din ce în ce mai aprig. Kulaghin e prezent printre apărătorii liceului militar „Vladimirskoe”, apoi porneşte valvârtej la Moscova să apere Kremlinul, iar după înfrângere, cu timpanele ţiuind de bubuitul tunurilor, se rostogoleşte până la Don...

— Ei, drăcia dracului! exclamă cu ochii scânteietori iuncherul Iuri Cerneavski în vârstă de şaisprezece ani. Ce n-aş da să mă fac bine chiar azi şi să plec la luptă cu unitatea mea! Că tot zăcând aici, se termină şi războiul şi n-o să văd nimic... Apoi se adresă lui Kulaghin: Ce spuneţi, domnule căpitan, facem Paştele acasă?

— Fără îndoială, Iurik. De Înviere suntem acasă... O să ducem cozonacii la sfinţit şi toată lumea o să ne dea ouă încondeiate...

— Vacanţă... făcu visător iuncherul, perindându-şi în minte încântările din alţi ani. De vacanţă plecam la o mătuşă din gubernia Smolensk... Ce păduri sunt acolo... Am fost de două ori la vânătoare cu fratele meu mai mare.

— Ai un frate?

— Am avut... L-au omorât la Kiev.

Doi brancardieri aduseră în salon şi culcară într-un pat liber un tânăr voluntar, cu insignă de student pe bluză.

Numaidecât se adunară roată în jurul lui.

— De unde veniţi? Ce unitate? Nu ştiţi cumva pe unde e batalionul doi?

Tânărul vorbea cu mare greutate:

— Sunt cerneţist. Detaşamentul nostru a fost nimicit, comandantul e mort, totul se duce de râpă.

— Bine, dar cazacii!?

— Zvonuri... Zvonuri absurde.

— Zvonuri sunt ce trăncănesc muierile şi mişeii, mormăi Toptîghin cu jumătate glas, ca să nu-l audă rănitul. Trebuie împuşcaţi şi spânzuraţi toţi până la unul.

— Ceea ce spun eu, nu-s zvonuri, rosti anevoie tânărul. Roşii înaintează... Kutiopov le-a cedat Matveev-Kurgan... Taganrogul e în mâna greviştilor... Unităţile generalului Cerepov şi regimentul „Kornilov” se retrag dinspre Sineavskaia şi într-o zi sau două vor fi aici... Pierderile sunt uriaşe... Vitejii cad, ticăloşii dezertează... Îl înecă tusea. Îşi duse chircindu-se mâna la piept şi scuipă un cheag de sânge negru.

— Dacă-i adevărat ce spune, rupse tăcerea glasul surescitat al lui Poplavski, singura soluţie e să baricadăm toate uşile şi să rezistăm până la ultimul om.

Nu-i răspunse nimeni.

În ce-l priveşte pe Kulaghin, gândurile lui se fugăreau nebuneşte.

„Moarte? Retragere? Dar încotro? Oare au să aibă timp să ne ia, sau în graba plecării au să uite de noi? Moarte?

Sfârşitul? Prizonierat? Niciodată, mai bine un glonţ din propriul meu revolver!”

Noaptea se auziră din nou tunurile. Întunericul străzilor răsuna de vuietul alarmant al claxoanelor, de fornăitul motoarelor, de ţăcănitul chicotit al potcoavelor pe pietrele caldarâmului. Liceanul Patrikeev fugi din spital. Fugi şi Poplavski. Spre ziuă, chemându-şi în delir sora sau amanta, sau poate logodnica, muri cerneţistul. Sanitari somnoroşi târâră din salon trupul înţepenit. Deasupra patului gol atârna în cui, uitată, căciula mortului.

Geamul tulbure se lumina încet.

Ridicându-se în coate, Nikolai se apropie cât putu de fereastră. Lumina rece, trandafirie a zorilor atingea turlele bisericilor şi ramurile golaşe, crispate spasmodic în bătaia vântului, ale unui mesteacăn solitar. De după colţul străzii se ivi fără veste un grup de militari. Kulaghin îi recunoscu numaidecât: erau korniloviştii lui. Înaintau în marş forţat, aproape în fugă. I se strânse inima. „Doamne, numai atât să fi rămas din regiment?” Sparse geamul cu pumnul şi se plecă în afară.

— Kazik! Volodea!

Capete se ridicară zvâcnit; îl recunoscură, îi făcură semne cu mănuşi, cu chipie.

Peste câteva clipe doi dintre ei – Volodea, rumen ca întotdeauna, şi Kazimir Kosteneţki, cu care Nikolai se împrietenise la toartă încă pe frontul german – dădură buzna în salon. Se sărutară cu Nikolai, apoi Kazimir se întoarse spre ceilalţi şi strigă:

— Domnilor, vă rog să nu vă pierdeţi calmul. În împrejurările care s-au creat... – şi se încurcă. Fugim, asta-i situaţia. Părăsim oraşul... Dumneavoastră... Pe~ voi... Cine poate să umble, va veni cu noi, ceilalţi vor fi cazaţi în oraş, la oameni de încredere.

Tăcere, feţe descumpănite...

— Dar unde, unde să ne ducem?

— Când eram zdraveni, toţi trăgeau de noi, iar acum...

— Pe cuvânt de onoare, domnule locotenent?

Kazimir rosti răspicat:

— Da. Dacă superiorii vor uita de dumneavoastră, o să avem noi grijă. Şi încheie solemn, cu mâna la chipiu: Vă dau cuvântul meu de ofiţer rus!

Ofiţerii salutară în toate părţile şi ieşiră grăbiţi.

Cei mai grav răniţi începură să se zbuciume şi să geamă. Căpitanul Toptîghin sufla din greu, strângând curelele uriaşului său geamantan. Alţii scotoceau prin raniţe şi se îmbrăcau de drum. Câţiva stăteau la ferestre şi discutau despre evoluţia operaţiilor militare. Sagaidarov dezaproba tactica comandamentului şi politica dusă de guvernul ţinutului de pe Don, susţinând că singura şansă e ca ţărănimea să se trezească cât mai repede la realitate.

— Sunt convins, domnule sublocotenent, că dacă te puneau pe dumneata comandant, totul ar fi fost altfel, zise înţepător Toptîghin şi, proptindu-şi pumnii în şolduri, râse ironic.

Kulaghin era scuturat de un tremur nervos... „Urechile mai treacă-meargă, dar ce fac dacă mă lasă picioarele? Ori poate voi reuşi să joc teatru şi să trec drept convalescent. Prefer să mor în coloană, între prieteni."

Iuncherul plângea cu capul ascuns sub pătură. Vreo câţiva încercau să-l liniştească.

— Nu ţi-e ruşine, mă, Iurka? Hai, iubitule, fii cuminte... Se poate să te lăsăm aici?! Acum trebuie să pice căruţele...

Cineva îi întinse o cană cu spirt subţiat cu apă. După o scurtă codeală, el dădu băutura pe gât. I se tăie răsuflarea, se înecă, apoi îşi şterse cu mâneca mantalei obrazul ud de lacrimi şi se mai linişti.

În oraş, bubuiturile se înteţiră.

Nikolai încercă să se ridice. Durerea din picioare îl sfredelea până-n măduva oaselor. Luându-şi inima în dinţi, străbătu încăperea călcând ca pe picioroange, apoi se aşeză pe pat să-şi schimbe bandajul. Sagaidarov îl sfătui cu convingere să presare zahăr tos peste carnea supurândă, fiindcă asta grăbeşte regenerarea. Încleştându-şi fălcile, kornilovistul smulse feşele devenite scorţoase cu bucăţi de piele cu tot, desfăcu şi scoase din raniţă nişte schimburi mai uzate, le rupse în fâşii cât mai lungi şi-şi înfăşură strâns

picioarele cu ele.

Mulţi, gata îmbrăcaţi, şedeau cu arma în mână pe raniţele lor.

În uşă apăru colonelul cu o bocceluţă în mână. Gâfâia.

— Domnilor, cum s-ar spune, e timpul... E timpul...

Se bulucirăpe uşă afară.

În stradă, cărăuşii rechiziţionaţi se ciondăneau cu escorta. Lângă uşă – câteva sfioase eleve de liceu ţineau în mână ca pe nişte lumânări bucheţele cu cele dintâi lăcrămioare şi viorele. Pe trepte, cu batista la ochi, şedea o băbuţă. Părea că aşteaptă pe cineva. Basmaua îi lunecase într-o parte, capul cărunt i se zguduia de plâns.

Legănat de scârţâitul roţilor, Kulaghin se cuibări cât mai adânc în paiele din căruţă şi dormi toată noaptea. Nu auzi nici împuşcăturile, nici explozia bombelor aruncate de un aeroplan bolşevic. Îl deşteptă un hămăit de câini. Convoiul intra în staniţa Olghinskaia. Strălucirea soarelui îi săgetă ochii. Pe drumul gunoios, scoarţa de nea mai era încă tare, cu toate că în hârtoape se prefăcuse în apă, şi apa topea zăpada din jur asemenea unei văpăi lichide. Picuri deşi închipuiau salbe de-a lungul streşinilor. Ţurţurii scânteiau în soare ca nişte baionete. Pretutindeni mustea, şuşuia, respira fericire triumfătoarea primăvară.

Căruţa coti într-o curte.

În poartă aştepta în poziţie de drepţi un cazac bătrân, în uniformă de zile mari.

— Să trăiţi! răcni bătrânul, când dădu cu ochii de epoleţi ofiţereşti.

Mai multe femei, înşiruite la trei paşi în spatele bătrânului, se înclinară adânc.

În casa curată, mobilată ca la oraş, gazda pieptoasă, gătită de sărbătoare, îi ospătă pe ofiţeri cu colţunaşi. Din respect pentru oaspeţi, stăpânul casei rămăsese lângă uşă. Se răstea fără vreo pricină la femeie, fiindcă aşa îi şedea bine unui adevărat gospodar şi, răsucindu-şi căciula în mâini, îi tot iscodea: cine-s cadeţii, pentru cine luptă domnii ofiţeri şi încotro binevoiesc să se retragă. Căpitanul

Toptîghin îl iniţia răbdător în subtilităţile politicii, invocând mereu mila Domnului. După ce expunea pe scurt programul vreunui partid, spunea: „Mişeii ăştia trebuie spânzuraţi până la unul”. Cuvintele astea se repetau la el ca un laitmotiv.

Kulaghin se bărbieri, se spălă cu zăpadă topită şi, ţinându-se de pereţi, ieşi în cerdac.

Uliţa largă şi piaţa erau ticsite de trupe. Cizme elegante şi sfârloage sparte frământau clisa. Partizani moţaţi de pe Don şi ofiţeri zdrenţăroşi călcau de-a valma, unii lângă alţii. Liceeni maturizaţi în marşuri şi acţiuni militare îşi bombau piepturile şi îi măsurau de sus pe „ochelariştii” de studenţi cu umerii aduşi. Iuncherii, nişte copilandri din promoţii scoase ca la foc, erau atenţi la ţinută, rivalizând cu aerul lor marţial cu militarii mai vechi. Pe sârmele de telegraf, rândunele ciorchine ciripeau pe întrecute. Toţi oamenii aceştia, mânaţi mereu dintr-un loc în altul, băteau talpa şi-şi mişcau mâinile în cadenţă.

Săltându-şi poalele mantalei, Kazimir străbătu uliţa în fugă şi veni lângă Kulaghin.

— Bună, Kolea. Te-am zărit şi-am cerut permisiunea comandantului de pluton să ies pentru câteva minute din coloană. Ei, cum merge? Azi dimineaţă, Volodea şi cu mine te-am căutat peste tot... Ai mâncat?

— Sunt mâncat, băut şi oblojit... Uite, mă încălzesc la soare şi... aproape că zâmbesc... Kazik, fă-mi rost de o pereche de cârje. Am început să merg copăcel, într-o săptămână mă întorc la unitate.

— Bravo.

— Când îi dăm drumul?

— S-aude că mâine. La statul major s-a şi hotărât ca primii să pornească cei din regimentul „Markov”, iar noi să formăm ariergarda. Cumpărăm provizii şi cai. Pezevenghii ăştia de cazaci pretind pentru mârţoagele lor nişte preţuri de-ţi vine să urli, dar n-ai ce face: scoţi şi plăteşti. Ca să nu se pună rău cu staniţele, comandamentul a interzis categoric rechiziţiile. O măsură incomodă, dar absolut indispensabilă. Să sperăm că bolşevicii se vor poticni de

acest pietroi, fapt care îi va întărâtă împotriva lor şi pe cazaci, şi pe ţărani.

— Ce efectiv avem?

— Peste patru mii, puşcaşi şi cavalerişti. Infanteria a fost împărţită în trei regimente: „Kornilov”, „Markov” şi Regimentul partizanilor. Mai există şi unităţi separate: un batalion de geniu, o companie de marinari şi nişte detaşamente mărunte care s-au proclamat ultimativ... autonome.

— Asta-i bună!

— Din nefericire, continuă Kazimir, s-au dezlănţuit tot felul de ambiţii mărunte. Morbul anarhiei a pătruns şi în rândurile noastre. Ai nişte surprize... Spune şi tu: iuncherii şi studenţii au refuzat să facă parte din aceeaşi unitate, ba erau cât pe ce să sară unii la alţii cu baionetele... Iuncherii îi ţin pe studenţi de socialişti, iar ăştia pe iuncheri de monarhişti. Şi unii, şi alţii pretindeau să aibă un comandant numai al lor, un serviciu de subzistenţă separat, un tren regimentar separat şi, în sfârşit, fiecăruia dintre mucoşii ăştia i-ar plăcea să i se ataşeze câte o surioară de caritate, care şi aşa sunt pe sponci, de nici n-ai cu cine flirta.

— Sunt şi nostime printre ele?

— Oho! Am făcut cunoştinţă cu una. Nici prea frumuşică, niţeluş cam grăsuţă, în schimb...

— Pune-o şi tu o săptămână la treabă, poate se face frumoasă.

— Nu, fără glumă, e o dulceaţă de fată... Ştii, mânuţe, picioruşe, obrăjori... şi se smiorcăie la fiecare două-trei cuvinte.

— Ha, ha, ha! Mi-o prezinţi şi mie?

— Cu plăcere. O aduc chiar azi să-ţi schimbe pansamentul. Şi, cum ziceam, ca să vezi ce canalii, domnule! Socialişti, monarhişti. Ţara arde şi lor le arde de politică. Duşmanul trebuie lovit cu pumnul, nu cu degetele răşchirate.

— Fleacuri! Dumnealor şi politica! Ăştia ca mâine se împacă.

— Pe mine, faptul în sine mă revoltă. Nu-ţi mai spun că

au organizat şi un miting!

— În general, un război civil abundă în lucruri absurde şi de necrezut, rosti îngândurat Kulaghin. Dincolo, la roşii, foşti cizmari comandă armate, în timp ce la noi, colonei şi generali au ajuns comandanţi de pluton. Într-un discurs sclipitor rostit în faţa frontului, Lavr Gheorghevici a spus: „Noi am fost înfrânţi pe Don, dar partida nu-i încă pierdută. Bolşevicii se vor distruge singuri. Să rezistăm până ce va surveni dezmeticirea şi Rusia va mai auzi de faptele noastre.” Iartă-mă, m-am întins la vorbă... Am fugit!

Kazimir îşi săltă poalele mantalei şi o luă peste băltoacele lucitoare spre compania sa.

Kulaghin trimise o scrisoare la Petrograd:

„Dragă Irinocika,

Stau la soare într-un cerdac cu parmaclâcul sculptat şi mă gândesc la tine şi la mama. Dorul mi-a prins inima ca într-o gheară... Ce forţă vitregă ne-a sluţit viaţa şi ne-a împrăştiat familia?

Eu am degerat pe front şi am zăcut mai bine de două săptămâni la spital. Acum mi-am mai venit în fire şi m-am întors la regiment. Îţi scriu dintr-o staniţă de lângă Rostov – profit de ocazie că pleacă un curier special la Moscova şi la Petrograd.

Irinocika, voi fi sincer cu tine – situaţia e cam albastră. Să-l ia dracu’ de Don, Donul cărunt. Donul liniştit, sau cum i-o mai fi zicând. Pe Donul ăsta liniştit, noi, ofiţerii ruşi, ne-am războit toată iarna cu soldaţii şi cu matrozii, apărând neatârnarea ţinutului, ca să nu-l dăm pradă ruinei. Iar dumnealor, cazacii, cu rare excepţii, au manifestat o nepăsare totală faţă de toată halimaua asta.

Acum plecăm dincolo de Don, în stepă... Cruţ-o pe mama, ea nu trebuie să afle nimic. Măicuţa, noastră scumpă... Parcă o văd. Cu ochii veşnic lăcrimaţi, în odăiţa ei întunecoasă, cerşeşte viaţă pentru mine bătrânelor icoane. Mă veţi înţelege oare? Îmi veţi ierta oare toate

suferinţele ce vi le-am pricinuit? Rusia toată poartă crucea pe care i-a hărăzit-o destinul. Suntem în al cincilea an de război. Fiecare acoperiş ascunde o durere, aproape fiecare cămin rusesc jeleşte un mort. În spital am stat în acelaşi salon cu un iuncher rănit, un puşti. Taică-său şi un frate au fost omorâţi de bolşevici. Bărbăţia cu care acest adolescent suporta cumplita-i durere m-a impresionat până în adâncul inimii. Şi câţi ca el, abia ieşiţi din vârsta copilăriei, au căzut în spatele Donului, câţi odihnesc în morminte fără nume... Ascultă, Irinocika, ce minunate cuvinte a rostit generalul Alexeev la funeraliile iuncherilor înmormântaţi la Novocerkassk. «Le-aş aşeza ca monument un cuib de vulturi devastat, şi înăuntru puii morţi şi aş scrie pe monumentul acesta: „În timp ce puii mureau apărându-şi cuibul, unde erau vulturii?”»

Plecăm în necunoscut... Suntem singuri... Care e crezul nostru politic? Nimeni nu înţelege nimic şi toţi sunt înverşunaţi. Mulţi ofiţeri de-ai noştri s-au înrolat în unităţile naţionale ucrainene, fapt suficient pentru a ataţa anarhia asta absurdă şi sălbatică. De-ai şti ce se petrece şi în ţinutul Kubanului, unde e probabil că ne vor duce! La Ekaterinodar, grosul forţelor căpitanului Pokrovski e format din ofiţeri ruşi. Iar Pokrovski patronează jalnicele uneltiri ale Radei.

Tot ce are omul mai sfânt e terfelit şi călcat în picioare... Rusia îmi apare ca un bâlci cuprins de flăcări, ori mai curând ca un ospiciu mistuit de incendiu, în care strigătele de agonie se amestecă cu chiotele şi râsetele sălbatice ale nebunilor furioşi. Repet, nimeni nu pricepe nimic. Noi nu facem politică. În aceste vremuri de neagră restrişte, nu suntem, decât fii ai patriei noastre şi soldaţi... Viaţa ne va obliga, probabil, să învăţăm câte ceva, dar şcoala asta va trebui s-o facem în bătaia gloanţelor. Suntem singuri... Viziunea Rusiei, pură ca lumina zorilor, ne ridică moralul.

Ne punem nădejdea în mila bunului şi bătrânului Dumnezeu şi în înţelepciunea mai-marilor noştri.

Te îmbrăţişez şi te sărut
Nicolai

10 februarie 1918”

Le trebui o săptămână pentru a străbate cea dintâi sută de verste. Drumurile desfundate de moină şi un lung convoi cu băjenari şi răniţi împiedicau înaintarea. Caii sfârşiţi se împotmoleau până la burtă. Căruţele şi briştele păreau nişte bărci plutitoare pe noroiul apos. Nu se mai respecta niciun fel de ordine de marş. Tăcerea în care mergeau era întreruptă doar de răcnetele fioroase ale celor ce mânau caii şi de pocnetul bicelor. Iuncherii şi liceenii se încovoiau sub povara armelor, dar căutau să-şi ascundă oboseala. Colonei bătrâni păşeau în rând cu ceilalţi, frământând voiniceşte glodul cu picioarele. O femeie tânără care-şi pierduse pantofii în noroiul clefăitor umbla numai în ciorapi, cu fusta sumeasă. Faţa ei îmbujorată era plânsă, părul auriu, răvăşit, îi cădea peste ochi. Într-un faeton înalt şedea, cu fiul său, generalul Alexeev, albit de ani – omul care până nu demult hotăra soarta celor cincisprezece milioane de militari ai armatei ruse. Chipiul de general stătea îndesat până la urechi, de sub cozorocul jerpelit sticleau sever lentilele ochelarilor. La fiecare hurducătură capul i se bâţâia pe gâtul subţire, de bătrân. Din când în când, pentru a îmbărbăta trupele, trecea în goană pe marginea drumului, călare pe un pursânge kabardin, generalul Kornilov. Faţa lui de calmuc era aspră. Strigate cu glasul autoritar şi uşor răguşit, cuvintele de îmbărbătare sunau ca nişte comenzi. Purta un cojoc ros, iar pe capul ridicat cu semeţie avea o căciulă neagră, turkmenă. Era urmărit de priviri extaziate şi de urale tunătoare.

Unităţile roşilor se trăgeau înapoi, pas cu pas, evitând bătălia decisivă.

Prima ciocnire serioasă avu loc în regiunea Stavropolului, lângă satul Lejanka. Albii care suferiseră pierderi – trei morţi şi şaptesprezece răniţi – năvăliră în sat unde

executară vreo şase sute de oameni. Execuţiile le săvârşea oricine voia: cazacii care aveau o răfuială cu mujicii, ofiţerii – care se răzbunau pentru gradul lor batjocorit, pentru onoarea uniformei şi pentru anarhia la care asistau neputincioşi de un an încheiat, adolescenţii înfierbântaţi de luptă, care erau convinşi că împuşcând şi spânzurând oameni în cojoace şi mantale soldăţeşti îşi salvează patria. Unii voiau să-şi încerce puştile nou-nouţe, cu unsoare pe ele; alţii îşi sileau victimele să îngenuncheze şi se exersau în mânuirea săbiei. Cei care fuseseră în stepele Donului se bucurau de victoria asta uşoară: vor avea ce povesti.

Kulaghin nu luă parte la luptă. Lepădase cârjele, dar umbla încă anevoie. Seara, la cină, Kazimir îi descrise cu încântare şi cu lux de amănunte desfăşurarea luptei: cine unde a atacat, ce unităţi s-au evidenţiat, cine a fost propus şi pentru care anume decoraţie. Kulaghin, care asculta cu atenţie, se pomeni exclamând:

— Ce ticăloşie...

Kazimir se întrerupse la mijlocul frazei şi-şi privi cu uimire prietenul.

— Să masacreze atâţia prizonieri care pe deasupra mai sunt şi ruşi... urmă Kulaghin. Nu era de-ajuns să-i împuşcaţi pe conducătorii lor, pe agitatori, sau, mă rog, unul din zece?

— Pe dracu! Încearcă de te descurcă la ăştia, care-i comandant şi care subordonat. O bandă de golani! Azi e bucătar, mâine comandant. Ca să fim siguri, i-am împuşcat pe toţi la rând, ca la vânătoarea de sitari.

— Ştiţi, domnilor, la ei comandant de front e unul Sorokin, fost felcer la cazaci, pe cuvântul meu! turui pe nerăsuflate Sagaidarov, de teamă să nu fie întrerupt. Ce ziceţi de asta? Şi altceva: ieri, lângă Egorlîkskaia a fost capturat un comisar care s-a dovedit a fi ocnaş get-beget, pe cuvântul meu.

— Nu la ocnaşi mă refer, domnule sublocotenent, vorbeşti aiurea, îl repezi Kulaghin.

Atunci se ridică rumenul Volodea şi, cu zâmbetul omului ameţit de băutură, întinse paharul să ciocnească cu

Kulaghin.

— Mă, Kolea, dă-le încolo de sentimentalisme şi nu te mai înfierbânta degeaba... La naiba cu filozofia... Moarte mârlanilor! Ei nu ne lasă să trăim, să iubim, să ne veselim... Pe mine, bunăoară, mă aşteaptă logodnica la Saratov... Şi-apoi, cineva tot trebuie să salveze Rusia, nu? Ajunge cu vorbăraia, trăim vremuri de măreţe înfăptuiri. Să bem pentru poezie şi pentru logodnica mea. Dacă aţi şti ce boboc de fetiţă e...

— Înţeleg, rosti Kulaghin, mereu tulburat, dar trebuie să nu-ţi iubeşti niciun pic ţara, ca să aplici întregului popor stigmatul de ocnaş.

— Dacă înţelegi, isprăveşte cu ieremiadele, se supără Kazimir. Ce-ai vrea, să-i cărăm cu noi, ori să le tragem o bătaie şi să le dăm drumul, ca mâine să ne sară iar în cap? Ai uitat de ofiţerii linşaţi? Ai uitat câte umilinţe a înghiţit fiecare dintre noi pe front? Gândeşte-te la familiile noastre rămase în Rusia. Crezi că acolo comisarii se vor îndura de ele? Sau că ne-ar cruţa pe noi doi, dacă le-am pica în gheare? Ai uitat de staniţa Kamenskaia, unde marinarii i-au executat pe cercetaşii noştri într-un chip groaznic, bestial? Aici nu încape milă. Se joacă cu miză maximă.

— Şi comandamentul? se interesă Kulaghin.

— S-a făcut că nu vede.

— Da, domnilor, vorbi apăsat Kazimir, turnând coniac în pahare. Rusia piere. Suntem unicul reazem al statului năruit, suntem conştiinţa naţiunii. Poporul înţelege revoluţia drept acapararea bunurilor altora. Burghezia tremură pentru pielea ei. Dar – să vezi idioţie – la Rostov, notabilităţile comerţului şi industriei au donat pentru armata noastră o nimica toată, iar după noi au venit bolşevicii şi probabil că le-au şi umflat milioanele. Socialiştii de-alde sublocotenentul nostru, aici de faţă, ne taxează de duşmani ai poporului. Nici cazacii nu ne văd cu ochi buni... Suntem cu desăvârşire singuri. O mână de oameni. Şi după toate astea să mai predicăm umanitarismul, să-l cruţăm pe duşmanul îngenuncheat? Nu şi nu... Prin pasivitatea lor incalificabilă, vârfurile aristocraţiei şi ale burgheziei l-au

trădat pe Kornilov în timpul acţiunii din august. Numai ofiţerii de carieră au păstrat credinţă Rusiei. Pe noi se bizuie în primul rând istoria. Şi apoi, urmă el întorcându-se spre colţul unde ciuleau urechile iuncherii, să nu uităm tineretul, care trebuie educat în spiritul nostru. Tineretul care se va căli în lupte şi va merge alături de noi până la ţelul final. Iar acum, domnilor ofiţeri, să ridicăm paharul pentru victoria cauzei noastre drepte, pentru tineretul nostru şi... pentru logodnica ta, Volodea.

Masa se prelungi.

Kulaghin ieşi în curte. Stele scânteietoare ţintau noaptea de primăvară. Stăruia un miros dulceag de gunoi încins. În grădină, pe ramurile golaşe, poposise o şatră de ciori. Liniştea încordată era tulburată arar de câte un muget somnoros, o împuşcătură răzleaţă sau de bocetul răbufnit ca din pământ al vreunei neveste de soldat ce-şi jelea bărbatul.

La poartă, pe o bârnă, şedea un unchiaş. Nemişcat, cu bărbia proptită în toiag, părea o stană de piatră. Kulaghin fumă în tăcere o ţigară, apoi încă una şi, într-un târziu, intră în vorbă cu el:

— Eşti cazac sau mujic?

— Eu? Muncesc acolea pe la oameni. Se scărpină la şale, oftă şi urmă cu codeală: Bu-u-un... Care va să zică, dumneavoastră vă războiţi pentru ţar.

Luat pe nepregătite, ofiţerul nu ştiu ce să răspundă. Pentru el, chipul suveranului simboliza măreţia patriei, dar, ca majoritatea ofiţerilor nearistocraţi, nu fusese niciodată monarhist. Mai ales în ultima vreme, ţarul acesta slab, care adusese ţara în impasul înfrângerilor, foamei şi anarhiei, pierduse şi mai mult în ochii ofiţerimii.

— Nu, nu pentru ţar, spuse el ferm.

— Dacă-i aşa, s-avem iertare, de ce vă purtaţi după rânduielile vechi? Epoleţi, drapel de pe vremea ţarului...

— Drapelul acesta ne e scump ca simbol al Rusiei unite şi puternice, răspunse ofiţerul ca din carte şi, după o clipă de gândire, adăugă: Drapelul cel vechi ne e scump ca binecuvântarea mamei, ca numele cu care am fost

botezat... Pricepi?

— Şi încă foarte bine, mormăi bătrânul. Oftă din nou şi întrebă cu îndoială: Oamenii de pe la noi au răşluit o moşioară pe-acilea prin apropiere şi au intrat cu plugurile în pământurile părăsite. Şi-acuma, ce, o să-i judecaţi ca la tribunal, ori îi biciuiţi şi-i spânzuraţi pe loc?

— Da' bolşevicii nu v-au biciuit, nu v-au spânzurat?

— Pân-acuma ne-a ferit sfântul. Ăia mai mult dau zor cu mitingurile. Ce-i drept, i-au venit ei de hac unui boiernaş de pe la noi, da' ăla era salba dracului, a-nhăţat toate satele din jur în plasa datoriilor.

— O să vie neamţul şi-o să ne înhaţe pe toţi cu pământ, cu păduchi, cu opinci cu tot. Atunci chiar c-o să dăm de dracu.

— Toată Rusia n-o ia el... Nu se lasă Rusia să-i pună frâu.... Eu, la anii mei, am colindat o mie de oraşe şi sate, am văzut oameni cât păr în cap. Şi, fie-mi iertată vorba proastă, ce văzui? Peste tot locul unul e cu plugul şi şapte îi pun jugul. Află, înălţimea-voastră, că de amu încolo, ce neamţ! Scaraoţchi cu toată oştirea lui de-ar veni şi tot nu ne-ar smulge pământul ista de sub picioare. Suntem băgaţi în ei până-n barbă, iar nemţii de ne-or călca, aici or să le putrezească oasele: i-om sugruma unul câte unul.

— Bine, da' dumneatale n-ai de loc pământ!

— O să-mi dea, făcu omul plin de încredinţare. Chiar deunăzi obştea a hotărât la miting să taie fiecărui pălmaş câte un lot întreg... Mi-am ochit eu acilea o vădană... Am văzut cum e viaţa veche şi-acuma vrem să gustăm din a nouă. De, poate-o ieşi pân-la urmă şi mai şi, dar eu atâta ştiu: fie el neamţ, fie ce-o fi, jug nu ne mai pune! Rămase pe gânduri şi iar oftă: Don general al dumneavoastră spunea la cislă: „Luptăm, zice, pentru credinţă, pentru glia strămoşească, pentru fericire". De unde fericire, dacă omorâţi norodul? Uite-i cum atârnă...

În lumina amăgitoare a lunii, spânzuraţii din piaţă păreau nişte umbre palide.

Din vorbă în vorbă, trecu de miezul nopţii. Kulaghin se simţea vinovat faţă de unchiaş, dar nu şi-ar fi mărturisit-o

nici măcar în gând. Cu inima grea se întoarse în casă.

Înăuntru era un aer de te înăbuşeai. Pe cuptor gemea şi se perpelea o bătrână. În văpaia lunii pritocită prin geam, ochii ei lăcrimaţi scăpărau ca o luminiţă verzuie: doi feciori ai bătrânei, amândoi soldaţi, fuseseră împuşcaţi în curte, în faţa ei. Nurorile nu erau acasă – căutau trupurile bărbaţilor printre leşurile aruncate peste grămezile de bălegar de pe câmp. Bolboroseala neîntreruptă a bătrânei i se păru sinistră ofiţerului: „Se roagă, ori blestemă?”

Mijiră zorile.

Pe uliţă, gornistul sună deşteptarea.

Armata intră pe făgaşul obişnuit al unei campanii.

Numai stat-majoriştii şi cei din convoaie mai discutau despre Rusia, despre idei. Pe combatanţi nu-i preocupau decât amănuntele legate de cotidianul războiului: cine vine în cap, cine în coadă, când şi unde se vor opri să mai răsufle, să-şi spele rufăria, dacă vor avea parte la popas de hrană caldă şi câte cartuşe vor primi de căciulă? Cei mai dezgheţaţi îşi rupeau timp şi pentru aventuri galante cu tinerele refugiate sau cu ţărăncuţe.

Nikolai Kulaghin ajunse comandant de pluton.

Deşi istoria lui începuse cu războiul mondial, regimentul „Kornilov” era încă tânăr şi de fapt se formase pe malul Donului, sub tirul bolşevicilor: efectivul de ofiţeri adus de pe frontul de vest în parte pierise, în parte se împrăştiase pe drumurile Ucrainei şi în luptele pentru Rostov şi Novocerkassk. Tânărul colonel Nejenţev, prepus şi favorit al generalului Kornilov, reuşise să selecţioneze într-un termen scurt comandanţi exemplari, mulţumită cărora regimentul căpătă unitatea unui pumn de fier. Tuturor, de la mic la mare, li se insuflă convingerea că regimentul „Kornilov” este inegalabil. Convingerea care se transmitea şi noilor înrolaţi. În numai o săptămână, „bobocul” se ataşa până într-alta de „veterani”, că nici perspectiva unei avansări nu l-ar fi putut determina să se transfere la altă unitate. În armată se cultiva prin toate mijloacele o anumită rivalitate. Regimentul 1 de ofiţeri era gelos pe actele de bravură ale iuncherilor, studenţii se întreceau în virtuţi ostăşeşti cu

liceenii, markoviştii se străduiau să le răpească întâietatea korniloviştilor. Executarea oricărei misiuni de luptă era urmărită nu numai de comandanţii respectivi, dar şi de toţi pretendenţii la glorie. Şi vai de acela pe care severii arbitri voluntari îl acuzau că „dă rasol”. Câţiva. adolescenţi fură trimişi să facă şcoală la regimentul „Kornilov”. Unul dintre ei, liceanul Şceglov, un băiat isteţ nimeri în plutonul lui Kulaghin. Tot aici se afla şi iuncherul Iuri Cerneavski, pe deplin restabilit şi care-şi adora comandantul. Îl imita în toate: în felul de-a purta chipiul, de a îngusta din ochi când fuma, încerca să-i copieze pasul, vorba. Când se întâmpla să aibă răgaz, îi făcea, nu fără să se grozăvească un pic, confidenţe amoroase, şi nu se mai sătura ascultând istorii despre eroi şi fapte vitejeşti.

Nikolai Alexandrovici, întreba iuncherul, dacă săvârşeşti ceva cu totul deosebit, te decorează dintr-o dată cu cel mai înalt „Sfântul Gheorghe”?

— Şi ţii mult să săvârşeşti ceva cu totul deosebit?

— O, da!

— De pildă?

— Nu ştiu... Aş putea să mă reped primul la asaltul unei redute bolşevice, sau, de cum se va ivi prilejul, v-o jur, o să arunc în aer un tren întreg cu comisari.

Kulaghin făcea haz şi-i explica regulamentul acordării decoraţiilor. Îi plăcea să flecărească astfel pentru că se revedea pe sine în tânărul iuncher, în anii săi cei mai frumoşi.

— Campania noastră n-are nimic eroic, se necăjea Cerneavski. Muncă murdară, păduchi. Am picioarele julite până la os. Nu aşa mi-am închipuit războiul.

Era adevărat ce spunea.

Campania lor era cam monotonă... Stepă cenuşie, movile, patrule călare ca nişte puncte negre în zare. Apoi – împuşcături, mişcare în formaţii, panică în convoaie, în întâmpinarea coloanelor, dând pinteni cailor, venea patrula. Un călăreţ îşi strunea fugarul până lângă suita comandantului.

— Raportez, excelenţă... Staniţă... Două regimente

inamice... Artilerie uşoară... O baterie.

Ursuz fără să ridice ochii, Kornilov îi reteza vorba:

— Atacăm!

Galopau aghiotanţii, comandanţii salutau reglementar şi alergau să aşeze regimentele în formaţie de luptă.

Staniţa îi primea pe învingători cu pâine şi sare şi cu dangăt de clopote. Femeile îi pofteau în casă şi-i ospătau cu lapte. În piaţa staniţei, Kornilov sau Alexeev ţinea un scurt discurs după care, pe loc, de faţă cu toată obştea, cazacii bărboşi aplicau o aspră corecţie feciorilor şi nepoţilor căzuţi în culpă. Apoi combatanţii îşi îngropau la repezeală morţii în sunetele fanfarei şi a doua zi dimineaţa plecau mai departe.

Şi din nou stepă, movile.

— Raportez, excelenţă. În faţă e o staniţă, la dreapta un cătun, s-a reperat o concentrare de trupe bolşevice....

— Atacăm!

Ekaterinodarul, ţinta lor imediată, nu era departe: cel mult patru zile de marş. Agenţi de legătură aduseseră căpitanului Pokrovski, mai-marele peste oastea Radei din Kuban, ordinul comandantului suprem: „Păstraţi oraşul!”

Lângă staniţa Korenovskaia înaintarea încetini brusc: comandamentul roşu postase pe căile de acces ale oraşului cele mai bune detaşamente alcătuite din foşti combatanţi şi din tineri plin de o înfocată vitejie.

Lupta se încinse de dimineaţă.

Frontul se desfăşură de o parte şi de alta a staniţei. Bubuiturile se contopiră într-un vacarm, de nu se mai auzeau nici comenzile. Mii de oameni erau azvârliţi în vâltoarea morţii, aşa cum azvârli surcelele în vatră. Luptătorii nu-şi dădeau seama că s-a creat o linie neîntreruptă de foc: un om ţintea într-un alt om, fiecare companie îşi concentra atenţia asupra companiei inamice din faţa ei, străduindu-se să o extermine cât mai repede cu putinţă. Korniloviştii se deplasau în lanţuri de puşcaşi de-a lungul căii ferate, avându-i în dreapta pe iuncheri, iar în stânga regimentul de ofiţeri „Markov”. Folosind cu îndemânare accidentele de teren, aceştia din urmă presau metodic, învăluind flancul roşilor. Părea că va mai trece

încă puţin şi, printr-o lovitură puternică în flanc, ei vor răzbate în spatele liniilor acestora... Trenurile blindate observară la timp primejdia şi dezlănţuiră un foc năprasnic asupra ofiţerilor. Regimentele „Markov” şi „Kornilov” avură un moment de şovăire şi începură să dea înapoi... Atunci, pe un dâmb, profilându-se net pe albastrul cerului, apăru comandantul suprem, înconjurat de generali de stat-major şi de o escortă de turkmeni. Îmbărbătaţi, ofiţerii se îndreptară de umeri şi porniră iar înainte, fără să se mai aplece a fereală.

Trăgând într-una, lanţurile se apropiau din ce în ce şi când între ele rămase doar vreo sută de paşi, se trântiră la pământ. Trenurile blindate se văzură nevoite să înceteze focul. Kulaghin cu plutonul lui se afla în primul lanţ. Strivindu-şi pieptul de pământ, cu capul adăpostit de un muşuroi, aspira mireasma ameţitoare a pelinului încins. De dincolo, o mitralieră muşcă ţărâna uscată în evantai larg, cu o grindină de gloanţe: pământul împroşcat îi pătrundea în ochi şi sub gulerul căscat al tunicii, de parcă l-ar fi scuipat cineva în faţă cu scuipat pişcător. Alături de el se întinse iuncherul, iar ceva mai încolo Kazimir. Jos de tot, chiar pe deasupra capului – sau poate că aşa i se păru lui – trecu un obuz. Suflul puternic îi învârtejă părul: pesemne că pierduse chipiul. Se transmitea din om în om: cutare e rănit, cutare ucis. „Ah!” icni Kazimir. Fără să ridice capul, Kulaghin întoarse ochii spre el şi-i văzu degetele subţiri desfăcându-se neputincioase pe patul armei.

— Mort?

— Nu... în umăr, îngăimă Kazimir, abia mişcându-şi buzele albe, şi înjură.

Înaintarea în salturi şi emoţia le tăiară răsuflarea. De aceea, când se auzi comanda: „Fiţi gata pentru atac!” iar dincolo răsună ordinul: „Înainte!”, de amândouă părţile lanţurile se ridicară în tăcere.

Larma împuşcăturilor amuţi, bolborosind din ultimele gloanţe răzleţe.

Cu armele în cumpănire, aliniindu-se în mers pentru a lovi simultan, lanţurile se apropiau în lucirea rece a

baionetelor. Kulaghin vedea soldaţi cu mantale larg descheiate, tineri în haine şi pardesie de oraş; matrozul de rangul întâi Vaska Galagan mergea cu ţigara între dinţi, expunându-şi vitejeşte pieptul acoperit de tatuaje. Ochii oamenilor erau rotunzi, dinţii rânjiţi, gurile mute strâmbate de rictus.

O clipă de echilibru a înfruntării...

Într-o luptă corp la corp, victoria e de partea aceluia care se arată mai decis în atacul la baionetă. Ofiţerii se arătară mai decişi. Roşii dădură înapoi şi... o rupseră la fugă. Numai marinarii şi vreo câţiva soldaţi mai bătrâni ţinură piept. Se învălmăşiră ca atunci când se hărtănesc nişte dulăi. Cine nu avea baionetă, lovea cu patul armei. Scăpărau focuri de revolver. Răcnete scurte, mârâituri îndârjite, sudalme icnite. Galagan îi lua pe ofiţeri în baionetă, aşa cum iei snopii în furcă, şi-i azvârlea peste umăr. Kulaghin, deşi la cea dintâi luptă a lui corp la corp, se descurca straşnic: împungea iute, un-doi, întocmai ca la exerciţiul cu momâi de paie. Când ajunse la capătul puterilor, aruncă puşca năclăită de sânge şi începu să tragă cu revolverul în spinările încovoiate şi în cefele păroase.

Undeva departe, crescând mereu, izbucni un strigăt:

— Cavaleria... Dă-i, dă-i!

De pe un deal, desfăşurându-se în goană şi lăsând în urmă o trâmbă de colb, venea puhoi o sotnie de-a roşilor. Sforăind şi cu urechile lipite de ţeastă, în trap întins, caii păreau că zboară ca vântul. Călăreţii stăteau aplecaţi pe grumazul fugarilor, poalele mantalelor fâlfâiau ca nişte aripi negre, iar în săbiile zbârlite deasupra capetelor văpăia mânia.

— Asupra cavaleriei... foc!

Prea târziu.

Comandantul sotniei întoarse capul şi strigă pătrunzător:

— ’Nainte!

Şi, cu sabia fulgerând în mână, se năpusti cel dintâi în grosul regimentului de ofiţeri.

— Ura! se auzi într-un loc.

Şi îndată răbufni peste tot:

— ...raaaa...

Trosnet, vaier, vâjâit şi scrâşnet de oţeluri muşcând din os.

În careuri compacte, companiile ofiţereşti se retrăgeau în grabă, scuipând ultimele gloanţe şi pierzând oameni. Un pluton de markovişti, răzleţit de ceilalţi, fu strivit cu caii şi căsăpit până la ultimul om.

Bătălia se mută într-un alt sector.

De dincolo de staniţă, rafalele vântului aduceau răpăit de tobe şi glas tăios de trâmbiţe sunând atacul.

Lupta ţinu zece ceasuri în şir. Albii pătrunseră de câteva ori în staniţă, dar de fiece dată roşii îi azvârleau îndărăt. Abia după-amiază izbutiră s-o ocupe de-a binelea. Kornilov cu turkmenii lui trecu în goană pe uliţă. Comandantul suprem era întunecat la faţă. Câteva case fură ticsite cu răniţi. Prin ferestrele cu geamuri sparte se auzeau ţipetele şi gemetele celor operaţi de urgenţă, fără anestezie.

Kulaghin reuşi să-l găsească pe Kazimir. Apucaseră să-l schimbe, să-l bandajeze şi să-l culce într-un pat. La căpătâiul rănitului, cu basmaua albă trasă pe ochi, plângea Variuşa.

— Osul? Ori nu? se interesă Kulaghin.

— Linişteşte-te, e o nimica toată, şopti Kazimir.

— Glonţul a pătruns sub claviculă, îl lămuri sora cu un zâmbet chinuit, a atins vârful plămânului şi a ieşit ceva mai jos de omoplat...

Intrară doi cazaci aducând pe braţe un esaul. Horcăia şi era fără cunoştinţă. O ureche îi fusese retezată dimpreună cu o bucată de obraz, din restul de mânecă ieşea braţul ciuntit mai sus de cot, picurând un sânge purpuriu. Pielea se trăsese cu vreo trei degete mai sus de locul tăieturii, dezgolind osul alb. Variuşa se apucă să-l bandajeze.

— Încă vreo câteva lupte ca asta, şi s-a zis cu noi, mormăi Kulaghin. Din cauza convoiului, care ne leagă de mâini şi de picioare, n-avem libertatea mişcărilor. În plus, n-avem niciun spate al frontului. Trebuie să învingem întotdeauna, cu orice preţ O singură înfrângere echivalează pentru noi toţi cu pieirea, cu exterminarea.

— Păcătos joc.

— Da, şansele noastre sunt iluzorii... Dar ce altceva am putea face? Suntem constrânşi să continuăm jocul până la ultimul glonţ. Destinul ne-a ales pesemne pe noi ca să ispăşim suferinţele şi ruşinea Rusiei... Dorind să-şi distreze prietenul, Kulaghin îi descrise câteva episoade de la sfârşitul atacului. ...Şi vine năvală spre mine. În târsoaga lui de barbă se cască un guroi, uite atâta! Ochii îi ard ca două felinare. Ţintesc drept în bot – pac, pac! Ratez, fir-ar să fie. Apăs iar pe trăgaci: ţac, ţac. Ei, zic, aleluia! Abia după luptă m-am dumerit că încărcătorul era gol, domnule! Noroc de Cerneavski, care se ţine după mine de parcă e Sancho Panza – i-a fost nănaş banditului, că altminteri...

Kazimir aţipi. Buzele-i strânse nu aveau strop de sânge.

Încă în ajun, statul-major primise veşti proaste despre situaţia din Ekaterinodar. Iar la Korenovskaia sosiră informaţii sigure că Rada şi Pokrovski, omul ei, părăsiseră oraşul, retrăgându-se pe celălalt mal al Kubanului. Această noutate uluitoare înfurie pe unii, deprimă pe alţii. Adio, mult râvnită odihnă! Acum, înaintarea nu mai avea nicio noimă: chiar de-ar izbuti să ocupe oraşul, cu efectivul de care dispun le-ar fi cu neputinţă să-l păstreze în mâinile lor. Cuprinsă de groază, armata se abătu spre sud, străpunse rândurile roşilor lângă Ust-Labinskaia, scăpând astfel din încercuire şi reuşi să treacă fluviul Kuban, după care aruncă podul în aer.

Dincolo de Kuban – vaiet şi jale.

Revoluţia burzului şi îndârji pe cazac împotriva mujicului, pe mujic împotriva cerchezului, pe cerchez împotriva mujicului şi cazacului. Se treziră vrăjmăşiile străvechi. Cazacii îi păşteau pe cerchezi încă de pe vremea războaielor caucaziene, iar pe mujici – poveste veche! – îi duşmăneau aprig din pricina pământului. Mujicii formau gărzi roşii, ocupau pământurile boierilor şi zbierau la mitinguri, cum că să li se facă de petrecanie cerchezilor, iar pământul să fie împărţit frăţeşte între ei şi cazaci. Prinţişorii cerchezi colindau aulele, înjghebând detaşamente naţionale

în apărarea guvernului din ţinut. Cei mai aprinşi reprezentanţi ai nobilimii şi clerului de baştină nu visau decât separarea de Rusia şi renaşterea sub oblăduire turcească a „Cercheziei-Mari”, între fruntariile de odinioară, de la Elbrus până la Marea Azov. Rada ţinutului era împotriva reformei agrare şi căuta să convingă norodul să aştepte convocarea Adunării Constituante. Rada ţinea şedinţe la Ekaterinodar, în palatul atamanului, la adăpost de baionetele nepoftiţilor. Iar satele îşi vărsau ura pe aulele şi staniţele care sprijineau guvernul ţinutului. Unindu-se cu cazacii, cerchezii năvăleau în sate – dădeau foc, prădau, omorau, siluiau, furau vite. Ţăranii, sprijiniţi de aceiaşi cazaci, atacau aulele – prădau, pârjoleau, siluiau, furau vite. Aşa au fost răşluite aulele Gabukai, Djidjihabl, Assokolai, Koşehabl, Şendji, Vocepşi, Lakşukai, ca şi multe alte sate şi cătune risipite pe malurile râurilor Pşiş, Laba şi Belaia.

Străbătând Kubanul, Kornilov nimeri într-un adevărat viespar. Cerchezii trimiseră sub drapelul lui un regiment de cavalerişti care slujiseră în fosta Divizie Sălbatică. De teama unei răfuieli, oamenii satelor se ridicară cu toţii să-şi apere viaţa. Cazacii se traseră deoparte şi rămaseră în aşteptare.

...Iuncherul Iuri Cerneavski se săturase până-n gât de război. Era abrutizat de oboseală şi numai accesele de cruzime îl mai smulgeau din apatie. Uneori, rămânea cu băieţandri de o seamă cu el pe câmpul de luptă pentru a-i lichida pe răniţii sau prinşii din rândurile inamicului: niciuna din părţi nu lua prizonieri. Vederea sângelui nu-l mai impresiona, suferinţele oamenilor îl lăsau rece. Nu-l bucura nici crucea „Sfântul Gheorghe” pe care o primise după Korenovskaia. Şi când te gândeşti că mai ieri tremura de frica severului lor diriginte, că se temea să iasă noaptea pe coridorul întunecos şi se înfiora de fericire când recunoştea la balurile şcolăreşti cârlionţii liceencei Stasia... Numai ideea propriei sale morţi nu-l lăsa nepăsător. Fiecare bătaie a micii sale inimi înăsprite implora ca armata să plece mai repede din zona unde se afla expusă loviturilor inamicului şi să se adăpostească prin coclaurii de nepătruns ai munţilor

acestora sălbatici: Întâi şi întâi, el, Iuri, va face o baie, apoi se va îndrăgosti de o copilă cercheză, apoi se va duce la vânătoare, apoi...

— Foc!... Pluton, foc!... Mitraliere, foc! Ce dracu nu eşti atent, Cerneavski?! Culcaţi!

Iuri se trezi la realitate. Puţin mai încolo, comandantul de pluton se ghemuise într-un şanţ. Până să înţeleagă ce se petrece în jur, ceva bufni lângă el, împroşcându-l tot cu noroi şi un obuz i se rostogoli încet la picioare... „Uite... sfârşitul!" îi fulgeră prin minte, dar obuzul nu făcu explozie. Iuncherul trecu peste el şi, surprinzând asupră-şi privirea comandantului, se îmbujoră de plăcere. Apoi se lăsă într-un genunchi şi începu să tragă aproape la întâmplare în şepcile gărzilor roşii ce se iveau de după un dâmb.

Ploua ca prin sită...

Plutonul, compania, regimentul – toată armata zăcea într-o depresiune mocirloasă, trăgând fiecare de capul lui ca să-i ţină la respect pe mujicii care presau din toate părţile. La ordinul comandantului suprem toţi bărbaţii din convoi şi din trenurile regimentare capabili că lupte fură trimişi în linia de foc. Profesori, avocaţi, lideri socialişti era acum folosiţi ca oameni de rezervă, înaintau pe burtă, abia târându-şi armele şi mai trăgeau şi ei. Feţele lor murdare şi nebărbierite exprimau spaimă, nedumerire şi demnitate ultragiată.

Roşii fură împrăştiaţi şi de astă dată.

Regimentul „Kornilov" intră cel dintâi în sat.

— Ei, Iura, cum a fost? clipi complice Kulaghin. N-au îngheţat măruntaiele-n tine?

— Nu, să trăiţi, răspunse iuncherul voios.

Atunci Kulaghin, înflorind niţeluş lucrurile, povesti plutonului întâmplarea cu obuzul şi încheie:

— Cinste şi glorie eroului!

Iuri, foarte tulburat, se pomeni săltat în braţe şi aruncat în sus. Zburând peste capetele camarazilor de luptă, ţinea strâns puşca în mâna ridicată şi, poate pentru întâia oară de când trecuseră Kubanul, se simţi fericit.

— Coriştii înainte!

Câţiva ieşiră în pas alergător din rânduri.

Cu un „hei” izbucnit din toate piepturile, regimentul reluă cu o neveselă veselie şi purtă prin tihna uliţei amurgite cântecul lui de cazarmă.

Deodată, dintr-o portiţă ţâşniră doi soldaţi şi o femeie ciufulită, pe jumătate dezbrăcată, toţi cu arme. Se postară umăr la umăr în faţa casei, ridicară scurt armele şi deschiseră un foc viu.

Căzu solistul din capul coloanei... Căzu prinţul Şahovski şi încă cineva...

La una ca asta chiar -că nu se aşteptase nimeni. După o luptă atât de îndelungată, îşi epuizaseră rezerva de sânge rece şi acum îşi pierduseră capul.

— O mitralieră la mine! ţipă isteric liceanul Şceglov.

— Ruşine, kornilovişti! strigă colonelul Nejenţev, comandantul regimentului, şi, smulgându-şi pistolul din toc, se apropie repede şi hotărât de cei trei. Pe unul dintre soldaţi îl împuşcă de la doi paşi, celălalt dădu să fugă, dar, ciuruit de gloanţe, rămase spânzurat de gard. Un cerchez veni galop, doborî femeia cu pieptul calului şi, înainte ca ea să cadă, îi reteză capul cu o lovitură de maestru, exact pe linia umerilor. Capul veni de-a rostogolul până la picioarele ofiţerilor, înfăşurându-se în bogatu-i păr răvăşit.

— Puneţi foc casei, porunci comandantul.

— Vă rog să permiteţi, Mitrofan Osipovici, s-o lăsăm până dimineaţa – oamenilor le e frig să doarmă afară. Şi-nainte de plecare dăm foc la tot satul.

Nejenţev încuviinţă.

Înaintau în marş forţat. Satele nesupuse erau trecute prin foc şi sabie. Munţii visaţi nu numai de Cerneavski întârziau să se arate, începură să întâlnească aule în cale: guvernul ţarist statornicise cerchezi în câmpie, înconjurându-le aşezările cu un brâu de staniţe locuite de cazaci din trupele de graniţă. Aulele aproape că nu se deosebeau de satele şi cătunele ruseşti: aceleaşi căsuţe învelite cu stuf ori cu paie, aceleaşi grădini de zarzavat dând spre o gârlă, iar pe câte undeva... şi biserici. În locul „semeţului cerchez ce nu

cunoaşte truda”, cântat de poeţi, îi întâmpina o populaţie înspăimântată şi înnebunită de ororile îndurate. Moşnegi venerabili se târau în genunchi, ştergând cu bărbile lor albe noroiul de pe cizmele învingătorilor.

Într-o noapte întunecoasă, o patrulă de iuncheri dădu în stepă peste oastea guvernului din Kuban, care poposise sub cerul liber. Ce bucurie pe cele două armate rătăcitoare!

....În şura unde se odihnea în fân o mână de kornilovişti intră repezit un civil. Iscodi în jur şi, desluşind nişte oameni într-un colţ, întrebă sever:

— Ce unitate?

— Regimentul „Kornilov”. Ce doriţi?

— Extraordinar! Daţi-mi voie să mă recomand: Dmitri Mihailovici Cernoiarov, membru în Rada legislativă.

Nu-i răspunse nimeni, de parcă toţi s-ar fi înţeles între ei şi rămaseră tolăniţi mai departe.

— N-aş vrea, domnilor, să gândiţi rău despre mine. Noi, membrii guvernului, o ducem la fel ca ostaşii. Răbdăm de foame, dormim căzăceşte cu pumnul la căpătâi, în loc de pernă, avem grijă singuri de caii noştri.

— Aş vrea să ştiu, dacă nu vă supăraţi, ce considerente de ordin strategic ori tactic v-au determinat aseară să înnoptaţi în stepă, sub o ploaie torenţială? întrebă iuncherul Cerneavski şi, mândru de isprava asta, se uită la ai săi.

— Nevoia m-a silit, mormăi Cernoiarov. În noaptea asta păcătoasă nu ni s-a permis nici măcar să fumăm, ca să nu fim descoperiţi.

— Ha, ha, ha! Sunteţi guvernul legal din Kuban şi vă e frică să nu fiţi descoperiţi?!

— Ce să-i faci... Când să organizăm serios activitatea legislativă, a izbucnit războiul. Aşa n-o să facem niciodată ordine în ţinut.

— Singuri sunteţi de vină, i-o întoarse o voce din colţul întunecos al şurii. Voi puneţi interesele de partid şi socialiste mai presus de interesele statului şi naţiunii.

— Cum-necum, în curând se va isprăvi cu bolşevicii! Vă spun în mod confidenţial: acum un ceas Rada s-a întrunit pentru a discuta despre unirea cu dumneavoastră. Ei bine,

domnilor, niciun vot contra! Unanimitate deplină! Suntem bucuroşi că vă alăturaţi nouă, oştirii din Kuban.

— Dar de ce nu invers?

— Păi, e limpede! Nu cunoaşteţi situaţia locală, sunteţi pe teritoriul nostru, aţi...

— Prostii, domnule... nu ştiu cum se cuvine să vă spun, se încruntă Kulaghin. Kubanul nu e o republică africană, ci o provincie a Statului Rus. Atât şi nimic mai mult.

— Nu înţeleg.

— Foarte rău.

— Noi, cei din Radă, fără a împărtăşi ideile politice ale monarhiştilor, ne scoatem pălăria în faţa unor personalităţi de talia lui Kornilov şi Alexeev, dar vom apăra cu toată străşnicia neatârnarea ţinutului nostru, la care ne îndrituieşte istoria. Şi tot confidenţial vă înştiinţez că au şi fost formulate condiţii de principiu, a căror riguroasă respectare este indispensabilă pentru a se realiza unirea armatei noastre cu a dumneavoastră.

— În primul rând, ceea ce aveţi dumneavoastră nu e armată, ci un detaşament, replică Kulaghin, fără să se dea bătut. În al doilea rând, aş fi curios să ştiu ce veţi face în cazul când. Kornilov va pretinde supunere totală şi necondiţionată?

— A, dacă problema se va pune atât de...

— Atunci?

— Se înţelege că... vom accepta.

Kulaghin râse cu poftă, apoi întrebă schimbând tonul:

— Spuneaţi, aşadar, că în cursul campaniei sunteţi lipsiţi de cel mai elementar confort...

— N-avem de ales. Azi, de pildă, am fost cantonaţi la şcoală – patruzeci de oameni, tot guvernul, dorm pe duşumeaua murdară. Dar se întâmplă şi mai rău. Lângă Tahtamukai am fost înconjuraţi de bolşevici şi, nu că mă laud, dar numai datorită prezenţei membrilor Radei în linia de foc totul s-a sfârşit cu bine. Văzându-şi aleşii alături de ei, cazacii şi luptătorii simpli din detaşament se însufleţeau şi se repezeau la contraatac, mergând uneori la moarte sigură: tăiau, spintecau, hăcuiau – o splendoare!... În

ultimul aul unde ne-am oprit în timpul zilei, povesti el mai departe cu simplitate, bolşevicii prădaseră tot, până la un capăt de aţă şi, să vezi nostimadă: eu, care, oricât, fac parte din guvern, am fost nevoit să beau ceai din găleata pentru adăpat caii, pur şi simplu.

— Dar pe unde şi-a semănat Rada dumneavoastră serviciile de ceai?

— Vai! A trebuit să părăsim atât de repede oraşul, încât atamanul a uitat să-şi ia topuzul fără de care, spune tradiţia căzăcească, el nu are nicio putere asupra armatei.

— Carevasăzică, bolşevicii v-au tras o scărmăneală pe cinste.

— Norocul e schimbător, domnilor. Kubanul, căzăcimea şi în sfârşit, dreptatea, sunt de partea noastră.

Zicând acestea, luă în cârcă o legătură de fân şi ieşi.

— Ce specimen! exclamă locotenentul Dabija. Ducă-se dracului, n-avem nevoie de ei.

— Nu te pricepi la politică, prinţe! mormăi Kulaghin, vârându-se sub manta cu cap cu tot. Să lăsăm chestiunile astea neplăcute la aprecierea superiorilor.

— Şi sunt mândru că nu mă pricep. Noi am fost învăţaţi să luptăm, iar nu să facem filozofie.

Curând nu se mai auzi nicio vorbă, decât un cor de sforăituri.

— Ivan Pavlovici, pentru Dumnezeu, cine e acest ge-neral Pokrovski? se adresă Alexeev şefului său de stat-major. Nu-mi amintesc să fi auzit de el.

— A! E un tip cum nu s-a pomenit, răspunse Romanovski. În vechea armată, individul a fost căpitan în aviaţie. După ce-a izbucnit revoluţia a venit în Kuban unde, în numai câteva luni, a făcut carieră. Rada l-a avansat mai întâi colonel, iar peste o săptămână – general. În plus, după cum comunică serviciul de informaţii, e un intrigant şi un politician lipsit de orice scrupule.

— Ciudat soi de oameni, cârmuitorii ăştia provinciali! Nu faci treabă cu ei. Încă înainte de Crăciun, când eram la Novocerkassk, am trimis la Ekaterinodar un reprezentant al

armatei noastre, pe generalul Erdeli. Dacă nu au un comandant al lor, explică-mi, rogu-te, de ce n-au solicitat serviciile acestui om energic, inteligent?

Romanovski ridică din umeri.

Uşa se deschise larg şi ofiţerul de serviciu anunţă:

— Excelenţa-sa Lavr Gheorghevici Kornilov.

Kornilov intră grăbit şi dădu bună seara.

— Ivan Pavlovici, de ce tot cântă muzica în piaţă? Am încercat să aţipesc – imposibil! Simt că-mi plesneşte capul. Trimite pe cineva să vadă ce e şi dacă nu cumva se poate... să înceteze.

Romanovski ieşi să dea ordin.

Kornilov şi Alexeev rămaseră singuri. Stătură un timp fără să scoată o vorbă. Într-un târziu, Kornilov îşi frecă apăsat, ca de frig, mâinile mici şi uscate, de-i trosniră degetele, şi rupse tăcerea:

— Nu mai putem rătăci prin stepe şi smârcuri. Oamenii sunt extenuaţi, pierderile foarte mari. Armata va pieri dacă... dacă în câteva zile nu vom ocupa un oraş. Părerea dumneavoastră, generale?

— Să fim serioşi, Lavr Gheorghevici, la ce vă trebuie părerea mea? Ca s-o combateţi? Dumneavoastră sunteţi comandantul suprem, dumneavoastră decideţi.

O fracţiune de secundă, faţa comandantului se crispă de o furie cumplită, dar se stăpâni şi continuă calm:

— Vom fi striviţi. Imposibil să duci război cu o armată de adunătură. Ne trebuie o bază. Un oraş ar putea să ne salveze. Vom suna alarma, vom lansa un apel. Vârfurile căzăcimii, orice om cinstit în care a mai rămas un dram de patriotism, vor fi alături de noi.

— Pe Don, noi am făcut greşeala să ne bizuim pe căzăcime. Mi se pare că dumneavoastră, Lavr Gheorghevici, repetaţi această greşeală în Kuban.

— Inexact. Dumneavoastră nu înţelegeţi, sau nu vreţi să înţelegeţi situaţia actuală... Trei zile bune de marş şi suntem în oraş. Dumnezeu ţine cu vitejii. Riscul...

— Riscul o fi el bun la jocul de cărţi, îl întrerupse Alexeev, ridicându-şi fruntea bombată pe care un început de chelie o

făcea să pară şi mai mare. Pe chipul lui se întipărise o grimasă de suferinţă, dar dindărătul ochelarilor de aur ochii pătrunzători priveau neclintit, erau ca două plute de undiţă pe apa lină. Eu sunt pentru calcul şi plan. Iertaţi-mi vorba îndrăzneaţă, dar la război îţi pui nădejdea mai mult în baionetă, decât în pronia cerească. N-aş da un bun comandant de regiment pe un sfânt. Ne-am pus speranţa în Dumnezeu, şi am pierdut războiul cu Japonia, ca de altfel şi pe cel cu Germania. Forţele sunt inegale şi acesta e un lucru care nu poate fi ignorat.

— Şi atunci, cum, să-i evit pe bolşevici? Să-mi feresc oamenii de gloanţele inamice?

— Nu, nu. Lupta trebuie continuată cu toată hotărârea. Este ştiut că o armată inactivă se descompune. Repet însă, forţele sunt inegale... Retrageţi trupele în stepele Salskului, daţi răgaz de odihnă oamenilor şi cailor, reduceţi convoiul şi o să vedeţi că prilejul de a întreprinde ceva serios nu va întârzia: alături e Donul, în Ucraina se află corpul de armată cehoslovac.

— Stepele Salskului, ricană Kornilov, cine altul dacă nu chiar eu am insistat acum o lună să pornim într-acolo? Dar întreg corpul de generali – Denikin, Markov, Bogaevski, Lukomski, Borovski, Ivan Pavlovici şi, în sfârşit, domnia voastră, m-aţi convins să mă abat spre Kuban. Acum e prea târziu: stepele Salskului sunt la dracu-n praznic, muniţiile sunt pe sfârşite, provizii nu mai avem de loc, cai nu avem, cărăm după noi şase sute patruzeci de răniţi, oamenii au ajuns în ultimul grad de extenuare. Voi cuceri oraşul cu orice preţ. Aşa îmi poruncesc onoarea, datoria şi conştiinţa!

— E o aventură! ripostă mânios şi fără ezitare Alexeev. Succesul operaţiei e îndoielnic şi riscaţi totul. Datoria dumneavoastră faţă de patrie...

— Cunosc perfect îndatoririle mele faţă de Rusia, spuse Kornilov cu un surâs arogant, şi se ridică. Nările îi fremătau, buzele îi tremurau. Nu vă supăraţi, generale, dar nu vreţi să înţelegeţi un adevăr elementar: mai bine înfrângere, decât ruşine.

Romanovski apăru în prag şi raportă:

— Din ordinul lui Pokrovski, în piaţă sunt spânzuraţi cu muzică localnicii suspectaţi de a fi simpatizat cu bolşevicii. Am dat ordin ca muzica să plece.

— Foarte bine, spuse Kornilov. În zori pornim spre Novo-Dmitrovskaia. În avangardă va merge regimentul „Markov” – ofiţerii lui s-au plâns că nu le dau prilejul să se remarce. În ariergardă – iuncherii.

Şeful de stat-major se înclină în tăcere.

...Plouă toată noaptea, ploaie spornică de primăvară.

Era încă întuneric când primele unităţi se urniră în marş pe drumurile muiate. În urma lor se târâră trenurile regimentare, statele-majore, convoiul de căruţe cu bolnavi şi răniţi. Staniţa Novo-Dmitrovskaia, răsfirată de clinele largi ale unui deluşor, îi primi cu foc de mitraliere şi tunuri. Armata se opri descumpănită. Între ea şi staniţă trecea o gârlă vijelioasă, cu toate podurile distruse. Călăreţii trimişi să caute vaduri se înapoiară aşa cum plecaseră.

Pe la amiază se stârni un vânt rece şi începu să ningă cu fulgi mari, jilavi.

Oamenii adăstau supuşi în umezeală şi frig.

Tot mai crâncen e vântul
gemând, vijelia
înv ăluie în beznă câmpiile ninse.

Regimentele descurajate stăteau până la genunchi în zloata rece ca gheaţa, aşteptând ordinele superiorilor, care nu ştiau ce hotărâre să ia. Să facă acum cale întoarsă spre Kaluga şi Penza ar fi dezavantajos şi ruşinos: de când începuse campania, armata lor nu dăduse niciodată înapoi. În plus, pentru asta ar fi trebuii. să cucerească Novo-Dmitrovskaia, ori un atac frontal după trecerea înot a gârlei era de neconceput. Dar nici să rămână peste noapte în câmp deschis nu se putea. Şi aşa zăboviseră acolo îndelung, uzi până la piele, iar din convoi veneau mereu veşti proaste: cutare a degerat, cutare şi-a zburat creierii.

În lungul convoiului circulau tot felul de zvonuri, alimentate şi amplificate de panică. Refugiaţii – numai

nume ilustre – tresăreau la fiecare detunătură. Tronând pe geamantane, socialiştii de diferite nuanţe polemizau la nesfârşit asupra destinelor revoluţiei. Rodzeanko, preşedintele Dumei de stat, tot croind cu un ciomag noduros gloaba prăpădită, îşi împărtăşea amintirile binevoitorului auditoriu. Coconetul încotoşmănat în blănuri trăncănea ca un sobor de gaiţe. Profesorii îşi omorau vremea cu discuţii purtate în surdină şi presărate cu reflecţii amare. Deasupra cufăraşelor de provizii cu capacele ridicate, clefăiau într-una moşierii jigăriţi: ai fi zis că ei presimţeau din adâncul rărunchilor nenorociri şi mai mari şi se grăbeau să se îndoape, ca la o adică să aibă de ce să-şi aducă aminte. Procuristul împăratului ceresc, cucernicia-sa părintele Serafim privea în jur dintr-o grămadă de puf coliliu, cum priveşte o cucuvaie în soare. Singur cunoscutul gazetar Boris Suvorin nu-şi pierdea timpul de pomană: el ţinea un jurnal în care trecea impresii de călătorie, conversaţii surprinse indiscret, observaţii despre viaţa cazacilor, toate acestea copios garnisite cu cugetări debordând de patetice păreri de rău. Când se gândeau la soarta lor şi a Rusiei, inimile celebrităţilor îngheţau de frică.

— Nu mai pot răbda, Nikolai Alexandrovici. Poate că dacă am porni la atac... Fiindcă ori aşa, ori aşa...

— Fugi puţin, Iurik, să te încălzeşti. Nimănui nu-i e bine, dar toţi rabdă.

Korniloviştii îşi aşezară armele în piramidă şi, fără să se sinchisească de şrapnelele care explodau sus de tot, se luau la trântă sau îşi cărau pumni în spinare. Atent să nu se depărteze de pluton, iuncherul începu să alerge între un hat de tarla şi un stâlpuşor bătut acolo cine ştie pentru ce. Mantaua lui scorţoasă de ger trosnea la fiecare mişcare, degetele-i înţepenite abia ţineau puşca pe al cărei pat se aşternuse o pojghiţă de gheaţă.

La adăpostul întunericului, regimentul de ofiţeri „Markov” înaintă tiptil până aproape de mal.

— Domnilor, domnilor, îi dăscălea încetişor Markov, alergând de colo-colo de-a lungul şirurilor de oameni şi

plesnindu-şi cizmele cu cravaşa. Până dimineaţa ne facem sloi. Ajutor n-are de unde să ne vină. Trebuie să îndrăznim.

— Pe dumneavoastră vă urmăm şi-n foc, şi-n apă.

— Mulţumesc, domnilor! Vă mulţumesc pentru încredere! Generalul îşi smulse căciula turbănită de zăpadă fleşcăită şi îşi făcu semnul crucii. Şi-acum, după mine, cu Dumnezeu înainte!

Ridică arma deasupra capului şi intră cel dintâi în apă.

Staniţa fu luată...

După o scurtă odihnă, armata trecu apa Kubanului lângă Elisavetinskaia şi asedià oraşul din trei părţi.

La capătul a două zile de luptă înverşunată, victoria încă nu se întrevedea.

Kornilov ordonă lui Nejenţev să se prezinte la statul-major.

— Bună ziua, dragul meu.

Nejenţev dădu să raporteze despre situaţia regimentului, dar generalul îl întrerupse:

— Lasă asta. Nu ne arde de etichetă. Stai jos şi spune: când intrăm în oraş?

— Din păcate, Lavr Gheorghevici, nu vă pot spune nimic îmbucurător. Regimentul se topeşte văzând cu ochii. Azi am atacat în două rânduri, dar n-am înaintat nici măcar cu un pas.

— Ştiu, ştiu. Am şi dat ordin ca efectivul regimentului să fie întregit cu două sute de cazaci mobilizaţi. Cum staţi cu cartuşele? Dar cu moralul? Când intrăm în oraş?

— Cartuşele sunt pe sfârşite. Oamenii sunt frânţi, adorm în tranşee. Moralul scade. Acum un ceas, când am ordonat să se reia atacul, lanţurile... nu s-au ridicat.

— Ce face?! Generalul sări ca ars şi se repezi într-un colţ al încăperii. Au refuzat kornilovişti să pornească la atac? Ruşine! Ruşine!

Comandantul regimentului plecă fruntea în pământ.

— Dacă-i aşa, stăm destul de prost, rosti Kornilov, şi căzu pe gânduri.

— Din vechiul efectiv al regimentului n-a rămas nici jumătate, iar întăririle... ştiţi şi dumneavoastră.

— Ştiu foarte bine, Mitrofan Osipovici, şi dumitale personal nu-ţi fac nicio vină. Se impune să ridicăm moralul oamenilor, să-i facem să înţeleagă că oraşul trebuie luat cu orice preţ.

— Am înţeles.

— În cele aproape două luni de când am plecat din Rostov şi până ieri, armata a executat cu cinste toate ordinele comandantului ei. Să dea înapoi acum, când trebuie să mai facă un singur efort? Nu! Decât retragere, mai bine mă împuşc. Aşa să spui regimentului.

— Lavr Gheorghevici...

— La un foc de-al nostru, bolşevicii răspund cu o salvă. Unui luptător de-al nostru ei îi opun zece... Orice zăbavă poate aduce deruta în mijlocul trupelor noastre. Azi!... Nu te mai reţin. Succes! Cu Dumnezeu înainte!

În aceeaşi zi, Nejenţev căzu ucis pe poziţie. Generalul dictă şefului de stat-major, colonelului Barţevici, căci Romanovski fusese rănit mai înainte:

Ordin

Către unităţile armatei voluntare
ferma Societăţii economice *Martie 29/1918*
din Kuban *orele 12*

Nr. 185

1. Inamicul ocupă liziera nordică a oraşului Ekaterinodar, cazărmile artileriei călare de la liziera vestică, gara Cernomorski şi păduricea aflată la nord de oraş. Pe linia ferată în direcţia litoralului Mării Negre se află un tren blindat care împiedică înaintarea noastră spre gară.

2. Întrucât a sosit gen. Markov cu unităţi ale Regimentului 1 ofiţeri, ofensiva împotriva or. Ekaterinodar va fi reluată, îndreptând lovitura principală asupra sectorului nord-vestic al oraşului.

a) Gen.-locot. Markov – brigada 1, patru companii din

Regimentul 1 ofiţeri, un batalion din Regimentul 1 vânători-Kuban, bateria 2 specială, compania 1 de geniu – va ocupa cazărmile artileriei călare, şi va continua ofensiva de-a lungul lizierei nordice, ieşind în flancul unităţilor inamice din gara Cernomorski şi trimiţând o parte din forţe de-a lungul râului Kuban, pentru asigurarea flancului drept.

b) Gen.-maior Bogaevski – brigada 2, bateria 3, fără bateria 2, şi tunul 2 al bateriei 1 speciale, un batalion din Regimentul 1 vânători-Kuban şi compania 1 ofiţeri din Regimentul de şoc „Kornilov" – înaintează în stânga generalului Markov, având ca obiectiv principal ocuparea gării Cernomorski.

c) Gen. Erdeli – brigada specială de cavalerie, fără Regimentul de cavalerie cerkez – înaintează în stânga gen. Bogaevski, ajutându-l să-şi îndeplinească misiunea, asigurându-i flancul stâng şi făcând inutilizabilă linia ferată în direcţiile Tihoreţkaia şi Kavkazskaia.

3. Atacul va începe azi, la orele 17.

4. Mă voi afla la ferma Societăţii economice din Kuban.

Gen. Kornilov

Canonada zguduia oraşul.

Cerul noptatic era învăpăiat de incendii: ardeau cazărmile artileriei, ardeau tăbăcăriile, ardeau oase şi prăvălii în obor.

Vâlvătaia şi bubuiturile atrăgeau aici detaşamente de partizani din întreg ţinutul Kubanului. Pe drumurile stepei zdrăngăneau în nori de colb căruţe cu infanterie, gonea cavaleria, iar în gară soseau într-una trenuri de la Tihoreţkaia, Kavkazskaia, Taman, Novorossiisk.

În faţa statului-major al apărării stăteau automobile de serviciu cu luminile stinse, curierii aşteptau lângă caii înşeuaţi. La intrarea principală fuma chincit îndărătul mitralierei tipograful Astafiev. Pe scări şi pe coridoare se dormea de-a valma.

Statul-major al apărării lucra fără răgaz.

Înainte să fugă din oraş, oamenii lui Pokrovski distruseseră organizaţiile revoluţionare de stânga. Mulţi bolşevici de rând fuseseră omorâţi în camerele de tortură, iar conducătorii comitetului executiv provizoriu bolşevic, pe care reuşiseră să-i prindă, fuseseră duşi din oraş ca ostatici. Fruntaşii vieţii publice a oraşului, prin mâna şi gura socialiştilor-revoluţionari şi menşevicilor, veniseră în ajutorul Radei, făcând colecte, organizând serate filantropice, înjghebând detaşamente de elevi. După fuga Radei, aceşti cameleoni politici îşi oferiră serviciile sovietelor de deputaţi. Bolşevicii nu aveau oameni îndeajuns. Unii dintre directorii numiţi de ei nici nu ştiau bine să se iscălească. Şi iscusiţii la palavre triumfară: fură admişi în organizaţiile obşteşti şi în statul-major al apărării... Cât timp ştirile de pe front erau bune, la statul-major se lucra de zor: peniţele scârţâiau, telefoanele de campanie zbârnâiau, agitatorii primeau sarcini şi plecau grăbiţi, comandanţii unităţilor nou sosite primeau misiuni de luptă, forfoteau curieri, furajori. Dar era destul să explodeze prin apropiere un obuz rătăcit sau să se audă vreun zvon alarmant, ca la statul-major să se işte panică: unii îşi înhăţau servietele, alţii valizele, secretarul îndesa procesele-verbale prin buzunare şi în liniştea aceea încordată nu se auzeau decât uşi şi sertare trântite.

Într-un colţ, întins pe divan, cu un ştergar ud pe frunte, stătea foarte tânărul comandant suprem al Republicii Kubano-Cernomorskaia, Avtonomov.

— Scoală, dobitocule, îl zgâlţâia adjunctul său, Sorokin, care fusese convocat la statul-major, la o consfătuire. Atâta ştii – să zaci pe divan şi să primeşti defilări, că la război cine te-a văzut...

— Mor, gemea comandantul, care băuse zdravăn. Cheamă un doctor.

— O bătaie, asta îţi trebuie, scârbă. Civilii uneltesc să predea oraşul, iar pe tine te doare în cot.

— Vai, Ivan Lukici, dragul meu, se linguşi pe lângă Sorokin unul dintre cei mai influenţi oameni din statul-major. Nu m-aţi înţeles bine. Cine vorbeşte de retragere?

Am propus numai să mutăm statul-major la gară, în vagoane. Dacă vor năvăli iuncherii, noi, ca elemente ideologice, vom fi spânzuraţi printre primii. Rămânând fără tribuni, revoluţia va amuţi pentru multă vreme în întregul ţinut.

— O să ne împuşte, o să ne spânzure, trebuie să fugim, să fugim! buciuma din colţul opus al încăperii un alt stat-majorist. Să-i lăsăm pe albi să intre în oraş ca într-o cursă, iar apoi să-i înconjurăm şi – pac!

Sorokin se făcu foc.

— Mama voastră de civili şi trădători! Hai, luaţi-vă umbrelele, galoşii şi căraţi-vă dracului! O să rămân fără tribuni, dar cu trupele credincioase revoluţiei. Nu predau oraşul!

Bolşevicii Petea Rîjov, Frol şi pletosul anarhist Afrikanov îi strigară atunci lui Sorokin că nici ei nu sunt de acord cu colegii lor de la statul-major, dar că acesta n-a stat să-i mai asculte. Smulgându-şi sabia din teacă, Sorokin se repezi afară, răcnind:

— La luptă, prieteni, la luptă! Să ne facem datoria!

Cazacii Gaiceneţ şi Ciornîi, garda lui personală, fugiră după el, aşa cum îşi urmează dulăii stăpânul.

Pe stradă, Sorokin se pomeni faţă-n faţă cu comandantul garnizoanei, Zolotariov.

— Nemernicule! Pe front clocoteşte lupta sfântă, iar aici, în spatele liniilor, omorurile şi tâlhăriile se ţin lanţ. Bande de beţivani bat străzile, îi dezbracă pe răniţii noştri şi sperie populaţia. Santinelele fumează în post, stau la taclale şi nici nu ţin seama de regulament. Şi mie îmi place să beau, dar o fac când nu-s lupte.

Zolotariov se străduia să stea smirnă şi tot îngăima la scuze. Comandantul îl înşfăcă de umeri şi-l izbi de câteva ori cu capul de gard.

— Ticălosule... Tu care ai datoria să iei toate măsurile impuse de raţiune şi de conştiinţă ca să-i îndrepţi pe beţivi, şi pe hoţi, bei, furi şi petreci nopţi în şir cu târfele.

— Te rog să mă ierţi...

— Hai, du-te. Dacă te mai prind o dată beat, te împuşc.

Ordon: liniştea să fie numaidecât restabilită şi menţinută. Orice fărădelege să fie reprimată cu glonţul.

Când comandantul garnizoanei salută cu mâna la chipiu sub mâneca largă a mantalei lui cercheze străluci o brăţară. Sorokin îl ameninţă cu cravaşa, apoi sări în spinarea armăsarului şi se depărtă în galop. Ulterior, Zolotariov avea să fie executat prin împuşcare din ordinul comitetului revoluţionar. Avtonomov, care curând după evenimentele înfăţişate aici, începu să facă pe Bonaparte şi întoarse tunurile împotriva Consiliului Comisarilor Poporului din Kuban, fu înfierat şi mătrăşit. După îndepărtarea lui Avtonomov şi a lui Kalnin, comandant suprem fu ales Sorokin.

Frol ieşi în stradă.

Schijele obuzelor care explodau la mare înălţime, băteau darabana pe tabla acoperişurilor. Firmele atârnau hâite, gata să cadă. Ferestrele scuipau pe trotuare geamurile zobite. Dintre pietrele caldarâmului răscolit se zbârlea o şină de tramvai răsucită ca un tirbuşon.

Dinspre gară se scurgeau trupe pe toate străzile, în pas de voie.

Din suburbiile muncitoreşti Dubinka şi Pokrovka, lumea dădea năvală ca la miting: se ridicară cu mic, cu mare şi veniră sub arme. Frică nu avea niciunul. Veneau hotărâţi, cu pieptul înainte.

Treceau huruind atelaje de artilerie, treceau brecuri ale Crucii Roşii şi furgoane militare cu numere. Treceau partizani cu şepci, căciuli cu apărătoare pentru urechi şi ceafă, pălării de pai, cojoace rupte, mantale şi mai bunicele, şi de reformă, zdrenţe peticite. Pe un cheson şedea un artilerist îmbrăcat cu o blană de samur desfăcută în lături. Ceva mai încolo, un marinar cu pinteni puşi pe piciorul gol şi cu o umbreluţă de dantelă deasupra capului, se legăna în spinarea unui cal neînşeuat.

Pe trotuare, întrecând convoaiele, trecea în trap cavaleria.

Şade domnu’ general
Cu ochii la caşcaval.
Hait! strigăm cu toţii în cor
Rusia e-a săracilor...

Vuia strada de la un capăt la altul.

Ofiţere tinerel,
Valea, ce stai?
Că de pun mâna pe tine
E vai...

„Asta e!” se înfioră de bucurie Frol. I se puse un nod în gât şi emoţia îi umezi ochii. Intră în rânduri şi porni în cadenţa cântecului:

Hei, ofiţeraş,
Cu-argintiu găitan,
Te mai ţin picioarele?...
Tunde-o din Kuban...

În uşa unei spălătorii se căina şi bocea o babă:

— Sărăcuţii de ei, n-au şi ei mamă, n-au şi ei tată? Că la moarte se duc!

Un zdrahon de fată, cu buza de iepure, o tot trăgea din uşă.

— Haidem, tuşă Ana, matale nu te băga, dracu-i ştie ce fel de oameni sunt.

— Şi eu-s orfană, fetico, ştiu ce-amară e viaţa fără tată şi fără mamă... Treizeci de anişori bătuţi pe muche am stat slujnică la don’ colonel Şablîkin, mi-am ros mâinile spălându-i, uite – şi-i arătă mâinile mâncate de leşie – m-am spetit slugărindu-i, de-am rămas numai piele pe os, ca acuma la bătrâneţe, ibovnica lui, Aglaiuşka, să m-arunce în stradă.

— Of, iar povestea asta! Dacă mi-o mai spui o dată se-ntorc şi maţele în mine! Haidem!

— M-a aruncat în stradă şi puţin îi pasă. Da’ eu pe ce să-mi odihnesc capul meu cărunt, da’ mie cine o să-mi dea o

bucată de pâine? Să le veniţi de hac, copilaşii mei, diavolilor ăstora îmbuibaţi, să le faceţi osânzele cobză, să afle şi ei câtă durere e pe lumea asta…

Mâna roşie, mâncată de leşie a bătrânei făcea în aer semnul crucii, binecuvântând companiile care treceau.

Mereu soseau noi întăriri.

Străzile şi curţile dinspre râu, din jurul oborului şi grădinilor, erau înţesate de oameni şi căruţe.

Era în a patra zi de luptă.

De pe poziţii veneau răniţi, care dus de braţ, care pe brancardă. Unii mergeau singuri, încetinel, abia trăgându-şi picioarele lovite, astupându-şi rănile sângerânde, oprindu-se să mai răsufle la umbra caselor şi a gardurilor. Pe caldarâm se târa pe brânci un copilandru rănit. „Îmi îngheaţă sângele-n vine!” şopti el sanitarului care se repezi să-l ajute, şi îşi dădu sufletul strângând un stâlp în braţe. Dând peste oameni, trecu în pas săltat un cal înşeuat, iar maţele prăvălite dintre coastele sfârtecate se târau după el pe pietre.

În spatele unui zid de cărămidă se încropi un post de prim ajutor. Stropit cu sânge pân-la mustăţi de ziceai că e un parlagiu, felcerul desfăcea cu un brici cusăturile de la mâneci şi de la pantaloni, scotea cizmele de pe picioarele străpunse de gloanţe. Câteva femei plânse şi sfârşite de oboseală îngrijeau de răniţi.

— Uh, u-uh! ţipă deodată una dintre ele, recunoscându-şi bărbatul cu o rană căscată în piept, din care şuvoia sângele. Ieşită din minţi, femeia îşi smulse basmaua şi încercă să i-o îndese în rană. Sanitarii o luară pe sus de acolo.

Localnicii îi înconjurau pe răniţi, îi întrebau cum merg luptele, îi îmbiau cu tutun şi pâine.

Vaska Galagan povestea ca pe apă:

— În zori, vine glonţ un ăla într-o jerpelitură de manta, da’ noi îl citim după mutră că-i domnişor. Bâzâie: „Trădare, fraţilor!” întrebăm: „Unde e trădare, mă?” „Comandanţii noştri, zice, sunt unul mai tâmpit ca altul. Glonţul de ei – scurt! Sorokin, zice, semnalizează aiurea şi toate obuzele

pe care le trageţi pică în râu.” Noi de colo: „Da’ mătăluţă cine eşti?” „Sunt artificier, zice, la batalionul de geniu. Moarte comandanţilor trădători, scapă cine poate!” Atunci îl luăm repede: „Actele!” El – tuleo! Ehei, numai că nu-i merge cu noi! Punem mâna pe el, îl trântim la pământ şi-i facem percheziţie. Îi scoatem o cizmă – avea un steag alb sub obiele; tragem şi-a doua cizmă – o pereche de epoleţi. „Ai vrut să ne-arunci praf în nădragi, mă, lepra dracului!?” Scânceşte: „Îndurare, frăţiorilor, măcar că nu-s artificier, ci locotenent, sunt republican get-beget şi iubesc revoluţia şi norodul de rând”. Răcnim la el: „Ne-i fi iubind tu, da’ noi de ce v-am iubi pe-alde voi?” N-apucăm bine să-l dăm de-a dura într-un şanţ, că auzim: bu-bu-bu, ta-ta-ta-ta. Pe tot frontul, lanţurile lor se ridică şi pornesc la atac. Da’ le-am arătat noi, mamă-mamă! Mormane zac acolo!

Bum!

Un tun trase din ulicioară şi se smuci ostenit îndărăt.

— Bătaie lungă! strigă observatorul de pe acoperiş.

Bum!

— Bun aşa!

Bum!

— În plin! Zi mereu!

Pe afetul unui tun scos din luptă, Vanea Gribov, cizmar de mahala, cânta la o sărăcie de armonică. La fiecare detunătură tresărea, apoi se prăpădea de râs.

— Arde-i, Mikişa, că tot nu e Dumnezeu!

Sub gard, cu faţa la pământ şi cu braţele azvârlite în lături, zăcea un flăcău. Avea haina arsă între umeri. Sanitarii îl apucară de picioare, să-l salte în căruţa în care strângeau pe cei ucişi.

— Care eşti, mă? mârâi flăcăul deschizând un ochi cenuşiu.

— Trăieşti?

— Ia mai duceţi-vă-n...

Flăcăul se întoarse pe o parte şi după o clipă îl auziră sforăind.

— Ete-te, domnule! se minunau oamenii în jur. Moartea în cârcă, tunul la ureche, iar dumnealui trage la aghioase.

Îndoit de mijloc, Frol străbătu în fugă un loc descoperit şi sări într-o tranşee plină de oameni. Care mai slobozea câte un glonţ, care le soilea cu puşca în braţe. Suflând zgomotos, doi soldaţi bătrâni beau ceai – naiba ştie cum făcuseră ei rost de ceai.

— Da’ de cine te-ai speriat, Petka?

— Tii, nenică, am tras azi-noapte o spaimă soră cu moartea! vorbi Petka, dând ochii peste cap, lăsându-şi o clipă treaba, căci tocmai punea o bandă de mitralieră. Totul vuia în jur, se cutremura pământul, gloanţele scăpărau la doi paşi de mine. Din ţevile încinse ale mitralierelor curgea plumb topit, răniţii gemeau şi, colac peste pupăză, îi auzeam pe chineji gâgâind în întuneric. Ce mai încolo şi-ncoace, am luat-o la sănătoasa. Acasă, am tras o soamnă pe cinste şi cum s-a crăpat de ziuă m-am întors aici. Mama n-a vrut să mă lase, da’ am sărit pe fereastră.

De undeva se auziră goarnele, sunând lung şi pătrunzător.

Un „ura-a-a!” izbucni asurzit şi crescu treptat dinspre flancuri, apoi cuprinse toată linia de luptă.

În tranşee totul se puse în mişcare.

— Iar se bagă! bombăni unul dintre cei doi cu ceaiul şi, punând cana la o parte, se ridică apucând arma.

Pe arătura neagră a unei grădini din apropiere înaintau târâş ofiţerii.

— Nenică, lasă-mă să trag şi eu o dată, se rugă Petka.

— Să nu care cumva, diavole! îl repezi bătrânul! Stai binişor şi nu scoate nasul afară.

Frol nu apucă să istovească nici măcar o bandă, fiindcă mitraliera se înţepeni. Cum nu se pricepu să-i dea de rost, se repezi la mitraliera vecină, îndărătul căreia se zvârcolea maghiarul Franz, cu nişte mustăţi stufoase din care se prelingea o spumă trandafirie.

Pălită parcă de sminteală, artileria dezlănţui un foc cumplit. Potopul urlător de oţel opri atacanţii în loc.

O clipă.

şi lanţurile se traseră înapoi.

Înainte să amuţească trilurile cadenţate ale mitralierelor,

dinspre gara Cernomorski răsunară glasurile argintii ale fanfarei şi în văzul inamicului, înconjurat de suită, Sorokin îşi făcu apariţia pe front jucând lezghinka şi fulgerând aerul din două pistoale. Nişte partizani îl prinseră pe comandant de pulpanele mantalei zmeurii şi-l traseră la ei în tranşee.

În faţa tranşeelor, lângă reţelele de sârmă ghimpată, gemeau răniţii. Cu sticle de apă legate de gât, Petka se târa spre ei. Un obuz tras cu mâna bună de unul îl nimeri pe Kornilov. Denikin, care preluă comanda, ridică asediul şi armata o rupse la fugă, lăsând în drum tunuri, trenuri regimentare şi sute de răniţi.

Era o minunată dimineaţă de primăvară.

Câmpul de luptă oferea o privelişte dezolantă. Peste tot – cartuşe trase, cutii de conserve goale, cartuşiere, schije, obiele murdare, cârpe însângerate şi cadavre, cadavre... Apele râului erau grele de peşti morţi purtaţi la vale. Hoituri de cai pluteau în unde, legănându-se şi învârtindu-se. Puţea până departe a carne stricată.

Dar viii cu viii.

— Infanteria, în căruţe!... Cavaleria, înainte!...

Pufăie locomotiva
Şi gonesc vagoanele,
Ofiţerii pe cel mal
Rup de zor galoanele...

Muzica răscolea inimile.

Porni Sorokin la atac,
Zâmbind a nepăsare;
Degrabă iuncherii şi-au luat
În cârcă goana-mare...

Şi din nou, hărţuindu-l la tot pasul, partizanii îl fugăriră pe inamic prin stepe. Ei împletiră în coamele cailor cele dintâi flori, iar în cozi le prinseră epoleţi împodobiţi cu aur ori cu argint, dar înnegriţi deopotrivă de sânge închegat.

Învingătorii petrec

În Rusia e revoluţie:
văpaie, strigăt, mânie,
puhoaie revărsate.

ÎN VAGON, VORBELE NU CONTENESC TOT drumul.

Despre ce se discută cu atâta aprindere?

— Una-i una şi două-s mai multe: jos burjuii, asta-i!

— Jos, ieşi-le-ar sufletul.

— Mă, fraţilor...

— Pământul e-al nostru, cu iarba, cu tot ce-i pe el.

— Da' boturile albe?

— Nu ne speriem noi de ei. Arme avem, de ochit ştim.

— Asta cam aşa e...

— A noastră e puterea şi-a noastră-i cârmuirea... Îi strivim în picioare, terci îi facem.

Se încrucişează două trenuri.

— Ura... Aaa...

Oamenii agită armele, flutură căciulile.

— La pastramă cu burjuii!

— Jos epoleţii! Să le dăm la cap iuncherilor!

— Ajunge cât au călătorit şi-au chefuit. Acuma să ne plimbăm noi.

— Jos capitalul, tovarăşi, dă-i înainte fără milă!

— Jo-o-os...

Şi încă multă vreme în urma trenurilor răsună sudalme, explozii de râsete, împuşcături trase în aer.

Munţii îşi desfăcură încleştarea şi în faţa lor apăru marea ca un zid. De o parte şi de alta a liniei ferate prinseră a se perinda căsuţele suburbiei muncitoreşti. Învăluit în rotocoale de abur, trenul opri la peron.

Maxim sări din vagon şi se adresă unui soldat tânăr care fugea undeva, cu o legătură de ceapă verde în mână.

— Unde-i comandantul?

— Mă, neamule, chestie sirioasă! răspunse flăcăul, ştergându-şi faţa năduşită cu poala mantalei. Da’ dacă s-apucă foştii combatanţi de treaba asta, o scot ei la capăt. Le rânduiesc ei pe toate cât ai zice peşte.

— Tu auzişi ce te-am întrebat eu, mă?

— Păzea, excelenţelor, acu’ e acu’! zise flăcăul şi, făcându-i semn de rămas bun cu legătura de ceapă, fugi mai departe.

„Asta vine de la miting, bănui Maxim, urmărindu-l cu privirea. L-a răscolit tare de tot de umblă aşa năuc.”

Forfotă, gălăgie, înghesuială... Maxim intră în clădirea gării.

— Unde-i comandantul, veni-i-ar rău să-i vină?!

— Eu sunt comandantul.

— Am o treabă cu tine.

— Cine eşti dumneata? De unde? se trezi de-a binelea omul, ridicându-şi de pe masă faţa umflată de somn. Să văd ţidula.

Maxim se întoarse cu spatele, se descheie la prohab şi scoase dintr-un buzunar secret documentul cerut.

— „To-to (un căscat) varăşul este de-ta (un căscat) detaşat după arme (un căscat). Sus-ţi-ne-rea puterii revo-lu-ţio-nare lo... (un căscat) locale”... citi cu glas tare comandantul, apoi, cu degetul muiat în gură, frecă ştampila, se răsturnă în fotoliul moale şi-şi trase şapca pe ochi. – Nu depinde de mine.

— Cum adică?

— Uite aşa... răspunse omul fără să se mai uite la el.

— Cum adică aşa?

— Cum auzi, mormăi celălalt pe jumătate adormit.

— Halal comandant care n-are o rezervă de arme! Dacă atacă urgent contrarevoluţia, ce te faci?

— Hm-mm! făcu comandantul. Capul îi căzu pe masă şi începu numaidecât să mâne porcii la jir.

— Să te ia dracu! se înfurie Maxim. Scuipă pe perete peste capul adormitului, îi trase binişor din mână împuternicirea şi porni spre oraş.

SOVIETUL DE DEPUTAŢI
AI MUNCITORILOR, SOLDAŢILOR,
ŢĂRANILOR ŞI CAZACILOR DIN NOVOROSSIISK

Pe scări, paliere şi în săli se înghesuia la omenire, de nu aveai unde să arunci un ac: moldoveni de pe ţărmul Mării Negre veniţi să stăruie să li se mărească loturile; colonişti nemţi care căutau dreptate împotriva samavolniciei cazacilor; foşti combatanţi – marinari şi muncitori, alergând după treburile lor. În mijlocul forfotei, un soldat vindea linguri de argint.

Încercă Maxim într-o încăpere – îl bufni o năbuşeală, de crezu că se sufocă: şedinţă; încercă într-alta – conferinţă cu bătaie; într-a treia – o cămăruţă – comisarul local de finanţe, urmărit de privirile admirative ale spectatorilor ocazionali, făcea bani din hârtie albă, obişnuită.

Văzând aşa, Maxim se postă în uşă şi orice nacealnic trecea, îl apuca de mânecă:

— Arme...

Unul striga că-i grăbit, altul că n-are timp şi nimeni nu se oprea să stea de vorbă cu delegatul staniţei. „Ce să fac?” se frământa Maxim. „Îmi vine să urlu. Cum să mă-ntorc în staniţă cu mâna goală?...” De necaz, îl răzbi foamea. Se aşează pe pervazul unei ferestre, scoase pâinea şi când să-şi taie o felie de slănină, pe cine îi văd ochii? Pe Vaska Galagan.

— Bună, suflete!

— Chiar tu eşti, tovărăşelule? Scăpaşi cu viaţă?

— Ei, na, că mă sperii eu de un glonţ!

— Mă, prietene, nici nu ştii ce bine îmi pare!

Vaska făcu semn spre fârtaţii lui să se apropie şi le povesti, aşa cum ştia el, cum au gonit cu maşina pe-alături ea cu drumul, cum au dormit la un popă şi cum el, Vaska, a petrecut o noapte întreagă într-un horn. Când îi pufnea râsul pe marinari, curgea tencuiala din tavan, iar tapetul scorojit din clădirea sovietului se răsucea ca talaşul.

— Ce vânt te-aduce la oraş, mă leatule?

Maxim arătă împuternicirea. Galagan râse.

— Nu faci tu rost de arme. În sovietul ăsta s-a băgat cine vrei şi cine nu vrei: şi bolşevici, şi menşevici şi cadeţi şi leprele de eseri.

— Păi ce fel de soviet e ăsta, fără putere oblăduitoare? Da' dacă năvăleşte urgent contrarevoluţia, ce, o să stea cu mâinile-n sân?

— Ai greşit adresa, băiatule.

Maxim îl prinse de mâneca bluzei şi-l rugă de toţi Dumnezeii:

— Mă Vasiok, mă frate-meu, eu nu pot să mă-ntorc în staniţă fără arme... Pentru ce-am pătimit şi ne-am ofticat noi pe front?... De ce să răbdăm ca-n soviete să poruncească menşevicii de care ni s-a acrit?... Să-i jupuim de pielea lor aia poleită... Tot Kubanul e contra, treizeci de mii de cazaci...

— Linişteşte-te, inimioară, îţi facem noi rost de arme.

— Zău?

— Vorba-i vorbă.

— Da' sovietul?

— Sovietul? Vax, o hârâitoare nenorocită... Totul e-n mâna noastră – casele, palatele şi aşa mai departe.

Maxim se zăpăci de bucurie. Uită pe pervazul ferestrei şi coltucul de pâine, şi bucata de slănină.

Marinarii mergeau braţ la braţ, cântând în gura mare şi ocupând tot latul străzii. Maxim îi urma cu sacul în spinare.

Un colţ, al doilea, şi intrară grămadă la hotelul „Rossia". Înăuntru, mormane de lucruri, fel de fel. Colea un geamantan, dincolo un balot de nu-l ridicau nici doi oameni. Şi tablouri, şi sofale, şi perdele de mătase. Pe jos sticle goale, pe mese pâini întregi de secară şi cârnaţi neîncepuţi. Vaze pline de fructe, iar pe platouri aurite se movileau castraveţi muraţi şi varză acră.

Flămândul de Maxim se înfipse la potol. Vaska destupă o sticlă de şampanie.

— Ce-am mai gonit atunci cu maşina pe-alăturea de drum! Ţii minte? Hai noroc! Dar povestea cu hornul? Noroc şi bucurie!

Şi cum să nu bea când şi-au adus aminte de tărăşenia cu cizmele popii! Într-un târziu, marinarii! Îşi luă musafirul de mână, îl scoase printr-o uşă de sticlă în balcon şi, arătând cu mâna în toate părţile, îi spuse:

— Uite Crimeea. Acolo-s nemţii... Uite Ucraina cea bogată în grâne. Toată au ocupat-o scârbele şi-au silit flota noastră s-o întindă până aici.

— Nemţii?

— Nemţii, bătu-i-ar... *Eins-zwei,* cică să le predăm flota în baza acordului de la Brest-Litovsk! Să-şi pună pofta-n cui! Dă foc la cazane şi şterge-o încoace. După ce-o să bem tot vinul până la ultimul strop, o să pornim mai departe, pustiind ţărmurile. Murim la datorie, da' nu ne predăm.

— Păi de ce să mori, Vaska?

— Eu? Să mor? Niciodată în viaţă... O să trăim de-o să pierdem şi numărul anilor. Că tot drumul l-am făcut prin foc, luptând. La tot pasul, sabotaj, presiune maximă. Da' şi noi când i-am luat la scărmănat... I-am bătut şi pe haidamaci, am bătut şi Rada, lângă Belgrad i-am ars una şi lui Kornilov, pe Don ne-am hărtănit cu Kaledin, în Crimeea ne-am luptat cu tătarii, am înecat ofiţeri în apele Sevastopolului: o piatră de gât şi bâldâbâc în abisul mărilor! Le-am plătit scârbelor pentru „Potemkin" şi „Oceakov".

— Să-i smulgem din rădăcini!

— Aia e, şefule. Care-i ofiţer, e şi contra. Înjunghie-l, taie-l, dă-i la cap, fă-l una cu pământul, nu cruţa bestiile astea nici cât păr are peştele... Ai auzit de detaşamentul lui Mokrousov? Noi suntem, flota de pe Marea Neagră... Pe ofiţeri i-am făcut fifti-fifti pe jumate şi-acuma ne suntem singuri stăpâni... În comitetele de navă avem tot fârtaţi de-ai noştri, niciun ochelarist! Ţinem la adunări şi mitinguri... Îi ardem câte o sută de rezoluţii pe zi: jurăm, jurăm, şi iar jurăm, jos contrarevoluţia, scurt, punct!

Marea ferecată mustea de o forţă leneşă.

Pe navele aliniate şir ce fumegau în raza portului era arborat marele pavoaz. În fiecare dimineaţă, radioemiţătorul cuirasatului „Volea" transmitea numai pentru escadră ştiri politice, dispoziţii, felicitări, sub anunţuri ca

acesta:

A
ten
ţiune
atenţiune
astăsearăîngră
dinapublicăvaavea
locpescenadeschisăsubce
rulliberunmitingconcertşam
paniedanspânădimineaţaintrare
aliberămarinariidinflotamilitarăsunt
invitaţifărăexcepţietrăiascătrăiascăjos
josjostrăiascăFlotanoastrăliberăTROICA

Maxim cerceta prin binoclu siluetele masive ale navelor, turelele ameninţătoare, tunurile învelite cu huse şi se minuna:

— Mă, ce putere...

— Toată flota Mării Negre! spuse mândru Vaska. Echipajele sunt pe ţărm... Douăşpe mii de marinari! Îţi dai seama ce tămbălău? Palatele pârâie, hotelurile şi casele burjuilor sunt ticsite cu ai noştri... Despre sovietul local, nici nu merită să vorbim. „Să vină şampanie!” Şi împuţitul ăsta de soviet cară pe nave şampanie din pivniţele Abrau-Diurso. Porţia săptămânală – două găleţi de cap. Şi nu e scump. La preţ fix. Iar noaptea, mână, birjar! Trăpaşii ne duc ca vântul, pe birjari îi înecăm în băutură şi-n bani de-ai lui Kerenski. Apoi, ni se face chef să ne plimbăm cu automobilul. Zor-nevoie! Iar maşini în oraş-ioc. Haida grămadă la soviet. „Dă-ne maşină! Huo, civilule, huo, provincie. Ieşi degrabă cu maşina, c-altminterea te-a văzut Dumnezeu!” Atunci membrul de serviciu scoate capul pe ferestruică. E îmbrăcat cu manta soldăţească, da’ dinţii de aur îi clănţăne de frică în gură: „Tovarăşi...” „Huo!” „Tovarăşi, şi eu am luptat pe front trei ani în şir, da’ sovietul n-are automobile. Aveţi nivel şi trebuie să...” „Nu umbla cu iordane! Unde aţi prăpădit automobilele? Le-aţi

dat pe băutură? Ori le ţineţi pentru nemţi?... Acuş îţi luăm sufletul să ne facem mănuşi din el.” „Tovarăşi, scânceşte membrul, aveţi milă, am o mamă bătrână...” Ţi-ai găsit! Urlăm în cor şi, în joacă, tragem în sus. Membrul, crezând că tragem în el, da’ nu nimerim, când se piteşte după zid, când s-arată iar după ferestruică şi se perpeleşte al dracului, ca şarpele în foc. Ţipă cât îl ţine gura: „Eu n-am nimic contra, şi eu sunt soldat... În loc de maşini, sovietul vă cinsteşte bravura cu o sticlă de şampanie de căciulă...” „Puţin! Şi dacă zici c-ai fost pe front, de ce ai botul aşa gros?!” După o lungă tocmeală, scoatem câte două sticle de om, apoi încă două supliment şi ne retragem frumos, cuminte.

Marinarul turuia fără încetare, vorbind despre rânduielile din oraş, despre front, istorisind isprăvile şi faptele vitejeşti ale tovarăşilor de luptă.

Jos, pe stradă, trecu în urlete sălbatice, în cântec de armonică şi în zvon de zurgălăi, o nuntă.

Vasea, care se aplecase grozav peste balcon, ca să vadă mai bine, îşi trecu limba pe buzele-i roşii şi crăpate, apoi urmă cu şi mai multă înflăcărare:

— Piţipoancele se prăpădesc după noi... Nunţile se ţin lanţ şi tot într-un chef o ducem... Mirese – cu toptanul! Nu e ceas, nu e minut să nu fie o nuntă pe undeva. Cu cavaleri şi domnişoare de onoare, mă rog, cum scrie la carte. Avem şi verighete, c-am luat destule de la ofiţerii kornilovişti, le-am luat cu deşte cu tot... La biserică e cununie zi şi noapte, de-au răguşit pletoşii slujind cununii, urlă muzica, de saltă acoperişul... Putere avem berechet, bani aşijderea, toată lumea cântă şi joacă de duduie. Ridicăm oraşul în slăvi... Chiolhanuri, beţii, zăpăceală, uragan – să tot trăieşti!

— Măi Vasea, îi curmă vorba Maxim, potrivind binoclul, nu pot desluşi ce naiba se tot bălăbăneşte acolo?

— Unde? Marinarul duse binoclul la ochi şi izbucni în râs. O opincă, măi frate!

— Ei, na!

— Să moară cine minte. Ştii, ăsta-i un semn că ni-e cugetul liber: la o parte pantoful şi ghetuţa, că vine

opincuţa...

Vaska se tolăni într-un fotoliu de paie şi pleoapele îi căzură peste ochii injectaţi. Moţăi aşa vreo câteva minute, apoi avu o tresărire puternică, scoase din buzunar o cutiuţă lăcuită cu cocaină şi-şi umplu nările umflate. Scuturâ din cap cu desfătare şi lipindu-i lui Maxim o palmă peste şezutul puţintel, îşi luă vorba de unde o lăsase:

— Conform ordinului, navele au arborat steagul roşu, da' băieţilor nu li se pare destul... Fiecare cu dichisul lui... Ucrainienii pun alături de steagul roşu unul galben şi albastru, moldovenii – drapelul lor naţional, şi-adică de ce noi, ruşii, să fim mai prejos, ai?... Să punem lângă steagul roşu pavilionul ăla vechi cu sfântul Andrei, parcă nu merge. Atunci, ce ne-am zis? Hai să-l băgăm în sperieţi pe duşman – agăţăm de catarg opinca noastră rusească, să tremure Europa...

Încredinţat de atotputernicia prietenului său, care făgăduise să-i facă rost de arme, Maxim se ţinea scai după el. Dar cum se brodi ca tocmai în ziua aceea Vaska să se însoare, nu voia să audă, în ruptul capului, de niciun fel de treburi.

...La ospăţul de nuntă, Vaska şi Margaritocika îşi zâmbesc duios. El e în uniformă de sus până jos, cu arme de tot felul agăţate pe deasupra. Ea e gătită cu o bluză marinărească nou-nouţă – darul mirelui... Vaska îşi face de cap: o ia pe mireasă de gât şi o pupă pe guriţă, bea vârtos, sparge pahare şi se laudă:

— ...servit natur şi cu sos!

Fârtaţii ţipă cum că nu-l cred pe cuvânt.

. . . . . .

— Ho-ho-ho!

— Ha-ha-ha!

Lui Vaska îi sare ţandăra.

— Da' ce, eu sunt de râsul vostru?

Face rămăşag şi, ochind cu două revolvere Colt dintr-o dată, doboară sticlele goale înşirate pe pian.

Femeile ţipă, fârtaţii petrec...

— Voi, marinarii, sunteţi grozavi! strigă Maxim din

celălalt capăt al mesei. Da’ ce mă fac eu: ştii, armele? Staniţa aşteaptă.

— Arme, acum, când mă-nsor? Stai să isprăvim cu nunta, şi-atuncea...

Ce le mai fierbea Vaska, cu coatele repezite în lături, dansurile marinăreşti – şi ceciotka[6] şi „puişor” şi „broscoiul”...

— Cine noaptea chefuieşte, zilele îşi înmulţeşte!

Lui Maxim îi tot cădea capul pe masă, dar exploziile de veselie din jur îl făceau să holbeze ochii...

Într-un colţ, câţiva marinari jucau cărţi. Drept miză – aurării, ceasuri, inele. Bancnotele nici nu le numărau, măsurau teancul din ochi.

Tata socru – cu plastron şi cu gambeta turtită, dată pe ceafă, juca şi el – democrat! – „kamarinskaia” Marinarii îl luau în tărbacă şi răcneau:

— Să mori de râs, nu şagă, Tatianuşka, dragă...

— Clămpăne mai tare din buzoaie, să se veselească musafirii.

— Acum să ne zici „Iablociko”, al nostru, marinăresc.

— Arde-i, burjuiule, de toţi banii.

Soacra şuşotea tremurat deasupra tinerilor căsătoriţi:

— E o fată fină, simţitoare şi cuminte, cuminte... A terminat liceul cu medalie de aur... Ca pe Dumnezeu te rog, Vasili Petrovici, fii bun şi delicat cu ea... E încă un copil...

Înduioşat de-i dădură lacrimile, Vaska risipi la picioarele soacrei toate făgăduielile cerute:

— Vai, mamă-soacră, avem şi noi cap... Vai, mamă-soacră, ca pe palme o s-o ţin...

Margaritocika, la pian – zdrang, zdrang, haide să cânte ceva din gură, dar glăsciorul ei ca de ceară se topi în vălmăşagul de zbierete zoologice:

Foicică merişor,
Pe-un butoi aştept cu dor.
Las-că vii tu, marinar,
Să-i tragem un chef şucar....

[6] Dans popular asemănător cu stepul.

Jos, în stradă, un cor de glasuri le ţinu isonul cu chiote şi şuierături. Geamul sări în ţăndări şi în cadrul ferestrei răsări o mutră scăpărând de-o veselie frenetică.

— Oho, aici e bairam!

Afară, miting fulger.

— E nuntă...

— Straşnic.

— Mergem şi noi un ceas?

— Dă-i bătaie! Babord!

Mirele se aplecă pe fereastră şi, ghicind în întuneric bluzele albe, marinăreşti, îi pofti stăruitor:

— Intraţi, fraţilor, loc e, băutură se găseşte, haida înăuntru.

Bun e mărul rumenit
Servit pe-o tăviţă.
De soaţă mi s-a acrit
Mi-e de o fetiţă...

Casa vuia şi duduia...

Băură toată şampania, tot basamacul, tot spirtul... Spre ziuă, tata-socru aduse pe sus o damigeană de vin aproape oţeţit. Nu făcură nazuri şi băură şi damigeana. Dormiră claie peste grămadă, pe cioburi de farfurii şi pahare, pe resturi de mâncare călcate în picioare. Ca să se dreagă, dădură iama în nişte zeamă de murături.

Cineva băgă de seamă că Vaska lipseşte...

— Vai, vai, unde-i mirele?

— S-a dus mirele, fiuuu!

Soacra plângea şi-şi sufla nasul într-o batistuţă... Margaritocika bocea cât o ţinea gura, dar nu uita să-şi împrospăteze obrăjorii obosiţi... Cavalerii de onoare storceau din sticle ultimii stropi de băutură şi se apucară să le peţească pe prietenele miresei...

Maxim se repezi să-l caute pe Vaska – degeaba.

Cică o întinsese pe front, ori poate în altă parte, cine ştie! Cică l-a văzut careva seara în oraş, la teatru, unde a spart

câteva oglinzi... Apoi ieşi zvonul că o actriţă franţuzoaică s-a îndrăgostit de Vaska şi el, fără multă vorbă, a remorcat-o de-a dreptul la baie. Băftos marinarul! Dar şi lăudăros: „Artistă, prinţesă şi muiere cum nu se mai ezistă!” Când veniră fârtaţii să-l felicite, aoleu! Ce artistă – era descântata de Klavka Funduliţă, o aia cum n-a văzut pământul şi pe deasupra şi slută ca muma pădurii. Cine n-o ştia?

Vaska, de felul lui, avea inima bună, dar atunci se făcu foc:

— Mă buleandră...

Îi arse vreo două peste bot şi gata socoteala. Că aşa era Vaska, nu ştia multe.

Gem şi clatină clădirile
dănţuie străzile...

Un chinez rezemat de un gard plângea de ţi se rupea inima:

— Volgulea, molgulea...

Marinarii, care tocmai ieşiseră grămadă din hotel, buluc în jurul chinezului:

— Ce vor să spună lacrimile tale?

— Volgulea, molgulea... Eu tlutit – tlutit, ta bănişolii s-a tus şi-acum ţicăli nu, pâine nu! Voi de la cale vapol?

În timp ce vorbea, lacrimile îi curgeau şiroaie.

— Ho, ho, amărâtule, şterge-ţi lacrimile şi hai cu noi...

— Eu tlutit...

— Ai, ai, ai, ce ruşine, peste tot e libertate, şi tu boceşti ca o babă! Şi, tu, ăla, ce te muiaşi aşa? Ţin-te mă, să nu pici!

Braţe vânjoase îl suiră pe Maxim într-o caretă cu un perete spart, rechiziţionată de la o înaltă faţă bisericească... Lângă ei se înghesuiră Vaska Galagan, intendentul Suvorov, şi încă cineva... Împodobită cu panglici multicolore, careta se smulse din loc şi se aşternu vântului – şi caii erau voioşi, de parcă şi la ei era sărbătoare...

Ş-u-ie-r!!!

— Toată viteza!

— Dă-i! Mână-ă!

— O viaţă are omul!

Maxim nu uita nicio clipă de staniţă, de front, grijile îl ardeau la inimă, dar când încerca să le dea glas, cuvintele i se împrăştiau ca nişte raci beţi:

— Vasea, scumpule... Doamne Dumnezeule, tot Kubanul, auzi, frăţioare tot Kubanul e contra. Patruzeci de mii de cazaci...

— Las’ că-i aranjăm şi pe cazacii tăi. Îi trimitem plocon în lună.

— Pentru ce-am pătimit noi, Vaska?... Armele...

— Cruţă-ţi nervii, ostaş... O să curăţăm lumea de toate boturile albe. Să rămână numai proletarii, iar pe trântori îi băgăm în pământ, şi gata... Cât despre arme, fii pe pace. Stai să-mi fac cheful, să-mi desfăt inimioara, că atâta sărbătoare am şi eu la viaţa mea!

Sala teatrului gemea de lume. Spectatorii umpleau culoarele, intervalele, şedeau câte doi pe un scaun, şedeau şi pe balustrada din faţa scenei, cu picioarele, atârnând în fosa orchestrei.

Se juca „Aisha”.

Orchestra atacă uvertura, cortina se ridică fâlfâind.

Întinzând gâtul lui subţirel şi ţinându-şi răsuflarea, chinezul se holba fascinat la scena luminată feeric. Apoi începu să râdă şi să bată ritmul cu călcâiul gol.

— Uf, ce bine la mine, tovalăşe!

Pe faţa lui murdară lacrimile nu se uscaseră încă.

Vaska şi Suvorov înşirară sticle de şampanie pe marginea lojii şi, din când în când, mai trăgeau câte un gât. „Aisha” le făcu o impresie puternică. Plescăiau din buze şi comentau:

— Mă, ce balcoane!

— Asta, da!

— Bravo-o-o-o-o-o-o-o...

În fundul lojii trei inşi jucau cărţi. Maxim adormise sub scaune. Vaska îl zgâlţâi.

— Mergem?

— Unde?

— Până la cuirasat, să iau nişte biştari.

Îşi croiră drum prin mulţime, scăldaţi de şuvoiul răsuflărilor încinse şi se duseră în port cu careta care îi aştepta afară.

Pe nave ardeau lumini vii. Purtată de loviturile puternice ale vâslelor, barca zbura lăsând în urmă o dâră de jar licăritor. Cuirasatul „Svobodnaia Rossia” părea că vine spre ei din întuneric ca un munte de gheaţă cenuşie.

Un glas de sus:

— Care-i acolo?

— De-ai casei.

— Parola?

Marinarul care lega barca de scară înjură cu năduf. După înjurătură, cartul îl recunoscu numaidecât că e de-al lor.

Bocănind cu cizmele, străbătură în fugă puntea de metal şi coborâră în cazarmă.

Vaska deschise lădiţa lui ferecată. Înăuntru: bani de-ai lui Kerenski, bani de pe vremea lui Nicolae, grivne, carboave, bani de toate felurile. Îi dărui bunului său prieten un binoclu Zeiss.

— Uite şi portţigaretul ăsta, ia-l că merită, aur curat... Maxim ascunse binoclul în sân, dar tot răsucea portţigaretul în mână: era un lucruşor strălucitor care-i plăcea şi totodată îl făcea să se simtă, nu ştiu cum, stingherit.

— Poate că nu se cade, Vaska.

— Iar bâzâi?

— L-ai luat pe de-a moaca, ai? clipi Maxim cu un zâmbet silit.

— Ferească sfântul... Nicăieri şi niciodată n-am ciordit nici atâtica. Totul e luat de la morţi. Spune şi tu, ce să facă mortul cu un portţigaret de aur!

Maxim trebui să se dea bătut.

— Aş vrea să văd şi eu vasul. Tii, ce mai namilă! spuse el, plimbându-şi privirea de-a lungul pereţilor metalici, ferecaţi de nituri.

— S-a făcut. Ţin-te după mine.

În timp ce coborau la cazane, marinarul reluă vorba de adineauri:

— Pe distrugătorul „Pronzitelnîi” zac pe punte fără nicio

pază trei sute de lădiţe cu aur şi nimeni nu pune mâna, iar tu mă toci la cap cu jaful. Aici intră la treabă un şurub opritor, pricepi tu...

— Zău, chiar aur?

— Trei sute de lădiţe din seifurile Kievului, Harkovului... Află, leatule, că dacă prindem pe unul de-al nostru că umblă cu de-alde astea – poc! şi gata. Păi ce, crezi că aşa merge?!

În sala cazanelor totul era negru şi te trăsnea mirosul de cărbune. Fochiştii roboteau despuiaţi până la brâu. Aveau pielea tăciunită şi încrustată cu praf de cărbune. Ei aduceau târâş cărbunii în hârdaie de tuci şi scormoneau cu nişte răzătoare în boturile căscate ale cuptoarelor ca să spargă zgura. Lopeţile lucioase scrâşneau în atingere cu podeaua de metal şi fulgerau în aer. Pereţii cazanelor dogoreau. Înăuntru, privind cu ochii lui galbeni şi plini de o mânie nestăpânită prin grătarul gurii de aer, se zvârcolea urlând şi pufnind balaurul de foc. Ventilatoarele vuiau prelung.

— Gheenă! spuse Maxim, ştergându-şi faţa cu şapca. Era lac de năduşeală şi i se tăia răsuflarea de bătaia pălălăii.

Vaska se aplecă spre el şi strigă:

— Asta-i fleac! Numai două cazane merg. Să vezi când pornesc toate zece, uhuhu! Sare termometrul la şaptezeci. Pe urmă, ventilatoarele-s de tip vechi, trag prost. Ştii tu ce vrea să zică şaptezeci de grade? Şi nu stai să-ţi faci vânt cu batistuţa, ci munceşti fără să-ţi dezdoi spinarea şi fără s-arunci o privire în lături. Nu năduşeşti ca acuma, te trec sudori de sânge...

Răsfrângerile flăcărilor îi jucau în ochi şi Maxim găsi că seamănă cu diavolul, dintr-o poză pe care o văzuse la bâlci.

— Eh, Paştele şi Dumnezeii, cinci anişori am tras aici, vai de vieţişoara mea. Şi nici acuma să nu-mi scot pârleala? E prima dată când avem şi noi sărbătoare.

Se înapoiară pe punte şi porniră cu aceeaşi barcă spre oraşul care-şi strălucea luminile şi-şi bubuia muzicile.

Spintecând valurile cu prova-i înaltă, le tăie drumul torpilorul „Kerci”. La pupă flutura în vânt pânza neagră a pavilionului pe care fremătau cuvintele:

ANARHIA ESTE MAMA ORDINII

— De ce nu-i roşu steagul? se miră Maxim.

— Dacă aşa le place lor.

— Ăştia cu cine ţin?

— Tot cu revoluţia... Sunt la dispoziţia comitetului revoluţionar local, dar n-ascultă decât de propria lor conştiinţă revoluţionară... În iarnă au fost aduse cu navele din Turcia la Novorossiisk regimentul „Varnavinski” şi un divizion de mortiere. Câte mitinguri s-au ţinut aici cu soldaţii până i-au înduplecat să pornească împotriva Ekaterinodarului, ca să doboare Rada din Kuban! Bun. Le-au dat provizii, tot, da’ când să plece, ofiţerii au început să facă pe nebunii şi s-au declarat neutri. Revkomul a arestat patruzeci şi trei de ofiţeri şi a ordonat ca torpilorul să-i ducă la Feodosia şi să-i predea diviziei cantonate acolo. Trece o zi, trec două, nicio veste despre ofiţeri. Revkomul întreabă prin radio: „Unde sunt arestaţii?” La care torpilorul răspunde din larg, tot prin radio; „Ce-am avut de făcut, am făcut”, şi atât. Bine lucrat, ce zici? Ha, ha, ha! Da’ pescarii ce ne drăcuie! În golf ies mereu la suprafaţă înecaţi şi nimeni nu mai vrea să cumpere peşte, nici pe gratis nu i-ar lua. De scârbă...

La intrarea grădinii publice, sus, deasupra porţii, stătea scris:

INTRAREA CIVILILOR INTERZISĂ

Peste tot numai marinari.

Pe estrade cântau şi se scălâmbăiau nişte cupletişti. În zvon de ghitare şi în vârtej de straie multicolore se dezlănţuiau ţiganii.

— Pomană curată, spuse Vaska, strecurându-se printre mese. Pui un miar la bătaie şi petreci toată noaptea cu fete, cu vinaţ, cu muzică. Ce să mă uit la bani, că am cu ghiotura: oricât aş bea şi-aş chefui, tot n-ajung la fundul pungii.

— Ţi-a picat vreo moştenire de la vreun burjui?

— Ei, asta-i! Ascultă, mă mintosule, tu să nu-ţi închipui cine ştie ce despre mine. Am primit noi câte cinci rânduri de echipament de om? Primit. Soldă am luat pe un an înainte? Luat. Şi-afară de asta am o baftă porcească la cărţi... Ei, na, acum socoteşte câte parale face băiatul.

Lumea petrecea la mesele din grădină, pe terasă, ori pe iarbă, aşezaţi pe mantalele întinse.

— Mă, fraţilor, sfeştania şi anafura...

— Isus Cristos s-a lefterit la stos!

— Bea, că tot s-a zis cu flota!

— Să-i ardem pe burjui mai cu nădejde, că mi se termină biştarii!

Dintr-un sobor de gâtlejuri se revărsa ca un vaiet cântecul cel mai drag al matrozilor:

Ultima paradă începe în larg
La posturi cu toţi, marinare.
Nu se predă mândrul nost' „Variag"
Şi nimeni nu cere-ndurare.

— M-am săturat de luptă. Mi-e dor de-acasă de mi se rupe inima.

— Na, coceanul!

— Mă fraţilor, praftura şi iordanul...

Îmbiate de cântec, de peste tot se ridicară alte glasuri şi parcă noaptea însăşi vuia şi se tânguia.

Fanioanele flutură toate în vânt.
Şi ancora lanţul ridică...

Klavka Funduliţă cu încă una ţigănoasă dansau „Dansul pisicuţelor".

— Mamzele-mămiţele...

— Ţiganca Aza[7]...

— Cine noaptea chefuieşte, zilele îşi înmulţeşte.

— Mănânci calule ovăz!

[7] Scenetă foarte populară la ruşi.

Când se porneau să bată din palmele bătucite, ziceai că se trag salve.

Jucau flăcările torţelor smolite, jucau marinarii din detaşamentul lui Rogacev. Erau înarmaţi până în dinţi – grenade, benzi de mitralieră, revolvere – şi miroseau a drum şi a praf de puşcă. Abia în ajun chiuliseră de pe front. Au să petreacă o noapte-două şi au să se întoarcă cu birjele pe poziţii. Că nici nu era departe: Anapa, Azov, Bataisk. De jur împrejur – foc şi apă.

— Zi-i mă să scapere călcâiele!

— Hop, hop, aşa!

...Nici lespezi să spună c-aici am murit
Spre-a flotei ruseşti preamărire...

La o masă – Maxim, Vaska, Ilin, intendentul Suvorov, chinezul şi lăcătuşul Egorov de la depou.

Maxim, către marinari:

— Vasea, Iliuşka, ascultaţi la mine: îl vedeţi acilea pe tovarăşul Egorov... E mână de fier tovarăşul Egorov... Au tras la depou o săptămână pe rupte şi-au dat gata două trenuri blindate. Bine ne-au mai prins trenurile astea în Taman... Proletar adevărat, de pe frontul muncitoresc... Ochii strălucesc, braţele hărnicesc. Iar unde n-ajung braţele, pune osul... Ascultaţi la mine, fraţilor...

Întinzând cu coatele băltoacele de băutură de pe masă şi râzând răguşit, Egorov povestea.

— ...şeful atelierelor, nu şi nu. La zdup cu el! N-avem tablă de un ţol. Să se găsească! Şi s-a găsit. Şase zile şi şase nopţi am muncit de-a dat inima din noi, nemâncaţi, nedormiţi, da' am pus pe şine două trenuri blindate... Că nici noi nu suntem de colo... Şi noi, care va să zică, ştim ce şi cum... De treizeci de ani de când muncesc în depou, n-am pomenit să pună oamenii atâta suflet.

Vaska scutura mâna noduroasă a bătrânului muncitor şi făcea cinste la toţi.

— Bea, tovarăşe, petrece!

— Hai noroc!

— Acu’ e sărbătoarea noastră... Jupâne! răcni Vaska, ridicându-se de pe scaun. Să ne dai un banchet de cinşpe tacâmuri. Eu plătesc! Ai venit?... Iar pe ăi cu boturile albe îi lichidăm, unu’ să nu rămână! Noi...

Corul ţiganilor:

Un burjui vrea o ţigancă
Să ia de nevastă.
Dar ea vrea un marinar,
Că nu-i fată proastă...
Eeh, dă-i,
Şi iar dă-i
Dă-i cu voioşie,
Eeh! Dau
Uite, dau
Dau cu veselie...

În fiecare cap e veselie,
fiecare cap e cu zurgălăi:

Mă doare capul şi tot gem,
Vinul e de vină –
Că azi bem şi mâine bem,
Bem o săptămână...
Eh, o dată
Încă-o dată
Şi de multe, multe ori...

Egorov se făcea numai că bea şi se dădea ba pe lângă un marinar, ba pe lângă altul.

— Sunteţi băieţi de ispravă, da’ vă mănâncă beţiile. Nici marea, nici focul nu vă pot răpune. Da’ când e vorba de pahar, puteţi să şi intraţi la apă, puteţi să vă şi ardeţi... Nu degeaba zice proverbul: „Mai mulţi se-neacă în băutură decât în apă”.

— Ascultă, taică, tu să nu ne strici cheful... Că atâta sărbătoare avem la viaţa noastră...

— Păi nu-i prea devreme s-o dăm pe praznice? Ţineţi minte, flăcăi, duşmanul nu doarme, duşmanul e-n ofensivă... Să cinstim un păhărel? Mă rog, asta se poate,

numai că... n-ar fi timpul să ne apucăm şi de treabă?

Inima lui Vaska luă foc. Cât ai clipi, sări pe masă:

— Mă, fraţilor, ascultă aicea la mine...

Şi arde-i un miting, cu lacrimi, cu muzică.

Să...

Şo...

Tră...

Jos...

Braa...

În carne vie

Cu rădăcină

Cu tot...

Vaska Galagan găsea pentru orice cuvinte parcă atunci smulse din flăcări: aspre şi fierbinţi pentru front, solemne pentru revoluţie şi clocotind de ură pentru burghezie, cuvinte ce-i îngrămădeau spumă în colţurile gurii.

Maxim povesti cam fără şir şi pe sărite despre staniţă, despre luptele cu Kornilov.

Vorbea cine voia.

Scurt şi simplu vorbi Egorov:

— ...Problema se pune aşa: cum să adunăm forţe pentru a-l nimici pe duşman. Forţele astea există, numai că-s risipite: care chefuieşte, care se ţine de scandaluri, care doarme acasă cu muierea... Viaţa ne cere să părăsim vagoanele, hotelurile, apartamentele cu divanuri, lumină electrică şi tot felul de garniseli... În tranşee-i locul nostru... Lăsaţi-vă, mă băieţi, de toate astea – să vă holbaţi în fundul clondirului, să vă plimbaţi la braţ cu dămurile, să goniţi prin oraş în birje de lux şi să colindaţi cele mai scumpe restaurante... Daţi-le încolo, tovarăşi, afurisitele cărţi de joc şi înjurături – de dumnezei, de cristoşi, de coşciug, de sânge, de inimă, de legi şi de revoluţie... Toţi pe front!... Toţi pe front! Am cincizeci de ani, da' de trebuie, zău, şi mâine sar în foc. Ba chiar şi-n clipa asta... V-o jur... Fecioru-meu...

Îl luară în braţe şi începură să-l azvârle în sus, strigând

ura.

Cu un vârf de creion, Vaska îi trecu într-un carneţel pe cei dornici să plece pe front. Când mijiră zorile, din grădina publică detaşamentul de partizani ai lui Vaska Galagan porni drept la gară. Umerii voinici şi bretelele marinăreşti se legănau cadenţat.

În gară, ridicară în picioare pe toţi şefii, îl treziră pe comandant.

— Arme!

— Nu depinde de mine.

Galagan îi vârî pistolul sub nas.

— Bagă de seamă, lepră, că acuşi îţi vărs maţele.

Încercă în fel şi chip comandantul să-i plimbe cu vorba, dar până la urmă, văzând că nu are încotro, le dădu marinarilor un vagon de puşti, unul cu cartuşe şi câteva lăzi cu material exploziv.

De două sute de puşti avu parte Maxim.

Încărcară în vagoane orez, pâine, zahăr. Pe acoperişurile vagoanelor Pullman postară mitralierele, iar pe platforme – tunuri de câmp şi piese de artilerie aduse de pe torpilor.

Când se auzi că detaşamentul pleacă, veniră la gară să-şi ia rămas bun muncitori, frumoase de-ale marinarilor şi alţii, numai aşa, să se afle în treabă.

Fanfară, discursuri, sărutări de adio.

Vasile Galagan, negru de oboseală, ordonă „îmbarcarea” şi avu grijă să nu rămână nimeni pe peron.

Cling, cling, cling...

Trenul se smulse din loc şi porni în viteză, zăngănind din tampoane şi cuple, hurducându-se la macazuri.

Goana trenului
Luminiţe
cale lungă

Neamţul năvăli masiv în Ucraina cea rodnică şi, măturând drumul cu foc şi baionete, porni spre răsărit. Numeroase detaşamente de partizani nu putură ţine piept forţei de fier a străinilor şi puhoiră cu vuiet sălbatic spre

Don şi peste Don, în ţinuturile Volgăi şi ale Kubanului... Neamţul ocupă Rostovul şi trecu din Crimeea în părţile Tamanului, punând în primejdie mănosul ţinut sud-estic.

Neamţul presa pe tot frontul. El aduse în Taman maşini agricole şi se aşternu pe treabă: dă-i şi seceră grânele coapte-necoapte, pune la balot şi cară făină, grăunţe, paie, pleavă; din ţinutul Donului căra grâu, carne, lână, ulei, cărbune, ţiţei, benzină, fier vechi, orice îi cădea în mână.

De la Azov şi până la Bataisk, prin mişcătoarea ghimpăraie a baionetelor se desena frontul. Gărzile roşii din Rostov şi Taganrog, partizanii din Kuban, marinarii de pe Marea Neagră de sub comanda anarhistului Mokrousov, cuţitarii Marusiei Nikiforova şi alte cete mărunte cu efectiv instabil veniră să apere vetrele strămoşeşti şi tânăra revoluţie.

Cei mai mulţi dintre voluntarii care se retrăgeau din Ucraina nu se opreau în Kuban, ci fugeau mai departe. Prin nodul de cale ferată al gării Tihoreţkaia se perindau în goană cu cântece, muzică şi jurăminte încălzite de alcool sute de eşaloane bezmetice... Mărfare intercalate cu vagoane-salon duseră în Caucaz bandele lui Ceredniak, Samohvalov, Guliai-Guliaiko, Kaska, batalionul Tiraspolski. Anarhistul Petrenko puse mâna pe un tren care transporta aur şi, croindu-şi drum cu armele, o tuli spre Ţariţîn. Acolo, lângă Ţariţîn, fu executat de către bolşevici.

În iunie, prevalându-se de tratatul de la Brest-Litovsk, Germania pretinse în termeni ultimativi Consiliului Comisarilor Poporului să predea flota Mării Negre. De la Moscova se ordonă prin radio guvernatorului sovietic al republicii Kubano-Cernomorskaia: „Flota să fie dusă la Sevastopol şi predată germanilor”. Simultan se transmise cifrat: „Scufundaţi imediat flota în rada Novorossiiskului”.

Frământări, mitinguri.

La Ekaterinodar şi Novorossiisk, mitinguri impresionante adoptau rezoluţii bătăioase: „Flota să nu fie scufundată, vom rezista până la ultimul cartuş”.

Voturile marinarilor se împărţiră pe jumătate. Se ştie că spre deosebire de flota baltică, în cea de pe Marea Neagră

se făceau foarte puternic simţite influenţe anarhiste, ucrainofile şi, în special, socialist-revoluţionare.

În preziua expirării ultimatumului sosiră de la Moscova reprezentanţi ai CC-ului bolşevic şi stăruiră pentru executarea ordinului. În rada Novorossiiskului fură scufundate: nava de linie „Svobodnaia Rossia", torpiloarele „Kaliakria". „Hadji-Bei". „Fidonisi", „Stremitelnîi", „Şestakov", şi altele. Câteva nave, în frunte cu cuirasatul „Volea", plecară totuşi la Sevastopol, unde se predară nemţilor.

La două zile după scufundarea flotei intra în Novorossiisk o escadră germană...

...Detaşamentul lui Ivan Cernoiarov, care nu apucase să se retragă din Ucraina o dată cu ceilalţi, rătăci multă vreme prin ţinutul Donului, în spatele poziţiilor nemţeşti. Reuşind să străpungă linia frontului în stepele Salskului, porni spre Kuban pentru odihnă şi refacere.

Într-o primăvăratică zi de sărbătoare, când mai toată populaţia se plimba pe uliţe, detaşamentul intră în staniţă.

Învăluiţi în nori groşi de praf, mărşăluiau cu pasul larg şi ferm soldaţi de pe frontul apusean, sălbăticiţi de atâta război.

Marinarii – cei dintâi la luptă şi la jaf – veneau în pâlcuri răznite, fără să se amestece cu ceilalţi. Chipurile le erau arse de vânt şi negre de colb, mânia scăpăra în ochii lor plini de o nestrămutată hotărâre.

Pe cei de prin părţile Niprului – flăcăi cam simpluţi, cu ochi căprui, şi bărbaţi mustăcioşi – îi cunoşteai după cuşmele brumării, de miel, şi după cojoacele băţoase. Nemţii le prefăcuseră în cenuşă satele şi cătunele, le luaseră grânele şi vitele. Năuci de durere, fugiseră încotro au văzut cu ochii, ducând cu ei zdrenţe colcăind de păduchi şi o ură neîmpăcată în inimi.

Într-un automobil paradit, tras de cai, nişte tineri cu ochelari zbierau cât îi ţinea gura imnurile anarhiei.

În trăsuri hodorogite se lăfăiau bandiţi fioroşi şi plevuşcă interlopă din marile oraşe ale sudului ţării. Ei îşi turnau spumosul vin „Ţimleanskoe" din samovare mari de argint şi

hăuleau cântece.

În coadă venea o companie de mineri îmbrăcaţi pestriţ.

Pe uşoarele „taceanki”, căruţe pe care se instalau de obicei mitraliere, se movileau perne şi perne învelite cu covoare cenuşii de colb. Caii obosiţi şi veşnic speriaţi, care călcaseră sub copită toată Ucraina şi tot ţinutul Donului, fornăiau, mişcau din urechi şi nechezau, simţind apropierea popasului. În spatele căruţelor erau legaţi caii de luptă înşeuaţi, cu panglici împletite în coamă şi bucheţele uscate de flori de câmp prinse în cozi. Potcoavele lucioase ţăcăneau, scuturile mitralierelor zornăiau, dosurile grele ale tunurilor bufneau la hârtoape. În căruţe şedeau târfe sulemenite. Mai în poala fiecăruia se legăna căpăţâna vreunui partizan beat. Un urs legat cu un lanţ alerga în urma unei căruţe, făcând să răsune drumul de răgetele lui sfâşietoare. Convoiul acesta, care se scurgea în nori de colb şi în larmă învălmăşită de glasuri, amintea de trecerea unei cete de şătrari.

În fruntea detaşamentului, pe o murgă zveltă, arabă, călărea tânărul ataman Ivan Cernoiarov. Şedea în şa ca turnat. Căciula de astrahan, cu cârlionţi mărunţi, turtită într-un fel anume, era împinsă voiniceşte pe ceafă, lăsându-i descoperită fruntea înaltă şi arămită de soare. Ciuful negru ca smoala îi atârna până aproape de umăr. Deasupra buzei îi mijeau primele tuleie, iar un păr bâcsit îi chenăruia umerii obrajilor. Purta o manta cercheză, zmeurie, strânsă tare pe mijloc cu o cingătoare înzorzonată. Cizmele lui moi, asiatice, înflorate cu un desen vesel, abia atingeau scările.

În dreapta atamanului, aproape cal lângă cal, călărea aghiotantul său, Şalim. Purta o cămaşă lungă, albă. Faţa lui cu pometi ascuţiţi avea negreala lucioasă a tuciului. La brâu i se bălăbănea o puşcă cu ţeava retezată şi o pungă de tutun brodată, iar în vârful suliţei stătea înfiptă ţeasta cu cască şi mustăţi cărunte a unui neamţ ucis în ultima lor luptă, lângă Bataisk. Deasupra hârcii care răspândea un miros greţos, roiau muşte.

Cei doi prieteni colindaseră ceva drumuri de când plecaseră din staniţă: hălăduiseră pe meleagurile Donului şi

ale Volgăi, în câteva rânduri se abătuseră şi în Crimeea şi, după un şir întreg de păţanii, în Ucraina, nimeriseră în banda atamanului Durnosvist. Însemnându-şi drumul cu foc şi sânge, banda străbătuse de la un capăt la altul ţinutul Umanului. După puţin timp, oamenii lui Durnosvist au băgat însă de seamă că atamanul îi pungăşeşte şi l-au spânzurat. Sîsoi Bukretov, ales în locul lui, îşi găsi moartea chiar în prima luptă, în vârful suliţei unui zaporojean. Cernoiarov preluă comanda şi, sub comanda lui, banda călca şleaurile vechi ale Ucrainei. Se bătuseră lângă Znamenka cu haidamaci, lângă Fastov cu Petliura, lângă Kiev cu nemţi şi cu bolşevici. Deşi era un adept al ordinii şi disciplinei, la început, dornic să câştige dragostea oamenilor săi, tânărul ataman nu încercă să stârpească deprinderile înrădăcinate în bandă, toleră jaful, beţiile şi tot felul de alte nelegiuiri. În schimb, de îndată ce se simţi tare, întoarse foaia: îi împuşca el cu mâna lui pe laşi şi-i snopea cu cravaşa în bătaie pe pleşcari. Ce folos! La cea mai mică înfrângere, banda se risipea ca fumul în vânt şi Ivan cu Şalim fugeau în stepă, urmaţi doar de douăzeci-treizeci de oameni, dintre cei mai credincioşi. Dar de cum le surâdea iar norocul, rândurile creşteau însutit. Trăiau ca lupii şi se supuneau unor legi statornicite în curgerea acestei vieţi şi care nu se înrudeau cu niciun fel de regulamente scrise: erau pedepsiţi cu moartea numai laşul şi pleşcarul care nu voia să împartă prada cu ceilalţi. Altceva nu se pedepsea.

Acum, banda venea de pe Don şi număra opt sotnii.

În visele-i ambiţioase, Ivan se vedea întorcându-se acasă ataman, îşi închipuia cum taică-său îi va ieşi în întâmpinare cu pâine şi sare, în fruntea bătrânilor staniţei, cum îl vor ruga stăruitor să primească în dar un cal mândru, un pursânge de stepă, cum...

Iar acum, tot pocnind din cravaşă de nerăbdare, scruta feţele oamenilor buluciţi şi-i era ciudă că se fac a nu-l recunoaşte.

Aveau în coloană steaguri de tot felul câştigate în lupte. Intrând în staniţă, detaşamentul arboră un drapel negru, pe care erau brodate cu fir de mătase două ciolane

încrucişate, o tigvă, un soare care răsare, semănând mai degrabă cu o creastă de cocoş, şi slove de o şchioapă înmănunchiate în cuvinte ameninţătoare:

NICI O SCĂPARE
CAPITALUL TREBUIE SĂ PIARĂ

Când tot detaşamentul intră în uliţa mare, atamanul se ridică în scări, întoarse capul şi porunci cu o voce groasă, răguşită:

— Cu veselie!

Tuşind ca să-şi cureţe gâtlejurile, trompetiştii îşi luau din căruţe alămurile încălzite de soare, clarinetiştii îşi încercau instrumentele, înroşindu-se la faţă de sforţare. Făcură gropiţe în obraji, de-ai fi zis că zâmbesc.

Fanfara atacă „Iablociko”.

Peste două căruţe aduse şi prinse alături aşezară o podină de scânduri. Pe estrada asta mişcătoare sări sprintenă Maşka Beluga, nevasta de campanie a atamanului şi cea mai de frunte dansatoare din detaşament. Ea se întorcea în toate părţile, în mişcări de iscusite răsfăţuri. Purta o pălărie cât un ciur, mijlocul îi era încins cu un brâu înflorat, haidamacesc, picioarele-i zvelte, ascunse în nişte pantaloni de dragon, tresăltau de nerăbdare, decoraţii smulse de pe alte piepturi îi înzorzonau pieptul pieptos: ordine pentru serviciu credincios, medalii pentru merit şi pentru serviciu îndelungat, cruci „Sfântul Gheorghe” de toate rangurile. La ivirea nevestei atamanului, stanişnicii, deprinşi să venereze aceste însemne, îşi îndreptară ţinuta, iar bătrânul Rededea luă poziţie de drepţi.

— Cu veselie!

Maşka îşi învârti ochii drăcoşi prin mulţime, bătu o dată din picior şi prinse a-i zice cu foc:

Isus Cristos
S-a lefterit la stos
Şi-i cere lui Mahno, bădie,
Haine vechi pe veresie...

Urlete, smiorcăieli, icneli...

Iar fecioara Preacurată
La talcioc le-a dus îndată.

Maşka, trop-trop cu piciorul, şi dă-i mai departe:

S-a zis, burjuiule, cucoane
Cu-nvârteli şi milioane.
Pe legea noastră şi dreptate
Vor fi de azi-nainte toate...

Detaşamentul izbucni asurzitor:

După dreptate va fi tot
Iară de legi ne doare-n cot.

Care şuiera, care trăgea în câinii înnebuniţi de hărmălaie, în vreme ce ursul, stârnit de atâta lătrături, scotea nişte răgete cumplite.

Piaţa era ticsită şi lumea se îngrămădea şi pe uliţele lăturalnice.

Totuşi, bătrânii întârziau să măgulească vanitatea lui Vanea, nu se înfăţişau cu pâine şi sare, nu veneau să-i mărturisească supunere.

Atamanul ridică cravaşa.

— Stai!

Mişcarea se potoli.

Lovind scurt cu paturile armelor pământul tare, se opri în loc infanteria. Călăreţii lăsară frâiele şi săriră din şa, dornici să-şi dezmorţească picioarele. Se stinse bucuria răsunătoare a fanfarei. Amuţi scârţâitul roţilor.

Glasul cântat al lui Şalim strigă aproape corect:

— Cuartirieri, cazeaza oamenii! Muieri, faci patul şi găteşti de bătălie! Furajorii la mine!

Săltată de către admiratori mai sus de capetele cailor, Maşka Beluga se prăpădea de râs.

Un marinar îl zgâlţâi pe fârtatul lui:

— Scoală, Timoşkin. Scoală, mă, că arde.

Nereuşind să se smulgă somnului, Timoşkin mormăia ceva nedesluşit. O găleată de apă rece îl ajută să-şi ridice capul chilug. Clipind din ochii lui injectaţi, marinarul întrebă speriat:

— Unde suntem?... La Taganrog?... Ardem, ori ne scufundăm?

Şi ţin-te râs.

— E dat dracului ăsta! De-o săptămână de când am plecat de pe Don nu s-a trezit din beţie... Hai, dă-te jos! Am ajuns în Kuban. O să ne batem cu cazacii.

În faţa primăriei, atamanul zăbovi câteva clipe, dus pe gânduri. Apoi, cu un efort de voinţă, urcă treptele scârţâitoare şi, înconjurat de suită, intră.

Membrii comitetului revoluţionar şedeau prin colţuri.

— Care dintre voi e măscăriciul-şef? întrebă Vanka, sfredelindu-i cu privirea pe cei din Revkom, care se ridicaseră în picioare.

Grigorov ieşi dinapoia mesei şi-i întinse mâna:

— Bună ziua. Eu sunt preşedintele.

— Da’ tu de unde răsărişi, frumosule? făcu atamanul, fără să-i strângă mâna şi înfuriindu-se brusc. Auzi, staniţa să fie cârmuită nu de un cazac, ci de un venetic pe care dacă l-a văzut de câteva ori!

Şalim simţea că îl furnică în palme. Clipi cu înţeles către furajorii şi artelnicii companiilor, înjură în gura mare şi spintecă cu cravaşa postavul verde de pe birou.

Grigorov se trase îndărăt, apoi îşi potrivi mai bine pince-nez-ul şi spuse ironic:

— Ce bravi flăcăi!

— Ia vezi, îl repezi atamanul, încruntându-se şi mai rău. Sosirea noastră nu prea te bucură.

— Vai, cum aşa! exclamă Grigorov, mereu zeflemitor. Nu mai putem de bucurie.

— Ia nu mai trăncăni, mai bine gândeşte-te ce-o să ne dai de mâncare. Şi nici caii să nu ni-i pui să postească.

— Cui îi este subordonat detaşamentul? întrebă Grigorov.

— Mie. Şi?

— Iar tu?

— Diavolului.

— Mă rog, atunci pentru cine luptaţi?

— Da’ tu ce, mi-eşti comandant de mă iei la întrebări?

— Uuu, lepră! ţipă Şalim ca muşcat de şarpe, şi ridică cravaşa.

Atamanul îi prinse mâna.

În uşă, glasuri îndârjite:

— Arde-i, Şalime, una peste bot!

— Ce-i tocmeala asta ca la târg?

— Aşa e, ajunge cu trăncăneala, oamenii sunt flămânzi şi caii trebuie hrăniţi.

— Dă-i la cap şi gata.

— Potoleşte-l pe viteazul ăsta şi dă ordin să plece care n-are treabă aici, spuse Grigorov. Atunci o să stăm de vorbă.

Atamanul făcu ochi mici, nările îi fremătară.

— Ne dai afară?

— Asta nu, dar nu vreau să discut cu toţi o dată.

— Faci pe grozavul, ai?

Grigorov nu răspunse.

Pironindu-l cu privirea, atamanul scoase cu o voită încetineală pistolul din toc, trase piedica şi slobozi un glonţ în perete, peste capul preşedintelui.

— Câine...

Chiar în clipa aceea năvăli pe uşă Maxim.

Grigorov stătea drept ca o lumânare. Dar în acele câteva clipe se trase şi deveni pământiu la faţă, iar privirea parcă i se stinse.

— Dat în Paştele mă-sii! exclamă cu admiraţie Ivan. Ăsta nu se sperie nici dacă pică trăsnetul lângă el. Te iau furier la statul-major. Primeşti?

Maxim care pricepu dintr-o ochire ce se petrece, se aşeză scut în faţa lui Grigorov şi vorbi cât putu de hotărât:

— Stai niţel, Ivan Mihailovici. Geaba te obijduieşti matale pe preşedintele nostru. E din Rusia şi nu ne cunoaşte rânduielile.

— Păi, să le-nveţe!

— S-ar cuveni, numai că e de puţină vreme preşedinte, şi

n-a avut când. Staniţa noastră se află într-un loc tare păcătos. Vii matale – dă-i peste bot. Mâine trece altul – dă-i peste bot. Câţi preşedinţi am avut, niciunul n-a stat mai mult de-o săptămână. Cât poate să reziste un bot?!

Ivan făcu haz de vorba asta. Suita îi ţinu isonul: râdeau cu hohote, se înecau şi tuşeau de atâta râs.

Când se mai potoliră, atamanul vârî pistolul înapoi în toc, îşi aprinse o pipă – mişcările îi erau atât de pripite, că nu nimeri căuşul pipei – şi îşi înfăţişă pretenţiile.

— O să dăm tot, fără zăbavă, făgădui Maxim. Şi trataţie şi pâine coaptă, şi ovăz, nimic n-o să lipsească... Fiţi pe pace, Ivan Mihailovici.

— Mă mai ţii minte?

— Să nu-l recunosc pe feciorul lui Mihailo Cernoiarov!? Se poate!?

Vanka dădu să-l întrebe ce mai face bătrânul, dar se răzgândi şi-l măsură din cap până-n picioare.

— Dar pe tine cum te cheamă?

— Maxim Kujel... Sunt de aici.

— Comisar?

— Aş! Eu nu-s nimic.

— Mă, dacă nu execuţi ordinul, o păţeşti.

— Nicio grijă.

— Bun. Hai, băieţi, să mergem.

Plecară.

— Ce ne facem? prinse grai Vaseanin.

— Să trimitem o depeşă pe front, fu de părere Medeniuk. Să vină încoace Mihail Prokofievici, cu regimentul, şi-atuncea o să vadă ei trataţie.

— Poate reuşim să-i dezarmăm cu propriile noastre forţe, propuse Grigorov. Cu duhul blândeţii n-ajungi nicăieri cu ăştia.

— Nu prea avem noi oameni de nădejde.

— De, făcu Maxim. Arme şi cartuşe am adus eu, da’ oameni, într-adevăr, n-o să adunăm cât ne trebuie.

— Şi unde-s armele?

— În gară. Şi Galagan e acolo. S-au oprit să repare locomotiva.

Le povesti pe scurt cât s-a zbătut la oraş şi cum s-a întâlnit cu marinarii.

— Ce-ar fi să-l înhămăm şi pe Vaska la treaba asta?

— Nu cred să-i înduplecăm pe dracii ăia. Ard s-ajungă pe front. Şi-s furioşi! În drum n-aveau cu cine să se bată, şi ce credeţi? Trăgeau în stâlpii de telegraf.

— Totuşi, să încercăm. Şi asta numaidecât.

— Mă rog, încercarea moarte n-are.

Membrii comitetului plecară apoi să strângă tribut pentru năvălitori, fiecare în partea ce i se încredinţase, iar Maxim şi Grigorov se repeziră într-un suflet spre gară.

Pregătirile pentru ospăţ începură în zori.

Casele arătându-se neîncăpătoare, mesele fură aşezate pe uliţe şi în piaţă. La ferestrele bucătăriilor se îmbulzeau câinii, întocmai ca beţivanii la uşa crâşmei. Muieri cu obrajii încinşi, cu mânecile sumese şi cu poalele prinse în brâu, alergau de colo-colo. Mesele gemeau sub belşugul de bucate: pâini rotunde de grâu, plăcinte cu carne, păsări fripte, murături – pepeni şi mere – ceaune întregi cu carne aburindă de berbec, vedre cu varză acră.

În piaţă, la o masă plină de bunătăţi, înconjurat de ai lui, şedea tolănit pe un divan ros, de pluş, Ivan Cernoiarov. Sub picioarele divanului puseseră cărămizi, aşa încât atamanul să poată fi văzut de toată lumea şi să-i vadă şi el pe toţi.

O goarnă de argint sună adunarea.

Oamenii se aşezară la mese.

Atamanul ridică mâna.

— Mă fraţilor...

Se făcu tăcere.

Atamanului nu-i plăcea vorbă multă. Scurtul său discurs suna ca un ordin.

— Mă fraţilor, azi – petrecere, mâine – front!... Întrucât ne-am molipsit fără leac de revoluţie, nu ni-e frică nici de Dumnezeu şi nici de dracu!... Mergem înainte cu ochii deschişi şi cu pieptul deschis! O să cutreierăm lumea cât ne-or ţine picioarele, cât ne-or duce caii!... O să trecem prin sânge, trăsnet şi foc!

Dădu o bărdacă peste cap. Mâini prevenitoare îi întinseră un castravecior, o coajă de pâine, un zgârci de nisetru.

— Ura tătucu'! urla piaţa.

— Boierii la pastramă!

— Vira ancora!

— Toată viteza înainte.

— U-hu-hu...

— Nicio scăpare! Capitalul trebuie să piară!

— Trăiască atamanul şi devălmăşia volnică!

Treptat, strigătele se stinseră.

Toţi se înfipseră la mâncare. Un timp nu se auziră decât clefăituri, pocnete de dopuri sărite, zăngănit de blide, trosnetul de oase cu măduvă despicate cu tesacul, apoi glasurile se ridicară cu puteri noi şi prinse a răsuna un cântec, întrerupt de chicotelile muierilor şi de râsete înfierbântate.

În ograda bisericii, la mai multe mese aşternute cu pânză de aceeaşi culoare, benchetuiau minerii.

În Donbas, revoluţia din februarie fusese ca scăpărarea unui fulger depărtat. Nenorocirea minerilor era că nu se prea pricepeau la subtilităţi politice. La mitinguri – blesteme, scrâşnete, chemări ispititoare şi promisiuni cu duiumul. Primele alegeri aduseră victorie menşevicilor şi socialiştilor revoluţionari: ei au venit în fruntea dumelor orăşeneşti, a consiliilor de mină, s-au instalat în sindicate. Forţele tăciunaţilor fură din nou alungate sub pământ. Socialiştii se apucară să colaboreze paşnic cu industriaşii. Până reuşeau cu multă tocmeală să stoarcă patronului un spor de o copeică, pâinea se scumpea cu cinci. Ca şi mai înainte, stăpânii minelor se simţeau în siguranţă în vilele lor. Ca şi mai înainte, slujbaşii acestora îi înşelau pe mineri la plată. Ştăbimea se plimba sfruntător în trăsuri înhămate cu trăpaşi de crescătorie. Utilajul minier, uzat şi şubrezit în timpul războiului, nici gând să fie înlocuit, iar pe de altă parte, normele de muncă se măreau într-una. În cele din urmă minerii îşi pierdură răbdarea.

Izbucniră greve furtunoase.

Industriaşii răspunseră cu închiderea a vreo trei sute de

mine. Zeci de mii de şomeri, cu ură în inimi şi tăgârţe goale în spinare, pribegiră din Donbas în tuspatru zările. Dar iată că peste tot întinsul ţării se dezlănţui furtuna lui Octombrie. Minerii mai prinseră inimă. La stăruinţele proprietarilor, generalul Kaledin trimise cazaci la întreprinderile miniere. Minerii puseră mâna pe târnăcoape. Războiul civil lăsă pe jumătate goale barăcile şi bordeiele muncitorimii. Numai nevestele şi miţele mai rămaseră acasă. Munca în mine încetă. Minerii sezonieri se împrăştiară prin sate să scurme pământul. Alţii se duseră la Mahno, ori se alăturară detaşamentelor roşii ale lui Sivers, Jloba, Antonov-Ovseenko; mulţi tăciunaţi îi urmară la Ţariţîn pe Artiom şi pe Voroşilov... Tovărăşia liberă de luptă de sub comanda minerului Martianov se războiu o iarnă întreagă cu cazacii în regiunile din susul Donului, iar apoi, fugind de gloanţele nemţeşti, se ţinură după ceata lui Cernoiarov...

Scoteau rachiu de casă din poloboace şi-l luau cu cănile din vedre.

— Ehei! strigă un miner bătrân, fluturându-şi pălăria de piele. Ochii lui urduroşi sticleau sub pansamentul însângerat de pe frunte. Asta viaţă! Mi-amintesc cum adulmecam, ori de câte ori treceam pe lângă bucătăria boierului, mirosul de ciorbă cu carne. Pe când acum – uite colea! Şi de-ale gurii, şi de-ale sufletului.

Mâini se întinseră să ciocnească cu el.

— Mai dă drumul la curea să-ncapă şi-o rezervă la hambar.

Puştile le aşezară în piramidă.

Din burţile burduşite ţifoi duhnea a putred.

Doi flăcăi pârleau la foc un porc înfipt într-o suliţă.

Degete negre, cu murdăria intrată în piele, sfâşiau ciosvârte de carne. Feţele năduşite străluceau de mulţumire. Grăsimea se prelingea pe bărbiile ţepoase.

În noaptea aceea nimeni nu aprinsese lampa în casă. Când şi când, pe negreala vreunui geam apărea ca o pată nedesluşită câte un chip speriat. Grupuri de pleşcari luau curţile la rând. Îi întâmpinau hămăituri zmăcinate, plânsete de copii, sudălmile şi vaietele muierilor.

Bătăi puternice la uşă:

— Ei, jupâne...

— Dumnealui nu-i acasă, răspunde o voce tremurătoare. Sunt numai eu, cu copilaşii.

— Arme ai?

— De unde arme, păcatele mele.

— Deschide... Descindere.

— Săriţi, oameni buni!

Izbită cu patul puştilor, uşa pârâie şi se fărâmă.

— Ia zi, unde ai pitit mitralierele?... Unde-s cuierele?... Apoi, în şoaptă înăbuşită: Bani ai?

— Bani la mine? Sunt vădană de soldat.

— N-avem când să te căutăm sub fustă. Băieţi, daţi-i drumul...

— Săr-i-ii-ţi!

— St!

Beregata femeii pârâie în încleştarea degetelor de fier.

— Tovarăşi... Lua-v-ar dracu! Bărbatu-meu a pierit pe frontul nemţesc. Să v-arăt dovada.

— Noi nu ştim carte.

Din ladă zburau fuste de sărbătoare, suluri de pânză, basmale înflorate şi ce mai apucase femeia să pregătească pentru zestrea fetelor.

— Adă şuba!

— Nu! Şuba nu v-o dau!

— Ho, femeie! Ce-ţi trebuie şuba! Ţi-e pielea destul de groasă ca să ţie de cald.

După percheziţie casa-i ca după foc.

Ieşeau din ogrăzi cu boccele. Iscodind cu ochii în toate părţile şi semnalizându-şi unii altora cu fluierături, fugeau la culcuşul lor.

Cu pasul împleticit, călcând peste trupurile chefliilor doborâţi de băutură, atmanul străbătea piaţa zvârlind când şi când pumni de arginţi.

— Mă fraţilor, toată lumea e băută, toată lumea e sătulă?

Care-i întindea un pahar de vin, care venea să-l pupe.

Câteva femei îl urmau bocind pe rupte şi tot apucându-l de pulpanele mantalei:

— Un şal de lână gros, înflorat... Nişte podoabe de aur.

— Cine-i de vină dacă nu le pui bine?

— M-au jefuit, mi-au luat tot.

— Nu fi prea strângător, ca să n-aibă ce să-ţi ia.

Bătrânul cazac Rededea îi căzu în genunchi:

— Vanea... Nepoate... Mi-au luat brişcă, o pereche de cai. Nu mi-au lăsat un bob de ovăz...

— Te-au prădat? se înduioşă atamanul, şi smulgându-şi revolverul de la cingătoare, i-l vârî în mână. Ia-l, Safron Petrovici, şi fură şi matale pe careva.

Oamenii lui făcură mare haz.

Atamanul încremeni deodată în loc, cu urechea la pândă: o căuta cam de multişor pe Maşka şi acum i se păru că o aude râzând în curtea bisericii. Se căţără pe gard şi ţinând teaca săbiei cu mâna, sări în întuneric. Cu un „ah” speriat, ţâşni dintr-un tufiş, ca o potârniche, cu părul vâlvoi, Maşka Beluga. Apoi se ridică de jos, scuturându-şi hainele, un miner mustăcios pe care atamanul îl recunoscu numaidecât: mitraliorul Leaşcenko.

Îndesându-şi căciula ca şi când s-ar fi pregătit de luptă, Ivan înaintă câţiva paşi.

— Te mănâncă spinarea, viperă?! Te bat până scuipi şi maţele din tine.

Maşka se trase înapoi:

— Eu nu-s cumpărată de nimeni. Sunt liberă şi fac ce vreau.

— Ţâbă, căţea de şapte haite ce eşti! zbieră atamanul, ducând mâna la pumnal. Haidem!

— Draci...

Pumnalul fulgeră prin aer, dar mitraliorul îi prinse lama şi-l rupse. Atamanul rămase numai cu mânerul în mână.

Mânerul se aşeză între el şi femeie şi ridică pumnul.

— Nu care cumva!

— Da’ tu ce te bagi?

Se încleştară şi se rostogoliră amândoi la pământ.

Muierea începu să ţipe.

Veniră în fugă câţiva partizani. Îi despărţiră şi le smulseră toate armele. Minerii luară parte ortacului lor, soldaţii şi

marinarii se puseră pieptiş pentru ataman. Când să izbucnească o încăierare generală, pică comandantul companiei de mineri, Martianov. Cu un glas autoritar, porunci oamenilor lui să se împrăştie. Dar minerii nu o lăsară pe Maşka la nevoie. O aduseră la masa lor, îmbiind-o pe întrecute cu tot ce aveau mai bun.

Rămânând singur cu aghiotantul său, atamanul porunci:

— Şalime, pregăteşte în marginea staniţei două căruţe. Momeşte cumva târfa ca s-o despărţim de mârlani... Când eşti gata, vii şi-mi spui. O leg de căruţe şi-o rup în două.

Apoi îl trase aţa acasă. Barem să arunce o privire în curte, să străbată în goană livada, să treacă pe la grajd, să se caţere în pod, la porumbei. Toată seara aşteptase să vină careva dintr-ai lui să-l poftească. Cu cât se apropia de casă, tulburarea-i creştea.

Obloane la ferestre, zăvor la poartă.

Bătu... Îşi simţea inima zvâcnindu-i în coşul pieptului...

Dulăii se repeziră hămăind dogit... Cineva crăpă portiţa. Era rândaşul Ciulcea. Buimac de somn, nu-l recunoscu pe stăpânul cel tânăr şi i se aşeză în drum. Neputând rosti niciun cuvânt, Ivan îl împinse în lături pe calmuc şi, apărându-se cu cravaşa de câini, străbătu într-un suflet curtea. În pragul casei îl întâmpină însuşi Mihailo.

— Tătuţă.

— E-te-te...

Ivan vru să-l sărute.

Bătrânul îl opri, punându-i mâna în piept şi dădu să închidă uşa, dar feciorul izbuti să se strecoare în tindă.

— Din ăştia-mi eşti, tătuţă! mârâi el, şi sughiţă de beat.

— Lupul din pădure ţi-e tată... M-ai făcut de ocară în tot Kubanul. Eu, care cât am slujit am primit numai hrisoave de mulţumire şi decoraţii, s-ajung să am un fecior tâlhar...

Fără să răspundă, Ivan intră în casă.

De-a lungul pereţilor, pe laviţe şedeau câţiva bătrâni: Karpuha Podobedov, Trofim Savvici Maslakov, Selionkin, fraţii Cealikov.

— Bun găsit, cazaci, aruncă ursuz noul venit.

— De, bun venit şi sănătate, tinere ataman...

Urarea suna a batjocură.

De furie, lui Ivan începură să-i vâjâie urechile şi i se puse un nod în gât. Îşi roti privirea prin odaie. Lampa cu fitilul făcut mititel fumega. Bătrânul ornic îmbrăcat în stejar tăcea – lănţugul tot îi atârna afară. Pe masă vraişte, blide murdare. În casă nu se simţea nicio mişcare.

— Unde sunt... toţi? îl întrebă Ivan pe taică-su.

— Care toţi?

— Fratele... femeile...

— Umblă pe uliţe şi-ţi admiră haidamacii. Pe mine m-au lăsat aici, ca pe un dulău bătrân, să păzesc casa. Da' şi mie mi-ar fi plăcut să-ţi văd bâlciul.

— Şi matale?... Sănătos, voinic?

— Cam scârţâi eu, da' uite că nu mă ia Dumnezeu.

— Nu v-aţi aşteptat să mă întorc?

— Ba da, şi încă cum, dădu glas Selionkin, un moşneag cu barba roşcovană, rudă de departe cu Cernoiarovii. Smiorcăi a plâns şi urmă: Mă Vanea, să nu ne faci neamul de ruşine, rupe cârdăşia cu golănimea asta de la oraş. Doar eşti cazac. Cazac de-al nostru!

— Te pomeneşti că nici nu se mai socoate cazac, spuse cu năduf cel mai mare dintre fraţii Cealikov. Că amu cică-i face pe toţi cetăţeni.

Ivan sări în picioare, dar se aşeză îndată la loc.

— Nedrepte şi jignitoare sunt vorbele voastre.

Izbucniră toţi deodată:

— Doamne fereşte...

— Da' ţâfnos te-ai mai făcut...

— Ţii minte cum te-am prins în grădină la mazăre? Ţi-am dat jos nădragii şi ţi-am tras o mamă de bătaie. Uite cum zboară timpul. Parc-a fost ieri. Eh, Doamne, Doamne...

— De ce-ai venit? întrebă taică-său, oprindu-se la un pas de fecior şi pironindu-l cu o privire crâncenă. N-ai găsit un alt drum care să ocolească staniţa?

Ivan care şedea pe laviţă drept ca în şa simţea în obraz suflarea fierbinte a bătrânului.

Răşchirându-şi cu putere degetele şi strângându-le iar în pumn, Mihailo strecură printre dinţii încleştaţi:

— Te-ai prins în hora dracului... Cruce nu mai ştii să faci? Te crezi la crâşmă? Ia scoate căciula!

Ivan îşi împinse cuşma de pe o ureche pe cealaltă şi hârâi sugrumat de obidă:

— Ajunge, tătuţă...

Bătrânul îi smulse căciula, dimpreună cu un smoc de păr, şi răcni:

— Smirna, animalule!

Ivan o zbughi spre uşă, dar pumnul năprasnic al lui taică-său îl ajunse din urmă şi-l trimise prin încăpere. Se prăbuşi la picioarele bătrânilor, în cădere se lovi cu moalele capului de talpa de tuci, a maşinii de cusut şi-şi pierdu cunoştinţa. Mihailo îi leagă mâinile la spate cu o curea de piele tăbăcită în vârtej şi-l azvârli în pivniţă.

— Vasea, prietene, scapă-ne de belea.

— Da' ce-aţi păţit?

Maxim îi povesti totul pe scurt, Grigorov adăugă şi el câteva cuvinte:

— Din ce partid e? se interesă Galagan.

— Din partidul mână lungă. Ăştia iau şi pielea de pe om.

— Cât e până la staniţă?

— Cam două verste.

Galagan se uită la marinarii care se îngrămădiseră în vagonul statului-major.

— Voi ce ziceţi, fraţilor?

Părerile erau împărţite. Unii spuneau că de ce să se bage unde nu le fierbe oala, mai cu seamă că nici nu cunosc situaţia, alţii mormăiau ceva nedesluşit, mulţi socoteau că e mai bine să aştepte până dimineaţa, să afle exact cum stau lucrurile şi abia apoi să pornească împotriva bandei.

— Tovarăşi, spuse Grigorov. Nu-i timp de pierdut... Şovăiala voastră mă surprinde, tovarăşi... Situaţia e limpede: banda trebuie dezarmată, şi cu cât mai repede, cu atât mai bine.

— Domol, preşedinte, îi închise gura Galagan, jocul ăsta miroase a sânge. Apoi, către ai lui: Care vine cu mine în recunoaştere?

Se oferiră aproape toţi.

Alese doi inşi – pe intendentul Suvorov şi pe matrozul Tiupa, un atlet cu faţa ciupită de vărsat, apoi dădu ordin să fie întărită paza şi, până la întoarcerea lui, nimeni să nu părăsească eşalonul.

Grigorov clipi către Maxim:

— Du-te cu ei.

Maxim sări ca ars.

— Vin şi eu, Vasea! Cunosc toate potecile şi toate scurtăturile ca-n palmă. Ajungem repede.

Ieşiră din vagon şi curând nu mai erau decât patru umbre pale în stepa scăldată de văpaia lunii.

Deasupra staniţei stăruia o lumină de incendiu.

Prin grădinile întunecoase ardeau focuri.

În cerdacul înalt al unei căsuţe arătoase câtorva beţivani li se căşunase pe popa Ghennadi. Unul îi reteza cu sabia pletele cărunte, altul îi trăgea pantalonii, cântând:

Măr, merişor frumos,
E revoluţie
Popo, dă nădragii jos
Asta-i contribuţie...

— Îndurare, copiii mei...

— Hai la noi în companie, că ne trebuie un mitralior.

— Ai milă, fiule.

— Ba eu zic să-l facem bucătar.

— Mai bine-l punem mai-mare peste iepe!

După ce-l scăldară prin toate spaimele, îi dădură pace. Ridicându-şi poalele anteriului, popa se depărtă în fugă de casa lui, pe ferestrele căreia zburau în uliţă sticle goale, cutii de conserve, râsete tunătoare, ţipete şi vaiete de fete.

Între mese, stârnind colbul, se perindau ca o vijelie perechi de dansatori. Ceva mai încolo scăpărau în bătaia flăcărilor ţurloaiele dezmăţatelor care săreau peste foc. Se petrecea, se discuta şi politică. Cei care apucaseră să se îmbete până să nu mai ştie de ei zăceau de-a valma pe pământ.

Un cupletist de revistă, bărbierit ca în palmă, şi un soldat ofticos, cu nişte urechi galbene şi clăpăuge, stăteau unul în faţa altuia ca doi cocoşi întârâtaţi şi înjurau pe întrecute. La picioarele lor, în praf, erau aruncate grămadă bancnote făcute cocoloş, pachete de ţigări, un binoclu spart, o chibritelniţă de argint – toate acestea alcătuiau premiul cuvenit învingătorului. Întrecerea era urmărită de susţinători gălăgioşi şi de câţiva experţi în materie.

Pe una din mese, marinarul Timoşkin juca „ceciotka”, ţinând un pumnal între dinţi şi câte un bucheţel de liliac în fiecare mână.

Privitorii îl bombardau cu sudălmi, îndemnuri, încurajări:

— Talpa, talpa!

— E prima-ntâi!

— Ia arde-i o întreită.

— Mai iute! Aici ţi-ai găsit să-ţi scuturi limbricii? Mai iute! Trei mii de învârtituri pe minut.

De pe masă se rostogoleau şi lunecau sticle, farfurii.

Galagan bău cu soldaţii, se învârti printre marinari, glumi cu manglitorii pe graiul lor, stătu de vorbă cu anarhiştii care nu catadicseau să se amestece cu ceilalţi, le ţinu isonul minerilor din ale căror gâtlejuri zdravene cântecul izbucnea ca un urlet de lup. Apoi îşi găsi tovarăşii, se trase cu ei niţel mai la o parte şi le dădu câteva ordine scurte.

Lui Maxim îi şopti:

— Aduci la moară două brişti cu câte doi cai. Scurt, mişcă!

Intendentului Suvorov:

— Faci cum ştii şi mi-l aduci în marginea staniţei pe comandantul minerilor – uite-l, ăla care tocmai a trecut! Mi-l ţii acolo până vin eu. S-a-nţeles? Fulger!

Matrozului Tiupa:

— Tu, leatule, te uiţi care soldat e mai bărbos şi mi-l scoţi afară din staniţă.

— Se face, mugi Tiupa. Adunarea la moară?

— Da. Peste o jumătate de ceas. Executarea.

Se împrăştiară.

Stanişnicii care se îmbulzeau în marginea pieţei,

sporovăiau asurzit:

— Ei, poftim comună...

— Fugi, soro! Asta nu-i comună, e anarhie şi expropriere, cum zicea unul...

— Mulţam de-aşa expropriere! Să am o sotnie de cazaci, i-aş pune pe goană numai cu gârbaciul.

— Lui moş Safron i-au luat o pereche de cai.

— Ăştia îţi iau nevasta şi nu poţi să le faci nimic.

— Unde ar da Dumnezeu să râvnească vreunul la Duneaha mea, icni Lukaşka, un cazac tânăr şi chipeş. Că eu unul, uf!

— ...Îţi ia şi nevasta, şi-ţi smulge şi crucea de la gât... Şi-a întornat Tatăl Ceresc privirile de la noi, asta e.

— Mare năpastă!

— Iar comitetul a sfeclit-o.

— Ce vrei!

— Bine-am ajuns... Libertate!

— O să ne mai aducem de multe ori aminte de vorba lui Vakula Kuzmici, Dumnezeu să-l ierte: „Mai mare ruşinea să trăim fără ţar!”

— Baţi câmpii, momâie băloasă.

— Aşteaptă Seriojka. Cât v-am snopit până acum pe voi ăştia tinerii, da’ ce-o să vă snopim de acu’ înainte!

Ostap Duda îi şoptea înfierbântat lui Lukaşka:

— Cai... Bani... Băutură... Cernoiarov o să ne primească cu braţele deschise, că oricât e de-al nostru... O-ntindem?

Lukaşka se codea:

— Ştiu şi eu, Ostape. Să mă mai gândesc... Banda asta nu-i gardă imperială... Intri în ea când vrei.

Marinarul Timoşkin trepăda ca un diavol prin mulţime şi dădea din gură:

— ...Neamţul jupoaie Ucraina cum beleşte casapul capra. Haidamacii joacă la două nunţi: neamţul le e kamerad şi Skoropadski tătuc... Noi n-am vrut să ne închinăm la sfinţii haidamacilor şi am tulit-o încoace. Numai cu sabia am răzbit prin toate fronturile. De la albi ne-am pricopsit cu mitralierele, de la roşii, lângă Kaial, am umflat şi ceva tunuri...

— Şi poftitărăţi la noi pentru multă vreme, marinăraşule?

— Nu-u-u! La voi nu-i decât caracuda, nici urmă de vreun ditamai nisetru de-al burjuilor. Ce să ne pierdem vremea aici? Ne odihnim o săptămână şi haida cu tot sodomul... Ni-e pieptul de aramă şi braţul de oţel – înainte, tot înainte!

— Spune, ostaş, da-n Crimeea e tot dandana ca aici?

— Oho! În Crimeea e război, în Crimeea e foc, ce mai, o halima întreagă... La Brest, bolşevicii au vândut Ucraina, acuma, la Rostov, duc cu neamţul tratative de pace, iar mâine o să se bată pe burtă cu burjuii şi-o să ne vândă pe toţi câţi suntem, cu toptanul.

Prin mulţime îşi făcea drum, potrivindu-şi în mers pieptănătura răvăşită, Anna Pavlovna.

— Tovarăşi, nu mai înţeleg nimic... Protestez... Ideologie anarhistă... Oamenii dumneavoastră... Maşina de cusut cu care îmi câştig existenţa.

— Cine sunteţi?

— Învăţătoare.

— Maşină de cusut de la o învăţătoare? Nemaipomenit! pufni revoltat Timoşkin, şi scuipă jos. Lăsaţi că-i judec eu. Bucăţi îi fac... Cine v-a şparlit maşina, madam... pardon, n-am avut plăcerea. Arătaţi-mi-i!

— Cum i-aş putea recunoaşte? Semănaţi cu toţii, de parcă aţi fi fraţi.

— Da’ v-au dat o chitanţă, ceva?

— Chitanţă? Glumiţi! Credeam că o să mă omoare. Femeia cerceta cu speranţă chipul pistruiat şi vioi al marinarului.

Timoşkin zâmbi dispreţuitor.

— Treabă de cârpaci. Lăsaţi că-i ştiu eu. Ăştia nu dau chitanţă nici la vii, nici la morţi... Madam, fiţi liniştită, se aranjează.

Se îndepărtă în fugă şi într-adevăr se întoarse destul de repede cu maşina de cusut.

— Mulţumesc, mulţumesc foarte mult... Încercă să ridice maşina, dar se văzu nevoită să renunţe.

Timoşkin, săritor:

— Greu? Să v-ajut?

— Sunteţi foarte amabil...

Pe drum, Timoşkin îi îndrugă tot felul de minciuni: că a cărat în spinare ancore, ba chiar şi cazane de abur.

Ajunseră la şcoală.

Anna Pavlovna sună... De după uşă se auzi o voce tremurată de copilă:

— Cine e?

— Eu sunt, Olenka, nu-ţi fie frică.

— Mămico, mămico... şi uşa se crăpă. Văzând un necunoscut, copila tăcu.

— S-a găsit maşina. Slavă Domnului. Şi un tovarăş cumsecade mi-a adus-o până aici.

— Vai, ce-am mai tremurat pentru tine, mămico!

— Poftiţi înăuntru, tovarăşe. Cum vă numiţi? Luaţi un ceai cu noi?

Marinarul puse maşina lângă uşă, se îndreptă de spate şi-şi bombă pieptul:

— Daţi-mi voie să mă prezint. Illarion Petrovici Timoşkin, marinar din flota Mării Baltice.

Le strânse mâinile cu căldură, apoi o întrebă pe fată::

— Te cheamă Şura?

Olga ridică din sprâncene:

— Nu, nu mă cheamă aşa.

— Ha-ha-ha... Am crezut că te cheamă Şura. Îmi place mie numele ăsta... Da' nu-i nimic... Cât despre ceai, primesc cu plăcere. Ultima dată am băut ceai în gara Millerovo şi e cam multişor de atunci...

Pe masă, samovarul zumzăia încetişor. Anna Pavlovna pregăti esenţă. Ochişorii ageri ai Olgăi cercetau oaspetele pe sub sprâncene, cu o curiozitate amestecată cu teamă. Cu funda ei albastră prinsă în creştet, părea un iepuraş cu urechile ciulite.

Sorbiră întâiul pahar în tăcere.

Risipindu-se sfiala uşoară pe care o simţise la început, Timoşkin scoase din buzunar o oglinjoară, îşi netezi părul şi întrebă:

— Şi de ce ţi-a fost frică, domnişoară?

— Nici eu nu ştiu... Poate unde am rămas singură în

clădirea asta pustie.

— Aşa e. Când eşti singur, n-ai curaj. Cum am păţit şi eu odată, lângă Lugansk. Într-o noapte, ne-am dus în recunoaştere...

După ce le povesti această întâmplare din viaţa lui de luptător, rămase puţin pe gânduri învârtind pe peretele paharului un bob de răchiţele, apoi se uită pieziş la Anna Pavlovna şi întrebă:

— Aveţi leafă bună?

— Da' de unde! Autorităţile se schimbă aproape în fiecare lună. Nimeni nu mai dă pe la şcoală.

— E revoltător! sări Olga, care punea la inimă toate necazurile mamă-sii, şi turui pe nerăsuflate o frază citită într-un ziar: „Fără învăţământ public toate cuceririle revoluţiei se vor duce de râpă".

— Categoric, întări marinarul. Dar există ticăloşi cărora nu le e capul decât la chefuri.

Frunzări la întâmplare un manual de geometrie:

— Înveţi?

— Astă-iarnă aproape că nu s-au ţinut cursuri la şcoală, dar învăţ câte puţin acasă, cu mama...

Marinarul oftă din adânc.

— Eu am făcut şase clase de liceu şi mi s-a urât! Nu-mi intra aritmetica în cap şi pace. M-am rugat de maică-mea: „Lasă-mă să plec la armată". „Nici să nu te gândeşti, prostule", mi-a spus mama. Eu n-am ascultat-o şi m-am înrolat în flotă. Şi-acum, mai am puţin şi mă avansează miciman, că nu-s din ăia care se dau în lături la o adică.

Cu mâinile înfundate în buzunarele pantalonilor largi, Timoşkin făcu câţiva paşi prin cameră şi se opri în faţa fotografiei unui bătrân, într-o cămaşă din pânză simplă, care îi atrase privirea.

— Tata?

— Nu, e scriitorul Tolstoi, răspunse Olga, cu un licăr şăgalnic în ochi.

Cu un aer blazat, marinarul se apropie de glob şi-l răsuci. Oceanele şi continentele îi jucară înaintea ochilor.

— Noi cam pe unde suntem?

— Arată, Olecika.

Olga opri globul puchinit de muşte şi explică, plimbându-şi degetul pe suprafaţa lui:

— Uitaţi-vă, aici e Rusia europeană, dincoace Ucraina, Caucazul...

— Ai fost acolo?

— Unde?

— În, cum îi zice, Ucraina europeană, sau măcar în vârful muntelui Kazbek?

— Nu, n-am fost.

— Serios? zise compătimitor marinarul. Ce comedie tragică viaţa dumitale tânără! Azi trăim, zburdăm, iar mâine crăpăm şi n-am văzut nimic. Dar dacă vrei, totul în viaţa dumitale se va schimba ca prin farmec.

Olga se uită nedumerită la maică-sa.

— Haideţi cu mine, urmă Timoşkin, netezindu-şi ciuful roşcovan şi rebel. O să vă placă: mâncare câtă pofteşti, iar de îmbrăcăminte şi celelalte garantez eu...

— Tovarăşe, s-a răcit ceaiul, îi curmă vorba Anna Pavlovna. Olenka, e timpul să te duci la culcare.

Copila se ridică, se înclină în faţa musafirului şi trecu îndărătul unui perete despărţitor, care nu ajungea până la tavan. Dormea acolo, în cabinetul tatii, pe un divan.

Timoşckin mai puse o vreme ţara la cale, începu să povestească despre atrocităţile săvârşite de nemţi, dar se lăsă păgubaş: nu-l prea încânta să stea la taifas cu bătrâna.

Lumina atrase şi alţi musafiri.

Bătăi poruncitoare zguduiră uşa.

Anna Pavlovna îşi potrivi basmaua cu mâini tremurătoare şi ieşi din cameră.

Marinarul strecură o privire după peretele despărţitor.

Văzându-l, Olga care şedea la masa de scris, sări în picioare.

— Ce... Ce doriţi?

— Hai la plimbare, domnişoară, să vezi ce veselie e-afară.

— Nu se poate, e târziu. Auziţi! Vor să spargă uşa.

Avea un singur gând: să o apere pe maică-sa. Dădu să

fugă din odaie, dar Timoşkin o prinse de mână, o smuci spre el şi o sărută pe obrazul aprins.

Ea ţipă scoasă din minţi, îi zgârie faţa cu unghiile şi-i lunecă din braţe.

— Domnişoară...

— Neruşinatule! Să pleci numaidecât! Îşi tot freca obrazul, ca de o arsură. Cu ochii holbaţi, tulburi, şi bolborosind în neştire, se luă după ea în jurul mesei.

Copila împinse un fotoliu în calea marinarului.

Nişte mutre hlizite se iviră în uşă.

Mama, lovită de cineva, scoase un ţipăt ascuţit.

Pierzându-şi capul, Olga zvârli în marinar cu o călimară, se aruncă cu pieptul în fereastra cu cercevele subţiri şi, în zăngănit de sticlă spartă, căzu în grădină.

Marinarul se repezi spre ea, sări gardul, dar se împiedică şi se întinse cât era de lung în mijlocul drumului.

Întâmplarea făcu ca tocmai atunci să treacă pe acolo Galagan. Îl apucă zdravăn de guler şi-l propti pe picioare.

— De unde ai uşchit-o, mă?

— Spune, leatule, n-a trecut pe aici una cu năsucul în vânt şi guriţa de micşunea?

— Ehe, n-o mai prinzi.

Pe întuneric luă cerneala prelinsă pe mutra lui Timoşkin drept sânge.

— Eşti rănit? Cu ce te-a pocnit?

— Norocul ei că a şters-o... Da’ tot nu scapă mironosiţa de mâna mea bătucită. O sluţesc!

— Dă-o încolo, frăţioare! Să-ţi pui mintea cu o muiere?! Hai cu mine.

— Unde?

— Avem o treabă.

— Năpârca dracului, o s-o... Ce treabă? Şi din ce companie eşti, că parcă nu te cunosc?

— Te lămureşti tu pe urmă. Haidem.

După puţin timp, ieşiră din staniţă. La moară adăstau patru inşi fumând şi tăifăsuind cu jumătate de glas. Al cincilea dormea încovrigat în brişcă. Se suiră cu toţii în cele două brişti şi mână spre gară.

În vagonul statului-major era aproape întuneric. La licărul tremurat al singurei lumânări se vedea o masă plină de firimituri, iar pe pereţi – hărţi, caricaturi obscene, armele şi hainele stat-majoriştilor care dormeau pe lăzile cu muniţii şi explozibil ce ocupau o jumătate de vagon.

— Sus, fraţilor! Deşteptarea! strigă Galagan. Primiţi delegaţia...

Timoşkin, care prinsese mişcarea şi simţea că nu miroase a bine, dădu mâna cu toţi membrii statului-major, iscodindu-i cu nelinişte:

— Aveţi un detaşament?... De pe Marea Neagră?... Hai să ne unim.

— De pe ce vas?

— „Gangut”. Baltica.

Galagan bătu în masă.

— Linişte, vă rog! Tovarăşi, aţi fost aduşi aici la un consiliu de război... Uite cum devine socoteala... Detaşamentul vostru a primit găzduire, a fost ospătat. Tot ce-au cerut partizanii staniţa a dat...

— Hai să ne unim! izbucni Timoşkin.

Galagan şovăi, căutând cuvintele potrivite şi vorbi mai departe:

— Da’ vezi că vin la mine tovarăşi din comitetul revoluţionar şi se plâng... Să-i cred, să nu-i cred... Cu harababura asta, o mai scrântim şi noi, da’ nici aşa... Hai, zic, mai bine să mă dumiresc singur. Am fost şi am văzut. De unde aţi cules liota aia de şuţi, huligani şi derbedei?

— Noi, tovarăşe.

— Adunătura asta trebuie dezarmată. Forţe am destule. Şi numai cu forţele astea aş fi putut să pavez cu voi uliţele staniţei, fără să mai ţin niciun consiliu, dar – şi aici ridică glasul – de ce să mai curgă sânge, fără să fie nevoie?

— Bine, păi noi, dragă tovarăşe, n-avem nicio vină.

— Revoluţia nu ţine seama de asta. Poţi să ai nivel şi paranivel, da’ de vreme ce te porţi ca un ticălos, înseamnă că eşti vinovat.

— Ajunge cu papagalul, sări cu gura Timoşkin. Treci la interes. Ce vrei: Vin? Marafeţi?

— Uite că mie nu-mi place vorba lungă. Trag nădejde că tovarăşii mineri, tovarăşii marinari şi tovarăşii soldaţi mă vor ajuta să le ard o papară lepădăturilor... De ce tăceţi? Cine vrea să ia cuvântul?

— Noi, carevasăzică, începu soldatul, – şi era săracul beat ca un porc – venim de pe front şi ne căznim s-ajungem acasă... Judeţul Buzuluk, gubernia Samara, care va să zică. Armele nu le predăm nimănui. Nimic! Spune şi matale, cum să umbli fără armă, dacă aici, la voi, sunt bande peste tot?

— Bine, frăţioare! îi ţinu patetic isonul Timoşkin. Se poate să dai în ai tăi?... Cheamă-ţi flăcăii! Vino cu detaşamentul în staniţă, să fraternizăm.

Maxim şi Grigorov erau prinşi într-o violentă dispută cu comandantul companiei de mineri.

— Cernoiarov, oho! striga Martianov. Împreună am răzbătut prin front, împreună ne-am războit cu nemţii... Unde mai pui că ne-am depărtat mult de locurile noastre şi nu mai avem cum să ne întoarcem pe Don. Trebuie să ne ţinem după ataman. Puteţi să ne omorâţi, să ne tăiaţi în bucăţi, asta este.

— Înţelege, prietene, stăruia Grigorov, că atamanul vostru mai mult strică... Veniţi, chefuiţi şi pe aici vă e drumul. Iar în urma voastră, tot ţinutul se ridică împotriva puterii sovietice.

— Da’ voi ce rost aveţi aici, ce păziţi? Striviţi viperele, călcaţi-le în picioare, nici măcar s-apuce să deschidă gura!

— E-adevărat, vorbi Maxim, că din fiece poartă sâsâie câte o viperă şi-abia aşteaptă să te muşte. Numai ticăloşiile voastre mai lipseau ca să le pună vârf la toate.

Minerul se lăsa greu:

— N-avem în tot detaşamentul niciun contrarevoluţionar. Şi-apoi am ajuns tare departe de casă şi ni-e frică. Ce ne-am face fără ataman? Că flăcăul ăsta e viteaz şi le vede!

Maxim şi Grigorov îl înghesuiră pe miner într-un colţ şi se apucară să-l prelucreze şi mai vârtos.

— Da’ ce vă pasă vouă de avutul burjuilor? zbiera soldatul. Să ne fie nouă milă de fiarele astea?

Egorov se repezi la soldat cu pumnii ridicaţi.

— Tocmai voi, sărăcimea, aveţi datoria să apăraţi revoluţia, nu să umblaţi în spatele frontului după muieri şi oale cu smântână... Comitetul revoluţionar vine el şi singur de hac burjuilor de aici. Locul tău şi-al nostru, mă bocciule, e-acolo, pe front. Singurul meu fecior luptă pe front şi nici eu nu vreau să mănânc degeaba pâinea sovietică. Mă duc! Toţi ne ducem să înfruntăm gloanţele, baionetele, iar voi să umblaţi creanga pe-aici şi să beţi lăptic?

Galagan se ridică şi rosti autoritar:

— Lasă vorba, s-a hotărât... În numele revoluţiei, ordon...

— Vrei să ne bagi în sticlă, să pui dopul şi gata? i-o reteză Timoşkin. Ţi-ai greşit socotelile, câine, că nici tu nu mai pleci viu de-aici.

Zicând acestea, smulse de la cingătoare o grenadă zimţată, englezească, de mare forţă explozivă, şi se trase spre perete, să-i poată avea pe toţi sub ochi.

— S-o arunc? Pe faţa lui crispată, mânjită cu cerneală, se citea o hotărâre de neclintit. Ţinea mâna cu grenada ridicată deasupra capului.

Galagan înmărmuri.

Amuţiră cu toţii.

În vagon se aşternu o linişte mormântală, pe care tic-tacul unui ceasornic o făcea parcă şi mai încordată.

— Opreşte-te, scârnăvie! izbucni răspicat Galagan. Avem aici în vagon două sute de obuze şi-o sută de kile de dinamită. Prefaci în scrum întreg eşalonul!

Timoşkin rânji. Cuvintele lui Galagan parcă nu-l prea impresionară.

— Dacă socoţi că sunt un element duşmănos, urmă el, omoară-mă numai pe mine.

Cu mişcări domoale, de parcă s-ar fi ferit să nu sperie pe cineva, desprinse pistolul de la şold şi, luându-l de ţeavă, îl puse pe marginea mesei, cu mânerul înainte.

Se scurse încă un minut, lung cât o veşnicie.

Timoşkin lăsă încet mâna în jos, păşi spre masă şi aşeză grenada lângă pistol.

— Mă predau.

Egorov, care stătea mai aproape, îi plesni una peste

ureche.

— Barbarule! Tu eşti a cincea roată la căruţa noastră comunistă...

— Şi eu mă predau, bâigui soldatul, ridicând mâinile care-i tremurau. Am slujit şi eu, frăţiorilor, într-un regiment bolşevic, la Debalţevo, da' nu mai ştiu bine cum îi zicea... Un an întreg, frăţiorilor, am făcut agitaţie în dreapta şi-n stânga, fără nicio soldă.

— Dar tu? se întoarseră mai mulţi deodată spre Martianov.

— Eu... ce să spun...

— Ăsta-i cu noi, vorbi pentru el Grigorov.

Minerul dădu să-şi scoată centura.

— Păstrează-ţi armele, îl opri Galagan. Te-ntorci în staniţă, pas alergător. Tu şi cu oamenii tăi aveţi misiunea să puneţi mâna pe baterie şi să-l capturaţi pe ataman. Spune-le să-şi scoată mantalele şi bluzele, ca să-i pot deosebi de ceilalţi în timpul luptei.

— O să fac întocmai. La mine, cuvântul e sfânt. Dădu repede mâna cu Maxim şi cu Grigorov, şi plecă.

Folosindu-se de învălmăşeală, soldatul se făcu nevăzut. Galagan împunse aerul în direcţia lui Timoşkin.

— Pe ăsta îl debarcăm.

— Baftă de marinar, se văicări Timoşkin, plângând cu lacrimi adevărate, în timp ce-l împingeau spre uşă. De ce, fraţilor? N-am făcut rău nimănui! Nici atâtica...

Dincolo de gară. lângă un zid de cărămidă ciugulit de gloanţe, marinarul Timoşkin aruncă ancora.

— Care-i situaţia în eşalon? întrebă Galagan.

— Dorm.

— Scoală-i.

— 'Nţeles! zise Suvorov, şi se întoarse către marinarul de planton care stătea în uşă: Deşteptarea!

Plantonul porni trap de-a lungul trenului:

— Deşteptarea! La arme! La arme!

Marinarii gata îmbrăcaţi şi înarmaţi săreau grindină din vagoane şi se încolonau în faţa gării.

— Două tunuri de pe platformă! ordonă Vaska.

— ’Nţeles! se auzi vocea lui Suvorov, iar apoi aruncă peste umăr marinarului de planton: Pregătiţi două tunuri!

— Comandanţii, la tunuri! strigă cântat marinarul.

După o clipă se auzi din întuneric:

— Gata două tunuri!

Detaşamentul se încolonă... Zvon de glasuri groase, asurzite. Gămăliile de foc ale ţigărilor strânse între dinţi scăpărau în bătaia vântului. Feţele nu se desluşeau.

De pe scara vagonului statului-major, Galagan răcni un scurt şi fulminant discurs, împănat din belşug cu aprige înjurături.

Îl ascultară într-o tăcere gravă. Apoi, într-o ordine desăvârşită, detaşamentul ieşi din gară, se desfăşură în două lanţuri de trăgători şi porni iute prin stepa învăluită de întuneric.

Marinarii pătrunseră în acelaşi timp în staniţă din trei părţi.

Alarma umplu uliţele de zgomote învălmăşite.

Căruţe cu mitraliere pe ele, împinse afară din curţi, cai înhămaţi din mers, călăreţi gonind în galop, soldaţi fugind şi trăgând pe apucate. O parte din căruţele convoiului huruiau pe pod...

Populaţia trăgea după ei cu arme de vânătoare. Bărbătoasele femei ale cazacilor îi miruiau pe beţivanii care zăceau pe pământ cu maiuri zimţate şi cu furci pentru oale.

Minerii se înhămară la tunuri, le scoaseră în mijlocul drumului şi deschiseră focul asupra podului. Obuzele nimereau în plin. Podul luă foc. Sub gâgâitul asurzitor al gâştelor, oglinda apei se acoperi de perne, geamantane, cutii şi tot felul de alte calabalâcuri.

Amarul mahmurelii

În Rusia e revoluţie:
fierbinţeală la ţară,
delir la oraş.

ARMATA FU NĂPĂDITĂ DE PĂDUCHI.

Armata se prăpădea.

Toamna o şfichiuia cu ploi şi plumbi, o potopea cu sânge.

Grânele nestrânse fură culcate pâslă la pământ, de-a valma cu buruienile. Holdele rămase erau călcate de cavalerie, prăduite de hoardele de rozătoare, ciugulite în voie de păsări călătoare.

Pe meleagurile Kubanului, Terekului şi Stavropolului fluturau flamurile purpurii ale incendiilor. Roşii pârjoleau staniţele şi cătunele cazacilor răzvrătiţi, albii devastau satele mujicilor şi suburbiile muncitoreşti.

Apropierea iernii se făcea din ce în ce mai simţită.

Dinspre miazănoapte se abăteau tot mai des vânturi reci, despuind grădinile, foşnind păiuşurile moarte pe câmpie. Dimineaţa cădea bruma. O pojghiţă subţirică de gheaţă, cea dintâi, fereca băltoacele.

Armata era dezbrăcată şi desculţă.

Pe căi ferate, pe şosele, armata târa exantematicul după ea. Care mai era zdravăn, se despăduchea de bine, de rău: ceilalţi nu mai aveau putere.

Mineralnîie Vodî
Piatgorsk
Vladikavkaz
Groznîi
Sviatoi Krest
Mozdok
Kizlear
Ciornîi Rînok...

Iată jaloane însângerate ce vor dăinui multă vreme în amintirea supravieţuitorilor.

Fugind, armata îşi părăsea în voia soartei în fiecare oraş, sat, cătun şi staniţă mii şi mii de răniţi, bolnavi, vlăguiţi de puteri. Comandanţii de etapă puneau la porţile spitalelor santinele cu ordin strict: nu iese nimeni.

Cel pe care-l mai duceau picioarele trecea pentru o clipă să-şi ia rămas bun:

— Nicio grijă, fraţilor. Acum ne retragem, da' în trei zile suntem înapoi.

— Minţi, fabrică! Ne-aţi adus la dracu-n praznic şi ne-aţi vândut... Iuncherii au să ne căsăpească pe toţi...

— Ei aş! N-o să îndrăznească să s-atingă de un bolnav, de un infirm.

— Dacă zăceai ca mine, cu un glonţ în piept, altfel vorbeai.

— V-am spus că ne întoarcem repede. Trebuie s-aşteptaţi.

— S-aşteptăm până vine gâdele cu şireangul?

Câte unii încercau să sară din pat.

— La drum, băieţi.

— Încotro? La ce să vă mai zbuciumaţi? N-avem cai. N-avem haine călduroase. Podurile sunt distruse. Şi cu ce să vă hrănim, că nici noi n-avem ce pune în gură?! A porni la drum e moarte sigură pentru voi!

— Ori aşa, ori aşa – tot crăpăm. Bate-i o depeşă lui Lenin...

— Nu ne lăsaţi, fraţilor!

Hohote de plâns, scrâşnete.

— Nu ne părăsiţi... împreună am luptat, împreună să murim!

— Bun rămas, stanişnici... Bun rămas prieteni...

Gemete, vaiete, ultime îmbrăţişări. Tatăl îşi lua rămas bun pe vecie de la fecior, fratele de la frate, prietenul de la prieten. Uşile spitalelor erau bătute în scânduri. Cine mai era în stare, sărea pe fereastră. Proptiţi în cârje, smulgându-şi în neştire bandajele însângerate, ei o porneau

cu toată nădejdea fiinţei lor pe urma armatei care se retrăgea: mergeau sprijinindu-se unii pe alţii, se târau, cădeau, mureau... Mulţi zăceau cuminţi, colăcel, pe marginile drumurilor, cu trupurile albite de primele fulguieli.

Mormane de cenuşă pe locul staniţelor şi cătunelor, schelete carbonizate pe locul oraşelor.

Consiliul Militar Revoluţionar tot mai ţinea şedinţe, crezând orbeşte în puterea hotărârilor sale, lansând, ca nişte rachete, un ordin după altul:

Armata să fie retrasă dincolo de Terek... Refaceţi unităţile... Introduceţi cea mai riguroasă disciplină...

Oamenii să fie trimişi la repaus... Stabiliţi legătura cu armata a 12-a... Pregătiţi pentru primăvară o lovitură împotriva lui Denikin...

Iar dincolo de geamurile strălucitoare ale vagoanelor statului-major, huruind pe drumurile sparte, treceau galop, zi şi noapte, convoaie şi baterii, se scurgea în pas întins cavaleria, treceau rămăşiţele armatelor a 7-a, a 9-a şi a 10-a, unităţi care luptaseră în Taman şi se rătăciseră de grosul forţelor, efectivele rărite ale unor regimente care încă nu demult se acoperiseră de glorie: Mihailovski, Proletarski, Vîselkovski, Internaţional, Labinski, Reg. 292 Infanterie, Reg. Ţărănesc „Şcerbina”, „Timaşevski”, Reg. special Kubanski, Unarokovski, Cernomorski, Popular, Reg. 306 Infanterie şi multe altele. Argaţi din Ucraina şi muncitori din Rostov, calicimea staniţelor şi gărzile roşii din Taganrog, pescari din Temriuk şi marinari nestăpâniţi, uncheşi încovoiaţi de la ţară cu nişte târsoage de bărbi şi băieţandri cărora nu le mijise nici mustaţa. Mergeau umăr la umăr un poltăvean şi un crimeean, un chinez şi un ungur. Se retrăgeau tiraliorii de dincolo de Kuban, se retrăgeau vitejii letoni. Cazacii tineri se luau la întrecere în măiestria „djighitovkăi” cu inguşii şi cu cecenii (de altminteri, pe atunci băştinaşii din munţii caucazieni începuseră să se întoarcă în aulele lor, ca la scurt timp după aceea să ridice steagul rebeliunii în spatele liniilor inamice). Brecuri,

căruţe, cotigi, harabale şi căruţe cu mitraliere uruiau de zor, fiecare încercând să treacă înaintea celui din faţă. Roţile intrau în hârtoape, caii sleiţi de lungimea etapelor se opreau, dar sub ploaia de bice şi ciomege se opinteau la drum cu ultimele puteri.

Urlete, vaiete, blesteme, înjurături. Abia apucau să dea de mâncare la cai, şi când să se odihnească şi ei puţin, sotnicii şi ofiţerii fluierau, comenzile răsunau pătrunzător.

— Echi-paaa-rea!

— Încălecarea, mâncăilor!

— Convoi, înhamă!... Companie, încolonarea!

— Lingura şi-un dumicat, sus, voinice, c-am plecat!

Înfulecau la repezeală terciul aproape crud, care scârţâia între dinţi, şi se urneau iar la drum, mestecând şi strângându-şi centurile. Nimeni nu voia să se piardă de unitatea lui, iar cine voia o făcuse de mult. Unii îşi omorâseră comandanţii şi comisarii şi trecuseră la inamic, pe alţii îi lovise năpasta şi căzuseră prizonieri. Mulţi dintre aceştia luptau acum sub steagurile tricolore ale contrarevoluţiei, în vreme ce destui fugari zăceau în râpe şi în şanţurile de pe marginea drumului, căsăpiţi ori împuşcaţi de albi.

Lăsând în urmă o dâră de sânge, armata se retrăgea puhoi spre Mozdok, Kizlear, Ciornîi Rînok. Pe o lungime de zeci de kilometri, liniile ferate erau ticsite de garnituri aduse din tot ţinutul. În vagoane – efecte, muniţii, dezertori, spitale, state-majore ale unor unităţi inexistente. Cuvântul de ordine era ca tot ce nu poate fi transportat să fie ars şi aruncat în aer. Dinamitau, dădeau foc, înhăţau care ce putea. Unii, numai cu ce aveau pe ei, abia îşi mai târau picioarele prin clisă, alţii cu două sau chiar trei mantale pe ei, gâfâiau sub povara unor coşcogea boccele. Kabardinii, karaceaevenii[8] şi cazacii din staniţele rebele târcoleau ca nişte şacali în spatele trupelor, sub comanda capilor contrarevoluţiei din ţinutul Terekului – Bicerahov, Agoev, Serebreakov, prădând convoaiele împotmolite pe drumuri de ţară, dezbrăcând la piele şi omorând pe cei ce nu mai

[8] Populaţii în Caucaz.

aveau putere să se apere.

Lângă Cervlennaia, trupele care se retrăgeau se întâlniră cu regimentele „Leninski” şi „Jeleznîi” din armata 12-a, care le fuseseră trimise în ajutor din Astrahan. Oamenii arătau bravi şi fercheşi în mantalele lor nou-nouţe şi în cizmele falnice cu scârţ. Mărşăluiau într-o aliniere desăvârşită, sub drapelele găitănate cu argint şi, sucindu-şi ochii spre partizanii zdrenţăroşi, strigau:

— Ce vi s-au pleoştit mustăţile?

— V-au frecat cazacii ridichea?

— Curaj, găină...

Partizanii nu se lăsau nici ei mai prejos:

— Da’ unde-aţi fost până acum, frumuşeilor?

— Să nu rătăciţi drumul la întoarcere.

— Aţi luat ardei cu voi să v-ajute la fugă?

— Mă, botoşilor! Luncherii abia aşteaptă să vă cânte ceva la ureche.

Glume usturătoare, râsete, sudalme groase.

— Ei, măi frate, ţi se-nvârte roata! Ho-ho...

— Taci, păduchelniţă ambulantă!

— Fac ceva pe tine.

— Noroc de tine şi de sfârâie-călcâie...

— Când or să vă flocăiască ăia, n-o să vă mai hliziţi.

— Cu cântec înainte!

Porniţi înainte, tovarăşi,
Cu pieptul în lupte-oţelit
Din închisoare noi iarăşi
Gata de luptă-am ieşit.

Cu marşul acesta clocotitor pe buze porniră să întâmpine duşmanul.

Chiar în prima luptă, lângă staniţa Mekenskaia, cele două regimente, necunoscând tactica inamicului, fură încercuite de cavaleria generalului Pokrovski şi căsăpite în cea mai mare parte.

Armata rămase aproape fără comandanţi şi comisari: unii dormeau somnul de veci în stepă, ori în munţi; alţii, bolnavi

de tifos, aiurau şi se vedeau pe câmpul de bătaie; în, sfârşit, alţii îşi părăsiseră unităţile şi fugiseră în Transcaucazia sau, prin Derbent, pe mare, la Astrahan.

Pe drumul ce şerpuia prin stepă alerga sprinten un automobil. Pe bancheta din spate, tolănit într-un colţ, moţăia iepureşte un militar. Faţa îi era obosită, pământie, ochelarii cu rama de aur îi săltau pe nas.

Pe drum – o brigadă şi trenuri regimentare.

Claxonul vuia răguşit.

— Loc, harabagiilor! se răstea şoferul. Strigă la cei din faţă să oprească.

— Ai loc destul în aia a vacii, se răţoiau ostaşii care mânau caii.

Şoferul:

— Dă-te la o parte!

Cei care mânau caii:

— Dă-te tu, că eşti singur, iar noi suntem mulţi.

Caii de stepă, sperioşi, se smuciră într-o parte şi o luară razna. Se răsturnă bucătăria de campanie cu borşul fierbinte, se răsturnă o căruţă sanitară, în ţipetele sfâşietoare ale răniţilor căzuţi în noroi.

Maşina coti scurt şi o porni paralel cu drumul, urmărită de înjurături şi strigăte: „Stai! Opreşte!” Şoferul apăsă pe accelerator. Proaşte de noroi ţâşneau de sub roţile din spate. Ivan Cernoiarov ajunse automobilul din urmă şi i se puse în cale cu calul de-a curmezişul.

— Calcă-mă.

Şoferul opri. Câţiva călăreţi înconjurară maşina.

— Cine eşti? vorbi Cernoiarov către militarul cu ochelarii de aur. Ce Paştele mă-tii dai peste oamenii mei?

— Sunt Arslanov, împuternicit al Consiliului Militar Revoluţionar al armatei. Ce doriţi, tovarăşe? Mandatul? Poftim... Eu...

— Da’ pe partizanul Ivan Cernoiarov îl cunoşti? i-o reteză comandantul brigăzii.

— Am auzit de el, dar personal n-am avut onoarea.

— Unde goneşti aşa?

— Asta nu vă priveşte.

— Se grăbeşte la Astrahan, să dea raportul, râseră ostaşii. Lasă-l să plece, că-ntârzie...

— Nu sunt obligat să dau socoteală primului întâlnit. Din ce unitate sunteţi? Cine e comandantul? Mă voi plânge... Dă-i drumul! porunci el şoferului.

Motorul începu să mârâie. Nimeni nu se clinti.

— La o parte, trag! Un browning nichelat luci în mâna împuternicitului.

— Atunci să faci cunoştinţă cu Cernoiarov! strigă Ivan şi, aplecându-se din şa, îi zbură cu sabia capul de pe umeri. Băieţi! Încărcaţi în maşină o sută de puduri de furaj.

Călăreţii îşi arătară încântarea prin urlete frenetice.

Armata se retrăgea în dezordine. Unităţile se amestecaseră, se răzleţiseră de convoaiele lor, pierduseră legătura cu statele-majore şi cu serviciile de aprovizionare. Puţinii conducători care îşi mai păstrau cumpătul încercau zadarnic să pună oarecare rânduială în deplasarea trupelor: nimeni nu mai executa niciun fel de ordin. Numai două regimente de cavalerie şi brigada lui Ivan Cernoiarov mai acopereau, de bine, de rău, retragerea.

Călăreţii generalului Pokrovski îi urmăreau pas cu pas.

În toiul nopţii, brigada lui Cernoiarov intră în Kizlear.

Ardeau case, hambare, magazii de făină şi cereale, în gară ardeau eşaloane cu efecte, arme şi muniţii. Când exploda vreo ladă cu obuze, se cutremura văzduhul şi jerbe de schije ţâşneau vâjâind din vâlvătăi. Un zgomot ca de pânză ruptă îţi umplea auzul – erau cutiile cu cartuşe care pârâiau în vagoanele cuprinse de flăcări. Pe străzi nu aveai loc de convoaie, atelaje de artilerie, trăsuri încărcate vârf cu calabalâc, automobile blindate împotmolite în noroi. Casele erau pline de răniţi şi de bolnavi sleiţi de puteri.

Nu erau furaje, nici pâine, nici apă.

Acoperişurile de paie şi de stuf fuseseră desfăcute şi folosite ca nutreţ. Caii costelivi rodeau codârlele căruţelor, stâlpii şi gardurile de care erau legaţi. Unităţile care trecuseră înainte prin oraş secătuiseră fântânile. Cele picate în urma lor scoaseră şi noroiul de pe fund. Pentru cei

ce veneau în coadă de tot nici măcar atât nu mai rămânea.

În schimb, în Kizlear şi în împrejurimi întotdeauna vinul curgea gârlă. Şi-acum aflai aici o adevărată mare de vin. Butoaiele erau scoase din pivniţe şi – bea, toarnă! Tot cu vin îşi adăpau şi caii, turnându-l în jgheaburi. Dobitoacele flămânde se chercheleau repede, săreau în două picioare, fornăiau, se izbeau de garduri, se băgau în foc. Oamenii plecau mai departe, cântând cât îi ţinea gura, călare pe cai dănţuitori ce călcau prin băltoace de vin spumos, în care jucau învăpăierile incendiilor, bete şi ele.

Locuitorii se ţineau după ei, se apucau cu mâna de scări:

— Domnule tovarăş... Treizeci de butoaie...

— Ai scăpat ieftin. Trebuia să te arunce şi pe tine la câini. Las' c-am văzut eu cum un ostaş invalid vă cerea de pomană şi voi l-aţi luat la goană. V-aţi zgârcit la o bucată de pâine...

— Ne-au luat hainele...

— Marş de-aici!

— M-a lovit un cazac de-al dumitale.

— Nu zău! Dacă-i aşa, na, ţine şi de la sotnic! Şi jap cu cravaşa peste cap.

— Un butoiaş cu miere...

Iuhim Zakora, comandant de escadron, strânse frâul şi izbucni într-un râs batjocoritor.

— Băieţi, pe ei!

Cu un chiot sălbatic, călăreţii se năpustiră asupra localnicilor. Îi fugăreau pe trotuare, îi doborau la pământ, treceau cu caii peste ei, îi croiau cu cravaşele peste ochi, îi loveau cu muchea săbiei. Din urmă, blocând străduţa îngustă, se îndesau înainte, veneau puhoi infanteria, cavaleria, convoaie.

— Hai, mişcă, nu ne ţine în loc!

— Regimentul Labinski, strânge rândurile!

— Vira! Cu toată viteza înainte!

Fanfarele zdravăn afumate bubuiau fiecare în legea ei.

O infirmieră care-şi pierduse minţile dănţuia în noroi, ridicându-şi poalele. Părul îi era răvăşit, dinţii dezgoliţi în rânjet, trusa i se bălăbănea la şold. Nişte marinari răniţi o

priveau de sub coviltirul de prelată al unui car, făcând mare haz.

— Arde-i, cumătră, veseleşte-te! Hop şi-aşa!

— Vino-ncoa’ să te facem o plimbărică.

— În braţe strânge-te-aş vârtos, iubeşte-mă pentru Cristos.

— Ha-ha-ha! Diavolilor! Nici acuma nu vă lăsaţi de rele!

O bună bucată de vreme tot întorceau capul să vadă oraşul care ardea, îşi fluturau şepcile şi căciulile, trăgeau în aer.

— Rămâi cu bine, Caucaz!

— Bun rămas, munţi şi păduri!

— Toată Rusia e a noastră, ha-ha-ha!...

— Mormânt, coşciug de cetini!

— Parcă-mi rămâne sufletul aici! Adio, zile senine şi opincuţe cu dichis!

Pâlc după pâlc, detaşament după detaşament, regiment după regiment se mistuiau în nemărginirea aspră a iernaticelor stepe.

Brigada lui Cernoiarov descălecă în piaţa oborului. Ostaşii dădură caii în grijă şi haida – un miting.

— Trădare! zbiera mitraliorul Ceaganov, cel cu umerii strâmbi, care şi apucase să se aghezmuiască. Unde ne duce? La abator? Ne-au vândut, iar bănetul l-au băut...

— Isprăveşte, Ceagan, căuta să-l potolească fârtatul său, Buţoi. Cine să ne vândă şi cui? Crezi că s-ar găsi cineva să dea măcar un pitac pe noi amândoi?

— Trădare! se auzi şi într-un alt grup. Cât am luptat pe front, am fost goi şi desculţi, şi-aici ard vagoane cu efecte... Pe front duceam lipsă de muniţii, şi-aici zac munţi întregi.

Murmure:

— Nu se mai înghite.

— Toţi comisarii şi comandanţii o-ntind cu geamantanele şi ne lasă de izbelişte.

— Scapă cine poate, asta-i singura lozincă.

Cernoiarov îşi făcu drum prin mulţime şi sări pe o căruţă:

— Fraţilor...

Glasurile amuţiră treptat, dar ici-colo se mai auzeau bombăneli răstite şi explodau scârbavnice sudalme.

Cernoiarov le vorbi astfel:

— Fraţilor, peste tot e trădare! Numai în noi şi în tăria noastră sufletească ni-i nădejdea. Dar va veni şi ceasul socotelilor şi atunci mâna mea de fier va lovi fără cruţare în trădători şi mişei! Destul cu panica! Destul cu văicărelile! Vom lupta până la capăt! Care nu vrea să rămână în brigadă – să predea la convoi conştiinţa lui de partizan, calul, arma şi să piară din ochii mei!... Fraţilor, ne retragem spre Astrahan. Ne aşteaptă un drum greu – patru sute de verste prin sălbatica stepă calmucă. Fără apă, fără nutreţ. Vom sta aici o zi. Fiecare să facă ce provizii poate. Azvârliţi boarfele. Un snop de fân mai mult, un pumn de ovăz mai mult vor preţui înmiit în timpul marşului. Voi controla eu însumi raniţele şi tocurile revolverelor. La care găsesc măcar o cârpă de prisos, atât îi trebuie. Ordon: caii să fie potcoviţi de iarnă, cercetaţi şeile, hamurile, oiştile, lipiturile obezilor şi niturile la căruţe, să nu joace un cui. Convoiul va încărca cinci sute de vedre de vin. Care e sănătos va primi o cană pe zi, care e bolnav – trei. Aveţi grijă de cai. Plecarea mâine în zori. Mitingul s-a încheiat. Duceţi-vă în linişte la cvartiruri.

Fierarii dădură zor toată noaptea.

Când se crăpă de ziuă, brigada se încolonă şi, lăsând convoiul să treacă înainte, porni în ultima ei campanie. Orice s-ar spune, cele trei regimente se retrăgeau în ordine. Escadroanele se schimbau pe rând în frunte, aşa cum prevede regulamentul de campanie. Cei mai vechi săreau în răstimpuri din şa şi mergeau pe lângă cal, ţinându-se de oblânc. Alţii veneau în căruţe uşoare, înhămate cu doi sau trei cai. Legaţi în spatele căruţelor şi înşeuaţi, alergau caii lor de călărie. Tot umblând după fân, cercetaşii şi furaj orii se depărtau de drum şi, în loc de nutreţ, aduceau adesea pe cal câte un partizan bolnav găsit în stepă.

Un ultim popas într-un cătun, înainte să păşească pe pământurile calmucilor.

Cernoiarov şedea la o fereastră larg deschisă şi pufăia

din pipă. Oamenii – unii dormeau, alţii jucau cărţi: miza – bancnote de-ale lui Kerenski cu ghiotura, cartuşe, aurărie, argintărie.

Ceva mai jos, pe un drum lăturalnic, trecea o unitate mixtă. Legat dindărătul unui faeton venea cu paşi de dans un cal frumos ca-n basme. Cernoiarov duse binoclul la ochi şi-l strigă pe Şalim; acesta şedea niţel mai încolo, pe mantaua aşternută la pământ, şi îndrepta cu pila ştirbiturile ce vătămau tăişul săbiei.

— Ia te uită, cumetre... Vezi murgul de colo cum joacă! şi-i făcu cu ochiul. Ai venit?

Deprins cu toanele de nestrunit ale prietenului şi stăpânului său, aghiotantul îşi dezlegă fără o vorbă kabardinul de bulumacul porţii, sări în şa şi porni întins spre drumul cu pricina. Se întoarse însă repede şi raportă:

— Regiment Derbent... Iapa murga la comandant regiment Beleţki estem.

Răsfăţat de război şi nemaiputându-şi struni firea abraşă, comandantul partizanilor smulse pistolul din toc şi-l puse în faţa lui, pe pervaz.

— Şterge-o! Dacă mi te-ntorci fără iapă, te-mpuşc. Şi tu ştii, la mine cuvântu-i cuvânt.

Jucătorii lăsară cărţile şi, înveseliţi nevoie mare, îşi dădeau cu părerea ce sfârşit va avea toana asta a comandantului.

Şalim scuturã smucit din cap, icni şi, arzându-şi fugarul cu cravaşa, porni ca fulgerul după regimentul care se depărtase binişor de sat şi tocmai cobora într-o vâlcea. Îl urmăriră din ochi până nu se mai văzu.

Înainte să-şi isprăvească pipa Cernoiarov, pe drum se iscă un vârtej de colb. Şalim venea iureş, aducând un cal de frâu. În urma lui, cu strigăte sălbatice şi învârtind săbiile pe deasupra capului, zoreau câţiva călăreţi.

— La arme! ordonă Cernoiarov.

Cât ai clipi, ostaşii înhăţară câte o puşcă din car.

— Ochiţi în căciuli... toţi o dată... foc!

Şalim ajunse cu bine în cătun.

Urmăritorii se opriră pe un dâmb, ascultară gloanţele

şuierându-le pe deasupra capului, fluturară ameninţător săbiile şi făcură cale-ntoarsă.

Cernoiarov sări pe fereastră.

— Îmi place de tine, Şalime, eşti tot numai vână! râse el, luându-i frâul din mână. Era o murgă de culoare izabel, cu pete mai închise la vintre. Aşa şi trebuie: când nu eşti destul de puternic, dai iama şi nu-i laşi să se dezmeticească... Hm, n-ai târguit rău, încheie el, mângâind calul, care fornăia a spaimă.

— Taiat, aruncă ursuz Şalim.

— Pe cine ai tăiat?

— Beleţki.

— Minţi?! şi comandantul îl scutură neîncrezător.

În loc de răspuns, Şalim scoase la iveală de sub poala mantalei sabia înroşită de sânge proaspăt.

— Drace! Ivan se întunecă la faţă şi se apropie ameninţător de aghiotant. Nătărăule! Dacă te-aş trimite să te închini lui Dumnezeu tu ai prăda sfânta biserică.

— El nu dat, el strigat, încerca să-şi afle îndreptăţire fârtatele. Atunci eu taiat la el – aşa şi aşa!

— Eşti un dobitoc făr-de pereche, se răsti comandantul, dar ochii îi căzură asupra capturii şi glasul i se schimbă numaidecât: Zău aşa... mândreţea asta de iepşoară tare bine-mi mai prinde!

Cu picioare strunjite şi lungi, bine legată, nici grasă nici slabă şi zveltă ca o ştiucă, iapa îl fura galeş cu coada ochiului pe noul ei stăpân, mişcând din urechiuşele-i de vulpe şi scuturând din căpşorul dăltuit, de parcă l-ar fi îmbinat la goană.

— Cum... Cum zic că o cheamă?

— Tare graba, uitat întrebam, mormăi Şalim cu un zâmbet pitit în colţul gurii, şi se apucă să frece pana săbiei şi să o şteargă cu un petic de postav.

— ...O să-i spun Strela! Săgeata! Strelka!

Cernoiarov strânse chinga, se aruncă în şa fără să pună piciorul în scară şi porni în goană în stepă să încerce calul.

Pe măsură ce rămăşiţele armatei se scurgeau pe străzile

devastate, unde toate zaplazurile, gardurile de nuiele, cerdacurile şi podinile de scânduri ale trotuarelor fuseseră smulse şi puse pe foc, Ciornîi Rînok se cufunda în tăcere.

La marginea oraşului, într-un staul fără uşă şi fără acoperiş şedeau trei fârtaţi de regiment: Maxim Kujel, Grigorov şi Iakov Blinov. În faţa lor, pe o manta – o vadră de vin, o pâine mare, rotundă şi câţiva cartofi copţi în spuză. Trei arme care îşi făcuseră datoria odihneau într-un colţ.

Beau în tăcere.

Săbiile căzăceşti şi gloanţele ofiţereşti seceraseră regimentul lor în stepele Stavropolului. La trecerea râului Kalaus, convoiul în care se aflau soţia şi fetiţa bolnavă a lui Grigorov fusese capturat de albi şi el nu mai ştia nimic de soarta acestora. Într-o noapte, lângă staniţa Naurskaia, nimeriseră într-o ambuscadă, unde pierduseră ultimele mitraliere şi ultima baterie. Restul regimentului se risipise pe drumuri. Maxim făcuse pe picioare gripă spaniolă şi febră tifoidă. Blinov suferise două contuzii: faţa îi era schimonosită şi mereu săgetată de ticuri, trăgea piciorul stâng şi nici mâinile nu-i prea dădeau ascultare: nu reuşea să apuce dintr-o dată nici lingura, nici bucata de pâine.

— Totul s-a sfârşit, prieteni, spuse încet Grigorov, ca pentru sine. Îşi răsfoia fără grabă carnetul de însemnări şi rupea în bucăţi filă după filă.

Şi din nou se cufundară câteşi trei într-o lungă muţenie.

Dinspre Kizlear se auzeau bubuind tunurile.

— Trebuie să plecăm, oftă Maxim, şi căzu pe gânduri. Da’ cum, şi cu ce?

— Şi-ncotro?

— Ne luăm şi noi după ceilalţi.

— Vezi-ţi, mă, de treabă…

— Nu, că acilea mare brânză facem! I-auzi! Tunurile iuncherilor… Acuşica ne trezim cu ei pe cap. Scârbele dracului. Oricum o-ntorci, tot s-o luăm din loc e mai sănătos.

Grigorov scoase vin din găleată cu o gamelă turtită, sorbi încet un gât, îşi supse capetele mustăţilor şi suflă ca un cal ostenit.

— Eu nu plec nicăieri... Pentru noi, jocul s-a isprăvit... Gata.

— Gata... îi ţinu isonul Iakov Blinov, scuturând din cap. Că parc-am trăit nu o viaţă, ci nu ştiu câte. Am avut parte şi de case boiereşti, şi de palate, dar n-am apucat să stăm mai multişor în ele. Contrarevoluţionarii, fir-ar să fie! Nu te lasă să răsufli în voie. Marş înapoi în cocină! Ei, şi acum, s-a strâns funia de par. Pesemne că aici o să ne sfârşim. Privi cu amărăciune la pereţii găuriţi, murdari de baligă. Eh, căluţule năzdrăvan, nu l-ai adus pe soldat în grădinile raiului! Hai să bem...

Maxim se ridică şi-i luă la rost:

— Tocmai voi vorbiţi aşa, stanişnici?... Ne-a mânat cineva cu sila să ne războim cu iuncherii? Singuri ne-am dus, de bunăvoie... Aşa cum scrie la gazetă, ne-am pus pieptul s-apărăm cauza sfântă, jertfindu-ne viaţa, gospodăria, familia... De când ne ştim am tot purtat jugul, şi noi, şi taţii, şi străbunii noştri...

— Lasă asta, Maxim Larionîci... Eu...

— Mai avem de străbătut o cale lungă, urmă Maxim, şi noi începem de la jumătatea drumului să ne poticnim şi să privim îndărăt... Kubanul, Kubanul! Ducă-se naibii! Să trăim acolo aşa cum am apucat din bătrâni, nu mai e chip! Avem în spatele nostru statul sovietic – o sută, ori nu ştiu câte gubernii... Oh, să ne vedem mai degrabă la Astrahan! Stăm niţel să ne tragem sufletul şi pe urmă ne batem iar cu iuncherii, tocmai de dragul grădinilor şi raiului de oare ziceai tu adineauri... O să muşcăm şi din mere de aur, şi-o să ne întoarcem în Kuban cu muzică, ehei, ce-o să-şi mai muşte ei mâinile... Da' vouă ce v-a trăsnit prin carul ăla de minte ce-l aveţi în căpăţână? Ceas de ceas, iuncherii...

— Doar nu ţi-oi fi închipuit că vrem să trecem la albi?! zâmbi Grigorov. Nu, frăţioare! Niciodată nu ne-am închinat la sfinţii iuncherilor şi niciodată n-am mâncat pâine şi sare cu ei.

— Trebuie să plecăm, stărui Maxim. Bun, rău, cal se cheamă c-avem. În drum poate mai facem noi rost de unu'.

— Eu nu plec nicăieri. Eu mi-am încheiat socotelile. Gata!

repetă cu încăpăţânare Blinov, întorcând ochii în altă parte.

Târşindu-şi picioarele umflate, Maxim ieşi afară.

În şură, cu capul în pământ şi cu buzele atârnând îmbălate şi moi, o iepşoară şargă moţăia între ulubele unei harabale.

Maxim o pocni încetişor cu palma peste crupă.

— Măi, măi! Te gândeşti la nemurirea sufletului? Îi vârî sub ochi o cârmoajă arsă de pâine. Na, bagă abur la cazan, că-n tine ni-e toată nădejdea!

În staul bubui o împuşcătură.

Maxim dădu buzna înăuntru.

Prăvălit cu faţa în băltoacele de vin de pe manta, zăcea Iakov Blinov. Piciorul lui drept, desculţ, mai zvâcnea încă, din ceafă sângele ţâşnea cu putere, împroşcând peretele. Cinchit lângă el, Grigorov plângea înăbuşit, muşcându-şi barba.

— Singur? suflă Maxim.

— Singur... Ne-am înţeles ca amândoi... Da’ eu n-am curaj... De ce nu m-a nimerit un glonţ pe front?

Maxim tăcu o vreme, legănându-se de pe un picior pe altul, apoi îl atinse uşor pe umăr.

— Plecăm.

— Unde să plecăm?

— Unde, unde! Scoală.

Îşi ridică prietenul bolnav de subsuori şi-l scoase afară, apoi se întoarse, scotoci prin buzunarele mortului, găsi o cutie de tablă cu tutun şi nişte chibrituri, le luă, îl sărută pe gură, luă şi găleata goală, amândouă puştile şi ieşi.

— Ei, şerguţo, ia arată tu ce poţi.

O luară pe uliţă.

Se văzură numaidecât asaltaţi de oameni în zdrenţe şi îndârjiţi, frânţi de oboseală care puhoiau toţi în aceeaşi direcţie. Gemeau, se rugau, blestemau.

— Nu mă mai ţin picioarele. Mor...

— Nu mă lăsaţi fraţilor...

— Ei, staniţă... Ce-i cu tine aici? În mijlocul drumului stătea Vaska Galagan. Capul îi era înfăşurat cu o cârpă murdară, pe care sângele se închegase ca o turtă neagră.

Bună! îi arunca el şi lui Grigorov. Mă luaţi şi pe mine? Vreo doi kilometri, până dau de ai mei.

— Vasea! se bucură Maxim. Mai începe vorbă! Urcă!

Galagan sări în căruţă. Ceilalţi nu se lăsau.

— Ia-mă şi pe mine... ia-mă şi pe mine... Fă-ţi pomană... se văicăreau care mai de care.

— Mişcă! se zborşi la ei marinarul. Calul nu-i de fier. Ceva mai încolo, Maxim luă un băiat care se împleticea în poalele unui halat de spital.

Şedeau înghesuiţi, spate în spate.

— De unde vii, mânzule?

— Am fugit din spital. Da' să nu mă alungi, nene, că-s sănătos, zău, să nu vă fie teamă că luaţi vreo boală de la mine... Numai drumul şi foamea m-au secătuit de puteri... Mi-e gura iască. Barem un fum să trag...

Marinarul îi întinse o chisea slinoasă, brodată cu mătase pestriţă.

— Na, juvete, răsuceşte şi tu o ţigară. Tutunul şi vinaţul fiert cu ardei iute e leacul leacurilor la ezantematic. Se întoarse spre Maxim şi se porni să turuie ca o morişcă: Ştii, am zăcut şi eu o lună şi ceva într-un spital din Piatigorsk. Îmi dau ăia nişte hapuri scârboase. Eu le-arunc peste bord. Las-că vă văd eu, nenişorilor! V-a picat în gabjă un marinar şi vreţi să-l otrăviţi?! Nu se prinde! Aveam vreo două litruţe de vin, pus bine sub pătură ca să stea la cald şi dă-i, şi suge, dă-i, şi suge. Vinişorul, mă, m-a pus pe picioare. Ei, pe urmă, hai la comisie. Comisia mă găseşte inapt pentru serviciul militar. Medicul şef, unul, aşa, parcă era ţap, mă-ntreabă: „Gradul, funcţia, unitatea?" „Într-un trecut nu prea depărtat, zic, marinar de rangul întâi pe cuirasatul «Svobodnaia Rossia», iar în prezent şi în viitor comandant universal". Doctorul râde şi spune: „Ai nevoie de repaus, tovarăşe". Eu, de colo: „Dacă toţi luptă, eu ce crocodilul mă-sii să caut aici? Degeaba mă pui pe liber, că eu nu mă despart de viteazul meu detaşament." A tăcut mâlc. Mai zac ce mai zac, ca fără foaie de drum şi bilet de subzistenţă... Da' cum să le scot de la ei? Aia e. Şi haida iar la comisie. Doctorii – că m-a întors exantematicul şi că mă

mută la contagioşi. „Aiurea! strig. N-am nici pe dracu! strig. Nu sunteţi doctori, strig, ci duşmani ai revoluţiei!” „Linişteşte-te, tovarăşe, n-ai voie să te enervezi. Îţi trebuie odihnă.” „Ba voi vreţi să vă odihniţi, după ce m-oi molipsi la contagioşi şi-oi crăpa, de-aia mă băgaţi acolo! Nu vă merge, nu, nu, lighioanelor! O să trăiesc şi-o să tot trăiesc şi n-o să vă dau pace încă multă vreme.” Ei – mucles! M-am uitat la toţi cu scârbă, mi-am aprins o ţigară, şi pe urmă – sacul în spate şi umblă!

— Te-ai rătăcit de detaşament? întrebă Maxim. Ştii unde e?

Detaşamentul lui Galagan pierise. Dar în lunile ce urmară, Vaska nu stătuse degeaba: funcţionase ca şef peste pulberării, condusese o Ceka judeţeană, se bătuse cu bandiţii prin părţile Stavropolului, fusese comandantul cercetaşilor călare în regimentul „Azovski”.

> Oraşul s-a topit demult în zare.
> Stepa e până-n hăt, cât vezi cu ochii
> niciun tufiş, un pom, o iarbă
> nisipuri grele străjuite tot locul...

Vântul avan purta de-a rostogolul prin stepă scaieţi uscaţi şi ciulini globuroşi. Ghemurile uşoare goneau săltând şi întrecându-se prin nemărginirea sălbatică, se strângeau prin văiugi în grămezi care. aprinse, ardeau cu o flacără vie, arătând drumul în noapte.

Dădură de un lac întins, îngheţat.

— E marea? întrebă mânzul.

— Da’ de unde, băieţică. E doar un petic. Marea adevărată e la vreo treizeci de verste de-aici şi nu-i în drumul nostru.

Nici zahărul nu schimbă gustul sărat cu iz amărui al apei din lac.

Marinarul bău şi scuipă.

— Când ţi-e frig, ori ţi-e foame, mai faci haz de necaz. Da’ setea te omoară. Cum de trăiesc oamenii prin partea locului? Parcă nu-i apă, ci pipi de damă Ptiu!

— Uite-aşa trăim noi, glăsui un pescar care tocmai se apropiase de ei. Când dă seceta, mor şi broaştele.

Strânseră nişte trestie uscată de pe mal şi dădură spiculeţele la cal.

— Deunăzi au mai trecut pe aici de-ai voştri, povesti pescarul. Omenire puhoi se ducea la Lagan. Să ocoleşti e departe, că doară vedeţi lacul. Au luat-o de-a dreptul, peste gheaţă. Merg ei aşa binişor cam vreo verstă, când hop – gheaţa crapă şi se cască. Astupă ei crăpătura aia cu căruţe cu cai cu tot şi hai mai departe... Da' gheaţa s-a rupt iar şi s-a lăsat sub apă cu tunuri şi cu căruţe. Câţi au fost acolo, unul n-a scăpat. Am scos la căciuli – o barcă plină. Eh, războiul ăsta... Cine l-a mai născocit pe capul nostru? Se prăpădeşte la norod câtă frunză şi iarbă.

— Aşteaptă, moşule, că de cum îi curăţăm pe burjui gata şi războiul.

— Aşteaptă până o crăpa dracu, şi el nici măcar beteag nu e.

Pe drumul scobit jgheab, răzleţi sau în grupuri mici, oamenii mergeau, cădeau la pământ. Unii se ridicau şi o porneau mai departe, clătinându-se, alţii, mistuiţi de fierbinţeală, se abăteau din drum şi o luau razna, alţii acolo rămâneau.

Un tânăr partizan se aşezase la loc ferit, după un dâmbuleţ, să-şi mai tragă sufletul. Şi acolo încremenise, chircit de ger. În colţul gurii avea un muc de ţigară. Vântul se juca cu moţul roşcovan ce-i cădea pe frunte de sub căciula rotundă, cum poartă cazacii din Kuban, şi-i îngropase în nisip picioarele.

O pereche de boi se opinteau în jug, trăgând un automobil blindat.

Unul se adăpostise de vântul îngheţat în pântecele unui stârv de cal cu măruntaiele mâncate de lupi; dinăuntrul bârlogului ăstuia se zbârleau la vedere o pereche de cârje şi o cizmă ruptă.

O tânără femeie cu un prunc în braţe abia îşi mai târa picioarele. Lacrimile lăsau dâre în noroiul ce-i acopereau

obrajii învăpăiaţi. În buzunarul bekeşei[9] avea o sticlă de lapte. Bărbatul, în şalvari zmeurii, mergea în faţă, deschizând cale în nisip cu ciubotele-i grele. Tifosul îi dogorea faţa, ochii lui urduroşi păreau lipsiţi de vedere. Când şi când răcnea peste umăr: „Mai leagă căţeaua, lepădătură!” Femeia plângea şi mai sfâşietor. Copilul doar horcăia.

Ca să mai dea ghes iepşoarei la drum, Maxim tot pocnea dintr-o nuieluşă, dar şarga făcea pe surda: legănându-şi coada sărăcuţă, mergea încet şi împleticit.

Mâini scheletice, cu pielea uscată şi parcă lipită de os, mâini umflate şi cu un luciu sticlos, mâini acoperite de bube, mâini de pe care se cojea spuzeala tifosului – mâini şi mâini se întindeau spre ei şi se agăţau de loitre.

— Ia-mă puţin şi pe mine-n căruţă.

— Unde să te mai sui, amărâtule?

— Unde-o fi... Nu mă mai ţin picioarele... Ai milă...

— Mă doare sufletul de tine, da’ şi de mine mi se rupe inima.

— Fie, nu ne suim... Lasă-ne barem să ne ţinem...

La poalele unui gorgan, un caucazian înfăşurat în burcă şedea la capul calului care-şi dădea duhul. Ochii lui flămânzi scăpărau ca doi cărbuni aprinşi de sub căciula uriaşă.

— Ce stai acolo? îl chemă un glas stins.

— Moartea aşteptam, răspunse omul la fel de încet.

— Hai cu noi.

— Plâmbi singur.

Un ostaş îl trase de burcă.

— Vinde-mi-o mie, că tu tot ai să mori.

— Sictir, porc... Eu scot la tine masele din gură!

În mâinile caucazianului luci un revolver.

Trecură înainte.

Nisipul fugea de sub picioare, caii se înfundau în nisip până la chişiţă.

O baterie se împotmolise într-o vâlcea. Artileriştii dezhămaseră caii lor înalţi, de povară, înfundară gurile

[9] Bekeşa – haină strânsă pe mijloc.

tunurilor cu nisip şi traseră ultima salvă. Tunurile se cutremurară şi ţevile căzură pocite de pe afeturi. Servanţii îşi şterseră cu căciulile feţele năduşite, îşi aprinseră câte o ţigară şi, purtându-şi de frâu caii clăbuciţi, care se clătinau de slăbiciune, se amestecară cu omenetul de pe drum.

Doi mitraliori târau cu rândul o mitralieră. Se opriră în loc, sfârşiţi de puteri, cu gurile căscate şi cu ochii injectaţi, schimbară între ei două vorbe şi se apucară să îngroape mitraliera. Apoi făcură pe nisipul îngheţat nişte semne tainice: tot mai trăgeau nădejde să se întoarcă.

Cel cu şalvarii zmeurii se abătu vreo câţiva paşi de pe drum, se închină şi îşi curmă viaţa cu un glonţ. Nevastă-sa se prăbuşi peste trupul lui şi începu să se zvârcolească şi să plângă în hohote:

— Fedea... Fedea... Fedenka...

Urletul ei sălbatic răscolea toate inimile, dar toţi câţi treceau întorceau capul să nu vadă. Cum să o ajuţi şi cu ce?... Doar un ostaş tânăr, şi el mai mult mort decât viu, se apropie şi, fără o vorbă, îi luă pruncul în braţe. Femeia îşi scoase crucea de la gât, o petrecu pe după gâtul bărbatului ei şi, plângând într-una cu izbucniri sfâşietoare, se târî după ostaşul care-i ducea copilul. Şi încă multă vreme după aceea se tot oprea în loc şi se tot uita îndărăt, gata parcă să se întoarcă.

Vremea stătea a ploaie, mirosea a nisip jilav.

Maxim ocoli o căruţă fără cai, părăsită în mijlocul drumului. În căruţă erau câţiva bolnavi. Printre gemete, ei îi conjurau pe toţi:

— Vizitiul a tăiat şleaurile cu toporul, a încălecat şi a fugit... E pe un armăsar sur, rotat, cu coada retezată scurt, cu urechea stângă despicată şi cu un T pe crupă. E îmbrăcat cu o jachetă femeiască, de catifea şi e chior de ochiul stâng. Dacă-l vedeţi undeva, împuşcaţi-l.

— Pas de-l mai prinde... Acuşa o fi bând ceai cu covrigi la Astrahan...

Şontâc-şontâc mergea un chinez. Pe pieptul lui se încrucişau benzi de mitralieră, peste ele trecea curmeziş cureaua unei lădiţe de telefon de companie, în fiecare

mână avea câte o puşcă, iar la subsuori câte un şomoiog de paie. Două mârţoage descărnate, părăsite de stăpânii lor, îl urmau ca nişte umbre, cu ochii jalnici aţintiţi la paie. Cu toată păcura din suflet, mulţi izbucniră în râs.

— Hai să fumăm o ţigară.

— Eu plecat la Astlacan, vorbi chinezul, dezgolindu-şi în zâmbet dinţii mâncaţi şi îşi văzu de drum.

— Ăsta ajunge şi în Siberia.

— Au câte nouă suflete în ei... Ieri, în tabără, unul de-al lor era pe ducă... I-am turnat pe limbă trei stropi de vin. Odată i s-a aprins privirea, s-a sculat în picioare, „noloc, tovalăşe", şi haida la drum.

Se lăsă o noapte neagră de nu se mai vedea nici coada calului. Pale de vânt rece pieptănară bezna, aşternând peste toate o pojghiţă de gheaţă. Mai încolo se dezlănţui vijelia, cu un potop de zăpadă învolburată.

Stepa urla şi se zbuciuma.

— E prăpăd, făcu Maxim. Gata, ne-a luat dracii!

Marinarul se ghemui pe locul lui, înfăşurându-se în manta până peste cap şi clănţănind din dinţi, de ziceai că ţăcăne o mitralieră.

— Noapte lupească, icni el. Nici degetele nu ţi le mai vezi.

Dădură de un spital întreg. Caii muriseră în ham. De prin căruţe se ridicau gemete, înjurături, rugăminţi, blesteme.

Puştiul începu să aiureze. Îl apucă pe Maxim de braţ şi bolborosea:

— Nene, mi s-a urcat tifosul la cap... Mor, nene... Uh, ce dogoare... Parc-aş fi un samovar burduşit cu jăratic... Mână! Mână! Cum treci dealul, e satul nostru... M-aşteaptă bunica, Fedosia Kudrina... Apă, un pic de apă... Mă topesc de căldură... Nene, iuncherii! Uite-i colo! Vin în goană... Steagurile albe flutură... Trage! Dă puşca-ncoace! Mână mai iute!

Se zvârcolea şi se îneca în plâns.

Căruţa se hurduca pe drum, ca zgâlţâită de alte alea.

— Mână!

— Mai încet, Maximuşka, se ruga Grigorov. Aoleu, nu mai

pot! Durerea îmi sfârtecă măruntaiele. Pune ceva pe mine, că îngheţ.

Maxim îşi scoase mantaua şi-l înveli pe Grigorov, apoi sări din căruţă şi o porni pe alături. Picioarele i se umflaseră după tifos şi bocancii nu-l mai încăpeau. Pe drum făcuse rost de nişte pâslari, dar nu era nicio pricopseală, fiindcă ori erau uzi leoarcă, ori îngheţaţi scoarţă.

— Noapte lupească, repetă Galagan. Şi un vânt de te scoate din nădragi. Nu-i de şagă, zău. Ce-ar fi să ne oprim până se mai domoleşte?

— Dacă ne oprim, s-a isprăvit cu noi, zise Maxim. Trebuie să mergem înainte, oricum.

Auziră scârţâit de roţi, hârşâit de potcoave pe drumul îngheţat şi glasuri răguşite îndemnând caii.

— Care sunteţi, mă?

— Temriuceni.

— Fraţilor, se rugă Maxim, staţi să venim şi noi. Împreună parcă tot e mai bine.

— Dă-i bici, neamule, şi ţine-te după noi... Chervangiul care ne călăuzeşte zice că patruzeci de ani a tot cărat peşte de la cherhanale pe drumurile astea şi le ştie ca-n palmă... Acu’ cică ne duce în satul Erkenten.

— Şi-i mult pân-acolo?

— Cică în zori ajungem... Numai căluţii să nu ne lase.

Puştiul azvârli halatul de pe umeri şi dădu să-şi sfâşie bluza:

— Uf!... Plesnesc de căldură... Nene, simt că mi se dezlipesc picioarele... Ia te uită, mi se pare că unul a şi căzut... Auzi cum goneşte cavaleria pe sub pământ? Ce întuneric! Mi-e frică! Aa! A! A! Arde! Apă... Măcar o sorbitură... Chemaţi-l pe comandantul de pluton, să-i spun tot...

— Da’ astâmpără-te o dată, păduche, că mi-ai rupt coastele, bombănea marinarul, vârându-se în el, să se încălzească.

Maxim nu-şi mai simţea picioarele îngheţate, capul îi plesnea de durere, era frânt de-l trecea ciolan prin ciolan, dar cu bărbăţia soldatului încercat îşi ţinea inima cu dinţii şi

nu stătea o clipă fără să facă ceva: ba curăţa de ţurţuri botul calului, ba potrivea sădelca, ba băga o bucăţică de gheaţă în gura de foc a băiatului, ba se uita ce mai e cu Grigorov.

Către dimineaţă, băiatul încetă să se mai perpelească. Jarul din obraji se făcu cenuşă, limba muşcată, albă, îi atârna într-o parte, fulgii nu se mai topeau pe pleoapele lui învineţite.

— S-a copt, făcu marinarul. Să-l dau jos, că umple locul degeaba.

Împinse mortul până ce căzu din căruţă şi-şi întinse cu desfătare picioarele înţepenite.

Zori tulburi
stepă pustie
un drumeag mai mult bănuit.

— Unde-i satul?

— Dracu’ ştie... Mi-e că m-am abătut într-o parte.

— Da’ chervangiul?

— A şters-o peste noapte... Ne-a luat şi sacul cu bruma de pâine ce ne mai rămăsese, sta-i-ar pâinea în gât câinelui ăsta bătrân.

Smuls de spulberul vântului de sub omăt, nisipul pospăia cu negru întinderea albă şi, amestecat cu zăpadă, pătrundea în nas, în gură, în urechi, între dinţi, îl simţeai împungându-ţi ochii şi parcă-ţi curgea prin maţele goale.

Pe neaşteptate, dădură de un cort singuratic, aciuit în şaua dintre două coline, la adăpost de orice vânt. Adulmecând lacom fumul focului de tizic, caii nechezară cu jind şi iuţiră pasul.

Când mai aveau vreo sută de paşi până acolo, din cort ţâşni unul descins şi în capul gol, sări într-un şanţ, de unde se arătă numaidecât o ţeavă de puşcă. Şi dă-i, şi trage.

— Ho! îi strigară. Ho! Ai căpiat? Uite-te bine la noi!

Iapa şargă din capul şirului se prăbuşi într-o rână. Un plumb muşcă de umăr un temriucean.

Marinarul se aruncă de-a dura din căruţă.

— ...Ţâţa javrei care l-o alăptat! Şi-aici e război...

Grigorov dormea, Maxim îl apucă de picioare şi-l trase jos din căruţă.

Ceilalţi se trântiră şi ei la pământ.

Pac-pac-pac...

— Nu se mai opreşte, scârba.

— Poate-s iuncheri?

— De unde iuncheri aici? Asta pare singur singurel.

— Singur ori nu, stă pitulat în şanţ şi n-ai cum să-l atingi cu glonţul.

— Să ne apropiem târâş, să-l înconjurăm şi – ura! îşi dădu cu părerea un tânăr temriucean.

— La ce să ne batem capul atâta? se oţărî Galagan. Vi-l ţintuiesc eu locului cât ai zice peşte. Fir-ar să fie!...

Zicând acestea, sări în picioare şi, aplecat la pământ se repezi înainte, în salturi.

Când veniră şi ceilalţi, marinarul şedea călare pe duşmanul din şanţ, cu mâna stângă îl strângea de beregată, iar cu dreapta îl pocnea peste bot.

— Canalie... Curvă afurisită... Fiară ce eşti... Într-ai noştri, mă? Cum de nu ţi-a înţepenit mâna... Năpârcă... Îţi sparg moaca... Caiafă... Iudă... Dobitocu' dracului!

În cort, pe nişte pielcele de oaie, delira în fierbinţeala exantematicului o calmucă bătrână. Scotociră peste tot, dar nu găsiră pe nimeni. Atunci îl luară la întrebări. Galagan îl înşfăcă de guler şi-l puse în picioare, pironindu-l cu o căutătură cumplită.

— Şi-acum să vedem ce hram poartă dumnealui.

— Nu mă chinui, frăţioare, începu să plângă omul, ştergându-şi cu mâneca sângele de pe bărbie. Fă-ţi pomană şi împuşcă-mă odată... Ca pe Hristos te rog...

— Ia stai jos şi povesteşte. Galagan îşi smulse pistolul de la brâu şi trase în sus cocoşul. Să spui adevărul adevărat. Cum te prind că tai piroane, glonţul te paşte.

Se aşezară cu toţii în uşa cortului.

Aidoma unui dihor prins în cuşcă, omul se uită printre pleoapele umflate şi învineţite la cei care până mai ieri îi erau camarazi de arme şi, mişcându-şi anevoie buzele

sparte, îşi spuse povestea:

— De fel sunt de prin părţile Ţaregorodului, staniţa Paşkovskaia, şi-am făcut parte din regimentul unu Kuban. Escadronul nostru a ajuns la Lagan, pe ţărmul mării. De-acolo e şosea tocmai pân-la Astrahan. Când să trecem limanul, începe să ne bată din spate un vânt turbat. Ceasul rău. Gheaţa pe care ne aflam s-a rupt de mal şi ne-am pomenit împinşi spre larg. Care se văicărea, care râdea de necaz, care se arunca în apă, punându-şi nădejdea în cal. Mulţi s-au înecat, da' eu şi încă unul, Bondarenko, un cazac din cătunul Goncearovski, am ieşit la mal. Ne-am lăsat acolo caii albi de promoroacă şi-am rupt-o la fugă în stepă, ca să ne dezmorţim şi să-i dăm ghes sângelui să ne umble prin vine. Era noapte şi nu se desluşea nicio urmă. „Trebuie s-avem vântul din stânga", zic. „Ba din dreapta" zice camaradul meu. Am rătăcit aşa amândoi nu ştiu câte zile în şir, flămânzi şi fără să ne putem aprinde barem o ţigară, că ni se udaseră chibriturile şi nu mai scăpăra niciunul. Am nimerit într-un sătuc, da' n-am găsit o firimitură de pâine. Şi niciun om în viaţă. Leşuri în case, leşuri pe uliţi şi câini care umblau de colo-colo printre ele. Abia mă târam. Îmi putrezeau degetele şi mi se desprindea pielea de pe picioarele degerate. Puşca şi raniţa mi le ducea fârtatu-meu. Am împuşcat noi un viezure şi l-am înghiţit de crud. Mi s-a iscat un tărăboi în burtă! M-am prăbuşit cu nasu-n nisip şi strig „Mor!" Fârtatu-meu m-a întors pe spate şi s-a pus să-mi frământe burta, şi cu pumnii, şi cu genunchii. Odată m-a luat cu năduşeală şi mi s-a făcut niţel mai bine. Am fost în stare să stau pe picioare şi să umblu, încet, da' umblam. Am tot mers noi aşa până am dat de cortul ăsta. Aveau trei oi şi ceva făină. „Aşa prăpădiţi cum suntem, îi zic eu lui Bondarenko, ăştia ne căsăpesc la noapte. Şi-apoi cât o să ţină mâncarea asta la atâţia inşi! Hai să le facem noi de petrecanie." „Mi-ar înţepeni mâinile, zice Bondarenko. Oamenii nu ne-au greşit cu nimic. Tata, care-a rămas în Kuban, e de-o seamă cu moşneagul, şi când mă gândesc că poate-i curmă cineva zilele..." „Ei, zic, dacă eşti aşa milos, du-te niţel mai încolo..." Cam în silă, mi-a dat ascultare – s-

a tras mai încolo şi s-a întors cu spatele. Eu scot naganul şi-l împuşc pe moşneag, apoi un copil, încă unul şi la urmă pe-al treilea – unul oacheş şi dat naibii: două gloanţe am băgat în el şi el nimic – ţipa ca din gură de şarpe, se-ntindea s-apuce pistolul, îmi săruta picioarele. L-am terminat şi pe ăsta, da' pe babă am lăsat-o – să am cu cine-mi face pofta înainte să-mi dau duhul. Că pe atunci era zdravănă şi fierbinte de ieşea abur din ea. Trece o săptămână. O duceam bine. Trai de ţigani. După ce ne îndopăm cu carne cu tăiţei, tragem la aghioase, la deşteptare mă culc cu baba, pe urmă punem iar tăiţei la fiert, iar îi tragem un pui de somn. Fârtatu-meu, care se înzdrăvenise de tot, îmi dă zor într-una să mergem, să mergem. Da' eu cum să pornesc la drum cu picioarele mele umflate? Cizme nu pot să pun, iar desculţ cât poţi merge? Noaptea era un chin: se aşeza baba pe groapa unde-i pusesem în pământ pe ăia şi se apuca să urle, şi urla scorpia de ţi se făcea părul măciucă. O alungam de-acolo, o băteam – degeaba. Cum venea noaptea, o lua de la capăt.

După o scurtă tăcere, încheie:

— Văd, făina e pe sponci, din oi n-a rămas decât una, şi aia gata tăiată. Ce te faci, neică, dacă fârtatul o-ntinde cu carnea? Gândul ăsta nu-mi dădea pace. Îi pândeam orice mişcare. El se tot suia în vârful dealului şi rămânea acolo cu ochii la drum. Într-o zi ne-am certat... El s-a culcat liniştit, fără să bănuiască ceva. Şi peste noapte l-am... Am rămas singur şi-am început să trăiesc cu muierea ca bărbat şi nevastă....

— Totul e limpede, i-o reteză Galagan. Da-n noi, de ce-ai tras, amice dragă?

— De frică... Eu, frăţioare...

— Pricep, ţi-era să nu ne-nfingem şi noi la carnea aia de oaie? Ia hai cu mine, drăguţă, să-ţi dau decoraţia pe care o meriţi.

Galagan îl sili să se ridice cu o lovitură de picior, îl duse mai la o parte şi-l împuşcă.

Când se mai potoli vijelia, îşi urmară drumul.

Ieşiră la drumul mare.

Caii celorlalţi erau mai puţin istoviţi şi temriucenii le-o luară mult înainte. Maxim, Galagan şi Grigorov rămaseră din nou singuri. Căluţul lor se oprea locului tot mai des.

— Diii, şoimano, scoate-ne la liman!

Şoimana se mai târî puţin, cu chiu, cu vai, apoi căzu. O săltară pe picioare, dar după câţiva paşi căzu din nou şi tremurul morţii îi încreţi pielea roasă, aşa cum boarea vântului înfioară oglinda apei.

— Dobitoacele crapă, da' omul ţine la greu. Minuni de-ale Domnului nostru Cristos, râse cu amărăciune Galagan, luându-şi puşca şi sacul din căruţă.

Maxim sparse mărunt hulubele cu baioneta, smulse toată lemnăria căruţei şi aprinse un foc. De bine, de rău, în noaptea aceea dormiră pe spuză caldă; dimineaţa supseră câte o mână de zăpadă şi porniră mai departe.

Pe drum şi pe marginile lui zăceau, pe jumătate îngropate în nisip, obiele murdare, roţi rupte, bucătării de campanie şi căruţe ciopârţite, şei, trupuri chircite şi încovrigate.

Grigorov abia mergea.

— Curând şi noi ajungem aşa...

— Capul sus, prietene! căută să-l îmbărbăteze Maxim, chit că nici lui nu-i era mai uşor, numai că nu lăsa să se vadă.

Galagan se ţinea tare şi el. Vrând să le mai alunge gândurile negre, povestea mereu câte ceva hazliu.

Găsiră o burcă miţoasă, kabardină, lepădată de cine ştie cine. Aşezate drept, burcile astea rămân ţepene, ca făcute din scoarţă. Dar se prinsese în ea atâta nisip îngheţat, că nici nu avură putere să o care şi o azvârliră.

Satul tătăresc Alabuga se mistuia în flăcări. De prin case, bordeie, şoproane şi coşmăgi era smuls şi pus pe foc tot ce putea arde: duşumele de un lat de palmă, canaturi de porţi, tocuri de ferestre cu ornamente în culori vii, snopi de stuf. Oamenii care şedeau în jurul focurilor păreau mai degrabă nişte arătări... Îşi treceau cămăşile pe deasupra flăcărilor ca să omoare păduchii, coceau turte în spuză, fierbeau carne în vin. Caii flămânzi moţăiau înhămaţi şi înşeuaţi. Culcate la

pământ cu gâturile întinse, dormitau şi vreo câteva cămile. Labele lor moi, gingaşe, erau roase până la os, cocoaşele le atârnau fleaşcă, în ochii trişti li se adunau lacrimi de gheaţă cât oul de porumbel.

Cei trei se apropiară de un foc, dădură bineţe. Le făcură loc să şadă.

— N-aveţi puţină apă, oameni buni? hârâi Grigorov.

— Nici noi n-am mai băut apă de două zile.

Unul trase iute dintr-o găleată clocotindă un hartan de carne şi-l încercă cu degetul lui negru.

— Eu zic că-i gata.

— Hai, împarte, lărmuiră ceilalţi. Fiartă, nefiartă, tu dă-o încoace. Înainte mâncam şi carne de porc, da' acu' zicem bogdaproste dacă avem şi de cal. Uite unde ne-aduse războiul.

— Întâiaşi dată ţi se opreşte în gât, spuse un uriaş, care stătea în picioare, în lumina flăcărilor. Un covor persan strâns la piept cu o curea moale îi acoperea umerii ca un veştmânt preoţesc. Mai deunăzi, când am mâncat dintr-un mânz, mi-era să nu înceapă a mihoti şi s-azvârle cu copitele în burtă. Acuma îţi mănânc şi o iapă, numai să fie.

— Ba eu unul aş mânca iapa aia cu hamuri cu tot, că după tifos ţi-i o foame!...

— De, nu prea mai faci mofturi, mănânci ce apuci...

Tăbărâră toţi la potol.

Din beznă apăreau mereu alţi oameni, care de care mai spăimântători la vedere.

O tătăroaică bătrână, cu o traistă pe după umeri, stătea în marginea drumului şi dădea cu plecăciune la toţi câţi treceau bucăţele de pâine veche.

Galagan se ridică.

— Rămâneţi cu bine, nenişorilor. Eu m-aştern pe tropăială. Dacă-i vedeţi pe-ai voştri, spuneţi-le complimente de la ai noştri, glumi el la despărţire.

— Ce-ţi veni, Vasea, să pleci la drum la ceasul ăsta?

— Alerg cu nerăbdare spre o floricică de amor! cântă el cu o voce spartă de tenor, potrivindu-şi sacul în spate. La Astrahan mă aşteaptă o fetiţă: fusta armonică, bluză de

dantelă. Eeh, inima bat-o vina. Ori, mai ştii, poate am baftă să-i prind din urmă pe-ai mei... Şi dacă-i noapte, ce? Greu e până mă urnesc, că pe urmă o iau la picior de se ridică praful vârtej.

Le strânse ştanişnicilor lăboaiele şi, cârmind cu nasul împotriva vântului, porni voiniceşte în întuneric.

Maxim şi Grigorov dormiră într-o groapă din cele în care înainte se punea peştele la sărat. Aşternură o manta şi cu cealaltă se înveliră. Noaptea bântui vijelia şi ninse pe săturate cu fulgi apoşi. Peste noapte, Grigorov muri şi până dimineaţa se făcu ţeapăn. Strânsoarea de cleşte a braţelor acelea reci îl trezi pe Maxim. Se desprinse cu greu din îmbrăţişarea lor, ieşi din groapă, vărsă câteva lacrimi întru pomenirea fârtatului răposat – şi gata, hai mai departe...

După două zile ajunse în satul Olenicev şi hotărî să facă aici un popas mai lung – nu-l mai ţineau picioarele. Pe uliţi – ciubere cu apă. În jurul lor se îngrămădeau căruţele convoaielor militare, zăceau de-a valma oameni şi cai. În faţa biroului comandantului de etapă vuia o mulţime uriaşă. Din cadrul ferestrelor deschise larg, artelnicii împărţeau câte o jumătate gamelă de grâu de căciulă şi câte cincizeci grame de mahorcă la patru inşi. Cete de calmuci, mobilizaţi de medicul de la serviciul sanitar, strângeau leşurile de pe uliţi, le încărcau în cotiugi pe roţi înalte şi scâncitoare, iar apoi le aruncau claie peste grămadă în nişte gropi săpate afară din sat. Peste mormanele de morţi se turna var şi se azvârlea un strat de nisip. Într-o ogradă, vreo câţiva chinezi şedeau roată în jurul unui cazan de baie, în care puseseră la fiert un cap de cămilă. Stăpânul casei umbla de colo-colo prin ogradă şi ocăra:

— De unde aţi picat, nespălaţilor? Tot veniţi şi veniţi, zi şi noapte. Ne-aţi scos sufletul, ne-aţi adus la sapă de lemn.

— Că doară n-am ieşit la plimbare! îi spuse cu dojană Maxim. Nu de voie, de nevoie umblăm. Ai răbdare, poate că şi voi, ăştia din Astrahan, o să vă-nfruptaţi din amarul ăsta, de-o să plângeţi cu lacrimi de sânge...

— Cinci anişori încheiaţi mi-au stat şirele de fân neatinse, de se prinseseră în pământ, se căină omul. Tot amânam să

le-ncep – azi-mâine, azi-mâine... Deodată, aţi năvălit voi şi-aţi dat şirele la cai, le-aţi pus foc până la ultimul firicel. Şi n-am cui să cer socoteală. Să nu i se rupă ţăranului inima? Poţi să pui la hambare coşcogeamite lăcătoiul... Degeaba. Când treceţi voi, parcă a trecut pârjolul. Nu vă mai isprăviţi?

Maxim îi curmă jelania:

— N-ai de vânzare niscaiva pâine, ori altceva de-ale gurii?

— De unde să am? dar îi arătă cu fereală un coltuc pitit în sân: Asta mi-e toată bogăţia. Nu mă despart de ea nici în somn.

— Vinde-mi-o.

— Păi eu ce mănânc?

— Tu eşti acasă la tine.

Căpătă pâinea în schimbul ceasului de argint primit în oştire drept distincţie, şi intră în casă.

Înăuntru – plin.

Oamenii zăceau pe duşumea, sub laviţe, pe laviţe, pe masă. Gemeau, aiurau. Duhoarea răspândită de mâinile şi picioarele degerate care putrezeau şi miasmele de molimă te înăbuşeau. Maxim mâncă un pic de pâine şi se culcă cu capul pe scândura pragului şi cu trupul afară. Fruntea i se încinse, iar picioarele i se făcură ca de gheaţă.

— Lăsaţi-mă să trec, tovarăşi.

— Poţi să calci şi pe mine, gemu altul, numai dă-mi pace.

Călcând peste cine se nimerea, Maxim intră în odaie. N-aveai unde să te aşezi, darmite să te întinzi. Până la urmă, se vârî în cuptor.

Dimineaţa, când ieşi de acolo, era negru de cenuşă şi funingine. Mirosul greţos de carne putredă îi tăie răsuflarea, i se păru că se învârte casa cu el. Căzu din picioare fără simţire şi când îşi veni în fire, se târî afară cum putu.

Un calmuc, aidoma unui vestitor al morţii, vârî capul pe uşă şi întrebă cu un zâmbet umil şi chinuit:

— Crapat este?

Gemetele se înteţiră, izbucniră înjurături:

— Pleacă de-aici scârbă... Cară-te, câine... Mai trăim încă!

Începură să arunce în el cu ce se nimerea. Calmucul agăţă cu cangea un leş care zăcea chiar în prag şi îl trase afară.

Lăsându-se păgubaş de popas, Maxim se luă la întrecere cu drumul.

În plină stepă, dădu peste cumătrul Mikola. Şedea pe marginea drumului, cu braţele petrecute în jurul unui sac plinicel. Trăgea să moară. Era legat curmeziş peste căciulă cu nişte nădragi şi înfăşurat într-o plapumă din petice, încinsă peste mijloc cu o obială răsucită funie. Maxim îl strigă pe nume. Cumătrul nici nu ridică fruntea. Atunci Maxim se aşeză pe vine în faţa lui.

— Nikolai Petrovici, nu mă mai cunoşti?

Privindu-l lung, cu ochii împăienjeniţi de sânge coclit şi în care abia mai mijea viaţa, cumătrul îngăimă abia auzit:

— Nu... nu te cunosc...

— Eu sunt Kujel, bre...

— A-a-a... făcu muribundul cu nepăsare. Mi-aduc aminte de tine.

— N-ai ceva pâine?

— A-a-a... am. Na, ia de colea.

Maxim – grămadă pe sac. Înăuntru, scule şi furnituri de cizmărie, o bobină de fitil Bickford, trei perechi de bocanci noi, un pachet cu plăci de gramofon, o căpăţână de zahăr, nişte curele de ham şi nişte sfoară, o pereche de balamale, o trusă de instrumente chirurgicale şi, la fund de tot – vreo câteva turtiţe tari ca piatra şi un pumn de firimituri de pâine.

— Maxim Larionovici... pentru numele lui Cristos... Staniţa... Boii ăia bălţaţi... Nevastă-mea... Toţi ai mei...

Muribundul vru să-i spună ceva, dar o ultimă izbucnire de tuse, un horcăit, un sughiţ podidit – şi s-a zis cu cumătrul Mikola.

Maxim îi închise ochii aţintiţi, înotând în lacrimi.

În satul Iandîk – la jumătatea drumului spre Astrahan – staţionau unităţi ale armatei a 12-a. Consiliul Militar Revoluţionar aflat aproape tot timpul în şedinţă emitea

apeluri şi ordine.

Şeful statului-major, un bărbat cu ţinută de militar şi cu mişcări severe şi cumpănite, îşi încheie expunerea, bătând uşor cu creionul în masă, în timp ce rostea ultimele cuvinte:

— Acum, guerila este o formă perimată de luptă. În condiţiile actuale aceşti atamani ignoranţi şi, aş spune, fabuloşi, lipsiţi de cele mai elementare cunoştinţe de tactică şi strategie, sunt nu numai inacceptabili, dar chiar dăunători.

— Pros-tii! strigă Murtazaliev, care stătea întins în fundul încăperii într-un fotoliu de paie pliant, cu o compresă la frunte.

Şeful statului-major dădu zvâcnit din umăr şi continuă:

— O confirmă cum nu se poate mai bine cele ce se petrec în Kuban şi în Caucazul de Nord. O sută cincizeci sau două sute de mii de partizani nu i-au putut veni de hac lui Denikin şi acum, din spatele detaşamentelor de pe Don, diviziile ofiţereşti devenite disponibile pornesc pe un front larg spre Voronej, Ekaterinoslav, Kiev. Avem de-a face cu un inamic puternic şi trebuie să-i opunem o armată disciplinată, comandată de ofiţeri de carieră, cu experienţă, hotărâţi să slujească cinstit puterea sovietică... Lucru pe care şi Moscova îl cere în termeni categorici.

Scoase din mapă o coală de hârtie acoperită cu rânduri mărunte şi înghesuite, scrise cu cerneală violetă – un proiect de ordin – citi:

— Propun: Consiliul Militar Revoluţionar al armatei a 11-a Nord caucaziene, armată care practic nu mai există, se desfiinţează. Unităţile armatei a 11-a, pe măsura sosirii lor în sectorul nostru întărit, vor fi incluse în efectivul armatei a 12-a; corpul de comandanţi, lucrătorii politici şi detaşamentele de ordine vor primi misiunea de a opri neîntârziat retragerea în debandadă a celor din Kuban – bolnavii vor fi dezarmaţi pe loc, iar cei sănătoşi trimişi înapoi pe front. O serie de considerente fac absolut necesară menţinerea sectorului Kizlear; propun ca din rămăşiţele armatei a 11-a să se alcătuiască două divizii – una de infanterie şi una de cavalerie, fiecare a câte nouă

regimente; brigada de cavalerie a lui Cernoiarov – trei regimente, – este cea mai aptă de luptă: va fi încartiruită în satul Promîslovskoe şi, după trierea corpului de subofiţeri în scopul eliminării elementelor criminale, un regiment se va întoarce la Lagan, un altul va ocupa aşezarea Olenicevo, iar al treilea va porni în recunoaştere de-a lungul râului Kuma, spre Veliceavaia, direcţia Sviatoi Krest. Cât despre Cernoiarov, acesta trebuie izolat fără întârziere de brigadă şi deferit curţii marţiale. Destul ne-am purtat cu mănuşi faţă de atamani, e timpul să vadă că au de-a face cu o mână de fier. În plus, şi Moscova o cere în modul cel mai insistent... Am terminat.

Murtazaliev – membru al Consiliului Militar Revoluţionar – se ridică, îşi burzului mustaţa şi începu, să vorbească cu aprindere:

— Un veac au ţipat menşevicii: „Tu, muncitorule, nu eşti decât un butuc cu ochi. Mai întâi cultivă-te şi pe urmă să faci revoluţie.” Dar clasa muncitoare din Rusia nu s-a luat după prea învăţaţii domni menşevici şi, păşind curajos spre destinele ei istorice, a pus mâna pe putere. Reorganizându-se şi însuşindu-şi din mers înţelepciunile ştiinţei, proletariatul călăuzeşte şi va aduce ţara pe drumul larg al socialismului şi al revoluţiei mondiale... Ştim şi noi ce vrea Moscova, dar...

— Treceţi la zubiect, vă rog, îl întrerupse burtosul Bredis. Pe noi nu interesat conferenţ, pe noi război interesat.

Şeful statului-major se mişcă nervos pe scaun:

— Domnilor, ţin neapărat să precizez că n-am avut intenţia să emit aprecieri asupra programului vreunui partid politic. De altfel, nu mă prea pricep la politică şi, ca să fiu sincer, nici nu-mi place politica. Referatul pe care vi l-am prezentat este prin excelenţă militar.

— Revoluţia, reluă Murtazaliev, ea a dat naştere şi partizanilor, şi comandanţilor din fruntea lor. Cine nu le vede decât trăsăturile negative, e un prost revoluţionar. Nu-i îngăduit, dragi tovarăşi, să uităm specificul situaţiei. E drept că în guberniile centrale, stihia mitingurilor reprezintă o. perioadă depăşită pentru Armata Roşie. Dar în Caucazul

de Nord, partizanii sunt reazemul cel mai de nădejde al puterii sovietice. Ei au dovedit cu sângele lor devotamentul faţă de revoluţie. Un an întreg au atras asupra lor grosul forţelor albgardiste, ceea ce ne-a permis să izbândim pe Don, în Ural, în Ucraina. Numai în două oraşe ale inamicului – Ekaterinodar şi Novorossiisk – zac în spitale treizeci de mii de albi. Dar câţi anume au rămas pe câmpurile de luptă n-a stat nimeni să socotească. N-am de gând să-i iau apărarea lui Cernoiarov. A săvârşit crime şi trebuie să le ispăşească. Dar Cernoiarov e un şef. E un comandant iubit de ostaşi. O singură dată dacă vom proceda fără tact, va curge zadarnic sânge. Laşii, şovăielnicii, elementele nesănătoase s-au retras pe drum. Aici la noi a ajuns un val de material uman din cel mai bun. E un prilej căruia nu ne e permis să-i dăm cu piciorul. Dacă primeşti pe partizan în oraş, îl despăduchezi, îl duci la baie, îl îmbraci, îi dai de mâncare, şi el, după o scurtă odihnă, e gata să încalece iar şi să plece în galop şi în India, ori la Paris. A dezarma şi a imobiliza în pustietatea de nisip o armată chinuită de boli şi de foame, osândind-o astfel la moarte sigură – socot că e o crimă împotriva revoluţiei!

Câteva minute nu scoase nimeni un cuvânt. Apoi, Gavrilov, şi el membru al Consiliului Militar Revoluţionar, veni lângă Murtazaliev şi puse capăt tăcerii.

— Tu, Şaliko, ai dreptate în multe privinţe. Totuşi, sunt de acord cu şeful statului-major. Nu putem permite să intre în oraş toată mulţimea care vine din Kuban. Şi aşa tifosul face ravagii. Pe garnizoana Astrahanului nu ne putem bizui, populaţia e mânioasă, marinarii fac gălăgie, docherii se agită. Eserii şi ofiţerimea profită din plin de nemulţumirile existente şi pun la cale o răscoală.

— Şi ce bine or să ne prindă atunci cei din Kuban! exclamă Murtazaliev. Ei or să înăbuşe orice răscoală pornită împotriva puterii sovietice. Cum de nu înţelegeţi?

— Situaţia e mult prea complicată. Îndârjiţi de câte au îndurat, mă întreb de partea cui vor fi... Oraşul e baza noastră şi trebuie să-l păstrăm cu orice preţ. De aici vom pregăti lovitura împotriva Uralului şi a Caucazului. Ne crapă

buza după petrol, după benzină. Din cele şase avioane câte avem în oraş, niciunul nu zboară: n-au carburant. Flotila e imobilizată, fabricile stau. Aproape că nu mai circulă trenurile. Republica s-ar sufoca fără combustibil...

Bredis se apropie de ei:

— Partizan puţin luptat, mult strigat. Nu bun la nimic. Eu gândit mult. Ţin socoteala de cel mai mic amănuntul, eu spun: disţiplin, disţiplin, disţiplin şi pana primavara noi terminat cu Tenikin şi cu alţi ticălos...

— Aveţi perfectă dreptate, încuviinţă şeful statului-major. Armata va deveni aptă de luptă numai dacă vom izbuti să introducem, indiferent cu ce sacrificii, o disciplină de fier. Oameni ca acest Cernoiarov mai mult s-au hărţuit între ei şi s-au dedat la jafuri, decât au luptat împotriva inamicului. În cazul când, contrar aşteptărilor, Cernoiarov va refuza să execute ordinul, propun să se facă uz de arme, pentru a întări, în felul acesta, prestigiul Consiliului Militar Revoluţionar.

Murtazaliev îşi smulse căciula şi mantaua din cui:

— Mă duc să stau de vorbă cu Cernoiarov. Trebuie să facem totul ca să-l păstrăm pentru revoluţie, dacă nu pe el, în orice caz pe cei care-l urmează.

Proiectul de ordin fu adoptat în unanimitate, cu o singură abţinere.

Vestea dezarmării zbuciumă armata.

Peste tot:

în case
pe drumuri
în jurul focurilor –
mitinguri.

Ieşind dintr-un sat, pâlcul căruia i se alăturase Maxim dădu peste un post militar.

— Tovarăşi, predaţi armele!

— Mai puneţi-vă pofta-n cui... Frumoasă primire, după ce-am scăpat din ghearele morţii.

Comisarul postului le arătă ordinul.

— L-aţi citit?

Agitaţie, murmure, strigăte:

— Suntem, sfârşiţi, chinuiţi...

— Ce, tu ne-ai dat armele, ca să ni le ceri acuma înapoi?

— Dă-te la o parte!

Comisarul ridică mâna:

— Să nu ne ieşim din fire, tovarăşi. Ca soldaţi ai revoluţiei, se cuvine să înţelegeţi că ordinele autorităţilor sovietice trebuie executate. Care e sănătos va fi cazat. Care e bolnav, mai bine să nu meargă mai departe, că o să îngheţe şi-o să piară pe drum. Din Astrahan s-au trimis căruţe şi în cel mai scurt timp cu putinţă, toţii bolnavii vor fi transportaţi în oraş şi internaţi în spitale.

— Nu ne purta tu de grijă, că ne descurcăm noi şi singuri. Fereşte din cale, ori o iei pe coajă...

— Lasă ameninţările. Eu sunt la fel ca şi tine.

Atunci ieşi înainte un moşneag cu părul alb, îmbrăcat într-un soi de ţuhal de rogojină şi strâns peste mijloc cu o curea de puşcă. Marginea de jos a căciulii lui roşcate, cu fundul de postav, cum se poartă în Kuban, era cenuşie de păduchi. Păduchii colcăiau în sprâncenele-i stufoase şi-i umblau în voie pe obrazul mâncat, de ziceai că-i ciupit de vărsat. Bătrânul îşi tot trecea palma peste faţă, ca să scape de ei şi clipea din pleoapele umflate.

— Vă e să nu v-aducem molimă în oraş?... Da’ ce, noi nu suntem oameni? Din noi a putut să sugă păduchele ezantimatic şi ultimul strop de vlagă, ai? Tu eşti sătul, iară mie mi s-au lipsit coastele de foame, strigă strident bătrânul. Tu eşti fercheş, în manta nouă, iară eu umblu cu rogojina asta, mai mult găuri decât curmei...

Comisarul îşi scoase numaidecât mantaua:

— Îmbrac-o!

— Nu-mi trebuie mie manta de căpătat! i-o reteză bătrânul, tremurând de furie. Tu să-mi dai cele cincizeci de oi ale mele, boii mei, opt perechi, caii mei, să mi-o dai înapoi pe fie-mea, omorâtă în chinuri de ofiţerii iuncheri. Pe cei doi feciori ai mei! Braţul să mi-l dai înapoi!

Îşi flutură sub rogojină mâneca goală.

Comisarul ridică glasul.

— Lasă vorba, tovarăşe! Ordinul... Armele...

— Vrei arme? O să-ţi dau eu ăl dintâi, spuse ameninţător bătrânul şi, până să se dumirească cineva, smulse de la brâu o grenadă şi i-o azvârli la picioare.

Ţâşni o jerbă de foc. Ostaşii din post fugiră care încotro. Comisarul rămase nemişcat, acolo unde căzuse.

Brigada lui Ivan Cernoiarov se afla în repaus în satul Promîslovka.

Cernoiarov era pe moarte... Suflarea-i fierbinte şi hârâitoare din scorbura neagră a gurii, pieptul osos, stropit cu spuzeala vineţie a tifosului şi scărpinat până la sânge i se zbuciuma în spasme. De trei zile şi trei nopţi un medic şi credinciosul Şalim vegheau fără încetare la căpătâiul bolnavului. În tindă şi în cerdac se înghesuiau, vorbind în şoaptă, vechii tovarăşi de arme ai comandantului. Ori de câte ori ieşea aghiotantul din odaie, se strângeau grămadă în jurul lui.

— Ei, cum merge?

— Puţân-puţân răsuflă... „Oh, oh” zâce. Rău merge.

— Stai cu ochii pe doctor.

— Stam, stam.

Casa era mai mult o ruină. Ferestrele – astupate cu paie şi perne. Înăuntru nici nu aveai pe ce să stai. De îndată ce doctorul se aşeza pe un colţ de pervaz să se odihnească un pic, îi şi cădea capul în piept.

Şalim se repezea la el în vârful picioarelor, şi-i şuiera la ureche:

— Doarme magar? Arat eu la tine, doarme...

— Ce mai vrei de la sufletul meu? mormăia doctorul sâcâit, căznindu-se să-şi deschidă pleoapele parcă lipite cu miere. I-am injectat camfor, i-am luat temperatura.

— Mai iei o data! îl silea Şalim, înfigându-i ţeava revolverului între coaste. Mereu iei! Daca moare el, toata brigada moare de inima rea. Dacă el dai suflet, se duce şi suflet al tau.

Doctorul îi schimba bolnavului gheaţa de pe frunte, îi lua pulsul, îi punea termometrul în care vinişoara albastră a

mercurului sălta numaidecât la peste patruzeci... Şalim nu avea încredere în bătrânelul acesta cu înfăţişare respectabilă pe care îl aduseseră dintr-o staţiune caucaziană. Îi pândea toate mişcările şi-l punea să guste mai întâi el doctoriile.

— Zî, moare? întreba el în şoaptă pentru a suta oară.

— Nu sunt Dumnezeu. Cât o să mă mai chinuiţi? O să mor eu înaintea lui de oboseală...

— De ce tu închide ochii? Varbeşte şi deschide ochii.

— Puls o sută optzeci... Temperatura... Mda... – şi doctorul începea pe neaşteptate să sforăie, gemut, făcând băşici la gură.

Ca să-l trezească, Şalim îi aprindea cu chibritul părul din cap.

— Auzi, ma?... Moare el, moare şi eu. Moare el, omor şi la tine. Şi nu o singur data, de zece ori o să omor la tine, magar!

În cele din urmă, boala începu să cedeze.

Brigada jubila: armonicile, jocurile, cântecele nu conteneau nici zi, nici noapte. Ostaşii aghezmuiţi veneau să-l vadă pe comandantul lor iubit. Tuturor le spunea aceleaşi cuvinte:

— Băieţi, pregătiţi-vă de marş...

Un curier aduse din Iandîk ordinul Consiliului Militar Revoluţionar cu privire la dezarmarea brigăzii. Cernoiarov îl citi cu un zâmbet dispreţuitor şi apoi îl dădu lui Şalim:

— Poţi să te ştergi cu el undeva.

Când veni Murtazaliev, Cernoiarov se puse de-a binelea pe picioare. Făcură cunoştinţă.

— Ai venit să-mi tai capul? întrebă Cernoiarov.

— De ce nu te supui ordinelor?

— Eu nu m-am supus şi n-am de gând să mă supun bestiilor ţariste oploşite prin statele voastre majore. Să facă armata cale-ntoarsă? Se poate una ca asta?... Hai să întrebăm şi pe ultimul om de la bucătărie. O să-ţi spună şi fără ca să fie umblat prin şcoli înalte că-n afurisitele astea de pustietăţi nisipoase, unde n-ai nici apă, nici furaj, nici pâine, războiul poate fi purtat numai cu detaşamente mici.

Acolo e moarte pentru regimente, moarte pentru brigăzi, moarte pentru armate!

— Uite ultimatumul...

— Dă-l încoace... Răsuci în mână hârtia foşnitoare şi i-o întinse înapoi.

— Eu nu ştiu carte... Citeşte-o tu, dar tare, că după tifos parcă am bumbac în urechi şi parcă-mi bâzâie un viespar în cap.

Murtazaliev citi apăsat:

— „Către Ivan Cernoiarov, fost comandant al brigăzii de cavalerie. În numele Puterii Sovietice muncitoreşti-ţărăneşti din Rusia, ordonăm ostaşilor din brigadă să predea armele – armele albe şi de foc – după care brigada va fi desfiinţată”...

Cernoiarov sări ca muşcat de şarpe şi se trase într-un ungher.

— Citeşte! răcni el cu suflarea tăiată şi pironindu-l pe Murtazaliev cu o privire scăpărătoare. Citeşte!

— „Călcând ordinul Puterii Sovietice, brigada a părăsit în mod samavolnic locul de staţionare şi înaintează cu de la sine putere într-o direcţie necunoscută, nesocotind ordinea şi disciplina militară...”

— Minţi, lăţosule!

Răsună o izbitură puternică, cât pe ce să facă ţăndări cerceveaua.

Murtazaliev ridică privirea şi văzu în fereastră doi ochi arzând pe o faţă tânără, aproape fără buze. Bătând furios cu pumnul în tocul ferestrei, flăcăul ţipa:

— Minţi, mutră tuciurie! Hai în regimentele noastre să vezi ordine! Să-mi arăţi tu măcar un cal despotcovit... Noi n-am părăsit niciun bolnav de-al nostru... Avem furaje şi vin să ne ţină până la Astrahan... Du-te şi inspectează bucătăria, trenurile regimentare... Du-te şi numără câte tunuri şi mitraliere am adus noi din Caucaz!

Afară lărmuiau glasuri, explodau strigăte.

— Citeşte! repetă Cernoiarov. Ostaşii mei fac gură... N-ai teamă. Ei – şi aici se întoarse spre uşă, unde se înghesuiseră bărbaţi în burci şi cojoace – sunt comandanţii

diferitelor unităţi, cei mai viteji din câţi a dat Kubanul. Citeşte! Să audă toată brigada, toată armata.

— „În cazul când cele prevăzute în prezentul ultimatum nu vor fi de bunăvoie aduse la îndeplinire, urmă Murtazaliev, fiecare al cincilea ostaş va fi executat prin împuşcare. Cernoiarov, dacă nu este laş, se va înfăţişa înaintea dreptei judecăţi a Puterii Sovietice, având posibilitatea să ia cuvântul, spre a se dezvinovăţi. Dacă-şi iubeşte ostaşii şi poporul, să le cruţe vieţile şi să se conformeze acestui ultimatum. Se acordă timp de gândire treizeci de minute.”

Urmă o tăcere gâtuită, apăsătoare. Din prag se auzi un păcăit de pipă. Ferestrele se umplură de guri mute, căscate, de ochi rotunzi ca nişte bani mari de argint.

— Gata? întrebă Cernoiarov.

— Gata.

— Eu n-am încredere în consiliul vostru militar în care s-au aciuat colonei şi generali ţarişti. Nu e întâia zi că mă războiesc cu ei şi-o să mă războiesc până-n cea de pe urmă zi a mea! Oamenii nu mă vor părăsi. Vom înota în sânge, dar nu ne vom preda! O să răzbat până la tătucul Lenin şi să vezi cum o să dea poruncă să scurteze c-un cap toate jivinele astea târâtoare.

Murtazaliev măsură încăperea cu paşi iuţi, zbârlindu-şi coama înspicată, apoi se opri în faţa lui Cernoiarov:

— Dragă tovarăşe, să ştii că n-ai dreptate. În armata noastră gardul e bun, dar taracii-s putrezi şi trebuie înlocuiţi. Noi am înhămat specialişti militari la carul nostru şi-i silim să-l tragă. Puterea albilor stă mai ales în disciplină. Noi trebuie să le opunem o armată a noastră disciplinată, care să dea ascultare fără crâcnire mai-marilor ei.

— Pe mine mă ascultă şi aşa.

— Anarhia, dragă tovarăşe, a pierdut, a subminat armata de partizani şi astfel iuncherii au putut să vă zdrobească...

Copleşit, năuc, Cernoiarov îşi sprijini fruntea în palme şi căzu pe gânduri.

Unul dintre comandanţii buluciţi în uşă spuse:

— Nu iuncherii ne-au zdrobit, ci tifosul.

De parcă s-ar fi spart un stăvilar, glasurile izbucniră:

— Că nici tifosul ăsta n-a picat din cer...

— Peste tot e trădare şi vânzare...

— De ce-a stat armata aşa de rău cu partea sanitară? De ce pe front am dus lipsă de muniţii? De ce ne-au năpădit păduchii? Noi n-am văzut pe front o bucată de săpun şi nici rufărie, iar la Kizlear s-a dat foc la depozite cu muniţii şi efecte de-a ars o săptămână întreagă...

Akim Kopîto, comandantul tiraliorilor de dincolo de Kuban, un uriaş cu o faţă posomorâtă şi ciupită, de ziceai că i-au ciuruit-o cu sula, tuşi în pumn şi rosti cu un oftat din adâncul rărunchilor:

— Mergeam şi ne gândeam că Puterea Sovietică o să ne primească aşa cum mama îşi primeşte pruncul, da' văd că şi aici o să ne ospăteze cu gloanţe...

— Dragi tovarăşi, vorbi iarăşi Murtazaliev. Nu e nevoie să strigăm, că nu suntem la iarmaroc. Să stăm de vorbă în linişte... Căile ferate sunt în ruină. La fel şi transportul cu cai... N-am apucat să vă trimitem la timp din Astrahan în Caucaz toate cele trebuincioase... Apoi, adresându-se lui Cernoiarov: Spune, tovarăşe, e adevărat că tu i-ai ucis pe Arslanov şi pe Beleţki?

— E adevărat, bâigui comandantul de brigadă, înroşindu-se ca focul. Toată cinstirea comisarilor care luptă pe front. Da-n cei care se plimbă cu automobilul în spatele liniilor n-am încredere şi nici nu voi avea cât oi trăi.

— Beleţki a fost un comandant combatant, asta o ştie toată armata... Arslanov a fost un vechi revoluţionar, asta ţi-o spun eu... Dragă tovarăşe, te-ai făcut vinovat în faţa revoluţiei de o crimă dintre cele mai grave.

Cernoiarov tăcea.

— Se plânge lumea, continuă Murtazaliev, că brigada ta s-a ţinut de jafuri. Şi asta e adevărat?

— Nici pomeneală! N-am jupuit pe nimeni aşa, de florile mărului. A, că mai flocăiam câte un burjui, e altceva. Nici pe rebeli şi pe chiaburi nu-i iertam. Bine zice o vorbă veche căzăcească: „Doar carnea mortului o lasă, şi avutul ia-l acasă".

— Te prezinţi la Consiliul Militar Revoluţionar? întrebă Murtazaliev.

— Nu. Ăia or să mă împuşte. Dacă-s vinovat, să mă judece întreaga armată.

— M-da... Halal comandant roşu, care se teme de judecata revoluţionară... Consiliul vrea să stea de vorbă cu tine... Ai cuvântul meu că nu ţi se întâmplă nimic. Vor să stea de vorbă cu tine. Crede-mă.

Cernoiarov îi aruncă o privire iscoditoare.

— Pe tine, poate, te-aş crede, dar n-am încredere în slugoii vechiului regim, care stau la sfat alături de tine în jurul aceleiaşi mese, sub acelaşi acoperiş şi cu care mănânci din aceeaşi strachină. Taie-mă, omoară-mă, n-am încredere şi pace!

— Eu activez de douăzeci de ani în partidul bolşevic, pe mine trebuie să mă crezi... Voi rămâne aici ca ostatec. Uite, pun ceasul pe masă. Tu pleci singur. Până la Iandîk sunt şapte kilometri. Dacă până în trei ore nu eşti înapoi, oamenii tăi să mă-mpuşte.

— Că mare nevoie avem de tine, boşorogule! răcni tânărul despre care ai fi zis că nici nu are buze. Fraţilor, nu-l dăm pe Cernoiarov!

— Nu-l dăm, nu-l dăm!

— Murim şi nu-l dăm!

— Trădare, fraţilor!

Pe uliţă, în faţa ferestrelor, începu un miting furtunos.

— Aşadar, nu te duci?! întrebă pentru ultima oară Murtazaliev.

— Nu.

— Dacă-i aşa, cu bine, tovarăşe.

— Cu bine.

Murtazaliev ieşi pe uliţă.

Noapte. Satul în clocot. Când într-un loc, când în altul, se aprindea de la sine câte un scurt miting, cu discursuri haotice, isterice. Murtazaliev se vârî unde era lume mai multă şi ascultă în tăcere un timp. Pe urmă îşi făcu loc, ieşi înainte şi se urcă pe un cheson:

— Tovarăşi... Eu fac parte din Consiliul Militar Re-

voluţionar.

Fluierături
răcnete
sudalme

— Jo-ooos!

— Trage-l de picioare!

— La zid cu el! La zid!

— Dragi tovarăşi... ia gândiţi-vă! Cum de vi se deschide gura să strigaţi una ca asta? Pe cine vreţi să puneţi la zid? Pe mine? Bată-vă să vă bată! Mulţi dintre voi mai sugeaţi încă la ţâţa mumei, când eu îmi zornăiam lanţurile la Akatuiskaia. Temnicerii ţarişti nu m-au răpus şi-acum vreţi s-o faceţi voi? Voi, soldaţi ai revoluţiei?... Hai să lăsăm prostiile şi să vorbim mai bine de lucruri serioase.

Simţea suflarea fierbinte a miilor de oameni. Chipurile nu se desluşeau în întuneric, doar ici-colo scăpărau, aţâţate de vânt, jăratecuri de ţigări. La început, trăi clipe când se şi vedea tras de picioare de pe cheson şi sfâşiat. Dar fermitatea bărbătească a cuvintelor sale convingătoare avu darul să potolească mânia. Glasul lui însufleţit răsuna puternic deasupra mulţimii tăcute.

— De unde trădare? Care trădare? Cine strigă una ca asta trebuie scărmănat zdravăn. Nu poate fi decât un gogoman, ori un laş. De gogomani n-are nevoie revoluţia, iar un laş în rândurile noastre e mai primejdios decât un duşman! Dragi tovarăşi, profitorii, neîncrezătorii, oamenii cu mintea împrăştiată n-au ce căuta în familia noastră. Cine nu vrea, ori nu ştie să execute ordinele va fi mătrăşit din armată... Orice încercare de zădărnicire a disciplinei va fi curmată în mod radical, cu toată asprimea stării de război şi a legilor revoluţionare – asta trebuie să-şi bage bine în cap fiecare ostaş cinstit... Dragi tovarăşi...

Murtazaliev le vorbi despre puterea sovietică, despre Denikin, despre bolşevici, despre clasa muncitoare, despre Moscova, despre revoluţia mondială.

Apoi vorbiră ostaşi din diferite unităţi. Iată scurtul cuvânt

al unuia dintre ei:

— Nouă, celor din Kuban, o să ne fie greu să ne împăcăm cu rânduielile astea noi, da-i musai... Niciunul dintre noi să nu crâcnească, chiar de ni s-o da ordin să mergem o sută de verste desculţi pe sticlă pisălogită... Printre noi s-au pripăşit destui mişei care nu se gândesc la revoluţie, ci numai la pielea şi la punga lor... Sunt ei destui ticăloşi şi printre mai-marii noştri, şi printre comisari, da' funcţia n-o să-i scape de glonţul nostru... Dacă s-au oploşit de-alde ăştia prin statele-majore, apoi nu-i scoţi de-acolo cu pumnii ori cu zbieratul. Pentru asta e nevoie de minte, de un cap ager... Care dintre noi are dreptate şi care a greşit cu ceva, asta o s-o lămurim mai târziu. Acu' suntem cu toţii o singură familie sovietică şi-avem un singur duşman: epoleţii de aur...

În aceeaşi noapte, după miting, Murtazaliev duse la Iandîk două regimente şi câteva detaşamente mai mici. Li se alăturară şi mulţi ostaşi răzleţiţi de unităţile lor.

Iar în zori, când negura gerului mai învălura încă stepa, ieşi din Promîslovka şi brigada lui Cernoiarov. Mergeau ca la nuntă, cântând din gură şi din armonici. În fruntea escadroanelor veneau dansatorii, jucând cu strigăte şi chiuind „şamil" şi „naurskaia" Cernoiarov şedea în trăsură, între perne, cu chipul întunecat de o presimţire rea. Aproape de Iandâk, desfăşuraţi în lanţuri de trăgători şi lungiţi la pământ în semicerc, învăluiau aşezarea unităţii din Derbent, Batalionul Internaţional şi Detaşamentul Comunist cu destinaţie specială.

Somaţie:

— Cine sunteţi?

Din negura groasă
apăreau
pâlcuri de călăreţi:

— De-ai noştri!

— Stai, că tragem!

Brigada se opri şi trimise parlamentari. Cu grenada în

mână, aceştia veniră până în buza tranşeelor puţin adânci, săpate în pripă.

— Predaţi armele, scârbelor! ţipă piţigăiat din tranşee un băieţandru, şi în tăcerea grea care se lăsă brusc îl auziră trăgând cocoşul revolverului.

— Tu şterge-ţi mucii, cioară! îl repezi comandantul de escadron Iuhim Zakora, fulgerându-l cu privirea şi urmă, adresându-se tuturor: Bună, băieţi... Cu cine aveţi de gând să vă războiţi şi ce păziţi aici?

— Ne-au trimis aici ca să dezarmăm banda lui Cernoiarov. Canalia asta s-a vândut iuncherilor şi vrea să sugrume tânăra putere sovietică.

— Cine-i ticălosul care vă asmute împotriva brigăzii noastre?... Noi – bandă?... Un an întreg ne-am bătut cu Kornilov şi cu Denikin...

— Da' pe comandantul nostru Beleţki de ce l-aţi omorât? Pentru el vă rupem beregăţile la toţii... De ce n-ascultaţi de ordine?... Cu cine ţineţi, cu roşii sau cu iuncherii? sări iar băieţandrul de adineauri.

— Crud mai eşti la minte, mă ţâcă... Dacă ţineam cu iuncherii o întindeam noi demult la ei, în loc să rătăcim prin pustiu şi să hrănim păduchii... Cine-i comandantul vostru?

— Severov.

— Păi, ăsta-i colonel de-al ţarului. Pentru el, ori sângele poporului, ori limonada, tot aia e. Bă, idioţilor... N-are careva de-o ţigară?...

— Uite colea, îi întinse unul un pachet.

— Ehei, fumaţi de-alea gata răsucite. Noi le uitarăm şi mirosul. Da' nu-i nimic. Văd eu că sunteţi băieţi de treabă şi ostaşii lui Cernoiarov nu există să ridice mâna să lovească într-ai noştri... Voi lăsaţi-ne să trecem. Vrem să răzbim până la tătucul Lenin şi să-i spunem adevărul gol-goluţ. Că-n Kuban, vânzare a fost! Ehei, fraţilor, câţi au căzut acolo, cât sânge a curs...

În spatele tranşelor alerga comisarul politic şi-şi spărgea pieptul:

— Isprăviţi cu vorbăria! Deschideţi focul! Foc!

Nu-l asculta nimeni.

De-a lungul liniilor începu fraternizarea şi ici-colo se vedeau ostaşi făcând schimb cu căciulile şi armele.

Comisarul politic se repezi într-o goană la Detaşamentul Comunist.

— Trage!... Foc!

Se aruncă la o mitralieră şi

ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta...

Brigada fremătă.

În flancul stâng un glas tunător comandă:

— Escadr-o-on! Desfăşurarea pe stânga, pentru şarjă pregătiţi!

Şalim se apropie într-un suflet de Cernoiarov.

— Dai ordin scoate steagul şi – la atac!

— Să nu cumva!

Detaşamentul Comunist deschise focul. Îi urmară pilda, mai întâi şovăielnic şi apoi tot mai vârtos, derbenţienii şi în curând toată linia scăpăra de împuşcături. Nevăzută după perdeaua ceţii, bubui o baterie. O mortieră îi ţinu isonul.

Strângând frâul, mai-mai să rupă gura calului, Şalim se apleca din şa şi striga:

— Vanuşka... Dai ordin atac... Una lovitură! Tăiem la ei ca bucatar la cartof!

— Să nu cumva...

Cernoiarov se săltă în trăsură, cuprinse brigada cu privirea, apoi strigă gorniştilor care nu-şi luau ochii de la el:

— Sună retragerea!

Fără să fi tras un foc, cu toate că suferise pierderi – morţi răniţi – brigada se retrase înapoi, spre Promîslovka.

În piaţă, miting.

— Rămâneţi cu bine, fraţilor! Cernoiarov plângea în hohote, şi, nemaifiind în stare să scoată un cuvânt, îşi duse pistolul la tâmplă.

Îi smulseră pistolul din mână, îi luară şi celelalte arme.

— Acolo nu-i de noi! mai apucă el să spună, şi căzu fără simţiri în braţele lui Şalim.

Doctorul îi vârî sub nas o sticluţă de amoniac, cineva îi frecă urechile cu zăpadă.

Deschise ochii şi rosti anevoie:

— Bine ne-au mai primit şi ne-au mai ospătat... De primirea asta o să aibă parte toţi partizanii.

Comandanţii diferitelor unităţi, strânşi roată în jurul lui, se sfătuiau în şoaptă... Akim Kopîto se aplecă spre el şi-i vui la ureche:

— Trebuie s-o ştergi... Fugi până nu se-ntâmplă o mare nenorocire... Armata e îndârjită. Gândeşte-te, mă Vanea, cât sânge nevinovat poate să curgă.

— Să fug?... Ca hoţul din iarmaroc?

Akim îşi depărtă în lături, a neputinţă, pumnii uriaşi:

— Ce să-i faci? În viaţă se-ntâmplă de toate. Tăcu puţin, suflând icnit şi încheie: Nacealnicilor ălora mari li se cuvine supunere... Noi între noi am şi ales o deputăţie... O să ne-nfăţişăm spăşiţi la Consiliul Militar şi-o să strigăm într-un glas: „Tăiaţi-ne capul nouă, comandanţilor, dar lăsaţi-i în pace pe ostaşi. Că i-am ridicat de prin staniţe şi i-am dus după noi. Toţi dau în ei, dar ei sunt nevinovaţi”.

Comandantul trenului blindat, Derevianko, îi spuse şi el lui Cernoiarov:

— Aşa nu se poate, Vanea... Trebuie să stăm una şi să ţintim una... Acest una e pentru noi Puterea Sovietică.

— Da, da, e mai bine să dispar... Mă simt aici ca lupul într-o ceată de câini! Îi scrută cu ochi de nebun pe comandanţii strânşi în jurul lui şi trânti o vorbă scurtă, de ocară. Pe urmă se urcă înapoi în trăsură, frânse deasupra capului mânerul cravaşei şi comandă: Fraţilor, încălecarea! Pornim!... Cine are încredere în mine să mă urmeze!

Fără zăbavă, două sotnii de călăreţi, care aveau cai bunicei, un pluton de mitraliere pe samare şi un mic convoi de căruţe se desprinseră de grosul brigăzii şi se depărtară în trap spre soare-apune.

Chiar la primul popas, oamenii se buluciră în jurul comandantului:

— Unde mergem şi pentru ce?

Cernoiarov despături harta – un petic de muşama mâzgălit cu creion chimic – şi încercă să-i desluşească, plimbându-şi degetul de-a lungul unor semne misterioase,

ştiute numai de el:

— Ne îndreptăm spre Erghedin-huduc (fântână), trecem prin Hahacin-huduc, prin Ţuba, Bulmukta-huduc, îlţrin, Tiurmeata-huduc... Ieşim la un şleah vechi, de chervane, pornim spre Iaşkul, Ulan Erghe, Elista şi ajungem la Ţariţîn, unde ne întâlnim cu divizia lui Stojarov, om de nădejde, care se va pune cu pieptul pentru onoarea partizanilor... De acolo, nici Moscova nu mai e departe. Vreau să mă duc la tătucul Lenin. Nu cred să nu fie dreptate pe lumea asta.

— Bine, bine, Ivan Mihailovici, spuse cu un oftat Ignat Porohnea. Da' spune-ne, rogu-te, cam câte verste or fi una peste alta până la procletul ăla de Ţariţîn?

După ce măsură îndelung pe hartă cu un chibrit şi cu degetul, Ivan răspunse:

— Vreo cinci sute, ori, mai lămurit, cinci sute şi ceva.

Ostaşii se cutremurară de o înfricoşată uimire:

— Vai şi-amar... Cinci sute şi încă ceva?

— Cinci sute de verste prin sălbatica stepă calmucă...

— N-ajungem noi. Crăpăm pe drum.

Tăcură mult timp, munciţi de gânduri. Într-un târziu, comandantul de escadron Iuhim Zakora dădu glas părerii tuturor:

— Nu putem ajunge pân-la Ţariţîn... Nu ne duc caii până acolo... Cu graba asta am luat furaje o nimica toată... Două-trei zile şi nu mai avem ce le da. La fel şi cu pesmeţii, cu vinul. Iar apa în fântânile astea e sărată, lua-le-ar naiba. Cum o s-o scoatem la capăt?

Cernoiarov se uită cu luare aminte la oamenii aceştia abătuţi şi sprâncenele-i samanii, de mult ce le arsese soarele, tresăriră.

— Aşa e, fraţilor, n-o să ajungem la Ţariţîn... Caii n-o să ne ducă... N-are rost să ne prăpădim cu toţii degeaba. Care vrea, poate să se întoarcă. Pentru mine, întoarcerea nu e cu putinţă... Jur pe tăişul săbiei mele că nu vă voi spune niciun cuvânt de dojană. Neprecupeţind sângele nostru şi nici pe al altora, noi am mers pe calea noastră cinstit, cu inima deschisă. Vă mulţumesc pentru credinţa cu care-aţi slujit... De-om rămâne în viaţă, ne-om strânge iară, stol, sub un

singur steag, şi atuncea – tremură duşmane de săbiile noastre!... Dar de nu ne mai e dat să ne întâlnim, să nu mă pomeniţi de rău!

Tăcu sugrumat de emoţie.

Ostaşii se apropiau să-şi ia rămas bun de la comandantul lor iubit. Mulţi plângeau în hohote ca nişte copii.

Sub comanda lui Iuhim Zakora, detaşamentul porni îndărăt, în pasul spornic al cailor, spre drumul mare al Astrahanului, făcând un ocol, ca să nu treacă prin Iandîk. De pe o culme de deal, Cernoiarov îl urmări mult timp cu privirea, prin boarea tremurată a lacrimilor...

Şalim şi încă vreo douăzeci de călăreţi rămaseră cu el, hotărâţi să împărtăşească până la capăt soarta comandantului lor.

Vânt sălbatic
gorgane din veacuri
nisip mişcător, fără viaţă...

Mergeau zi şi noapte, fără să întâlnească ţipenie de om în cale. Îi chinuia foamea. Caii hămesiţi îşi rodeau unii altora cozile şi coamele.

La rarele popasuri, moţăiau în jurul focului de scaieţi şi bulzi de ciulin. Topeau zăpadă în gamele, mestecau bucăţi de carne de cal tăvălite în spuză fierbinte, ronţăiau ultimii pesmeţi. Apoi, cei teferi se ridicau şi porneau mai departe, trăgând de căpăstru caii vlăguiţi. Morţii şi muribunzii rămâneau parcă duşi pe gânduri lângă focurile stinse. Balele de tifos li se prelingeau şi îngheţau pe bărbiile ţepoase, torcându-se, ţurţure, până la pământ.

Cernoiarov mergea în trăsură, oblojit între perne şi pături. Uneori, fierbinţeala îi tulbura minţile şi începea să vorbească în neştire:

— Unde sunt? Unde-i brigada?

— Toţi aicea. Toţi alaturi de tâne... Rog la tâne stai bânâşor, îl liniştea Şalim, înfofolindu-l cu grijă.

— Mi-e sete... Mi-e sete...

Unul dintre ostaşi îi sălta puţin capul, iar Şalim îi descleşta încetişor dinţii cu vârful pumnalului şi-i turna câteva picături de vin. Apoi îi vâra şi-i împingea cu degetul în gură bucăţele mici de slănină...

— Manânci, Vanuşka... Rog la tine manânci... La tâne, frate, trebe zdravenât.

Bolnavul se zbătea să se ridice şi răcnea:

— Caii sunt împiedicaţi!... Dezleagă-l, Şalime! Re-gi-i-ment, cu sabia la atac! ?

La început, fântânile le slujiră de îndreptar, dar de la o vreme drumul bătut se destrămase în cărări ce abia se desluşeau şi detaşamentul se rătăci.

Cădeau
rămâneau în urmă
oameni
şi ultimii cai.

A şaptea zi, numai patru, degeraţi, cu sufletul pe buze, ajunseră în satul Soldatskoe, gubernia Stavropol, şi fură înhăţaţi de un post inamic.

Cernoiarov deschise ochii. Zăcea, împreună cu cei trei tovarăşi ai lui, pe podeaua de lut a unei case ţărăneşti. În prag, rezemat de tocul uşii, moţăia o namilă de cazac cu galoane de sergent.

— Din ce staniţă eşti? îl întrebă Ivan.

— Korenovskaia.

— Aha! Cu biserica aia frumoasă căreia i-am dat eu foc.

— Cine eşti tu, bă, de faci pe grozavul?

— Ghici.

— Ce să ghicesc... Acuş îţi ard un bot de cizmă...

— Sunt Cernoiarov.

Sergentul se dădu înapoi, mai-mai să scape puşca din mână.

— Ptiu! Piei, drace!

Un zâmbet slab luminează faţa suptă a lui Cernoiarov.

— Huo, fiară. Eu în locul lui Denikin nici terci nu v-aş da.

Prizonierii fură trimişi sub escortă într-un obscur târguşor,

Sviatoi Krest. Aici, pe Şalim şi pe ceilalţi doi îi aruncară în arestul garnizoanei, iar Cernoiarov, sprijinit de doi cazaci – nu-l ţineau picioarele – fu dus într-o casă, tuns, îmbăiat, primenit cu rufărie curată şi culcat în pat.

De câteva ori pe zi îl vizita medicul militar şi trecea să-l vadă şi comandantul garnizoanei, care era ciung.

— Te salut, iubitule, cum ne mai simţim? Ce-am mâncat azi? N-avem nevoie de tutun?

— Unde sunt ostaşii mei? Unde-i aghiotantul meu, Şalim? Am visat, sau...

— Nu te frământa, simpaticul meu prizonier... Oamenii dumitale se află la spital, iar când se vor pune pe picioare au să slujească la mine, la garnizoană.

— Asta s-o crezi dumneata, comandante, zâmbi Cernoiarov. La cel dintâi prilej au să spele putina.

Nu avea de unde să ştie că cei trei şi fuseseră executaţi.

Într-o zi, uşa se izbi de perete şi, zăngănind din pinteni, dădu buzna în odaie un ofiţer.

— Drepţi! comandă el.

— Ce vreţi de la mine? gemu Cernoiarov. Capul sau picioarele? Capul – uite-l, că picioarele nu mă mai ţin.

— De altfel, puteţi rămâne şi culcat. Ofiţerul îi potrivi pernele şi îndreptă plapuma. Excelenţa-sa generalul Reprev, comandant de divizie, vine încoace. Vă rog, din suflet, domnule... – nu ştiu cum trebuie să vă spun – să nu ne faceţi vreun pocinog.

Generalul, un bărbat masiv, veni însoţit de suita lui de epoleţi.

— Tu eşti Cernoiarov? întrebă el cu o voce tunătoare, gutunărită, cercetându-l plin de curiozitate pe comandantul de partizani. Noroc, voinice... În sfârşit, ţi-au venit minţile la cap şi-ai trecut de partea noastră. Bine ai făcut. Vin direct de pe front, şi ce aud?... Hai, zic, să trec pe la el să stăm puţin de vorbă, că doar suntem cunoştinţe vechi. Îmi aduc aminte ce brav ai atacat lângă staniţa Mihailovskaia. N-am uitat nici Kozinka. Şi pe Terek s-au înfruntat regimentele noastre nu o singură dată. Bravo, bravo... Generalul se lăsă într-un fotoliu şi-şi întinse picioarele ascunse în nişte cizme

cam roase şi stropite de noroi. Eşti cazac. Bunii şi străbunii tăi au apărat ordinea şi legalitatea. Viteaza oaste a Kubanului nici acum nu-şi dă cinstea pe ruşine. Se bat straşnic, diavolii. Chiar azi trimit la statul-major al corpului de armată o telegramă în care voi cere să fii graţiat. Să te vezi sănătos şi – încălecarea! Cu Dumnezeu înainte! O să-ţi dau un regiment şi sunt convins că, slujind cu credinţă, vei face să dispară stigmatul acesta ruşinos. Eşti un soldat viteaz. De oameni ca tine avem nevoie. Ţi-a mers vestea până departe. Pilda ta îi va dezmetici pe cazacii care s-au lăsat prostiţi şi din care mai sunt destui în rândurile roşilor. Îşi vor scoate ei gărgăunii din cap şi vor trece la noi. Atunci, vei comanda o brigadă sau poate chiar o divizie. Iar mai încolo, când va da Dumnezeu şi se va sfârşi războiul...

Cernoiarov îşi trecu mâna tremurătoare peste obrazul negru, degerat, şi rosti cu năduf:

— Eu, excelenţă, nu ştiu să mă prefac... Şi nici să mă gudur. Viaţa pentru mine e un fleac. De câte ori n-am pus-o pe o singură carte! Mie nu mi-e frică de nimic. Decât să trăiesc cu minciuna, mai bine să mor pentru adevăr! Să slujesc în oştire numai de dragul gradului – nu vreau. Voi aţi fost, sunteţi şi veţi fi duşmanii mei de moarte.

Generalul se răsturnă pe spătar şi izbucni într-un râs zgomotos:

— Ha-ha-ha-ha! Bravo! Eşti curajos... Dar bine, drăguţă, noi – şi duşmani?! Avem o singură credinţă şi o singură patrie... Bolşevicii vor să distrugă căzăcimea. Sunt informat că şi tu ai fi păţit-o, dacă nu-ţi luai tălpăşiţa... Bolşevicii devastează sfintele lăcaşuri, pradă norodul...

— Nu bolşevicii m-au încolţit, ci nişte trădători oploşiţi la statul-major.

Generalul îi vorbi atât de mult despre bolşevici, despre planurile lor diabolice, despre rolul Armatei de voluntari, încât Cernoiarov obosi şi căzu într-un fel de toropeală. Stropi mari de sudoare îi broboniră fruntea, o durere vie îi săgeta încheieturile mâinilor şi picioarelor, îi sfredelea şalele, îl înjunghia la inimă. Florile purpurii ce împestriţau plapuma se topeau, pluteau în aer. Iar glasul monoton îi tot

vuia şi-i vuia în urechi:

— Armata rusă... Căzăcimea... Gloria... Datoria faţă de patrie...

— Pleacă odată! izbucni pe neaşteptate Cernoiarov, turbat, înşfăcând de pe masă o scrumieră grea, de fontă. Marş, scârnăvie, să nu te mai văd! Ţi-aş răspunde eu, dar nu aici! Eeeh... şi un urlet de mânie îi scăpă din piept.

Generalul se ridică, îşi tamponă faţa obosită cu o batistă parfumată şi, îndreptându-se spre uşă, aruncă din mers:

— La spânzurătoare!

Îl ridicară în aceeaşi noapte, îl duseră în piaţă şi-l spânzurară. Până în clipa morţii el îşi blagoslovi călăii cu nişte sudalme nemaiauzite şi-i scuipă între ochi.

Pe piept îi prinseră o scândurică pe care scria cu slove grosolane:

IVAN CERNOIAROV
BANDIT ŞI DUŞMAN AL POPORULUI RUS

Gorgane

pe unul dintre ele dormita un vultur sătul, cătând cu un ochi mijit la oamenii ce se vânzoleau pe drum. Cârâind gâlcevitor, corbii îşi împărţeau prada, sfâşiind hălci de carne şi târând prin nisipuri ghemuri destrămate de maţe cenuşii.

Râpe

prin râpe se aciuaseră câini lăţoşi, zbârliţi, cu boturile năclăite de sânge. Lupi ghiftuiţi, cu burta umflată ţifoi, se tăvăleau pe iarba uscată, scheunând jalnic de durere.

Cătune

tăcute şi pustii erau cătunele. Vântul învolbura cenuşa şi nisipul, foşnea în ferestrele lipite cu hârtie. Casele rămase erau pline de leşuri, iar pe leşuri se târau muribunzii ca racii.

Armata

armata era roasă de păduchi. Croindu-şi drum însângerat peste toate opreliştile – ca atunci când iei în

piept tufişuri de scaieţi – rămăşiţele temutelor odinioară regimente luptau să ajungă în oraşul făgăduinţei de pe malul Volgăi. Ochii urduroşi vărsau lacrimi de bucurie, şi tot de bucurie strigau hârâitele gâtlejuri.

Îi ajunse din urmă vestea morţii lui Cernoiarov.

Pe malul povârnit al Volgăi şedeau roată câţiva ostaşi, aşteptând podul plutitor. Dădeau gata ultimul butoiaş de vin şi-şi depănau aducerile aminte: despre staniţe, marşuri, bătălii... Îl pomeniră cu o vorbă bună şi pe nesăbuitul comandant Ivan Cernoiarov.

— Da... oftă Maxim din băierile sufletului. A isprăvit voinicul cu năzdrăvăniile... Şi-acuma, fraţilor, hai să-nchinăm şi să bem de sufletul cazacului!...

SCHIŢE
(la roman)

Mândrie

Sotnie după sotnie plecau
Printre gorgane, spre albastrele zări,
Colburile sub cai învolburau
Pelinul stepelor semănând pe cărări...

GHEORGHI BOROZDIN

PAJIŞTEA ODIHNEA SUB BLANA DE FUM a focurilor dimineţii. Caii deşeuaţi moţăiau grămădiţi în pâlcuri mici. Vântul le răsucea pieziş coamele şi cozile scurtate. Ostaşii cufundaţi în somn sforăiau tihnit în jurul focurilor, ori retrăiau în coşmaruri bătăliile, bolboroseau, strigau înfrigurat crâmpeie de comenzi. Câte unii se deş-teptau clănţănind din dinţi, săreau în picioare, făceau câteva mişcări să se dezmorţească, puneau gamelele la încălzit, mâncau mestecând îndelung slănina întărită în desagi şi, deprinşi să facă totul la iuţeală, sorbeau în grabă din căni turtite, opărindu-se, ceaiul tare, negru ca păcura.

În apropiere se vedeau ruinele tăciunite ale unui cătun pârjolit. Sobele şi hornurile afumate se zbârleau deasupra jarişte i. Pe boccele şi lăzi ferecate cu tablă şedeau femei plânse, înfofolindu-şi în zdrenţe copilaşii toropiţi de somn. Pe pârlitură se foiau bărbaţi posomorâţi şi, tot scormonind cenuşa cu nişte pari, scoteau de sub tăciunii aprinşi oale de lut smolite de flăcări, pluguri, lopeţi şi tot felul de cioveie.

În singura casă rămasă în picioare se instalase statul-major al brigăzii de cavalerie. Pe laviţe, pe jos, pe cuptor, sforăiau pe întrecute ofiţerii de ordonanţă, furierii şi cei cu cvartiruirea. Sub tavan atârna nor un fum puturos de tutun, puţea a obiele, a oaie udă şi a grea duhoare de om. În patul larg, sub o plapumă de atlaz, stătea culcat tânărul comandant Ivan Cernoiarov. Pufăia din pipă şi scuipa gros

peste tot largul încăperii spre uşă.

Afară, un pumn greu bătu de câteva ori sub fereastră, de zăngăniră geamurile.

— Hei, stat-majorule!

Cernoiarov ridică pe dată capul lui moţat.

— Ce e? Care strigă acolo?

Fedulov, a doua santinelă, care bătuse adineauri, se săltă în mâini şi rămase aşa, atârnat de pervaz, cu ochii holbaţi.

— Ivan Mihailovici, a picat în goană un cecen şi vrea să vorbească cu dumneatale anume... Până una-alta, noi l-am băgat la arest.

— Care cecen, unde-i?

— Gata, l-au adus... Stă aici şi aşteaptă! strigă Fedulov, şi degetele lui se desfăcură de pe marginea pervazului.

Desculţ şi somnoros, comandantul ieşi în cerdac.

Înconjurat de cazaci, un cecen se răsucea în toate părţile călare pe un căluţ sprinten şi povestea ceva, pocind cuvintele şi arătându-şi dinţii strălucitori.

Cazacii făceau haz.

Recunoscându-l pe comandant după ciuful ca pana corbului, fiul munţilor salută cu mâna la chipiu şi raportă:

— Tavarăş Cernaar, noi atac nu mergem noapte, noi atac nu mergem zi.

— Ce face? se încruntă Ivan.

— Noi obosit, noi război isprăvit.

— Unde se află unitatea voastră?

— Cătun Rasşevat.

— Bine. Spune-i comandantului tău Hubiev că-i ordon să înşire numaidecât regimentul în front. Vin eu la voi!

— Uassalam!

Cecenul smuci frâul în stânga şi se avântă în stepă ca o umbră neagră, zburătoare.

— Pui de căţea, mama lor! izbucni revoltat subhorunjiul Şebutko, care tocmai trecea pe acolo cu o găleată de apă să adape caii. La plăcinte înainte, şi la război înapoi!

— Nu spune aşa, i se împotrivi Nazarka Cerkan. Sunt şi printre ei viteji foc... Dacă-i zădărăşti, ţi-l bagă în sperieţi şi pe Aghiuţă.

— Las-că i-am văzut eu destul pe asiaticii ăştia. În tranşee nu vrea, la şarjă nici atât. Când ajung să încolţească pe careva trei contra unu, ţi-l căsăpesc pe loc. Iar când cade răpus vreun Ahmed de-al lor, ferească Dumnezeu! Cât ai clipi, se adună o sotnie întreagă de fraţi, unchi şi tot felul de neamuri, lasă baltă poziţia şi haida să-l înmormânteze pe Ahmed în aulul lor, chiar dacă-i la o sută de verste.

— Rusul nostru, se amestecă iar în vorbă subhorunjiul, răzbeşte pentru că-i pişicher. Când e să fugă, poţi să-l rogi în genunchi, ori să-l bagi în toţi sperieţii că el tot o şterge. În schimb, când vede că poate să lovească, loveşte.

— Ăi fi tu deştept, Şebutko, da' tot viţelul te întrece, că el ajunge cu limba şi sub coadă, îl luă la vale Nazarka. Aşa, cu pişicherlâcul ăsta al nostru ne-a luat neamţul o juma' de Rusie.

— Baţi câmpii! se întunră spre el Şebutko. Atuncea a fost vânzare la mijloc. Nu de minte, de muniţii am dus noi lipsă. Altminterea, ehei, ce ne-am mai fi luat noi de piept ca neamţul...

...Cernoiarov gonea prin stepă ca vântul. O forţă sălbatică clocotea în el. Şalim abia se ţinea după comandant. De sub copitele scăpărătoare ale cailor ţâşneau bulgări de ţărână îngheţată. Norii scămoşaţi pluteau jos de tot, pe mirişti se rostogoleau săltând ghemuri de sărăcică, vântul aducea în auz suspinele asurzite ale unei canonade îndepărtate.

De după o creastă răsări treptat un cătun alb, străjuit de plopi. Îl străbătură în fuga mare. În dreapta şi în stânga se perindau ca într-o fulgerare pete pale – chipuri speriate mijite în ferestre. Câinii se repezeau hămăind răguşit drept sub picioarele cailor.

Dincolo de moara de vânt, pe un loc deschis, era aliniat regimentul mixt ceceno-inguş. Regimentul se alăturase brigăzii lui Cernoiarov de foarte puţin timp, după zdrobirea Coloanei Şariate. Vântul rece, tăios, răvăşea coamele, flutura poalele caftanelor cercheze şi capetele lungi ale glugilor ce atârnau pe spate. Cele două steaguri jerpelite –

unul roşu şi altul verde – se zbăteau şi pocneau în bătaia vântului, jucându-şi ciucuratele slove de aur.

Hubiev, comandantul regimentului, ofiţer de şcoală veche, călare pe o iapă înaltă în picioare, cum sunt îndeobşte caii caucazieni, ieşi înaintea comandantului brigăzii, salută, apoi, ridicându-se puţin în scări, prezentă raportul:

— E a doua săptămână de când regimentul se află neîncetat în marş. Caii sunt despotcoviţi, istoviţi, nu-i chip să găsim furaje, ostaşii cer un repaus, ostaşii cer....

— Ei, na! îşi pierdu răbdarea Cernoiarov. Gata, ajunge. Unde se află inamicul?

— La vreo şase verste, spre vest, regimentul lui Drozdov şi o sotnie a regimentului de cavalerie zaporojan au ocupat un cătun. Inamicul a instalat o baterie în stânga, pe o colină, iar în dreapta, într-un crâng, două mitraliere.

— Tu, Hubiev, ai primit ieri o misiune?

— Da.

— Şi ai îndeplinit-o?

— Nu.

— Tu ştii cum îi tratez eu pe laşi?

— Ha! făcu Hubiev ca muşcat de şarpe, ducându-şi fulgerător mâna la pistol. Ochii lui dârji, cenuşii, luciră ca două pumnale.

Uitându-se ţintă unul la altul, se depărtară, fiecare în altă direcţie. Pe neaşteptate, Cernoiarov îşi croi calul cu cravaşa şi, stricând frontul, dădu buzna în grămadă. Apoi se săltă cu amândouă picioarele în şa şi învârti cu şuier pe deasupra calului nedespărţita lui sabie.

— De repaus vă arde? Toată armata luptă, iar dumnealor – aoleu, nu mai putem! Gata, vi s-au şi muiat ciolanele! Sunteţi nişte babe, nu ostaşi. Chiar azi dau ordin să vă trimită în spatele liniilor, la azil, poate sunteţi buni barem să ştergeţi baborniţele de muci!

Vârî din zbor sabia în teacă, îşi făcu drum să iasă din grămadă şi se depărtă în pasul calului.

Hubiev sări şi el cu picioarele în şa şi, înăbuşindu-se de furie, repetă răsunător tot ce a spus comandantul brigăzii,

mai întâi în inguşă, apoi în cecenă.

Două sute de săbii zvâcniră ca una singură din tecile lor, din două sute de gâtlejuri izbucniră urlete, hăuliri, strigăte guturale. Caii începură să se frământe în zăbale şi un nor de colb învălui regimentul.

Cernoiarov se depărtase la vreo verstă, când îi ajunse din urmă Şamil, aghiotantul său.

— Uh! Tot regiment asta de oase-roade parca turbat... Ţipat: taie la tine, Vanuşka. Da' pe urma luat hotărâre merge atac.

...În aceeaşi seară, Şalim veni să-l înştiinţeze că regimentul asiatic s-a întors din luptă şi se înşiruie în front în faţa statului-major.

Cernoiarov ieşi.

Regimentul şi apucase să se alinieze. Caii clăbuciţi se clătinau de oboseală pe picioarele răşchirate şi tremurânde. Dar călăreţii se ţineau drepţi în şa, pe feţele lor ţepoase, negre de praf, citeai curaj şi mândrie, ochii le străluceau ca nestematele încrustate în prăselele jungherelor moştenite din bătrâni.

La ivirea comandantului brigăzii, Hubiev sări de pe cal şi-i alergă în întâmpinare.

Raportul lui fu scurt: o sotnie zaporojană – nimicită, regimentul lui Drozdov – zdrobit şi pus pe fugă. S-au capturat: o baterie completă, patru mitraliere, două bucătării, un tren regimentar alcătuit din zece căruţe... Efectivul de luptători al regimentului după operaţie – o sută două zeci de săbii. Au fost ridicaţi de pe câmpul de luptă cincizeci şi şapte de răniţi ai noştri...

Cernoiarov îşi desprinse sabia de la şold şi i-o întinse lui Hubiev. Potrivit unui străvechi obicei, schimbară între ei armele şi se sărutară, legându-se fraţi din acea clipă.

Apoi, comandantul brigăzii se întoarse scurt, cu faţa la regiment.

— Djighiţi viteji, în numele brigăzii, vă mulţumesc! Aveţi o săptămână de repaus. Plecaţi la Mozdok, în refacere. Să îngrijiţi şi să potcoviţi caii, să vă ţineţi de petreceri şi de muieri!

Caucazienii nu avură nevoie să le tălmăcească cineva vorbele astea de laudă. Se săltară în scări şi, adunându-şi bruma de puteri ce mai era în ei, izbucniră în urale.

Vântul jupuia toamna de pielea-i ruginie. Lumea bâjbâia prin prăpădul de vijelii şi răzmeriţe.

Judecată scurtă

GOARNELE SUNARĂ ATACUL ŞI REGIMENTUL de cavalerie, desfăşurat pentru şarjă, se năpusti asupra inamicului.

Sotnicul Vorobiov, poreclit Vorobei, îl văzu pe Vaska, feciorul mezin de şaptesprezece ani, venind peste capul lui Corbean. Îi străfulgera prin minte: „Rănit? Mort?” Din plină goană, bătrânul opri scurt calul şi sări jos, lângă feciorusău, care zăcea în nisip.

— Vasea!... Băiatul tatii!

Vasea era rănit la burtă, iar în cădere îşi rupsese gâtul.

— Băiatul tatii...

Vasea se întinse de-i pârâiră oasele crude şi, fără să-şi vină în simţiri, începu să înţepenească în braţele părintelui său. O pleoapă îi zvâcni, lăsând să se prelingă lacrima lui de pe urmă. Bătrânul îi închise ochii sticloşi şi se ridică, mânjindu-şi cu mâinile şalvarii albaştri de sângele feciorului. Buzele albe îi tremurau, inima îi bătea ca o piuă de lemn, în ochi avea o privire de nebun.

Feciorul cel mare, Andriuşka, stătea în spatele lui, drept ca o lumânare, cu căutătura pironită pe faţa fratelui mort. Cei doi cai – al lui şi al bătrânului, pe care-i ţinea de frâu – aveau nările căscate şi rubinii. Mâinile lui Andriuşka, înroşite de sângele altora, erau ca mânjite cu melasă, mâneca dreaptă a caftanului îmbibată cu sânge până la cot, stătea scoarţă. Pe faţa lui lătăreaţă şi pistruiată, albă ca varul, se citea o aprigă suferinţă. Puse încetişor mâna pe umărul bătrânului şi spuse cu glas tremurător:

— Tătuţă! Sotnia stă aşezată în front şi te-aşteaptă.

Bătrânul puse genunchiul în pământ, prinse în palme capul lui Vasea, uşurel, de parcă s-ar fi temut să nu-l doară pe băiat şi-l sărută de trei ori pe gura îngheţată într-o strâmbătură. Apoi făcu deasupră-i semnul crucii, se aruncă

greoi în şa şi porni iute spre locul unde aştepta sotnia.

Mort, Vasea i se păru lui Andriuşka mai puţintel la trup. Îi trase biciuşca dintre degetele chircite, îl sărută, sări pe cal şi-l urmă pe taică-său.

Pe Vasea îl înmormântară în groapa comună.

Sotnicul Vorobiov încredinţă comanda locţiitorului său, Samus, îşi luă rămas bun de la sotnie şi, făgăduind că într-o săptămână e înapoi, porni împreună cu feciorul, călări, în spatele frontului, spre oraşul lor – cale de peste două sute de verste.

...Baba îi întâmpină în poartă. Nu era în stare să scoată o vorbă şi-şi tot ştergea gura cu degetele-i sfarogite.

— Jale mare, mamă! îi strigă Vorobiov, dând drumul sub şopron armăsarului alb de spumă, fără să-i scoată şaua. Am prăpădit un fecior în război.

Se repezi în casă. După el venea mama, călcând ca o oarbă, sugrumată de plâns.

De după un zid scund de piatră se ivi nasul ascuţit al ofticoasei Lukeria, o vecină.

— Da’ ce e la voi? strigă ea către Andriuşa, care tocmai lega caii de un bulumac. Flăcăul o săgetă cu o privire ucigaşă şi intră în casă fără să răspundă.

Prin crăpăturile gardului iscodeau ochii scăpărători de curiozitate. Nu trecu mult şi vestea că Vasea, feciorul lui moş Vorobei, a căzut în război, făcu ocolul împrejurimilor.

— Nerodule, zăbăucule, război ţi-a trebuit? bocea bătrâna. Numai blestemăţii îţi trăsnesc prin minte, treclete! Mi-a spus mie inima...

— Zât! o repezi bătrânul. Destul îmi mănânc eu sufletul.

Ea tăcu şi, orbecăind prin casă de parcă i se luaseră vederile, puse masa.

Vagmistrul de dragoni Vorobiov mâncase aproape treizeci de ani pita ţarului. Se întoarse acasă în toamna lu’ 917, cu pieptul plin de decoraţii. În ţinutul lor se înjghebau la repezeală detaşamente ale gărzilor roşii. Cum să-l rabde inima pe bătrânul dragon să stea acasă, când în toate pieţele clocoteau mulţimi de mii de oameni şi cai militari jucau în frâu în sunetele fanfarelor bubuitoare? Toată ziua-

bună ziua umbla pe la mitinguri, bătea oborurile, se înghesuia prin crâşme, asculta cu aerul de superioritate al omului umblat cuvântările dezlănţuite, râdea în barbă la vederea ostaşilor cam stângaci din gărzile roşii, care nici îmbrăcaţi reglementar nu erau, se abătea pe la cazărmile părăsite şi se minuna ce harababură domneşte peste tot. „Toate, îşi zicea vagmistrul, vin de-acolo că ăi ce-au fost pe front şi-au lat nasul la purtare şi nu mai ascultă de nacealnici, nici de cei vechi, nici de cei noi. Şi-apoi ce, ăştia-s nacealnici? Nişte ţângăi sau jidănaşi. Prea-s moi.” Nu se împăca cu noua orânduire, asta până într-o bună zi când, la un miting în grădina publică, se luă în colţi cu un soldat oarecare. Soldatul cu pricina îi dovedi că „orânduirea e bună, da’ rânduielile-s proaste”. Şi aşa, noile idei deveniră întrucâtva precumpănitoare în capul lui. Bătrânul îşi luă pe cei doi feciori şi, fără să fie încă pe de-a-ntregul convins, se duse la soviet şi ceru să-i înroleze într-o unitate activă. Acolo îl primiră cu braţele deschise, îi dădură o soldă bună, îl numiră sotnic şi-i făgăduiră că, dacă va sluji cu credinţă, i se va încredinţa în cel mai scurt timp comanda unui regiment. Chiar din primele zile, bătrânul se dărui în întregime luptei, începu să-l urască înverşunat pe inamic şi în curând viteaza lui sotnie ajunse vestită pe tot frontul. Acasă rămase baba, nevastă-sa, cu fiica lor, Nataşa. Trăiau amândouă din leafa Nataşei, care lucra la pulberărie.

Ciorba se răcea neatinsă, acoperindu-se cu o pojghiţă galbenă de grăsime. La porunca bătrânului, Andriuşka se repezise până la cârciumă şi aduse două sticle de rachiu de stafide.

Interiorul casei era modest: un pat învelit cu o plapumă cusută din petice pestriţe, un dulap sticluit, cu veselă, un cufăr cu ferecătură din tablă vopsită, o oglindă leproasă, sub ea, un bucheţel de flori de hârtie, puchinite de muşte şi, în tot lungul pereţilor, fotografii desfăşurate evantai: Vorobei cu nevasta, proaspăt cununaţi; Vorobei cu fârtaţii lui de regiment; Vorobei, dragon brav, cu nişte mustăţoaie până la urechi; tatăl lui Vorobei, Stepan Ferapontîci, soldat de pe vremea lui Nicolae – cartonul se scorojise de tot şi

ochii semănau cu nişte băşici albe, aşa cum rămân de la o arsură; fraţii nevestei, şi ei îmbrăcaţi militar; atârnată mai sus de toate, îşi strălucea marginile aurite o fotografie mare, colorată, pe care Vorobei şi feciorii lui erau înfăţişaţi călări, cu pieptul scos înainte – ţinută reglementară pentru un dragon – pe un fundal cu stânci şi lei, pe care scria cu litere de tipar: „Leii Veneţiei”. Vasea şedea călare pe Corbean, care te privea din poză pieziş, cu un ochi violet şi semăna leit, de ziceai că-i viu. Într-o mână repezită în sus, Vasea ţinea pistolul, în cealaltă – sabia. Ochii lui tineri, nasul puţin cârn, toată faţa lui exprimau un elan clocotitor.

Andriuşka şedea trist şi tăcut. De bucate – fiertură şi carne aburindă de vită – nici nu se atinse, iar rachiu nu era învăţat să bea şi nici nu îndrăznea să încerce.

Bătrânul se zbuciuma prin odaie, zăbovea îndelung cu privirea înceţoşată de lacrimi pe chipul lui Vasea din poză, şoptind vorbe de alint. Se oprea şi în faţa unei alte poze, tăiată dintr-o revistă veche şi lipită pe perete: ambasadorul cutare cu soţia. Ambasadorul purta joben, iar femeia, cu sprâncenele ridicate a mirare, era răpitor de frumoasă. Vagmistrul îi împungea pe amândoi cu furculiţa în ochi, răcnind toate invectivele cu care gazetele îi blagosloveau pe burjui şi gemea: „Vai şi amar, vai şi amar...”

Goli o sticlă, o începu pe cealaltă.

La poartă se strânsese lume. Care îl ocăra pe bătrân, care blestema războiul, care îşi aducea aminte când, unde şi cum l-a văzut pentru ultima oară pe Vaska şi toţi îl plângeau.

De după colţul străzii se ivi Nataşa. Glasurile amuţiră. li făcură loc să treacă fără să-i spună o vorbă. Chinuită de nelinişte, încă înainte de a şti ce s-a întâmplat, fata străbătu în fugă curtea pietruită, ţăcănind mărunt cu tocurile, împinse uşa de perete şi se aruncă de gâtul bărbatului.

— Tătuţă! şi-l sărută pe obrajii ţepoşi, Doamne, v-aţi întors! Am şi bănuit, când am văzut lume la poartă.

Andriuşa, căruia nu-i plăceau „mofturile astea muiereşti”, se mulţumi să-i strângă mâna.

— Dar Vasea unde-i? întrebă liniştit Nataşa, în timp ce-şi scotea jacheta şi şorţul.

— E dus cu calul la potcovar, vorbi cu glas ferm Andriuşa, apoi trase cu zgomot un sertar al mesei, luă dinăuntru o cană şi îşi puse rachiu.

— Staţi mult, ori poate aţi isprăvit cu războiul?

— Nu, am venit doar să vă vedem.

Abia acum băgă de seamă Nataşa ce amărâtă e mamă-sa.

— Ce ai, mamă? Nu te simţi bine?

Gata să izbucnească în plâns, bătrâna îşi trase broboada peste ochi şi, mormăind ceva, se duse în bucătărie.

— Ia spune, Andriuşa, tu şi cu frăţiorul trecuraţi mulţi iuncheri sub sabie, ori v-a hrănit statul degeaba?

— Mulţi... uite colea, şi zicând acestea, trase de sub masă sabia neagră de sânge uscat, pe care uitase să o cureţe.

— Ah! Şi nu v-a fost frică?

— Un atac ca oricare altul, nimic extraordinar, făcu Andriuşa, ferindu-şi ochii în altă parte. Iuncherii trag aiurea şi noi hăcuim la ei în plin...

Spălându-se deasupra ligheanului, Nataşa se plângea lui taică-său:

— Caută să-mi găseşti altundeva de lucru, tătuţă. Că directorul nostru e un porc cum nu s-a pomenit. Se leagă de toate fetele. Pe Niurka Bogomolova a lăsat-o borţoasă şi după aia a dat-o afară. Iar sâmbătă două săptămâni, a chemat-o pe Varia Şustrova în birou, să spele podelele, şi şi-a bătut joc de ea.

Bătrânul parcă ieşi deodată la faţa apei dintr-o adâncă bulboană.

— Cine-i director la voi?

— Unul Veahirev. Colonel... L-au pus director încă din ’915. Câte lacrimi au curs din pricina lui... E gras şi holbat ca o broască râioasă. Cu prosopul în mână, Nataşa se aşează pe laviţă. E o jigodie, o jivină albgardistă. Nu se poate să treacă pe lângă tine fără să te pipăie sau să te ciupească.

Bătrânul se propti pe picioare în faţa fetei.

— Colonel zici? Şi de tine se leagă?

— Vai! Mie şi Klavkăi nu ne dă pace o clipă. Suntem pline de vânătăi. Îşi dezgoli umărul ca să-i arate urmele şi izbucni în plâns. Vorbeşte, tătuţă, cu cine trebuie, să ne trimită la vreun spital, ori, ştiu eu, să muncim ca ziliere, că tot ar fi mai bine.

Vorobiov dădu de duşcă ultimul gât de rachiu şi strângându-şi cingătoarea strigă:

— Băiete, încălecarea.

Andriuşka sări dinapoia mesei, îşi smulse din cui căciula şi biciuşca şi se repezi ca o vijelie pe uşă.

În bucătărie, mama şi fata se agăţară bocind de braţele bătrânului.

El se scutură de amândouă şi, călcând apăsat, ieşi în curte. Feciorul aduse de căpăstru armăsarul înşeuat. Vorobei se avântă tinereşte în şa, fără să pună piciorul în scară, ţâşni pe poartă şi, cu Andriuşa după el, porni în goană în josul străzii.

La poarta fabricii, era o gheretă tărcată de tip cazon. La un pas de ea, sub un felinar de gaz, stătea rezemat în puşcă un paznic bărbos.

— Care eşti? Permisul! îl somă el cu glas adormit pe cei doi călăreţi.

— De-ai noştri, nu vezi? răspunse Vorobei, şi adăugă pe un ton oficial: Cheamă-l pe colonelul Veahirev, trebuie să-i înmânez personal un ordin urgent al marelui stat-major!

Scoase din buzunarul de la piept carnetul de însemnări şi-l flutură sub nasul paznicului.

Bărbosul se schimbă de pe un picior pe altul – era încălţat cu nişte sfârloage – şi spuse:

— Potrivit regulamentului, n-am voie să părăsesc postul.

— Tu du-te şi cheamă-l! se înfurie Vorobei, înghesuindu-l cu calul. Ce regulament, mă, că doar nu trăim sub vechea orânduire.

Omul se mai gândi niţel, se scărpină la ceafă, apoi rezemă puşca de gheretă şi plecă.

„Mârlanul dracului!” înjură în gând bătrânul şi, aplecându-se din şa. luă puşca, îi scoase închizătorul, apoi

o aşează la loc. Auzi, gogomanul: „Potrivit regulamentului!” Da’ că santinela trebuie să aibă baioneta la armă, asta nu ştie!

Din spatele gardului nu prea înalt se vedea curtea fabricii şi, înecată în verdeaţă, clădirea puternic luminată unde locuiau cei de la administraţie. Pe terasa descoperită era lume. Dintr-acolo se auzeau glasuri, cântec de chitară, izbucnea în răstimpuri un râs de femeie şi o voce cherchelită de bas cânta acoperind toate zgomotele: „Ca valul de repezi sunt zilele vieţii...”

Paşi târşiţi se desluşiră de după poartă.

Vorobei puse mâna cu pistolul pe coama calului. Paznicul se arătă şi în urma lui apăru în poartă un bărbat scund şi gras. Sughiţând şi scobindu-se în dinţi, întrebă răstit:

— Ei, ce e? De unde...? Adă încoace’!

— E ceva urgent, de la statul-major!

În timp ce-i întindea mâna cu carnetul, Vorobei ridică fulgerător dreapta cu pistolul şi trimise un glonţ drept în fruntea albă a colonelului.

Tatăl şi feciorul smuciră în aceeaşi clipă frâiele şi tot în aceeaşi clipă le şuierară biciuştele prin aer. Goniră nebuneşte pe străzile întunecoase ale oraşului. De sub potcoavele cailor scăpărau jerbe de scântei.

Fără să mai dea pe acasă, se întoarseră la sotnia lor.

La vreo câteva zile, în faţa statului-major al frontului se opri într-un nor de colb o maşină din care coborî comisia de anchetă trimisă de sovietul orăşenesc: Vorobiov şi feciorul său erau învinuiţi de asasinarea tovarăşului Veahirev, directorul pulberăriei.

— Nu ştiu nimic, spuse bătrânul. Că mezinul meu a fost omorât de iuncheri, asta da, e-adevărat...

Sotnia înşiruită în păr întări într-un glas că Vasea Vorobiov a căzut în luptă şi că Vorobei şi fecioru-său Andrei n-au lipsit nicio zi de la unitate.

Neştiind ce să mai creadă, comisia plecă aşa cum venise.

Nataşa rămase să lucreze mai departe la pulberărie.

Văpaia vitejiei

EGOR KOVALIOV, PREŞEDINTELE COMI-tetului revoluţionar sătesc, rupse dintr-un caiet de şcoală o foaie spălăcită, vârstată de vinişoare albastre, îşi aplecă peste ea scăfârlia masivă, cu un moţ vârtos în vârf, şi scrise încet şi apăsat, zgâriind hârtia: „Ordon să fie adusă urgent contesa necunoscută din casa cazacului Bolonin”. Trânti sub aceste rânduri, după ce o afumă la flăcăruia unei lumânări, ştampila veche a primăriei, roasă dinadins, ca să nu se desluşească nimic, şi întinse ordinul ajutorului său, Artiuşka Sokolov:

— Galop!

Sokolov o zbughi pe uşă şi se întoarse degrabă cu captura. Ţinând în aşa fel mâna, încât toată lumea să vadă revolverul, se răstea la sătenii ce se înghesuiau pe coridor:

— Fă loc... Am înhăţat o contesă.

Băbuţa uscăţivă şi puţintică la trup se pomeni în faţa preşedintelui. Chipul ei dăltuit, fără nicio zbârcitură, era calm, buzele subţiri şi palide încleştate, de sub scufia dantelată, pusă strâmb, ieşeau la iveală şuviţe cărunte, iar mâinile-i galbene, ca de ceară, strângeau la piept o poşetă de pluş, cum se purta pe timpuri.

După ce o privi în tăcere câteva clipe, Kovaliov spuse:

— Numele şi prenumele, cetăţeanco.

Femeia arestată tăcea, cu ochii pironiţi pe peretele dindărătul biroului, pe care atârnau două afişe mâzgâlite gras: „Rasputin în iad” şi „Vodka este duşman al omenirii”, precum şi un apel „Către popoarele muncitoare din lumea întreagă”.

Egor Kovaliov nu prea ştia carte. Pe cei cu şcoală nu-i putea suferi, bănuind că fiecare dintre ei e un trădător. E drept că în împrejurări mai grele se sfătuia cu Isaika, fostul pisar al primăriei, dar ca să-i încredinţeze să-i ticluiască o

hârtie de două rânduri – asta în ruptul capului Aşteptă puţin şi repetă întrebarea.

Bătrâna parcă nici nu auzi.

Izbucniră râsete.

— Ce, nici nu catadicseşti să stai de vorbă cu noi? se mânie preşedintele. Gândeşti că nu se merită?

— Numele meu nu interesează. Ce vreţi de la mine? Bani? Poftim, e tot ce am. Smulse din poşetă şi azvârli pe birou un pachet de bancnote, legat cu o panglică, apoi scutură dintr-un portofel câteva monede de aur.

Unul câte unul, sătenii se descopereau şi intrau în încăpere. Ascultau, ţinându-şi răsuflarea, se ridicau pe vârfuri şi întindeau gâtul să o vadă mai bine pe contesă. După ce numără de două ori banii, Egor Kovaliov trase mai aproape sticluţa cu cerneală. În tăcerea care se aşternuse, scârţâitul peniţei se auzi până-n fundul încăperii.

„Procest de interogatoriu. În ziua de 7 aprilie 1918 a fost arestată în baza dispoziţiei legale a comitetului revoluţionar, în casa unui cazac din satul nostru, o contesă, numele necunoscut. S-a confiscat: în kerenci[10] 32.000 ruble, în bani vechi 800 ruble, în aur 6 bucăţi a câte 5 ruble, 2 a câte 10 ruble şi un pitac de argint găurit”.

— Dacă nu vă supăraţi, de unde aţi venit la noi şi în ce scop? stărui preşedintele.

— Puţin? şopti bătrâna abia auzit. Puţin? Ei bine, luaţi, luaţi şi asta. Îşi descheie mantila, desprinse broşa pe care o purta la piept şi o aruncă pe masă. Apoi aruncă verigheta, care se rostogoli sub picioarele oamenilor.

Preşedintele adăugă pe hârtie: „Asemenea un inel de aur şi una broşă cu piatră verde”.

După aceea o supuseră unui interogatoriu încrucişat.

Până la urmă, ochii cenuşii ai bătrânei luciră sfidător şi ea nu mai putu să se stăpânească.

— Da, sunt contesă! izbucni întretăiat, deşi se străduia să-şi ascundă tulburarea. Soţul meu e la Sankt-Petersburg şi face parte din sfântul sinod, iar cei doi fii ai mei, Dumnezeu să-i aibă în pază – şi aici îşi făcu semnul crucii –

[10] Bancnote emise sub Guvernul provizoriu al lui Kerenski.

luptă împotriva voastră, tâlharilor şi siluitorilor...

Cei din jur amuţiră, cu ochii holbaţi şi cu gurile căscate. Ea nu mai era în stare să se oprească.

— Am avut moşie în gubernia Stavropol. Mujicimea a prădat conacul şi i-a dat foc, a intrat cu plugurile în pământul meu. Am venit în satul vostru ca să-mi revin după toate ororile îndurate şi să aştept până se termină revoluţia...

— Poţi să aştepţi mult şi bine! strigă Egor Kovaliov. Revoluţia nu se va termina niciodată!...

— Dar pe cine o să jefuiţi după ce ne veţi ruina pe noi toţi? O să vă sfâşiaţi între voi, drăguţă, şi sângele vostru de bestii va îneca sărmana Rusie.

În încăpere – agitaţie, vuiet de glasuri, murmure:

— Etete, gaiţa...

— Are cap!

— Şi-n cap, pe ţar...

— Negru vă e cugetul, negru... Nu vă e frică de Dumnezeu... De chinurile iadului o s-aveţi parte pe lumea cealaltă! strigă bătrâna.

— Eh, aici vi s-a înfundat! rânji Egor, şi sări în picioare. Voi ne speriaţi cu ce-o să fie dincolo, da' noi vă făcurăm un iad chiar acilea, pe pământ... Îşi roti privirile mocnite în jur şi urmă: Uite, tovarăşi, ce osândă socot eu că trebuie să dăm: La groapă cu contrarevoluţia asta căruntă!

Glasuri lărmuiră a încuviinţare, se auzi o înjurătură groasă, soldăţească.

Bătrâna fu împinsă într-un ungher şi aşezată cu faţa la adunare.

După un scurt cuvânt, preşedintele puse hotărârea la vot. Toţi câţi se aflau în clipa aceea la comitet – şi erau mulţi – ridicară mâinile lor ţepene şi trudite de muncă.

Preşedintele mai muie o dată peniţa în cerneală, desenă apăsat pe hârtie o cruce şi spuse poruncitor:

— Hai, luaţi-o!

Ştirea se răspândi ca fulgerul şi o mare mulţime însoţi osândita la locul execuţiei. Bărbaţii mergeau cu paşi mari, cu aerul unor oameni tare ocupaţi. Femeile alergau, de

teamă să nu întârzie, liniştindu-şi pruncii în mers, astupându-le gurile căscate de plâns cu dumicături de pâine mestecată, ori cu ţâţa. Pieptul nevestelor mai tinere, scăpat afară din bluzele de stambă, era alb şi vârtos ca nişte coceni de varză. Ţâncii fugeau ţopăind. În fruntea tuturor călcau doi ţărani cu cazmale pe umeri.

Molcomindu-şi glasurile şi fără îmbulzeală, mulţimea trecu prin portiţa îngustă a cimitirului. O duseră pe bătrână tocmai în fund, unde erau îngropaţi cerşetorii şi vagabonzii.

Isprăviră cu groapa repede, săpând cu schimbul. Fierul lucios al cazmalelor se ridica scăpărând, bulgări sfărâmicioşi zburau la picioarele oamenilor.

— Legaţi-o la ochi, porunci Egor Kovaliov.

Mulţimea fremătă şi se trase înapoi.

Artiuşka, ajutorul preşedintelui, scoase din buzunar o batistă murdară, scutură nişte firicele de mahorcă dintr-însa şi dădu să se apropie de bătrână.

— Să nu îndrăzneşti! îl repezi ea, şi Artiuşka făcu câţiva paşi îndărăt, fâstâcit.

De nerăbdare, escorta voluntară tot ţăcănea închizătoarele armelor Berdan, nou-nouţe şi încă neîncercate. Osândita stătea nemişcată, strângând la piept poşeta şi cu ochii aţintiţi înainte.

— Ce, n-aţi mai văzut, mă!? Mişcă! se răsti Egor, încruntându-se.

Oamenii şuşotiră între ei şi se traseră ascultători niţel mai departe, înşiruindu-se roată.

— Încărcaţi arm’! Pregătiţi!

Închizătoarele pocniră scurt, flăcăii veniră înapoi vreo zece paşi şi duseră zvâcnit arma la ochi.

— Foc!

O salvă de împuşcături...

Ciorile o zbughiră din mesteceni şi îşi luară zborul croncănind. Ecoul detunăturilor, îngânându-se, porni să se rostogolească până se stinse tocmai hăt, în munţii Caucazului.

Mulţimea avu o mişcare nestăpânită înainte, ca un lan sub o pală de vânt. O fetiţă scoase un ţipăt pătrunzător.

Bătrâna era tot în picioare. Mâna din care scăpase poşeta i se încleştase pe piept.

Înjurând de mamă, Egor ajunse din câteva sărituri lângă ea, dar degetele lui cioturoase tremurau şi până să deschidă tocul pistolului, din gura femeii ţâşni ca dintr-o tulumbă o vână de sânge aprins la culoare. Bătrâna i se prăbuşi la picioare, cu faţa înainte, de parcă i s-ar fi frânt brusc tăria şi i-ar fi făcut o adâncă plecăciune.

Egor împlântă în capul ei cărunt toate gloanţele din încărcător, apoi se şterse cu mâneca pe bărbie şi mormăi:

— Curajoasă, scârba.

Arituşka ridică poşeta din noroi şi o întoarse pe dos. Găsi într-o despărţitură o nucă trigemănată – bătrânii poartă la ei asemenea nuci, cică aduc noroc la bani – şi o fotografie îngălbenită, care înfăţişa doi ofiţeri. Nuca o mâncă el, iar poza i-o dădu lui Egor. Preşedintele o suci pe o parte şi pe alta, apoi o vârî în buzunar.

Se întorceau în sat, vorbind între ei cu glasuri aţâţate. În frunte, sărind într-un picior, mergea o gâgâlice de băiat, cu nişte cârlionţi ca focul. Deasupra capului învârtea o vargă, cu un pantof de mătase în vârf.

În Egor Kovaliov erau înmănuncheate toate însuşirile care se cer unui tenace luptător de rând. Cunoştinţe nu prea avea, dar ce ştia, ştia temeinic. Nu încerca să pătrundă viitorul îndepărtat, în schimb înţelegea bine sarcinile imediate şi le rezolva dintr-o trăsătură de condei. Deşi aproape analfabet, revoluţia îl săltase comisar militar judeţean. Dârz şi neobosit, făcea faţă.

Cutreiera judeţul, hurducându-se într-o rablă de automobil, făcea mobilizări în comune şi sate, înăbuşea răscoale – când cu vorbă bună, când cu mitralierele, verifica efectivele sovietelor şi comitetele revoluţionare, încuraja şi pedepsea, smulgea cu sânge de la gura bogătanilor şi înstăriţilor pâinea fără de care oraşul se zvârcolea în spasmele foamei. Garnizoana nu rămânea niciodată fără hrană, unităţile de partizani care treceau prin judeţ erau aprovizionate cu muniţii. Lui Kovaliov i se dusese

vestea până departe. Care îl blestema, care îl lăuda, iar asprimea şi neînduplecarea lui făceau ca toţi să-i ştie de frică.

Într-unul din aceste drumuri – în afară de el, mai erau în maşină Artiuşka Sokolov, prietenul lui nedespărţit şi şoferul neamţ Georg – o pană îi sili să oprească în satul Marianovskoe.

Kovaliov sări din maşină şi-l întrebă pe Semion Ejov, preşedintele sovietului, care ieşise în fugă să-i întâmpine:

— Albi nu-s pe aici?

— Fiţi pe pace, la noi e linişte, zise preşedintele, şi-l pofti la ceai.

Preşedintele Ejov era mai curând laş decât viclean. Bănuind că puterea înscăunată în sat are zilele numărate, tot căuta un prilej să le intre iuncherilor pe sub piele, în speranţa să i se ierte că a fost preşedinte. Îşi dusese oaspeţii în casa mare, clipi către fecioru-său, ieşi cu el în ogradă şi-i porunci să alerge într-un suflet până în cătunul vecin, ocupat de o patrulă a albilor.

Jumările cu slănină sfârâiau în tigaie, samovarul în clocot trimitea vălătuci de aburi în tavan. Osteniţi de atâta hurducătură, Kovaliov şi Artiuşka erau bucuroşi de primirea asta ospitalieră. Îl vedeau pe geam pe Georg, care rămăsese afară şi trebăluia la maşină. După puţin timp, acesta intră, ştergându-şi mâinile cu un şomoiog de câlţi şi le spuse că pot pleca mai departe.

— Stai jos, tovarăşe, îl îmbie gazda, ia o gustărică, bea un ceai. La ce să vă zoriţi, doar mai e până se-ntunecă...

Georg se aşează la masă, luă furculiţa din jumări şi încremeni aşa, cu gura mare: prin faţa geamului sclipi un epolet, apoi trecură ca într-o străfulgerare vreo câteva cuşme şi, după o clipă, năvăli în odaie cu revolverul în mână un ofiţer, urmat de cazaci.

— Mâinile sus!

Cât te-ai şterge la ochi, Kovaliov şi ceilalţi doi fură dezarmaţi, percheziţionaţi şi înghesuiţi într-un colţ.

În mijlocul odăii, Ejov raporta ofiţerului care era chipeş ca o cadră.

— Ăsta-i comisar, şi tâlhar... Cel mai al dracului, să trăiţi, înălţimea voastră, un câine... Numai noi ştim cât ne-a mâncat sufletul...

Din mulţimea lărmuitoare, care se strânsese între timp în jurul casei, izbucneau strigăte, înjurături.

Gazda, care se şi gătise cu un chipiu vechi de jandarm, împrumutat de prin vecini, spuse:

— Să trăiţi, înălţimea voastră, norodul cere să vă vorbească.

Ofiţerul vârî mâinile în buzunare, la pistoale, şi ieşi în cerdac.

— Ce vreţi?

— Să ni-i dai nouă, înălţimea voastră, glăsui pentru toţi, făcând un pas înainte, un bătrân cu barbă albă. Să mi-i dai să-i judecăm cu judecata noastră.

Ofiţerul se întoarse în casă şi porunci ca Artiuşka şi Georg să fie scoşi afară. Apoi, din cerdacul înalt îi aruncară jos, ca într-o bulboană, şi mulţimea urlătoare se închise deasupra lor.

De comisar, ofiţerul hotărî să se ocupe singur.

În zăngănit de pinteni şi săbii, ieşiră în livada învăluită în răcoarea serii. Pe o masă aşternută cu o faţă albă ca zăpada îi aşteptau diferite gustări.

Egor era dus de doi cazaci cu săbiile scoase.

— Ia spune, unchiaşule, ce-mi făceai dacă puneai laba pe mine? îl iscodi ofiţerul, ţintuindu-l pe prizonier cu privirea şi întinzându-se să se dezmorţească.

— De, nepoţelule, aş fi pus să ţi se sape o groapă de trei ori cât se sapă, zise Egor şi, trăgând adânc aerul în piept, cuprinse livada într-o ultimă privire.

— Bravo! exclamă înveselit ofiţerul, ducând mâna la sabie. Daţi-i să bea rachiu...

Ordonanţa turnă din ploscă o cană plină. Egor dădu pe gât licoarea de foc şi mulţumi.

Începu interogatoriul. Comisarul se ţinea tare.

Cazacii îl trântiră la pământ, îi dădură nădragii jos, îi săltară peste cap cămaşa de pânză de casă şi se apucară să-l snopească, în doi, cu gârbacele cu sârme de aramă

împletite în vârf.

Ofiţerul scotocea în geanta încăpătoare a comisarului. Citea în fugă şi apoi arunca ordonanţei nişte ordine vechi, liste de arme, rapoarte, mandate. Deodată, dintr-un teanc de hârtii hărtănite căzu o fotografie... Ofiţerului nu-i venea să-şi creadă ochilor: acolo, în poză, era chiar el cu frate-său mai mic. Desluşi anevoie scrisul aproape şters de pe spatele fotografiei: „Scumpei noastre măicuţe de la Petea şi Tima”

După execuţia bătrânei, Egor se gândise să trimită fotografia la Ceka, dar se luase cu treburile şi ea zăcu patru luni încheiate printre hârtiile lui

Ofiţerul uită de interogator şi de toate... Cum de-a ajuns această fotografie de familie în mâinile unui străin? Nu primise de mult scrisori de acasă, dar era convins că tată-său şi mamă-sa nu s-au mişcat din Petersburg.

— Stai! Aşa o să-l omorâţi! îi opri el pe cazacii năduşiţi Se aplecă spre comisarul care zăcea cu braţele în lături şi nici nu mai gemea şi-l zgâlţâi zdravăn: Ei, ascultă, de unde ai fotografia asta?

Egor nu ridică fruntea. Coastele i se zbuciumau spasmodic.

— Vorbeşte, amice, cum de-a ajuns fotografia la tine? îi strigă ofiţerul la ureche; simţi deodată că îngheaţă, un tremur nervos vrăjmăşindu-i obrazul.

Comisarul întoarse spre el o faţă însângerată, mânjită cu ţărână. Văzu poza din mâna ofiţerului şi icni anevoie:

— Gândeşte-te şi singur.

— Spune. O să-ţi dau drumul. O să te plătesc.

Egor gemea numai.

— Spune, canalie, că nu ştiu ce-ţi fac. De unde, de unde ai fotografia asta?

— Gândeşte-te şi singur.

— Daţi-i!

Împroşcând sânge, gârbacele muşcară iarăşi din carnea terciuită de pe umerii largi şi de pe spatele comisarului. Pielea îi atârna petice.

— Stai! porunci ofiţerul. Nu trebuie să crape. Vreau să

aflu adevărul cu orice preţ... Rămânem aici peste noapte. Mâine dimineaţă reluăm interogatoriul.

Egor fu aruncat pe mantaua lui şi dus la arest.

Peste noapte, soldatul Dudariov, deputat în sovietul sătesc, omorî santinela cu toporul, îl luă pe Egor în cârcă şi-l duse în mlaştinile din împrejurimi. Se canoniră acolo o săptămână, târându-se de pe un muşuroi pe altul şi hrănindu-se cu poame sălbatice. Când Egor se mai înzdrăveni, se furişară spre oraş. Mergeau numai noaptea, ferindu-se să se apropie de sate şi de drumuri.

...Nu-i fu prea uşor lui Egor să pună mâna pe fostul preşedinte al sovietului din Marianovskoe. Până la urmă, omul căzu prins şi-l aduseră în oraş.

Într-o duminică însorită, Egor Kovaliov scoase cu cântec şi muzică întreaga garnizoană afară din oraş, o aşează în front şi ţinu o cuvântare. Tot vorbind, îşi descinse de câteva ori centura, ca să-şi tragă cămaşa şi să le arate soldaţilor spatele lui negru ca tuciul. Nemaiputându-se stăpâni, îşi curmă cuvântarea la mijloc, se repezi la Ejov care se târa în genunchi şi sabia lui de dragon scăpără în aer: mai întâi îi reteză trădătorului mâinile, apoi picioarele, apoi capul.

Luarea Armavirului

ÎN VARA ŞI ÎN TOAMNA ANULUI 1918, Armavirul trecu de câteva ori de la unii la alţii.

Şi nu voi uita asta niciodată...

Divizia mixtă de ofiţeri – sau cum avea să i se spună mai târziu pe front „Divizia de aur” – izbuti să pătrundă în oraş, unde se întări pe poziţii. Planul lui Denikin era să zdrobească de pe aceste poziţii Armata a 11-a, care fusese despicată în două. Pe de altă parte, Armavirul era necesar comandamentului roşu, ca important nod de cale ferată, prin care se făcea legătura între frontul de la Batalpaşinsk şi ţinutul Stavropolului. Luminile oraşului îi atrăgeau deopotrivă şi pe partizanii istoviţi de neîncetatele marşuri, dar încă plini de înflăcărare: sperau să facă rost acolo de niscaiva îmbrăcăminte, să potcovească în linişte caii. Pentru ei, Armavirul însemna odihnă, baie, mâncare.

Burghezia orăşenească, mare şi mică, care trăsese atâtea spaime sub regimul bolşevic, tremura la gândul că au să se întoarcă roşii şi se făcea luntre şi punte în strădania de-a sprijini Armata de voluntari. Trimise chiar pe front o companie formată din odraslele ei.

Ordin:

— Cuceriţi oraşul!
Asaltul
respins

Ordin:

— Repetaţi atacul!
Asaltul
respins

Partizanii erau cât pe ce să pătrundă într-un cartier mărginaş, dar, daţi peste cap de un vijelios contraatac al ofiţerilor, o luară la goană, îmbibând cu sângele – plămadă – colbul caldarâmului, pierzând piese de artilerie, alămuri, drapele. Cavaleria îi fugări până departe, hăcuind cu săbiile pe cei ce rămâneau în urmă.

Noaptea, curierii galopară din nou prin stepă, purtând ordinul Consiliului Militar Revoluţionar ca oraşul să fie luat cu orice preţ.

Unul dintre regimentele ciopârţite înnoptă în valea râului Urup.

Comandantul căzuse în ajun. Locţiitorul său, călugărul Varavva, îi sculă pe partizani în zori, de cum primi ordinul. Ţinură un miting.

— Ei, ce gând sălăşluieşte în cugetul vostru, fraţii mei?

Înverşunaţi de marile pierderi suferite în ultimele lupte, partizanii strigară bucătarilor să stingă focul:

— Las-că luăm gustarea de dimineaţă în oraş!

Se încolonară şi porniră, pe companii.

Străbătură valea.

De pe creasta dâmbului se vedeau crucile bisericilor, scânteind în soarele dimineţii, coşurile fabricilor, scheletele caselor arse.

Din trei părţi, învăluite în nori de colb, se apropiau de oraş regimente.

În albastrul cerului se iviră ghemotoacele primelor explozii de şrapnel.

Varavva păşea în frunte, cu bărbia-i năpădită de ţepi cărunţi, înfiptă în piept: nu demult un glonţ îi rupsese beregata. Rana se închisese destul de repede şi prinsese coajă, dar gâtul îi rămăsese ţeapăn şi nu putea să ridice capul. O sărăcie de paltonaş, strâmt şi cu mânecile până la coate, aşa cum se vând prin pieţe, îi cetluia umerii voinici. Pe cap purta o tichie roasă de catifea, îndesată pe frunte, în picioare mai mult nişte căpute, decât încălţări, iar la cingătoare avea vreo câteva grenade, un pistol ruginit, un cuţit cu lama lată cât limba de bou şi o sticlă cu apă.

Chipurile soldaţilor erau aspre. Paloarea pământie li se

străvedea prin arama cu care le poleise soarele. Se simţea mirosul colbului rece stârnit de cizme.

Mergeau încolonaţi în bătaia focului inamic, fără să schimbe formaţia. Mereu îi auzeai pe comandanţii de companie:

— Apropiaţi!

Un maidan, mormane de gunoi şi tablă ruginită, garduri cenuşii.

Printre trăsnete şi pocnete răsuna guiţatul bezmetic al unui purcel ciuruit de mitralieră.

Din golul străzii, şrapnele vâjâitoare ţâşneau cu nemiluita, şuierau şfichiurile unei grindine de gloanţe, mitralierele clipeau mărunt din ochii lor de aur şi hohoteau metalic.

Compania din capul coloanei şovăi, rândurile se amestecară

Atunci, Varavva se întoarse cu faţa la regiment şi, frângându-şi trupul îndărăt ca să-şi poată cuprinde cu privirea soldaţii, strigă răguşit:

— Înainte, voi, goliaţi!

Şi porni iar cu paşi mari, auzind în urmă ca bătăile unei inimi uriaşe, tropăitul cadenţat, înmiit, şi răsuflarea hârâită a regimentului

Cineva prinse a zice subţire şi sfâşietor:

Eh, Galia, ţigăncuşo,
Balaoacheşo,
Vino tu şi dă-mi cu ghiocul
Că vreau să-mi aflu norocul.

Muzicanţii loviră în găleţile şi gamelele goale. Glasurile fură furate de cântec ca peticele de hârtie de vârtej:

Ţigăncuşă oacheşă
Hei, hei. hei...

Se opriră brusc din cântat, de parcă li s-ar fi tăiat răsuflarea, şi, desfăşurându-se fulgerător, se năpustiră înainte şi răsturnară cu baionetele primul lanţ inamic.

Partizanii năvăliră în oraş din toate direcţiile.

Pe străzi – baricade înjghebate din pupitre de şcoală, divanuri de pluş, lăzi cu fructe.

Adăpostindu-se după fiecare colţ de zid, partizanii se furişau de-a lungul caselor, se strecurau în curţi prin spărturile din garduri, se târau până aproape de baricade şi zvârleau grenade. Dimpreună cu jerbele de flăcări zburau cât colo în aer cârpe, ţăndări, pietre de pavaj.

Ofiţerii rezistară până la ultimul om. Cei mai curajoşi dintre mărimile oraşului trăgeau asupra atacanţilor de pe la ferestre şi din podurile caselor.

Lupta luă sfârşit.

Pe baricade trosnesc lăzile cu fructe sparte de învingători. Gurile iască de sânge şi colb mestecă gutui, ciugulesc şi sug ciorchini însoriţi.

Trăsurile sanitare adună morţii şi răniţii Un popă prins cu o armă de vânătoare în mână e împuşcat pe loc în mijlocul străzii.

Varavva, care a apucat să se gătească cu o tunică de ofiţer, îi trage o căzăcească sub ochii fârtaţilor, strânşi roată în jurul lui.

Râzând cu hohote şi suduind de mamă, ostaşii citesc o hârtie lipită de un stâlp de felinar: ordonanţa din ajun a comandantului garnizoanei:

„Ordon ca în toate bisericile oraşului Armavir să se oficieze după sfânta liturghie un parastas pentru ex-împăratul Nicolae II, căzut jertfă mâinilor murdare ale bolşevicilor”.

Burjui din tot oraşul – cam o mie cinci sute de capete – sunt îngrămădiţi în piaţă. Aşa cum stau, păziţi de ostaşi cu baioneta la armă, par o cireadă de vite. Trebuie să vină dintr-o clipă în alta cineva mare spre a hotărî: care la închisoare, care la zid, care la săpat morminte şi tranşee.

Prin piaţă trece o brigadă de cavalerie. Deodată, din rânduri ţâşneşte inguşul Habcea Ciotceaev şi, dând buzna cu ţipete ascuţite în grosul ghioturii de vrăjmaşi, începe să-i plesnească cu biciuşca peste ochi: îl răzbună astfel pe bunul său prieten Hala Uţaev, ucis în timpul asaltului.

O scrisoare

FOMUŞKA, FRĂŢIOARE,

Când nu e luptă, ne gândim adesea la tine. Care dintre noi a zăcut şi el în spital ştie că prea plăcut nu e. Tu nu pune nimica la inimă şi caută să te faci bine cât mai degrabă, ceea ce noi dorim cu toţii.

Să-ţi scriu cum merge treaba la noi.

Ne-au trimis comisar la baterie pe Zaharciuk. Tu-l ştii. E unul prăpădit, din staniţa Titarovskaia, şi umblă pe roaiba lu' Garaska. La miting, Zaharciuk ăsta ne trage o cuvântare:

— Jur până la ultima suflare, zice, să merg cot la cot cu voi. Sunt credincios puterii sovietice cu trup, cu suflet, cu oase cu tot. Cunosc toate misiunile de luptă pe care ni le-a încredinţat înaltul comandament. Jos asupritorii! Proletari, uniţi-vă!

Bun.

Pornim noi spre staniţa Nevinnomîsskaia. Aşteptăm să vedem din ce direcţie o să vină inamicul. Stăm aşa preţ de vreun ceas şi iacătă că pică şi raportul: Inamicul înaintează pe tot frontul.

Uite infanteria iuncherilor; uite şi cavaleria lor desfăşurându-se pe flancuri; uite – oho! – şi un tren blindat.

Am rămas cu ochii la trenul ăla.

Nikita Semionovici dă comanda:

— Bateria, la posturi... Înălţător optzeci, furca şaptezeci şi opt... Vezi de ocheşte bine.. Foc!

Bu-um!

Le-am trimis şi eu iuncherilor o conservă pentru micul dejun. Drept în tender am nimerit. Din linia întâi ne zbârnâie la telefon: Atins! Parcă nu văd şi aşa: l-am pocnit de i-au mers fulgii.

Mitka Deaghil le-a ars şi el una. Tot în plin.

Vedem prin prăfăraie o şină răsucindu-se rac şi linia ferată săltându-se în două picioare. Nikita Semionovici se uită cu luneta şi râde:

— Bravo, Polovinkin! Bravo, Deaghilev! Daţi-i bătaie!

Cavaleria iuncherilor începe să se foiască, stârnind colbul: se desfăşoară pentru şarjă. Taman atuncea iese şi infanteria lor dintr-un şanţ de răzor şi – haida la atac! Zaharciuk al nostru îşi pierde capul:

— Tovarăşi, trebuie să ne retragem. Tovarăşi, s-o întindem cât nu e prea târziu.

Da' cine are timp să-l asculte.

— Baterie, foc susţinut! Mitraliere, foc!

Şi s-a pornit, şi s-a pornit, da' s-a amestecat cerul cu pământul.

Iuncherii au luat-o la sănătoasa

Infanteria noastră s-a ridicat şi – înainte! Cavaleria la fel – înainte! Bateria – păi, se poate altminterea? – înhamă şi dă-i galop! Ura, ura! Trenul blindat a dat dos la faţă şi tuleo! Iuncherii ridică mâinile, ofiţerii se-mpuşcă şi se-njunghie, da' nu se predau. Am capturat trenul regimentar, muniţii, făină şi 120 de pifani – ăştia puseseră borşul la foc, aşa că ne-am învârtit şi de borş. Nu văzusem cam de multişor fiertură, două săptămâni în şir tot de conserve am avut parte, da' şi de alea numai când se nimerea să fie. Ei, acuma, cu burta plină, mai merge. Hop şi Zaharciuk, cu o găleată mare de adăpat caii.

— Pune-mi şi mie, zice.

— Da' tu unde-ai fost?

— Am rămas în urmă. M-a apucat burta.

Atuncea i-am adus aminte cum s-a jurat să meargă cot la cot cu noi şi-am vărsat pe pământ câtă ciorbă a mai rămas – o lingură nu i-am dat să guste. Ce s-a mai râs!

Pe urmă, haida să vedem câmpul de luptă. Curat bătălia de la Borodino, zău aşa! Am luat de la un cerchez mort un mauser cu incrustaţii de aur. Tu înzdrăveneşte-te mai degrabă, Fomka, şi ţi-l dau ţie.

Au venit oamenii cu daruri – pepeni, smântână şi altele. Fanfara cântă imnul poporului. În toate inimile – bucurie şi

freamăt... Au fost fete. Una, ce să zic, mi-a plăcut: năltuţă, cu nişte jambiere galbene şi cu nişte ochi oţelii... Da' n-am apucat să ne cunoaştem mai de-aproape, că a picat ordin de la comandant: plecarea!

...Ne oprim pentru repaus într-un cătun, nu mai ştiu bine cum îi zicea.

Noaptea ne ducem în recunoaştere – şase inşi şi cu Zaharciuk şapte. Câmp deschis, linişte şi pace. Da' o ceaţă, de nu vezi nici urechile calului. Zaharciuk se face mititel în şa.

— Eh, băieţi! Fiţi cu ochii-n patru. Iuncherul viclean ţi se strecoară printre picioare şi tu nici nu-l simţi.

Bun.

Mai către ziuă o luăm printr-o vâlcea năpădită de tufăriş. Auzim înaintea noastră nechezat şi glasuri. Măi să fie! Ne pregătim noi cum trebuie şi dăm nas în nas cu o patrulă de-a iuncherilor. Ei şase, noi şase. Că la o adică, ori cu Zaharciuk, ori fără el, tot un drac.

— Din ce unitate?

— Regimentul Umanski.

Ete-te, măi! După glas şi după vorbă îl recunosc pe unchiu-meu, Prohor Artiomievici.

— Matale eşti, nene Prohor?

— Eu.

Zaharciuk strigă:

— Trage, că-s iuncheri.

— Tu eşti, Senka?

— Da, să trăieşti, îi răspund eu unchiului.

— Trage!

— Ia mai leagă căţeaua! i-arunc lui Zaharciuk. Ăştia-s din staniţă de la noi, vrem să ştim ce mai e pe acasă.

Zaharciuk îşi răsuceşte roaiba pe loc, se dă în spatele nostru şi rămâne acolo tăcut, să vadă ce-o să mai fie.

Ne-am apropiat la trei paşi. Şi ei, şi noi cu degetul pe trăgaciul armei. Ei, ne-am dat bineţe. Erau acolo unchiul Prohor Artiomievici, Smetanin, Vaska Piankov, Fedea Steţiura, ăl care lângă satul Maliovanîi a retezat în focul luptei coada armăsarului de sub el, şi încă doi pe care nu-i

ştiam.

— Aţi fost de mult în staniţă? întreb.

— Nu chiar de mult, da' oricum, e ceva timp.

— Nevastă-mea ce face?

— A mântuit cu câmpul şi-acuşica trebuie să nască.

— Cum merge cu slujba?

— Aşa şi-aşa, face unchiu-meu. Solda e treizeci de ruble. Zahăr şi tutun ioc. Nu se mai isprăveşte odată...

— Predaţi armele şi gata, aţi isprăvit.

— Las-c-avem noi răbdare până le predaţi voi.

Ochii îi străluceau ca la o bufniţă.

— Păi şi noi avem răbdare, îi întorc eu vorba.

Am mai stat noi la taifas, i-am tratat cu ţigări şi ne-am despărţit. Vorba ceea: nici tu mie, nici eu ţie.

— Şi iacă-tă şi lupta de lângă Ovecika. A fost groasă. Situaţia ne-a silit să ne retragem. Pe front – zăpăceală, breşe peste tot. Ei, şi-am luat-o la sănătoasa, fugiţi călcâie că vă calc. Pe fiecare cizmă câte un pud de clisă, picioarele ţi-s o rană... Ne-a ieşit sufletul. Când să trecem apa Kubanului, de atâta povară ce-au pus pe el, podul plutitor s-a dus la fund, cu tunuri cu tot, iar oamenii au pornit-o înot. Ce mai comedie, zău, numai că nu-ţi ardea să râzi, când îţi vedeai fârtaţii zbătându-se în apă şi strigând după ajutor.

Eu m-am căţărat pe mal şi l-am tras afară pe Deaghilev, înşfăcându-l de chica lui bălaie. Câtă apă a înghiţit, murea dacă-l mai zăboveam o minută.

Am scăpat cu viaţă şi-acuma totul e în bună pace.

Suntem în repaus în staniţa Suvorovskaia, jucăm la şezători, cu fetele – să te ţii! şi bem zdravăn.

În clipa de faţă nu ne plângem.

Cum e cu rânduielile şi cu mâncarea la spital? Pune-te mai degrabă pe picioare şi vino înapoi. Mi s-a făcut dor de tine şi toţi ai noştri te pomenesc.

Sper că răspunsul dumneavoastră nu va întârzia.

Salutări,
S. Polovinkin

Ce spuneau tonurile

„NOI, OSTAŞII DIN BATALIONUL 1 AL REgimentului Internaţional ne-am întrunit în miting pentru a dezbate hotărârea autorităţilor superioare, privind schimbul de prizonieri din vechea armată cu Germania şi Austria.

În batalion nu s-au găsit doritori să părăsească rândurile armatei noastre roşii şi să se întoarcă în patria lor germană şi austriacă.

Unii dintre ei au răspuns aşa vorbitorului:

— Mai întâi să isprăvim cu burjuii ruşi, apoi o să mergem toţi laolaltă să izgonim burghezia mondială de pe tronul ei de aur.

Potrivit rezoluţiei noastre, Paul Michaels, fiind om în vârstă şi de multe ori rănit, este detaşat în oraşul Hamburg unde domiciliază.

Drept care i se eliberează prezentul ordin.

Tovarăşi şi fraţi, muncitori şi ţărani din lumea întreagă! Acum e limpede şi unui copil că puterea care ne trebuie pentru a birui duşmanul nostru comun, capitalul, stă în unitatea noastră. Noi nu ne precupeţim nici vieţile, nici familiile, nici căminele şi mergem pieptiş spre ţinta noastră. Au nu ne auziţi plânsul, vaietele şi blestemele? Noi stropim cu sângele nostru munţii, pădurile şi stepele nemărginitei Rusii. Au nu auziţi ce spune bubuitul tunurilor noastre? Ziua victoriei depline asupra tiranilor, generalilor, moşierilor şi altor ticăloşi mai mărunţei, care sug vlaga poporului muncitor, e aproape. Batem cu pumnii în piepturile voastre. Ajutaţi-ne! Ajutaţi-ne, fraţilor! Puneţi mâna pe arme şi daţi-i drumul! Iar dacă va fi nevoie şi de forţele noastre, de cum isprăvim aici, o să mergem şi la capătul lumii ca să vă dăm o mână de ajutor. Jurăm să nu strângem sul steagurile noastre roşii până nu va fi executat şi ultimul parazit de pe glob! Niciun pas înapoi! Trăiască Armata Roşie, armata

mâinilor bătucite din lumea întreagă!”

Rezoluţia – scrisă pe o filă subţiată de ani – se păstrează în arhivă. Hârtia e mânjită pe alocuri cu urme uscate de pământ, care par pete de rugină. E un document mai emoţionant decât orice plăsmuire poetică.

Grădina fericirii

PE O ULICIOARĂ MĂRGINAŞĂ, NĂPĂDITĂ de bălării, într-o căsuţă nearătoasă şi cam şoldie, îşi petrecea amurgul zilelor cinovnicul Kazimir Stanislavovici. Trăia din pensioara pe care o căpătase după patruzeci de ani de slujbă în cantilena accizelor. Cu foarte mulţi ani în urmă, bătrânul se lepădase de deşartele zoruri ale vieţii şi de atunci nu mai ieşise din casă. Legăturile cu restul lumii, mai cu seamă cu piaţa, erau ţinute de credincioasa-i soaţă, Olimpiada Vasilievna.

Cei doi bătrâni şedeau înghesuiţi în bucătărioara întunecoasă, pentru că salonaşul sorit şi cele două odăi pline cu ficuşi şi de arbuşti uscaţi era numai şi numai ale păsăretului. Pe pervazuri – nisip galben, hrănitori şi adăpători, talere cu ierburi şi mici scăldătoare din farfurioare pentru ceai. La ferestre, pe pereţi şi de tavan atârnau colivii de toate felurile: colivii scunde, dreptunghiulare, ori rotunde, înalte şi boltite, unele fără stinghii, alte dimpotrivă, cu câteva rânduri, unele învelite într-o ţesătură rară, altele în hârtie muiată în ulei. Erau colivii şi în tindă, şi în grădină – o grădină umbroasă, crescută în voie, care străjuia casa.

Păsările, afară numai când năpârleau, iscau de dis-de-dimineaţă o hărmălaie voioasă.

Cei dintâi întâmpinau zorile mierloiul Călătorul, care se auzea până departe, sau, cu o tumultuoasă revărsare de triluri scânteietoare, privighetoarea Fermecata, ale cărei cântece făceau parcă să vibreze şi pereţii casei. Apoi se scutura de somn şi-şi dregea glasul bătrânul canar Petka, foarte iscusit în meşteşugul lui. Ştia să fluiere la poruncă „Haz-Bulat”, „Troika” sau „Slăvit e”. Prin rămurişul de salcâmi ce perdeluia ferestrele se strecura prima rază de soare. Sticleţii, piţigoii, scatiii şi toată plevuşca păsărească

slăveau dimineaţa pe toate glasurile.

Păsările îi trezeau pe bătrâni.

În papucii traşi pe piciorul gol şi pe umeri cu mantaua răspeticită a vechii sale uniforme, Kazimir Stanislavovici îşi inspecta domeniile. Clipea mărunt cu ochii cârpiţi de somn, mormăia ceva şi un zâmbet blajin îi înflorea pe buze. Sfrânciocii şi piţigoii bătăuşi se şi gâlceveau lângă o albioară cu hrană. Ciocârliile se îmbăiau în nisipul pus într-o ladă de la cartuşe. O tânără pereche de forfecuţe se îmbrâncea în joacă de pe stinghiuţă. Cintezoii şi pitulicile care trăiau în colivii deschise săgetau prin casă după muşte, ori se lipeau de pereţii din bârne, vânând cu ciocul gândacii pitiţi prin crăpături.

Kazimir Stanislavovici se spăla la iuţeală şi-şi târşea zorit papucii spre bucătărie, unde-l aştepta masa de dimineaţă.

— Tu ce zici întrebă el, să-i mai pun o stinghie lui Baian? Ori poate aşa are mai mult loc? Ai?

Olimpiada Vasilievna turna ceai şi de obicei tăcea. Kazimir Stanislavovici vorbea însă înainte:

— Nu ştiu ce are Sălbătecuţul, că-i posomorât... Vai, Doamne, frumos mai cânta acum două săptămâni! Har, domnule! Poate simte nevoia să fie singur şi-ar trebui să-i acopăr colivia cu pânză?

— Fugi, frate! Păi ce-s eu, fabrică de pânzeturi? Ţi-am dat toate cârpele. Nu mai am nici cu ce şterge masa.

— Tii, da’ cicălitoare te-ai mai făcut! Cum poţi să spui aşa ceva? Rupe o mânecă de la vreo cămaşă de-a mea, din alea pe care le port la piele, spal-o şi poftim pânză! Că de, oi tuşi fără mâneci? Moşneagul strălucea de voie bună şi chicotea de nu se mai oprea.

Bătrâna îl privea tristă, clătinându-şi capul cărunt.

— Bată-te să te bată de nebun...

Chemaţi de şuieratul stăpânului, veneau zvârâind sticleţi, botgroşi, piţigoi, scatii, i se aşezau pe umeri, pe braţe, pe creştet, forfoteau pe masă ciugulind firimituri.

Uneori se auzea din stradă o voce răguşită din pricina băuturii, strigând tărăgănat:

— Repar vedre, lighene, burlane de samovar!

Ce tragedie dacă meşterul se apuca de treabă undeva prin apropiere! Kazimir Stanislavovici se strâmba ca de durere de dinţi: bubuiturile ciocanului, zăngănitul şi scrâşnetul de metal profanau auzul gingaş al păsăretului.

— Trebuie să fie Stepan Perfiliev, ori Gorbîl ăla, din mahala... Nu pot să sufăr mutrele lor de beţivani... Du-te, Olimpiaduşka, şi dă-i de un rachiu să se cărăbănească...

Olimpiada Vasilievna îi dădea papucii meşterului şi alunga şi puştii care jucau rişca ori arşice pe trotuarul din faţa casei.

Încă o sorbitură de cafea apoasă şi masa de dimineaţă se isprăvea.

Mierloiul poreclit Conaşul tot întindea gâtul de pe umărul stăpânului, apoi, prinzând curaj, sărea pe degetul cu care îl îmbia şi se apuca să-i ciugulească repede-repede firimiturile din mustăţi. Cu un alt deget, Kazimir Stanislavovici îl prindea de un picioruş şi aşa, cu Conaşul în mână, trecea prin odăi.

Cu treburile şi grijile astea se scurseră zilele, anii...

Bătrânul dădea de mâncare păsărelelor, le îmbăia, el îndrepta gheruţele rupte sau pocite, curăţa coliviile, punea la cale nunţi, hrănea puii printr-o teacă de pană cu gălbenuş şi cu napi daţi pe râzătoare şi ţinuţi în lapte, îi punea pe cântăreţii începători alături de cei bătrâni să facă ucenicie, fugărea prin grădină mâţele – duşmanii lui cei mai haini.

Într-o zi, Olimpiada Vasilievna se întoarse de la piaţă foarte tulburată.

— Doamne, Dumnezeule... Auzi, neamţul ne-a declarat război!

— Ia lasă-mă, babo, cu fleacurile astea ale tale, îşi ieşi din fire Kazimir Stanislavovici. Nenorocire: Svetlana are cârcei la picioare şi-i coace o unghiuţă. Să ştii că i-a intrat un ghimpe. Fă bine şi înfăşoară-i stinghia cu o bucăţică de postav... Şi mierloiul negru s-a îmbolnăvit: de ieri nu bea şi nu mănâncă. I-ar face bine nişte soc... Ori dacă mi-ai prinde niscai păianjeni şi din alea, de le zice câinele-babei. E un leac făr-de pereche când te necăjeşte burta.

— Cum să-i prind, păcatele mele? Ce-s eu, vrabie?

— Atunci, du-te şi cumpără nişte ulei de migdale. Pregăteşte-mi şi o infuzie din surdomaşi s-o dau mierloiului. Poate că...

— Bată-te să te bată de nebun...

Trecu războiul cu călcătura-i ferecată, izbucni revoluţia, în oraş era când o cârmuire, când alta. Kazimir Stanislavovici nu voia să ştie de nimic. Se desfăta ascultându-şi cântăreţii, bucuriile şi mâhnirile lor erau şi ale lui. Nu-i mai plătiră pensia. Primi vestea cu nepăsare. Deseori, pândind privirea blândă a bătrânei, spunea, zâmbind ca un copil:

— Ce nevoie ai, Olimpiaduşka, de rochia de nuntă? Dacă m-oi duce eu, nu te mai măriţi în veci. Că unul ca mine nu găseşti, încheia el, gâdilând-o, ştrengar, cu mustăţile pe gâtul zbârcit. Ori: Ce ne trebuie saltea, cufere, vazele alea, tigăile? Că ultima dată ai făcut blinele acu' trei ani, când gelosul de Perun l-a chiorât pe Fluieraş. Oh, Fluieraş... Când începea el să-i zică, ehei! Ce triluri avea, ce ropote, ce cascade, ţii minte? Doamne, Doamne! Ofta şi îşi ştergea o lacrimă tulbure de pe obraz. Nu, hotărât... o privighetoare ca asta nu se mai află şi nici n-o să se mai afle vreodată pe lume... Ce să faci tu cu şalul ăla înflorat? Că doar nu mai eşti tinerică. Ce ne trebuie verighete? Ce ne trebuie scaune? Se poate trăi şi fără ele.

Toate aceste, şi câte altele, trecură pe nimic în mâinile telalilor. Bătrânii trăiau te miri cum, îşi ţineau zilele cu te miri ce, dormeau pe jos, pe nişte cârpe, dar păsărelele nu duceau lipsă de nimic, ca şi mai înainte: hrănitorile erau pline, coliviile curate şi printre salcâmi scânteia soarele.

Oraşul fu asediat de o armată de mii de soldaţi. Toată noaptea Kazimir Stanislavovici visă pisici.

— Tună? se miră el, scoţându-şi capul pe fereastra bucătăriei.

— Vai de capul meu! Te-ai matofit de tot. Ce tunet, omule? Bat tunurile!

— Cine bate? Care tunuri?

— Eh, ce să mai vorbesc cu tine...

Olimpiada Vasilievna se lasă păgubaşă şi dădu fuga până-n vecini să împrumute nişte făină pentru rântaş.

Când căzu obuzul, Kazimir Stanislavovici scormonea în grădină după viermi. În norul de praf scăpără o lumină galbenă şi într-o clipă bătrâna căsuţă fu cuprinsă de flăcări. Azvârlit de suflarea exploziei în brusturi şi scaieţi, bătrânul privea ca hipnotizat cum arde casa şi se căznea zadarnic să mişte o mână sau un picior...

De pe meleagurile Turciei

CAZACUL ZAGHINAILO, CARE, DIN GRAD în grad, ajunsese la sfârşitul războiului plutonier, povestea voios, tot pocnindu-se cu cravaşa peste cizmele-i teribil de arătoase, cum a scăpat el din prizonieratul turcesc.

— ...Merg eu o săptămână, merg două, fără să pun nimicuţa în gură... Munţi, nămeţi, de nu se mai cunoştea nici drum, nici potecă. Merg înainte. Aud tunurile bubuind. Ei, îmi zic, o fi frontul pe-aproape. Şi mi s-a umplut inima de bucurie. Merg ce merg şi... nu mă mai ţin picioarele. Ajung la o curmătură în care duduia un pârâu. Dincolo, pe malul apei, un sătuc. Şi m-a pălit o foame... Zău, parcă mi-ar fi prins cineva maţele cu un cleşte şi mi le răsucea, uite-aşa. Ei, zic, acu, ce-o fi, o fi, că de îmbucat trebuie să îmbuc ceva. Aştept să se-ntunece bine şi cobor uşurel... Nu se vede o luminiţă, nu se aude un glas... Mă strecor într-o casă – nimeni. Intru în alta – nimeni. Pe scurt, în tot satul n-am văzut ţipenie de om, n-am găsit o fărâmă de pâine. Aprind un foc, stau şi eu jos, parcă mă ţine ceva. Hai să mă descalţ, să-mi înfăşor mai bine obielele. Încearcă dacă poţi! Gerul îmi lipise picioarele ude de cizme, aşa că taie-le şi aruncă-le. Dacă stau lângă foc, zic, e de rău. Tunurile, ce mai, s-aud aproape de tot. Mie nu-mi era să-mi rămână oasele pe-acolo. Mi-era s-ajung în patrie. M-am rugat la Maica Domnului şi la câţiva sfinţi din ăi mai cu moţ şi – umblă! Merg eu cât merg şi văd un pisc înalt – dă capul pe spate ca să te uiţi: prăvălatic de parcă suia drept în lună. Şi-mi vine, frate, o toană, să mă caţăr pe el: de pe piscul ăsta, zic, trebuie să se vadă nu numai poziţiile noastre, da' şi hăt! până-n satul meu din Kuban. Mă caţăr eu, mă caţăr şi numai ce se năruie odată zăpada cu mine cu tot: Bu-u-um... Vin de-a rostogolul drept în gârla din curmătură. Ies eu din gârlă, mă scutur ca un câine ud – sânge pe mâini,

sânge pe faţă, la genunchi şi la coate carnea zdrelită până la os. Ce să-i faci, asta e. Îmi zbicesc zdrenţele în bătaia vântului – suie, băiete... Mă caţăr eu, mă caţăr, şi iar lunecă zăpada, iar mă pomenesc cufundat în apă. E şi de plâns, şi de râs. Toată noaptea şi toată ziua m-am luptat cu piscul ăla, da' până la urmă tot l-am dovedit. Iată-mă tocmai în vârf... Tii mamă-mamă! Uite la o aruncătură de praştie tranşeele turcilor şi la poale abia-abia se văd poziţiile noastre. Nu mă uit la turci. Ce treabă am eu cu ei... Treaba mea e cum s-ajung mai iute la ai noştri. Mă ridic în picioare, mă-ntind cât sunt de lung şi strig: „Fraţilor!" Degeaba îmi osteneam gâtlejul, că până la fraţi erau vreo cinci verste şi mai bine. În schimb, turcii s-au pornit să hălălăiască şi – la mine! Nu-ţi merge, frăţioare, acum se cheamă că-s învăţat cu derdeluşul. Fac cruce, strâng bine între picioare poalele mantalei şi vâjjj! pe repeziş, de partea noastră. Ţipete, împuşcături, deasupra capului zăpada spulberată şi prăvălită după mine. Cum am ajuns la ai noştri nu ştiu. M-am trezit la spitalul din Tiflis...

— Grozav!

— Mila Domnului şi bafta cazacului.

Zahar Dogoneai îşi luă un aer respectuos şi întrebă:

— Şi-aţi învăţat să vorbiţi pe turceşte, don' plutonier?

— Un pic, doar atât cât să cer ori să cumpăr ceva, că de ciordit poţi şi aşa.

Ţin-te râs!

Fârtăţie

S-AU CUNOSCUT LA KRONSTADT, ÎN Piaţa Ancorei. În mijlocul unei mulţimi clocotitoare, alcătuită din mii şi mii de marinari, soldaţi şi docheri, Arseni rostea un discurs înflăcărat. Charles Dumont din flota militară franceză, pe care îl remarcai numaidecât mulţumită bonetei lui cu pompon roşu în vârf, părea foarte emoţionat de cele ce spunea marinarul rus: chipul lui tânăr şi rumen – aşa cum sunt rumeni oamenii oacheşi – era însufleţit, ochii umbriţi de gene lungi scânteiau.

Cele din urmă cuvinte ale discursului se pierdură într-o furtună de strigăte: „Aşa e! Bine zice!”. Palme bătucite aplaudară. Charles îşi croi drum şi scuturã cu căldură lăboiul ca turnat din fontă al marinarului rus.

— *Bravo, bravo, camarade!*

— *Bonjour, mon vieux. Comment que ça va?* (Bună, fârtate! Cum merge?) întrebă prietenos Arseni. Marinar umblat, ştia în totul vreo sută de cuvinte străine cu care se descurca de minune în orice împrejurare.

Hoinăriră pe chei, sporovăind despre câte şi mai câte: despre revoluţia rusă şi raţia de hrană la marină, despre lumea viitorului şi submarine, despre recentele tulburări din armata franceză şi despre puicuţele din porturi. Şi făcură mare haz când îşi dădură seama că amândoi au avut de vorbă în Algeria şi la Marsilia cu aceleaşi fete.

Arseni îl duse pe oaspete pe crucişătorul său. Aici totul îl încânta pe Charles: că ofiţerii afurisiţi au fost executaţi ori debarcaţi; că marinarii singuri întreţin pe vas o ordine exemplară; că simplii matrozi sunt pe picior de egalitate cu comandanţii rămaşi pe navă, mănâncă de la acelaşi cazan, fumează acelaşi tutun. Charles Dumont nu mai vru să se întoarcă pe vasul lui. Arseni îi aduse un rând de echipament de la magazie şi-i dărui un maseur straşnic.

Se împrieteniră.

Pretutindeni – la mitinguri, la agape, la teatru, la conferinţe, la furtunoasele şedinţe ale Sovietului din Kronstadt îi vedeai împreună. Charles învăţa cu o înfocată râvnă limba ţării revoluţionare.

În timpul evenimentelor din iulie, mărşăluiră cot la cot pe bulevardul Nevski, împreună îl ascultară pe Lenin la miting şi lângă casa Kşesinskaiei jurară credinţă revoluţiei. Luară parte împreună la asaltul Palatului de iarnă şi tot împreună, la sfârşitul lui 1917, plecară pe front cu unul din primele detaşamente ale gărzilor roşii. O iarnă întreagă cutreierară cu un tren blindat meleagurile Ucrainei şi ale Donului, războindu-se cu pestriţele bande contrarevoluţionare. Lângă Rostov o explozie azvârli trenul de pe şine, şi Arseni suferi o gravă contuzie.

Multîncercatul detaşament al marinarilor de pe Baltica fu rechemat la Harkov pentru refacere. Luându-şi prietenul, Arseni se repezi în satul său de baştină, prin părţile Penzei, ca să petreacă perioada de convalescenţă acasă, la bătrâni.

Era spre primăvară.

Arseni se înzdrăvenea văzând cu ochii. Acum, începuse să se ducă pe la Sovietul sătesc, „să facă rânduială”; Charles îşi desăvârşea sârguincios cunoştinţele de limbă rusă cu fetele din sat şi adesea se întorcea acasă târziu după miezul nopţii.

În primăvara anului 1918 intră în acţiune, de partea contrarevoluţiei, corpul de armă cehoslovac. Năpârcile de prin oraşe şi sate ridicară capul, de-a lungul Volgăi se dezlănţuiră furtunile rebeliunilor. Cei doi marinari se alăturară unui detaşament de partizani care trecu prin sat.

Detaşamentul lor se retrăgea luptând spre Volga. Predă Sîzranul şi ajunse până la Samara.

*

Negura zorilor învăluia apa Samarei.

Tranşeele săpate în marginea oraşului erau pline de oameni adormiţi: dormeau letonii şi marinarii vlăguiţi de

ultimele lupte; dormeau tătarii gărzilor din Ufa, sosiţi abia în ajun. Prin casele şi curţile din vecinătatea liniilor dormeau frânţi de oboseală ostaşii gărzilor comuniste din Samara, abia schimbaţi de pe poziţii. Amăgiţi de liniştea înşelătoare din jur adormiră fără habar în ascunzişurile lor ostaşii de la posturile de observaţie şi de pază...

Deodată, chiar lângă tranşee, se auzi răsuflarea înăbuşită a unei locomotive...

Pe jumătate îngropat într-un maldăr de paie, Charles sforăia uşor. La picioarele lui, cu arma între mânecile vârâte una într-alta, dormea pe vine Arseni. Cugetul îi era prins într-un tremurător păienjeniş de vise zbuciumate... Dar inima stătea de veghe: tuc-tuc... Arseni se frecă la ochi cu pumnul, scoase capul din tranşee şi se îngrozi.

— Cehii! răcni el, smulgând o grenadă de la cingătoare. Săriţi, fraţilor, cehii!

Trenul inamic – locomotiva şi câteva platforme pe care erau instalate mitraliere şi două tunuri – se târa cu fereală peste pod. La adăpostul trenului, treceau podul în pas alergător rânduri dese de cehi, lesne de cunoscut după capelele lor ca nişte piroşti.

În tranşee – mişcare.

În clipa următoare salvele sfâşiară tăcerea dimineţii de iunie.

Vestea străbătu ca o scânteie întreagă linia frontului, de la poziţiile de dincolo de gară şi până la limba de nisip de la confluenţa Samarkăi cu Volga.

Se iscă panică.

Care-şi pierduse capul sărea afară din tranşee şi fugea rupând pământul, atrăgând după el şi dintre cei mai curajoşi.

Un minut, încă unul, şi de la întretăierea străzilor Zavodskaia şi Uralskaia, cehii începură să se răspândească repede prin oraş. Înaintând în două sensuri perpendiculare, ei ocupau unul după altul pătratele formate prin încrucişarea străzilor. De prin crăpături întunecoase le săriră în ajutor grânarii şi făinarii, ţângăimea esserizantă, cei din sutele negre şi ofiţerimea dintr-o organizaţie

clandestină.

Luptătorii surprinşi la clubul comuniştilor ţineau piept bărbăteşte; rezista statul-major al gărzii; pe străzi, ici-colo, se apărau câţiva bravi. Dar soarta oraşului era pecetluită. Sub ploaia de grenade, clubul comuniştilor se predă şi supravieţuitorii ieşiră în stradă în frunte cu Maslennikov, cel cu barbă roşie, care purta un steag alb.

Un val de teroare se abătu peste oraş.

Ostaşii luaţi prizonieri erau împuşcaţi pachet pe limba de nisip, lângă ponton, la gară, în suburbia Zapanskaia, înecaţi în Volga şi Samarka. Cei dibuiţi prin curţi erau linşaţi.

Trăgând în răstimpuri se retrăgeau în lungul unei străzi vreo cincisprezece marinari. Aşa cum se despică apa sub izbitura unei pietre, aşa se despică şi pâlcul marinarilor în clipa când ajunse lângă o casă: de la ferestrele şi de pe acoperişul ei o ploaie de gloanţe se prăvăli asupra lor. Doi rămaseră ţepeni pe caldarâm; mitraliorul Aksiutin căzu împuşcat lângă intrarea principală de un mucos de licean; şi mai căzu încă unul pe pragul acestei case străine; pe Charles îl înhăţară câţiva portari; ceilalţi fugiră care încotro.

Arseni dădu buzna într-o curte – grupul de burtăverde îmbrăcaţi sumar şi ahtiaţi după asemenea spectacole se desfăcu într-o clipită înaintea lui – o străbătu din trei salturi, se azvârli cu capul înainte într-o spărtură de gard, mai străbătu o curte, îşi luă vânt, se agăţă în mâini şi sări peste un zid. Tabla unui acoperiş dudui sub cizmele-i ţintuite, un burlan se desprinse sub greutatea lui. Căzu într-o grădină, drept într-o tufă de liliac şi se zgârie pe mâini. Mai sări un gard cu o coamă zbârlită de cuie, aruncă o privire iute în jur, se năpusti într-o magazie şi, cu suflarea tăiată de emoţie şi goană, se lăsă istovit pe nişte lemne.

Gata. Nu mai avea unde să fugă... Isprăvise grenadele, arma lui zăcea pe undeva cu patul spart de un glonţ, iar coltul şi naganul nu-i mai slujeau la nimic, de vreme ce toate încărcătoarele erau goale. Da, toate, până la unul. După ce-i pomeni claie peste grămadă pe toţi sfinţii şi arhanghelii până la a şaptezeci şi şaptea spiţă, marinarul îşi aprinse o ţigară... Degeaba sperase însă că a scăpat de

urmăritori. Îl căutau şi în grădină, şi prin curţi, prin toate ascunzătorile cu putinţă. Auzi glasuri stârnite ca nişte lătrături, zăngănit de pinteni, o năvală de tropăituri... Strivi mucul sub talpă, înşfăcă un par de mesteacăn şi, cu inima zvâcnindu-i în gâtlej, se piti după uşă... Vin... Au trecut... Doar unul singur – pomană a sorţii! – se gândi să dea cu nasul şi prin magazie. Parul de mesteacăn îl doborî chiar în prag.

Peste câteva clipe, gătit cu o manta lungă, de ofiţer, care-i venea până la călcâie, Arseni ieşi în stradă şi se amestecă în mulţime.

Oraşul jubila.

Văzduhul fremăta de dangătul sărbătoresc al clopotelor, străzile erau pline de prăvăliaşi dichisiţi, lumea din balcoane îi întâmpina pe învingători cu o ploaie de flori şi urale, fanfarele bubuiau. Sub bolşevici, statuia lui Alexandru al II-lea fusese acoperită cu scânduri. Acum, se găsiră mâini care se şi grăbeau să smulgă scândurile, frunţi care se şi izbeau în ploconeli de soclul de granit al statuii „ţarului eliberator”, în vreme ce acolo, în cartierele mărginaşe, încă nu se încheiase răfuiala cu învinşii.

Arseni rătăcea ca beat pe străzi, mistuit de o aprigă sete de răzbunare.

Auzind nişte puşti strigând: „Vin, vin!”, se opri locului. Înconjurat de escortă, se apropia un numeros grup de prizonieri, printre care îl văzu dintr-o ochire şi pe fârtatul lui. Cât pe ce să-i scape un strigăt de bucurie, dar se stăpâni la timp. Îşi trase capul între umeri şi se dădu înapoi pe trotuar, în spatele mulţimii. Charles mergea cu ochii în pământ. Faţa îi era plină de sânge. Arseni se luă după ei, fără vreun gând anume.

Grupul dispăru pe uşa unei clădiri, pe faţada căreia stătea scris lăbărţat, cu cretă: „Comenduirea pieţii”.

Într-o clipă, planul i se şi înfiripă în minte.

Trecu prin faţa santinelei şi intră după prizonieri într-o sală spaţioasă. Comandantul oraşului, purtând epoleţi de colonel, cu o panglică bicoloră împletită pe mijloc, se

bărbierea. Şedea pe scaun, în faţa unei oglinjoare pusă pe masă. Bătând pasul apăsat, Arseni se apropie şi salută cu mâna la chipiu:

— Domnule colonel, am onoarea să mă prezint. Locotenent Ozerov, Andrei Vladimirovici, din regimentul 309 infanterie Ovruciski, la ordinele dumneavoastră.

Fără să se oprească din bărbierit, colonelul întoarse ochii şi-l cercetă iscoditor pe bărbatul în mantaua de ofiţer, de sub care se vedea gulerul unei bluze marinăreşti.

— Actele.

Arseni prezintă o legitimaţie de ofiţer roasă pe la îndoituri, care întărea că el este într-adevăr locotenentul Andrei Vladimirovici Ozerov din regimentul 309, decorat de două ori cu crucea „Sfântul Gheorghe”, în prezent demobilizat.

Colonelul îşi şterse cu batista obrajii raşi cu perdaf şi-i întinse mâna.

— Îmi pare bine, luaţi loc.

Arseni se aşează într-un fotoliu.

— Aţi slujit şi în flotă, domnule locotenent? îl întrebă pe nepregătite colonelul, pironindu-l cu ochii lui reci şi foarte albaştri.

— Nu.

— Atunci, ce-i mascarada asta?

Se plecă peste masă şi-i trase de sub manta gulerul bluzei.

Arseni potrivi fără grabă gulerul la loc şi răspunse calm:

— Sub bolşevici, domnule colonel, te deghizai în toate felurile.

— Da, da, desigur, admise colonelul şi, după câteva fraze generale despre fanatismul teuton, cruzimea sângeroasă a bolşevicilor şi comunitatea de ţeluri a popoarelor slave, îl concedie cu o strângere de mână: Vă prezentaţi mâine la statul major şi veţi fi repartizat la o unitate operativă.

Arseni salută reglementar şi, în vreme ce se îndrepta spre ieşire, aruncă o privire asupra prizonierilor îngrămădiţi într-un colţ. Deodată, avu o tresărire şi făcu cale întoarsă:

— Domnule colonel... aici, în încăpere, se află... o bestie!

— Cum?

— Oamenii dumneavoastră l-au prins pe nemernicul care le-a împuşcat pe mama şi pe sora mea.

— Care e?

Arseni îl apucă pe Charles de umăr şi-l smuci din grămadă.

— Iată-l!

— Fiţi pe pace, domnule locotenent. Voi da ordin să fie executat numaidecât, chiar aici, în curte.

— O, nu... Am jurat pe mormântul mamei... Permiteţi-mi să-l lichidez cu mâna mea!

Zicând acestea, smulse din buzunar revolverul fără niciun glonţ în încărcător.

Colonelul îngădui cu amabilitate.

Arseni repezi fârtatului un pumn azvârlindu-l de-a curmezişul sălii. Charles se izbi de uşa dinspre curte, care se deschise sub greutatea izbiturii. Arseni ţâşni după ei şi, cărându-i la pumni cu nemiluita, îl târî spre fundul curţii.

O jumătate de ceas mai târziu, aşezaţi la o măsuţă, într-o crâşmă zgomotoasă de pe chei, beau ceai şi făceau amândoi un plan de acţiune. Trebuiau să o şteargă din oraş, dar cum? Toate drumurile şi cărările erau păzite, oriunde te întorceai dădeai peste patrule militare, care legitimau pe toţi suspecţii. Dar chiar acolo, în local, făcu cunoştinţă cu nişte fochişti de pe „Saturn” – un prăpădit de remorcher. Arseni hotărî să joace totul pe o carte şi le spuse toată povestea.

În noaptea aceea, fârtaţii dormiră în cala remorcherului „Saturn”.

Trei săptămâni încheiate nu scoaseră nasul afară.

Într-o bună zi, căpitanul remorcherului primi de la comandantul ceh ordin să transporte pe front două şlepuri cu gloanţe şi obuze.

Porniră.

În noaptea spre 2 iulie, lângă Hvalînsk, după ce trecu cu toată viteza linia frontului, remorcherul „Saturn”, cu steagul roşu la catarg, acostă la malul sovietic, unde fu primit cu toate onorurile. Armata Roşie avea nevoie de vase, de

gloanţe, de obuze şi mai ales de oameni devotaţi revoluţiei!

Cariera lui Filka

FILKA GOLIATOV MERGE PE DOUĂZECI de ani. E prizărit, slab ca un ţâr, are o feţişoară cât pumnul, glasul piţigăiat, mişcările mărunţele şi iuţi. Mahalaua îl strigă Japonezul.

Munceşte de mic. Când venea sezonul, taică-său, zugrav, îl lua cu el la treabă. O iarnă şi încă una a umblat în târlici la şcoala parohială. Dar cum se ţinea de drăcii, l-au dat afară. Pe urmă s-a certat cu taică-su şi a şters-o de acasă S-a tocmit la atelierul de tâmplărie al lui Rîtov. După puţină vreme, la propria lui onomastică, jupânul a tras atâta la măsea, că şi-a dat duhul. Cu neastâmpăr în inimă şi cu vânt în buzunare, Filka a întins-o cu un regiment de siberieni. Przemysl, Krevo, Molodecino... Odată, în recunoaştere, buum! – şi la azvârlit pe Filka cât colo. La spital i-au scos o coastă şi l-au trimis la vatră, cu menţiunea: inapt pentru serviciul militar. Trenul: tu-tu-tu! şi iacătă-l acasă.

— Bun găsit, tată.

Ce bun găsit, că taică-su putrezea de viu pe cuptor, într-un cuibar de cârpe împuţite. I-a ascultat Filka văicărelile şi gemetele până i s-a urât. A cumpărat şoricioaică, chipurile pentru guzgani, şi un şip de rachiu de casă:

— Bea, tataie, să te faci bine.

Mult îi trebuie unui bătrân prăpădit? Peste trei zile Filka l-a îngropat pe taică-său, a golit cuferele, şi-a cumpărat o armonică. Gătit cu o podiovcă albastră, pe care o purta cu şic, descheiată la piept, şi cu cizmuliţe de lac, s-a aşezat pe banca din faţa porţii, a întins foalele armonicii şi a făcut să-i sune clopoţeii.

Atrasă de muzică a venit să asculte Daria, nevastă de soldat – o iuşcă de femeie, şi n-a mai plecat. În afară de farmecele-i bogate, a adus în casă o boccea cu lucruri şi o maşină de cusut.

S-a întâlnit Filka pe stradă cu diaconul răspopit Larionîci. Diaconul i-a spus:

— Ca şef al subsecţiei cultelor ce mă aflu şi ca prieten al răposatului tău părinte...

A doua zi, s-a îmbrăcat Filka cu grijă, şi-a agăţat crucea Sfântul Gheorghe la piept şi hai la comitetul executiv. Larionîci i-a ticluit o hârtie la marea ştiinţă, l-a învăţat în şoaptă ce are de făcut şi s-au înfăţişat amândoi la şeful cel mare:

— Daţi-mi voie, mult stimate tovarăşe preşedinte Starciakov, să vi-l prezint pe dumnealui... Acest fiu al unui meseriaş truditor, acest oştean schilodit în lupte doreşte să slujească poporul şi are şi scriere frumoasă.

S-a uitat Starciakov la scrisul de pe cerere, la decoraţia din pieptul lui Filka, la pumnişorul lui de bot ascuns într-un păienjeniş de păr pufos:

— Instructor poţi să fii?

— Pot, să trăiţi.

O rezoluţie a săgetat pieziş cererea:

„Se încadrează în postul de instructor de teren, cu începere de la 5.XI.1918. Perioada de încercare, două săptămâni”.

. . . . . .

Până hăt şi temeinic se aştern drumurile şi potecile pe necuprinsele întinderi ale Rusiei. Să le tot baţi şi nu mai isprăveşti. Să-ţi tot desfeţi ochii cu ceea ce vezi în jur şi nu te mai saturi. Mi-au vrăjit ele inima pribeagă, arzând de înfocare tinerească. Zburdalnică aleargă inima spre zări îmbietoare, de râuri şi mări îmbăiată, de-al vântului cânt legănată. Dragi mi-s scânteietoarele tipsii ale lacurilor, surâzătoarele şi răsfiratele pânze ale toropitelor stepe, umbroasa îngândurare a codrilor, ogoarele învăpăiate de focul secarei. Dragi mi-s iernile ferecate de geruri năprasnice şi primăverile ce-şi desfăşoară smălţatele mătăsuri. Aşezat lângă un foc aprins la o margine de drum, ascultând un înflorit cântec rusesc, cândva, îmi voi întâmpina senin ceasul de pe urmă.

. . . . . .

Perechea de cai de poştă alerga spornic pe pârtia de zăpadă a şleahului. Clinchetul zurgălăilor – străvechiul cântec al stepelor ruseşti – îngheţa în văzduh. Filka se tot înfăşură în cojocul rechiziţionat pe care-l primise pentru deplasare, ducea mereu mâna la spate să vadă dacă n-a lunecat de sub el servieta de pânză, doldora de instrucţiuni, şi-l bombarda cu întrebări pe surugiul Petuhov:

— Da' făină se găseşte? Cu cât dau cartofii? Mă prăpădesc după smântână...

Surugiul moţăia tot timpul şi nu auzeai de la el decât Uuuuu... Aăăăă... Uuuuu Aăăă... Uuuuu... Îîîîî...

La hârtoape venea cu nasul în scutul curbat al săniei, se dezmeticea cu o tresărire şi apuca hăţurile:

— Diii, boală...

Apoi îşi aprindea cioata de lulea pe care pesemne singur şi-o cioplise şi, săltându-se puţin, arăta cu codirişţea biciului:

— Uite-i... Colo hă-ă-ăt. Se du-uc...

— Unde! Cine?

Câţiva iepuri ieşiseră dintr-o insuliţă de pădure şi se depărtau şirag, în salturi.

Vântul era ca biciul. Zarea alburie şi goală.

— S-a plodit la lighioane mai dihai ca vitele. Deunăzi, la socru-meu în curte au rupt o vacă şi n-au lăsat decât măţăraia...

La comitetul executiv, la lumina fumegândă a unui opaiţ, preşedintele şi secretarul scotoceau prin dosare. Câţiva ţărani tolăniţi pe duşumea fumau şi puneau ţara la cale.

Lui Filka îi înţepenise limba în gură de frig. Abia izbuti să îngaime:

— Tii, e un ger la voi, de nici nu ştiu cum am ajuns.

— Na, că la voi s-or coace poamele!... Las' că şi gerul ăsta e bun la ceva: îţi usucă mucii în nas, i-o întoarse dintr-un colţ un glas mucalit.

În timp ce instructorul tropăia în prag să-şi scuture zăpada de pe pâslari, voci groase buciumau înăuntru fără odihnă, ca în nopţile când se prinde peştele cu târbocul:

— Cu potcovitul e jale.

— Da’ ce, alea-s potcoave? Tinichea curată.

— Delegaţia, vă rog, tovarăşe.

În clipa aceea intră cineva şi trânti uşa. Flăcăruia opaiţului se smuci într-o parte şi pieri. Se căzniră s-o învie, degeaba: se isprăvise seul. Pe întuneric, Filka îşi pipăi speriat nasul ca de lemn şi dădu mâna cu preşedintele.

— Carevasăzică, o adunare generală, conform instrucţiunilor, şi unde-aş putea face eu rost de ceva untură de gâscă?

— Untură găsim noi, cât despre adunare, să ne mai gândim.

Din bezna de catran izbucniră strigăte:

— Noaptea, mă? Ce, au intrat zilele-n sac?

— Chiar c-o să alerge oamenii cu limba scoasă. Parcă ne-ar mâna la corvoadă.

— Tovarăşe, ei, tovarăşe. Ce-i aia crainic? Toată ziua rumegăm cuvântul ăsta şi tot nu i-am dat de rost.

Filka dormi la popă.

Înfăşurându-şi pe deget şuviţe de barbă mătăsoasă şi mişcând în joacă linguriţa în pahar, vorbăreţul părinte Xenofont îl iscodea cu diplomaţie:

— Ce mai e la oraş? Cum e cu Anglia şi cu Franţa?

Filka înfuleca de zor blinele, scoverzi, brânzoaice – plecase de acasă în zori, iar hrana primită pentru drum o lăsase Dariei, că de, te pui cu dragostea? Pe urmă se înfipse la minciunele şi cozonaci, îşi luă un aer distrat şi se făcu a desena ceva cu degetul pe faţa de masă.

— Europa, ce?... Căţeaua asta, pardon de expresie, e una cu burghezia. Dacă nu-i tragem o bătaie, ieşim la pepeni. Catigoric!

Cocoşii mântuiseră demult cu cântatul şi geamurile înflorate de ger prinseră a se lumina, dar Filka tot îşi frământa creierii cu instrucţiunile. Nu prea mergea. Se scărpina cu furie la subsuori şi se întreba înciudat la ce au băgat acolo toate cuvintele astea europeneşti? Până şi dracul şi-ar rupe dinţii... Când intră cucoana preotească să-l poftească la ceai, îl găsi dormind la masă, cu nasul în enigmaticele slove.

Dimineaţa se înjghebă o adunare generală. Tot satul se căzni în ziua aceea să dibuiască tâlcurile instrucţiunilor. Până la urmă, se încurcară în tălmăciri şi răstălmăciri. Filka, al cărui nas borcănit stârnea un haz nespus, avu mare noroc de preşedintele Averkin, care îl lămuri cum se aleg candidaţii, cum se dă cuvântul, cum e cu votarea.

— Tovarăşi ţărani, strigă Filka, cer cuvântul... Glasul lui de băieţandru, încă neformat, se pierdu în hărmălaie...

În cele patru zile cât stătu la popă, Filka dădu gata vreo sută de ouă, le plăti la preţul oficial şi plecă la Dokukino, de acolo la Mordvinovo şi aşa mai departe.

Filka se întoarse încărcat la oraş. Ce bucurie pe Daria! Alerga din tindă în casă şi înapoi, cărând saci şi săculeţe, coşuri şi coşuleţe. Iar dumnealui se răstea la femeie şi la puştii care veniseră să caşte gura:

— Mişcă, vă rog, ce vă holbaţi ca la panoramă?

Băură ceaiul în trei.

Filka îl îmbia prietenos pe surugiu:

— Mai ia, tovarăşe, e brânză bună, de la coloniştii nemţi... Puterea sovietică, oho! De-acu' încolo o să meargă ca pe roate...

Trăgând cu ochiul la calul legat în curte, lângă fereastră, şi suflând cuviincios în farfurioară, ţăranul răspundea:

— Avem la noi, la Mamîcevo, o sărăcie de moară... Da-a... Când cu orânduiala veche, mergea moara aia cu gaz. Da' acu, de când cu vremurile pe care le trăim, nu mai găseşti gazul ăla nici cât să-l miroşi, darămite... Da-a... Ei, uite, despre asta te-aş ruga, tovarăşe...

— Treci, drăguţă, de azi într-o săptămână şi vedem noi.

Filka se spălă, se schimbă şi ieşi pe stradă. În poarta comitetului executiv îl ajunse din urmă Larionîci.

— Ai adus?

— Ce să aduc?

— Ia nu te mai prosti, parcă nu ştii ce?

— De agheasmă vorbeşti? Pe crucea mea dacă am adus. Nici eu n-am pus un strop în gură.

Istoria cu stropul chiar că era prea de tot: faţa lui Filka era ca jupuită, privirea zănatică, glasul hodorogit.

Răspopitului i se umplu gura de apă. Râgâi şi scuipă drept pe pâslarii nou-nouţi ai instructorului.

— O canalie eşti tu, nu slujbaş sovietic. Am avut grijă de tine ca de copilul meu. Iar tu cum mă răsplăteşti? Cu sabotaj? Ptiu, ţopârlanul dracului! Ptiu, porc de câine ce eşti! Ptiu, anatemă...

Privind ţintă la uşa comitetului executiv, tapetată cu o sumedenie de decizii obligatorii, Filka aşteptă în tăcere ca diaconul să isprăvească, apoi luă o mutră posomorâtă şi intră în secţia de organizare şi instructaj. Aci raportă şefului:

— Am sosit cu bine, deplasarea încununată de succes, iar cât despre Larionîci, să nu credeţi ce spune, pentru că între noi s-a iscat un conflict familiar şi nu se există să nu vrea să mă mănânce fript.

Şeful îl trimise la secretar, iar secretarul îi puse sula în coaste.

— Prezentaţi în scris un raport laconic pentru evidenţă şi decontare.

Filka, cât-mât, degeaba, nu fu chip să scape. Ei, i-a dat secretarul o mapă pătată toată de cerneală, cu rapoartele altora („spre ai sluji de model”). Filka buchisi vreo câteva şi se orientă numaidecât, că doar făcuse militărie.

Acasă, Filka se drese cu ultima sticluţă, îi făcu vânt Dariei, din considerentul sănătos că la o treabă serioasă o muiere nu poate decât să te încurce şi se înhămă la raport. Începu să scrie vineri pe la amiază şi. a tot scris, fără să se clintească de pe scaun, încreţindu-se la faţă şi blestemând, până luni. Femeia, care dormea prin vecini, se tot ruga, plângând la uşă:

— Deschide, bestie, mi-e ruşine de oameni.

— Cară-te!

— Mă, diavole, se face casa gheţărie de când n-a mai văzut foc.

— Ci mai du-te dracului şi nu mă zăpăci la cap.

Înghiţindu-şi lacrimile, Daria se depărta bocind de răsuna strada:

— Cu ce-am păcătuit, Doamne, că m-ai blestemat cu un

sucit ca ăsta? Vai de zilişoarele mele ce viaţă mă aşteaptă cu el!

Filka prăpădi două creioane şi aşternu un raport de cincizeci de file şi ceva.

Iată o parte din raport, bob cu bob:

RAPORT LA CONIC

„Mă pun pe scris.

Punctul unu al sosirii deplasării mele în satul sovietic Rastiapino, judeţul şi plasa la fel, unde a trebuit ca să duc muncă de lămurire, toată lumea, a strigat tare jos, drept care a fost reales preşedinte al sovietului Semion Karnauhov, care măcar că e înstărit, e un ţăran de treabă şi cu amândouă picioarele pentru regim, lucru întărit de obşte.

Punctul doi, au sărit cu o serie de întrebări cu privire la separarea bisericii şi a trebuit ca să născocesc ceva despre religie, cât şi despre problema de ce la plăzmuirea hramului tot comitetul executiv în păr s-a îmbătat: este un zvon neîntemeiat. Şi încă am interogat despre activitatea comitetului executiv în perioada scursă, dacă stă pe platforma puterii sovietice şi a proletariatului muncitor, da' stă. Ca să-i pun pe roate am lansat, lozinca ura, nimeni n-a fost contra şi toată lumea a plecat acasă. Eu am mâncat bine şi m-am dus la culcare şi cu asta se încheie punctul doi din ziua curentă.

Punctul trei, dimineaţa am mâncat bine am luat geanta şi m-am dus la miting, pe ţărăneşte sfat, unde toţi ţipau cât îi ţinea gura, jos. Am întrebat ce-i cu bâlciul ăsta. La care un moş a ţipat conform instrucţiunilor pentru alegerea noului comitet al sărăcimii, unde moare să răzbească cizmarul Dukmasov, figură care n-o să-i meargă, că toţi sunt contra, dar de ce sunt contra? Pentru că de o sărbătoare, care nu ştiu, numitul Dukmasov a hulit pe faţă şi în auzul tuturor împotriva puterii dumnezeieşti, de asemenea a cotonogit-o pe mamă-sa bună că are idei religioase preconcepute şi

norodul simplu i-a întors spatele fără rezerve, şi deodată spune unul ceva ce eu n-am putut să ascult nepăsător. „Avem pe ordinea de zi rezolvarea importantă a problemei cu privire la contribuţii şi la alegerea comitetului sărăcimii, adicătelea te bagă spre îndrumare de-a se încasa până la 1 decembrie de la capitalo-chiaburi, capitalo-spiculanţi etîcî, luând în consideraţiune că la noi nu există capitalo-burghezie, iar părintele Xenofont e de stare materială săracă, se respinge toată suma contribuţiilor, de asemenea conform votului liber al uriaşei majorităţi a populaţiei refuzăm odată cu capul şi comitetul sărăcimii de care nu simţim trebuinţă." Am cerut să mi se dea cuvântul meu oficial şi le-am spus că fără contribuţii nu se poate şi fără comitetul sărăcimii iarăşi nu se poate, că o dată ce s-a lăsat cu contribuţii şi comitete peste toate oraşele şi satele din Rusia, de ce adică Rastiapino să fie mai cu moţ. S-a pornit atunci o discuţie c-am fost nevoit să-l aleg preşedinte cu cinste şi glorie eroilor pe viteazul ostaş roşu Lavruhin şi sicritar pe lângă el pe suspomenitul cismar îmi scapă numele. Cântând marşul ne-am împrăştiat în linişte şi pace, şi mai e o chestie, conform deciziei prezidiului am locuit la popă şi pentru că am mâncat şi băut am plătit la oficial ceea ce puteţi să şi întrebaţi poştal sau telegrafic. Am mâncat pe săturate şi am adormit dus.

Punctul patru, am spus să-mi dea cai mai buni şi am plecat la Dokukino, plasă necunoscută, unde m-a întâmpinat aşa frumos şi aşa prietenos – cinste glorie fală şi mândrie – minunatului tovarăş Savoskin şi un cunoscut de-al meu, ţăranul Iakov Kariaghin, om de rând de religie kulugură. M-au dus la căminul popular intitulat Surâsul Libertăţii sau teatru sătesc intrarea gratis, unde m-a oprit în stare de beţie amărâtul ăla de tovarăş Piţigoiev, agent cu colectările, s-a apucat să-mi controleze mandatul pe care bază mi-a tras palme politice şi m-a arestat în mod dureros şi jignitor. Eu ca fost soldat în sinea mea şi nu se prinde cu mine, l-am arestat eu pe el şnapanul care face de ocară în mod radical nepreţuita noastră putere.

Potrivit declaraţiilor de la populaţie, caiafa asta de tovarăş duce o viaţă destrăbălată, bea zi şi noapte şi când îl apucă pandaliile dezmăţului umblă prin sat cu prohabul descheiat şi strigă în gura mare după sexul frumos, pentru care ţăranii sunt foc şi pară.

Punctul cinci, l-am luat pe miliţianul Kozoboev şi m-am dus să facem percheziţie la tovarăşul Kulugur Kariaghin, unde după eforturi zadarnice am găsit o vadră de rachiu de fragă, care vadră am găsit-o în cuptor mascată cu şuberul. Feciorul lui Kariaghin, i-am uitat numele, mi-a povestit despre căminul popular care s-a deschis la cooperativă, că bătrânii sunt în unanimitate contra într-o noapte au spart uşa la susmenţionatul căm. pop. au smuls tapetu, au rupt băncile toate până la una, au sfărâmat gramofonul cu topoarele, iar despre hartiste adică actriţe au umplut satul că sunt aşa şi pe dincolo şi strigă după ele măscări. Toţi kuluguri şi molocani fără a se sinchisi de puterea sovietică nu se lasă deloc de Domnul Dumnezeu, iar aseară ca să-i îmbuneze pe bătrâni i-au aşezat în faţă pe scaune moi, artiştilor li s-a interzis să se sărute pe scenă şi nu mai ştiu ce-o să mai iasă de aici.

Punctul şase, bătrânul Kariaghin s-a jurat aşa să-i ajute Dumnezeu că o donat un şişţar vechi pentru firma cămpopului, iar rachiul l-a fiert spre folosinţă bărbătească şi cu ocazia că se însoară băiatul lui cel mai mic. Fără zăbavă ne-am întrunit, Kozoboev şi cu mine în şedinţă şi am hotărât în unanimitate ca rachiul să fie predat la comitetul executiv contra una chitanţă, iar şiştarul ce vină are, şiştarul să fie înapoiat proprietarului, care proprietar după ce am văzut că plânge lacrimi de sânge să fie iertat pentru că e pentru prima dată, iar cazul penal cu privire la pătrundere prin spargerea lacătului la cămpop să fie înaintat tribunalului popular.

Punctul şapte, ţăranii se adună prin case şi înjură de urât. Eu le vorbesc de instrucţiuni, ei îmi zic de mamă. Cică nu-i putem desfăta numai cu instrucţiuni, le mai trebuie cuie, sare, gaz etîcî. Care muiere o întâlneşti pe

uliţă înjură de mamă. Şi puştii înjură de mamă. Trăiască căminul popular unde ziua învaţă copiii, prost e că nu-s lemne, iar satul e în stepă şi parezamplu o coadă de bici n-ai de unde să iei, ca să fure din pădurea satului ţăranii nu se bagă, iar învăţătorul zice că o să se tocmească la spital felcer, că ăla e mare hulubar şi a căzut de pe acoperiş şi s-a zobit de tot.

Punctul opt, vai în ce hal e şcoala, la ferestre pânză de păianjen, uşa ia-o de unde nu-i, ba chiar cineva a aruncat acolo pe unul cu şpecula-n dăsăgi, ucis fără viaţă. N-am mai apucat să-l mai întâlnesc o dată pe amărâtul ăla de tovarăş Rîndunikin cu colectările, să duc cu el muncă de lămurire, dar ceka e obligată să-l însemne la catastif pentru insulta adusă unui cadru de răspundere.

Punctul nouă, raportez în aceeaşi zi despre o ditanică bătălie cu hai care pe care în satul Kuzkino. Cu mic cu mare s-au bătut prieteneşte, întâi în joacă, dar apoi s-a încins până la pari şi ciomege. La întrebarea mea ce v-a venit să vă schilodiţi unii pe alţii, au răspuns cu lacrimi că aşa e datina drăguţă, nu de la noi porneşte şi nu cu noi se isprăveşte. Dar eu socot că numai înapoierea lor e pricina, de, cap de ţăran, de unde iese că prostul de la ţară e de o sută de ori mai prost ca ăl de la oraş, măcar că şi la oraş se întâmplă bătăi, dar când mahalagiii noştri îi înjunghie, îi miruie sau le fac altcum de petrecanie celor din Soplevka sau Dubrovka, apoi se ştie că asta nu-i datină, e bătaie în lege, pedepsită sub vechiul regim de toate articolele lui codu penal. Rog cu adâncă plecăciune pe tovarăşul nostru Starciakov, cinste slavă glorie şi fală, să trântească un decret, în stare de trezie bătaia cu obiecte grele să fie interzisă. Eu la ţară am petrecut foarte bine şi la plecare o mulţime de lume atât bărbaţi cât şi femei au ieşit pe uliţă să mă conducă şi la cererea mea au cântat în cor o cântare de îngropăciune în cinstea plecării mele, de asemenea poporul a strigat ura ura...

Punctul zece, vroiam să mă reped musai până la comuna contelui Oriol Davîdov prădată de nişte indivizi necunoscuţi până la un capăt de aţă, spre marea mea

părere de rău n-am reuşit să inspectez, dobitocul de surugiu era criţă şi m-a adus în satul Pustosviatovka cu populaţie mordvină, starea materială săracă. Dacă tot am venit hai să adun obştea. Soviet aveţi? N-avem. Comitet al sărăcimii aveţi? Nici. Atunci, ce aveţi? N-avem de niciunele tovarăşe, ne hrănim cu pleavă înjumătăţită cu coajă de stejar, ne-a rămas o singură gloabă la cinci gospodării, ne curmă pătimirile foamei.

Punctul unsprezece, am adunat atunci pe toţi ştiutorii de carte, şase în tot satul, şi-am ales dintre ei un preşedinte şi un sicritar, pe ceilalţi i-am numit membri şi am proclamat alipirea satului lor la Rusia sovietică. Muierile bocesc, oamenii bat cruci, iar preşedintele, soldatul Sudbişcin îşi răsuceşte mustaţa şi râde, curaj creştini dacă e să murim, apoi toţi laolaltă să fie, şi au hotărât pe loc prin vot deschis ca în onoarea mea să schimbe numele satului din Pustosviatovka în Goliatovka.

Punctul doisprezece, văzând aşa mi-am deschis larg servieta şi am scos la iveală instrucţiunile cu privire la comitetele sărăcimii...”

Mai departe şi mai rău. Îngrămădise la năzdrăvănii dintr-astea cu lopata.

Geaba s-a căznit Filka, geaba a năduşit el pe scaun de vineri până luni.

Când l-au scuturat din cojocul de instructor şi l-au trimis la nişte cursuri cu program redus, s-a simţit jignit şi nedreptăţit. Redus-neredus, dar tot trei luni ţinea. Şi asta când fiecare zi era preţioasă! Ehei, câte nu se pot face într-o zi, când îţi dă inima brânci... Nu i-a plăcut lui Filka la cursuri: ce, astea-s cursuri? Apă de ploaie...

Şi-a intrat Filka la miliţie.

În stepă

DETAŞAMENTUL DE PARTIZANI AL MARI-narului Rogaciov îi potolise pe cazacii care se răsculaseră prin părţile Eiskului şi acum se întorcea acasă. Iscusiţii cercetaşi ai detaşamentului, cărora nu se pomenea să le scape ceva, mirosiră numai ei ştiu cum că într-o staniţă din apropiere s-ar afla un potol de votcă.

Cât ai clipi, vestea făcu ocolul detaşamentului mărşăluitor prin stepă.

Fără o comandă, fără nimic, gata mitingul.

În mijlocul mulţimii de luptători, călare pe fugarul lui focos care se frământa în zăbală, Rogaciov strigă:

— Fraţilor, asta e contrarevoluţia care vrea să ne otrăvească! Jos cu albii. Dacă ne pilim, praf ne fac. Iar dacă nu bem, mâine suntem acasă! Cine vrea să-şi vândă sufletul şi scumpa-i vieţişoară pentru un clondir de votcă? Jos cu cei care beau din palma ţarismului. Eu, comandantul ales de voi, vă ordon să nu vă lăsaţi păcăliţi! Dăm foc crâşmei şi vărsăm votca în gârlă.

— Teribel! răsună glasul unui flăcăiaş, cu chica zbârlită, şi se învârti voios pe un picior.

— Ba nicidecum! se oţărî un alt partizan. Ce-i gaz, s-o arzi?

— Ba să ardă în aia a mă-sii! ţipă subţirel mitraliorul Titka.

— Păcat, fraţilor.

— E otravă! rosti cu încredinţare partizanul Evsei, un moşulică niţel cam chior. De patruzeci de ani o beau şi simt: otravă curată!

— Comisarii beau de sting şi pe noi, ăştia, ne opresc. Fir-ar...

— Aşa e. Uită-te mai bine la tine, auzi, Rogaciov!

Într-adevăr, Rogaciov, care se trăgea dintr-o familie de

ţărani din staniţa Staroşcerbinovskaia, era vestit prin ţinutul Tamanului nu numai pentru vitejia-i fără de pereche, dar şi pentru chefurile de pomină pe care le trântea.

Sobarul Nesterenko, om chibzuit, se lumină la faţă fulgerat de un gând.

— Fraţilor, spuse el, cum ne-ntoarcem acasă victorioşi, iar pe de altă parte avem, vorba aia, nivel, zic să subţiem otrava asta cu apă, ca să nu ni se urce la cap, să strigăm ura şi s-o bem până la ultimul strop.

— Vai de nivelul tău, nenică! făcu plin de compătimire flăcăiaşul cel zbârlit.

Săltat de consăteni, Vaska Galagan, un marinar cu obrazul ciupit ici şi colo de vărsat, îşi flutură boneta în aer:

— Ce tot cotcodăciţi atâta, stimabililor? Treabă curată lună, ca o chelie. Unu – votca se confiscă; doi – se dă câte un şip de căciulă, iar ce rămâne vindem şi împărţim banii frăţeşte... Declar nodul dezlegat.

Comandantul obţinu o singură concesie: să nu dea buzna toţi grămadă. Veniră şi căruţele, şi delegaţii aleşi din fiecare companie, cu artelnicul în frunte, porniră la drum.

Un ceas de aşteptare chinuitoare, apoi încă unul – solii tot nu se întorceau. Un grup de cercetaşi călare le plecă în ajutor. Cercetaşii se legară întâi cu cele mai cumplite jurăminte să nu facă şi să nu dreagă, pe urmă dă-i goană. Şi duşi au fost.

Trecuse de amiază.

Partizanii începură să facă gură:

— Halal delegaţi... Ăştia seacă singuri toată votca...

— Gogomani, ce mai încolo şi-ncoace...

— Tovarăşi, n-o fi cumva o trădare la mijloc? Dacă i-a omorât, iar noi stăm aici tălălăind ce şi cum?

Grupuri de partizani se apropiau mereu şi mereu de căruţa cea mare a lui Rogaciov, stăruind să se urnească în căutarea lor.

Gornistul sună adunarea.

Detaşamentul se încolonă şi, trimiţând câteva patrule înainte, porni în formaţie de luptă în direcţia staniţei.

În staniţă, o mulţime uriaşă forfotea şi lărmuia în jurul

crâşmei. În crâşmă, delegaţii beţi criţă zbierau cântece şi fierbeau căzăceasca. La ferestrele dinspre stradă se vindea votcă – adevărat chilipir. Pe drum, partizanii se vorbiră să-şi cotonogească delegaţii, dar când se văzură la ţintă, uitară înţelegerea şi, îmbrâncindu-se, se repeziră la lăzile cu sticle.

Petrecură grozav.

Pe Maxim şi pe Vaska Galagan îi legau noianul de suferinţe îndurate împreună.

Liniştea neobişnuită din preajmă îl deşteptă pe Maxim din somn. Hait – mâna la cingătoare – ia revolverul de unde nu-i! Se uită în jur: era într-un pat, într-o odaie încăpătoare. La ferestre – glastre şi soare, pe masă îşi scăpăra licăririle ghimpoase o carafă goală. Alături, umăr la umăr cu el, dormea marinarul.

— Auzi, îl zgâlţâi Maxim, ei, tu, marină!

— Ai! Marinarul deschise nişte ochi tulburi şi umflaţi şi se ridică în capul oaselor. Ce pofteşti?

— Unde suntem?

— Cum unde?! La popă.

— Mi-au şparlit pistolul.

— Cum? Naganul? Marinarul – haţ! Nici el nu avea coltul. Ni le-au tăiat de centură, curvele dracului.

Scârţâi uşa. Popa îşi arătă barba în prag.

— Nu poftiţi o ceşcuţă de ceai?

— Unde-s ai noştri? întrebă răstit marinarul, sărind din pat şi proţăpindu-se aprig în faţa preotului.

— Au plecat.

— Şi de ce nu ne-ai trezit, scârbă?

Am încercat, dar n-a fost chip.

Demult au plecat?

— În zori.

— Unde-ai băgat pistoalele?

— N-am ştiinţă de ele.

— Minţi, pletosule! Să le scoţi numaidecât! Vaska îl apucă de barbă. Şi arma la fel.

— Habar n-am de nimic, repetă preotul cu şi mai multă smerenie, încercând să-şi scape barba din strânsoare.

Aseară aţi poftit la mine pe jos şi fără arme. Numai sticle vi se vedeau din buzunare.

— Fraţii din sat ni le-au şparlit, că altcineva n-avea cine, hotărî Maxim. Încropesc şi ei un detaşament şi stau prost cu armele. E jale... Cu mâna goală, o să crăpăm pentru nimica toată...

Vaska smulse o grenadă din tureatcă.

— Ia uită-te colea.

— Puţin.

Marinarul şuieră a mirare.

— Cum puţin, mă? Cu jucăria asta îţi cuceresc orice oraş din Kuban vrei. Apoi se întoarse către popă: Cai ai? Plătim bani gheaţă.

— V-aş da bucuros, da' n-am. Nevastă-mea tocmai s-a dus cu argatul după nişte răsaduri.

O fetişcană desculţă aduse samovarul.

— La loc mişcarea! strigă marinarul. N-avem timp de ceai. Rămâi cu bine, taică, şi închină-te la icoane, mulţumeşte c-avem inimă bună.

Cei doi, fără arme, luară la rând toate casele de la un capăt la altul al uliţei, dar nu fu chip să găsească o căruţă. Înjurând cu meşteşug şi curgător de parcă ar fi dat glas unor psalmi, zăboviră la marginea satului cât să fumeze o ţigară, se descălţară şi se încălţară la loc, potrivindu-şi mai bine obielele, şi se luară la întrecere cu drumul plin de colb.

Stepa aburea în soare, ţârâiau ţistarii, gorganele dormitau în mângâierea vântului aromind a pelin.

— Am făcut-o de oaie, se strâmbă Galagan. Parc-aş avea o morişcă în burtă.

— Aşa-i când bei prea mult, zise Maxim, şi adăugă sfătos: Pune un pumn de cenuşă la o cană de apă clocotită şi bea. Mai bun leac nici că se află.

— Să-ncerc, mai ştii... Nici aşa să treapăd ca o fiară hăituită. Sării azi noapte din pat – când să mai ajung la umblătoare?! Dau buzna în cămară, văd în cui cizmele de sărbătoare ale popii... Ei, una am umplut-o cu vârf, pentru aialaltă n-a mai ajuns.

Amândoi fârtaţii pufniră într-un râs năprasnic, încât un

ţăran, care ara la vreo verstă mai încolo, opri calul şi-şi făcu semnul crucii.

Când ajunseră lângă el, îi dădură bineţe şi-i cerură nişte apă de băut.

— Zăpuşeală, ai? făcu omul. Haida până la căruţă.

Sub căruţă, la adăpost de dogoarea soarelui dormita un dulău bătrân şi jigărit. Din bot i se prelingeau balele unei dulci trândăvii.

— Da' cine sunteţi şi încotro aţi pornit? îi iscodi ţăranul.

— Ne-am pierdut de regiment, răspunse Maxim. Nu ştii matale, n-au trecut pe-aici?

— Da' din ce partid sunteţi, dacă nu vă e cu supărare? Că după vorbă păreţi de-ai noştri, din Kuban.

— De-ai noştri, sută-n sută, întări marinarul. Tata a fost din Kuban, bunicul din Kuban şi nici eu nu m-am mişcat de-aici de patruzeci de ani în cap.

— Ei, bine... De regiment nu ştiu, da' avem aici o ceată.

— Unde?

— U-uite! Acolo e, de-o săptămână şi mai bine.

— Şi a cui e ceata asta?

— Păi cine mai ştie? Zic că-s de prin Poltava... Şi cu albii au ce au, da' nici pe roşi nu-i iartă.

Vaska se strâmbă fioros şi cântă fonfăit:

Hei, hei, merilor
Merişorilor,
Dă la cap şi albilor,
Dă şi roşilor...

— Dintr-ăştia sunt?

— Îhî, îhî! se înveseli omul. În staniţă la noi au făcut praf cooperativa şi tot ce era acolo – zahăr, săpun, gaz, lumânări le-au împărţit la oameni pe degeaba. Nu şi-au oprit decât topoarele şi hamurile. E o ceată de treabă, cu priinţă pentru norod.

Îşi luară rămas bun de la ţăran şi o apucară de-a dreptul peste arătură spre un pâlcuşor de plopi ce abia se vedea în depărtare. Din vorbă în vorbă, nici nu băgară de seamă

când au ajuns la şina ferată. La câţiva paşi mai încolo, lângă un canton, văzură deodată un automobil lăcuit, cu un fanion galben-albastru.

— Stop! aruncă şuierat marinarul. Culcat! O fi statul lor major, ori vreo patrulă.

Se aruncară la pământ şi după un scurt sfat o porniră târâş înainte, la adăpostul rambleului.

Lui Maxim îi îngheţase sângele în vine, picioarele îi erau ca de lemn, inima cât un pud îi zvâcnea cu putere în coşul pieptului.

— Vasea...

— Ssst...

— Vasea, ne omoară.

Marinarul întoarse spre el o faţă schimonosită de furie.

— A-nceput să-ţi ţâţâie, ai? Gura!

Veniră mai aproape.

Vaska cercetă grenada, sări în picioare, din câteva salturi ajunse lângă canton şi aruncă grenada pe ferestruică.

Bu-um
trosc
foc...

Ghemotoace de fum năvăliră afară pe ferestruică.

Marinarul se repezi la maşină. Motorul începu să duduie.

— Săi! strigă el spre Maxim, aruncându-se pe banca din faţă, la volan.

Maşina se urni din loc cu o smucitură şi porni într-un vârtej de colb încins.

Maxim amuţise de spaimă şi surpriză, dar mai apoi îşi trase şapca peste ochi, se lăsă pe pernele moi şi începu să râdă în hohote.

— Ce-o să ne mai pomenească ăia! După o asemenea trataţie...

Aplecat asupra volanului, Galagan scruta drumul ce gonea nebuneşte spre ei. Maşina mergea bine, atâta doar că se cam bălăbănea.

— O să ne răsturnăm.

— Nu există.

— Da’ de ce dă din coadă? Mai struneşte-o.

— Asta-i maşină cu năravuri. Fiat de curse.

— Ei, atuncea, mână!

— Gonim ca la foc. Şi zi aşa, o să ne pomenească ăia...

— Ba bine că nu... Ce-o să-i mai usture la ficaţi.

Pe drum venea o babă. Văzând maşina, dădu să se ascundă în şanţ, dar marinarul îşi opri din plină goană caleaşca, trepidantă.

— Ia fă-te încoa’, băbuţo.

Bătrâna se apropie bătând temenele.

— Încotro ţi-e drumul, floricica Domnului?

— Duc nişte lapte lu’ ginere-meu, la câmp.

— Lapte? făcu Maxim. Adă ulcica. Bău pe săturate, iar marinarul mai isprăvi ce mai rămăsese. Apoi închise ochii pe jumătate, să nu li se vadă sclipirea şăgalnică şi se răsti cu o asprime prefăcută:

— Cât face?

— Nimica, maică, să-ţi fie de bine.

— Na, ţine ulcica.

Întrebară de drum. Bătrâna se străduia să-i lămurească, dar buimacă de frică, vorbea în dodii.

— Drumul vostru, puişorilor, e drept – dreptişor. Iar după aia daţi de un podişor. Iară dincolo ogorul lu’ Levcenko, ba nu, e moşia grecului... Aoleu, maică, nu e niciun podişor – ăl ce-a fost l-a trăsnit an şi-a ars. Da’ o să vedeţi chiar în marginea drumului casa lui Piotr Koşkin, cazac de la noi. Koşkin ăsta s-a prăpădit când cu holera, da’ feciorii lui sunt nişte botoşi ceva de speriat... Şi-o să mai vedeţi o fântână...

— Până una, alta, văd că eşti meşteră la spus basme. Ia, hopa sus, să ne-arăţi drumul.

— Doamne, Maică Precistă! Ai milă, drăguţă, m-aşteaptă ginere-meu pe arătură.

— Nu mai bâzâi. O înşfacă pe babă şi i-o puse lui Maxim în braţe: Na, ţine!

Maşina porni, săltând la hârtoape. Marinarul înfundă acceleratorul cât se putea. Vântul le turtea nările, le vâjâia în urechi. Stepa se depăna de o parte şi de alta ca un râu

vijelios. În urma lor colbul se învârtejea turbat ca pălălaia unui pârjol.

În zare se ivi un chervan de ciumaci, dar până să priceapă ce se petrece vreo câţiva cai cabraţi răsăriră ca într-o străfulgerare chiar lângă maşină şi se mistuiră în norul de praf din urmă.

După un dâmb luci crucea unei biserici.

Staniţă...
Uliţă
case
găini şi raţe zbughind-o în lături...

Maxim se ţinea zdravăn de ce putea şi el. Băbuţa lunecase de pe banchetă şi acum şedea pe podeaua maşinii, închinându-se fără încetare. Străbătură staniţa sub privirile uimite ale oamenilor.

Maşina spinteca vântul ca o pasăre în zbor.

— Opreşte, zăpăcitule! se ruga Maxim, speriat de moarte. Mai bine mergem pe jos!

— Şezi binişor.

Drumul coti scurt...

O zdruncinătură şi, după ce hârşâi un stâlp cu aripa-i lăcuită, maşina lăsă drumul şi o apucă razna peste câmp.

Marinarul suci volanul – se sucea în gol.

— Opreşte, rogu-te, zău...

— Cum naiba s-o opresc, că doar nu-i cal! Absolut impasibil, Galagan lăsă volanul, îşi aprinse tacticos o ţigară şi se întoarse cu faţa la Maxim: Când s-o goli rezervorul, se opreşte singură.

Maşina hurduca şi se smucea când într-o parte, când în cealaltă, bulgări de ţărână uscată ţâşneau de sub roţi.

Străbătură o arătură cu brazda proaspăt răsturnată. De pe un hat se holba la ei un moşneag. Era atât de năuc, că scăpase hăţurile din mână şi nici să se închine nu mai era în stare. Un pârâu! O scuturătură, un pleoscăit nemaipomenit – şi trecură săgeată într-un evantai de stropi.

Lătrături, chelălăituri. Un gorgan care se clatină. O turmă

de oi zbucni speriată în lături. Iar drept înainte, apropiindu-se vijelios şi ameninţător – o altă staniţă.

Maşina străbătu aproape într-o rână, pe trei cărări, o costişă.

Un cimitir îşi deschise braţele-i uscate în întâmpinarea lor. Sub apăsarea răzbătătoarei forţe, gardurile se prăbuşeau cu un trosnet sec, împrejmuirile de ostreţe se culcau una câte una la pământ.

Cauciucurile din faţă se dezumflară.

Lăsând urme crestate pe răzoarele moi ale unei grădini de zarzavat, maşina pierdu din viteză şi se propti cu botul în peretele de chirpici al unei case ţărăneşti. Din pricina izbiturii, parbrizul sări cât colo, iar lui Vaska îi zbură chipiul de pe cap.

Săriră jos amândoi o dată.

Feţele lor biciuite de vânt erau negre, în ochi aveau o strălucire sălbatică.

— Tii, ce istorie! râse hârâit marinarul.

O fetiţă aruncă o privire în grădină şi fugi ţipând. Apoi se ivi un ţăran zbârlit, cu o puşcă în mână şi când văzu maşina rămase încremenit.

— Bună ziua, bădie, spuse Vaska cu cel mai blajin ton din lume.

— Mă tovarăşi, oricine veţi fi... Ce căutaţi voi acilea?

— Scuzaţi, făcu Vaska, şi dădu să se apropie de el.

Buhosul duse arma la ochi şi mânui închizătorul.

— Când ţi-oi băga un glonţ în devla aia chilugă...

— Stai! strigă Maxim, întinzând mâinile a apărare. Noi n-am venit cu gând rău...

— Da’ de ce daţi peste casele oamenilor?

— Scuzaţi, repetă marinarul, pătruns de părere de rău. Vorba ceea, capul face, capul trage. Ştii, a fost o nebunie, viteza maximă. Şi-apoi, ia ascultă, singur eşti de vină: cine te-a pus să-ţi faci casă chiar lângă drum? Află că dacă ni se întâmplă ceva, o păţeşti rău de tot. Mâine vin ai noştri şi-o să te pună la zid, iar pielea o să ţi-o întindă pe tobă, nu scapă ei prilejul.

Înţelegând că gâlceava se poate sfârşi prost pentru ei,

Maxim îl împinse la o parte pe fârtatul care-şi cam prea dăduse drumul la gură şi o luă pe „vorba dulce mult aduce”.

— Rogu-te, stimate gospodarule, cum îi spune staniţei ăsteia a dumneavoastră?

Omul se trase înapoi bănuitor.

— Da’ voi de unde sunteţi?

— Noi venim drept de la Tuia, se băgă iarăşi marinarul în vorbă, şi trânti pe nerăsuflate o poezioară plină de măscări atât de măiestrit potrivite, încât pe mutra ursuză a ţăranului miji ceva ce semăna a zâmbet. Abia atunci băgă de seamă că străinii nu sunt înarmaţi şi lăsă jos puşca.

— Şi ce putere, rogu-te, aveţi în staniţă? De-a iuncherilor, ori de-a bolşevicilor?

— Noi suntem de capul nostru.

— Cum adică?

— Eu-s proaspăt venit de la Erzerum şi nu ştiu cum e pe-acilea.

— În ce unitate ai slujit?

Omul turui apăsat ca la raport numărul corpului de armată, al diviziei şi al regimentului.

— O sută treizeci şi doi infanterie? se bucură Maxim. Păi, Doamne iartă-mă, am fost şi eu pe frontul turcesc. La Mamahutun, dacă-ţi aminteşti matale, noi am avut în rezervă regimentul vostru, iar mai pe urmă v-au băgat pe flancul stâng. Îl ştiu şi pe preşedintele vostru de comitet, ei drăcie... Aha, Seromaha îl cheamă.

Omul mută puşca în mâna stângă, iar pe cea dreaptă, noduroasă şi aspră ca o ţesală, o întinse mai întâi lui Maxim, apoi lui Vaska:

— Am onoare... Luka Vareniuk.

Între timp se adunase în jurul lor toată uliţa. Întâi veniră în goană puştii cu priviri iuţi şi iscoditoare, apoi muierile cu nelipsita lor provizie de seminţe de răsărită, tot spărgându-le între dinţi, şi la urmă de tot, târându-şi picioarele, veni să vadă minunăţia şi bătrânul cazac Dîrkaci. Era de asemenea reprezentată şi acea căzăcime ce umbla încă fără nădragi, doar în nişte cămăşuţe veşnic murdare la poale.

În ochii căprui ai lui Vaska se aprinse o licărire poznaşă. Îl trase pe ţăran mai la o parte şi-i spuse:

— Ţi-o vând.

— Ce?

— Maşina.

— Glumeşti?!

— Nici pomeneală.

— Păi, ce să fac eu cu ea?

— Cum ce? Te duci la târg, în vizită, îţi scoţi nevasta la plimbare.

Vareniuk rânji şi se scărpină la şale.

— Apoi, trebuie să ştii să conduci drăcovenia asta...

— Da' ce, crezi că noi ştim? Şi uite c-am ajuns! Mă rog, bine, rău, vorba e că suntem aici, nu?

Robit de gându-i năstruşnic, marinarul îl împinse spre maşină.

— Simplu ca bună ziua. Ia aminte: răsuceşti aici, tragi de asta şi – mână!

Femeile se holbară la marinar fără să clipească şi dădeau din cap a încuviinţare.

Moş Dîrkaci lovi un cauciuc cu toiagul şi hotărî:

— Numai roţile fac toţi banii. Cauciuc curat... Dacă pui roţile astea la căruţă, ehei...

— Prima întâi, întări marinarul.

— Da' de ce, tovarăşi, ori cum v-o fi zicând, n-aţi mers pe drum?

— Votca, nenică, votca bat-o vina... Am luat cu noi o băbuţă să ne-arate drumul. Ea le-a încurcat. Ei, maică, mai trăieşti?

Baba ieşi de-a buşilea de sub banchetă, cu fundul înainte. Se îndreptă anevoie de şale şi se uită năucă în jur.

Puştimea începu să ţopăie, încântată de ce vedea, femeile făcură în cor „ah!" şi se strânseră şi mai mult în jurul maşinii.

— Sfinte Cristoase, se cruci bătrâna. Unde mă aflu?

Vaska râse.

— Hai, jupâne, bate palma. Ţi-o dau cu babă cu tot. Chilipir!

— Săriţi, oameni buni, ţipă bătrâna ca din gură de şarpe, şi-şi ridică fustele ca să se dea jos. Mă vinde ca pe-o iapă!

— Chiar cât o iapă nu faci. Să zicem cât jumate.

— Ptiu, diavole, usca-ţi-s-ar limba... Spuneţi-mi, oameni buni, e departe până la staniţa Dereveankovskaia?

Mulţimea râse.

— Nici n-am auzit de ea. Ţi s-a făcut să umbli prin lume, bunicuţo?

Dîrkaci zâmbi în barbă.

— Până la Dereveankovskaia, măi babă, sunt pe puţin o sută de verste...

— Doamne, Maica Domnului. Uite unde m-au adus blestemaţii... Ginere-meu mă aşteaptă de când!

— Ia nu mai ţipa, se încruntă la ea Vaska. Ce atâta zor? O iei lipa-lipa şi-ajungi.

Baba sări la el cu ghearele.

— O să-ţi scot ochii ăia neruşinaţi, jigodie vărgată ce eşti.

Lui Vaska îi cam pieri piuitul şi se trase îndărăt... Apoi îi întinse bătrânei un teanc de bancnote mototolite de-ale lui Kerenski:

— Ţine, răsplată pentru vitejie. Cumpără-ţi o capră, suie-te călare şi dă-i goană până acasă...

La vorba mucalită a marinarului, puştimea entuziasmată izbucni în ţipete asurzitoare, muieretul râse răzgâiat a încuviinţare, dând ochii peste cap, iar chicoteala lui moş Dîrkaci aducea a cotcodăcit sau a sughiţat.

Vareniuk mai dădu un ocol automobilului, pipăi pernele de piele, încercă cu unghia cauciucurile, apoi îi pofti pe oaspeţi în casă. În mijlocul curţii se opri şi-i întrebă:

— Cât vreţi să vă dau pe ea?

— Cât te lasă inima, frăţioare, răspunse Maxim, care lua toată târguiala asta în glumă.

— Nu, spuneţi voi preţul, stărui gazda, călcând pragul casei.

De cum rămaseră singuri, Maxim şi Vaska se luară la ceartă. Maxim susţinea că trebuie să răzbească cât mai repede până la oraş, să declare maşina la soviet şi să-şi găsească detaşamentul. Vaska era de părere să rămână

câteva zile în staniţă ca să se odihnească, să doarmă pe săturate şi să petreacă.

Vareniuk se întoarse degrabă cu o carafă de rachiu de casă. El şi marinarul se mai tocmiră cât se mai tocmiră aşezaţi la masa încărcată de gustări şi în cele din urmă căzură la învoială: în schimbul maşinii, gazda îi va ţine zece zile pe mâncare şi băutură – să mănânce şi să bea cât le-o pofti inima – iar apoi îi va duce la gara cea mai apropiată – cale de vreo patruzeci de verste.

Bătură palma.

Omul tăie un purcel, o puse pe fie-sa Parasea să stea lângă cazanul de rachiu, pe mezinul Panka i-l dădu de ajutor ca să-i aducă făină de secară, în vreme ce nevastă-sa făcu un foc straşnic în cuptor şi se apucă de gătit.

Petrecură restul zilei tăifăsuind ca nişte vechi prieteni, iar seara la lumina puternică a unui petromax se întinse masă mare. La stăruinţa lui Vaska, gazda pofti şi două văduvioare, după aceea zăvorî obloanele dinspre uliţă, încuie poarta şi ţin-te petrecere.

Vaska era într-o vervă teribilă. Glumele şi vorbele de duh ţâşneau din el ca scânteile de sub foalele fierarului. Maxim şi Vareniuk îşi depănau amintirile de pe front. Simţindu-se la largul lor, văduvioarele îşi dădură drumul şi ele. Sprijinindu-şi obrajii învăpăiaţi în pumnii zdraveni, ziceau răsunător şi spart cântece despre desfătările şi durerile dragostei. Marinarul, care nu putea suferi zbieretele muiereşti, le astupa gura ba cu câte un hartan de purcel fript, ba cu câte o sărutare. Le jucă pe amândouă până n-au mai putut, apoi puse uneia în mână un pieptene, celeilalte o tigaie şi le porunci:

— Hai, leliţelor! Daţi-i drumul la orchestră, că fără muzică nu-mi lunecă dumicatul pe gât.

De mult înăbuşise noaptea orice zgomot în staniţă; de mult gazda, după ce scosese ultimele scoverzi din cuptor, îşi luase plozii şi se dusese să se culce în celar; Paraskăi, ameţită de aburul rachiului, îi luase de mult locul la cazan soră-sa Ganka; Panko abia se mai ţinea pe picioare de câţi saci cărase; Maxim sforăia de-o veşnicie pe laviţă, cu şapca

sub cap; dar Vaska tot mai înfuleca din purcel, aruncând oasele câinilor care se băteau la uşă, tot mai juca trântind nişte figuri meşteşugite, tot mai turna în el rachiul ce-i şiroia şi pe pieptul păros. Cazanul nu pridideа să se ţină după setea lui: în cursul nopţii, ţăranul căruia îi venea să-şi dea cu pumnii în cap, trebui să-şi deschidă în două rânduri punga şi să-l trimită pe Panko la cârciumă. Muierile răguşiseră de atâta chicoteală – marinarul le tot cerceta cu mâna prin părţile cele mai gingaşe şi povestea mereu câte ceva de râs. Abia spre dimineaţă, după ce uscase pe dinăuntru şi ultima sticlă, după ce isprăvise de ros şi ultimul picior al purcelului de o jumate de pud, Vaska mai ţopăi o dată de unul singur, izbind în podea cu piciorul, de i se rânjiră prin bocancul plesnit toate cele cinci degete cu unghii mari şi murdare...

— Gata! La culcare!

Văduvioarele cherchelite dădură să-şi pună broboadele pe cap...

— Da’ încotro? se miră marinarul, şi râgâi de sătul ce era.

— Mulţămim de petrecere, e timpul să ne ducem acasă.

— Nu mai spuneţi! Am mai auzit eu cântecul ăsta de privighetoare într-o noapte tihnită de iarnă.:

— Nu, zău, e bine să plecăm, făcu una privindu-se peste umăr în oglindă.

— Să plecăm, Gruneaşa, îi ţinu isonul cealaltă. Toţi bărbaţii e nişte ticăloşi.

— Nu se poate, puicuţelor, se împotrivi Vaska, măsurându-le cu ochi galeşi. Afară o să vă mănânce lupul şi mie o să-mi lase numai oscioarele şi zgârciul...

Zicând acestea făcu lampa mică, le împinse pe amândouă într-o cotruţă despărţită de restul încăperii printr-un perete de scânduri, apoi intră şi el acolo şi puse cârligul la uşă.

...Culcat cu capul la fereastră, în bătaia soarelui, Maxim avu un vis urât şi tare învălmăşit. Se făcea că aleargă pe un drum dogoritor şi bolovanii încinşi crapă sub tălpile lui, pocnind ca jeraticul în sobă. Se aşează în capul oaselor şi, scuturându-se de mahmureala somnului, trase cu

urechea... Şi mai aproape, şi mai departe se îngânau pe diferite glasuri trâmbiţele cocoşilor, schelălăiau câinii, în vreme ce în odaie zumzăiau muştele roi deasupra mesei nestrânse. Frământat de o ciudată nelinişte, îşi puse mantaua pe umeri şi ieşi în curte.

Un şrapnel explodă în văzduh. Găinile care umblau prin bătătură îşi desfăcură larg aripile şi o zbughiră sub poiată. Pe uliţă puhoia un tropot de paşi. Undeva aproape izbucni un ţipăt sfâşietor. Se auzi lătratul metalic al unei mitraliere.

Maxim scoase capul pe portiţă.

Pe uliţă, ca mânaţi de furtună, goneau nebuneşte oameni îmbrăcaţi aşa cum săriseră din aşternut. Unul avea o puşcă în mână, un altul ducea o şa în cârcă, un al treilea târa după el mantaua trasă numai pe o singură mânecă.

Spaima îl smulse pe Maxim din loc. O luă la picior pe lângă garduri, cu atâta repeziciune, că-i întrecu pe mulţi.

De după colţul unei case de piatră se iviră doi ofiţeri cu o mitralieră, se ghemuiră îndată la pământ şi începură să împroaşte moartea asupra mulţimii care fugea.

Uliţa se goli într-o clipită, de parcă i-ar fi luat vântul pe toţi.

Numai cei nimeriţi de gloanţe rămaseră în drum.

Năpustindu-se cu umărul înainte, Maxim smulse din ţâţâni o portiţă, se zbuciumă de colo-colo prin ogradă, pe urmă dădu buzna în grajd şi se îngropă în fân.

Nu trecu mult şi auzi nişte glasuri răstite şi întretăiate, aducând a hămăit de câine, şi zăngănit de pinteni.

Un firicel de fân îi intră în nară. Strănută, ll scoaseră târâş din ascunzătoare.

Baionetele săgetară ca nişte flăcări ascuţite, albăstrii...

— Eu nu-s de aici! răcni Maxim, apucând cu amândouă mâinile limbile tăioase ale baionetelor.

Sublocotenentul Sagaidarov îl pocni în piept cu patul armei.

— Ţi-arăt eu ţie, canalie...

Maxim căzu. Asta îi scăpă viaţa: nu-ţi prea vine şi nici nu-i prea la îndemână să străpungi un om întins la pământ.

Strânseră o grămadă de prizonieri şi-i duseră să-i

împuşte.

Pe uliţă zăceau ici şi colo leşuri încremenite în poziţii care avea ceva stângaci şi neajutorat, cum numai la morţi se vede. Răniţii se târau către marginea drumului, pe sub garduri.

Un tren regimentar intră în staniţă.

Într-o trăsură cu arcuri, îmbrăcat cu o manta gri deschis, larg descheiată la piept, stătea un colonel cărunt, gârbovit şi adus de umeri. Faţa lui pământie i se păru cunoscută lui Maxim. Fără să mai stea pe gânduri, străpunse cordonul escortei şi se repezi la bătrân.

— ’Trăiţi ’nălţimea voastră... Salvaţi-mă!

Luat pe neaşteptate, colonelul se răsturnă pe pernele trăsurii şi icni ca un răţoi.

— ’Nălţimea voastră...

Vizitiul opri.

Moşul dădu capul pe spate şi-l măsură pe soldat cu privirea.

— Ce pofteşti? Şi, carevasăzică, de unde mă cunoşti tu?

— V-am recunoscut... Să trăiţi.

— Da’ tu cine eşti?

— Am mers cu trenul până la Tiflis, în acelaşi vagon... Eu-s ăla care-a dat ’nălţimii voastre o pereche de ciorapi de lână.

Bătrânul lăsă bărbia în piept şi căzu pe gânduri. Maxim aştepta cu mâinile încleştate de capra trăsurii, în vreme ce două baionete îl împungeau în coaste – din dreapta şi din stânga.

Îngândurarea colonelului se prelungea şi Sagaidarov îndrăzni să tuşească a nerăbdare:

— Ordonaţi să-l iau de-aici?

— Cum?... Stai, mi-am adus aminte de canalia asta... Şef de escortă! Soldatul rămâne la mine. Îl voi interoga, care va să zică, personal. A fost înarmat când l-aţi prins? Nu? Perfect.

Vizitiul pocni din bici şi caii porniră. Maxim alerga pe lângă trăsură, ţinându-se de o aripă.

Se opriră în faţa şcolii.

Harnic şi iute ca o sfârlează, Maxim se apucă să deshame caii, alintându-i cu fel şi fel de nume, cum nu auzise de la el nici nevastă-sa, Marfa. Apoi îi băgă în şură, le puse dinainte un braţ bun de fân, duse în casă geamantanele din căruţe şi, după ce isprăvi treaba, se prezentă la colonel. Aşezat într-o bancă de şcoală, acesta cerceta nişte dosare.

— Bolşevic, ai? Lupţi împotriva noastră, pezevenchiule?

— Nu, să trăiţi, ’nălţimea voastră. Eu nu-s de aici.

— Atunci ce cauţi aici? Eşti bolşevic, canalie?

— Nu, să trăiţi, ’nălţimea voastră. Am venit să cumpăr o vacă.

Colonelul îşi plecă adânc fruntea, mai-mai să atingă cu nasul tabelele scrise cu cerneală violetă. Într-un târziu oftă molfăindu-şi buzele cenuşii şi subţiri ca două căpeţele de sfoară şi spuse:

— N-am uitat ce serviciu mi-ai făcut... Da, frumos m-au mai aranjat atunci soldăţeii mei. Ţopârlanii! Puteau să mă şi cureţe. Tu ce zici? Ai?

— Aşa este, să trăiţi, îşi fac de cap.

— Precis că m-ar fi curăţat. Ticăloşii! Îşi şterse o lacrimă şi-l scrută sever, drept în ochi. Spune, frăţioare, tu, care va să zică, vrei să slujeşti patria?

— La ordin, ’nălţimea voastră. Mie-mi place la armată.

— Foarte bine. Cu începere de azi eşti trecut în raţie şi repartizat surugiu la trenul regimentar. Îl cauţi în curte pe subhorunjul Trofimov şi-i ceri să-ţi dea o manta şi galon de fruntaş. Spui că te-am trimis eu.

— ’Nţeles, ’nălţi...

— Mda, şi găseşte-mi nişte lapte acru, care va să zică... Să mănânc şi aici, s-avem şi la drum.

— La ordin, ’nălţimea voastră, fac eu rost!

Bătrânul îi dădu o bumaşcă de-a lui Kerenski pentru lapte şi-l concedie foarte mulţumit de ţinuta voinicească a acestui vechi soldat.

Maxim îl găsi pe subhorunj, se îmbrăcă la iuţeală şi-o rupse la fugă în josul uliţii, spre casa ştiută.

În poartă stătea gazda. Era plânsă. Văzându-l făcu ochii mari:

— De când ai galoane, păcatele mele!

— Acum merge repede, aruncă el voios, trăgând cu ochiul spre ferestre. M-am întâlnit cu un general, cunoştinţă veche şi... La voi n-a tras nimeni?

— Ne-a ferit Dumnezeu.

Maxim intră fără teamă în ogradă.

Sub şopron, Vareniuk se căznea să ascundă maşina sub o claie de fân. Când îl văzu pe Maxim, aruncă furca şi veni spre el.

— E jale... Dacă ferească sfântul... O să creadă că-s comisar şi-o să ne dea foc.

— Fă-ţi pomană şi nu ne lăsa, se rugă de el femeia. Că unde s-o ascund, sub fustă?

— Fiţi pe pace, îi linişti Maxim. Acuşica se dă ordin de plecare. Da' fârtatul meu unde-i?

— Ăla? n-am mai pomenit gură spurcată ca a lui.

Femeia intră în casă şi se opri lângă cuptor.

— Ia-l de aici, pentru numele lui Dumnezeu. Dacă-l dibuie iuncherii, s-a zis şi cu noi.

— Da' nu-l văd, se miră Maxim, rotindu-şi privirile prin odaia pustie.

— S-a vârât în hogeag, sărmanul.

— Unde?

— Uite colea, arătă femeia.

Frângându-se de şale şi răsucindu-şi trupul, Maxim vârî capul în gura cuptorului, dar nu văzu nimic.

— Vasea, şopti el, unde eşti frăţioare?

Se auzi un glas ca din mormânt.

— Aici, frăţioare... (Sudalmă mamă) I-aţi pus pe goană pe albi? (Sudalmă mamă.)

Stârnind o năvală de funingine, două ţurloaie desculţe poposiră pe prichici.

— Vâră-te înapoi, îl îmboldi Maxim. Eu am picat prizonier. Uite, acum alerg după lapte acru, da' tu Vasea trebuie să ai încredere în mine.

— Cum lapte acru? (Sudalmă mamă)

— Suie-te mai sus, te rog ca pe Cristos, cât mai sus. Noi plecăm. Rămâi cu bine...

Îi scutură călcâiul în semn de bun rămas şi o zbughi afară.

După un scurt popas şi o gustare rece, unităţile albilor părăsiră staniţa şi se pierdură în nemărginirea stepelor. Pe la amiază o porni şi coloana de aprovizionare. Maxim şedea într-o căruţă a manutanţei, pe nişte pâini calde, răcnea la cai cât îl ţinea gura şi pocnea de zor din bici.

Peste două zile, prinzând un moment prielnic, trecu la roşi, aducând cu el o pereche de cai şi o căruţă cu cartuşe.

Inimă sălbatică

CÂNTĂ BUCURIA ÎN ILKO,
Voioase picioarele-i sunt
Pas în pas cu Fenka. Toc-toc...
Jos, mare urlă, se zbuciumă,
Noaptea-i sfâşiată de fulgere.
Vântul izbeşte în piept.
Clocotă sângele-n Ilko. Sângele clocotă.
— Încotro? întrebă Fenka.
— Încoace. Hai, repede.
Aleargă, zoreşte poteca
În prund clăbucit se îmbracă.
Hămăie un dulău.
Clipeşte-o lumină.
Nările prind miros de fum.
O lovitură de picior deschide portiţa.
Din întuneric se repede un zăvod furios: mrr-rrr, ham-ham-ham.
O mică podină şi iată uşa:
— Noroc, nea Stepane. Bucuros de oaspeţi?
— Poftiţi înăuntru.
Strachina, oase de peşte, lingura – la o parte.
Pe masă mâna lui Stepan, lustruită de vâslă. Cât opinca-i lăboiul.
— Şedeţi, numai la gâlceavă se stă-n picioare.
Cei doi într-un glas:
— Nu-i vreme. Trece-ne în balta Tamanului.
— Vorba-i bună, nea Stepane.
Tresare luminiţa.
Tresare Stepan.

Vântul zgâlţâie cocioaba, dă buzna printre uluce: freamătă setcile atârnate pe pereţi. Chipul pescarului e

acum ca de piatră, dar în ochi are un tremur, ca în ochiurile de setcă.

— Auzi, vântuieşte...

Ilko rânjeşte, buzele-i zvâcnesc.

— Nu ne duci?

— Nu.

Un răstimp de tăcere, să o pipăi cu mâna.

Fenka îi pune o mână pe umăr.

— Dă-ne luntrea cu pânze.

— Luntrea? face Stepan cu jumătate de gură. Cu coaja aia de nucă n-ajungeţi departe. Te răstorni şi pe apă lină.

Vântul zgâlţâie coliba. Geamurile zăngăne. Chiar sub geamuri urlă şi se zbuciumă marea înfuriată, până-n prag îşi rosteşte valurile înspumate.

Stepan şovăie, se codeşte, e frământat de gânduri. Rosteşte vorbe răspicat, cum ai lega nişte noduri strânse unul lângă altul.

— Vântuieşte, tovarăşi. S-aşteptăm dimineaţa. Dacă se potoleşte cât de cât, vă trec.

Fenka se mânie, strânge din sprâncene:

— Ascultă, nea Stepane, n-o mai lungi. Timpul trece şi pân-se luminează de ziuă e musai să fim dincolo.

Pescarul oftează din băierile inimii.

— Unde-i marfa?

— Asta e.

Stepan împinge lăzile cu piciorul.

— Prea uşoare ca să dea greutate luntrii.

Fenka îl fulgeră cu privirea.

— Mult o să mai stăm la tocmeală? Ne dai luntrea, ori ba?

— N-ai teamă, o s-o primeşti înapoi se amestecă şi Ilko în vorbă.

— În casa mea n-are de ce să-mi fie teamă de nimeni, bufneşte pescarul. Azvârle de pe masă cu dosul palmei pisoiul care se înfruptă din resturile de peşte şi-şi smulge şapca din cui. Haidem!

Feciorul cel mai mare al lui Stepan s-a retras cu roşii. Pe mezin l-au mobilizat albii. Stepan n-are de ce să ţină nici cu unii, nici cu alţii. Cam ştie însă de frică el comitetului ilegal,

alcătuit din pescari şi hamali din satul lui. Să nu-şi aprindă paie în cap cu comitetul ăsta!

Bezna
se învălmăşea
nebuneşte.

Furtuna îneca marea, ca o femeie fierbinte şi aprigă care-şi învăluie iubitul în revărsarea pletelor ei de smoală.

Pescarul mai încercă o dată să-i întoarcă:

— Rău faceţi.

— Pune catargul, zise Fenka, rostogolind pietroaie şi lăsându-le să cadă în luntre, ca să-i dea greutate. Luntrea se zbătea în pripon, zornăind lanţul. Când păşiră înăntru, un val era cât pe ce să le-o smulgă de sub tălpi.

— Nu vă lipiţi de ţărm, îi dăscălea Stepan. Luaţi-o drept spre miazăzi. Când ajungeţi la far, aproape de trecere, aveţi grijă să nu luaţi valul curmeziş. Ţineţi-o pieptiş... pieptiş. Nu, vă lipiţi de ţărm... Ei, Doamne ajută. Vira uşor...

— Vira...

Ilko se opinti în vâsle şi, luată de un val, luntrea se desprinse de ţărm.

Pânza zbucni în sus.

Întunericul înghiţi malul, luminiţa cocioabei, Crimeea... Nu se mai vedea nici Stepan, nu-l mai auziră când le mai strigă odată să fie cu băgare de seamă...

În năvalnica-i goană, luntrea suia, luntrea venea în jos, tremura şi gemea sub izbitura valurilor, călca şi strivea răsucitele lor greabăne înspumate.

Furtuna năpustea spre ei şuierătoarele arcane de spumă ale talazurilor.

Icnirile geamandurilor răscoleau inima.

Un vânt năprasnic burduşea pânza.

Marea se zbătea ca peştele în plasă.

Mâna de fier al lui Ilko stătea încleştată pe cârmă. Ochii lui focoşi de ţigan scăpărau în întuneric. Cu o şapcă de piele – scăpase ispolul – Fenka scotea apa din luntre. Amândoi stăteau la pupă, prora era zbârlită. Ce veselă-i goana!

— Merge?

— Merge.

— Aruncă pietrele.

— ’Nţeles arunc pietrele... Prinde tu funga, mi-au înţepenit degetele.

De la trecere încolo o porniră ridicaţi şi coborâţi de valuri. Pale de apă măturau bordul din direcţia vântului. Departe, în lături, clipea farul.

Mijiră zorile. În pâclă – ţărmul Tamanului, pescăruşi, vaierul răguşit au unei vedete rătăcite.

— Ei, stânga!

Apele verzi veneau de-a dura în iureş bezmetic.

Necruţătoare vijelia se îndârjea pe viteji să-i doboare.

Goneau cai iuţi ca neaua în spulber, purtând trei călăreţi.

Cărările de munte se umplură de zvon.

Tufărişul părea că aleargă împotrivă, bătut de vânt, şontâcăind.

Piatra scăpăra sub copite. Ochiul mai ager ca al păsării flămânde aţintea şi scormonea fiecare tufiş. Urechea era la pândă.

Ocoliră locul numit Caraula lui Ulan – ultimul post de pază. Teritoriul de dincolo era stăpânit de-ai lor. Îşi struniră fugarii, apoi îi lăsară la pas. Ilko era pescar din Kerci. Fenka, o fetişcană abia ieşită din anii copilăriei, nimerise în Crimeea cu un regiment de partizani de pe Volga. Retragerea, prizonieratul, evadarea – şi iat-o cutreierând munţii cu un detaşament de zelenţi[11], din care făcea parte şi Ilko. Aproape tot detaşamentul pierise în carierele de piatră. Doar câţiva izbutiseră să fugă spre Ceatîrdag, Bahcisarai, Baidarî. Îndeplinind o misiune încredinţată de comitetul de partid, Ilko şi Fenka se străduiau acum să se strecoare pe litoralul Mării Negre pentru a stabili legătura cu partizanii de acolo.

Însoţitorul lor era şi el un zelenţ, pe nume Grişka

[11] Nume dat în timpul războiului civil şi al intervenţiei străine partizanilor din Crimeea, Caucazul de Nord şi Daghestan datorită faptului că luptau ascunzându-se prin păduri (de la zelionîi = verde).

Teaptea. Dat naibii Grişka ăsta! Purta o manta englezească aruncată pe un umăr şi avea numai braţul stâng vârât în mânecă, păstrându-l slobod pe cel drept ca să poată smulge într-o clipă sabia din teacă, să ridice pistolul, ori să arunce o grenadă. Căciula lui scundă şi rotundă, cu fund de catifea albastră, cum se poartă în Kuban, era trasă în dorul lelii peste nasul julit. Teaptea reteza cu cravaşa crenguţe uscate, iscodea peste tot cu privirea lui de vultur şi doar rar de tot lăsa să-i pice câte o vorbă. Mişcările mâinilor şi picioarelor, plescăituri, scuipături şi clipiri din ochi îi ţineau loc îndeobşte de grai:

— 'Uzişi, 'ţioare? Ehe, ţţţţ... Jale... Puf-puf. Tra-tata-ta-ta... Mmmm... 'Părare mare... 'Cotro? Staniţă. Pent'ce? Cu nişte plicuri... 'Iurea! Fir-ar... Şi când 'ceput... Tiii, ţţţţ... ohoho... Da' pe Fedka Gorobeţ, ştii?

Despre Fedka povesti astfel: îşi vârî sub nas pumnul cu un deget întins, adică – l-au înhăţat pe Gorobeţ; puse degetele cruciş înaintea ochilor, adică – Gorobeţ e la închisoare, îşi rânji dinţii, adică – l-au adus pe Gorobeţ şi l-au luat la întrebări; apoi Gorobeţ plângea, capul i se bâţâia între două lăboaie care-l pocneau cu rândul şi, în sfârşit, un deget făcu un cerc în jurul gâtului, o mutră fioroasă, cu limba atârnând de un cot; adică, Gorobeţ a fost spânzurat.

Cei doi fârtaţi călăreau scară în scară, vorbind de una şi de alta.

Fenka se legăna voioasă în şa. Un capăt de obială ce-i ieşise din cizmă se mişca întocmai ca urechea unui câine jucăuş. Pletele-i roşcovane şi rebele fluturau în vânt, faţa ei lătăreaţă, pătată de soare, râdea.

— Ilko, îl chemă fata.

Ilko îl lăsă pe Grişka să o ia înainte şi-i povesti fetei ce aflase.

— Toţi munţii sunt plini de partizani – din Taman până-n Gruzia, din Obşad şi Krasnaia Poleana până prin părţile kabardine. Peste tot luptă, atacă staniţe, oraşe. Trai...

Cărarea cobora într-o vâlcea.

Un strigăt poruncitor:

— Stai!

De după un pietroi năpădit de muşchi se iviră câteva ţevi de armă, făcându-l să semene cu o gură rânjită. O căciulă se arătă în tufăriş. Apoi încă una...

Grişka şuieră lung, cu mlădieri, şi trecu înainte.

De după piatră apărură trei inşi. Îşi puseră în bandulieră puştile hârbuite. Pe chipurile lor arse de vânt jucau globurile ochilor şi dinţii scăpărau în zâmbet.

— Mă, Griţko, tiutun ai?

— Am.

Traseră cu coada ochiului spre Fenka.

— De la oraş?

— Tţ...

— Din tihăraie, bre?

— Din... Ho-o!

Caii nu stăteau, şi pace.

Un ultim urcuş şi iată-i coborând în trap într-o văiugă largă.

Tabăra partizanilor. Departe, în zarişte a dintre munţi, marea. Colibe, un bordei. Din coşul bucătăriei de campanie ieşea fum. Erau îmbrăcaţi de iarnă, dar zdrenţele lor nu prea păreau să ţină de cald. Trofim Kulik tocmai monta o mitralieră.

— Închizătorul: pragul, tija de armare, percutorul, nuca, gheara de extracţie şi arcul percutorului... Când cartuşul intră strâmb, tragi banda spre stânga şi armezi tija până la refuz. Da' lucrul cel mai de seamă pentru un mitralior în condiţii de luptă e să strângă bine şurubul, uite-aici... şi-i lipi lui Petka o palmă peste fund-

Petka pipăia cu sfială piesele mitralierei.

— Cum vine asta, nene, tir cu ţintă nevăzută?

— Tu învaţă întâi să nimereşti într-un zid, pe urmă vedem noi. Şi ia aminte, când tragi, nu cumva să astupi ţeava cu degetul, ori să încerci să vezi ce-i înăuntru.

În bordei, Alexandr, comandantul, juca dame cu intendentul detaşamentului.

— Hai noroc, fraţilor, îi salută Fenka, şi sări din şa.

În timp ce Fenka îi trata pe oameni cu tutun de Crimeea, iar Ilko lega caii, Teaptea se înfăţişă înaintea

comandantului:

— Am onoare să raportez.

— Cine-a venit? întrebă Alexandr.

— Păi, Ilko Valet... Cu el e una, mmm, o puicuţă politică, guriţa fragă, nasu-n vânt... Ţţţ... Cică o să organizeze la noi o celulă, să fie ca la Moscova. Şi umblă-n nădragi... Ptiu... scuipă Grişka, şi se aşează pe un cheson.

Intendentul luă dintr-o dată patru piese. Scârbit, Alexandr mătură cu palma bucăţelele de coajă de pâine, albe şi negre, şi sparse tabla de joc de căpăţâna ţuguiată a intendentului.

— Un hoţ, asta eşti. Un hoţ şi jumătate. De când vreau să te spânzur şi tot uit.

— Glumiţi, he-he-he...

Intrară Ilko şi Fenka.

Mâna lui Alexandr era fierbinte şi vârtoasă ca un caras zdravăn. Pe faţa lui uscăţivă, cu buzele strânse, ciupită ici-colo de vărsat, se citea tristeţe şi oboseală.

— Câş!

Intendentul şi Grişka se făcură nevăzuţi.

Comandantul puse o sticlă pe masă – masă care nu era decât un butuc – şi scrută fata cu o privire grea, fără să se uite ce scrie în ţidulă. Ce ţidulă! Vede el mai bine. În bordei mirosea a humă şi a manta mucedă.

— Ce-aţi adus? întrebă Alexandr.

— O tipografie portativă.

— Bravo!

— Gata la ordin! răspunse în glumă Ilko, apoi povesti cum a fost nimicit grupul din Kerci al partizanilor.

Începură îndată să frământe şi să răsucească pe toate feţele treaba care-i interesa.

La închisoarea din Novorossiisk zac cinci sute de tovarăşi.

Îi aşteaptă groapa.

Ei aşteaptă izbăvirea.

Închisoarea trebuie atacată.

Atacul îl pregătea comitetul orăşenesc ilegal.

Dar căzuse şi acest comitet – al patrulea la număr.

Alexandr îi chemă în bordei pe comandanţii de companie,

de al căror devotament era sigur ca şi de precizia cu care băteau pistoalele lui, şi le vorbi astfel:

— În fiecare ceas, în fiecare clipă ne paşte o moarte năprasnică. De te-ai ascunde în fundul mării, de te-ai înălţa deasupra norilor, soarta te-ajunge oriunde. Suntem gata cu toţii să întâmpinăm soarta cu pieptul deschis?

— Mai încape vorbă...

— Le-arătăm noi...

Comandantul de companie Ciumacenko, evadat nu demult, tocmai când erau să-l ducă în faţa plutonului de execuţie, hotărî pentru toţi:

— Fie, dacă aşa ni-e dat. Mai bine să ne strivească pe toţi zidurile temniţei, că şi atunci, acolo, bieţii de ei or primi mai uşor moartea.

— Să ne încredem în curajul nostru şi în destin, încheie Alexandr, care avea o slăbiciune pentru cuvintele mari.

Fenka nu-şi lua ochii de la comandant. În minte i se perindau câte auzise despre faptele lui vitejeşti, despre acţiunile încununate de succes puse la cale de el.

La ceasul mesei, când oamenii se îngrămădiră cu gamelele lângă bucătărie, un tânăr furier, mărunţel şi adormit, citi cu glas tare:

ORDIN
PE DETAŞAMENTUL DE PARTIZANI ROŞII ŞI ZELENŢI

Cu ocazia plecării mele secrete în direcţie necunoscută, îl numesc în locul meu comandant pentru termenul scurt de două zile pe Grigori Teaptea, iar comisar pe tovarăşa nouvenită şi poruncesc cu străşnicie să vă vedeţi de treabă, chit că e muiere. Punctul doi. Tovarăşului Pavliuk şi lui Suslikov Deniska din compania unu să li se ardă câte douăzeci de trăgători pentru purtare nedemnă, adică jaf şi banditism. Jos...! Trăiască...! Măcar că n-are ştampilă, prezentul ordin e autentic şi valabil sută în sută. Ura!

Coada din faţa bucătăriei răcni:

— Uraa-a!...

Muzica unităţii, care tocmai isprăvise de mâncat, linse

lingurile, se şterse la gură de grăsime şi aclamă şi ea cu o mică întârziere.

În semiîntunericul din bordei, Savciuk, soldat vârstnic din armata veche, scotocea într-un maldăr de epoleţi:

— O dungă şi patru stele – căpitan... Simplu, cu două dungi – colonel... Bagă-ţi bine în cap.

Tot încercând epoleţii, Alexandr povestea:

— Ce mai tărăşenie a fost aici săptămâna trecută! Unul Juciok din a doua face rost de nişte foiţe şi nu ziceţi că într-o singură noapte a lefterit toată compania?! Straşnic jucător, pramatia. Dimineaţa, unde-i Juciok? Nu-i Juciok. Ceva mai târziu, aflăm că Juciok al nostru petrece la oraş. Spuneţi şi voi dacă nu-i într-o doagă. Că dacă se pitea undeva într-o locuinţă conspirativă, mai treacă-meargă. Da' el, nu, vrea să facă pe grozavul. Gagică pe genunchi, armonica în mână şi – mână birjar! Mai trece o zi, trec două, hait! A picat, gogomanul. Trei zile în şir l-au snopit în bătăi şi i-au pus sare pe răni. Şi-a feştelit-o, otrava, după două sute cincisprezece vergele – aleluia! Avem un om printre copoi, care ne-a dat de ştire. Apucă-te şi mută tabăra, amestecă legăturile cum ai amesteca, frate, cărţile la joc – mare bătaie de cap!

Fenka înfuleca nişte friptură de berbec şi asculta, numai urechi.

— Mă întrebi despre disciplină, urmă Alexandr. Da, ştiu, disciplina-i bună şi trebuie să ţinem la ea ca la ochii din cap... Rabdă foamea şi frigul, fii tare în luptă, iar de nu, ştii ce bucurie te aşteaptă. Dar ca să spun cinstit, cu disciplina asta ne-am cam bătut un cui în cap... Mână, arde-i, dă-i bătaie. Cam atâta ar fi destul pentru noi... Să te uiţi bine la marinarii din compania a doua. S-au sălbăticit în munţi, zău aşa. Unora li s-a întâmplat să n-aibă cu cine schimba o vorbă un an şi mai bine. Zilele trecute, hai să dau un exemplu cu doi din ăia vinovaţi de tâlhărie. Când să se culce ca să-şi încaseze porţia de vergele, nu vor. Dacă suntem vinovaţi, zic ei, împuşcă-ne. O mândreţe de flăcăi amândoi. Ce era să facem, i-am trântit la pământ. Parcă-s nişte fiare toţi. Şi încă ceva – fii cu ochii pe Grişka. Mare

pişicher şi ăsta. De mult trebuia să-l trimit la sovietul teritorial, însă am nevoie de el.

Deghizat în ofiţer, Alexandr porni călare la oraş, însoţit de Savciuk.

Era noapte.

Pe creastă, degerau posturile de pază.

Dinspre nord-est bătea un vânt tăios.

În tabără ardeau focuri. Spre focurile acelea se trăgeau de ici, de colo, nişte bărbaţi buhoşi, mohorâţi. Aduceau braţe de paie, se uscau la căldură, îşi prăjeau deasupra flăcărilor rufăria de corp, îi strigau pe artelnici, atârnau de crăcane gamelele lor afumate, se plângeau proaspătului comisar:

— Eh, tovărăşico, of, tovărăşico...

— Parcă-am fi nişte javre răpănoase.

— Eu n-am fost la baie de la sân Niculae. Mă mănâncă de nu mai pot...

— Vai de capul nostru.

— Cică roşii sunt prin apropiere. Aşa-i?

— E-eh!

— Dacă stai să te gândeşti, sovietul ar trebui să ne plătească soldă. Că păzim tufişurile astea unii de un an, alţii de doi, iar ca să ne dea careva ceva, ioc.

— Şi e o umezeală, de ne-a chircit remontismul.

— Ne roade pacostea asta, de ne ia dracu! E destul să plouă la Arhanghelsk, sau mai ştiu eu unde, că tu aici umbli cocârjat.

— Păzim tufişurile, îi ofticăm pe cazaci şi-aşteptăm să vină tovarăşii. Cam asta e viaţa noastră ostăşească.

Se răsucea Fenka între grupurile astea de bărbaţi ca scânteia în talaş.

Trecea de la un foc la altul, urmărită de priviri leneşe cum e păduchele sătul.

— Asta-i spirt...

— A trecut prin multe şi ea...

Pe o rogojină mare, intendentul detaşamentului spinteca o vită jupuită. Alături, vreo câţiva îşi tăiau de opinci din pielea care nu apucase încă să se răcească.

Ilko şi Grişka erau prieteni la cataramă.

Stăteau amândoi tolăniţi lângă foc, pe o lespede de piatră, iar Grişka meşterea o ştampilă dintr-o jumătate de cartof. Bineînţeles, asta numai aşa, să-i treacă de urât. Flăcările făceau să-i scapere inelele din degete, unele cu pietre, altele fără. Se căznea şi sufla din greu, de ziceai că e înhămat la un car. Când isprăvi, îşi admiră opera, apoi frecă uşor cu un tăciune şi poc! şi-o lipi de palmă. Dibace ştampilă, desluşită. Grişka o zvârli în foc şi prinse a zice tărăgănat un cântec de-al hoţilor:

Vrăjit de-a ta frumuseţe
Hai cu mandea, să vezi cum zulesc,
Cum dau bortă-n dughenele pieţii
Să petrecem şi să te-nţolesc.

La pieptul lui Grişka trei funde: roşie, verde şi neagră. Şic! Ilko râse:

— Ce-i cu luminăţia asta?

Grişka îşi netezi fundele şi explică:

— Roşul e lumina vieţii noi, zorile revoluţiei... Verdele e culoarea unităţii. Negrul e doliul după capital...

Apoi se vârî în paie şi începu să sforăie.

Pe Ilko îl trase inima spre focul cel mai mare, unde tot scăpărau în bătaia flăcărilor pletele roşcovane ale tovarăşei comisar.

Printre ceilalţi, pe un muşuroi care se mai dezgheţase la căldură şi peste care îşi aşternuse mantaua împăturită, şedea Trofim Kulik, cel mai bun mitralior din detaşament. Tot răsucindu-şi mustaţa tutunie, soldăţească, el îşi spunea povestea. Vorba lui domoală amintea de susurul melancolic al unui părâiaş.

— Că doar şapte anişori de militărie şi încă trei în prizonierat, nu-i glumă. Mi-am trudit destul mâinile şi picioarele – un-doi, un-doi, şi nu vă mai spui de câte ori m-au trecut sudorile morţii. Când mă-ntorc, o găsesc acasă pe maică-mea oarbă, şade şi aşteaptă s-o ia moartea. În bătătură, nici tu un puişor acolo. Nimic. Niciun câine barem.

Şura s-a prăbuşit, totul e strâmb, hâit, de parcă n-ar fi casă de oameni. Pe taica l-au tăiat roşii, fratele s-a retras cu unităţile din Taman, nişte unchi s-au băgat la Denikin, pas de te descurcă cine are dreptate. Ei, zic, Doamne ajută şi pe-ai noştri şi pe-ai voştri, numai pe mine să mă lase în pace...

— Deştept...

— Deştept, şi nu prea...

— Groapă aici, groapă dincolo, stai în loc drept la mijloc, că de, cine pică, nu se mai scoală.

...Ei, n-am lăsat să mă răpună jalea şi m-am apucat de treabă. A trecut aşa cam la un an, şi m-am pus pe picioare: mi-am luat un căluţ, numai eu ştiu cum l-am plătit, mi-am încropit un crâmpei de gospodărie... Da' spuneţi şi voi, oameni buni, ce gospodărie e aia fără muiere?... Şi mi-a dat în gând să mă-nsor, că oricum ai învârti-o, fără asta nu se poate. Ei, ochesc eu o fată, Marka îi zicea, ne punem pirostriile şi gata. Şi era Marka mea voioasă, cu obrăjorii ca spuma laptelui, cu sprâncenele negre, cu năsucul în vânt, de-ţi râdea inima când te uitai la ea. De gospodină, nu mai zic. Se pricepea mai bine ca una bătrână...

Trofim căzu pe gânduri, apoi oftă din rărunchi, ca atunci când ieşi dintr-o apă adâncă şi furioasă.

— Eh, fraţilor, în vremurile astea de restrişte, nu-i e îngăduită omului nicio bucurie.

— Trăim de parcă am călca pe-un tăiş de cuţit, întări unul.

— Viaţă cusută cu aţă...

Trofim miji ochii şi lăsă fruntea în pământ. Apoi îşi scoase punga de tutun de la brâu, îşi aprinse cu ticluială luleaua şi luă vorba de unde o lăsase:

— Vine ordin: mobilizare... Până-aici ne-a fost fericirea, mie şi Markăi... Război îmi trebuia mie...

— De, la plăcinte înainte...

— Ai văzut tu om să i se fi urât cu viaţa?

— Uită-te-n jur câtă jale şi câtă caznă...

— ...Ne-am strâns noi vreo douăzeci de inşi, cam de un leat, ne-am luat fiecare câte o traistă cu pâine şi hai în

codru. Acolo, ne facem surle, ne cioplim ghioage zdravene, şi stăm. Trece o săptămână, trec două. De frică, nici nu scoatem nasul la lumina zilei, de ziceai că suntem bufniţe. Într-o zi, ne pomenim cu bătrâni de-ai noştri că vin întru-n suflet, bocind şi jelind: cică a năvălit în sat detaşamentul de pedepsire sub comanda prinţului Trubeţkoi, îi vânează pe dezertori, taie vitele din bătăturile oamenilor, batjocoresc fetele şi nevestele.

— În războiul aista muierile au pătimit de la tăte oblăduirile: unul vine şi omoară gâştele, altul scoate oaia din ogradă, iară câte un viteaz se bagă drept sub fustă.

— Păi, de unde să ia soldatul?

— Nu ştii când dă Dumnezeu...

— ...Ţinem noi sfat, ca la armată. Şi ne dumerim cum că singura scăpare e să le facem de petrecanie fiarelor. Uşor de spus, da' când e să treci la faptă, frige. Am întors-o noi pe toate feţele – că eram o droaie, fiecare cu un gâtlej de calibru treizeci şi trei, şi-am lăsat-o încurcată pân-la urmă. Ce să batem apa în piuă? Haida! Ne apropiem tiptil de sat, încă nu mijise bine de ziuă. Ce se mai aude? Ce să se audă, luminăţia-sa prinţul a plecat prin alte sate, dar a lăsat aici o garnizoană... Bun... Dăm buzna la primărie, care cu toroipanul, care cu puşca şi răcnim cât ne ţine gura. Facem praf garnizoana aia – şaptezeci au fost – şi fuga pe la căşile noastre... Aici, jale mare: lui cutare i-au dat foc, pe cutare l-au jefuit, pe cutare l-au pus la cazne. Până am găsit-o pe Marka mea, mi-au ieşit ochii: se vârâse sub cuptor şi nu mai voia să iasă de-acolo. Plângea şi râdea: „Vino-ţi în fire, prostuţo, zic, linişteşte-te". Cu chiu, cu vai o scot eu la lumină şi... mai-mai să n-o recunosc... Era galbenă şi scofâlcită la faţă, capul i se bâţâia într-una şi strângea în mână o ureche de om cu urme de muşcătură... Au silnicit-o, lepădăturile, iar ea, biata, aştepta să nască, purta în sân primul ei copil. Ei, pesemne, că aşa ne-a fost nouă scris. Nu era timp de jelit: se întorcea prinţul! Trebuia s-o zbughim îndărăt în codru. Ne suim noi pe cai şi când să pornim, Marka nu şi nu: s-o iau cu mine, că nu rămâne acasă nici moartă. Îi spun că uite aşa şi aşa, mă rog de ea, degeaba:

nu rămâne, şi pace bună. Ori, noi între noi statornicisem să nu calce picior de muiere în detaşament şi ţineam înţelegerea asta cu străşnicie. Ce-i de făcut? Ne-am depărtat cam o verstă de staniţă, da' Marka alerga pe lângă cal, se agăţa de scară. Şi-odată m-a apucat o furie, că mi-era şi ruşine de fârtaţi, şi-am ars-o cu biciuşca.

— Întoarce-te!

— Nu mă goni, Trofimuşka, inimioară!

— Întoarce-te, nu mă scoate din răbdări!

— Nu mă pot întoarce, soţiorul meu scump.

— Întoarce-te, muiere smintită, am urlat eu ca ieşit din minţi.

— Săraca de mine, tu mă îngropi cu zile, omoară-mă, că tot nu mă duc!

Atunci mi-am împietrit eu inima, am smuls arma de pe umăr...

poc

şi-am pornit goană să ajung detaşamentul din urmă.

Trofim îşi scoase smucit şapca şi-şi plecă şi mai adânc în piept capul cărunt, ca presărat cu făină.

— Dumnezeu să te judece.

— Ehe-he...

— Viaţa, fir-ar să fie!

Peste chipurile arse vântul aşternu o umbră fugară.

De pe crestele înviforate coborâră spre focuri santinele îngheţate bocnă. Braţele strânse covrig, mâinile cu degetele zgârcite în mânecile vârâte una într-alta, omăt pe glugi, crustă tare de zăpadă pe paturile armelor, glasuri răguşite:

— Ce, suntem câini?!

— Unde-s şefii?

— Bătaie de joc.

— Ne-au îngheţat şi maţele.

— Niţel vin de ne-ar da.

— Douăşpe ceasuri în şir, fără schimb.

Le făcură loc în tăcere.

Se aşezară lângă foc, clănţănind din dinţi. Degetele

înţepenite nu erau în stare să desfacă moletierele. Mantalele întărite scoarţă de ger se lipiseră de bluze.

Treptat, focul dezgheţă gâtlejurile şi învioră privirile.

Fenka îl zgâlţâi pe Grişka până îl trezi:

— Dă-mi lista cu schimburile.

Buimac de somn, Grişka mârâi ceva şi vârî mâna în tureatcă unde ţinea toată cancelaria.

— Mai repede! strigă fata nerăbdătoare, auzind în spate explozii şi înjurături.

Grişka se frecă la ochi: Fenka...

— Hm... Se înfăşură în manta şi-i întoarse spatele. Merge şi fără pază.

— Vreau tabelele nominale ale companiilor.

— Zât.

— Ei?

— Ia mai slăbeşte-mă, scârbă!

Grişka se ridică într-o rână, aruncă nişte vreascuri în foc, scoase din sân punga cu tutun, apoi scuipă ţâşnit, cu un fel de şuierat.

— Asta ai văzut?

Şi arătă ce anume.

Cineva râse cu poftă.

Grişka se apucă să înjure cum îi venea la gură:

— Eu sunt comandant aici, tu eşti o lepră, o putoare, o scârnăvie... Hho! Chh, ptiu...

În jur, tăcere.

Vreascurile jilave trosneau. Răbufni o pală de fum. Pe Fenka o înecă tusea. Se întoarse puţin într-o parte şi spuse calm:

— Trebuie să punem neapărat santinele. Dă-mi lista. Cine-i la rând?

Andriuşka Şcerba, care înfuleca nişte cartofi copţi, se opri din mestecat:

— Ce rând! Să se ducă gaşca lui aia vajnică. Să se mai dezmorţească şi ei niţeluş, că nu ştiu decât să bea spirt şi să tragă la aghioase în bordei.

Două-trei glasuri îngroşate de răceală îi ţinură isonul.

Ce era: în jurul lui Grişka se învârteau vreo zece fârtaţi:

„Garda de onoare”. Mâncaţi, băuţi, încolo – chiul pe capete. Şi călăreau nişte cai cum rar se văd. Grişka se făcea luntre şi punte pentru băieţii din gardă. Să pună el pe careva santinelă – nu se pomenea.

Comisăreasa trânti o sudalmă, luă câţiva voluntari şi tot grupul se mistui în bezna geroasă. Vegheară toată noaptea drumurile, în vânt şi frig, iar când se lumină de ziuă se întoarseră în tabără, unde se îngropară în paie, în somn.

Ilko nici nu apucă bine să se încălzească sub manta.

Ţipete
hărmălaie
învălmăşeală
colbăraie...

Sări în picioare.

Scandal
sfadă
tărăboi...

La intrarea bordeiului – Grişka Teaptea cu garda lui cea năravaşă.

— Ia fă-te încoa’, târfă!

— Ţi s-a urcat la cap, fă?

— A venit cu traista în băţ.

— Huo!

Atraşi de hărmălaie, oamenii veneau fuga de peste tot.

— Ia mai...

— Fir-ar...

— S-o prind numa’ de chica ei a tunsă...

— Da’ ce vrea, să-ngheţăm?

Din bordei ieşi Fenka, cu mantaua pe umeri.

— Nu vă dau.

Cereau spirt. Ca să se încălzească. După vorbele astea, harababura, ţipetele şi sudalmele se stârniră şi mai rău. Mutra lui Grişka, încinsă de o fierbinţeală rea, se apropie ameninţătoare de obrazul comisăresei:

— Şi zi aşa, nu dai?!
— Nu.
— Nu dai?
— Nu.

Fenka se răsuci pe călcâie şi, zdrobind cu tocurile grunjii îngheţaţi, intră în bordei, fără să se uite înapoi.

— Câţi erau acolo – Grişka, garda lui şi vreo cinci-şase beţivani, pe jumătate adormiţi, care nici nu înţelegeau bine despre ce este vorba, ţinură un fel de sfat şi hotărâră s-o achite pe comisăreasă: li se făcuse de băutură.

Între timp, oamenii se trezeau, se scărpinau, se închinau cu faţa la răsărit, unde se crăpa de ziuă, puneau gamelele la încălzit.

Ilko se zbuciuma între grupurile din jurul focurilor, pe unii îi apuca de mâini, pe alţii de picioare, pe cei care mai dormeau îi înghiontea.

— Sus, fraţilor... Repede... Nea Gnat... Trişka... Dumnezeule sfinte, au dus-o pe comisăreasă la moarte.

Câţiva porniră în goană. Ilko în frunte, cu pistolul pitit în mânecă. Sub piciorul iute şi sprinten, cărarea împroşca pietriş.

Escortată de gardă, Fenka mergea cu pas întins, cadenţat. Avea o ureche sfârtecată.

— Stai! Încotro?
— Ce vrea ăsta?
— Mergem la spart piatră.
— Ia mai lasă-te de iordane.
— S-auzim ce turui.
— Păi, ăsta-i toarta de la găleata aia de lături.
— Se crede mai cu moţ!
— Ia dă-i una!
— Cară-te, Valet!
— Stai, canalie! strigă înnebunit Ilko şi ridică pistolul. Nea Gnat, Vaska...

Mârâituri, stropşeli.

Veni în fugă Ignat, unchiul lui Ilko. Mai veniră Sivîi, Iakovenko, Şcerba, Handus şi alţii.

— Ce-i cu voi aici, mă feciori?

— Păi...

— Aăăă...

— Vinzi un prieten pentru o muiere, javra dracului?

— Ei? Ilko lipi ţeava pistolului de ceafa păduchioasă a lui Grişka. Viaţă sau moarte?

Grişka se muie pe loc.

— Gata, Valet... Eu, nici gând...

În jur însă se auzi:

— Aşa, ai?

— Ete-te...

— Desfăşurare în lanţ!

Garda sări într-un şanţ. Ilko cu ai lui ţuşt după nişte pietroaie. Se auziră închizătoarele: ţivlic-ţivlic. Schimbul de focuri părea de neînlăturat. Şi hotărât că ar fi tras unii în alţii, dar noroc de cei mai în vârstă care se proţăpiră la mijloc, cu picioarele răşchirate:

— Ho, diavolilor!

— Să nu cumva, zăbăucilor!

— Mama voastră de împieliţaţi!

Se ciorovăiră cât se ciorovăiră şi până la urmă ieşiră din adăposturi, strângând însă în palmele lor aspre puştile şi pistoalele. În drum spre tabără, se tot luau în colţi, dar bătrânii săreau cu ciomegele şi-i despărţeau. Fenka venea în urmă. Scuipa roşu.

Perdeluite de zăpada viscolită, piscurile munţilor spătoşi păreau că se leagănă: dimineaţa se scălda în viforniţă.

Alexandr sosi în goana calului.

— Ce-i pe aici? o întrebă el pe comisăreasă.

Ştergându-şi cu mâneca mantalei sângele închegat de pe obraz, Fenka povesti totul. Îngrozit de cele aflate, Alexandr scuipă cu năduf şi socoti că e mai sănătos să-i trimită pe cei doi la oraş: şi acolo era nevoie de oameni, mai ales că se punea la cale şi atacul închisorii.

Ilko îşi luă rămas bun de la unchiu-său şi dădu fuga pe cărare s-o ajungă pe Fenka din urmă.

Noapte, pe o stâncă bătută de vânt străjuind marea...

Focul în vălul de fum pare o tufă de liliac în floare.

Ciorchine de stele coapte.

Ilko şi Fenka.

Pe o manta, ghemuiţi strâns unul într-altul. Inima tresaltă de o duioşie năvalnică. Fenka îşi aduce aminte de Trofim: „...mi-am împietrit inima”. Ce simplu şi ce bine spus! Râde încetişor.

— Tu ai putea să mă dobori cum a doborât-o mitraliorul pe Marka lui?

— Da.

Îşi întări spusa, scuturând dârz din cap. Ochii îi erau scăldaţi într-o lumină voioasă, sângele zvâcnea uşor în capul lui fără de griji.

O rafală haină de vânt smulse focul şi-l duse să-l piardă. Somnul le fu bântuit de un viscol de vise. Deasupra ţipetele gâlgâite ale zburătoarelor nopţii. Dedesubt, jos de tot – iureşul rostogolit al apelor mării.

Dimineaţa îi trezi cu o ploaie de suliţi aprinse.

Se împleteau cărări înguste croite de fiare. Ilko simţea pământul vibrând sub călcâie. Fenka ţinea lesne pasul, avea picioarele fierbinţi, vânoase, aidoma fugarilor iuţi ca vântul care stau locului doar atunci când cad sufocaţi. Ochii ei râdeau mai veseli ca însoritele pajişti din codru.

Oraşul era în friguri.

Zi şi noapte se scurgeau puhoi spre port: cufere, geamantane, oameni. Dinspre gară, dinspre oraş. Străzile vuiau de căruţe şi de strigătele surugiilor:

— Hai, dii! Nii-i-i!

Lipite de chei, nave englezeşti, franţuzeşti zvârleau din cală pe ţărmul rusesc efecte în baloturi, conserve scoţiene, lăzi cu unt de cocos, lapte condensat şi altele, lăzi cu muniţii pe care stătea scris cu slove cernite:

TRAGE FĂRĂ ECONOMIE CĂ MAI PRIMEŞTI

Oraşul era plin de groază şi panică.

În piaţă, de stâlpii de telegraf atârnau nişte zdrenţuroşi: laţuri de sârmă la gât, mâini spânzurând jalnic, limbi umflate – basta.

Seara în localurile învăpăiate spumega veselia. Tarafurile ciocolăţii zâmbeau cu slugărnicie. Plângeau viorile. Silvia, Carmen, Troika cealaltă, tristă, care goneşte pe malul mămucăi Volga... Michel, Diana, George, Angelica... Ochi goi ca o chelie, ca nişte nasturi de sidef. Nări căscate, fremătânde, întocmai ca la cai după o goană nebună. Pe un vârf de cuţit – hapul salvator:

— Aah!

Noaptea, oraşul înlănţuit în auritele ghirlande ale luminilor se tânguia şi dansa sub năprasnica şi îngheţata suflare a vântului de nord-est. Noaptea, pe capul Tonki se înşiruiau ghirlande de detunături: contraspionajul armatei îşi câştiga pâinea şi faima.

O dată cu zorile, undeva departe începea canonada: de dincolo de Kuban, roşii băteau la uşă.

Ilegaliştii aveau o viaţă a lor, rânduită de legi fundamental deosebite de cele care stăteau ţintuite de om, precum ghiuleaua de picioarele ocnaşului. În ameţitorul caleidoscop al zilelor se succedau izbânzi, eşecuri, bucurii, dar astea să le numeri pe degete.

Comitetul avea sute de ochi, sute de mâini.

În oraş se decretă mobilizarea: comitetul din ilegalitate trimitea oameni la punctele de recrutare, să facă agitaţie şi să ducă în detaşamentul din munţi pe cei mai de nădejde.

Pe o linie moartă stătea garat un vagon cu cartuşe: vagonul să fie descărcat şi cartuşele transportate în munţi.

Tulburări într-un divizion de artilerie din localitate: de stabilit legătura, de organizat acţiunea; la noapte – ofiţerii la popreală, soldaţii – în munţi.

Era nevoie de bani: se va face o colectă în rândurile docherilor şi cimentiştilor; se va da neîntârziat o lovitură la colonelul Salomatov – se pregăteşte s-o şteargă peste graniţă şi nu se poate să n-aibă aur.

Să fie lichidat Cernîş, şeful ohranei. Atârnarea de coaste, scrumbia cu setea, bătaia cu vâna de bou, cu vergele, ace vârâte sub piele, unghii smulse – toate astea sunt opera lui. De după zidurile închisorii răzbate un vaier: „Lichidaţi-l pe Cernîş!” Celulele raionale urlă: „Faceţi-i de petrecanie

bestiei!” În scurtă vreme el a împuşcat trei comitete din ilegalitate până la ultimul om. De câte ori s-a tras în el, chit că o dată au aruncat şi o bombă, nimic. Agenţii au trimis pe foiţă de ţigară o informaţie: „Cernîş se duce la o consfătuire la statul-major. Pleacă pe la trei.”

Clădirea statului-major se înalţă în plin centrul oraşului. Nu are a face. Cernîş trebuie lichidat. În odaie se aflau şase inşi. Dintr-o întâmplare.

Au tras la sorţi.

Ilko scoase bobul de linte însemnat.

Dădu pe gât un pahar de spirt curat. Paharul îi tremura în mână şi o parte din băutură i se prelinse pe piept. Faţa lui ţigănoasă, arsă de vânt, se întunecase de clocotul sângelui.

— Fenka, tovarăşi, o ţigară.

Cineva îi întinse o tabacheră. Bâjbâi după o ţigară, şi-o aprinse de la ţigara Fenkăi. Simţea ceva arzându-l la ceafă.

Când să iasă, îşi aduse aminte: tot aşa îl ardea la ceafă şi atunci când îl duceau la execuţie, în pădurea Balabanovskaia.

Pufăit de automobile
amestecătură de feţe
zăngănit de pinteni.

Ilko străbate străzile. Poartă un coş pe cap.

— Ia covrigii... Calzi covrigii...

Statul-major.

Iată-l pe Cernîş: căciulă, mustăţi, manta gri-deschis, piept plin de decoraţii.

Ilko îi iese înainte.

El!...

Acum...
Ra-pa-pa-pa-pa-pac!
Tot încărcătorul în plin.

Cernîş stă cu mâinile înfundate în buzunare şi râde.

De spaimă, Ilko nici nu poate să fugă. Îl săgetează un

gând: „Poartă platoşă, mi-a spus mie cineva…”

Copoii şi cazacii dădură năvală de prin curţi. Scurta soldăţească vătuită a flăcăului se făcu ferfeniţă sub săbii.

Într-o singură zi trimiseră în munţi un întreg convoi cu carne, în piaţă înecară un copoi în latrină, în golf dădură foc unei nave încărcate cu muniţii. Iată cum a fost cu isprava asta din urmă: brăzdând cu pieptul marea zbuciumată, un vaporaş cochet sosi peste noapte în port din îndepărtata Marsilie. Iar a doua zi dimineaţa, la locuinţa muncitorului Piotr Oleinikov – punct de întâlniri conspirative – se înfăţişă, deghizat în căpitan englez, marinarul ilegalist Gherasim. Ceru o sticlă cu rachiu şi una de benzină. Rachiul îl turnă în el, iar sticla cu benzină o puse în buzunar şi plecă fără să mai spună o vorbă. Când îi văzu galoanele, căpitanul portului îi dădu numaidecât şalupa cerută şi Gherasim plecă „să recepţioneze muniţiile”. După o jumătate de ceas, vaporaşul pălălăia în radă, depozitele de muniţii din cală săreau în aer bubuind asurzitor şi un fum negru întuneca zarea. Simplu.

Un nou bileţel din închisoare: „În fiecare noapte vin să ia alţi tovarăşi, care nu se mai întorc. Salvaţi-ne, nu ne lăsaţi!”

Ţi se rupe inima, dar ce poţi să faci, doar asta nu e joacă – hocus-pocus, şi gata!

La pregătiri lua parte şi Fenka. Alerga într-un suflet toată ziua: …cumpără-i pe gardieni, aranjează cu semnalizarea, telefoanele, cheile, paza, înţelege-te cu Alexandr. Făcea treabă, nu glumă, când, deodată, haţ! o înhăţară şi pe Fenka.

Ilko, ciopârţit de săbii şi stâlcit în bătăi, era târât de picioare pe unul din coridoarele închisorii. Capul i se izbea de trepte, mătura pardoseala. O broască scheună ruginit. Duhni a putoare acră, a piatră rece.

Îi făcură vânt şi –
buf,
într-un ungher.

Frigul şi durerea care urlau în el, îl treziră. Cu multă caznă izbuti să se ridice în picioare.

Nu era chip să şadă nici în capul oaselor, nici culcat. Spatele hăcuit fâşii era tot un cheag de sânge. Îşi obloji cu limba gingiile cu dinţii sfărâmaţi. Se rezemă de perete să nu cadă şi-l podidi un plâns cu hohote.

. . . . . .

După cel dintâi interogatoriu îl azvârliră în celula celor osândiţi la moarte. Dădu acolo de Petka Koldun şi de tovarăşul Serghei.

— Bună.

— Bună.

— Zgărdiţă?

— Da’ de unde! Totul e aranjat la mare fix, cum ai potrivi roata pe osie. Aşteptăm numai să ne aducă din clipă în clipă şperaclele de la fierăria noastră.

Parcă-i mai veni inima la loc şi-l mai lăsă sfârşeala aceea vecină cu moartea. Se înseninã Ilko şi privi în jur: o celulă bătrână şi gârbovă.

Mai domoală decât pasul boilor era depănarea zilelor tulburi. În schimb, nopţile vuind de răcnete, de vaiete, de zgomote ţăndărite, treceau iute. În celula osândiţilor la moarte – nici tu pat, nici tu masă – numai ziduri goale. Pe jos, apă până la gleznă. Care avea putere stătea în picioare zile în şir. Ceilalţi şedeau sau zăceau în apăraie.

În fiecare noapte veneau să ia dintre ei:

— Makarenko.

— Zent.

— Sidorov Ivan.

— Acilea.

— Kaliughin.

— Eu.

— Kasapenko.

Tăcere.

— Kasapenko Petro.

Dintr-un ungher, o voce pripită:

— Aici e... A murit de izantimatic, a-nceput să pută...

— Cu lucrurile, pregătiţi!

Ce să pregătească! Care are tutun şi chibrituri, le lasă în celulă – păcat să se prăpădească, se mai uită o dată, cu ochi sticloşi, la zidurile goale, de parcă ar vrea să se agaţe de ele, îşi ia rămas bun de la tovarăşi şi pleacă în noapte.

Tâlharul Petka Koldun aştepta moartea într-o necurmată zbuciumare. După ce priza cocaină, începea să se mistuie prin celulă, sfâşiindu-şi pieptul gol şi jegos cu unghiile – cămaşa o pierduse la cărţi. Pe piept avea un tatuaj: „Păzeşte-l, Doamne, pe marinar”. Petka ăsta îi demoraliza pe toţi.

Dimpotrivă, tovarăşul Serghei până la ultimul ceas a scris cu un vârf de creion manifeste: „Către muncitori, soldaţi şi ţărani”, pe care le trimitea afară în fiece dimineaţă.

Mirosiseră ei albii că se pune ceva la cale, dar nu izbuteau să dea de capătul firului.

Cernîş dublă paza exterioară. Pe deţinuţii pe care îi bănuia amestecaţi în treaba asta îi scărmăna personal: căuta capătul firului. Te duceai la interogator pe picioare, te întorceai pe brânci: „Cum şi ce fel, şi care sunt convingerile tale?” Apoi, deodată: jap, trosc, zdup, aoleu...

După interogatoriu, Ilko se trezi într-o altă celulă: stâncă sălbatică în loc de ziduri, iar aproape de tavan – o ferestruică. De sub maldărul de zdrenţe de pe pat se vedea o ceafă cu zulufi roşcovani:

— Fenka... Fenka.

Încetă să mai geamă.

Se ridică într-o rână.

Ea sări jos peste Ilko, asemeni cloştii care-şi acoperă puiul.

— Ilko, tu?

— Eu.

— Iată-ne din nou împreună.

— Te-au înhăţat de mult?

— Fleacuri... Da’ tu de unde vii? Din „Fabrică”? Ei, cum?

— Mut ca peştele, şopti el zâmbind.

— Aşa te vreau! Îi strânse şi-i scutură mâna cu putere. Ştii, atacul e la noapte.

— Ştiu...

— Sst...

Abia acum băgă de seamă că după ureche părul fetei e năclăit şi mai închis la culoare, că în carnea obrajilor are o gaură străpunsă.

Zornăi zăvorul.

Uşa leneşă căscă ruginit.

Îi pironi ochiul sângeriu al unei lanterne.

Fenka se întoarse în pat.

Gardienii boncăneau cu paturile puştii, se schimbau de pe un picior pe altul, tuşeau în pumni.

Ofiţerul, băiat frumuşel:

— Sus!

Doi îl saltă pe Ilko de jos, îl scutură zdravăn şi-l reazemă de perete.

Ofiţerul se şterge blazat cu batista pe mânecă şi rosteşte obosit:

— Uneltirile partizanilor, atacul închisorii, componenţa comitetului... mofturi, apă de ploaie. S-a aflat totul, s-au luat măsuri, spiritul rebel va fi smuls din rădăcini. De altfel, şi despre ei doi, despre Ilko şi Fenka, ştie absolut totul: El înţelege, fireşte: dragoste, tinereţe...

Nu, acum nu le vorbeşte oficial, ci ca de la om la om, cu inima deschisă. Îi cere lui Ilko o nimica toată: două-trei nume, două-trei adrese.

Tăcere.

În ferestruică pâlpâie luna.

Ofiţerul tuşeşte gutunărit.

— Te previn, tinere, că dacă refuzi să răspunzi, mergând astfel împotriva legii, domnişoara va fi dată la discreţia plutonului.

Ilko tace.

— Ei? Sper că vei fi rezonabil, nu?

Ilko scuipă un cheag de sânge şi mişcă din buzele stâlcite. La un cat mai jos, falsificatorii de bumăşti cântă cât îi ţine gura:

Trage, trage, hai maşină
Hâţa-hâţa din piston... !

Aude ca de departe glasul Fenkăi:

— Ilko! Nu cumva...

— Aha! zbiară ofiţerul. Dă naibii orice politeţe şi izbucneşte într-un potop de înjurături.

Ilko avu senzaţia că zidurile se năruie peste el. Îl treziră cu o găleată de apă ca gheaţa, îl ridicară şi-l proptiră iar de perete.

— Ei?

Ilko face un pas înainte.

Un glas răsunător îl izbeşte în piept:

— Nu cumva!

— Foarte bine! Ofiţerul se întoarce cu faţa la soldaţi şi ordonă:

— Sîromiatkin, începe!

Sîromiatkin dă puşca unui gardian şi o apucă pe Fenka de păr, aplecându-i capul pe spate.

Ilko strânge din ochi...
Luptă cu lacrimile...
Îl zguduie un tremur...
Îi vine rău...
Totul se tulbură...

Vede albind ca prin ceaţă picioarele Fenkăi. Sângele lui de partizan se răzvrăteşte. Totul i se învârtejează înaintea ochilor.

— Opreşte! Spun, înălţimea-voastră...

— Taci! strigă deznădăjduită Fenka.

— Înălţimea-voastră... spun tot... Eu, eu...

Gândurile i se încâlcesc ca hăţurile în mâinile unui surugiu beat. Nu izbuteşte să-şi vină în fire, se clatină pe picioare şi, deodată, vede: Fenka îşi încolăceşte strâns braţul pe după grumazul gardianului, iar cealaltă mână şi-o strecoară spre cordonul verde, spre tocul pistolului, spre pistol şi – primul glonţ asupra lui, a lui Ilko:

Bum...

Pe coridorul răsunător tropotul înteţit de picioare, glasuri:

— Ieşiţi, fraţilor!

— Mişcă!

— Coada în dinţi şi picioarele la spinare!

Sub acoperirea unui grup de partizani desfăşuraţi în lanţ de trăgători, mulţimea de deţinuţi se căţăra pe costişă.

Fericit de izbândă, Alexandr întrebă despre Ilko:

— Unde-i flăcăul, că nu-l văd?

Fenka îşi potrivi arma care-i tot luneca de pe umăr şi răspunse:

— S-a dus Ilko al nostru... I s-a muiat inima...

Nu-i vad prin foc.

NOTA ISTORICĂ

Închisoarea din Novorossiisk a fost atacată în noaptea de 20 spre 21 februarie 1920. Au fost eliberaţi peste şase sute de oameni.

Orăşelul Kliukvin

În Rusia e revoluţie – ţâşni văpaia
şi iureş trecu peste tot.

ZGLOBIE, NINSOAREA DINTÂI S-AŞTERNE peste târg, ca într-un năvod prindea pădurea costelivă, cărunţea creştetul şurilor de paie prin sate. În largul stepelor, vântul slobod spulbera zăpada-n pale albe şi coama troienelor vâlvora.

Drumul spre dreapta
drumul spre stânga
potopite-s deopotrivă de nămeţi...

Pe geamuri răsăreau primele flori de gheaţă.

Târgul era cuprins de bucurie.

Căsuţele se gătiseră cu ramuri verzi şi steaguri ca focul.

Undeva, dincolo de remiza pompierilor, zbucneau rafalele unei fanfare. Pe uliţele întortocheate, populaţia mahalalelor tălăzuia spre centru. Puştimea dădea fuga cu chiote. Câinii veneau din urmă în trap săltat, nedumeriţi şi adulmecători. Bărbaţii călcau grav, cu paşi mari. Muierile zoreau cu răsuflarea tăiată, potrivindu-şi broboadele din mers.

— Sfântă apărătoare... Maica Precistă... I-auzi, vin...

— Acu' ce mai, vin... Of, Dariuşka... Dădu Dumnezău...

— Cică să nu crezi în vise, cumătră...

Dinspre gară se vărsa pe strada principală detaşamentul de partizani al lui Kapustin. Caii cam obosiţi abureau şi fornăiau. Partizanii moţaţi se legănau în şa. Chipuri arse de vânt, cuşme negre cu fundul de omăt, împinse pe ceafă.

Străbătând ocolul hărăzit iarmaroacelor, cu muzica în frunte, tot poporul ieşi în întâmpinarea detaşamentului – feroviari, hamali, ţesători, brutari, pielari, cei ce-şi câştigau

pâinea cu acul...

— Uite mămico, uite...

— Da' mulţi mai sunt, măi frate! Mai dihai ca la Bobotează. Asta forţă!

— Păi de, război... Bine ne-ar prinde nouă caii ăştia la arat.

O fustă înfloratăţâşni de pe trotuar:

— Mitroşenka...

Tânăra nevastă luă în piept zidul de cai... Fără să se oprească în loc, un partizan cu nas de uliu, arămit de vlaga stepei, se aplecă, o prinse cu un braţ de subsuori, o săltă în şa, dinaintea lui, şi, încurajat de larma râsetelor binevoitoare, îi acoperi cu sărutări chipul plâns şi luminat de un zâmbet fericit.

— Ura, ura-a-a...

Capete răsturnate pe spate, guri căscate larg...

— Ermolai! Ei, neamule! Mă, lua-te-ar naiba!

— Tu eşti, frăţioare, mă, fir de busuioc... Bine, sănătos?... Dac-ai şti cum se mai căinează Grunka, auzi, doi gemeni îţi născu!

O bătrână se tot căznea să prindă de căpăstru un cal murg. În ochii ei scăpăra şi murea o luminiţă ca de lumânărică de un pitac, neferită de vânt...

— Mihail Ivanîci! Zi, nu-l văzuşi cumva pe Petka?... Fecioraşul meu...

Mihail Ivanîci, ori mai simplu Mişka Zob, un flăcău bubos, smuci frâul să rupă gura calului şi strigă cu un. glas ce i se opintea în gâtlej:

— Tu, Mavro, nu-l mai aştepta pe Petka al tău... Că eu am fost împreună cu el... Ştii, Petka şi cu mine una eram... A căzut lângă Kazan...

Mişka Zob puse cu năduf cravaşa pe murgul ce juca în frâu şi se abătu într-o ulicioară lăturalnică, în drum spre casă.

Bătrâna izbucni în bocete sfâşietoare.

— Văleiii... Petenka... Vai şi-amar...

Fanfara bubuia victorios. Imnul revoluţiei se înălţa în valuri. Vocile femeilor răsunau cu însufleţire, başii

buciumau armonios, glăscioare de copii ţâşneau cu scăpărări cristaline în văzduh. Focul cântecului înfiora şi sfâşia tăcerea somnolentă a târgului.

În piaţă clocotea mitingul.

Din balconul clădirii comitetului executiv, Kapustin răcnea în viscol, de parcă l-ar fi luat la rost:

— Volga e-a noastră! Mâine o s-avem şi Uralul, Ucraina, Siberia! Cât despre generalii, negustorii, industriaşii şi ălelalte jigodii mai mărunţele care sug sângele norodului muncitor –, unde-s? Fiuuu! Ia spulberat şi mistuit vijelia şi pârjolul. Au tulit-o la Kolceak, jinduind la bulcă albă şi la plăcintă mustoasă de unt...

O undă şugubeaţă fremătă în rândurile din faţă:

— Că de pâinea noastră le pârâie burţile...

— Păi de, lume subţire... Ha, ha, ha...

Piaţa răspunse cu un ropot de râsete.

Partizanii, câţi săriseră jos din şa, se bălăbăneau pe picioare pe muşuroaiele de pământ împietrite de ger, întrebau cu glas scăzut de una, de alta, povesteau despre ultimele lupte de la Simbirsk şi Samara, ori mai întindeau urechea la ce zicea Kapustin.

— Are ăsta un cap...

— Ei, na?!

— Zău. Iar în luptă nu-i altul mai aprig. „Urrra!” – şi năvală înainte!

— Nici răul nu ţi-l rabdă şi-i om drept!

Tăind vântul cu muchea palmei şi cuprinzând mulţimea cu privirea, Kapustin glăsuia din adâncul rărunchilor, să-l audă toţi:

— Revoluţie, libertate, putere... Ai intrat în horă – joacă! Ai ridicat mâna – loveşte! C-avem la duşmani cu nemiluita!

Dinspre miazănoapte, pe braţele drumurilor de pădure se scurgeau trenurile regimentare cu statele-majore şi răniţii. Dinspre crestele depărtate ale Uralilor vremuia năpustit. Vântul usturător ca urzica şuiera subţire. Soarele stătea gata să scapete, întunericul războ ziua.

Patrule privegheau peste noapte liniştea orăşelului amuţit. Tălpi ţintate bubuiau pe podina îngheţată a

trotuarelor. În răstimpuri, mai slobozeau câte un foc de armă spre cerul înstelat, ca să le treacă de urât. În piaţa oborului, unde se întâlneau trei străzi mari, un foc de veghe înroşea spăimos chipurile trase de nesomn. Vorba îngălată abia se înfiripa, ţigara de mahorcă trecea roată din mână în mână.

Scândurile smulse din peretele unei prăvălii de făină şi grâne ţiuiau din cuiele lor ruginite.

— Mai pune, Petrov, să ardă mai vesel.

Petrov îmbucăţea şi arunca în foc scândurile mâncate de carii, asta până ce-l apucă un strănut disperat şi de nepotolit. Ghemuindu-se pe vine, rupse un colţişor din ordonanţa lipită pe peretele prăvăliei, îşi răsuci o ţigară şi, după ce trase cu sete un fum, începu o poveste:

— A fost odată un popă. Şi-avea popa ăsta opt fete – nici mai mult, nici mai puţin. De câte bunătăţi se-ndopau, erau fetele dalbe şi rotunjoare, cozonac, nu alta. N-are popa ce face şi tocmeşte un rândaş pe lângă casă, Cegolda îi zicea. Buun. Şi uite că-ntr-o zi...

Râsete gălăgioase, hârâitoare din pricina răcelii, acopereau glasul povestitorului.

Întunericul se subţia vag. La foişorul de foc, bătrânul soldat Onufri bătea zelos ceasurile. Oraşul încins de garduri cenuşii se trezea de pe la margini. De cum miji de ziuă, mahalaua fu în picioare. Găleţile nevestelor zdrăngăneau pe la fântâni. Sirena depoului mugi răguşit, cea de la fabrica de cherestea îi răspunse subţirel şi tremurat, sirenele morilor se grăbiră să le ţină isonul şi larma lor de răgete asurzitoare sperie toropeala zorilor. Zgribuliţi de un vântuleţ rece, cu straiţe şi legături, muncitorii se zoreau la lucru, aruncându-şi din mers câte o glumă sau câte o sudalmă prietenească.

În faptul dimineţii, în căsoaia negustorului Savvatei Grecihin, lipită de fabrica de paste făinoase, lua sfârşit şedinţa comitetului revoluţionar. Hilda scria procesul verbal: apărarea ordinei revoluţionare... naţionalizarea şi luarea în evidenţă a întreprinderilor... acordarea de ajutoare familiilor partizanilor căzuţi la datorie.

Într-o odaie învecinată, Efim Savvateici, feciorul negustorului Grecihin, un tânăr cu chica vâlvoi, scria cu zel un apel către oamenii muncii din judeţul Kliukvin, de-i scăpăra creionul pe hârtie.

Efim era pictor şi actor. Din fragedă tinereţe a hoinărit tot pe departe de casă, însoţit de afurisenia cumplită a părintelui său. Revoluţia l-a doborât pe bătrân: i-au luat amândouă prăvăliile, oloiniţa, i-au scos din curte ziua în amiaza mare pe trăpaşul Golubcik, la care ţinea ca la ochii din cap, i-au golit sipetele de scumpeturile moştenite de la ai săi. De inimă rea, negustorul şi-a pus ştreangul de gât. A fost îngropat acasă, după legea rascolnică, prohodit de cântecele fornăite pe nas ale preoţilor acestei credinţe. La scurt timp apăru de undeva de pe meleaguri mai calde fecioru-său, Efim, cu un geamantan cadrilat în spinare: îl răzbise dorul de locurile natale, de pâine din făină cernută de secară, de ciorbă de văcuţă cu os de măduvă şi dreasă cu făină, căreia numai cei de pe Volga îi ştiu dichisul. A tocat ce mai scăpase din averea babacului – nişte blănuri şi argintărie de masă; altminteri, picta, vâna. Apoi, totul s-a întors cu susu-n jos; cehii, mobilizarea... Neavând niciun chef să plece la război, Efim, dezertor, s-a mutat la mahala, în casa bătrânului Ilia Ilici Halzov, fost tejghetar într-una din prăvăliile lui Grecihin. Acolo se plictisea de moarte. Şi uite-aşa, de plictiseală, s-a dus la o adunare a slujbaşilor din comerţ. Acolo a cunoscut-o pe Hilda. S-au mai întâlnit ei de două ori în grădina publică şi iubirea i-a luat pe amândoi sub aripa-i scânteietoare. Hilda activa în ilegalitate. El nu ştia nimic şi se cam mira că fata are atâta treabă, că oricând o cauţi e dusă prin mahalalele muncitoreşti.

— Ce, ai rude pe-acolo?

— Da! zicea ea râzând. O droaie.

— Mă surprinde. După câte ştiu, eşti din Riga.

— Lasă, puişor, o să afli tu într-o zi.

Zveltă, de o graţie sobră, cu mişcări reţinute, amintea de un căluţ de rasă. El se mira să o vadă atât de închisă. Dar fata ascundea în adâncul fiinţei ei ardoarea tinereţii, aşa cum stă ascunsă scânteia în cremene. Efim iubea la ea

totul – şi căpşorul cu părul bălai tăiat scurt, şi profilul sever, şi obrazul cu pielea mată, şi silueta ca de figurină sculptată. Iar în Hilda mocnea amintirea liceului din Riga, a marelui teatru german, a romanelor pe care le citise. Efim era pictor, actor, poet, şi ea vroia să-l creadă la fel de talentat, pe cât era de spătos. Cum oare să nu-l iubească pe Efim?

Victoria era aproape. Într-o noapte de toamnă, plină de tainice zvonuri, s-au plimbat mână în mână până-n zori prin grădina publică. Dorind să-i spună ceva plăcut, Hilda se pomeni zicând:

— Ştii, sunt bolşevică... Activez într-o organizaţie ilegală...

El primi vestea destul de nepăsător. Se mulţumi să mormăie:

— De s-ar termina odată şi războiul ăsta... O să te duc în Crimeea, în Caucaz – sunt pe-acolo nişte colţişoare de vis...

...Hilda intră în odaie şi se uită peste umărul lui;

— Tii, te-ai pus pe scris, nu glumă... Nu cumva scrii vreun poem?

— Şi ce dacă? Oamenilor din popor le place să discute cu temei, pe îndelete.

— Spune şi tu, Efimcik, dacă nu-i grozav! Oraşul e-n mâinile noastre! Ai văzut ce expresie aveau azi oamenii, cum le ardeau ochii! Îşi înfipse mâinile în şolduri şi, scuturând din cap de i se învârtejeau şuviţele blonde, schiţă câţiva paşi de dans, apoi se prăbuşi în fotoliu şi închise ochii: Pic de oboseală...

— Ceva noutăţi?

— Pe front – i-am pus pe fugă... Zilele astea soseşte negreşit comitetul executiv... Până una-alta, trebuie să recrutez instructori şi agitatori... Efimcik, scumpule, sper că n-o să refuzi să te duci la ţară?

— Ce naiba să caut eu la ţară?

— Adică să cutreieri satele dintr-o plasă, două, să duci muncă de lămurire în legătură cu alegerile pentru sovietele comunale... Nu prea avem oameni acolo... contez pe tine.

— Ştii, nu că m-aş eschiva...

— N-ai grijă. Îţi dăm noi toate instrucţiunile necesare.

— Nu de asta, făcu Efim, întrerupându-se din scris. O să-ţi duc dorul... Ah, eu o să mor de dor, ca de un foc mistuitor...

— Fă cerere la comitetul de partid, cum că uite aşa-şi aşa, nu pot să plec nicăieri, fiindcă sunt amorezat! A, să nu uit: de mâine începe „Săptămâna muncii de partid” – adică, recrutarea de noi membri... Sper că tu...

Se opri şovăitoare.

— O, da, desigur! exclamă el. În adâncul inimii mele m-am simţit întotdeauna comunist, deşi nu prea cunosc programul partidului. Dar asta-i fleac. Te urmez, dragoste, şi-n rai, şi-n iad... Ia fii atentă niţel. Şi-i citi cu patos apelul scris de el.

Hilda făcu apelul de două parale: că e plin de vorbărie eseristă: „Ţărănimea oprimată”, „Poporul volnic” şi multe alte expresii necunoscute de ţărani; îi arătă ce anume aspecte trebuie accentuate, îi sugeră câteva lozinci, apoi se ghemui în fotoliul de piele şi adormi numaidecât, de parcă s-ar fi aruncat într-o groapă de puf negru.

Efim transcrise apelul pe curat, zvârli creionul din mână, se apropie tiptil de fotoliu şi-şi afundă buzele cărnoase, uşor răsfrânte, în părul bălai al fetei..

— O, cântecul meu însorit, îţi voi umple inima cu licoarea de foc a simţămintelor mele, până ce se va revărsa peste margini...

Pe caldarâmul îngheţat, pe coridor – un tropăit greu ca de copite. Cineva bătu cu pumnul în uşă – semn că venea cu o treabă grabnică.

— Hei! Acilea şade dom’şoara letoncă? Să vie la adunare!

— Mai încet, drăcia dracului!

O cuşmă şi o pereche de mustăţi apărură în crăpătura uşii.

— ’Mneaiei e dom’şoara letoncă? Să poftească la adunarea sindicală, care se ţine în casa un’ stau oamenii de voroave. D’un ceas o tot caut, păcatele mele.

Gardurile gemeau de ordonanţe: „Stare de asediu... de azi înainte... cu toată severitatea... beţie... furt... cei găsiţi

vinovaţi... în baza... până la pedeapsa cu moartea prin împuşcare”. Cel mai mult se zăbovea în faţa apelului: „Tovarăşi şi cetăţeni, judeţul nostru alcătuieşte o singură familie muncitoare. Avem aceleaşi interese. Visul nostru s-a împlinit! Cu toţii în comună!” Apelul, tipărit într-o sută de mii de exemplare, fusese difuzat, aşa cum lămuri ulterior explicaţia sosită de la centrul gubernial, „dintr-o greşeală regretabilă”.

Ordonanţele şi apelurile de felul acestuia îi zăpăciră cu totul pe localnici, care şi aşa nu erau ei prea tari de înger. Cumnatul nu-şi mai recunoştea cumnata, soacra pe noră, finul pe naş. Aruncându-şi priviri furişe şi bănuitoare, oamenii se grăbeau fiecare spre vizuina lui.

Singurul automobil din oraş număra zi şi noapte hârtoapele de pe drumuri: la comandament, la comitetul revoluţionar, la Ceka, la gară, la telegraf, la comitetul revoluţionar, la Ceka... În oborul de vite parcă era miting de căruţe. Ieşeau şirag din oraş căruţe încărcate cu lemn, tablă, vite tăiate, pâini îngheţate – ştiutele pâini soldăţeşti pe care nu le spărgeai nici cu toporul. Pocnet de bice, sudalme. Căluţii suduiţi şi răssuduiţi se opinteau din răsputeri în ham. Pe râul Govniuşka se repara podul aruncat în aer de albi.

Vechiul comitet executiv se întoarse în păr. Îşi făcu intrarea solemn, plutind parcă pe valurile fanfarei. Comitetul revoluţionar îi trecu numaidecât „puterea în toată plenitudinea ei”.

O dată pornită maşina începu să funcţioneze din plin.

Feluritele comisii – pentru rechiziţii, confiscări, sondaje, evidenţă, înregistrare, recensământ, cercetări şi percheziţii – luară la rând cartierele. Străzile erau năşite din nou; strada Dogarilor fu botezată strada Comuniştilor, strada Comercială – Armata Roşie, strada Birturilor – Puterea Sovietică, până şi Piaţa păduchioasă, un fel de maidan deocheat, unde dintotdeauna golănimea juca rişca şi se despăducheau la soare, până şi ea fu onorată cu un nou nume. Pentiuşkin, fost până mai ieri telegrafist, iar în prezent şeful serviciului administrativ, era neîntrecut în

asemenea trebi. Acest adolescent întârziat şi vagamente poet era mistuit de ambiţii creatoare: ba prezenta la Ceka un plan magnific, la scara întregii Rusii, de lichidare radicală, în numai trei zile, a albgardiştilor, ba propunea în şedinţa comitetului executiv să se organizeze o săptămână de percheziţii generale, în scopul confiscării de la populaţie a surplusurilor de alimente, manufactură, încălţăminte şi altele, ba supunea Consiliului Economiei Naţionale proiectul unei cărămidării-gigant, ba trimitea la centrul gubernial un denunţ împotriva comisarului local al sănătăţii publice, care, după cum se zvoneşte etc., ş.a.m.d. Chiar şi cele mai amărâte fundături, uitate până şi de localnici, Peticita şi Nisipoasa, deveniră Dariala şi Democratica. De la o vreme, Pentiuşkin nu dormea nopţile, lucrând febril la proiectul unui nou nomenclator, revoluţionar, cu care avea de gând să-i fericească în primul rând pe ostaşii roşii, pe muncitori şi pe funcţionarii de stat. Tremura de teamă ca nu cumva să-i fure careva ideile şi nici pe cei mai buni prieteni nu-i iniţia în planurile sale.

Firme purpurii anulau ferm fostele inscripţii de pe frontispiciile leproase ale magazinelor particulare:

MIC GROS NR. 1
DEPOZITUL APROVARM
RAIPISCICOLA

La principalele intersecţii se postară ca nişte stâlpi miliţienii. Pe şosea şi pe drumurile vicinale, stârnind în pulbere zăpada îngheţată, goneau de mama focului instructorii, activiştii, cekiştii, curierii, responsabilii cu recrutarea şi repartizarea mâinii de lucru, colectorii de alimente şi vajnicii reprezentanţi ai miliţiei judeţene. Comandantul acesteia, un anume Zîkov, raportă serviciului administrativ: „Respectând cu stricteţe aspectul moral al miliţienilor ce mi-au fost încredinţaţi şi pentru a le insufla calităţi educative, am desfiinţat printr-un ordin special obiceiul negativ de a înjura de mamă”. Drept care Pentiuşkin îl şi evidenţie.

La adăpostul nopţii fugeau din oraş, cu calabalâcul încărcat în căruţe, cei năpăstuiţi de revoluţie şi care, dintr-un motiv sau altul, nu apucaseră să se retragă cu cehii. Nădăjduiau că la ţară vor fi feriţi de furtuni şi năduf. După ce-şi făcu rost de nişte acte de învăţător, se aciuie într-un sat din fundul judeţului eserul Boris Pavlovici Kazanţev, locotenent în armata lui Kolceak, lăsat aici pentru activitate subversivă.

Orăşelul fiind situat pe zonă, era condus şi de autorităţi civile, şi de autorităţi militare. Cele civile erau reprezentate de comitetul executiv – un comitet aidoma tuturor comitetelor executive. Comandantul garnizoanei era Glubokovski, un ofiţer cu nişte mustăţi falnice, cu obrazul aprins şi o voce ca de buhai. Dansator de forţă, mulţumită pantalonilor lui bufanţi, zmeurii, îşi croia drum spre inimile frumuseţilor din partea locului. Nimeni nu ştia să străbată cu atâta şic oraşul, tronând marţial în trăsura cu doi cai a garnizoanei, şi cine altul, dacă nu Glubokovski născoci – să nu moară Pentiuşkin de invidie?! – dansul „Pentru puterea Sovietelor”, mărturisind totodată strict confidenţial unor prieteni intimi că se pregăteşte să lanseze un nou dans: „Gloria Armatei Roşii”.

De cum se crăpă de ziuă, ţăranii veniţi de prin sate se îmbulzeau pe coridorul comitetului executiv, holbându-se la ordonanţele de pe pereţi şi glăsuind în şoaptă ca la biserică. Opincile lăsau dâre noroioase pe duşumea. Ceva mai târzior apărea portarul Adia-Badea. Zornăindu-şi cheile, mi-i lua numaidecât în primire, ocărându-i printre icneli de tuse horcăită:

— Bine, mă, diavoli tăpălăgoşi, la ce nu venirăţi de la miezul nopţii? Ia, te uită ce mi-aţi făcut pe jos!

— Nu ne prăftălui, moşule, că noi n-am picat aici de florile mărului, am venit cu treburi de stat.

— Tu lasă vorba şi spală putina! mormăia bătrânul, scoţându-i afară cu mătura.

...În clipa când din turnul foişorului de foc se revărsa peste oraş sunetul a zece bătăi tremurate, localul comitetului executiv se umplu de rumoarea glasurilor, de

zbârnâitul strident al telefoanelor şi de ţăcănitul maşinilor de scris. Ţăranii urcau şi coborau de la un etaj al altul, rătăcind prin secţii şi prin birouri. Domnişoarele se stropşeau la ei ca nişte mâţe, iar secretarii le cântăreau din ochi pungile sărăcăcioase. Mărimile tronau impunător pe instrucţiuni, scheme şi proiecte în care viaţa schilodită urma să intre, aşa cum intră piciorul într-o cizmă nouă de lac.

În sala de festivităţi, chenăruită cu palmieri aduşi din tot oraşul, plenara lărgită a consiliului economiei asculta raportul lui Sapunkov cu privire la situaţia industriei judeţene.

Sapunkov, o mândreţe de flăcău, cu obrajii bucălaţi şi un mare pişicher, fusese până nu demult băiat de prăvălie la negustorul de grâne Dudkin. Dezgheţat şi respectuos, grijuliu nevoie-mare de banul jupânului, nu ca alţii, despre care spune o vorbă: „Vânzătorul lucră strâmb – zece copeici jupânului şi cincizeci îndesate la el în carâmb”, înainta răbdător pe potecile strâmte ale încrederii câştigate, nădăjduind să-şi moştenească stăpânul într-o bună zi. Încet-încet se mai ciopli, lepădă straiele cu care fusese deprins, adică podiovka şi nădragii de catifea, îmbrăcă sacou scurt, îşi puse cravată liliachie la gât şi învăţă să vorbească subţire. Dudkin împinse bani cui trebuia ca să-l scape de cătănie, îl primi în casă şi-l bătea gândul să-i dea de nevastă pe fii-sa mai mare, Axinia, rămasă pe capul lor, nemăritată. Şi pesemne că aşa s-ar fi întâmplat dacă n-ar fi izbucnit revoluţia, însă revoluţia îi smulse lui Dudkin din mână toate atuurile. Numai că cine-i isteţ o duce bine şi-n timpul revoluţiei. Într-o jumătate de an, fostul tejghetar trecu şi pe la socialiştii revoluţionari, şi pe la anarhişti, şi pe la maximalişti, şi taman în preajma lui Octombrie se înscrise la bolşevici. La Kliukvin, dacă erau cu totul vreo zece bolşevici, dar şi dintre aceştia jumătate se dovedeau şovăielnici, ori fără nivel, încât la întrebarea perfidă a unui adversar, bunăoară: „Dacă încheiem pace cu Germania, în cât timp izbucneşte acolo revoluţia?”, ei răspundeau fără să clipească: „Într-o săptămână”. Ajuns liber, Sapunkov se

ducea în fiecare seară la obor, locul marilor adunări, unde înjura de mama focului burghezia şi cozile ei de topor, având grijă să plece printre ultimii, câteodată abia în zori. Viaţa se aranja treptat. Se aranjă şi flăcăul. Acum nu mai purta cravată liliachie şi trupul îi era strâns într-un veston de croială cazonă. Pe Axinia o expedie la bucătărie şi se însură cu Variuşa, mezina lui Dudkin. Bătrânii, binefăcătorii lui de până mai ieri, trăiau ca vai de lume, răbdau de foame şi nu auzeau o vorbă bună de la el. Sapunkov ştia că socru-său a îngropat undeva în grădină o comoară şi doar asta îl împiedica să-i alunge de-a binelea pe bătrâni. La început, Sapunkov se plângea tovarăşilor săi: „Cu un vocabular ca al meu nu fac eu de intelectual”. Dar după un an înlătură din cale şi acest obstacol: citise, după cum spunea singur, vreo zece puduri de cărţi, proclamaţii, apeluri, şi acum era în stare să turuie pe nerăsuflate o conferinţă cât de lungă şi pe orice temă. Consumul excesiv de slovă tipărită îi slăbise vederea şi-i veştejise obrajii. Nici măcar un localnic n-ar fi recunoscut în bărbatul acesta îmbătrânit prematur şi care aducea cu un palton dat la întors pe flăcăul rumen şi cârlionţat ce se învârtea ca o sfârleză prin prăvălia negustorului de grâne, iar în clipele de răgaz stârnea în joacă toţi câinii din piaţă...

— S-au luat în evidenţă, raporta el plenarei, circa o sută de întreprinderi, dintre care numai ţesătoria produce lunar douăzeci de mii de arşini de postav şi stofă, şi cam tot atâta pânză de sac. Capacitatea morilor noastre poate atinge şaptezeci de mii de puduri de făină pe zi; perspectivele în ce priveşte schimbul de mărfuri...

În privinţa „perspectivelor” ştia să o mitocosească cel mai bine, dar când sala începu să-l bombardeze cu nişte întrebări grele ca nişte pietroaie, în probleme care se cereau rezolvate fără întârziere, ajunse să se bâlbâie, îşi suflă de câteva ori nasul şi până la urmă propuse să fie chemat preşedintele...

Kapustin, preşedintele comitetului executiv, intră înghiţind un dumicat pe care îl avea în gură, salută câţiva din mers şi, fără măcar să asculte întrebările până la capăt,

răspunse pe şleau, spunând lucrurilor pe nume. Totul fusese analizat mai înainte şi iată concluziile: materiile prime sunt pe sponci; cu aprovizionarea pe linie de stat e jale; bani – ioc, fiindcă după plecarea albilor nu s-au găsit în tezaur decât banderolele de la teancurile de bancnote; bruma de fonduri alocate de la centru au fost înghiţite de reparaţiile necesare diferitelor întreprinderi...

Plenara hotărî: „Să însufleţim masele, să punem cele mai bune elemente la conducerea întreprinderilor, să le ardem o contribuţie suplimentară burjuilor şi chiaburilor”.

Cabinetul lui Kapustin.

Faţa plină de ţăran, ca o pâine neagră vârtoasă, a preşedintelui, era aplecată asupra unor hârtii. Toate treburile importante sau mai puţin importante le făcea la fel de meticulos, cu o stăpânită îndârjire. Chibzuia lucrurile ca un bun gospodar, le întorcea pe toate feţele şi abia când se încredinţa că fiecare bucăţică e la locul ei, prindea totul în cuie: nu lăsa nimicuţa la jumătatea drumului. Odaia lui din casa comunei. unde locuiau aproape toate cadrele de conducere, stătea mai mult pustie. Kapustin lucra, mânca şi dormea la comitet. Avea o voce puternică, răsunătoare. Când ţinea o cuvântare, ori când beştelea pe careva, se auzea prin pereţi în toată clădirea... Dactilografele cotcodăceau ca nişte găini speriate, şoarecii de cancelarie chiţcăiau. Fiecare cuvânt al preşedintelui era aidoma unui piron înfipt dintr-o singură lovitură de ciocan.

— Iar te-ai apucat de pileală, jigodie neţesălată... Mă, tu îţi dai seama ce vremuri trăim?

Brutarul Alexei Savelici Vaniakin, membru în prezidiu, stătea lângă uşă, cumpănindu-se de pe un picior pe celălalt, cu pumnii stacojii atârnând până la. genunchi şi capul înspicat de cărunţeală plecat a căinţă. Deprinsese de tânăr năravul suptului, dar, în afară de nevastă-sa, asta nu supăra pe nimeni: toată mahalaua bea. Numai că iată, altă făină se măcina acum la moară. Revoluţia cerea mahalalelor oameni cu mintea limpede şi braţul ferm. După atâţia ani de sucă, brutarului îi tremura capul. Ochii lui

tulburi şi lăcrimoşi clipeau a vinovăţie recunoscută:

— Iartă-mă, Ivan Pavlîci, ispita...

— Când o să isprăveşti tu, mă, cu situaţia asta de beţivan...

— Acu, ce mai, gata.

— Bagă de seamă!

— Gata, pe crucea mea, Vaniuşka!

— De câte ori te-ai jurat până azi?

— Gata, s-a zis... Dacă mai pun un strop în gură să mă scuipi între ochi.

— Fie, treacă de la mine. Uite colea decretul cu impozitul excepţional. E scris cam cu zgârcenie şi masele înapoiate n-o să priceapă nimica. Aşa că apucă-te şi subţiază-l, explică băbeşte ce şi cum, pe-nţelesul tuturor, cum devine cu impozitul ăsta...

— Păi... Ştii că eu nu prea...

— Adică, nu prea ştii carte? Lasă, nu-i nicio nenorocire. Am dovedit noi burghezia, o să dovedim şi ştiinţa de carte. Totul e să-i pătrunzi tâlcul, să rumegi decretul bine în minte. Spune-i secretarului să pună pe hârtie ce-i dictezi tu, apoi vii la mine şi-o descurcăm împreună.

Ros de căinţă, Alexei Savelici ieşi din încăpere, luând covorul în picioare...

Ajuns la el în birou, se canoni cu vraful de hârtii ce-l aştepta pe masă, până îi apucă disperarea: desluşea numai slova de tipar, cu scrisul de mână o scotea anevoie la capăt. Se mai luă în colţi cu câte o ceată de soldaţi zdrenţăroşi, care dădeau buzna la comitet, pretinzând gratificaţii pentru cucerirea oraşului Ufa: apoi îl sună, minunându-se ca de fiece dată de drăcovenia căreia îi zicea telefon, pe un bun prieten, Nikifor Sîciugov, care lucra la Ceka. Convorbirea decurse cam aşa:

— Nikişka?

— Chiar el, Alexei Savelici. Noroc! Cum o duci?

— Merge. Matale?

— Merge şi la mine. Ceva noutăţi?

— Mai nimica... Da’ la voi?

— Şi la noi tot aşa. Azi-noapte am curăţat un ofiţer alb

de-al lui Kolceak.

— Bună treabă... Ştii, iar s-a luat şefu’ de mine.

— Din pricina băuturii?

— Din pricina ei, naiba s-o ia.

— Mă, tu meriţi o bătaie.

— Că bine zici.

— Ştii ce, treci diseară să mai stăm de vorbă.

— Cu dragă inimă.

— Şi mai adă nişte mei, barem vreo cinci pumni, că de ieri n-am mai dat nimic la porumbei.

— S-a făcut.

— Tu m-auzi bine?

— Aşa şi aşa, parcă aş avea, un gândac în ureche.

— Dacă e ceva, sună-mă.

— Negreşit... Sună-mă şi tu pe mine.

— Lasă, n-ai grijă.

— Cu bine, Nikişka.

— Cu bine, Lexei Savelici.

Înseninat la faţă, Vaniakin puse uşurel receptorul în furcă, dar cum dădu cu ochii de fercheşul său secretar, se înfurie nevoie-mare şi, urlând din adâncul rărunchilor, tălmăci decretul băbeşte şi pe înţelesul tuturor, adăugind şi de la el ceva, adică un alt decret – despre evacuarea burjuilor din căsoaiele lor boiereşti, despre laptele de vacă şi de capră, care se ordona „să fie împărţit, cât este şi cu dreptate, prin comitetele sărăcimii din cartiere, tuturor copiilor din oraşul sovietic Kliukvin”.

Degeaba însă, cum venea duminica, se îmbăta iar şi gonea prin oraş în trăsura cu doi cai a comitetului, cu cântece şi lăutari. Oamenii ieşiţi la plimbare pe strada mare se lipeau speriaţi de garduri şi scrâşneau:

— Comisarii, fir-ar să fie...

De prin sate veneau delegaţi ai ţăranilor, reprezentanţi ai comitetelor sărăcimii, preşedinţi ai sovietelor comunale. Kapustin se închidea cu ei în cabinetul său, îi ospăta cu ceai îndulcit cu zaharină, îi întreba amănunţit cum trăiesc oamenii şi tot ce se petrecea la ţară, iar la despărţire, strângând mâna bătucită şi ţeapănă a câte unui delegat

„de-al nostru”, îl dăscălea cam aşa:

— Voi strângeţi-i bine în chingi pe chiaburi! Că fără chiaburime, nici burjuiul de la oraş n-are cum sălta capul... Şi băgaţi de seamă cum vă purtaţi: nu chefuri, nu furtişaguri, nimic! Ţineţi minte: revoluţia noastră e revoluţia norodului... Ochii în patru şi urechea treză!

Nu era zi să nu intre comitetul în conflict cu cineva.

O dată îi picni o întârziere, şi trei zile la rând garnizoana nu primi raţia pentru hrana caldă. În fruntea unei companii de pază, Glubokovski luă la rând depozitele comisariatului judeţean cu aprovizionarea, sparse lacătele, umflă toată carnea, slănina, crupele şi le duse la comandament. Losev, comisarul cu aprovizionarea, glonţ la comitet, gata să-l apuce toate pandaliile.

De bine de rău, Kapustin izbuti să-l potolească, apoi ticluiră împreună o reclamaţie, pe care o trimiseră la gubernie. Dar abia apucă să-i şteargă lacrimile comisarului cu aprovizionarea, că un membru de partid care lucra la telegraf îi aduse copia unei depeşe militare expediate cu câteva minute mai înainte:

> „Către şeful serviciului de aprovizionare a armatei.
>
> Măsurile de aprovizionare cu alimente ale autorităţilor militare se lovesc de împotrivirea îndărătnică a ambuscaţilor, porniţi cu toţii, fără excepţie, contra reprezentanţilor armatei. Cer dezlegare de a recurge în caz de forţă majoră la arme. Rugăm aprobaţi confiscarea de băuturi alcoolice pentru nevoile armatei.
>
> Comandantul garnizoanei
> *Glubokovski.”*

Kapustin vârî depeşa în buzunar şi ceru să fie chemat urgent Martînov, preşedintele Cekăi.

La ţesătorie zăceau cinci sute de mii de arşini de stofă şi postav. Prin numeroase adrese trimise consiliului economic gubernial şi direcţiei centrale a industriei textile, comitetul ceruse introducerea în reţeaua comercială măcar a unei părţi din aceste bunuri, care începuseră să mucegăiască.

Forurile centrale nu dădeau însă niciun răspuns. Atunci, Sapunkov hotărî să se elibereze muncitorilor câte cinci arşini de stofă sau postav în contul salariului. Imediat sosi de la gubernie o telegramă fulger: *„Luaţi măsuri restituirea postavului, vinovaţii să fie deferiţi tribunalului revoluţionar pentru risipirea criminală a avutului obştesc”.* Muncitorii trimiseră o delegaţie: nu mai avem postavul, l-am dus la ţară şi l-am schimbat pe alimente. Sapunkov, înnebunit de frică, apăru într-un suflet la comitet şi Kapustin trebui să-l liniştească şi pe el.

La o şedinţă de lucru, inginerul Kiparisov, care conducea lucrările de reparare a podului, îl făcu pe comisarul cu aprovizionarea „general”. Iar Losev îl făcu pe inginer „porc ordinar”. Inginerul i-o plăti pe loc şi-i trânti câteva în rusească cea mai neaoşă. Furios, foarte tânărul comisar rupse repartiţiile de alimente pentru muncitori şi-l îmbrânci pe inginer pe uşă afară, strigându-i, cică, din urmă: „Bădărane”! Inginerul trimise o scrisoare la ziar, o reclamaţie la Ceka, se plânse autorităţilor militare, cărora le era subordonat, şi, spre sfârşitul aceleiaşi zile, apăru la comitetul executiv, galben de indignare.

— Gândiţi-vă numai câtă neobrăzare... Eu, care încă din anii studenţiei am pus la inimă interesele poporului... Am fost jignit în tot ce am mai bun şi mai sfânt în mine...

Kapustin îi făgădui să-i facă rost de alte repartiţii şi telefonă pe loc, de faţă cu inginerul, lui Losev.

— Ce-ai sărit, mă, aşa, la tovarăşul Kiparisov? Se poate?...

— Ăsta nu-i tovarăş, e o bestie reacţionară! răcni Losev. De mult trebuia să-l punem la zid... Mizerabilul...

Kapustin lăsă receptorul în furcă.

— Ai văzut? Losev îşi cere scuze, îi pare rău de cele întâmplate... Munceşte mult, zău, e nervos, dar între noi fie vorba, e un mucos, nici nu merită să te uiţi la gura lui. Dumneata du-te liniştit şi vezi-ţi de treabă. Cât despre alimente, fii pe pace, mâine dimineaţă le aveţi pe şantier.

În afară de conflictele de acest gen, pe Kapustin îl sâcâiau neînţelegerile mărunte cu unităţile militare în

trecere, cu şefii de la căile ferate, ori cele legate de cordonul militar, de rechiziţii, de arestări şi altele.

Lipsa de oameni, munca de agitaţie insuficientă, precum şi o slabă legătură cu terenul erau cât pe ce să dea peste cap congresul judeţean al sovietelor şi comitetelor sărăcimii. Veniră la congres şi sărăntoci, dar şi chiaburime de toate soiurile – de la chiaburaşi mai mărunţei până la bogătani în lege, capitaliştii satelor. Şi veniră cu un program-bombă: „Jos cu contribuţia, jos cu predarea obligatorie a surplusurilor, vrem sare, vrem cuie!” Congresul fusese conceput ca o pârghie cu un rol hotărâtor în succesul campaniei de aprovizionare, a tot felul de colectări şi mobilizări. Comitetul de partid trimise doi agitatori în mijlocul delegaţilor la congres. Delegaţii fuseseră cazaţi la cazarmă: sobe de fier, fumăraie înecăcioasă, obiele întinse la uscat...

— Noroc, tovarăşi! salutară într-un glas trimişii comitetului.

Tăcere mormântală.

— Cum o duceţi?

Cineva răspunse în silă:

— Trai, nenică! Ne hrănim cu decrete... De două zile ne chiorăie maţele de foame... Nişte apă fiartă, să zici că-i ceai, ce mare lucru ar fi... da’ nici de aia n-avem... Nu le-a dat prin cap deştepţilor nici atât... Halal cârmuire, halal gospodari!

— Dragi tovarăşi...

— Auzi, nici măcar apă fiartă nu-i... Să-ţi opăreşti şi tu gâtlejul acolo... Iar ca să te duci la ceainărie nu-i chip, fiindcă ’mnealor le-au închis pe toate...

— Dragi tovarăşi...

— Tovarăşi! Noi cu bătături în palme, iar voi cu ele pe limbă...

Aerul împâclit de mahorcă, discuţii – pâcloase şi ele, şi tot aşa până în ziua deschiderii congresului. Discuţiile ca discuţiile, dar ele nu ţinură locul ceaiului cu care ţăranii şi-ar fi încălzit măruntaiele. Şi uite-aşa dârdâiră în cazarma friguroasă cele vreo sută de „persoane agricole”, înghiţind

o dată cu fumul şi ciorba cazonă, care nici ea nu era mai de doamne-ajută. Caii delegaţilor n-au fost nici ei mai bine trataţi: pentru vreo zece se mai găsi loc sub un şopron, dar ceilalţi stăteau în bătaia vântului, mestecând melancolic din fânul muced al comisariatului militar. Nimănui nu-i dăduse prin cap să organizeze nimic şi Kapustin era plecat. Pierzându-şi capul, Sapunkov dădu fuga la telegraf.

„Cifrată fulger Comitetului de partid gubernial, copie Comitetului executiv gubernial. Judeţul Kliukvin foarte bogat, dar condiţii încercuire chiaburească dificultăţi mari activitate. Pe alocuri încasarea impozitului compromisă sau merge slab. Din douăzeci şi cinci milioane impuneri s-au strâns abia trei. Mâine deschiderea congresului judeţean. Stare de spirit nemulţumitoare, pericol eşec. Trimiteţi urgent tovarăş muncă răspundere pentru ţinerea congresului.”

Răspuns:

„Comitetului judeţean şi prezidiului Comitetului executiv revine întreaga răspundere ţinerii congresului. În caz eşec impozit unic excepţional şi campanie aprovizionare alimente, veţi fi destituit şi judecat. Săptămâna viitoare trimitem Pavel Grebenşcikov care va lucra permanent Kliukvin.”

La deschiderea congresului, Sapunkov ţinu o lungă cuvântare, cu multă vorbărie goală despre situaţia politică externă. În vremea asta jumătate din delegaţi se înghesuiau pe culoare.. Fracţiunea chiaburilor se retrase la toaletă.

— Ăsta ne chiorăşte pe faţă, l-aţi auzit? Ha, ha! Parcă noi am fi saci fără fund.

— Cum văd pe unul mai slab de înger – pe el! Nu te lăsa, mă, creştinule! Ţine-te tare!

— Carevasăzică, li s-a înfundat!…

Taman când să se încheie congresul, sosi Kapustin de la Moscova şi salvă situaţia. Vorbea răspicat, de parcă scăpăra cuvintele din amnar: se pricepea să vorbească simplu şi convingător despre cele mai încâlcite probleme.

Povesti în cuvinte obişnuite, dar cutremurătoare, despre oraşele înfometate şi ţinuturile pustiite de război, despre frontul roşu, şi explică sarcinile ce stau în faţa puterii sovietice. În sală se lăsă o tăcere deplină, tulburată doar de răsuflări hârâite, şuierătoare.

Sabotajul fu dejucat – pe unii izbutiră să-i convingă, altora le puseră sula în coaste, şi până la urmă rezoluţia fu votată în unanimitate. În noul comitet executiv fură aleşi cincisprezece comunişti şi trei simpatizanţi.

Opt fără un sfert. Trează de vreun sfert de ceas, Hilda zăbovea în aşternut, cu ochii larg deschişi, depănând amintiri şi cugetând la cele ce se petreceau în jurul ei. O frământau unele îndoieli privind metodele de predare la cursurile politice. Se întreba ce rost are să burduşeşti mintea activiştilor de rând ai partidului cu teorii abstracte, când ei nu se pricep nici măcar să ţină o adunare şi sunt incapabili să explice ca lumea, bunăoară, de ce s-a instituit monopolul cerealelor.

Când arătătorul trecu de opt, Hilda sări din patul cald şi, lipăind desculţă pe duşumeaua vopsită, alergă la spălător. Prin geamul prins într-o ramă de fier răzbătea privirea ascuţită a soarelui de ianuarie. Bălăcindu-se în lighean ca o răţuşcă, Hilda îi trimise lui Efim un zâmbet proaspăt şi jucăuş, aşa cum se vede apa în copcă.

— Gata cu somnul, scularea!

— Nu vreau, bombăni Efim.

— Ce-ţi veni?

— Iar te-apuci de conspecte?

— Păi dacă diseară ţin curs.

— Când o să se isprăvească?

— Ce?

— Conferinţele, referatele astea.

— Prostule... Doamne, iartă-mă, de ce-i fi tu oare atât de... sărac cu duhul?

— Tot mereu conferinţe, şedinţe... Dacă stai şi te gândeşti, tu îţi sacrifici timpul unor străini, iar mie...

— Cum, adică, străini?

— Nu asta contează... Vii acasă frântă, pici de oboseală şi adormi într-o clipă. Iar mie mi-arunci, ca unui milog, nişte frânturi, acolo, câteva minute... Cetatea iubirii sare în aer în inima mea şi recea-i cenuşă mi-acoperă fruntea...

— Ia nu te mai prosti, ştii! Dacă i-ai vedea pe muncitorii din cercul pe care-l conduc eu acolo, la periferie! Sunt oameni literalmente însetaţi de cunoştinţe. Tot ce le spun sunt lucruri noi pentru ei. Munca mea cu ei e o adevărată desfătare pentru mine. Dacă ai fi în stare să înţelegi toate astea, nu m-ai mai sâcâi atâta.

Cu o mişcare fulgerătoare, smulse plapuma de pe Efim şi-l stropi cu apă rece ca gheaţa.

— Scularea!

Tânărul mârâi furios şi îşi trase plapuma peste cap.

Hilda se îmbrăcă la iuţeală, aprinse primusul şi se apucă de treabă. Rândurile tipărite îi jucau însă dinaintea ochilor, piereau aşa cum pier stropii de ploaie în nisip. Gândurile i se înturnau mereu spre Efim... Primele lor zile şi nopţi, primele înfiorări de voluptate... Zile şi nopţi pătrunse de visări senine ca înrourările toamnei... Efim fusese atent şi duios cu ea, un carusel de foc şi încântări ameţitoare. Iar inima ei trâmbiţa voios ca şi trâmbiţele cocoşilor în zori... De atâta fericire avea pasul sprinten, uşor, parcă zbura. Numai că pomii îşi scutură toamna podoaba frunzişului... La scurtă vreme se scuturară şi zilele lor frumoase ca nişte poze colorate... Plânsul iubirii slăbeşte vederea şi ochii nu mai desluşesc culorile... nu mai văd florile... Efim deveni grosolan, irascibil... De ce oare? Sau poate că aşa se întâmplă cu toţi şi e adevărat ce scrie în romanele alea idioate? Efimcik... era atât de bun înainte... Ar fi vrut să alerge la pieptul lui, să-l zgâlţâie, să-l acopere cu sărutări... Se împurpura la faţă şi cu o mişcare hotărâtă deschise cartea. Ochii ei înnegurаţi devorau şirurile de slove, aşa cum ronţăie ovăzul un cal tânăr.

...Fredonând: „În tragedii eroii mor, în comedii ei se însoară”, Efim se plimba agale prin târg. Totul din jur îl încânta: gerul care pişcă uşurel, zăpada, strălucirea sărbătorească a zilei. Nămeţii grămădiţi de vânt scânteiau

în soare. Porumbeii gungureau sătui pe sub streşini. „Straşnică vreme de pescuit. Păcat că n-am momeală. Aş cumpăra eu – dar cu ce? Să mă reped până-n mahala, la Timoşka Ananiev. Ăsta-i pescar pătimaş, nu se poate să nu aibă.”

În turnul foişorului de foc, bătrânul soldat Onufri bătea voios vestirea ceasurilor.

Vitrina mare şi murdară a băcăniei era acoperită de anunţuri, aşa cum sunt pomii în septembrie de frunze ruginii, cărunte. În faţa prăvăliei – o coadă care se lungea până după colţ, pe ulicioară. Muierile slobozeau ocări:

— Ce de anunţuri a lipit dobitocul ăsta! Parcă ar fi nu-ş ce aici la el...

— Mda, anunţuri cu duiumul, iar marfă – ioc. Nu ştiţi, anunţul ăla vechi cu scrumbiile mai e valabil?

— Habar n-am. Te pomeneşti că degerăm de pomană...

Responsabilul băcăniei, fostul geamgiu Kaşin, nu scotea vechile anunţuri şi lipea mereu altele noi, şi asta zăpăcea femeile. Puştii mai isteţi îţi spuneau în schimb fără greş care anunţ e de o săptămână şi care de două.

— Cască bine ochii, neamule. La care a pălit cerneala înseamnă că-i vechi... Aşa că degeaba staţi aici şi vă tot trageţi mucii...

Efim citi anunţurile scălâmbe şi agramate ce acopereau geamul, apoi urmări amuzat un băieţel care se hârjonea cu un câine bălţat, rasa maidan: câinele venea glonţ, îl trântea pe băieţel într-un nămete, îi întindea zdrenţele cu gura în toate părţile, se învârtea ca turbat deasupra lui, după care se depărta brusc şi-şi vâra botul în zăpadă, forăind şi râzând câineşte, contemplându-şi victoria de la distanţă.

La comitetul executiv se strânsese o groază de lume.

Monsieur Leon, profesor de dansuri plastice, şi Lidocika Şerstneva, nepoată de fabricant, erau amândoi la muncă obştească obligatorie. Franţuzul purta o manta încinsă cu un căpeţel de funie şi nişte sfârloage în locul ghetelor de lac. Doar mustaţa bogată şi spilcuită, destul de arătoasă şi în aceste împrejurări, amintea de fosta eleganţă a profesorului de dans. El spărgea de zor cu lomul gheaţa de

pe trotuar, în vreme ce Lidocika, ţinând târnul cu braţele, asta unde îi degeraseră mâinile, mătura bucăţile de gheaţă de pe trotuar pe caldarâm. Se împiedica mereu în poalele paltonului prea lung, care se vedea bine că nu-i al ei.

În jur stăteau roată nişte ţărani, care semănau între ei ca şi cioatele din pădure. Cu fiece clipă li se alăturau alţii, în cojoace lungi şi cu bice în mână: cărăuşi.

— Ian te uită, Vanka.

— Ce panoramă-i acilea?

— Ehei...

— Trag, mă, nu glumă.

— Ăştia-s burjui, mă?

— Burjui, moşule.

— Hm. O fi de râs, hai?

— Mai degrabă de plâns.

— Mare minune!

— Minune curată, ca-n hambarul lu’ tata: de şapte ani grăunţe nici urmă şi porcii tot scurmă.

— Ăştia pe nimeni nu iartă.

— Toţi într-o oală!

— Albă şi frumoasă mai e, frăţioare!

— Lebădă, nu alta. E fata lui Şerstnev.

— Zău?

— Pe crucea mea.

— Ia te uită, Ermolai, ce face fata!

Căruţaşii se distrau grozav. Îşi împreunau cu zgomot palmele ascunse în nişte mănuşoaie cât plăcinta de tizic din mijlocul drumului, îşi dădeau coate, se înghionteau – felul lor de a se mai încălzi.

Câţiva o porniră în fugă să-şi ajungă căruţele din urmă. Un abur des le ieşea din gură. Râsete, măscări...

— Măi, puicuţă, măi, apucă tu târnul de celălalt capăt. Să vezi, o să meargă mai bine treaba.

— Ai degerrrrat, frrrumuşico?

— Uşurel, conaşule, că ţi se rupe praporu...

— Ho-ho-ho-ho!

De după colţul străzii apăru un şir de căruţe cu butoaie. Cu cea din cap venea Ilia Feodorovici Liulin, fost negustor

de vite, bărbat cu o barbă de patriarh. Avusese cele mai mari cirezi din judeţ – cumpăra vitele cu hurta. Îşi trăsese căciula peste ochi, să nu vadă şi să nu audă. În urma lui călca apăsat chiorul de Dudarev, subcomisarul de poliţie, spaima cârciumarilor şi beţivanilor din Kliukvin. Când te sfredelea cu ochiul lui cel tulbure, parcă îţi înfigea un cui ruginit în carne.

Pe butoiul următor, legănându-şi în răstimpuri biciuşca din coajă de tei, trona cu un zâmbet blajin şi smerit nevoie-mare protodiaconul Divnogorski, care încă înainte de revoluţie fusese afurisit de biserică din pricina ideilor sale tolstoiene şi alungat din capitala guberniei cu poruncă de-a trăi la Kliukvin.

Mârţoagele prăpădite şi năuce abia se mişcau între hulube. Câinii şi ţâncii mahalalelor însoţeau convoiul cu lătrături, huiduieli, şuierături. Puştimea căpiase de atâta zel:

— Nene, nu muia dumicatu-n poloboc, ştii, că te spun comisarului!

— Ei, unchiule, ia scuipă iepii sub coadă, să văd – nimereşti?

Ţăranii alungau cu biciul câinii şi copiii. Pe chipurile lor întunecate, arse de vânt, ochii licăreau a veselie potolită.

— Comedie mare, mă...

— Se cheamă că nu numai pe-alde noi ne belesc bolşevicii!

— Ăl cu cuşma brumărie nu-i cumva ginerele lui Povaliaev?

— Aşa pare.

— Ce prăvălie avea, ce căsoaie învelită cu tablă! Să tot trăieşti!

— Că bine zici.

— Auzi, auzi... poloboace cu scârnăvie... Ce le-a trăsnit prin cap împieliţaţilor! Ho-ho-ho...

— Acuma le-o fi crăpând obrazul de ruşine.

— Ruşinos e să bagi mâna-n buzunarul altuia.

— O-ho-ho-ho...

— Ce mai, nu iartă pe nimenea.

— Nici pe ăi mai cu moţ.

— Daţi dracului.

— Mă Savoska, cum crezi, nu-i timpul s-adăpăm caii?

Efim o ţinea minte pe Lidocika încă din liceu. O curtase un pic, iar la cercul de artişti amatori, ei doi jucau întotdeauna rolurile principale. Deşi nu se văzuseră de vreo cinci ani, o recunoscu numaidecât. Se apropie şovăielnic şi îşi săltă căciula în chip de salut. Ea nu ştia ce să facă cu târnul, îşi potrivi stângaci o şuviţă castanie scăpată de sub broboadă. Buzele-i livide tremurau.

— Efim... Efim... Tovarăşe... Nici nu ştiu cum să-ţi spun.

— Nu contează, răspunse el, schiţând un palid surâs. Bună ziua.

— Efim Savvateici, dragul meu... E oribil... Şi zău, n-am făcut nimic... Accept orice, o să muncesc, o să-mi iau o slujbă... Te implor, fie-ţi milă de mine...

— Cu dragă inimă aş face eu ceva, dar... Înţelegi?

Oamenii se strânseră în jurul lor, trăgând cu urechea fără pic de fereală. Efim zâmbea stingher, răsucindu-şi căciula, în mâini.

— Cu dragă inimă...

— Te implor. Ai atâţia prieteni... Mi se pare că şi dumneata ai devenit comunist...

— Da, da...

— N-ai putea...

— O să încerc... Pe cuvânt de onoare... Până atunci, la revedere.

— La revedere! zâmbi Lidocika a rugă, descumpănită, şi-i strigă din urmă: Pune-ţi căciula, Efim Savvateici, să nu răceşti.

După ce lipsise un ceas încheiat, gardianul ce-i avea pe amândoi în seamă apăru, în sfârşit, şi, clipind şugubăţ către cărăuşi, răcni:

— Drepţi! Alinie-rea! Bă, împuţiţilor, ascultă comanda la mine! Aveţi repaus zece minute juma’

Monsieur Leon şi Lidocika se aşezară osteniţi pe un stâlp de afişaj răsturnat pe trotuar.

Efim mai schiţă încă o plecăciune de salut, apoi îşi ridică

gulerul şi străbătu piaţa, trecând prin dreptul unui arc de triumf, ridicat acolo cu prilejul unei festivităţi şi care aducea mai degrabă a spânzurătoare... „Trebuie s-o scap neapărat... De ce? Uite-aşa... La cine să intervin?... Să vorbesc cu Hilda? Nu, nu-i bine. Oricât, e femeie, naiba ştie ce-ar putea să-şi închipuie... Să trec mai bine pe la Grebenşcikov, cum e nou pe aici, poate că...”

...Pe întreg etajul – numai comitetul judeţean.

Pavel Grebenşcikov era un tânăr cât o namilă, cu o claie de păr în cap.

Biroul lui mititel, îmbâcsit de fum de tutun, se vedea că-i slujeşte şi de locuinţă. Mirosea de trăsnea a câine, a mânz neînţărcat şi a murături. Masa şi spătarele de catifea ale scaunelor erau smângălite lăbărţat, cu socoteli şi cifre: Pavel avea o adevărată slăbiciune pentru matematică. Nespălat şi buhăit la faţă, şedea pe pat, numai în cămaşă şi izmene, şi scria de zor pe nişte scoarţe de cărţi tot felul de instrucţiuni pentru campania de realegere a comitetelor sărăcimii din cartiere...

Îl luă repede pe Efim, de cum îl văzu intrând pe uşă:

— Greciuşkin...

— Grecihin, îl corectă Efim.

— ...te pricepi la gazetărie?

— Nu. Cu toate că... Dar cred că vi s-a vorbit de mine...

— Adică?

— Sunt artist plastic şi scriu versuri.

— Perfect! Să viersuim împreună.

— De fapt, eu...

— Las’ că-mi spui tu pe urmă. Mergem la tipografie şi pe drum aranjăm şi cu slujba ta.

— Care slujbă?

— Pui pe picioare un teatru popular şi-mi dai şi mie o mână de ajutor... la ziar. Eu sunt clei într-ale gazetăriei, tu te pricepi mai mult de-o grămadă, aşa că treaba o să meargă strună.

Toate fiind puse la cale, răcni:

— Mihe-ee-ici!

Miheici, care curăţa zăpada la poartă, veni fuga-fuguţa.

Era îmbujorat la faţă şi aproape cărunt.

— ’Zent.

— Sună la comitetul executiv după o sanie şi apoi la Pentiuşkin – să-mi trimită nişte hârtie şi creioane, că uite pe ce scriu! încheie el, zvârlind cât colo coperţile pe care le avea dinainte.

— ’Nţeles, executarea! făcu voios Miheici, şi o porni glonţ să dea piept cu telefonul.

În afară de măturatul curţii şi de curăţenia prin birouri, Miheici răspundea de biblioteca partidului, lipea ziare prin tot oraşul, alerga de colo-colo cu diferite trebi şi era un iscusit agitator în rândurile maselor: pe scurt, moşul se pricepea la toate, păcat numai că neştiinţa de carte îi îngusta orizontul şi-i punea piedici la tot pasul... Iar Pavel, preşedintele comitetului judeţean de partid, frământa viaţa ca pe aluatul cel bun, şi-o frământa cu atâta înverşunare, încât te aşteptai să o auzi trosnind în mâinile-i aprige. Ceilalţi membri ai comitetului judeţean se arătau rar pe aici şi veşnic erau grăbiţi: veneau să voteze o hotărâre, să semneze un proces verbal, iar uneori să se consulte. Sapunkov, care se considera decanul de vârstă al comitetului şi unul dintre fondatorii organizaţiei, nu prea-l avea la inimă pe tânărul preşedinte şi adesea provoca discuţii în contradictoriu, numai şi numai ca să-şi etaleze cunoştinţele: se lansa în hăţişul citatelor, ori pescuia din memorie vreun fapt istoric asemănător, făcând legătura cu problema în discuţie. Comitetul judeţean nu avea nici fonduri, nici alimente, nici creioane, nici mobilier, afară doar de o masă şi de vreo zece scaune betege. Adevărat, mai exista într-un colţ un urs împăiat. „E băiat bun, cu el e mai plăcut aici!” spunea Miheici. Dar pe Venus din Milo o expulzase în magazia de lemne. O funcţionară pricepută la lucrările de secretariat, Marusia Vekman, după ce trase o vreme mâţa de coadă la comitetul de partid, fără raţie de alimente, se transferă urgent la secţia financiară, şi acum Pavel era nevoit să se ocupe şi de scriptologie. Numai Miheici îi rămase ajutor devotat şi credincios şi ei doi împărţeau frăţeşte toate treburile comitetului judeţean de partid.

Pavel sări în pantaloni, în manta, pe coridor şi, în sfârşit, în sania comitetului executiv.

Calul bine hrănit cresta caldarâmul cu potcoavele-i strălucitoare. Vântul îngheţat le ardea obrajii. Grebenşcikov nu-şi încheiase nici mantaua şi nici gulerul bluzei de postav.

Ieri s-a pus problema să te trimitem la campania de strângere a alimentelor. A căzut: în afară de Hilda, nimeni nu poate spune că te cunoaşte bine. Iar ca să scoţi grâne de la ţăran e o treabă de cea mai mare răspundere. Mai întâi arată ce ştii aici, la oraş, la munca de jos, că slujba nu fuge...

— Nici n-alerg după slujbă... Înţeleg foarte bine...

— Las' că ştiu eu ce hram poartă un intelectulică... Face treabă bună, nu zic, dar vrea să fie la vedere – asta-i boala lui. La o muncă de aia unde tragi ca boul în brazdă, nu-l prinzi nici mort. Uite şi tu, bunăoară – că dacă nu mă înşel, tot din ăştia eşti – cred că eşti stup de mofturi şi de trăsnăi... Taică-tău a fost mare negustor, nu?

— Mă judecaţi greşit... Am activat şase luni în ilegalitate...

Pe când străbăteau în fugă curtea tipografiei, Grebenşcikov îşi reluă vorba:

— Zilele trecute mă trezesc cu Losev. „Am onoare să mă prezint, zice. Sunt trimis de la centru pentru munca de comisar cu aprovizionarea. Poftim referinţele." Şi pac – îmi trânteşte pe masă un vraf de hârtii. Pe puţin cincizeci. Mi-a sărit muştarul şi i-am spus-o de la obraz: „Ce, mă, neam de câine, venişi la peţit de-ţi lauzi marfa? Trebuie să organizăm raioanele, colectarea cerealelor. Hambarele-s putrede. Aici să arăţi tu ce-ţi poate pielea!" Fir-ar să fie! Nu, tot eu am dreptate. Mai întâi ar trebui să vă băgăm dracului în nişte cazane, să daţi jos toată osânza de pe voi, să vă tăbăcim niţeluş pielea aia delicată şi abia apoi să ne mai gândim dacă e cazul să vă încredinţăm vreo treabă...

Elizar Lukici Kurocikin, meşterul paginator, îi conduse în secţia de maşini. Încăperea era încălzită de un singur godin, în jurul căruia zeţarii se înghesuiau toată ziulica: coceau cartofi şi înjurau regimul, tuşind din pricina fumului

înecăcios. Tipografii, ispitiţi de raţia suplimentară făgăduită de Losev, lucrau cu paltoanele pe ei. O hodoroagă de maşină zdrăngănea ca o căruţă pe caldarâm şi scuipa spasmodic colile tipărite, cât cearşaful. Grebenşcikov smulse din gura maşinii o coală, se uită la ea şi izbucni în hohote de râs. Efim, încă jignit de tonul tranşant şi brutalitatea cu care-i vorbise mai înainte, aruncă o privire peste umărul preşedintelui comitetului judeţean. Pe coala încă jilavă scria cu litere de o şchioapă:

CHEMARE
către populaţia muncitoare a judeţului
Kliukvin

Eu, soldat al primei revoluţii socialiste din lume, chem pe toţi cetăţenii ţărani cinstiţi şi cu inimă simţitoare să răspundă la înflăcăratul meu apel:
Pâine!
Moscova!
Ostaşii roşii ai revoluţiei!
Pâine!
Frontul şi spatele frontului!
Comuna mondială!
Lupta pentru cele mai înălţătoare idealuri ale omenirii!
Flori răsărite în inimi!
Pâine!
Pâine!
Pâine!
Comisarul cu aprovizionarea *Valentin Losev*

— Văzuşi?

— Mda. Stilul e cam de prost gust.

Lăsând râsul, Pavel Grebenşcikov împături coala şi o vârî în sân.

Ziarul se culegea de o săptămână şi mai bine. Pe regaluri stăteau risipite manuscrisele articolelor, dimpreună cu nişte fâşii scurte de hârtie – „periile” corecturii. Zeţarii se văitau că nu mai e chip de trăit şi sabotau pe capete. Meşterul paginator, Elizar Lukici Kurocikin, şeful menşevicilor militanţi din Kliukvin, se plimba prin tipografie cu mâinile

vârâte în mâneci ca într-un manşon. Căpăţâna lui cheală, semănând cu un ceainic de tablă, lucea când ici, când colo. Căuta să demonstreze pe un ton tragic că nu poţi pagina un ziar când nu ai zaţ, materie şi nici măcar cu ce spăla litera. De treizeci de ani, de când e tipograf, el, Kurocikin, nu-şi aminteşte ca detaşamentul cel mai conştient al proletariatului să se fi aflat într-o situaţie materială atât de jalnică: înlesnirile şi libertăţile făgăduite de puterea sovietică au rămas literă moartă; cele mai nobile precepte ale conducătorilor democraţiei au fost călcate în picioare; ideea bolşevizării şi socializării ţării e o utopie etc. Pavel încercă de vreo câteva ori să provoace o discuţie în contradictoriu cu paginatorul, dar frigul din jur pesemne că potolise ardoarea revoluţionară a tipografilor, cărora le mai chiorăiau şi maţele de foame.

De astă dată, Grebenşcikov era decis să acţioneze. Scrise un bilet scurt, dar în termeni ritoşi, doctorului Ghinsburg, lucios ca şi emailul din laboratorul lui, în prezent şeful secţiei judeţene a sănătăţii şi, într-un ceas, Efim se întoarse cu o jumătate de găleată de benzină pentru spălatul literei. Iar Pavel se duse la comitetul cu aprovizionarea ca să discute personal cu Losev, „soldatul primei revoluţii socialiste din lume”, după care trecu pe la Kapustin. În drum, se abătu pe acasă şi luă sobiţa lui de fier.

Tipografii se spălau pe mâini, gata de plecare.

Pavel îi reţinu să le spună doar câteva cuvinte:

— Măi tovarăşi! Eu n-aş vrea să ne certăm... Să încercăm să ne-nţelegem cu frumosul... Fiindcă oricum, vrei, nu vrei, va trebui să lucrăm împreună multă vreme, foarte multă vreme. De aia zic...

— Ţângăule, sări cu gura Elizar Lukici, dar ceilalţi îl opriră pe dată.

În tăcerea mormântală şi câtuşi de puţin prietenoasă care se lăsase în jur, Pavel îşi reluă vorba:

— Chiar azi voi trimite un tâmplar să vă dreagă uşile şi ferestrele... Şi uite colea încă o sobă. Montaţi-o bine, nu de mântuială, că doar pentru voi e!

Împinse uşurel cotul godinului fumegând şi burlanul căzu

cu zgomot, desfăcându-se bucăţi.

— Se poate, fraţilor? Chit că e pentru binele vostru, vă leneviţi să faceţi treaba ca lumea!

Cineva se hlizi prosteşte.

— Până una-alta, v-am făcut rost de ceva bani... – şi aruncă pe masă leafa lui pe două luni, încasată în ajun. Mult-puţin cât e împărţiţi-i între voi.

— N-avem nevoie de pomană.

— Asta-i un avans în contul salariului. Pe urmă o să mai găsim noi... Un singur lucru, tovarăşi: morţi, copţi, mâine ziarul trebuie să apară! Situaţia politică...

— Ştim, ni s-a urât!

— Cu ce vi s-a urât?

— Cu pălăvrăgeala asta a voastră.

Câteva clipe nimeni nu scoase o vorbă. Apoi astmaticul Potapov, maşinistul, hârâi:

— Noi, tovarăşe redactor, nu c-am fi contra... Pe nevastă n-o ia dracu... Şi nici pe mine... Da' mă doare inima de copilaşii ăia care nici nu ştiu să citească decretele voastre. Ei cer mâncare! Mă rog, dacă am avea şi noi o raţie acolo, fie ea cât o fi... Că nu fugim de muncă...

Cineva îl susţinu, un altul înjură cu năduf cooperaţia şi, o dată cu ea, pe comisarul Losev. Fokin, de la legătorie, dădu ideea să vină cu toţii deseară, să spele geamurile şi podelele, să monteze soba, să încălzească bine atelierul, iar de dimineaţă să se apuce de treabă. Posomorala se risipi ca prin farmec. Propunerea lui Fokin fu adoptată în unanimitate, cu o singură abţinere: Kurocikin. Oamenii se împrăştiară, discutând cu însufleţire.

La poartă, Pavel îl ajunse din urmă pe meşterul paginator:

— Ascultă aici, Elizar Lukici, dacă mai întârâţi oamenii, o să uit că eşti vechi revoluţionar şi proletar din tată-n fiu, şi-o să te expediez la Ceka. Pe cuvânt de onoare, uite, ţi-o spun de faţă cu toată lumea.

— Te cred. De la voi nici nu te poţi aştepta la ceva bun, ci doar la de-alde astea... Cât priveşte Ceka, află că nu mă sperii: am stat şase ani la puşcărie sub ţar, o să stau şi sub

regimul uzurpatorilor! Istoria n-o să vă ierte pentru asta!

Bătrânul îşi ridică gulerul ros, de vulpe, şi traversă grăbit strada înotând prin zăpadă.

Efim gândi că acum e momentul potrivit şi, când se văzu singur cu Grebenşcikov, înşiră vreo câteva banalităţi, apoi spuse:

— M-apuc eu să pun pe picioare teatrul popular, dar vreau să sper că toate instituţiile noastre, cât şi dumneavoastră personal, cu imensa autoritate de care vă bucuraţi, o să ne sprijiniţi.

— Spune concret ce vrei.

— A, vorbesc aşa, în general... O să avem destulă bătaie de cap: amenajarea scenei, costumele, alcătuirea trupei... Încă nu sunt sigur, dar se prea poate că va trebui să intervenim să-i dea drumul de la poprealã – provizoriu, sau ştiu eu cum – artistei Şerstneva... Nimeni nu o poate înlocui în rolurile de ingenuă. De fapt, am impresia că a fost arestată din greşeală.

— Uite ce, Grecihin. Pune totul pe o hârtie şi adă-mi-o mâine... Oricum, treaba cu teatrul popular trebuie pornită urgent. Şi încă ceva: mâine dis-de-dimineaţă eşti la tipografie, să faci corectura.

— Bine, dar...

— Las' că înveţi tu, doar nu eşti prost. E simplu. Chiar Kurocikin ăla o să-ţi arate ce şi cum... Ei, noapte bună.

Efim dădu buzna în odaie:

— Uraaa! Poţi să mă feliciţi! Sunt adjunct la gazetă şi director al teatrului popular!

O prinse pe Hilda în braţe, o săltă până-n tavan, o învârti şi o acoperi cu sărutări.

— O să trag cât zece, să mă ia naiba dacă nu! Măi ce animal şi Grebenşcikov ăsta, pe care mi-l tot ridici în sălvi! bombăni el, apoi îi povesti peripeţiile zilei.

Hildei îi străluceau ochii.

— Şi te-apuci tu de treabă?

— Gata! Destul cu trândăveala!

— Zău? Juri?

— Jur pe osemintele glorioşilor mei străbuni!

Hilda îi cântă proaspătului director un lied de

Heine, îl aşează la masă să înveţe la economie politică şi, după ce-şi trecu puful peste obraz, plecă grăbită la clubul garnizoanei, unde conducea două cercuri de studii.

Clubul se afla într-un subsol mohorât, unde ţinuse bodegă unul Ermolaici. Pe scară stăruia un miros acru şi greţos. În sala de biliard amenajaseră o bibliotecă, care îmbia cititorii cu o duzină de cărţulii subţirele, precum şi un bufet foarte accesibil: turtă de secară, nişte cornuri tari ca piatra şi ceai cu zaharină, servit în căni groase de pământ ars, prinse de tejghea cu câte un capăt de sârmă. Clubul avea orchestră proprie de suflători, care cânta până seara târziu marşuri, mazurci şi „Internaţionala". Sala de spectacole era toată numai afişe, steguleţe de hârtie şi lozinci. O lampă cu gaz lumina scena, în vreme ce colţurile sălii aproape că nu se mai vedeau de vălătucii fumului înăbuşitor de mahorcă.

Tineri soldaţi din ultimul contingent, cu chipiurile în mână, se aşezau gălăgios pe băncile noi, din scândură negeluită. Hilda se căznise mult până ce izbutise să le câştige atenţia, să-i dezbare de năravul de-a sparge seminţe şi de-a schimba ocheade în timpul lecţiei.

— Ce companie, tovarăşi?

— A doua, a doua...

— Vă mai amintiţi ce-am discutat noi alaltăieri?

— Da, să trăiţi. Despre Dumnezeu şi popi.

— Ei bine, azi vom vorbi despre altceva.

— Guu-ra! răcni fără veste comandantul companiei, de undeva de lângă uşă, şi imediat se făcu linişte.

Hilda le vorbi ostaşilor despre lucruri simple şi pătrunse de adevăr:

— Armata Roşie îi apără pe oamenii muncii... Duşmanii noştri sunt chiaburii, moşierii şi capitaliştii... Fără cruţare... Datoria... Steagul cel roşu sfânt... Jos... Trăiască... Aveţi întrebări, tovarăşi?

Întrebările rostite fie prin viu grai, fie trimise cu bileţele erau uneori destul de dificile.

— Când o să se isprăvească războiul?

— Ne putem transfera în miliţie?

— Ce-i cu Antanta asta?

— Libertatea se apără pe bani, sau pe degeaba?

— De ce-au chemat sub arme taman contingentele noastre?

— Să ni se dea mai multă pâine la prânz.

— Ce leafă au comuniştii?

Altele erau întrebări vădit şi de-al naibii ticluite, care făceau să se împurpureze obrajii tinerei lectoriţe. De obicei mai zăboveau vreo treizeci de minute peste ora de curs. Hilda îndruma pe nesimţite discuţia pe făgaşul dorit, rezuma întrebările, răspundea la toate în bloc, după care anunţa hotărât:

— Destul pentru astăzi, timpul rezervat lecţiei noastre s-a scurs... La unele întrebări, mai dificile, voi reflecta şi voi răspunde data următoare, adică poimâine. E clar pentru toată lumea?

— Da, să trăiţi!

— Dreepţi!

Înghesuindu-se şi tropăind ca să-şi dezmorţească picioarele, ostaşii năduşiţi ieşeau grămadă în stradă. Fumau mahorcă, râdeau. Deodată răsuna o comandă:

— Încolonaaa-rea, paştele şi grijania!

Celălalt curs, Hilda îl preda într-un cerc avansat, numai comunişti – opt, câţi erau în tot regimentul. Dar şi cu ei se căznise destul până le trezi interesul pentru studiu, până îi făcu să îndrăgească lectura şi-i dezvăţă să-şi strecoare privirea în decolteul conducătoarei cercului. La început, vorbea numai ea tot timpul. Cursanţii tăceau mâlc, de parcă s-ar fi înţeles anume. Treptat, însă, se mai dezmorţiră şi fiecare se căţăra cum putea şi cum îl tăia capul pe muntele de gheaţă al adevărurilor de neştirbit. Hilda se mulţumea doar să-i îmboldească şi, când era cazul, îi lăuda cu măsură.

Ora de curs se prelungea încă de două ori pe atât şi uneori chiar mai mult.

După curs, o aştepta întotdeauna la ieşire Kolea Şcerbakov, tânăr ofiţer care ceruse să slujească în rândurile

Armatei Roşii. Pocnea din călcâie de fiece dată şi spunea aceleaşi cuvinte:

— Aş fi onorat dacă-mi îngăduiţi să vă conduc.

Apoi o lua de braţ şi o porneau amândoi prin noaptea înstelată. În jurul lor fiecare fulg de nea era ca o lacrimă de extaz, dar prostul de Kolea, cu frăgezime de adolescent în obraz, o asalta cu întrebările: „Vă place Hamsum şi Arţîbaşev?... Oare un comunist cu nivel ideologic poate să se însoare?... Unde va izbucni mai repede revoluţia – în India ori în America?... De ce fetele închid ochii atunci când le săruţi?...”

Obosită de cât vorbise toată seara, Hilda râdea în loc de răspuns. Un râs sănătos, ca ronţăitul unui cotor de varză între măsele tinere.

Însoţitorul ei se grăbi să-i dea o veste bună:

— Duminică am avut la cazarmă un miting formidabil. Subsemnatul am ţinut o cuvântare de un ceas. Le-am vorbit despre fronturile roşii, despre luptele pe baricadă de la Berlin şi Hamburg, despre apropiata victorie a comunismului în lumea întreagă. Şi deodată, două companii de tineri ostaşi ridică mâna toţi ca unul: „Vrem să ne iscălim la bolşevici”... Comic, dar emoţionant! Chiar aşa mi-a spus ieri comandantul regimentului: „Comic, dar emoţionant!”

Când se apropie de casă, Hilda nu-l mai ascultă pe Kolea: îşi ia rămas bun la repezeală, aleargă, smuceşte uşa de la intrare, urcă într-un suflet scara întunecoasă... „Efim... Lui îi place atât de mult să-i sărute obrajii reci, rumeniţi de ger”. Inima Hildei cântă de bucurie, degetele-i îngheţate bâjbâie după clanţa de la uşa lor...

Într-un colţ, sub palmier, Efim, gol puşcă, rodea mârâind o căpăţână de viţel adusă de la bucătărie. Avea faţa mânjită cu cărbune şi creioane colorate, arăta leit ca un sălbatic. La urechi îi zăngăneau în chip de cercei cheile de la uşă, nişte agrafe de baga îi ieşeau la iveală din nas, un belciug de aramă îi atârnă de buza de jos.

Hilda rămase înmărmurită.

— Ce te-a apucat, nebunule?

— Am realizat o imagine artistică a troglodítului.

— Cum?! Parcă mi-ai promis că munceşti, că înveţi, nu?

— Da, dragă, dar mă plictiseşte.

— Eşti un tâmpit!

— Dacă vrei să ştii, şi sărutările tale au început să mă cam plictisească.

— Ce-ai spus?

— Rrrrr, uuuuu...

Clănţănind din dinţi, urlând ca un lup şi agitând în aer căpăţână de viţel, Efim fugi la bucătărie.

Pe masă, volumul de economie politică stătea deschis tot la prima pagină.

Pereţii erau zmângăliţi de la un cap la altul cu creioane colorate. Hilda citi un fel de lozinci:

Drumul meu e-n drumurile toate!
Calea mea e-n căile toate!
Casa mea e lumea toată

Mai erau şi alte versuri, chipuri de fiare, colţuri de pădure, scene de vânătoare. Lacrimile îi înceţoşau vederea, împiedicând-o să desluşească desenele.

Toată noaptea Hilda stătu fără grai pe scaun, lângă masă... Asculta bătaia ceasului şi scârţâitul felinarului ce se bălăbănea în faţa ferestrei. Noaptea scutura peste felinar fulgi scânteietori; departe, pe câmpul albastru, licăreau stelele...

La prima şedinţă solemnă a noului comitet executiv fură poftiţi delegaţii comitetelor de fabrică şi uzină, cooperatori, activişti sindicali, reprezentanţi ai comitetelor sărăcimii din toate cartierele.

Din pelteaua cuvântărilor de ceasuri întregi se zbârleau sâmburii sarcinilor, şi sarcinile acestea erau imense şi simple în acelaşi timp: de stors şi de trimis la centru opt milioane puduri de grâne; de organizat păturile de jos ale populaţiei urbane; de transportat din depărtările judeţului până la calea ferată o sută cincizeci de mii de metri cubi de

lemne; de lichidat epidemia de tifos care lua proporţii; de adâncit diferenţierea socială la sate; de mobilizat populaţia la diferite acţiuni.

Din toate cuvântările se desprindea unul şi acelaşi lucru:

— Tovarăşi, fiţi tari!

Într-o pauză, tovarăşul de serviciu îi aduse lui Kapustin o telegramă sosită de la centrul gubernial:

„Noi tulburări regiunile Ural şi Orenburg. Nevoie urgentă întăriri frontul de est. Ordin folosiţi toate forţele disponibile pentru mobilizarea în zece zile în tot judeţul a următoarelor trei contingente. Restul directivelor trimitem mâine curier. Telegrafiaţi zilnic executarea.”

Kapustin suci telegrama pe toate feţele şi fluieră a pagubă. Ochii îi căzură din întâmplare pe ceafa rumeioară a comisarului cu aprovizionarea.

— Losev!

Cel strigat se apropie într-un suflet:

— Vă ascult, Ivan Pavlovici.

— Ce-am vrut să te întreb?! Kapustin îşi trecu apăsat palma peste frunte: Aha, mda... De câţi oameni dispui în momentul de faţă? Şi activişti de partid, şi ... lăcuste.

— Cadre cu munci de răspundere?

— Întocmai.

Comisarul smulse dintr-un buzunar al vestonului o agendă nou-nouţă, cu foile imaculate, fiindcă nu apucase să însemne absolut nimic în ea şi, după ce o frunzări la iuţeală, raportă răspicat:

— Aici am patru, mâine trebuie să mai sosească doi, iar în judeţ... hm... douăzeci şi opt – agenţi, instructori, comisari raionali cu aprovizionarea, în total... o clipă... ă-ă-ă... în total treizeci şi patru, fără să pun la socoteală două detaşamente pentru aprovizionare şi încă şase volante pentru achiziţii...

Lui Losev îi ardeau urechile de încântare.

— Uite ce, Losev. Lăsăm raportul tău pentru şedinţa de mâine... Acum te întorci fulger în palatul tău, chemi curierii,

centralista, aprinzi toate luminile, telefonezi, îi bagi pe toţi în viteză... Clar? Ordin de luptă! Mobilizare!

— Bine, dar eu ce...

— Mâine, pe la trei, trimiţi la comitetul judeţean după instrucţiuni cinci comunişti dintre cei mai de nădejde şi alţi trei care nu-s membri de partid, dar toţi unul şi unul... oameni a-ntâia... Pricepi?

— Dragă Ivan Pavlovici, daţi-mi voie, scânci Losev, vârându-şi capul în servieta-i burduşită de hârtii. Circulara comisariatului poporului cu aprovizionarea din 7 ianuarie curent...

— Dacă nu se prezintă, te fac răspunzător.

— Asta mai vedem noi.

— Hai, fuga marş!

— Telegrafiez imediat la Moscova şi la comisariatul gubernial cu aprovizionarea... Îmi sabotaţi munca...

Kapustin se aplecă şi-i trânti cu năduf o înjurătură drept în ureche. Losev strânse grămadă hârtiile, îşi înhăţă căciula şi o zbughi bombănind: „Să mă ia dracu' dacă pricep ceva. Ăsta are apucături de general!"

Într-un colţ, pe o canapea încăpătoare, fumau, prinşi într-o dispută destul de aprinsă, Grebenşcikov, Martînov şi Ciurkin, comisarul militar, până mai deunăzi croitor de damă. Kapustin le arătă amândurora telegrama:

— Uite, băieţi, care-i sarcina noastră imediată. Să analizăm lucrurile.

După ce discutară situaţia, Ciurkin, fără să mai aştepte sfârşitul şedinţei, plecă la Glubokovski, comandantul garnizoanei, ca să redacteze împreună ordinul de mobilizare, întrucât el singur nu prea se pricepea, iar Grebenşcikov dădu fuga să-l caute pe Elizar Lukici, meşterul paginator: se hotărâse ca ordinul de mobilizare să fie tipărit chiar peste noapte.

Dimineaţa, doi ostaşi amărâţi şi lălâi din serviciul auxiliar lipeau pe garduri ordinul de mobilizare. Nişte capre se ţineau scai după ei. Mânjindu-şi boturile de cerneală tipografică, lingeau papul moale ce răzbătea prin hârtie,

până ce hârtia cu ordinul se desprindea de tot. Oamenii se adunau pe la colţuri, neliniştea pogora ca o suflare îngheţată peste oraş.

În sala neîncălzită nici de leac a comitetului judeţean, Ciurkin împărţea ultimele instrucţiuni comuniştilor trimişi pe teren ca să organizeze mobilizarea. Mantale, cojocele, paltoane cam ponosite. Ochii supuşi, ca şi cei întrebători semănau ca nodurile din pereţii de bârne. Hamalii, feroviarii, ţesătorii – aproape toţi ţărani la obârşie şi care abia de curând schimbaseră opinca cu cizma, ştiau bine că omul din stepă nu-i de convins cu una, cu două, şi că treaba o să meargă greu... Şi cum era musai să plece, ori poate din pricina vorbei monotone a lui Ciurkin, care parcă prohodea un mort – şi avea un glas tremurat şi subţirel ca un firicel de apă – îi apucă o plictiseală de moarte. Alexei Galkin. care astupase toată fereastra cu umerii lui voinici, căscă de-i trosniră fălcile.

— Da’ haide, isprăveşte odată, comisare, că ne-apucă noaptea.

— Chiar aşa, ajunge... Suntem lămuriţi,

Când trecură la „diverse”, începură să se plângă:

— Cum plecăm, dacă n-avem pe noi o haină mai groasă?

— Dacă-n oraş sunt treizeci de garde, în stepă trebuie să fie un ger de crăpi.

— Şi cu familiile noastre cum rămâne? Tu ai grijă, tovarăşe Grebenşcikov, să li se dea nevestelor noastre raţia cuvenită şi celelalte câte s-or da...

Doi slujbaşi de la aprovizionare tot încercau să-i strecoare nişte cereri.

— Noi n-am fost trimişi aici pentru aşa ceva... Aş vrea să mă-nţelegi, tovarăşe preşedinte.

— Fiţi amabil, am un certificat medical, puneţi-vă în situaţia mea... Nu s-ar putea cumva...

Tras şi pământiu la faţă după o noapte nedormită, Pavel îşi îndoi arătătorul osos, bătu cu el în masă şi rosti laconic, fără să ridice glasul:

— Tovarăşi, aveţi aici delegaţii, instrucţiuni, broşuri şi pistoale... Ei, acum la drum!

...Stepă şi iar stepă,; curmată din loc în loc de păduri întunecoase. Drumurile gunoite şerpuiau şi se împleteau la nesfârşit. Pe întinderile melancolice ale Rusiei hălăduiau şirag zilele foamei. Vijelia cânta pe întinderi vechiul ei cântec şi netezea urmele haitelor de lupi.

Nămeţi, nămeţi...

Ici, colo fumuiau cuiburile calde ale satelor.

Potopite de zăpadă, căsuţele miroseau a pâine şi a piei de oaie. Păreau că întreabă muţeşte:

— De ce-aţi venit?

— Tovarăşi ţărani, puterea sovietică îşi pune nădejdea în voi şi vă cheamă...

Paie, opinci împletite din curmei, încâlceală de garduri...

— Uite aşa şi pe dincolo...

— Tovarăşi!

Ţăranul când icneşte, apoi icneşte din rărunchi, iar când plânge, lacrima lui frige şi arde pământul.

— Vasăzică aşa, roşii se războiesc cu albii, iar noi ăştia, pământii ca pământul, tragem ponoasele?

Cuvintele moşneagului sunt mai vârtoase decât brazda răsturnată în primăvară. Îţi trânteşte o mândreţe de sfârlă, zăboveşte un pic şi apoi îşi urmează vorba:

— Că ţăranu-i cum e nicovala, cum se strâmbă vreo daravelă, pe capul lui se drege... Deh, asta e şi n-ai ce face. Pregăteşte, nevastă, merindă pentru drum, iar tu, fătul meu, te du şi petrece în zilele astea câte le mai stai acas'. Veni sorocul să pleci la oaste. Nu eşti cel dintâi şi nici cel de pe urmă...

Se mai gândeşte cât se mai gândeşte şi deodată întreabă:

— Ce ziceţi, tovarăşi, s-o face pace? Că de atâta amar de ani tot pătimim...

— Tragem nădejde că la primăvară, moşule.

— Dea domnul, taman la vremea semănatului ar fi. Tineretul satului petrecea pentru ultima dată, se scălda în băutură şi fierbea din armonică atâta cât o ţinea burduful...

Joi m-oi duce melitar.
La sovieticul hotar.
Mândruliţo, mândra mea
Mult de tine-oi suspina...

O vijelie de strigături, şuierături, chiote răscoleau satul de la un capăt la altul.

— Petrece, frăţie, trage-i cât te ţine osul!

— Dă-i aşa, praf şi pulbere să s-aleagă

— Crucea şi dumnezeii mă-sii![12]

— Ha, ha, ha...

— Arde-o-n draci, măi sărăcime, să bagi spaima-n burghezime....

Jucau, plângeau, cântau...

La moara de vânt, măi frate,
Spărsei geamurile toate.
Mândruliţo, mândra mea,
Mult de tine-oi suspina...

Cărunteţea satului îşi petrecuse până în câmp nădejdile ei de bătrâneţe, bocind sfâşietor, în vaier de glasuri:

— Aracan de mine... Vaaaniuşka... dragu' mamei... Vai şi-amar...

Drumurile şerpuiau prin zăpada pufoasă. Pe sute de drumuri ţiuiau a ger tălpicele săniilor şi caii îşi legănau capetele promorocite sub arcul dintre hulube.

spre oraş
spre oraşul încins cu garduri cenuşii.

La cercul de recrutare, ca de obicei – emoţii şi porniri năvalnice, bravură aprinsă şi descumpănire jalnică, sărutări lăcrimoase, beţie şi cântece: rusul bea şi cântă şi la durere, şi la bucurie.

— Bun. Următorul!

— Bun. Care-i la rând!

[12] Notă pentru moralişti: Pe atunci, asemenea înjurături aveau la ţară un iz revoluţionar. (N. aut.)

— Bun...

Beţia plângăreaţă, cântecele, ghiersul de foc al armonicii făceau mai lesne suişul abrupt al suferinţei.

Totul arăta reuşita mobilizării. Adevărat, în două plăşi dintre cele mai înstărite o cam scrântiseră, în schimb tătarii, ciuvaşii şi mordvinii trimiseseră un îndoit număr de oameni: dacă e recrutare, apoi duceţi-vă cu toţii – şi Mişka, şi Grişka, şi Sabir, şi Şarip – naiba mai ţine minte în ce an v-aţi născut, da' tătucul soviet o să vă dea mâncare grasă şi nădragi pe degeaba... La cazarmă, din prima zi fură porecliţi „idoli".

Fostul

STABILIMENT DE BAIE PARIS
SĂLI COMUNE ŞI PENTRU FAMILIŞTI

deveni

CAZARMA ROŞIE
COMUNA DIN PARIS

Ferestrele erau astupate cu placaj. Amândouă caturile clădirii – ticsite. Pe laviţe, pe pardoseaua de ciment, pe culoare, pe cufăraşele leatului – opinci, sumane, ţoale din pânză groasă şi pestriţă de bumbac, lămpi chioare, un frig leşietic şi tristeţea ca o durere sâcâitoare. Apă fierbinte, de ceai – o dată în zi, în zori. Se aşezau la coadă de pe la miezul nopţii, fiindcă nu ajungea pentru toţi. Apoi, aşteptau moţăind ceasul prânzului – prânz, vorba vine, doar e ştiut: ce mi-e ciorbă de soldat, ce mi-e apă de spălat! Vechile zicale nu vor să îmbătrânească... Raţia zilnică: un funt de pâine, zahăr, sare la placul fiecăruia şi hrană caldă – o porcărie. În primele zile a mai mers cum a mers – noroc de merindele de acasă. Pe urmă au început să li se lungească urechile de foame. Dar frigul îi chinuia mai rău ca foamea Foc nu se făcea nici de leac – nu erau lemne. Şi chiar de s-ar fi găsit pe undeva niscaiva lemne, nu era nici cine şi nici cu ce să le aducă. Să zicem totuşi că ar fi scos din pământ

şi cai, şi căruţă. Numai ca să dezmorţeşti o asemenea hardughie trebuiau doi stânjeni de lemne zilnic. Unde mai pui că geamurile erau toate sparte şi vântul îşi făcea mendrele în voie. Şi când înăuntru e frig ca afară, geaba înfunzi tu soba să duduie. Bani pentru reparaţii nu erau şi reparaţiile astea ar fi mâncat pe puţin un an. Şi apoi, nici nu avea rost să se lege la cap cu o asemenea treabă, că de – leatul mobilizat azi aici, mâine pe front. În amândouă caturile – murmur de glasuri în felurite graiuri, zdrenţe colcăind de păduchi. Puseră pe foc uşile, laviţele, ciuberele. Le cam fugeau lor ochii spre magazia de lemne, dar consemnul zicea cu străşnicie: recruţii nu ies din clădirea băii. Se buluceau la uşă şi se milogeau de santinelă – obicei moştenit din bătrâni:

— Dă-ne şi nouă drumu', tovarăşe!

— Nu se poate. Ordinu'!

— Fă-ţi pomană!

— Ordinu'!

— Hai şi nu mai fi aşa negru-n ceru' gurii...

— Nu se poate, nu vă spusei?

— Numai până la magazie. Rupem şi noi câte o scândură şi ne întoarcem, pâş-pâş.

— Ia, cărăbăneala toţi de la uşă!

Încercau să-l înduplece – îl îmbiau cu lipii, cu tutun. Degeaba. Nici măcar să se uite nu catadicsea. Se împrăştiau abătuţi.

— Auzi, aiureală, ne păzesc taman ca pe nişte puşcăriaşi!

Pe urmă aflară că santinela e dintr-o companie specială.

— Ce specială o mai fi şi compania aia? .

— Cine ştie. Auzii că-s numai comunişti şi chinezi în ea.

— Şi adicătelea, de ce hram?

— Ei te-apasă şi tu te zvârcoleşti, iacătă-le hramul.

— Văzuşi ce cizme are? Talpa-i mai groasă ca buzoaiele tale, iar carâmbu-i însemnat cu o stea cu cinci urechi.

Se ofticau, frământaţi de bănuieli sumbre. Zile întregi jucau până la năucire cărţi – nişte cărţi flenduroase şi soioase de abia se mai desluşea ce-i pe ele. Se culcau devreme şi depănau pe îndelete amintiri din satul lor,

înseninându-şi cât de cât inimile. Ostaşii care slujiseră în armată sub vechiul regim, precum şi foştii ofiţeri se ţineau deoparte, grupuri-grupuri.

Într-o zi de sărbătoare apăru comisarul militar Ciurkin, grăbit nevoie-mare, şi începu a trâmbiţa cocoşeşte:

— Revoluţie... Contrarevoluţie... Pace fără anexiuni şi contribuţii...

Unul de pe coridor şuieră haiduceşte şi răcni cât îl ţineau bojocii:

— Pânea-i puţină!

Comisarul se zăpăci:

— Cum? Ce? Pâine? Zici că e puţină? Voi încă nu ştiţi cum vine când alergă şapte inşi după un şobolan.

„Idolii”, care din zece cuvinte abia dacă pricepeau unul, se holbară la el. Puseră temători încă vreo câteva întrebări:

— Foc în sobă de ce n-avem?

— Când ne dă efecte?

— Ne trimite pe front sau la pază?

— Ne pune şi la instrucţie?

— La ce ne ţine închişi acilea ca pe vite?

— Ar cam avea rost să ne-mbăiem şi noi...

— Cu cine o să ne războim? Şi pentru ce?

— Ce-ar fi să trimiteţi o delegaţie la Kolceak şi s-ajungeţi cumva la pace cu el?

— De ce s-a făcut mobilizare peste capul obştilor săteşti?

Ciurkin îşi răsucea moţul căzăcesc şi răspundea pe sărite, aşa cum îl tăia capul. În cele din urmă o încurcă de tot şi o şterse îndată, însoţit de zăngănitul săbiei lui de cavalerist: până seara mai avea de ţinut încă trei asemenea mitinguri.

Majurul Naumenko ieşi înaintea leatului şi, după ce-şi netezi mustaţa făloasă, glăsui:

— Văzurăţi, măi flăcăi, ce de iordane v-a turnat scârba?

— Păi cum nu. Ce mai, e de rău.

— De aia zic, fraţilor, războiul ăsta l-au născocit bolşevicii, ca s-aducă năpastă norodului, iar ei să trăiască-n huzur.

— Mai bine am spăla putina.

Iată ce se petrecu mai departe:

După o instrucţie sumară – mânuirea armei şi desfăşurarea în lanţ de trăgători – li se dădu ostaşilor echipamentul complet. Se răspândi zvonul că mâine-poimâine gata, îi trimit.

— Acu’ e acu!

— Nu te lăsa, frăţie, că dacă ajungem pe front, aleluia.

— Eu unul zic s-o tulim.

— Păi ce altceva ne-a mai rămas de făcut...

Smulseră placajul, pervazurile, cercevelele ferestrelor şi le puseră pe foc. Apoi, zdup cu sobele la pământ – dă-le naibii de sobe, de vreme ce ei tot n-au să mai stea acolo. Efectele – care le îndesă în desagă, care se înţoli cu ele. Tăbărâră peste santinelă, îi ghemotociră o obială udă în gură drept căluş, îi zălogiră cu o sârmă partea cea mai simţitoare a corpului şi-l atârnară cu sârma aceea în tinda băii de o grindă, atât de groasă şi de zdravăn înţepenită, încât nu izbutiseră să o spargă pentru foc.

Fugiră în noapte
în zurbă de cete
tot spre locul de baştină ţinând drumul.

În clădirea băii mai rămaseră doar vreo sută şi ceva dintre ei. Aceştia nu mai fuseseră la oraş şi, cum nu cunoşteau drumul, nu se încumetară să fugă. Îi interogară şi iar îi interogară, îi pipăiră şi-i mirosiră, doi se pomeniră puşi la zid – comisia pentru combaterea dezertărilor, înjghebată în pripă, găsi că sunt capabili de acte de rebeliune, iar ceilalţi fură puşi la dispoziţia comisariatului militar gubernial.

La puţin timp se împrăştie şi batalionul care asigura paza, apoi spălară putina două companii speciale, care audiaseră lecţiile ţinute de Hilda. După două săptămâni, din toată garnizoana nu mai rămăseseră decât comenduirea, detaşamentul comunist şi Ciurkin cu efectivul comisariatului militar.

Din oraş porniră galop în tuspatru zările echipe de activişti pentru combaterea dezertărilor, vuiet de alarmă

cotropi sârmele de telegraf, începu să plouă cu apeluri lacrimogene şi cu ordonanţe tunătoare.

> Fulger. Către comitetele de plasă, comitetele sărăcimii şi sovietele săteşti. Dezertorule, întoarce-te la datorie. ...Dezertorul trădează cauza revoluţiei!... Lovitură mortală!... Ruşine!... Bandele albe!... Haita sângeroasă a moşierilor şi generalilor!... Ruşine!... Toţi cei găsiţi vinovaţi vor fi aspru pedepsiţi... se va merge până la confiscarea întreagă a averii mobile şi imobile.

Apoi se recurse la mobilizarea pe linie de partid şi pe profesii. Veneau să se înscrie la comisariatul militar în grupuri mici – doar o mână de oameni – ţesători pe care-i cunoşteai după chipurile cu pielea ca citul îmbâcsit şi după umerii lor încovoiaţi; vorbind şi râzând gălăgios, ca să-şi dea curaj, veneau direct de la lucru muncitorii de la depou, mânjiţi de păcură şi de unsoare: periferiile dădură tineret revoluţionar şi tot felul de zurbagii şi pui de lele, care nu găseau alt vad forţei debordante din ei, de-alde Iaşka zis Cârlionţ, sau Grişka zis Babanu, eroii unor formidabile încăierări cu tăieri în cuţite, a căror faimă făcea ocolul mahalalelor şi năştea legende. Socoteau sub demnitatea lor să se înroleze o dată cu mârlanii, ba chiar să se şi afle între ei, însă în tovărăşia comuniştilor din mahalale, printre care mulţi erau daţi naibii, se arătau gata să se ducă până la capătul lumii, să se bată cu căzăcimea, cu ofiţerimea, la fel de parşiv cum se băteau la seratele din mahala pentru puicuţe, ori numai aşa ca să se mai distreze.

Dinaintea mesei unde lucrau comisiile – cozi gălăgioase.

— Noroace, Iaşka.

— Cum, te duci şi tu la război, mă? Parcă auzisem că te mângâie muierea cu vătraiul.

— Leagă căţeaua, maidanagiule!

— Mă, când i-om lua noi la poceală, las’ pe noi...

— Asta viteaz! Cum se lasă cu bătaie, mi-l şi podideşte plânsul.

— Ha, ha, ha...

— Hai, tovarăşi, mai repede. N-avem timp de pierdut!

— Numele?
— Scrie acolo: Ga vrii Ovcinkin.
— Membru de partid?
— Se poa'?!
— Care celulă?
— Întâia morari.
— Iscăleşte!
— Nu ştiu carte... Şi-am şi câteva deşte lipsă la apel.
Le-am semănat pe front când cu nemţii. Gineală colea!
— Păi cum să te duci aşa, beteag?
— Doar umblu cu picerele, nu cu deştele... Iar dacă nu şi nu, scrie-mă barem la bucătărie, că peste tot e nevoie de oameni.
— Că bine zici, Gavriuşka, se aprinse hamalul Vedernikov, cam aghezmuit, unul scund şi gros ca un sac de făină. Mergem cu toţii. Murim, da' nu ne lăsăm!
Detaşamentul o porni spre front într-o duminică însorită. Îi petrecură cu fanfara, cu cântece, discursuri şi promisiuni, dar de cum plecă uitară de toţi şi de toate promisiunile. Nevestele şi copiii ostaşilor băteau pragurile şi se învârteau fără rost prin anticamere, înghiţindu-şi lacrimile amare ale obidei... Oraşul se înhămă din nou la treabă ca un căluţ nu prea-prea, dar inimos, care se opinteşte între hulubele unei căruţe încărcată cu prea mare povară pentru el.
Cu prizonierii de război ieşi o chestie tare neplăcută.
Sosiră în gară cu două trenuri şi, fără să debarce, trimiseră o delegaţie la comitetul executiv: oamenii sunt flămânzi, bolnavi şi îngheţaţi – e nevoie de căruţe, haine şi asistenţă medicală. Prizonierii, mai toţi din judeţul Kliuvkin şi din judeţele învecinate, erau oameni trecuţi prin ciur şi prin dârmon, şi umblaţi, doar străbătuseră aproape toată Europa. Acolo, prin străinătăţuri, învăţaseră să lucreze la maşini, dobândiseră felurite cunoştinţe şi deci erau foarte preţioşi pentru patrie. Se hotărâse ca înainte să se întoarcă fiecare în satul de baştină să se facă o prelucrare cu ei.
Pavel umplu sania cu material propagandistic şi haida la gară.
Sala gării dovedindu-se neîncăpătoare, ţinură mitingul în

aer liber, pe o linie de garaj. Oamenii erau sfârşiţi de oboseală, mantalele lor – nişte zdrenţe fluturânde. Cuvântarea lui Pavel fu scurtă – vântul îngheţat îi înţepenea fălcile şi-i tăia, răsuflarea. Sări de pe balotul cu manifestele, desfăcu într-un loc urzeala rogojinii în care erau învelite şi întinse un teanc unui soldat pălit de ger:

— Hai, tovărăşele, împarte!

Omul zâmbi fâstâcit şi duse mâinile la spate:

— Mai domol cu „hai, tovărăşele”, că încă nu m-ai băgat la ham.

Din spatele soldatului izbucni o voce ascuţită:

— Ce să facem cu manifestele voastre? De o săptămână n-am primit pâine.

Din gâtlejurile încleştate de ger se ridicară văicăreli:

— Suntem desculţi şi goi...

— Câte-am îndurat...

— Eh, tovarăşe... Cinci ani de chin ca o singură zi... Trebuie să treci prin asta ca să-nţelegi.

— De la graniţă tot cu mitinguri ne îndoapă... În gări nu găseşti nici măcar apă fierbinte să zici că bei un ceai.

— Parc-am fi nişte dobitoace, aşa se poartă cu noi.

— Patrie... Sânge...

— Uită-te colea, tovarăşe, cască bine ochii!

De sub zdrenţe li se vedea pielea, apăreau cioate de braţe. Chipurile negre, răpănoase, cu obrazul ca iasca şi urechile veştede, căutau crunt în jur.

Câtă vreme vorbise, Pavel nu văzuse nimic din toate acestea. Până la urmă luară manifestele – să aibă hârtie pentru răsucit ţigări, pentru aprins focul, ori să-şi înfăşoare picioarele cu ea, aşa cum învăţaseră la nemţi.

— Mda, staţi prost, făcu Pavel, pătrunzând în mulţime. Dar cu ţipetele nu se rezolvă nimic. Alegeţi dintre voi o delegaţie – trei inşi. Ne ducem cu toţii la comitetul executiv să chibzuim împreună – poate ne vine o idee. Cât despre asistenţă medicală – vă trimitem numaidecât un medic şi găsim noi şi ceva pâine.

Ceva mai sus de gară, Pavel ajunse din urmă un şir de sănii mari de-ale harabagiilor. Cadavrele soldaţilor seceraţi

de exantematic şi de ger stăteau aşezate în ele ca nişte blăni de lemn.

Oraşul era înfometat şi mia de guri în plus a prizonierilor din gară agrava şi mai mult situaţia. Convoiul trebuia deci expediat cu orice preţ. Un comitet special, prezidat de Elena Konstantinovna Sudakova lansă un apel „Către toţi cetăţenii de bună credinţă”. În oraş se organiză strângerea de îmbrăcăminte călduroasă. Comitetul executiv, secţia de prevederi sociale şi fabricile contribuiră şi ele, în limita posibilităţilor. Acţiunea culmină cu un spectacol, înaintea căruia Elena Konstantinovna Sudakova ţinu un discurs kilometric. Ea luă cuvântul în primul rând ca preşedintă a comitetului, în al doilea rând ca şefă a secţiei de învăţământ şi, în general, pentru că îi plăcea, să vorbească în faţa unei săli pline. Sudakova era o bătrână profesoară, membră a comitetului executiv. O pălărioară de pluş împodobită cu vişine i se cucuia pe creştet. Fusese deportată doi ani, făcuse şi puşcărie, lucruri de care nu uita să amintească atât celor ajunşi şefi peste noapte, cât şi neofiţilor. Toată suflarea intelectuală din Kliukvin îi ştia povestea pe de rost. Săritoare şi bună la inimă, era asaltată cu rugăminţi: „Dragă Elena Konstantinovna, te rog din suflet...” Şi ea se făcea luntre şi punte să mângâie pe cei obidiţi şi să şteargă lacrimile celor îndureraţi.

Pavel, care trecuse pentru câteva clipe pe la teatru, discuta cu Hilda la bufet. Al doilea semnal de sonerie anunţa sfârşitul pauzei şi bufetul se golise. La un moment dat se pomeniră cu Efim: era îmbrăcat ca un muncitor şi foarte aferat.

— Nu cumva vrei s-o ştergi?

— Ba da. Am treabă.

— Nu te las în ruptul capului. Azi se joacă piesa mea, o dramă. Premieră! Ţi-am rezervat un loc... Şpulkin, condu pe dânsul! Rândul întâi, locul nouă, repede!

Soneria zbârnâi pentru a treia oară.

Şpulkin, unul care era leit vibrionul holerei, răsări ca din pământ şi-l prinse pe Pavel de braţ. Hilda îl luă râzând de celălalt braţ şi, cu forţe unite, îl duseră în sală.

Pe spătarul fotoliului se afla o inscripţie bătătoare la ochi: „Redactor-şef”. Ceafa masivă a lui Pavel se făcu stacojie, îl înjură în gând pe Efim, dar în acelaşi timp inima îi zvâcni uşurel a tulburare plăcută: tic... tic...

Cortina se trase într-o parte şi în alta de la jumătate, ca şi cum ar fi făcut o reverenţă.

În fundul scenei – faţa unei închisori. Pe după gratii se văd chipuri chinuite, se aude zăngănit de lanţuri. Într-un colţ, pe o ridicătură de stânci, într-o largă mantie zmeurie şi cu o bonetă roşie ca focul, stă nepăsătoare Libertatea, rezemându-se într-o spadă cât toate zilele.

Se aud gemetele deţinuţilor:

— Sfântă libertate...

— Tu eşti aidoma viselor neprihănite ale copilăriei care nu se împlinesc niciodată...

— Eşti ca basmele care nu se preschimbă nicicând în realitate...

— În strâmtoarea înăbuşitoare a uzinelor, în bezna adâncă a minelor, milioane de sclavi tânjesc după tine...

— O-oo!... O-ooo-ooo!...

Pe sub zidul închisorii trec nişte oameni zdrenţăroşi şi alţi câţiva, care par să fie binagii ori cârciumari după felul cum sunt îmbrăcaţi. Toţi şuşotesc între ei:

— Uite închisoarea...

— Aici sunt închişi greviştii...

— Bine le-a făcut... Prea se cred deştepţi, secăturile. Pe câţi n-au împuşcat şi n-au spânzurat, dar tot nu s-au învăţat minte!

— Oricât, păcat de ei, fraţilor...

— Ţine-ţi gura, mintosule, că te bagă şi pe tine la zdup.

În mijlocul zdrenţăroşilor apare un tânăr muncitor, agitând un ciocan uriaş în mâini.

— Tovarăşi, conştiinţa şi datoria de cetăţean ne îndeamnă să dărâmăm aceste ziduri sinistre şi să-i eliberăm pe cei care luptă pentru sfintele idealuri... Măreaţa noastră ţară e stoarsă de vlagă...

Scena se cufundă în întuneric. Umbre în linţoliuri se perindă uşor, de parcă ar pluti. Unora le atârnă capătul

ştreangului de gât, altele îşi poartă capul în mâini. Gemete:

— Şi noi ne-am dat viaţa pentru idealuri...

— Pe mine m-au spânzurat călăii ţarişti...

— Mie mi-au tăiat capul...

— Răzbunaţi-ne...

— O-o!... O-ooo!...

Muncitorul îi îndeamnă pe zdrenţăroşi să păşească pe urmele martirilor. Murmure înfricoşate se iscă drept răspuns...

Atunci, Libertatea ridică spada:

— Burtăverzime laşă şi demnă de dispreţ! Voi nu mă meritaţi, mişeilor! Singură marea este şi va fi liberă. Ha, ha, ha!...

Libertatea îşi flutură mantia şi se prăbuşeşte undeva în adânc, stârnind un nor de praf, din pricina căruia strănută şi luptătorii pentru idealuri, şi ceata zdrenţăroşilor. După ce isprăveşte de strănutat, muncitorul îi convinge pe toţi de necesitatea răscoalei. Răscoala. Tobe, flamuri, bufniturile zidurilor dărâmate ale închisorii. În avanscenă, plângând de bucurie, apar martirii, iar între ei – Libertatea în lanţuri, purtând haine de ocnaş. Muncitorul se îndrăgosteşte urgent de ea şi cu toţii intonează Marsilieza.

Sala cântă împreună cu actorii.

Orchestra atinge apogeul.

Apoi – o explozie de şuierături şi tropăituri entuziaste. În acest vacarm de nedescris, glăsciorul piţigăiat al lui Şpulkin se înfipse cum se înfige cuţitul în slănină:

— Linişte, cetăţeni. Pauză cinci minute!

Kapustin se aşează lângă Pavel, îşi suflă zgomotos nasul şi-i turui la ureche:

— Grozav, ai? O fi el băiat de negustor, dar uite ce scoate din capul lui! Spune şi tu! Martiri, burtăverzime... Totu-i exact aşa cum se arată pe scenă... Ştiu, dar şi pe mine m-au mânat doi ani sub escortă, din puşcărie în puşcărie...

Kapustin duhnea a băutură. Pavel tresări surprins. Se ştia că preşedintele nu pune strop în gură, chiar se povestea că o dată, de revelion, nimerind la Sapunkov, care nu se ştie cum izbutise să-l aducă la el, nu numai că a refuzat paharul

oferit, însă a făcut ţăndări o damigeană cu vişinată şi a plecat înjurând de mama focului, stricând cheful lucrătorilor cu munci de răspundere adunaţi acolo, într-un cadru intim, să întâmpine Anul Nou.

— Vanea, eşti cam băut. Hai să te duc acasă.

— Eu, mă?

— Da, tu!

— Nici atâtica!

— Hai să mergem, că mă supăr.

— Nu se există! Libertate, martiri... Vreau să văd şi eu ce iese până la urmă...

Se cramponă de braţele împletite ale fotoliului. Dacă încercai să-l ridici, ieşea tărăboi.

Pavel îi strânse cu putere braţul.

— Potoleşte-te, omule! După ce că-mi vii beat într-un loc ca ăsta, mai vrei să faci şi scandal?

— Nu stărui Paşa, că degeaba stărui... Ţi-am spus doar...

Pavel îi dădu pace şi, scoţând la iveală un ziar, îî convinse să citească un articol oarecare.

Zbârnâi soneria şi cortina se trase în lături.

Sala – puzderie de ochi strălucitori, guri căscate, chipuri miloase, posomorâte, uimite.

...Baricade, telefoane, soldaţi cu panglici purpurii la căciuli. Într-un colţ, acelaşi muncitor cu Ana, nevastă-sa. Un bătrân şi o bătrână îi imploră cu lacrimi în ochi să se întoarcă acasă. Ei refuză. Bătrâna o prinde pe fată de mână, dar fata se smuceşte şi o împinge cât colo pe scumpa ei măicuţă, cât pe ce să o dea jos de pe scenă. Muncitorul şi soţia lui declamă:

— În lături, biete cârtiţe umile! Târâţi-vă supuse în ţărână! Noi păşi-vom mână-n mână pe drumul vieţii noi şi cei dintâi vedea-vom din vârful baricadei cum se revarsă zorii minunaţi ai libertăţii lumi!

Bătrânii pleacă plângând, în râsetele spectatorilor.

Luptătorii de pe baricadă deschid focul. Se trage vârtos, cu înverşunare. În sală miroase a ars şi a praf de puşcă, o junâ trupeşă e gata să leşine, ostaşii aflaţi printre spectatori urlă de încântare şi aplauzele lor acoperă detunăturile.

Spectacolul a trecut rampa! Dar piesa nu s-a terminat încă. Sunt aduşi doi ofiţeri albi, luaţi prizonieri. Ei răspund plini de tupeu la întrebările muncitorului. Înainte de execuţie mai apucă să strige:

— Tot pământul – moşierilor, iar puterea – capitaliştilor!

— Doamne, apără-l pe ţar[13]!

(În dorinţa ca episodul acesta să aibă mai mult efect, Efim se întreba dacă n-ar fi bine să aducă la fiecare spectacol câte doi condamnaţi de la Ceka şi să-i achite pe scenă.)

Apar câteva brancarde cu răniţi. Înainte să-şi dea duhul, fiecare dintre ei ţine un discurs. Ţârâie telefonul de campanie. Un vistavoi dă buzna pe scenă şi raportează gâfâind:

— Albii au fost zdrobiţi!... Ura!...

Acesta era finalul. Explozia de entuziasm făcea să se cutremure podeaua şi punea în primejdie acoperişul.

Radios, cu urme de grimă pe faţă, Efim veni într-un suflet şi prinse amândouă mâinile lui Pavel într-ale sale:

— Ei, cum ţi s-a părut? Nu-i rău, ce zici? Ţi-a plăcut?

— Ştii, ciocanul pe care-l tot vânturai tu pe deasupra capului e ciocan de dulgher. O fi el mare, dar nu-i baros să făureşti ceva cu el, aşa cum spuneai tu acolo.

— Fleacuri. Schimbăm ciocanul şi gata. O să trimit piesa la Moscova.

— Ăsta-i şi sfatul meu, băiete. Trimite-o.

— A, tovarăşul Kapustin! Bună seara. Iartă-mă, nu te-am observat. Sunt emoţionat ca un copil... Aşadar, mă sfătuieşti s-o trimit? Ţi-a plăcut? Cum ţi se pare, merge?

— E grozavă, spuse Kapustin cu convingere. Mai ceva ca la Gogol. La el toate-s numai despre hoholi[14], apă de ploaie... Împletindu-se în cuvinte, de parcă ar fi călcat pe cioburi, Pavel se interesă:

— Cine e aia, soţia ta?

— Hilda?

— Nu, ailaltă.

---

[13] Primul vers al imnului ţarist.

[14] Ucraineni (peiorativ).

— Aha, Ana... De ea mă-ntrebi, nu? Azi a fost în mare formă. Ştii cine e? Lidocika Şerstneva, care a fost la popreală şi pentru care ai semnat hârtia aia, mai ţii minte? Ţi-a plăcut, nu? E nostimă. Să ţi-o prezint. A, uit-o că vine... Vorbeşti de lup...

Lidocika se apropie zglobie, cu un taler în mână.

— Contribuiţi şi dumneavoastră, tovarăşi.

Era vaporoasă, sprâncenată, odicolonată.

— Daţi-mi voie să fac prezentările. Lidocika Şerstneva, după numele de pe afiş – Darialova-Zavoejskaia... Tovarăşul Grebenşcikov, redactorul şef al gazetei. Omul căruia îi datorezi eliberarea, Lidia Mihailovna. Dânsul e Ivan Pavlovici Kapustin... ha-ha-ha, guvernatorul roşu al judeţului nostru.

Fata îi zâmbi lui Kapustin şi zăbovi ceva mai mult cu zâmbetu-i uşor rujat pe faţa lui Pavel.

— Sunteţi preşedintele comuniştilor? Încântată de cunoştinţă. Am auzit atâtea despre dumneavoastră... Contribuiţi şi dumneavoastră în folosul bieţilor soldăţei care...

— Ştiu, ştiu, mormăi Pavel, având-o înaintea ochilor fără să o privească, şi scuturâ cu mâna lui aspră lăbuţa ei catifelată ca de pisică. Un fior rece îl săgetă prin spinarea zdravănă de cal. Năduşi brusc...

Zăpăcit, lăsă să cadă în taler numărul de la garderobă.

Dând peste cap ochii ei limpezi şi strălucitori ca oglinda, Lidocika mai flecări câteva clipe, apoi dispăru în mulţime ca un fluturaş.

— Să mergem, rosti ferm Pavel, prinzându-l pe Kapustin de braţ. Am văzut destul.

— Plecaţi? se necăji Efim. Nu vreţi să vedeţi dansurile orientale interpretate de Lidocika? E un deliciu...

— Imposibil... Avem treabă... Hai, Vanea.

Pe stradă – nămeţi gârbovi şi o linişte licăritoare. Kapustin, pe care vântul rece îl trezi îndată din beţie, se apucă să-şi înşire toate ofurile:

— Emitem la decrete, slavă domnului, iar pe ţăran nu-l cunoaştem şi nici nu încercăm să-l cunoaştem... Uneori, nu

zic, trebuie acţionat cu hotărâre, însă, alteori, ar fi bine s-o luăm mai domol... Arată-i ţăranului că-l cinsteşti, toarnă-i un strop de mir în cap şi-ţi mută şi munţii din loc.

— Deh, vremuri aspre, Ivan Pavlovici. Arde. Dacă e să umblăm cu mirul, apoi ar trebui să turnăm cu găleata, fiindcă ţăranu-i lacom. De-aia suntem nevoiţi să-i punem mâna-n gât: „Al tău, al meu, nu contează! Scoate şi dă”.

— Mda, vremuri aspre... Ţăranii înţeleg asta. Care face pe prostul, îi băgăm noi minţile-n cap... „Dă grâne!” Au dat. Murmură ei, dar dau. Într-o lună am fi isprăvit de strâns cotele de surplusuri de la fiecare, pân-la ultimul bob, dar să vezi: mă pomenesc azi cu Losev, care-mi arată nişte hârtii venite de la gubernie. Cică ăi de la centru au făcut o mică greşeală de calcul şi acuma zic să strângem suplimentar încă două milioane de puduri.

— Deh...

— Ce părere ai? Poftim cum se poartă ei cu ţăranii! Ăia, acolo, la centru, fac politică şi noi tragem greul. Ţăranului îi place ca vorba să fie vorbă. I-ai spus cât trebuie să dea, îţi dă. Dar dacă mai vii şi-a doua oară – na, cotu’! El a socotit dinainte, gospodăreşte – atâta dă la stat, atâta ţine pentru sămânţă, atâta pentru mâncare şi băutură... Şi când zice şi el c-a scăpat de angarale, vii tu de colo: s-avem iertare, frăţioare, s-a făcut o mică greşeală...

Kapustin se opri suflând greu, ca un cal obosit.

— Ori alta. Ascultă ce-a făcut comisarul cu aprovizionarea din raionul Ceagrî. Mama lui de dobitoc! A lăsat afară, sub cerul liber, în zăpadă, nouăzeci de mii de puduri de fân. Dacă se nimereşte o zi caldă, putrezeşte tot... La Mokşanovka – una şi mai şi: au umplut o magazie cu păsări tăiate şi le-au ţinut acolo până au împuţit toată plasa. Nu le e ruşine obrazului... Uite, Paşa, ce situaţie înfundă albia pe care ar trebui să înainteze rapid puterea sovietică... „Dă oameni!” Au dat şi oameni. Dar noi ce-am făcut pentru oamenii ăştia? Ai citit ordinul de mobilizare?

— Care ordin? Ce-i cu el? se încruntă Pavel.

— Na, citeşte...

Se opri sub un felinar.

Kapustin scoase din servietă un şpalt şi Pavel citi cu atenţie pasajele însemnate cu creion roşu:

§ 2. Cadrele didactice şi membrii comitetelor sărăcimii care se situează ferm pe platforma puterii sovietice şi nu sunt suspectaţi de sabotaj nu vor fi încorporaţi.

§ 6. Voluntari şi ostaşi roşii din contingentele nesupuse la încorporare vor fi lăsaţi la vatră. Cei care doresc să rămână în efectivele armatei, vor fi vărsaţi companiilor operative şi trimişi imediat pe front.

§ 9. Sunt supuşi încorporării toţi cei instruiţi în vechea armată, ofiţerii de toate gradele, precum şi contingentele specificate mai sus, care din diferite motive n-au recrutat înainte de revoluţie.

— Păi asta-i contrarevoluţie în toată regula! izbucni Pavel.

— Parcă eu ce spun! Cine scăpa de armată înainte de revoluţie? Afaceriştii, negustorii, invalizii... Ce naiba să facem noi cu ăştia? Iar elementele cele mai conştiente – gărzile roşii, combatanţii care au făcut frontul, învăţătorii, membrii comitetelor sărăcimii – vezi dragă doamne! – ei n-au ce căuta în armată! Chestie dibaci ticluită, nu? şi cine a venit la oraş dând ascultare acestui ordin? Pe de o parte – flăcăii de la ţară care habar n-au ce-i aia război, pe de altă parte – foştii căprari, majuri, ofiţeri şi feciori de chiaburi.

— Iar noi i-am înarmat cu mâna noastră, ai?

— Au căpătat vreo trei mii de arme şi au şi şters-o, luând şi armele cu ei. Acum o să tragă în noi cu propriile noastre gloanţe.

— Cine-a făcut isprava asta, un duşman sau un cretin?

— Un duşman împreună cu un cretin... Ştii, noi l-am însărcinat pe Ciurkin să întocmească ordinul de mobilizare, iar el, fleţ cum e, s-a dus glonţ la Glubokovski, chipurile să-i ceară sfatul în probleme militare... Şi ăsta ai văzut ce sfaturi i-a dat.

Pavel tăcea copleşit de cele întâmplate. Aşa cum se sfărâmă apa unui şuvoi iute de pietrele întâlnite în cale, aşa se sfărâmau şi gândurile lui, iscând trâmbă de vedenii: întinderi ferecate de ger şi aşternute cu zăpada învălurată,

tot alb mărginit de dunga sinilie a pădurilor, convoaie lungi de căruţe încărcate cu cereale şi lemne, silozuri învăluite într-o stăruitoare pulbere de grâne, ţărani aruncând glume ardeiate în jur, dezertorii stând la pândă ca nişte lupi, autoputernicii comisari cu aprovizionarea care scot şi din piatră seacă toate cotele de surplusuri, dar lasă afară în ger mii de puduri de cartofi, insuliţele rare ale celulelor de partid...

— Până în clipa asta, rosti el într-un târziu, prins cu treburile şi gură-cască ce-am fost, sau mai bine zis gură-cască ce sunt, nu mi-am făcut timp ca să citesc ordinul. De tipărit l-a tipărit unul Kurocikin, un menşevic care lucrează la tipografie. Nu m-a prevenit, scârba! Adică, de ce să aruncăm vina pe alţii, doar mobilizarea a dat chix numai din pricina noastră. Unde ne-a fost capul?

— Ciurkin să plece imediat să-i adune pe dezertori şi să vadă care-i situaţia.

— La altceva m-am referit eu, Ivan Pavlovici. Spune-mi, ce hram poartă comandantul garnizoanei? Pe unde mă duc numai asta aud: Glubokovski în sus, Glubokovski în jos...

— De, ştiu şi eu... Ofiţer... I-am cerut lui Martînov să-l verifice. L-a verificat. „Nimic suspect, zice. E de-un an şi ceva în Armata Roşie”.

— Martînov ăsta al tău e un fraier. Şi, în general, pe aici, pe la noi Ceka lucrează cam slăbuţ. Zici că ducem lipsă de oameni şi că poţi număra pe degete câţi avem? Prostii! Să-ţi intre bine-n cap: oameni avem destui!

— Unde? Arată-mi-i şi mie!

— Nu ştii cum e la noi? Unul cu sapa, şapte cu mapa, dar ăştia şapte zvântă raţiile, crapă cât intră în ei... Noi ne căznim să-ncropim aici un aparat de conducere, punem roţi dictaturii proletariatului, dar pe cine aducem în ham ca lăturaşi? Tot foşti funcţionari de stat, tot foşti liceeni, tot neveste de ofiţeri. Avem azi în oraş cinci sute de şomeri. Mâine o să fie o mie. Oamenii care toată viaţa lor au bătut fierul şi-au cărat saci. Oare nu-i chip să găsim printre ei câţi va buni de curieri, de conţopişti, de activişti? Nu se pricep? Nu-i nimic, o să înveţe. Că nici tu şi nici eu nu ne-am născut

comisari!

— Acum nu-i timp de învăţătură, Paşka, trebuie să-i dăm bătaie cu predarea surplusurilor.

Kapustin se apucă să compare situaţia cu o clădire în stadiu de proiect, pentru care abia se bat ţăruşii de marcaj şi abia se ridică schele – imagine ce i se înfiripase mai de mult în minte. Pavel însă nu-l asculta, vorbea înainte:

— Sau să-i luăm pe eseri. După ce i-am mătrăşit din oraş, ei s-au împrăştiat prin judeţ şi s-au dat la fund, înfiltrându-se în cooperativele şi în asociaţiile de consum, în secţiile agricole, în tribunalele populare; în plasa Lebedevka au înjghebat o comună agricolă, iar sovietul şi comitetul sărăcimii din plasa Marianovka se află în mâinile lor... Martînov are impresia că eserii sunt blânzi ca nişte mieluşei, dar lupii ăştia o să-şi mai arate colţii...

— Eh, tu, martir năzdrăvan, nu cumva faci din ţânţar armăsar? Nu toţi eserii sunt la fel... Am avut noi pe front un detaşament de eseri de stânga; n-au luptat deloc rău băieţii. Mi-aduc aminte o întâmplare. Unitatea noastră tocmai ieşea din Tetiuşi...

— Mai bine ţi-ai aduce aminte câţi eseri s-au aflat şi se află şi la ora asta în cârdăşie cu cehii sau cu alde Kolceak, îl întrerupse Pavel. Adu-ţi aminte de rebeliunea de la Moscova, de Iaroslavl, de complotul lui Muraviov. Partidul socialist-revoluţionar a trecut în bloc în tabăra contrarevoluţiei şi numai câteva grupuleţe au rămas de partea noastră, dar şi ele până la un timp...

— Asta cam aşa e.

Pavel îl însoţi pe Kapustin până la comitetul executiv, apoi rătăci îndelung pe străzile tăcute şi troienite de zăpadă. Preocupările activităţii imediate se învălmăşeau în mintea lui cu gânduri frivole: întocmi în cap darea de seamă lunară pe care era timpul să o trimită la comitetul gubernial şi-i zise cu foc şi năduf cântecul despre hamalul Vanka, de sminti toţi câinii din mahala. Şi Lidocika îi stărui toată vremea dinaintea ochilor: „Despre burjui se spune că-s nişte stârpituri. Dar de ce au atâtea muieri frumoase?”

Pavel era cam muieratic şi i se aprindeau uşor călcâiele.

De când era puşti îi invidia pe liceeni, pe „domnişori”, cum li se spunea în mahala, fiindcă ei se plimbau cu fete rumeioare şi curăţele. Putea să se ţină şi un ceas, cu gura căscată de încântare, după cântăreaţa răguşită şi împopoţonată ce-l însoţea pe flaşnetar. Adeseori îşi pierdea seara lângă vitrina vreunui restaurant, ascultând cum vuiau armonicile şi cum suspinau guriştii, ori mâncându-le din ochi pe dansatoarele ţipător îmbrăcate, care se zbuciumau îndrăcit în infernul beţiei. Până şi la cinema se îndrăgostea de etericele dive ale ecranului, ce-i obsedau apoi visurile de adolescent. Tânjea după ele: erau atât de frumoase, de elegante, cu totul deosebite de oamenii în mijlocul cărora trăia... Mai târziu, când începu să lucreze la uzină, o dragoste neaşteptată şi totuşi atât de mult aşteptată, ameţitoare ca şi fumegarea mangalului, îi fripse inima: o chema Niurocika, avea ochii de cicoare şi era nepoata unui mecanic... Aflând de tainicele lor întâlniri, unchiul fetei îi trase o urechealã şi-l dădu pe poartă afară. De la administraţia uzinei, Pavel, care împlinise şaptesprezece ani, o porni glonţ, zgribulit ca de frig, spre strada Dulceţii, cu felinare roşii pe la porţi ca să-şi facă praf banii luaţi pentru două săptămâni de muncă şi iubirea lui dintâi.

Pavel era tânăr şi setos de viaţă. Se mai întâlni cu Lidocika pe stradă, se mai duse o dată cu ea la teatru şi, într-o bună zi, fata se mută la el, aducându-şi cutiile de pălării şi o grămadă de valize şi valijoare. Din ziua aceea, în odaia lui Pavel nu mai mirosea a câine – o aromă dulceagă de pudră, parfum şi săpun scump se înstăpâni peste tot. Pavel, care înainte vreme trepida de toate bucuriile pământului, deveni de un calm înţelept. Muncea însă cu aceeaşi tragere de inimă, şi când simţea că mintea lui tânără nu-i în stare să vină de hac unei probleme, abia că se ambiţiona şi se îndârjea mai mult, încât izbutea să o scoată la capăt până la urmă. Lidocika trona până pe la amiază în vârful patului, învăţa roluri, declama şi din când în când, mijind ochi mici de parcă ar fi supărat-o lumina, mieuna, întinzându-se leneş:

— Pavlik, vino şi dă-mi un pupic!

— Lasă, lasă, mai bine scoală-te... Ia spune, cu ce-i egal pătratul unui binom?

— Ha, ha, ha...

O dată mai de mult, îi căzuse în mână un manual de algebră. Văzând semnele acelea misterioase din carte, aducând cu nişte cârlionţi şi buclişoare, se îndârjise foc, se aşternuse pe învăţătură şi, într-o lună, răzbise prin toate chiţibuşurile algebrei, aşa cum ţi-ai croi drum prin mărăciniş. Iar acum, ajutat de Lidocika, luă cartea de la început, foaie cu foaie, vrând să se lămurească definitiv. În plus, o determină pe Lidocika să-i dea lecţii lui Miheici. Bătrânul nu se împăca în ruptul capului cu ea, şi profesoara şi elevul se luau adesea la ceartă. Roşie de furie, Lidocika năvălea pe uşă şi azvârlea cât colo „Gramatica”:

— Nu mai pot să-ndur!

— Iar te-a apucat?

— Nu mai vreau, nu mai vreau, înţelegi? După ce că-i cretin, mai e şi mojic!

Pavel sărea îndată să-i împace.

Seara, când Lidocika pleca la teatru, Miheici venea să-şi vadă prietenul, aşa cum obişnuia mai înainte. Când să intre, întreba prevăzător:

— A plecat?

— A plecat, fii pe pace. Hai încoace să bem ceai. Nu ştiu ce-ai cu ea de n-o poţi suferi. La drept vorbind, şi pe mine m-ai cam uitat.

Bătrânul cerceta cu un ochi critic odaia şi se vedea limpede că-i displăceau ordinea şi curăţenia înstăpânită aici. De unde înainte vreme era numai zâmbet, acum îşi punea buzele a supărare.

— Ce te-ai bosumflat aşa, Miheici?

— De aia.

Vrând să curme tăcerea asta stânjenitoare, Pavel îl întrebă:

— Ei, cum merge învăţătura?

— Cum să meargă, oftă bătrânul. Sunt tobă de carte: o, i-oi... Mă tot sâcâie să stau drept pe scaun, ca nu cumva să mi se strâmbe şira spinării, şi se apucă să-mi dicteze:

„Câinele latră, vaca muge”. Îşi bate joc de mine, zău.

— O-ho-ho! Auzi istorie... Nu-i nimica, tu dă-i bătaie, învaţă, ţin-te cu dinţii de carte.

— Nu mai e de mine...

Miheici îşi golea în tăcere cana, apoi murmura ca într-o doară:

— Păcat...

— Iar începi? se strâmba Pavel, ştiindu-l unde bate. Cum de nu ţi s-a urât să tot spui vorba asta?

— N-ai decât să te superi, dar mă ştii cum sunt: ce-i în guşă şi-n căpuşă... Măi Pavele, nu-i ea ce-ţi trebuie ţie. Mare chilipir pe capul tău, ce să zic, moare lumea de invidie... N-ai găsit şi tu o femeie care să ţi se potrivească?

— A mai fost cineva în viaţa mea...

— Atunci, la ce le schimbi, cum schimbă ţiganul popasul?

— Ce ştii tu. Dacă erai tânăr, judecai altfel...

— Taman aşa gândesc şi eu. Lasă, drăguţă, ai niţică răbdare. Îţi face asta un pocinog de-ţi muşti degetele.

Într-una din zile, într-un moment de mare tandreţe, Lidocika, folosindu-se de toate iscusinţele femeieşti, aduse vorbele despre toaletele de primăvară.

— Pavlik, arată-le ălora de la Ceka cine comandă aici. Dă tu o dispoziţie pentru mine, că au o grămadă de lucruri confiscate...

— Ce face?...

— Ei, ce mare filosofie! Pune câteva cuvinte pe o hârtie cu antet, că restul aranjez eu singură.

— Când ţi-oi aranja eu una, n-o să ştii cum să nimereşti uşa!

Lidocika se sperie, izbucni în lacrimi şi nu-i mai pomeni de pantofi noi, ori de lenjerie fină, nici nu i se mai plânse că meniul lor e grozav de monoton. De la repetiţie zbura drept în bârlogul de holtei al lui Efim – un apartament cald, cu mobilă de lux, care aparţinuse unui avocat cam cioflingar, şi el de lux, cărăbănit în Siberia.

Efim o ajuta să-şi scoată blana de veveriţă, îi săruta mâinile de păpuşică şi, privind-o adânc în ochi, întreba:

— Mă iubeşti?

— O-o...

Efim şi Lidocika fondară la Kliukvin o asociaţie a poeţilor, dramaturgilor şi artiştilor plastici revoluţionari – se găsiră vreo patruzeci în oraş. Chiar de la prima adunare, asociaţia hotărî să facă urgent demersurile necesare pentru primirea raţiilor de alimente şi să publice un almanah lunar de literatură şi artă, „Vise şi cugetări”.

Din oraş porneau trăsnet ordine:

Pâine
lemne
soldaţi
bani

– în caz de neexecutare – sancţiuni, tribunal.

Prin stepe, păduri, mlaştini vuia ecoul:

— O-o... A-a-a-a-... U-uh... Arde-l...

Puhoaiele de hârtii năprasnice potopeau fortăreţele de paie ale satelor. Şi toate căprăriile astea de hârtii furibunde aveau un singur refren: „Orice nesupunere sau întârziere va fi pedepsită cu toată asprimea”.

Oraşul se zvârcolea în ghearele foamei şi exantematicului, scuipa sânge ruginiu. Oraşului, care horcăia de febră, i se poruncea să se înzdrăvenească de-a-n picioarele. Repartizaţi pe străzi şi pe grupuri de case, cei care aveau ordinul să scoată populaţia la muncă zgâlţâiau de clanţele portiţelor zăvorâte şi strigau pe sub ferestrele perdeluite cu tul:

— Hei, care stai aici, ieşi la deszăpezirea liniilor!

Câte o voce plângăreaţă de amărât care încerca să se fofileze, se strecura prin cine ştie ce crăpătură:

— Noi, taică, suntem oameni paşnici, nu facem politică.

— N-are a face, ordinu-i ordin!

— Noi, tovarăşe...

— Nimic! Tot ce-i parte bărbătească, ori parte muierească iese urgent la lucru, în două-ş patru de secunde, s-aude?

— Aici sunt numai bolnavi, bătrâni şi copii.

Răguşiţi de atâtea zbierete, oamenii ordinii, bubuiau cu paturile armelor în portiţe:

— Doar n-aţi crăpat cu toţii! Afară, la deszăpezit linia!

— Păi noi, dom' tovarăş...

Sub izbiturile paturilor de armă, căsuţele tremurau şi se ghemuiau speriate, întocmai ca o pisică ce-a făcut o boroboaţă, însă rămâneau cufundate în muţenie: lumea şedea pitită prin poduri şi prin pivniţe, aşteptând să treacă primejdia...

Pe liniile ferate, locomotivele slăbănoage şuierau disperat de li se subţia glăsciorul cât ţurţurele de gheaţă, se împotmoleau în troiene, se opinteau din răsputeri pe roţile care nu făceau decât să zgârâie şinele şi în cele din urmă încremeneau, gâfâind jalnic...

Oraşul se zvârcolea în fierbinţelele tifosului. Colcăiau de păduchi mari şi aspri la pipăit ca bobul de hrişcă toate drumurile, gara, spitalele şi desăgarii cenuşii, care păreau şi ei nişte păduchi uriaşi.

Păduchii invadară satele.

În gară, bolnavii zăceau grămadă, de-a valma cu leşurile, fiindcă leşurile nu mai pridideau să le strângă.

Câteva vagoane de marfă, rostuite pentru transportul de călători, stăteau pe o linie moartă, ticsite de leşuri despuiate, care semănau cu nişte trunchiuri scurtate de mesteacăn. Barăcile băjenarilor din împrejurimile oraşului se goliseră pe jumătate sub secera bolii, iar câţi scăpaseră se împrăştiaseră prin sate, ducând molima cu ei. La puşcărie, deţinuţii mureau cu resemnare. Exantematicul făcea prăpăd în infirmerii, cazărmi, la locurile de popas ale convoaielor. Se decretă mobilizarea medicilor. Din treizeci răspunseră doar şase. Ceka împuşcă doi medici şi atunci toţi ceilalţi depuseră jurământ de credinţă, se formă o comisie extraordinară antiepidemică, oraşul fu împărţit în sectoare, se lansară câteva apeluri duduitoare şi lupta începu. Dar nici cordoanele de carantină, nici cizmele înalte până la şold, nici celelalte măsuri profilactice nu reuşeau să oprească năvala păduchilor. În gropile comune de la cimitir erau aruncaţi desăgari, soldaţi în permisie, dezertori,

localnici, fără să-i mai numere nimeni. Molima îi seceră pe Ciurkin, Sapunkov, inginerul Kiparisov. Muri şi Elena Konstantinovna Sudakova.

Se înfiinţă o echipă sanitară volantă, din comunişti, care avea un stat-major şi un serviciu de gardă permanent, ziua şi noaptea. Liceul, biserica şi magazinele goale fură transformate în spitale. Era lipsă de paturi, de saltele, de rufărie – bolnavii zăceau pe paie, umplând până şi coridoarele. Strigătele abia îngăimate şi gemetele celor ce aiurau nu se mai sfârşeau:

— Apăăă... Apăăăă...

Hilda, care bolise şi ea de tifos şi ajunsese o arătare, abia se târa spre magazinul unde se distribuiau alimente. La câţiva paşi se oprea în loc, rezemându-se de câte un gard, ori aşezându-se pe câte o ieşitură de zid, ca să-şi tragă sufletul. Surâdea soarelui voios ca unui bun prieten.

Ţinea strâns în mână un talon pe care stătea scris: regim special. Avea dreptul la:

scrumbie	¼ funt
untdelemn	¼ funt
crupe	1 funt
săpun	½ funt
chibrituri	2 cutii

Trecu un câine. Hilda îl chemă, îi mângâie botul cald şi-şi scutură pentru el firimiturile de pâine din buzunare. Trecu un coşar – omul i se păru tare nostim şi o pufni râsul. Dădu să-şi ceară scuze, să-i explice că nu de el râde, ci pentru că îşi simte inima voioasă şi pentru că e minunat să umbli pe strada soritã... O cuprinse brusc ameţeala... Parcă numai câteva clipe, dar când deschise ochii, hornarul se vedea ca o pată neagră în capătul străzii. Şi iar o porni cătinel... Din partea opusă, prin mijlocul străzii, venea în pas alergător – Hilda fu uimită şi fericită că mai există oameni în stare să alerge! – o echipă cu cazmale şi lomuri pe umăr. Îşi simţi inima zvâcnind în coşul pieptului: Ai noştri!... Strigă cu un glas firav şi abia auzit:

— Tovarăşi... Volodea!

Volodka Skvorţov, preşedintele unui comitet raional, se apropie în fugă de ea. Îşi smulse mănuşa ca să-i strângă mâna.

— Te-ai pus pe picioare, ai?

— Chiar aşa...

— Ai grijă, fată, copăcel, altminteri te-ngropăm cât ai zice peşte...

— Lasă că nu mă sperii... Gata, acuşi mă înzdrăvenesc eu... Voi încotro aţi pornit-o cu cazmalele?

— La săpat morminte... De teamă ca nu cumva exantematicul să-şi înfigă colţii şi mai adânc, troica[15] extraordinară ne aleargă toată ziua de colo până colo. Facem pe groparii, pe dădacele de cadavre, ne luăm la trântă cu moartea!

Hilda zâmbi cam strâmb, însă Volodea îi zicea înainte:

— De cât ne-am îmbuibat cu potol comunist, am devenit netezi nevoie-mare, păduchele n-are de ce să se agaţe şi pică jos. Nu tu exantematic, pe noi nici ciuma nu ne ia!

Volodea râse, îi făcu un semn de rămas bun cu mănuşa şi fugi să-i ajungă din urmă pe ceilalţi.

Hilda îi petrecu cu o privire limpede, aşa cum strălucesc ţurţurii de gheaţă în soare. O podidi plânsul.

[15] Comisia alcătuită din trei persoane.

Satul Homutovo

În Rusia-i revoluţie – parcă
s-ar fi stârnit toate vijeliile
pământului...

JUDEŢUL ERA POTOPIT DE NINSORI ŞI decrete.

Pădurile de peste Volga dormeau tihnit. O tăcere măreaţă se aşternuse peste iernaticele ţarini. Satul pitit prin cotloane pirotea în sătulă torpoare, curmată arar de cucurigeala cocoşilor şi de dangătul sfintelor clopote.

Sat pe buza râpei, sat în adâncul râpei, sat mai încoace de pădure, sat cum treci pădurea, sat în vâlcea, sat dincolo de râu... Bogată eşti tu, măicuţă Rusie, în asemenea sate neştiute şi neştiutoare...

Aidoma – şi satul Homutovo.

Slobod stau răspândite izbe în şase colţuri, învelite cu şiţă ori cu tablă. Ogrăzile sunt ca sipetele ferecate. Obloane albastre, cârmizii, împodobite cu tăieturi din fierăstrău şi cu slove ca-n cărţile sfinte, veghează la fereşti. În izbele încăpătoare, unde trăiesc toţi de-a valma, întreaga familie, e tare cald şi foşgăie gândacii să-i strângi cu lopata. Icoane – câtu-i colţul încăperii. Şi poze – cu scene de război, cu Sfântul Munte Athos, cu chinurile iadului. Oamenii satului sunt voinici la trup, buni de gură şi umblă curat îmbrăcaţi. Înainte vreme, duminicile ori de hramul bisericii, aici fierbea iarmarocul ca vinul în bute. Belşug de lucruri, grâneţe mormane, vase de pământ înflorate, obezi, arcuri pentru hulube, dohot, turtă dulce şi plămădită cu ismă, herghelii de cai de stepă, turme de oi, cirezi de vite, vuiet de glasuri, hărmălaie, forfotă, tocmeală ţigănească cu jurăminte straşnice, cântece psalmodiate, de către orbeţi şi smintiţi întru Domnul, căluşei, cârciumă cu etaj. Să umbli şi şapte

verste în jur, nu afli un alt sat ca Homutovo. Până şi războiul ţarului s-ar arătat mai milostiv prin partea locului: care din săteni şi-a găsit adăpost la uzina de armament de la oraş, care s-a învârtit să rămâie şi să trudească pentru patrie. Şi au hărnicit nu glumă, că le trânteau muierile la plozi – anu' şi găvanu', ba chiar câte o pereche. Şi năşteau uşor, de parcă ar fi făcut plăcinte. Revoluţia s-a abătut ca o vijelie peste satul acesta cuprins, veştejind negoţul şi pustiind şleahul. Treburile mergeau tot mai prost.

Ivan Pavlovici Kapustin crescuse şi el la Homutovo, dar, rămas fără părinţi – de maică-sa nici nu-şi aducea aminte, iar taică-său căzuse în războiul cu japonezii – numai de suferinţă şi de lipsuri avusese parte. De mic fusese nevoit Vanka să argăţească prin străini pentru o coajă de pâine. Apoi, îl luase la oraş birtaşul Barmin. Şi pun-te Vanka pe slugăreală! Mai întâi slujise la birt, după aceea devenise calul de alergătură al negustorului de cereale şi făină Hlînov, după aceea ucenic la un atelier mecanic. Două veri în şir umblase prin sate, doftoricind broaşte, găleţi şi lighene. Niţel mai târziu, venind ei nişte ţărani din Homutovo cu grâne la oraş, la negustorul Hlînov, auziră că pe Vanka l-au azvârlit în puşcărie, dar pentru ce anume isprăvi nu prea s-au lămurit. După câtva timp fusese văzut hamal într-un oraş de pe Volga: căra saci în port. În timpul războiului, ureadnikul[16] Kobeliov prinse într-o tihărie, căreia localnicii ziceau Kudli-Iar, o bandă. Naiba-i ştie cine erau – poate dezertori, poate hoţi de cai. Prin sat umblau tot felul de zvonuri, însă cum să le dai crezare, fiindcă unii mint de îngheaţă apele. Numai că printre cei prinşi se afla şi Kapustin.

În timpul revoluţiei, satul stătea cu capul descoperit şi gura căscată la răspântia acestor drumuri necercetate, bătea cruci temătoare, aştepta veşti, prindea curaj, îşi încleşta pumnii cioturoşi:

— Pământ... Libertate...

Într-o zi, de sărbători, în goana trăpaşului pursânge al negustorului Hlînov, sosi la Homutovo, într-un scurt conced,

[16] Grad inferior în poliţia rurală ţaristă.

tovarăşul Ivan Pavlovici Kapustin.

— Măi, măi! se minună satul.

După slujba vecerniei, strângându-se la sfat, Ivan Pavlovici povesti că e unul dintre oamenii cei mai politici, că se îndeletnicea de multă vreme în taină cu treburi de-ale revoluţiei şi că abia de o săptămână s-a întors din taigaua siberiană, unde-l trimiseseră să-şi ispăşească osânda – opt ani de muncă silnică. Muierile, miloase de felul lor, se smiorcăiau în poală, iar câţiva moşnegi, aducându-şi aminte cum i-au snopit la vătăşia de plasă pe Vanka şi pe alţi flăcăi pentru că au batjocorit portretul ţarului, îi căzură la picioare şi, măturând podeaua cu bărbile, se rugară de el ca de Dumnezeu să-i ierte, să uite ce-a fost.

— Nu vă port pică, glăsui Kapustin, fiindcă mintea voastră e-ntunecată ca pământul cel negru.

Părintele Veniamin – ţăranii proşti îi ziceau Vînîamîn – bolborosi la iuţeală o slujbă de mulţumire, citind şi un acatist întru sănătatea mucenicului şi pătimitorului pentru norod, robul lui Dumnezeu Ioan...

În săptămâna de după Paşti, oamenii ieşiră la semănat, iar pe Ivan Pavlovici îl aleseră delegat la primul congres agricol pe întreaga gubernie.

Toamna târziu, Kapustin se întoarse în sat, recrută vreo sută cincizeci de ostaşi roşii din întreaga plasă şi o porni cu ei împotriva cazacilor. De atunci nu se mai desprinse din şa: se războiu cu cazacii, cu cehii, călca în sus şi în jos ţinutul de dincolo de Volga, ca trimis cu largi împuterniciri al comitetului executiv gubernial, înfiinţând cele dintâi comitete ale sărăcimii şi tribunale populare, împărţind pământ ţăranilor, botezând copiii nevestelor de ostaşi duşi la război, făcând mobilizări pentru Armata Roşie, organizând primele celule bolşevice. Iar acum era mare şi tare peste tot judeţul.

Departe de şleah, dincolo de păduri şi mlaştini, se afla satul Uraikino: mordvini, ciuvaşi, iarbă-n sălbăticie. În păduri schituri rascolnice în ruină, prisăci, vânat. În schituri îşi făceau veleatul bătrâni de o sută de ani. Viersul clopotelor din veac zgândăreau sufletele haraminilor din

iad. În jurul satului străjuiau multe locuri cu faimă străveche: cel însemnat de ciotul unui stejar pălit de trăsnet fusese pe vremuri sălaş de tâlhari; iar în locul ce-i zicea râpa lui Razin erau ascunse – după spusa bătrânilor – comori cu nemiluita, pe care nimeni însă nu le putea dibui. Moşnegii îşi mai aminteau cum s-a ridicat biserica de la ei din sat – înainte vreme se închinau la un mesteacăn. Uraikino zăcea toropit de somn, vestindu-se doar prin mugetul vacilor şi prin trâmbiţele cocoşilor. Izbele nu aveau horn, ci numai fumar, de luminat se luminau cu lucina[17], iar în loc de cuie se slujeau de noduri din lemn şi de curmeiuri: pânza albă, pânza pestriţă, pânza de sac, postavul pentru veşminte şi le ţeseau singuri. De un an şi ceva nu mai ştiau de nicio cârmuire şi-n toate cele cereau sfatul bătrânului popă Silanti. Pe drumul mare treceau războiul, revoluţia, detaşamentele cu aprovizionarea, dar pe aici pe la ei nu se abătea nimeni: satul Uraikino era trecut pe hartă cu numele de Durasovo, după numele unui moşier de mult răposat, şi de satul Durasovo nu ştia nimeni prin partea locului. Pământul era vitreg – nisip, lut, bălţărie. Rar casă în care gura să mestece pe săturate pâinea de secară, burţile se ţineau mai mult cu cartoafe. Aveau nişte căluşi pleoştiţi şi piperniciţi, de ziceai că-s şoareci. Şi aveau pluguri de lemn, aşa, cum apucaseră din bătrâni. Bărbaţii munceau numai la zile mari, supunându-se vreunui straşnic jurământ, căci în restul timpului zăceau pe cuptor, se scărpinau în cap, duhăneau o mahorcă puturoasă, tălălăiau de la unul la altul şi se întindeau la vorbă – vorbă lălâie, mocnită, cum e lenea rusească. În schimb, fierbeau o rachie! Să fi colindat însetatul toate împărăţiile şi republicile, rachie ca a lor nu afla nicăieri. Dădeai pe gât o bărdacă şi n-o ştiai deosebi de o cioată nici pe muma care te-a adus pe lume! De sărbători, oamenii se primeneau cu cămăşi în culori vesele, după liturghie se îmbătau pământ, se încăierau, căutau întâi să-şi sfâşie unii altora cămăşile şi abia apoi se îngrijeau să-şi strămute căpriorii. Şi ca să fie petrecere în

[17] Aşchie de lemn îmbibată cu răşină, care în trecut, în Rusia, slujea de opaiţ.

lege, îşi snopeau muierile, respectând cu sfinţenie zicala: „Nevasta nebătută e ca o capră slută.” În nopţile de iarnă, lungi precum cea de pe vremea lui Irod, femeile se supuneau răbdurii la toate voiele bărbaţilor, iar când mijea de ziuă, săreau din aşternut şi până se întuneca trebăluiau de zor prin gospodărie, se duceau la câmp sau la pădure, fie cu căruţa, fie pe jos. În toate cele dovedeau femeile astea trupeşe şi cu sânii vârtoşi – iarbă sălbatică pe care nu o doboară furtuna... În opinci cu izvoade şi cu încingătură de curmei, satul Uraikino hălăduia între păduri şi smârcuri.

Lipit cu dosul izbelor de pădure stătea Viazovka – sat de schismatici din secta înfrăţiţilor întru Domnul. Oamenii erau cam pidosnici. Îşi ziceau între ei, „fraţi”, dar nu dăduseră niciun soldat, nici ţarului, nici revoluţiei. Altminteri, se arătau tihniţi, cumpătaţi, buni gospodari. La ei în sat nici tu lacăt, nici tu zăvor – li se dusese vestea până hăt departe în jur de atâta cinste. Bătrânii povesteau că dacă se întâmpla să se abată pe la ei prin sat vreun negustor, puteai cumpăra sau lua cu schimb de la el orice îţi poftea inima. Aveai bani – plăteai, erai mai subţire la pungă – nicio supărare: negustorul scotea la iveală un bob de cărbune şi trăgea un semn pe stâlpul de la poartă. „Mă om bun, zicea, ai de plată atâta şi atâta; dacă ai bani, mi-i dai de Pocroavă, dacă nu – te-oi mai păsui”.

Vremuri de demult, obiceiuri de demult...

După plecarea albilor, întreagă plasă Homutovo se aşternu cu îndârjire pe arat: răsturnau brazda pentru însămânţatul de primăvară, răsturnau şi însămânţau muierile. De la Pocroavă până la Sfântul Mihail vremea se păstră răcoroasă şi cerul limpede ca sticla – taman cum e mai bine pentru treierat: puteai să striveşti şi purici pe arie. Satul dormea îmbrăcat, şi la primul cântat al cocoşilor toţi dădeau fuga la arie, se închinau degrabă spre zarea dincotro mijeau zorile – şi ţin-te treabă. Nici nu apucau să-şi şteargă năduşeala. Treierătoarele mestecau cu lăcomie snopii – numai să pridideşti să le umpli gura. Ariile sunau de păcăneala măruntă a îmblăciilor, de chiotele răguşite ce dădeau ghes cailor clăbuciţi de spumă şi ameţiţi de atâta

goană rotocolită, de scârţâitul carelor movilite de grâne.

După ce isprăvi cu treieratul, satul îşi desţepeni mădularele în dogoarea băilor de abur, goli o bărdacă zdravănă de rachie de casă şi uită ca prin farmec de orice oboseală.

Şi începea vârtejul nunţilor.

Nu se mai vorbeşte decât de şezători, de petreceri, de peţeli. Două troici au trecut ca vântul: un mire cu alai de fârtaţi se duce acasă la sortita lui, care petrece ultima oară cu suratele-i codane, azi, în ajunul cununiei. Dintr-o casă răsună larmă de ospăţ mare – se bea vârtos, puzderia de oaspeţi abia de încape în jurul meselor. Bucate după datina din străbuni: carne de porc cu tăiţei, drob, piroşti de pasăre şi plăcinte. Mireasa face ocolul mesei şi-i îmbie pe oaspeţi să bea şi să mănânce. Muierile cam slobode la gură îşi udă într-una măseaua, prefăcându-se că abia gustă din căni. Fetele zic o cântare de laudă grăsanei peţitoare:

Floricică floare
Mândră peţitoare –
Feţişoară dalbă
Ca laptele albă,
Gingaş obrăjor
Cu aprins bujor
Şi sprâncene două
Lucind ca de rouă –
Vedea-te-aş, surată,
La oraş, bogată
Şi negustoreasă
De pânză aleasă!

Alte cântări cinstesc mirele şi mireasa, socrii mari şi socrii mici, unchii, cumnaţii, celelalte rubedenii. Laude multe şi bani puţintei sunt răsplata cântecelor. Panglicile de mătase împletite în coadele fetelor prind să fluture. Vocile înalte şi puternice îi zic de zor:

Are Vanka o căciulă
cu ţugui

ţugui flocos
Şi-o poartă
poartă pe ochi
să se simtă mai năibos.
De ţugui şi de căciulă
nu-i vezi ochii
zău nu-i vezi,
Iar dacă te uiţi
din spate
nici mai ştii drept ce să-l crezi!

Se învârtejesc ţipete sfredelitoare de femei, încâlcitura vorbelor afumate se tâlcuie anevoie.

Când se crapă de ziuă, solii mirelui pornesc în goana cailor spre casa miresii.

Bat cu codirişţea în geam şi zic:

— Aduceţi mireasa că-i e urât mirelui.

— Nu ne zoriţi, cinstiţi negustori, nu ne zoriţi.

— Ni s-au albit ochii tot aşteptând.

— O gătim, nenică, o gătim.

Mireasa boceşte cât o ţine gura. Cu vorbe de alinare şi cu îndemnurile pe care le cere datina, suratele îi despletesc domol cosiţa de fată mare şi o piaptănă.

Dar i-auzi! Au venit săniile cu nuntaşi: se întrec între ei care să cumpere poarta, se întrec între ei care să cumpere cosiţa miresei. Vornicelul taie pâini şi împarte cu schimb tot câte o jumătate de pâine, mirii se închină până la pământ sub binecuvântarea părintească şi, după rugăciune, toată lumea iese buluc în ogradă, unde caii freamătă nerăbdători în zăbală, cătând dintr-o parte şi cu ochi scăpărător la întreg alaiul, în zvon voios de zurgălăi şi clopoţei. Purtând icoana în braţe, vornicelul dă ocol nunţii.

— Şi-acuşi, nuntaşi dumneavoastră, care vii cu noi – degrabă pofteşte, care mai zăboveşti – fereşte!

Huruie zăvorul porţii mari.

— Gata, dă-i drumul! Şi să fie într-un ceas bun!

Troica zvâcneşte săgeată înainte. De la cununie se duc acasă la mire.

Socrii mari, în cojoacele miţoase, îi întâmpină pe

însurăţei în poartă şi-i seamănă din belşug cu hamei şi cu orz, asta ca să aibă traiul bogat şi vesel, apoi îi îmbie să bea lapte dintr-o ulcică, asta ca să aibă prunci bălăiori şi nu oacheşi.

În pragul casei, mama fetei le umple ochi două căni cu vin, lăsând vinul să pice şi peste buza cănii, şi zice:

— S-aveţi voinicuţi câţi mugurei în codruţ, şi fete mândruţe câte cămăşi pe ceapă şi câte scântei de soare în apă... Mindirul în doi l-am ostenit, moale puf l-am tocmit...

Ospăţul e pregătit de dimineaţă.

În vremea asta, nuntaşii se preumblă în sănii pe uliţi, în lărmuirea zurgălăilor şi fluturarea panglicilor multicolore din coama cailor. Strigături, râsete, ţipete, chiot, funde şi flori de hârtie... Sparg ulcele de pământ, aruncă nuci şi turtă-dulce copiilor – să le fie tinerilor cu noroc. Muierile, ca apucate de furii, zbiară cântece fără perdea şi joacă parcă fripte de foc, săltându-şi fustele până sus şi vânturând prin aer basmalele smulse de pe cap.

Seara – haida tot alaiul acasă la mireasă, să se ospăteze cu jumări. Şi nu după multă vreme se arată la chip şi ciorba cea dregătoare de la spartul chefului...

De Sfântul Mihail apărură la Homutovo doi călăreţi: Karpuha Hohlionkov şi Taniok-Proniok, luptători de-ai lui Kapustin, lăsaţi la vatră. Bătrânii, care tocmai se întorceau de la biserică, mestecau vorbe răutăcioase:

— Uite-i şi pe başibuzucii noştri!

— Lobodă şi mărăcin, buruiană şi pelin... Ăi buni mor în război şi pe jigodii ca de-alde ăştia nici dracu’ nu-i ia.

— Se cuvine să m-abat oleacă pe la Pronka. Jigodie ori ba, se cheamă că mi-e fin, mda.

Hohlionkov apucă în goană pe o uliţă lăturalnică şi opri scurt în faţa casei. Calul veni uşor cu botul clăbucit în portiţa împodobită cu covrigei tăiaţi din tablă. Portiţa se bălăbănea în ţâţâni, vântul gonea câţiva pui de găină prin bătătură şi răvăşea nărăvit fânul. Karpuha avu o strângere de inimă. Duse calul înfierbântat sub şopron, legând frâul de plug, apoi intră în casă. De sub zdrenţele grămădite pe pat răzbi anevoie un glas gemut:

— Cine-i?

— Bucuroşi de oaspeţi?

— Karpuşa...

— Nu m-aşteptai, aşa?

— De un' să ştiu c-o să vii... Doamne, Dumnezeule...

Femeia sări desculţă din aşternut, strângându-şi la piept cămaşa ruptă şi dădu să sărute dreapta bărbatului ei.

— Culcă-te, Feniuşka, ce sărişi aşa?... Nu cumva te chinuie vreo boală?

— Vai de mine şi de mine, nici cu gândul n-am gândit... Auzi... Dumnezeule şi Maică Precistă...

O culcă la loc, o înveli bine cu cojocul lui şi se aşeză pe marginea patului. Pe nevastă-sa o podidiră lacrimile. Printre sughiţuri şi hohote de plâns i se jelui de cumnatu-său, fratele ei, şi de toate neamurile. Câte n-a îndurat din pricina lor! Tot mereu îi scoteau ochii, cum că de ce el, Karpuha, s-a dat cu roşii? Bucatele au rămas nestrânse pe câmp. Văcuţa lor, Bălţa ta, s-a prăpădit, iar iepşoara care le mai rămăsese în bătătură le-au luat-o cehii... Când se mai deprinse cu întunericul, Karp băgă de seamă cât de goală era casa. Doar mâţa torcea pe cuptor.

— Samovarul unde-i?

— L-a apucat cumnatu' pentru datorie.

Sfioşi ca nişte şoricei se furişară în încăpere copiii lor, Mişka, un băieţel de cinci ani, şi surioara lui, Dunka. Murdari, nepieptănaţi şi sălbăticiţi, cu mâinile însângerate până la coate, fiindcă din pricina rapănului îşi rupeau şi pielea de pe ei cu scărpinatul, se apropiară încetişor. Tatăl îi sărută cu duioşie şi pescui din fundul buzunarului două bucăţele de zahăr tăvălite prin praf de mahorcă: daruri. Ochii mamei străluceau de fericire. Karpuha dădu pe gât vreo două păhărele, apoi îşi puse o cămaşă curată şi se duse să-l bată pe cumnatu-său.

Pe dâmbul verde de lângă stăvilar stătea cocoţată căsuţa fierarului Trofim Kasianovici, care, cu ani în urmă, beat, se înecase în iaz. Văduva lui, baba Evdoha, rămăsese singură cu feciorul, cu Proniuşka. Noroc de el că taică-său îl pusese la treabă de mic, şi acum Pronka, flăcău voinic şi

îndemânatic, zdroncănea din zori şi până seara prin fierărie, sufla din foaie să aţâţe focul şi cânta cât îl ţinea gura. Iar Evdoha era socotită drept cea mai dibace moaşă din sat şi mai şi cârciumărea niţel într-ascuns. În anul 1918, Pronka îşi îndesă anevoie umerii lui voinici într-o manta, îşi luă puşca şi dus a fost. Evdoha îl tot aştepta la fereastră, până îi secară ochii de plâns...

— O dată de-aş mai apuca să-l văd pe vulturaşul meu, se tânguia bătrâna, şi-apoi pot să şi mor.

Dădu Dumnezeu şi Pronka se întoarse acasă. Intră pe uşă, şi-agăţă sabia în cui şi se luă numaidecât de icoane:

— Ia-le de-aici, mamă, să nu le văz în ochi.

Evdohiei parcă îi trecu un fier roşu prin inimă.

— Ce-ţi veni, Proniuşka? Ce ţi se căşună pe icoane, fătul meu? Au te-ai făcut păgân?!

— Matale să mi le iei de-aici. Eu nu pot să rabd înşelăciunea asta.

Bătrânei îi sângerase inima cât fusese feciorul plecat. Îi sângera şi mai rău acum, când îl vedea întors acasă. Parcă era alt om.

Scoase degrabă la iveală un clondir şi-l puse fie masă.

Feciorul zvântă băuturica şi iar începu:

— Să mi le iei de-aici!

Evdoha mai scoase la iveală un clondir. Pronka nu se codi să-l golească.

— Să nu mai văz în ochi sperietorile astea, zise. Să mi le iei de-aici, dacă ţii la mine.

Ea – nu şi nu.

El puse mâna pe sabie.

Ea: Săriţi, oameni buni, că mă omoară!

El se repezi cu sabia asupra sperietorilor.

Ea – năvală afară pe uşă, ţipând ca din gură de şarpe.

Pronka smulse din vatră o cioată arzândă şi, fără să se sinchisească de lumea care făcea haz văzându-i cum se fugăresc prin mijlocul uliţei, se luă după măicuţa lui cea bună, răcnind din adâncul rărunchilor:

— Las’ că-ţi scot eu gărgăunii din cap!

Evdoha fugea şi tot întorcea capul:

— Puiul mamei, azvârle tăciunele ăla, să nu te arzi!

Deh, inimă de mamă, şi pace! Unde, unde să găseşti cuvinte ca să-i înalţi un cânt?

Bătrâna nu se lăsă înduplecată în ruptul capului şi-i spuse să plece din casă. Pronka nu se lăsă nici el şi o ameninţă că o mută în căsuţa băii din curte. Rubedeniile se puseră atunci pe capul zurbagiului şi până la urmă totul se sfârşi cu bine: bătrâna acoperi colţul cu pricina cu un şal şi rămaseră amândoi în casă. În felul aresta, icoanele nu-l mai scoteau din sărite pe fecior, iar mama, când voia să se roage, lua la o parte şalul, ca apoi să acopere la loc sfintele chipuri.

Se ţinu o adunare pentru alegerea sovietului.

— Trece-l pe Savel Zelenov.

Savel căuta să scape:

— Nu poci, eu am treabă la mine-n gospodărie.

— Păi cine n-are treabă acasă la el? Hai, zău, te rugăm!

— Ce naiba te rogi tu de el? Trece-l şi gata!

— Nu mă învoiesc!

— Tu nu te pune contra, neamule, trebuie.

Zelenov fu înduplecat.

— Scrie-l pe Lupan.

Lupan încercă să o facă pe prostul:

— Ce-ţi veni, mă? Eu nu-s bun de soviet, că nu ştiu socoti decât până-la zece.

— Nu ţi-e ruşine obrazului!

— Hai, zău, te rugăm!

— Treburile astea se fac cu binişorul, oameni buni.

— Hodoronc-tronc! Sfânta lene, sireaca...

— Scrie-l acolo pe-mpieliţatul ăsta: ales în unanimitate!

Şi, aşa se canoniră cu fiecare.

Pe drum, după ce adunarea luă sfârşit, câte unii îi puneau cu respect şi fereală diferite întrebări lui Taniok-Proniok:

— Prokofi Trofimovici, nicio veste bună la oraş despre comerţul slobod?

— Mâncăm făr-de sare, vai de capul nostru!

— Uite colea un cui! Ce mare lucru un cui! Dar dacă nu-l

ai, te simţi ca fără mâini.

— Proşa, ai spus tu acolo ceva, de parcă ai fi vorbit în pilde: „Va veni comunismul mondial”. Eu n-am prea priceput cum vine asta. Adică, iau la toţi grânele?

— De ce nu-i putere sovietică în străinătate? Sunt ăia mai proşti ca noi?

Pronka răspundea şi el cum îl tăia capul.

Evdoha avea numai necazuri cu feciorul ei. Pronka nu-şi mai vedea de fierăria lui, pleca de dimineaţă la comitetul sărăcimii şi stătea acolo până noaptea târziu. Când se nimerea să mai stea o seară pe acasă, se apuca să ducă muncă de lămurire cu maică-sa. Bătrâna însă era cu gândul în altă parte şi nu-i intra nimic în cap.

— Mă netotule, cât mi-ai tocat tu din gură făceai tocătură. Numai că, uite, mâncare nici de leac!

— Matale, mamă, iar eşti cu gândurile aiurea.

— Fiecare se-ngrijeşte de-ale lui şi o scoate la capăt într-un fel, numai noi, băiete, n-avem de niciunele. Deunăzi am luat cu împrumut o mână de făină, ca să am cu ce drege ciorba.

— Fleacuri! aruncă Pronka vorba lui preferată.

— Muşcă-ţi limba, mintosule... Când ne-o lua şi ultima văcuţă din bătătură şi când o să ne răzbească vâjgărăul – atunci să vezi tu fleacuri!

Noaptea, Evdoha se ruga fierbinte:

— Îndură-te, Sfântă Fecioară, şi bagă-i minţile-n cap afurisitului ăstuia...

Alteori se aşeza pe marginea patului în care dormea Pronka şi tot smiorcăindu-se în pestelcă, scâncea:

— Vină-ţi în fire, dragul mamei... Las-o încolo de revoluţie, că doar eşti bărbat în toată puterea cuvântului, bun de însurat. Ni se duce gospodăria de râpă, fierăria tânjeşte şi te-aşteaptă... Mai gândeşte-te oleacă şi la bătrâna de maică-ta.

— Fleacuri! – doar atâta catadicsea să-i răspundă Proniuşka, puişorul ei.

Iar pe văcuţa lor din bătătură, Pronka o boteză Tamara.

Mai-marii plasei Homutovo se zbuciumau de două zile să tocmească un poştalion.

Bătrânul Kulaev slujise treizeci de ani în şir la olac. Înainte vreme îl cinstea pe staroste cu o vadră de rachiu monopol, cât să îmbete zob un cal, şi mână! Sub puterea sovietică, ce-i drept, nu erau asemenea cheltuieli – cine ştie, poate doar un plocon secretarului, acolo... Însă nici de plătit nu plăteau ăştia ca lumea. Mă rog, schemă, instrucţiuni, dar nici aşa...

Pocnindu-se peste carâmbii de oaie cu codirişca roasă, de vişin, a biciuştei, şi rostogolindu-şi în găvane boloboaşele gălbii ale ochilor lupeşti, bătrânul hârâia:

— Nu se meritä, zău... La ce atâta tărăgăneală? Oricum, se cheamă că eu mi-s firmă veche. Aşa-i şartul, nici nu mă gândesc să-l calc. Numai potcovitu', ştiţi cât e azi? Că suciţi mai sunteţi, doamne iartă-mă... Oricum, se cheamă că eu mi-s firmă veche...

Feciorii bătrânului, Savel şi Oniska, mezinul, amândoi ostaşi în termen, îl tot trăgeau de poalele podiovkăi peticite.

— Haidem, tătucă... La ce să lătrăm aici unii la alţii. Nu vor, nu-i bai.

Bătrânul se mai întoarse din uşă, azvârlind printre dinţii rânjiţi:

— Mama voastră de firoscoşi. Halal cârmuitori... Ştiţi voi cât e azi ovăzul? Potcovitul? Şi-apoi, oricum, se cheamă că eu mi-s firmă veche!

Feciorii îl luară de acolo pe sus.

Toată schema de cheltuieli a serviciului administrativ nu acoperea nici jumătate din suma piperată pretinsă de Kulaev. Adevărat, venise unul, Proşka Mordovin, cum că e gata să ia asupra lui tărăşenia cu poştalionul, dar nici nu-l băgară în seamă: cu sărăcia de sănii şi de trăsuri pe care le avea şi cu mârţoagele lui n-ar fi scos-o la capăt, fiindcă era de bătut drum lung. Pe câtă vreme Kulaev, când se înhăma el la ceva, puteai să dormi liniştit. Pe el te puteai bizui, la el vorba era vorbă. Avea o mândreţe de sănii şi de trăsuri, şi un întreg ocol de telegari – firmă veche, taman cum zicea.

Şi din nou trimiteau să-l cheme.

Bătrânul apărea rânjind batjocoritor, îşi trăgea cu amândouă mâinile de pe cap cuşma uriaşă, pe care o purta neabătut, vara, ca şi iarna, iar apoi, netezindu-şi apăsat cu palma părul uns cu ulei şi rotunjit din foarfece pe frunte, întreba:

— Ei, vă răzgânditărăţi?

Secretarul trăgea mai aproape călimara, pregătindu-se să aştearnă pe hârtie învoiala. Preşedintele ciocănea cu degetul îndoit în scoarţa unui dosar pe care stătea scris: „Circulare şi dispoziţii de sus” şi ofta din rărunchi:

— Mai lasă şi tu, Fokici... Că schema, oricum ai întoarce-o, e-atâta cât e... Ţi-om da în plus zece saci de ovăz din fondul obştesc.

Ceilalţi din soviet i se alăturau în cor:

— Mai lasă, zău!

— Întâi s-auz cât daţi voi.

— Ce te fasoleşti aşa, mă, ca o fată mare? De două zile ne tot ţinem după tine.

— Păi dacă vă e limba legată...

— Ce vrei, omule, schema... Fii şi tu mai înţelegător.

— O să-ţi dăm şi ovăz. Să bagi în tine până te-apucă pântecariţa.

Kulaev îşi umplu cu tutun nările nasului umflat şi înverzit de atâta prizat. Strănută răzbit, cutremurându-se tot.

— Nu poci... Nu poci, de-mi tăiaţi şi capul, colea, în prag.

O vorbă ei, o vorbă el, un schimb de alte vorbe mai ţepene şi, până la urmă, bătrânul pocni cu codirişca biciului peste birou:

— Nu se merită, neicuşorilor... Drumu-i lung... Toate cele se hărtănesc, se strică... Şi ca să cumperi cevaşilea – nu-i chip nici să te-apropii, că te frige... Numai pentru potcovit plăteşti de te usuci.

În tindă se rostogoli cu zgomot o găleată goală şi portarul Franz, un refugiat, strigă în uşa crăpată cu grabă:

— Vine... Vine Turbatu’!

Care se afla aşezat, sări în picioare ca ars, Kurbatov, preşedintele sovietului, se ridică şi el, dar îşi luă seama

îndată, se lăsă la loc pe scaun şi bătu cu clopoţelul în masă:

— Ce-aţi sărit aşa? Ordine, rogu-vă. Staţi jos în unanimitate. Dacă vine, lasă-l să vină, că doar nu-i ţar.

— Ţar ori ba, cam tot aia e până la urmă.

Se înghesuiră lângă ferestrele cu abur pe singurul rând de geamuri.

O chibitcă pe tălpici, trasă de doi căluţi înspumaţi, se apropie în goana mare şi opri scurt, cu şic olăcesc, în faţa sovietului. Din chibitca grijuliu căptuşită cu scoarţe purpurii coborî fără grabă un bărbat încotoşmănat într-o şubă de ren: comisarul Vaniakin. Se mai văzură trecând în goana cailor pe uliţă câţiva ostaşi din detaşamentul cu aprovizionarea al comisarului.

...Peste iarnă, Alexei Savelici Vaniakin învăţase nu numai să se slujească de telefon şi să tălmăcească decretele în cuvinte simple, pe înţelesul tuturor, dar şi alte lucruri. Izbutise de asemenea să-şi biruie vechea lui patimă – băutura. Urându-i-se cu munca de la comitetul executiv, preferă să colinde satele ca să colecteze grâne de la ţărani. Când dormea, când mânca – nu ştia nimeni. Venea de undeva val-vârtej şi, oricât de târziu ar fi fost, se ducea glonţ la surugiu: „Înhamă!” „Un’ să plecăm în toiul nopţii, păcatele mele! se văita omul. Mai bine fă-ţi cruce, tovarăşe, şi zi doamne fereşte... Căluţii sunt frânţi, aproape că dă sufletul din ei! Şi cu o pleasnă de bici n-ajungi departe.” El, – nimic: „Înhamă!” „Barem stai să te dezmorţeşti niţel, tovarăşe. Muierea mea o să-ţi prăjească nişte cartofi îndulciţi cu slăninuţă, şi mâine dimineaţă – cu Dumnezeu înainte”... „Tu, înhamă, auzi, scurt!”

Se descălţa ca să-şi schimbe obielele, se strângea mai bine în curele şi se făcea nevăzut în noapte.

De sărbătorile Crăciunului o scrânti în satul Starîi-Buian de se cruci toată suflarea olăcărească. Surugiul Ivan Baban, zis „săgeata din Starîi-Buian”, povesti întâmplarea la poşta plăşii:

— Păi uite cum a fost. Petreceam la nuntă, la cuscrul Timofei. Chiolhan la toartă. Cântăm, închinăm, frumos şi-n bună pace, ca nişte oameni de treabă. Nici tu bătaie, nici tu

tărăboi. Când ne e nouă lumea mai dragă, baba mea dă buzna pe uşă cu ţipăt: „A venit şi parcă-i scăpat din lanţ”. „Cine naiba a venit, femeie? zic. „Turbatu’, zice, şi zbiară că vrea cai.” Atunci mă repez şi eu de la masa de cinste unde şedeam: „Nici să văz moaca aia scârboasă... Noi avem guleai mare şi ’mnealui vrea cai! S-aştepte până mâine, că n-o fi foc!” Şi se urneşte baba din loc să-i ducă vorba asta a mea. Trece ce mai trece şi numai ce-l văz pe geam pe comisar, descheiat la cojoc, venind vârtej chiar cu căişorii mei! Intră-n casă şi întreabă: „Care eşti, mă, surugiul?” „Păi eu mi-s”, zic. Şi până să mă dumiresc ce şi cum, mă ia pe sus şi mă zvârle pe uşă afară. O apuc eu spre poartă, icnind cu plânsu-n gât şi poticnindu-mă la fiecare pas. Şi ’mnealui mă tot împunge cu pistolul între coaste. „Urjănt pe capră, zice, şi ia hăţurile-n mână!” În spatele nostru – ţipete, hărmălaie, sar neamurile să mă scape, care cu parul, care cu furca. Dar el – poc! poc! sloboade vreo două gloanţe, caii se smucesc înainte, cu nările-n vânt – şi ţin-teee... Mda, mi-a făcut-o. Ca să spui drept, nici nu credeam să scap cu viaţă din mâna lui.

După întâmplarea asta, niciun surugiu nu se mai încumeta să scâncească şi – noapte ori ba – îl purtau ca vântul pe sucitul călător, acolo unde-i era voia, fără să le tihnească nici bacşişurile grase pe care le împărţea cu dărnicie. Pe bogătani, Vaniakin nu-i ierta în ruptul capului. Satele tremurau de frica lui şi nu era drum de poştă pe care să nu fi încercat careva să-i facă de petrecanie. Numai că gloanţele ce zburau în urma lui de prin râpi nu-l nimereau, iar el râdea şi scuipa coji de sămânţă – că prinsese obiceiul să mănânce seminţe şi când ţinea cuvântări, şi la şedinţe, şi pe stradă, şi chiar la drum, oricât ar fi fost gerul şi viscolul de mare. Pentru firea lui abraşă, pentru meteahna asta cu seminţele şi pentru că-i plăcea să gonească nebuneşte fusese poreclit „Turbatul”...

Comisarul trânti uşa cu putere şi dădu bineţe din prag:

— Salut cinstita adunare!

— Bun venit, poftească.

Vaniakin înaintă şi îşi azvârli pe masă servieta în-

căpătoare din foaie de cort, burduşită cu de toate: instrucţiuni roase ale comisariatului gubernial cu aprovizionarea, ziare vechi, coji de ouă, o bucată de slănină tăvălită prin ce vrei şi ce nu vrei, mahorcă risipită...

— Şedinţă?

— Şedinţă, Lexei Savelici... Şedinţele astea ne-au scos peri albi...

Kurbatov netezi foaia cu schema, ale cărei margini erau rupte de fumători pentru răsucitul ţigărilor, şi-i cuprinse pe toţi cu o privire încruntată:

— Mozolim, cum s-ar zice, o problemă internă. Ne tot căznim să tocmim un poştalion, dar nu-i chip să cădem la învoială.

Ceilalţi săriră în cor:

— Ăsta îşi râde de noi. Hi-hi-hi, ha-ha-ha! De parcă ne-ar arde de joacă.

— Şi mai avem şi treburi pe-acasă.

— Ovăz! De unde să iei ovăz? Seceta de an l-a pârjolit tot.

— Bine-ar fi, tovarăşe, să-i tragi o rezoluţie să-l usture!

Preşedintele se uită cu coada ochiului la Vaniakin şi, văzându-l cum îşi pigulea cojile de seminţe din barba ce apucase să i se dezgheţe, sâsâi autoritar:

— Ssst! Tovarăşul Lexei Savelici Vaniakin, comisarul cu aprovizionarea, are cuvântul hotărâtor în problema respectivă de pe ordinea de zi.

Râsete:

— Care „zi”, că o frecăm acilea de vreo patruzeci şi opt de ceasuri.

— Tot umblă cu şoşele, cu momele, de parcă am peţi o mireasă mordvină. Cere ovăz, de unde să iei ovăz?

— Ptiu, doamne iartă-mă. Ne facem de râsul lumii.

Vaniakin aruncă o privire pe schemă, îi făcu semn lui Kulaev să se apropie şi-l apucă de capetele brâului roşu cu care era încins:

— Recunoşti legea sovietică?

Bătrânul se trase îndărăt.

— Îndură-te, tătucă. Am douăzeci şi şase de guri de

hrănit... Drumuri multe, calea lungă – numai potcovitul mă omoară, ca să nu mai zic şi de altele... Mă bag şi eu ca un găgăuţ, ca să mă aflu în treabă... Oricum, se cheamă că eu mi-s firmă veche.

— Da' legea turcului o cunoşti? întrebă iar comisarul.

Bătrânul se făcu alb ca varul.

— Fie, treizeci de saci de orez şi batem palma... Încotro trage obştea, într-acolo tragem şi noi. Nu ne punem împotrivă.

Preşedintele dădu un ghiont secretarului:

— Scrie: plata potrivit normelor în vigoare şi ovăz. din fondul obştesc, după posibilităţi.

Condeiul aşternea pe hârtie în goana mare clauzele contractului.

Cineva oftă, un altul râse şi sparse tăcerea:

— Gata, puserăm la cale şi treaba asta!

Kulaev ieşi fiert de la soviet. Ţinea contractul cu buricele degetelor lui îngălbenite de tutun, de parcă-l frigea. O luă la picior, blestemându-l cu năduf pe comisar:

— Naiba te-a adus taman acuşi pe capu' meu, trăsnite-ar să te trăsnească! Să te picnească treapădul cu sânge, câine!

Vaniakin frunzărea hârtiile, întrebând oamenii cum mai merg treburile şi cum e viaţa pe la ei. Oamenii se sfătuiau din priviri şi răspundeau cu fereală, de parca ar fi călcat pe gheaţă subţire.

— Cum să fie viaţa? Sovietică. Gaz – ioc, sare nici atât... Prea grozav n-o ducem noi, tovarăşe, dar nu cârtim împotriva regimului. Că vorba ceea, dacă aşa ne-a fost nouă zodia, regimul ce vină are? Atâta lucru pricepem şi noi.

Vaniakin cătă la toţi cei de faţă pe sub sprâncene:

— Voi lăsaţi zodia, mai bine spuneţi-mi cât vă mai dau târcoale până facem nunta?

— Ce nuntă, că încă n-ai trimis peţitori?

— Aveţi de gând să daţi cota cu binele, sau ba?

— Noi nici n-am fost contra. Păi ce, cât am cărat şi-am tot cărat până acuma nu intră la socoteală?

— N-aţi cărat nimic!

— Cum aşa? Am strâns bob cu bob, frumos şi curăţel ca fetele. Dar parcă am arunca într-o prăpastie fără fund, aia e.

— Scărmăneala o lăsăm pe mâine, le-o reteză Vaniakin. Kurbatov, tu ai o sarcină de la mine: mâine mi-aduci preşedinţii de soviet din toată plasa.

Cineva dinspre uşă bombăni:

— Iar ne freacă ridichea! Se lasă cu muzică.

Plăşii Homutovo îi mersese buhul până departe în jur: ba făceau de petrecanie vreunuia din detaşamentele cu aprovizionarea, ba tăiau stâlpii de telegraf, ba făceau să deraieze vreun tren. Nu era casă unde să nu se ascundă dezertori. Doseau şi grâne. Cu ochii la cei din Homutovo, plăşile vecine cârteau împotriva rânduielilor şi nu se grăbeau cu predarea cotelor de cereale stabilite.

Din comitetul sărăcimii, alcătuit de cu toamnă la Homutovo, făceau parte oamenii cei mai amărâţi. Se apucară de treabă cu toată tragerea de inimă şi-i strânseră pe bogătani în chingile dărilor de le veni rău. În schimb, după o vreme, dând pentru prima oară în viaţa lor de o pâine uşoară, membrii comitetului se ghiftuiră şi prinseră gust de trai bun. Taniok-Proniok, preşedintele comitetului, îşi puse guler de astrahan la vechitura lui de manta soldăţească, iar Emelian Groşev, secretarul, lepădă opincile şi umbla cu cizme de lac vârâte-n galoşi. Sărăcimea îi învinui că-s „fripturişti” şi-i mătrăşi degrabă. După plecarea lor rămase la comitet un gramofon stricat, care duhnea a basamac, şi un dulap slinos de grăsime. Pereţii încăperii, dosarele cu hârtiile oficiale, ba până şi tavanul erau de asemenea numai pete unsuroase de la slănina confiscată. Oameni mai aşezaţi şi buni gospodari le luară locul, dar după un timp îi mătrăşiră şi pe ei cu mare tărăboi, asta unde asupreau sărăcimea. Cel mai nou comitet era format din oameni de treabă, dar nu prea isteţi, încât cei care trăgeau sforile la Homutovo izbuteau de fiece dată să-i ducă de nas.

Membrii comitetului sărăcimii – şase comunişti din sat şi

câţiva simpatizanţi, toţi convocaţi de Vaniakin – se strânseră în căsuţa lui Taniok-Proniok.

— Ce-ai vrea să-ţi spun eu, Alexei Savelici? începu unul, Hohlionkov, ridicând din umeri şi uitându-se la ceilalţi, de parcă i-ar fi luat de martori. Dumneatale cunoşti mai bine cum e la sate... Puterea locală, tovarăşe, e de-a dreptul trainică, n-o dobori cu bâta. Adevărat, pe-alocuri s-au mai strecurat şi chiaburi, numai că deocamdată nu prea avem de ce ne plânge de ei. Mai cu seamă că unii sunt oameni cu carte: se pricep să-ţi tălmăcească un decret nou, se descurcă cu schemele şi-ţi ticluiesc la iuţeală orice hârtie... Cât despre celulă, nu zic, s-au strâns ceva suflete în jurul ei, însă când e vorba să aplicăm vreun decret, se codesc, ca nu cumva să se pună rău cu lumea... Şi-ar mai fi ceva: aici, la noi, şi la bucurie, şi la necaz se bea, băutură, nu aşa un păhărel, băutură cu vadra, de se bulbucă ochii cât cepele. Şi după cum se ştie, băutura face limba harnică şi gura mare.

— Mă, nemernicilor! îi tăie spusa Vaniakin. V-aţi rătăcit pe cuptor şi v-aţi înecat în polonic? Noi, la oraş, stoarcem osânza din burjui, pe front soldaţii noştri căsăpesc şi împuşcă duşmanul, iar voi, aici, faceţi sluj în faţa chiaburilor!

— Păi şi noi stoarcem...

— Însă nu cât trebuie. Contribuţia n-aţi strâns-o, grâne n-aţi strâns, cartofii v-au îngheţat, păsările vi s-au împuţit şi l-aţi pus preşedinte la plasă pe chiaburul Kurbatov...

— Ăstuia îi pregătim noi o mână îndesată şi azi-mâine sare el în aer...

— Pentru asta v-a ales poporul, ca să transformaţi comitetul sărăcimii într-o vizuină de tâlhari?

Emilian Groşev izbi cu pumnul în masă:

— Să ştii că pe mine nu mă sperii! Zece ani am argăţit la chiaburi, da’ atâta apăsare nu mi-a fost dat să-ndur. Cer să fiu exclus din partid, din pricina mea proprie şi nu că m-aş rupe de obşte. Iar tu să nu-ncerci să mă opreşti! încheie el, scuturând căciula şi lăsând să cadă pe masă o hârtie mototolită – demisia.

În clipa aceea sări în picioare unul zis Cap-în-chiept, care până atunci şezuse pe duşumea.

— Nici pe mine să nu-ncerci să mă opreşti! strigă el. Ne ajunge cât ne-apasă sărăcia... Taie-mă din celulă, am prea puţină carte ca să fiu copt pentru comunism... Lumea se uită la noi ca la nişte fiare, şi asta mă doare, că doar de-aici sunt şi eu.

— Partidul nu e han – azi vii, mâine pleci! răspunse Vaniakin. Totuşi... Noi nu ţinem pe nimeni cu de-a sila. Partidul e ca un fel de plămadă... – Răsuci în mână demisia lui Groşev: Tu ştii să scrii şi să citeşti?

— Nu.

— Nici eu n-am ştiut până la patruzeci şi opt de ani, dar m-a învăţat revoluţia...

— Pe mine nu mă înveţi carte nici dacă mă omori, mârâi Groşev, sfredelindu-l cu o privire furioasă.

— Las’ că tot te-nvăţăm noi.

— Când o să mă-nveţi, o să te despoi de şuba ta de comisar şi-o să-ţi spun: „Fii matale bun, tovărăşele, ia sapa şi dă mie mapa. Şi o să gonesc cu poştalionul cât e anul de lung”.

— Zi mai bine cine ţi-a scris hârtia asta?

— Demisia? Una... N-o cunoşti.

— Adică?

— Măi tovarăşe, tu nu încerca să schimbi vorba...

— Cine ţi-a scris-o?

— Păi, de vreme ce...

— Cine?

Pumnul cât un baros al comisarului zgudui masa.

— Zi!

Groşev suflă greu, apoi prinse grai:

— Stăpâna. Ţie ce-ţi pasă?

— Uite că-mi pasă... Spuneţi şi voi, oameni buni, se adresă el celor din jur. I-a dat prin gând să dezerteze din partid într-un asemenea ceas de grea cumpănă. Dar nu s-a sfătuit cu noi, familia lui, ci cu stăpânul şi cu stăpâna. Şi ăştia l-au sfătuit cât a încăput în ei, să le dea Dumnezeu sănătate...

Taniok-Proniok, ferindu-se de ochii comisarului şi cătând cu privirea undeva sub masă, prinse grai din senin.

— Rău faci, Alexei Savelici, că te răsteşti la noi şi ne ocărăşti. Răbdarea are şi ea o margine. E uşor să staţi acolo la oraş şi să tot născociţi la decrete. Că staţi la dos şi nu vă bate vântul. De vânt vă apără zidul ăsta de piatră, care suntem noi... Despre blestemăţiile de la comitetul sărăcimii nu zic nimic. A noastră-i vina şi păcatul... La armată ni s-a urât cu disciplina, şi când ne-am văzut acasă, ne-a. venit şi nouă să-i mai tragem o beţie, să ne facem de cap... Ziua şedinţă, noaptea şedinţă, halealâ – ioc, leafă – ioc, e la mintea cocoşului, când se iveşte prilejul, pui mâna şi te mai alegi şi tu cu câte ceva...

— Pui mâna! îl maimuţări herghelegiul Sucikov. Ţie nu ţi-e ruşine? Nepotu-meu, feciorul lui frate-meu, se canoneşte al doilea an pe front, câtă vreme tu şi Karpuha abia aţi dat cu nasul pe-acolo şi haida înapoi acasă! Cică făcurăţi războiul!

— Pe front mi-era mai uşor, se încruntă Taniok-Proniok la herghelegiu. Stai şi tragi fără să ai habar, fiindcă glonţul dibuieşte el singur pe cine trebuie. Pe când aici toată ziua-bună ziua: „dă gâşte, dă găini, dă ouă, dă unt, fă prestaţie-n muncă, fă prestaţie-n cărăuşie”. Ptiu!... Şi pe jos m-aş duce pe front, numai să scap de afurisitu’ ăsta de comitet al sărăcimii.

— Cât despre mine, interveni ciobotarul Pendeaka, vorbind cu un glas ca din butoi, eu cuget în sinea mea că Vaniakin nu ne ocărăşte el pe degeaba. Ba, sunt unii care ar merita şi o bătaie... Să-l luăm, bunăoară, pe Emilian. Azi, stăpâna i-a scris demisia, mâine stăpânu-său o să-i vâre toporu-n mână şi-o să-l trimită să ne crape capul... De aia zic, de-alde ăştia care-i pupă undeva pe chiaburi n-au ce căuta în societatea noastră muncitorească. Jos! Jos! De trei ori jos!

— Te pomeneşti că veni aici să spioneze! sări cu gura Maria Akulova, nevasta unui soldat dus la război. Afară cu el!

Groşev îşi îndesă cuşma peste ochi, îl ameninţă pe

ciubotar cu degetu-i noduros şi ieşi fără o vorbă, Cap-în-chiept dădu să-l urmeze, dar în prag se opri şi se întoarse:

— Iertaţi-mă... Adineauri spusei vorbe necugetate. M-am hotărât, rămân, chit că mi-e groază să mă alătur de partea voastră. Să dea chiaburii şi negustorii până nu mai pot, că aşa e drept. De-atâta amar de vreme aşteptăm noi clipa asta... Mi-a citit o dată mie unul în târg o cărţulie despre haiducul Kuzma Roşcin...

— Tu, până una alta, pleacă! i-o reteză Vaniakin, dând din mână a lehamite. Ne mai gândim, o să te sucim întâi pe toate părţile şi vedem noi...

Zâmbind descumpănit, Cap-în-chiept se trase de-a îndăratelea spre uşă. Îngăimă:

— Eu m-am hotărât, că mi-e totuna, doar fiecare e dator cu o moarte.

Vaniakin netezi cu palma lista bogătanilor din Homutovo şi bătu cu creionul în masă, cerând linişte.

— Aşadar, măi tovarăşi, şedinţa continuă... Avem două probleme pe ordinea de zi. Prima – cerealele; a doua – alegerea unui comitet al sărăcimii. Cine ia cuvântul?...

Până dimineaţă sosiră preşedinţii tuturor sovietelor săteşti din cuprinsul plasei Homutovo.

Vaniakin le vorbi despre frontul roşu, despre revoluţia în străinătate. Judecându-le pe toate una peste alta, reieşea că totu-i bine, dar puterea sovietică se află totuşi într-o situaţie grea: nu ajungea pâinea, nu ajungea combustibilul pentru fabrici, uzine şi calea ferată, în schimb – sabotaj berechet, bunăoară, uite, până aci. Apoi citi după o listă, clădind adevărate piramide cu cifrele, cât a mai rămas de strâns pe întreaga plasă la cutare, cutare şi cutare produs.

Preşedinţii icniră:

— Hait!

— Până aici ne-a fost. Arşice ne face.

— Ce vremuri...

Cei din comitetul sărăcimii încuviinţară însă în cor:

— Just!

— La ce să-i căutăm chiaburului în coarne! Ia de pe el

şapte piei, că se-nveleşte degrabă la loc.

Cel ce prezida adunarea interveni autoritar:

— Care eşti tu, mă? Nu depăşi limita, auzi!

Vaniakin dădu drumul la o altă cuvântare şi, la sfârşit, trase din nou concluzii:

— Cetăţeni, noi trebuie să ţinem seama de momentul critic al republicii noastre... S-avem mereu în minte ce ne-a învăţat părintele nostru al tuturor, Karl Marx, cel mai prim cap ideolog al comuniştilor din lume... Avea răposatul o vorbă: „Predă surplusurile flămânzilor, ajută frontul roşu”.

Preşedinţii schimbară priviri grăitoare între ei şi băgară mâna în buzunare după tutun.

— Treaba asta trebuie bine gândită.

— Gândită ca-ntre oameni cu nivel.

Cei din comitetul sărăcimii săriră iar:

— Să se gândească bogătanii ce să facă cu banii, că noi n-avem la ce ne mai gândi... Haida să-ntocmim listele de impuneri.

— Domol, domol... Ce, Karl ăsta al vostru e Dumnezeu din cer?

— Iar grâne? iar grâne? Na, asta n-o vrei?

— Tot nu v-ajunge?

Sazont Vnukov, preşedintele sovietului sătesc din Dubrovino, se sui cu picioarele pe scaun. Clopoţelul suna de zor, cerând linişte: Vaniakin luase din nou cuvântul. Cei mai mulţi stăteau însă cu capetele sucite către Sazont şi-l ascultau cu gura căscată, străduindu-se să nu scape niciunul din cuvintele pe care el le azvârlea din gură, aşa cum un plutaş azvârle ţapina ca să o înfigă într-un trunchi:

— Ia ascultaţi, mă creştini! Înainte vreme aveam un singur şef – uriadnicul. Iar acuşi, zeci de mâini te mulg de pungă şi alte zeci te strâng de gât. Cum să tâlcuie treaba asta inima noastră ţărănească?

Urlete
şuierături
tropăit...

— Ha! Au început să mestece din picioare!

— Au văzut că suntem proşti şi cred că le merge!

— Vi s-a făcut dor de uriadnic, ai?

— Îţi vine să-ţi pui ştreangul de gât...

— Impunerile, să facem listele de impuneri!

— Curaj găină, că mâine te tai! rosti Kurbatov, preşedintele sovietului plăşii, făcându-şi loc să treacă dinapoia mesei. Şaişpe la hectar! Păi unde s-a mai pomenit una ca asta! Vor să-l doboare pe ţăran de la rădăcină! răcni el deodată, cu un glas înspăimântător, rostogolindu-şi ochii în orbite. Vor să ne smulgă inima din piept! Ce-o să mâncăm? Ce-o să semănăm?

Se auziră glasurile nevestelor de ostaşi:

— Tu îţi hrăneşti armăsarul cu făină!

— Ăsta-i cel mai mare dereftor la spiculanţi...

— De ce-ţi educi tu porcii cu grâu?

— Minciuni! A văzut careva cu ochii lui? Să dovedească!... Ţăranul nu primeşte de nicăieri nici atâtica, şi dacă-i iei şi bruma de grăunţe ce-o are, rămâne ca viermele în colbul drumului – se zbate cât se zbate şi se usucă...

— Nu-i nimica, îl înviem noi la loc! buhăi ciobotarul Pendeaka.

— ...se usucă! Şi-atuncea, nici voi, ăştia de la oraş, n-o mai duceţi mult – o să crăpaţi ca gândacii de otravă. Că pe toţi vă ţine ţăranul în cârcă... O să crăpaţi şi n-o să mai rămâie nici pleavă de pe urma voastră!

— Aşa-i!

— Ba nu-i aşa!

— Le-ai rupt gura, Pamfilîci!

— Zi-i înainte că le zici bine!

— Jos... Jos...

Vaniakin sări în picioare.

— Cetăţeni! nu pot să rabd liniştit această contrarevoluţie... Cum de l-aţi pus preşedinte tocmai pe Scaraoţki Ivanovici?... Ruşine, cetăţeni... La spusa lui provocatoare despre grăunţele pentru semănat o să vă răspund deschis şi fără ocolişuri: dacă rămân grăunţe pentru semănat, bine, dacă nu, fiţi pe pace, o să vă dea puterea noastră, tovarăşi,

că puterea asta a noastră...

— Ba bine că nu! urlă Sazont Vnukov. Vorba ceea: dă-mi mie nevasta, neică, şi tu cată-ţi teleleică...

— Mulţam, n-avem nevoie!

— Linişte, cetăţeni!

Cap-în-chiept. furios ca un taur gata să împungă şi cu ochii strânşi de rămăseseră cât nişte dunguliţe, urla scuturându-şi claia de păr din cap:

— Jo-o-o-o-o-s!

Ţipete, gâlceavă...

Şi răcniră şi se gâlceviră aşa, repezindu-se până afară doar ca să-şi facă nevoile, două zile şi două nopţi la rând.

Tot satul – buluc la ferestre, numai urechi.

Ieşiră la iveală nişte dedesubturi de se îngrozi şi Vaniakin.

Din cele povestite de către delegaţii tătari şi ciuvaşi, altminteri oamenii zgârciţi la vorbă, reieşi că el, comitetul executiv al plăşii, împovărase cu grosul cotelor obligatorii sătucurile îndepărtate, de unde s-au şi stors câte douăzeci şi cinci de puduri de hectar, în loc de şaisprezece, cât se cuvenea. Acolo, oamenii se hrăneau de multă vreme cu scoarţă de copac şi cu humă, şi le rămăsese doar o vită la cinci gospodari, şi ea legată cu funia de grinda grajdului, ca să nu pice din picioare, fiindcă o bătea vântul de nemâncată – degeaba însă, că tot se prăpădea.

Trebuiră să refacă în întregime lista de impuneri, şi a treia zi, Vaniakin, rămas aproape fără glas, hârâi:

— Gata... Sarcina e clară... Întoarceţi-vă la căşile voastre şi staţi de vorbă cu obştea... E musai să hotărâţi dacă vreţi să daţi cota cu binele, sau dacă vreţi război.

Apoi o porni spre gazda lui, cu gândul să doarmă neîntors, dar nu avu parte de odihnă: o droaie de oameni se ţinu după el – chiaburi, sărăntoci, neveste de soldaţi, văduane. Unii, numai aşa, ca să-l bârâie la cap, unii cu denunţuri, unii cu ofuri amarnice...

— Nu s-ar putea, dom’ comisar, un puduleţ de grăunţe la preţul oficial?

— N-am nicio veste de la bărbatu-meu... E de-un an şi

ceva în Armata Roşie... Poate-mi scrii matale o hârtie s-o trimit la Moscova... Că ăi de la Moscova or fi ştiind de el...

— Sunt invalid, n-am cum da cota, iar de arat mi-ară socru-meu...

— Cât m-am dus după apă, soldaţii tăi mi-au scos pâinicile din cuptor şi mi le-au pierit pe toate.

— Mă bate bărbatu-meu... Îi dă lui voie vreun decret să-şi bată nevasta luată cu cununie?

— Alexei Savelici, tătucă, trei feciori îmi omorî neamţu', nu-mi dai pentru ei barem un sac de făină, din uiumul care se-mparte săracilor şi slujbaşilor?

— Mi-e peste putinţă să plătesc... Fă-mi, tovarăşe, o reducere, că şi eu... De, oameni suntem.

— Află că Izoska Şişakin, un parazit de-l ştie o lume, a dosit sub pătul la vreo două sute de puduri...

— Alexei Savelici, soldaţii tăi se ţin de blestemăţii. Pe fetele lui Treasunov le scoaseră goale puşcă din baie! Mai potoleşte-i!

Vaniakin dădea lămuriri, promitea, înjura, scria bileţele, ameninţa...

La un moment dat, năvăli pe uşă miliţianul Akimka Sobakin, cu faţa numai zgârieturi şi plină de sânge.

— Dragă tovarăşe, te rog pe matale, care se cheamă că eşti comunist cu nivel, să iei în consideraţiune... La noi în comună domiciliază o tânără pe nume Alionka Felicikina, pe care nu-i chip să o faci să-şi bage minţile-n cap, unde prea a luat-o razna. E reacţionară, cum te văd şi cum mă vezi, a fost în batalionul de şoc al lui Kerenski, s-a culcat cu un ceh, căţeaua, face negoţ pe sub mână cu basamac şi când am vrut să-i trântesc o percheziţie, ea...

Vaniakin îl îmbrânci afară pe miliţianul care era criţă, trânti uşa, spuse gazdei să nu lase pe nimeni înăuntru şi se culcă pe cuptorul cald.

Pe la Bobotează pică fără veste în sat un detaşament pentru prinderea dezertorilor. Ostaşii fură cartiruiţi şi fiecare pretinse gazdei mâncare şi băutură pe săturate. Tot aici, în capul satului, o ţinea de trei nopţi într-o beţie un

detaşament secret, detaşament ce-i halise lui Semion Kolţov o viţică şi doi purcei. În ajunul sosirii lui Vaniakin bântuise o vijelie cumplită, şi un detaşament pentru aprovizionarea cu peşte nimeri şi el la Homutovo. De fapt, detaşamentul cu pricina se ducea tocmai în satul Sahovo, unde era un râu, însă rătăcise drumul. Lui Julnerovici, instructor al Raipiscicolei, îi îngheţase şi limba în gură. Faţa-i roşie şi înlăcrimată abia i se vedea de sub glugă, şi când simţi mirosul cald de fum de tizic, se bucură grozav:

— Debarcarea, băieţi! Aici rămânem...

— Şi peştele?

— O s-avem noi şi peşte. Ştiu un iaz prin apropiere – o sută-două de puduri prindem garantat.

Cu o lună în urmă, Julnerovici mai călcase locurile astea: venise să confişte prisosurile de piele, sănii şi harnaşamente din întreaga plasă.

Ameţeau peştele cu grenade şi cu maiurile, îl prindeau cu vârşa şi setca, îl smulgeau de pe fundul albiei cu mâl cu tot.

Niţel mai în josul apei, lângă un iaz vechi, femeile şi copiii, mobilizaţi anume pentru treaba asta, sortau peştele îngheţat – bibani, babuşti şi un soi de ştiuci mici.

— Poate doar la primăvară să mâncăm şi noi peşte...

— Nu te necăji, cumătră, că până la primăvară ne-a văzut Dumnezeu pe toţi... Vine el, Vaniakin, să ne ia şi bruma de grăunţe ce ne-a rămas.

— Cum de rabdă pământul asemenea jivine?

— Pesemne că Dumnezeu, tatăl nostru ceresc, ne-a dat uitării... Grişka, bagă-mi în sân vreo câţiva caraşi, că tare-s frumoşi.

— Bătrânii spun că şi stelele de pe cer s-au împuţinat. Semn rău...

— Auziţi, fetelor? Cică popa de la Marianovka s-a lepădat de popie, e-adevărat? Cică s-a îmbătat criţă şi numai ce zice: „Mă duc să-i atârn lui sfânt Nicolaie ţoiul de gât!” Au încremenit toţi de frică, da’ nu zici că diavolul ăla pletos s-a săltat pe picioare şi s-a dus de-adevăratelea...

Guri căscate, ochi cât cepele. Şi femeia meliţa mai departe, de scăpăra, nu alta:

— L-aşteaptă ei ce-l aşteaptă – nici pomeneală să se-ntoarcă. L-aşteaptă mai departe – nu vine şi nu vine... Coana preotească haida după el în biserică. Popa stătea în faţa icoanei făcătoare de minuni, pământ la faţă... L-apucă preoteasa de mână şi-i simte mâna rece ca piatra... Popa părea şi el stană de piatră.

Seara, după ce-şi veni în fire la căldurică, preumblându-se pe uliţă cu miliţianul Akimka Sobakin, instructorul Jolnerovici se întâlni cu comandantul detaşamentului pentru prinderea dezertorilor.

— Salut!

— Am onoarea!

— Ei, aţi căsăpit peştele tot?

— Absolut, Dar la matale, tovarăşe Rusakov, cum merge treaba?

— Merge pe naiba... Că doar n-o să-mi spui că aici nu există dezertori! Barem unul să găbjim, să nu mă fac de râs.

Akimka nu scoase o vorbă. Avea el şi aşa destule pe cap, ca să se mai ţină şi de dezertori. Instructorul Jolnerovici îşi trecu unghia murdară peste catarama de aramă a centurii, pe care erau gravate cuvintele: „Liceul real”, şi spuse cu un aer poznaş:

— Zău dacă pricep, tovarăşe, la ce vă pierdeţi voi timpul cu dezertorii? Mai bine v-aţi reprofila pe rachiu, că găseşti aici mări, oceane de rachiu. În fiecare curte e o adevărată fabrică.

— Eu unul combat acest fenomen, dar uite că n-ajută! găsi cu cale să spună Sobakin. Am împuterniciri mici – fiindcă, zău, ce-nseamnă un miliţian! Nimeni nu se teme de mine. Pe când dumneavoastră, ca persoană oficială...

— Şi i-am arde o ciorbă de peşte! se aprinse instructorul. Ai? Mai dă-le dracului de treburi! Tovarăşe Rusakov, eşti invitatul meu. O ciorbă a-ntâia, cu ghigorţi, bibănaşi, să-ţi lingi buzele. Şi bineînţeles înainte ciocnim câte una mică... Ce zici, Sobakin?

— Una mică e fără vină. Vina-i mică, beţia mare.

Rusakov şovăia, răsucindu-şi mustăţile de majur.

— Şi ce fac... cu dezertorii?

— Lasă, drăguţă, îi dibui tu mai târziu. Uite, deunăzi a spălat putina de la noi, de la oraş, un întreg batalion de pază. Să fii tu sănătos câţi dezertori o să mai avem.

— Hm! numai de data asta. În definitiv, nu risc nimic, cugetă Rusakov cu glas tare.

— La ce atâta codeală? Îi ardem o ciorbuliţă, îi ardem o sticluţă şi după aia mergem la teatru: băieţii mei dau un spectacol educativ.

— Ia uitaţi-vă colo! Casa aia cu obloane verzi, vorbi Sobakin. E-a unuia Nikanor Suslov. Cazanul îl are-n baie, în grădina din dos. M-aş duce eu, în calitatea mea de miliţian, dar nu pot din motive de nevastă. Dar alde dumneavoastră sunteţi în trecere, azi aici, mâine departe. Lux!

— Du-te stimabile, ce rău vezi în asta? Şi ziarele scriu mereu despre lupta cu ăştia care ţin cazan clandestin.

— Fie, se învoi Rusakov. Mă duc.

Alese zece flăcăi de nădejde din detaşament şi luă casele la rând. Ostaşii dibuiau prin cămări, pe sub cuptoare şi prin alte cotloane chiupuri şi clondire cu băutură, precum şi cazane pentru fiert rachiu, le scoteau pe uliţă şi le făceau zob. Deasupra satului mirosul de rachiu stăruia ca un nor. De băut n-au băut nicăieri, doar au gustat. Şi de atâta gustat nici n-au mai ştiut unde au dormit peste noapte. Rusakov, care ţinea la băutură, îşi amintea însă de fiecare amănunt: a mâncat ciorbă de peşte, a jucat căzăceasca, pe urmă ceilalţi au căutat să-l convingă să meargă cu ei la teatru, dar el nu s-a dus, ci, sfătuit de Sobakin, a cerut găzduire într-o anume căsuţă...

La comitetul executiv tocmai se isprăvise consfătuirea preşedinţilor sovietelor săteşti. Delegaţii îndesau în pungi ţidulele cu impunerile, îşi strângeau brâiele, gătindu-se de drum lung, şi-l înjurau pe Vaniakin:

— Ne procopsi ăsta cu o sarcină!

— Mda. Da’ parcă zicea ceva de „momentul creditic”. Adică, ce să însemne asta, că ia grânele cu împrumut?

— Las’ că ştim noi: tu dă-mi împrumut, că eu mi-oi plăti datoria cu măsură dreaptă, la Sfânt-Aşteaptă...

— Asta cam aşa e. Să iei şi să mai dai şi înapoi e pierdere de vreme.

— Dăm şi tot dăm... Dacă dăm, barem să le dăm cu parul în cap, să nu ne mai ştie drumul satului.

— Mă-ntreb, cine-ar ieşi bătut?

— Câte am tras, proştii de noi, şi tot nu ne-am învăţat minte.

— Nu te necăji, frăţioare, că i se rupe jupânului inima de mila ta... Mai bine aprindem câte o ţigară şi hai să pornim.

— Ne-au prăpădit căluţii, doar stau de-atâtea zile nemâncaţi.

Plecau câte doi, câte trei. Aproape că nu rămăsese nimeni la comitet, când, deodată, apăru cu sufletul la gură baba Kirbitievna.

— Măi flăcăiaşi, hai să vă spun una să vă cruciţi... Alionka noastră l-o fermecat pe comisăraş, să-mi saie mie ochii dacă mint... Se pupă, se giugiulesc, cântă şi joacă...

Delegaţii săriră ca arşi:

— S-a pus Turbatu’ pe chiolhan?

— Aşa se pare... Iacă-tă şi momentul creditic!

— Auzi, pezevenghiul!

Kulcin, secretarul, un omuleţ bicisnic, izbucni cu o voce piţigăiată:

— Se poate una ca asta, cetăţeni? Şi noi ce, stăm cu mâinile-n sân? Ce rânduială e asta? Pe noi ne freacă de ne merg fulgii, iar ’mnealor se ţin de chiolhanuri? De-alde noi n-avem voie să tragem un păhărel, iar ’mnealor beau cu bărdaca? Cetăţeni, trebuie să acordăm o atenţie deosebită acestor lipsuri. Îl prindem în flagrant, îi trântim un proces verbal, şi cu procesul ăsta verbal l-avem la mână. Copie la Ceka, copie la tribunal, copie la comitetul executiv judeţean, copie la maimarele comuniştilor, copie la comisariatul gubernial cu aprovizionarea...

— Ai cap, Kulcin. Vorbe de aur! Să-l strângem cu uşa. N-o să-i vină la socoteală să se facă de râs în toată gubernia, şi poate că mai reduce ceva din cotele la care a impus plasa noastră.

— Să-l luăm tare...

— Bun, dar cum?

Membrii comitetului executiv se scărpinară după ceafă.

După vreo zece minute, prezidiul comitetului executiv al plăşii, însoţit de martori, apăru în păr în ograda Alionkăi. Întuneric, perdelele trase. Şi nu se auzea niciun zgomot. Ciocăniră uşurel în cercevea:

— Hei, tu, hazaico!

Tăcere, clar de lună, răsuflări opintite, mânioase, scârţâit de zăpadă sub pâslari.

— Tu, hazaico...

Se auzi un lipăit de picioare desculţe.

— Care eşti acolo? Cine ciorile n-are astâmpăr în toiul nopţii?

— E ceva urgent. Îl căutăm pe comisarul cu aprovizionarea... N-o fi venit cumva la tine să-ţi facă inventar la cozonaci?

— Ce cozonaci, vai de cozonacul meu. Nici nu ştiu cum arată la faţă comisarul ăsta al vostru.

Bătăile în geam se repetară: bum, bum, bum!

— Aliona, deschide!

— Ia să vă luaţi valea!

— Deschide, că o păţeşti... Adică, faci satul de ocară?

Un braţ gol dădu la o parte marginea şalului cu care era acoperită fereastra. Faţa Alionkăi apăru albă, ca dată cu făină, în bătaia lunii.

— Ce umblaţi noaptea brambura? Nu vă mai ajunge ziua? Lăsaţi oameni-n pace... Nici nu l-am văzut pe comisarul ăsta al vostru...

Kurbatov îşi ieşi din sărite şi bătu cu pumnul să sfărâme cerceveaua, nu alta.

— Deschizi, ori nu, scârba dracului? Mult ne mai târguim cu tine? Recunoşti autorităţile legale, au ba? Să ştii că spargem uşa!

Alionka apăru toată după perdea, îşi săltă cămaşa şi arătă spre un anume loc:

— Dacă eşti autoritate, na! pupă aici!

Autorităţile plăşii s-ar fi căznit mult să spargă uşa, încheiată din scânduri zdravene de stejar, dar deodată se

auziră paşi în tindă şi zurui zăvorul. Rusakov, cu vestonul descheiat şi cu pistolul în mână, apăru în prag.

— La ce faceţi tărăboi?

— Ia fereşte tu jucăria asta, îngăimă Kurbatov cu ochii la pistol, strecurându-se pe de lături în tindă. Că şi noi suntem şefi, mai mititei, ce-i drept, dar tot şefi...

Intrară în casă. Unii se închinară spre colţul dinspre răsărit şi se aşezară pe laviţă. Martorii se apucară să scotocească după rachiu, degeaba: Alionka era cu adevărat cea mai dibace din tot satul în treburile rachiului. Secretăraşul Kulcin, care apucase să caligrafieze pe o coală curată: „Proces verbal de cercetare”, se uită cu înţeles la Kurbatov, făcu hârtia sul şi o ascunse în mânecă.

— Vă rugăm să ne iertaţi, ştiţi, e o greşeală... Căutam un grangure şi-am dat de un cocoşel... Vedeţi-vă mai departe de cele delicatese – delicatesele nu ţin de comitetul plăşii.

Ieşiră unul câte unul, cu căciulile în mână, icnind şi tuşind uşor a scuză. Alionka îşi ducea din urmă oaspeţii nepoftiţi. În întunericul tindei, cei mai tineri nu scăpară prilejul să o pipăie. Ea împărţi palme în dreapta şi în stânga, îi îmbrânci, iar în prag le trânti vreo câteva cuvinţele de-i lăsă cu gura căscată.

Rusakov se întoarse abia dimineaţa la cvartir. Ostaşul care-i ţine locul sări în picioare şi raportă speriat:

— Permiteţi să raportez, tovarăşe comandant... Detaşamentul secret a plecat astă noapte într-o direcţie necunoscută.

— Şi ce-mi pasă mie?

— Permiteţi-mi să raportez, de asemenea, că avem lipsă o mitralieră şi treizeci şi patru de puşti.

— Unde-au dispărut?

— Asta nu mai ştiu.

— Erai beat, ticălosule?

— Nu, să trăiţi!

— Adună imediat oamenii!

— ’Nţeles, să trăiţi!

Oamenii se adunară, se înşiruiră în front – şapte lipseau.

— Şapte sunt lipsă de apel, tovarăşe comandant.

— Unde-s?

— Asta nu mai ştiu.

— Te-ai îmbătat, animalule!

— Nu, să trăiţi!

— Ia fă-te încoa’ şi suflă!

Leatul se execută numaidecât: duhnea a tutun, a obiele şi a bălegar.

Rusakov începu să alerge ca scos din minţi prin faţa frontului. Îşi puse mâinile în cap.

— Nu pricep nimic. Te-ntreb pentru ultima oară: unde au dispărut armele, mitraliera, oamenii?

— Asta nu mai ştiu.

Lunganul de Kosiaghin, capul flancului drept, rânji:

— O fi întins-o cu dezertorii, tovarăşe comandant, că altcum nu văd unde...

— Care dezertori?

— Păi tot ăia.

— Care, ăia?

— Detaşamentul secret, cartiruit ieri aici, la doi paşi...

— Ce au ăia cu dezertorii?

— Păi dezertori erau.

— De unde?

— Asta n-am de unde să ştiu.

— Baţi câmpii!

— Ba nu bat câmpii – dezertori erau!

— Şi de ce nu mi-ai spus până acum?

O larmă de glasuri se stârni drept răspuns r

— Eu v-aş fi spus, da’ nu ştiam...

— Ne îndemnau şi pe noi s-o întindem... Cât s-au mai ţinut de capul nostru! Numai că nici noi n-om fi proşti...

— Nişte pehlivani!

— La noi nu se există să fie careva contra puterii sovietice.

Rusakov pocni vreo doi peste fălci şi se repezi în casă, icnind:

— S-a zis cu mine... Curtea marţială mă paşte pentru armele şi mitraliera aia... M-am nenorocit pentru o prostie!

Vătăşelul primăriei dădu buzna după el şi îi înmână un

răvaş:

Tovarăşul comandant al detaşamentului dezertoric – tov. Rusakov.

Vă aduc la cunoştinţă că Semion Kolţov, gazda la care domiciliaţi, umblă prin sat şi face propagandă răuvoitoare, şi anume textual zice că mi-au mâncat ăia o viţică de un an, doi purcei, o oaie, o şa căzăcească şi când i-o înghiţi o dată pământul, cu revoluţia lor cu tot, de asemenea, numitul Semion Kolţov nu recunoaşte în gura mare puterea sovietică şi o vinde pentru treizeci de arginţi. Noi pentru această putere ne-am vărsat sângele în faţa cehilor, iar bestia are un fiu dezertor şi pe deasupra numitul cetăţean nedemn ascunde caii contrarevoluţionari. Am onoarea a vă ruga şi a vă îndemna să-i faceţi lui Kolţov Semion o acţiune cum scrie la carte, iar tot avutul, începând cu dulăul şi înălţându-ne până la calul roib să-l predaţi în sărmanele mâini ale sărăcimii goale şi desculţe, flămânde şi îngheţate.

Tovarăşul *Akim Sobakin,* miliţian cu nivel al gărzii şi armatei muncitoreşti-ţărăneşti a R.S.F.S.R., P.C. al Rusiei.

Rusakov îşi trezi îndată gazda, – pe Semion Kolţov, trăgându-l de picioare de pe cuptor. Îl puse să stea smirna în faţa lui, apoi îi flutură pe sub nas răvaşul miliţianului.

— Ce-aud, bădiţă? Te apucaşi să vinzi puterea sovietică pe treizeci de arginţi? Mie mi-a dispărut o mitralieră şi treizeci şi patru de puşti Gras, nişte bijuterii nu alta – da, au făcut picioare, iar dumnealui are un fiu dezertor! Şi-mi umblă prin tot satul subminând puterea sovietică! Aşa se poartă un cetăţean cinstit?

— Sfinte Hristoase, altă năpastă! se văită bătrânul, frecându-şi ochii cârpiţi de somn. Matale ce pofteşti, tovarăşe? Lapte, rachiu? Ori poate vrei să încălzesc ciorba de-aseară?

— O să ne spui tu şi laptele pe care l-ai supt de la mă-ta. De ce ascunzi cai contrarevoluţionari? De ce...

— Doamne apără! Să ştii că m-a pârât careva din duşmănie. Dumnezeu mi-e martor...

— Mai bine mărturiseşte singur. Hai, dă-i drumul!

— Îngăduie, fătul meu, să spui şi eu o vorbă...

Oare de spusa bătrânului îi ardea acum lui Rusakov? Dormise sub acelaşi acoperiş cu nişte dezertori, îi fugiseră câţiva oameni din detaşament, îi dispăruseră nişte puşti şi o mitralieră, pentru care avea să răspundă în faţa Curţii marţiale, chit că nu făceau nici două parale şi că niciuna dintre ele nu funcţiona...

— Las' că te lecuiesc eu să mai ascunzi dezertori. Din pricina unor ticăloşi ca tine se puiesc actele de sabotaj. Pentru început, în baza hotărârii comitetului gubernial pentru combaterea dezertărilor, îţi confisc tot ce ai în gospodărie, de la dulău până la calul roib, iar pe tine, până una-alta, te bag la pârnaie să te mănânce păduchii.

Bătrânul Semion Kolţov plângea amarnic, de se cutremura cămaşa de pe el.

— Ai milă, fiule, de un suflet de creştin. Îţi spui totul ca la spovedanie.

— În baza hotărârii comitetului gubernial...

— Nu mă năpăstui, tătucă. Ţi-oi spune adevărul adevărat.

— Ia adă tu ceva să mă dreg.

— Pentru omul de omenie, din toată inima! – şi, scoţând la iuţeală un clondir de după icoane, puse pe masă două pahare şi-l îmbie: Bea cât îţi pofteşte sufleţelul, că doară nu-i cumpărată...

Iată ce-i povesti Semion Kolţov:

— Detaşamentul aista secret nu-i niciun fel de detaşament secret ci, acolo, o ceată de dezertori dintre cei mai tăinuiţi, adunaţi ciucure de prin satele Ciukceevka, Nijneaia Sehcea, Voznesenka şi Vtulkino. De pe la noi se pare că nu era niciunul. Mi-au mâncat o viţică, doi purcei şi armele voastre tot ei le-au umflat, fir-ar să fie, cine alt? Le-a mers gura la vreo câţiva, la beţie, cum că vor să fure cai de la kirghizi, în stepă, de asta aveau ei nevoie de arme... Da' tu bea, fiule, că doară nu-i cumpărată... La mine, slavă Domnului... Spune şi dumneatale, tovarăşe, dacă asta-i viaţă. Azi îţi ia viţica, mâine îţi ia purcelul. Uite, şi dumneatale – vrei să mă laşi lipit, s-ajung un milog... Şi mâine poate că te-or pune la zid... Mda... Ei, în a treia zi de Crăciun, un tătar, străin de locurile noastre, trece pe la noi

prin sat într-o sanie trasă de un căluţ roib; şi în sanie avea un sac cu sare de la Astrahan. Comitetul sărăcimii l-a înhăţat, i-au confiscat sarea şi membrii comitetului au împărţit-o între ei, de-a cârtit norodul în gura mare. Pe speculant, pe amărâtul de tătar, l-au impus pentru sarea aia la o contribuţie de o sută şi una de miişoare. A şi murit într-o şură de spaimă. Ori poate o fi îngheţat, cine ştie. Cât nu dăduse ortul, zicea mereu: „Am scăpat eu cu viaţă în timpul holerei, am scăpat şi în anii de foamete, însă libertatea precis că-mi face de petrecanie!” Ei, şi-a rămas de la tătar o sanie cu tălpici de fier şi căluţul cel roib. Sania a luat-o preşedintele sărăcimii, iar căluţul îl călăreşte Akimka. Că fără cal, Akimka nu poate: dacă trebuie să prinză pe careva, ori să care ceva, spre pildă o bute cu apă, nu poate face treaba cu capra, nu? Buuun! În săptămâna de Crăciun ne trezim noi cu un detaşament contra rachiului de casă. Ei, şi cum soseşte detaşamentul, glonţ la mine să-mi facă percheziţie. M-o fi pârât vreunul, aşa gândesc. Că eu nici nu ştiu cum arată şi cum amiroase rachiul, necum să-l fierb cu mâna mea! Au scormonit ei cât au scormonit şi hm... au dat în celar peste o putină cu drojdie pentru aluat. „Ce-i asta?” mă întreabă mai-marele lor. „Ce că fie, zic, nimica rău, drojdie pentru pâine; se apropie sărbătorile – una la mână, şi pe urmă am de gând să tocmesc nişte dulgheri – doi la mână.” Mai-marele lor, un mucea, că i-ar fi şezut mai bine să zdrăngăne la balalaică, decât să comande un detaşament, mă apucă de barbă: „Mă, aşa şi pe dincolo, noi, la oraş, nu mâncăm pe săturate nici carne de câine, iar tu te ţii de chiolhanuri? Hei, ostaşi spargeţi putina, iar borhotul, ori ce-o fi în ea, azvârliţi-l pe uliţă.” Eu de colo: „Nu-i păcat? Toarnă-n troacă, barem să mănânce porcii. Şi putina, ce vină are? Dacă mi-o sfărâmaţi, eu de unde iau alta, că aici e stepă şi n-ai lemn nici să te scobeşti în dinţi.” Mi-au cruţat putina. Când mă uit, unul tocmai îndesa în raniţă bluza militară a lui fecioru-meu. „Mă pradă! răcnesc eu ca, din gură de şarpe. Fecioru-meu Mitka a adus-o de pe frontul austriac.” Şi el de colo: „Fără jigniri, ştii. Armata Roşie are nevoie de îmbrăcăminte călduroasă.

Există şi un decret în privinţa asta.” Nici eu nu m-am lăsat. „N-o fi bun decretul, zic, fiindcă fecioru-meu a fost rănit de două ori şi pentru bluza asta poate s-arate şi acte.” Ei însă ştiau una şi bună: „Îmbrăcăminte călduroasă şi îmbrăcăminte călduroasă!” Ei, şi-atunci am smucit o mânecă, de-am rupt-o: „Barem o mânecă să ne rămâie, zic, să şteargă muierile ceaunul cu ea”...

Bătrânul, răscolit de amintiri, se schimonosea, scuipa cu năduf, ridica braţele-i tremurânde către icoane, chemând în ajutor mărturia sfinţilor.

— Aşa... Într-o zi, Mitka şi cu mine – pe-atuncea el mai stătea încă în casa părintească – haida să facem o baie. Ne aburim noi cu răsfăţ şi taman când ne aşezăm să bem ceai, cioc-cioc la geam. Mă uit – Piotr Vorîpai, vătăşelul primăriei. „Măi Semion Savvici, zice, comitetul sărăcimii te cheamă urjänt.” Pân’ la comitet era cale de o verstă şi mai bine. Şi bătea afară un vânt! Cum era s-alerg cu limba scoasă, aşa, înfierbântat după baie? „Dă-l în mă-sa de comitet, zic, ia să mă mai slăbească!” Şi pleacă Vorîpai. Beau eu un ceai, îmi umplu cana iar şi numai ce ne pomenim cu Akimka: dă năvală în casă, de parcă ar fi fost Ciurkin, căpetenia de haiduci. „Te-ncontrezi cu otorităţile, ai? Fierbi rachiu, ai? Ascunzi dezertori, ai? Acuşi îţi lichiziţionez totul, până la ultimul băţ, să n-ai nici să-ţi agăţi traista.” M-a apucat pe loc o sfârşeală la lingurea: „Aoleu, mă gândesc, ăsta mă despoaie de tot. Cum naiba să-mbunez jigodia?” Mitka, însă, nici nu se sinchiseşte, ba chiar se ia în colţi cu el: „Tu, Akimka. zice, nu te bolunzi cu alde mine, că s-o găsi ac şi de cojocul tău. Eu am luptat pe frontul austriac şi am fost rănit de două ori. Că-s dezertor, e-adevărat. Numai că la noi, adică-n neamul nostru, eu sunt singurul, pe când tu, Akimka, scarpină-ţi olecuţă ţinerea de minte – tu ai un nepot dezertor, pe Petka, ai şi un cumnat dezertor, iar cumnatul alălalt, care o ţine pe sora nevesti-tii, tot dezertor e.” Atunci prind şi eu coraj. Şi ţip: „Noi am plătit cinşpe miişoare impozit şi am dus la siloz pe de-a pomana patru căruţe cu grăunţe, toată puterea se ţine pe noi, iar voi, pe-hlivanilor, nu mai zic statului, nici măcar unui câine hârbar

nu i-aţi dat nici atâtica. La mine-n gospodărie fiecare par e muncit, am lipit bănuţ de bănuţ cu lacrimi de sânge şi strânsoarea mi-am strâns-o pai cu pai.” Ei, ne-am fi dondănit noi aşa multă vreme, noroc de Mitka, că-i dă prin cap de se repede pân-la cuscru şi-aduce degrabă o damigenuţă de trăscău. „Facem pace?” „Facem” – se-nvoieşte Akimka, dar ochii îi fugeau în toate părţile, ca la hoţii din obor. Golim noi un clondir, mai secăm unul şi ne pişcăm de tot...

Rusakov se pişcase binişor şi el şi asculta numai cu o ureche la ce povestea bătrânul. Gândurile i se fugăreau îngrozite în jurul celor petrecute în timpul nopţii. Percheziţii, ciorbă de peşte, jucatul în chicotelile armonicii, Alionka, armele dispărute... oricum ar face, de judecată nu scapă.

— Ascultă, moşule, te văd mare pişicher. Scăpă-mă din încurcătura asta şi te umplu de bani.

Bătrânul, cu pieptul proptit de masă, îi zicea însă înainte:

— Şi să vezi ce-a mai fost, fiule... Akimka tocmai se despărţea cu avutul de frăţine-său, numai că nu-i ajungea lemnăria pentru casă. Iar eu aveam în fundul ogrăzii un hambar cam putred. „Hai să batem palma, zice. Tu îmi dai hambarul şi eu îţi dau roibu’”. Stau şi mă socotesc: grâne nu prea am şi chiar de-o fi să am, e musai să le-ascunz, să le-ngrop în pământ. Se cheamă că hambarul nu prea mi-e de trebuinţă, mai cu seamă că era o sărăcie de hambar, nici şoarecii n-aveau loc să zburde. „Fie, zic, batem palma, treacă de la mine.” Şi facem schimbul, potrivit învoielii. Akim desface hambarul şi cară lemnăria acasă, eu iau roibul şi-l duc într-un loc ferit. Nu zici, frăţioare, că a doua zi mă pomenesc pe cap cu Akimka? „Unde-i roibul?” mă ia el din prag. „Da’ hambarul meu unde-i?” „Hambarul, zice, ţi-l plătesc la oficial. Tu scoate numaidecât roibul, că e bunul statului.” „Caută-l, zic, mie nu mi-ai dat nici urmă de roib.” Caută el prin ogradă – nimic. Se uită-ncolo, se uită-ncoace – nimic. De unde nu-i, nici Dumnezeu nu cere. Îi spune preşe-dintelui plăşii că i s-a furat roibul, juruindu-se faţă de mine că are să mi-o plătească. Şi te găsi pe tine, îngeraş, să te întărâte împotriva mea. Eu nu-s chiabur, ci aşa, pe la

mijloc: o pereche de cai, două vaci, argaţi n-am şi nici n-am avut vreodată – muncim în doi, fecioru-meu şi cu mine. De bine, de rău, trăim omeneşte, nici nu ne trebuie mai mult. Că vezi, eu, ăsta, sunt smerit de felul meu cum e mătura: mă pui după uşă – după uşă stau, m-azvârli în tindă – acolo mă găseşti... Eh, tovarăşe, mare osândă vă faceţi cu noi ăştia, ţăranii... De ne-ar smulge şi crucea de la piept, de ne-o lua şi izmenele de pe noi, n-o să ridicăm mâna... Luaţi-ne şi ce ne-a mai rămas, să rămânem cu ăla gol...

— Curvele dracului! hârâi o voce de pe cuptor. O să le tragem maţele din ei, înfăşurându-le pe făcăleţ...

— Cine bombăne acolo? se miră Rusakov.

— Hm... Păi să vezi dumneatale, bănui c-o fi chiar Mitka, fecioru-meu, dezertorul, altcineva n-are cine să fie... Mitka, băiete!

Mitka ieşi la iveală de după cuptor, somnoros şi desculţ. Scărpinându-se cu mâna stângă la prohab, salută milităreşte cu dreapta.

Chipurile, el, Mitka, tare ar mai vrea să slujească în Armata Roşie, numai că tot mereu se iveşte câte ceva: ba treieratul, ba nunta, ba l-au luat cu de-a sila într-o bandă... Dar acum – gata, e hotărât să se ducă să se predea, că nici să fii dezertor nu-i viaţă: gospodăria se duce de râpă, taica are necazuri buluc şi Akimka îi mănâncă zilele.

Pe bătrân îl apucă tusea de furie.

— Ducă-se dracului cu roibul lui cu tot... Mie să-mi dea înapoi hambarul...

Rusakov măsura încăperea cu paşi repezi, cu mâinile înfundate în buzunarele vestonului. Se opri scurt în faţa lui Mitka:

— Canalie! răcni el, trezindu-l din mahmureala puturoşeniei cu un pumn. Ştii ce păţesc la noi dezertorii? Da? Aia e! Pe tine te iert, unde eşti leat vechi... Dar de azi în trei zile mitraliera şi armele să fie aici! Clar?

— ’Nţeles, să trăiţi!

— Până atunci, toate neamurile tale rămân ostatici. În caz de ceva – ţac, ţac, norişori îi fac!

— ’Nţe...

— Stânga-mprejur!

Mitka se răsuci pe călcâie ca la carte, bătu apăsat pasul până la uşă, însă deodată se opri în loc şi începu să scâncească:

— Lăsaţi-mă, tovarăşe, să beau barem o cană de cvas, să mă-ncalţ...

Ochii lui erau zgâiţi şi rotunzi din pricina spaimei, aşa ca în pozele de la bâlci.

Noaptea învelea satul. Nu mişca nimic nicăieri. Doar ici şi colo se auzea câte un hămăit somnoros de câine, ori câte o vacă icnind asurzit. Izbele întunecate, cu botul vârât în troienele zgrunţuroase, visau vise întunecate.

Semion Kolţov şedea pe întuneric pe laviţă, în „casa mare”. Era îmbrăcat, cu mănuşi în mâini. Pe jos – piei de oaie aşternute pe care dormeau copilaşii înfierbântaţi şi răsuciţi în fel şi chip în somnul lor dulce. O tânără nevastă sforăia, de parcă tăia lemne. Semion privea spre gemuleţul perdeluit de gheaţă şi ofta: nenorocirile se ţineau de el ca scaiul de oaie! Până şi apărătorile pentru urechi de la căciulă stăteau săltate în lături a canon. Sforăiturile nurorii îl scoteau din sărite: ei erau primejduiţi să rămână pe drumuri şi toanta asta horcăia ca altceva, o durea în cot de toate... O înghionti sub pieptul revărsat pieziş.

— Scoală, plăcintă mare!

Femeia parcă pică de pe cuptor:

— Doamne... Maică Precistă... Ce somn m-a pălit!

— Ho, moară stricată... Adă, toanto, cheia de la celar. Mişcă!

Păşind peste plozi şi lipăind cu tălpile goale, în timp ce se izbea pe întuneric de lucrurile aflate în calea ei, femeia bâjbâia cu mâinile pe perete.

— Unde naiba o fi pierit cheia aia?

Cămaşa îi luneca de pe umărul alb, părul îi cădea peste ochi.

— Îmbracă-te iute, pleci.

— Unde?

— Unde şi-a înţărcat dracu’ plozii! Că nu-ţi mai tace gura

aia!

(Doar nu se întreabă „unde?”, asta aduce ghinion, se întreabă numai atât: „departe?”)

Bătrânul izbi uşa de perete, apoi se auzi zăvorul, din tindă.

Noră-sa căra din celar în curte saci de câte cinci puduri, aşa cum îşi cară mâţa puii, iar bătrânul îi rânduia în sania cu coviltir. Aşternând paie deasupra şi pitindu-i cu grijă, îi spunea unde să-i ducă:

— Cum treci de răstoaca de stejari, o să vezi. În drum un plop negru, pârjolit, acolo unde l-a pălit trăsnetul an pe Savka Mikitin. Tot acolo se face un drum la dreapta şi unul la stânga. Tu n-apuci nici la dreapta, nici la stânga, ia-o drept între ele, pe pârlitură, până ieşi la grindul lui Sakulea. Bagă de seamă, nu coborî în vâlcea, că-i vii calului de hac – acolo e zăpada afânată şi te duci la fund... O ţii aşa de-a lungul grindului cam vreo două sute de stânjeni şi te vezi la Lebedinîi. Pe urmă vine lunca lui Jukov, tot tufăriş şi bahnă – loc cum nu poate fi mai ferit, fiindcă e greu de ajuns acolo. În groapă aşterni mai întâi paie, aşa, un strat înfiripat, iar sacii mi-i înghesui în picioare. Acoperi totul cu coajă de copac şi pui şi ceva zăpadă deasupra, aşa, un pospai. O să recunoşti lunca lui Jukov? Ţine minte: colea e stufărişul, colea o râpă, iar în dreapta – bahna.

— Ştiu, taică.

— Şi vezi, toanto, să-ţi întipăreşti bine în cap locul cu pricina. Ai grijă de cal. Ei, doamne-ajută... Şi-apucă hăţurile ca lumea, glagorie tăvălită prin fulgi ce eşti...

Tălpicile săniei ţiuiră a ger. Roibuşorul o porni în goană, ducând-o în noapte pe tânăra nevastă, încotoşmănată în cojoc de nu i se vedeau decât ochii.

După ce închise poarta, bătrânul îşi lepădă udul, scuipă pe degetele cu care umblase la prohab şi bombăni cu năduf:

— Nici pe rahatul ce-l scoţi din tine nu mai eşti stăpân... Bine-am ajuns... Halal libertate!

Se trânti pe laviţă fără să se dezbrace. De îndată ce aţipi, se auzi o ciocăneală uşoară la fereastră. Sări în picioare: în

geam se bălăbănea cuşma lui Anton Marîcev. Semion îl recunoscu îndată, totuşi întrebă:

— Cine-i?

— Ieşi olecuţă până afară, cuscre.

— Păi de ce?

— Avem ceva de vorbit.

Ieşi pe uşa din dos.

— Tu eşti, Antoane?

— Eu, cuscre.

— Ce s-a-ntâmplat?

— Nimica.

Mai stătură aşa un pic şi Semion îl pofti:

— Hai înăuntru să fumăm o ţigară.

— N-am vreme.

— Ce te poartă în toi de noapte pe drumuri?

Anton se codi cât se codi, apoi spuse ce ţinea în el:

— La Maxim Pankratov s-au strâns nişte oameni, cică o adunare tainică, naiba să-i ia.

— Şi?

— Te cheamă să vii şi tu.

— Eu?

— Tu.

— Şi despre ce o să vorbească ei acolo?

— Habar n-am.

— Ia mai dă-i încolo, nu mă duc.

— Ba eu zic să te duci, cuscre, stărui Anton. E vorba de treburile obştei. Ştii, unii sunt mâniaţi foc. Du-te, negreşit... Eu îi mai chem pe Afanasiev şi pe Polikarp Lukici.

Se depărtă în grabă.

Casa lui Maxim Pankratov era ticsită.

În cojoace şi sumane, oamenii şedeau care pe laviţe, care de-a dreptul pe podea. Ferestrele erau acoperite, de nu răzbătea afară nicio geană de lumină, iar fitilul lămpii – coborât. Se făcuse o fumăraie de tutun să o tai cu cuţitul... Adunarea nu începuse încă – mai aşteptau pe cineva. Nevasta lui Maxim legăna o copaie: plodul care ţipase de udeală se potolea treptat. Piotr, poreclit Clopotniţă, şedea sprijinit în genunchi şi povestea încetişor:

— ...Sună semnalul pentru a doua oară. Apuc sacul de urechi şi haida într-un vagon – nu se poate, delegaţie! Alerg la altul – nu se poate, ocupat de statul-major. M-arunc spre al treilea: „Nu te băga, neamule – aista-i vagon cu destinaţie specială”. Şi numai ce sună semnalul pentru a treia oară. „Mă, Piotr, îmi zic, e jale. Fie ce-o fi, dacă ţi-e dat să mori, o să mori.” Mă salt pe un tampon şi mă aşez acolo, cu picioarele spânzurate în gol. Din senin s-arată un afurisit şi haţ! mă prinde zdravăn de opincă. „Dă-te jos”, zice. Eu – nici gând. „Înţelege, tovarăşe, de trei zile şi trei nopţi zac taman ca un câine în gara asta. M-au umplut păduchii şi nu-s nici hoţ, nici speculant, m-a împuternicit obştea noastră să mă zbat pentru necazurile noastre, ale ţăranilor.” Încerc să-l ung cu vreun pol de parale, îi mai făgăduiesc încă ceva pe deasupra. El, nimic, nu ştie decât una şi bună: „Tu dă-te jos, că n-ai foaie de drum”. Ei, mă trage jos, ba îmi mai arde şi una peste ceafă. Acuma, nu că m-a durut cine ştie ce, cât m-a fript la inimă. Doar ne-ajunge cât ne-au pisălogit oscioarele şefii de post. „Bine, zic, locomotiva e a ta, da’ pământul e-al meu. Suie, nenică, însă bagă de seamă: cum te dai jos, îţi crăp capul.” Ăla fluieră a batjocură şi pleacă. Eu m-am şters aşa cu palma peste ochi şi i-am dat drumul la pas. Şi-aveam de călcat o sută cincizeci de verste numărate! „Bine, îi mai strig eu din urmă, locomotiva e a ta.”

Oamenii ascultau în tăcere. Ochii lor adânci şi întunecaţi, ca şi cuibarele de apă unde trăiesc somnii, licăreau mocnit.

Baba Ana, pe cuptor, morfolea petice de rugăciuni între buze, căznindu-se să-şi adoarmă nepoţelul bolnav, căruia îi oblojea cu foi de pătlagină bubele zemuitoare de coptură:

— Nu te mai văita, Vaniuka, nu te mai văita... e păcat... Nu scânci, sufleţelule, că se bucură necuratul... Pentru pătimirea ta, bunul Dumnezeu o să-ţi dăruiască veşmânt de zarafir şi-o să-ţi facă loc în strălucirea raiului. Nu te mai văita, porumbelule.

Soldatul Fiodor Vîgoda, fost prizonier la nemţi, stătea cu genunchii la gură lângă soba de teracotă şi duhănea de zor, trimiţând fumul în vatra pălăitoare. Tot lăuda traiul din ţara

nemţească. Avea o voce hărtănită, ca o haină veche şi prea purtată, mai mult aţă decât faţă.

— ...E-acolo, la ei, o rânduială! Casele – una şi una, de parcă ar fi ale aceluiaşi stăpân. Peste tot şosele, ferme, din ăia cu asigurarea, electricitate. La noi, măicuţa noastră Rusie, amărâtul de ţăran nici pe jos nu ştie umbla ca lumea. La ei, acolo, fieştecare are bicicletă, ba poate chiar otomobil. Tu te speteşti aici la câmp o lună întreagă cu un căluţ prăpădit, pe când acolo, la ei, maşina – bjjj!... – face treaba toată într-un ceas. Acuma, nu-i vorbă, au şi nemţii cai, nişte zdrahoni de cai, nu alta, şi-i spală cu săpun tot la două săptămâni. De mâncat mănâncă după ceas, când adică sună de masă – şi asta nu numai la oraş, ci şi la ţară. Când taie porcul – nu se pierde un stropşor de sânge. Pământul, aşa cum îl lucră ei, să-l pui pe pâine – mai mare dragul să-ţi munceşti ogorul. De sărbători, ţăranul neamţ se găteşte mai ceva ca burjuiul nostru. Unde te duci – telefoane, maşini şi iar maşini. Iar maşină se cheamă câştig şi economie. În America s-a ajuns până acolo că nimeni nu mai trebuie să muncească: stă americanul tolănit boiereşte pe cuptor, apasă pe un buton – maşina ară; apasă pe alt buton – maşina seamănă; apasă pe un altul – maşina seceră, treieră şi strânge grăunţele în saci; apasă iar...

— Taman ca la noi, îi curmă şirul vorbei bătrânul Koluhan. Sovietul apasă pe un buton şi numaidecât îţi ia totul.

O explozie de râsete zgudui casa.

Ofticosul Fiodor se ţinea de pieptul scofâlcit, chinuit de o tuse horcăită. Amnarul tusei făcea să-i ţâşnească din plămâni cheaguri strălucitoare de sânge şi el, potolit, le scuipa în foc. Ceilalţi hohoteau cu zgomotul a o sută de căruţe care vin la vale pe o costişă iute.

— Curat câştig şi economie!

— Şi alde noi, care nici măcar o dată în zi n-avem ce pune în gură. Haida să facem la fel: stăm pe cuptor şi aşteptăm să ne spuie ceasul că-i vremea prazniculuі...

— Asta mai zic şi eu boton.

— Să mori de râs, zău.

— De-aia te învelişi în osânză, mă Fedea, cu mâncarea nemţească... Musteşte seva-n tine de voinic...

Koluhan îşi reluă vorba:

— Noi din veac am scormonit pământul cu plugul de lemn, însă făcurăm bucate s-ajungă la toţi. Când or munci ele, maşinile, pe noi cine o să ne hrănească? Uite, iapa mea mai fată un mânz şi-mi sporeşte cheagul, cu bălegarul ei îngraş ogorul, tot ea mă duce la pădure după lemne, mă duce la târg, la câmp. Calul, făptură a Domnului, mi-e de ajutor în toate cele şi nu-mi iese din voie... Pe câtă vreme o maşină nu-i decât o maşină: fum, putoare, ba te mai şi schilodeşte.

— Nouă nu ne trebuie maşină, îi ţinu isonul Tihonia, un bărbat cu părul numai inele. Păi o să ne îmbogăţim de n-o să mai ştim ce face cu banii. Şi cum o să mai ajungem în împărăţia socialistă, doar şi Cristos spunea că în socialism toţi trebuie să fie săraci, nu-i aşa?

— Eu unul, îşi înfăţişă părerea Alioşka Sîsoev, al cărui chip licărea în semiîntuneric ca un ban de argint, eu unul zic să ne vedem binişor de-ale noastre, aşa cum am apucat noi din bătrâni, şi să nu ne grozăvim. Cât despre socialism, mai dă-l în brânză...

În casă se aflau şi mulţi ţărani veniţi de prin alte părţi – din plăşile Iurma, Belozerskoe, Sanceleevka, Abdrahmanskoie şi din alte plăşi mai depărtate. Vorbeau mai cu fereală, grijuliu, cu vorbe puţine.

— Pe la voi cum e?

— Tot aşa... Nu ne iartă nici de leac.

— Iau totul?

— Până-n ultimul bob, ba chiar şi măturătura de pe arie.

— Jale mare. Că bucatele o dată în an se fac.

— Cui să te plângi, la ce uşă să baţi?

— Oamenii s-au închis în ei, umblă tăcuţi şi arată ca şi când i-ai fi coborât de pe cruce. Aratul, semănatul bat la uşă, da’ nici nu-ţi vine să te pregăteşti. Parcă ne-a tăiat mâinile, aşa ne simţim.

— Într-o crăpătură cât urechea acului, ăştia vără degrabă parul ca să o lărgească... Ţăranul nu mai e nimic în

gospodăria lui, toţi s-au făcut slugile diavolului.

— Când muncesc tac, când umblă tac şi se uită în jur ca şi când ar fi prăpădit ceva.

— Şi-n primăvară cu ce ieşim la câmp?

— Asta nu-i după dreptate, oameni buni.

— De-am putea ajunge la Lenin, să stăm de vorbă cu el.

— Ei aş! Nici să te-apropii nu te lasă.

— Uite, prin alte gubernii nu-i jaf ca la noi... Cică s-a hotărât un decret câte trei vaci de gospodărie. Păi ale noastre unde-s?

— Ce vaci, noi nici trei mâţe n-avem!

— Ca să vezi!

— Nici cu treieratul n-a fost după dreptate.

— La ce să tremurăm atâta, să facem gură, să se-audă. Numai o dată să scuipe fiecare, lac s-adună.

— Hm, de scuipat e mai uşor.

— Ori că...

— Ce mai tura-vura, cât o ţine regimu' ăsta – n-ar mai fi – n-avem parte de zile albe.

Mai veniră câţiva. Semion Kolţov, Onufrii Dobrosovestnîi, paracliserul Agafon Suhinin, Boris Pavlovici.

— Dă-i drumul, tot consiliul e-n păr.

— Să n-o lungim.

— Ţi-a ieşit un sfânt din gură. Treziţi-l careva pe Marţian.

Boris Pavlovici Kazanţev cutreierase peste iarnă întreg judeţul, găsise sprijinitori şi simpatizanţi, organizase legătura între plăşi. Terenul era cum nu se poate mai prielnic, revoluţia pălise chiaburimea la mir, prin sate mai trăiau şi destui bogătani de pe la oraşe, alungaţi de către puterea sovietică din bârlogurile lor, pe alocuri se găseau şi oameni de-ai lui Kolceak care nu apucaseră să se retragă împreună cu armata şi fuseseră nevoiţi să se dea la fund. Nelegiuirile săvârşite la sate de falşii comunişti şi de organele locale ale puterii îmbâcsite cu elemente străine îi uşurau şi mai mult misiunea.

Discutară toată noaptea.

Hotărâră să dosească grânele şi să pună la cale o răscoală.

Delegaţii plecară înainte să se crape de ziuă.

Semion Kolţov înhămă armăsarul şi o porni întins prin cătunele răzleţe să-l caute pe fecioru-său, Mitka.

Toate termenele stabilite de Vaniakin se duseră de râpă. Nu te puteai aştepta la nimic bun. Acum, ţăranii tot amânau, nu că n-ar fi vrut să predea grânele. Fiecare sat aştepta să vadă ce fac celelalte şi toate la un loc se uitau cu speranţă la soarele de februarie, care de la o zi la alta încălzea mai tărişor, gata-gata să topească zăpezile şi să noroiască drumurile. E drept, de ici şi colo mai soseau ele ceva, dar erau fie încinse sau mucede de cât le ţinuseră prin gropi, fie amestecate cu nisip. Şi-apoi, era vorba de câteva zeci de puduri, în loc de mii şi mii, cât ar fi fost nevoie. Dacă nu smulgeai cotele din Homutovo, slabă speranţă să le scoţi din satele învecinate. Mai era abia un picuţ până să se desfunde drumurile – asta o ştiau şi ţăranii, care se tot uitau la soare, o ştia şi oraşul, de unde tot ploua cu chemări şi îndemnuri.

Prin plasă se zvonea că o să iasă un nou decret, cum că orice familie e obligată să prindă şi să aducă la comitetul raional pentru aprovizionare câte un lup viu.

— Auzişi, cumetre?

— Auzii.

— Şi încă viu, cumetre!

— Comedie mare! Şi puricele până-l prinzi îţi ies ochii, darămite... Auzi, ce le trăsneşte prin cap...

Singuri vânătorii nu-şi făceau griji.

Taniok-Proniok le spuse oamenilor care veniră buluc la comitetul sărăcimii:

— Asta-i o provocare... L-am întrebat şi pe Vaniakin – nici vorbă de tărăşenia cu lupii... De azi înainte, fiecare jigodie care-şi va osteni limba să răspândească zvonuri ponegritoare despre puterea sovietică va scoate din pungă douăzeci şi cinci de ruble pentru activitatea cultural-educativă.

Din vizuinile mănăstirilor devastate se târau ca nişte gândaci negri în toate părţile călugări şi călugăriţe, zădărând minţile ignorante cu profeţii despre împărăţia lui

anticrist şi cu basme sfruntate despre nişte icoane făcătoare de minuni apărute de nu se ştie unde, despre schimnici vizionari şi despre a doua venire a Fiului Domnului.

Pământul se încălzea.

Prin sate stăruia un vuiet:

— Grâââne... Cootele...

Noaptea, unul gonea să ascundă într-un loc şi mai tainic căruţe întregi cu grăunţe, altul punea ultima plămadă în zăcătoare, cât nu-l lăsau şi fără de ea.

Umblau fără rost pe uliţi, se adunau în cete.

— Îţi ia tot ăştia!

— Fără-ndurare!

— Auzi, până şi măturătura de boabe, până şi răzătura.

— Când au să golească hambarele, ţin-te scormoneală prin case...

— Ba bine că nu. Cât despre tine, tu vorbeşte la pereţi.

— Ne-am spetit, am strâns şi uite...

— Cică, flămânzesc.

— Mama lor de trântori.

— Pe muncitori am mai avea noi cu ce-i ţine, că ei nu-s aşa mulţi. Dar vezi că din truda noastră se ghiftuieşte lăcustimea de la oraşe, nărăvită la bucate alese. Uite, asta mă doare pe mine:

— Nu poţi scoate o vorbă, nu poţi face un pas.

— Asta nu-i viaţă, e chin.

— Ne-a ajuns funia la par.

Satul era ca un furnicar, în mijlocul căruia ai azvârlit un tăciune aprins.

În poarta casei unde era găzduit Vaniakin, cineva agăţase o găină cu un şireang de curmei la gât şi cu un bilet în cioc: „Iartă-mă, Turbatule, m-am spânzurat, că nu poci dovedi năprasna cotei de ouă!

Într-o dimineaţă de februarie cu ger cumplit, Vaniakin îşi duse detaşamentul la asaltul fortăreţelor de cereale: hambarele. Zăpada ţiuia sub picioare. Bătându-se cu palma peste servieta doldora de instrucţiuni, Vaniakin îşi îmbărbăta oamenii:

— Curaj, băieţi... Într-un fel sau altul tot ajungem noi la victoria finală. În decretul său, tovarăşul Lenin ne îndeamnă cu lacrimi de indignare în ochi: „Înainte, înainte şi iar înainte, cu ajutorul forţei armate”.

Ostaşii din detaşament – tineret orăşenesc amestecat – încuviinţau monosilabic spusele lui Vaniakin şi păşeau voios în urma lui, cu carabine Berdan pe umeri. După ei tropăia mărunţel Taniok-Proniok şi venea cu paşi mari şi tare preocupat preşedintele plăşii, Kurbatov.

Hambarele purtau cuşme de zăpadă pufoasă, sclipitoare, mai înalte decât gardurile şi clăile de fân.

— Să le luăm la rând. Asta al cui e?

— Al lui Prokofi Buriaşkin.

Comisarul ţinea bine în mână tabelul cu impunerile, ca să nu-l smulgă vântul.

— Buriaşkin Prokofi, patruzeci de puduri... Unde-i stăpânul?

— O fi acasă, unde să fie? bombăni Kurbatov.

— Vaskin, dă tu o fugă şi cheamă-l. Să vină chiar el şi să aducă şi cheia.

Vaskin o porni în pas alergător. Se întoarse repede, dar fără Buriaşkin şi fără cheie.

— S-a ascuns.

— S-a ascuns? Bine. Daţi-i drumul, băieţi.

— Ne-ar trebui o rangă, ceva, cu patul armei nu-i vii de hac, mormăi Taniok-Proniok, cercetând cu un aer priceput lăcătoiul ruginit şi uşa de stejar, ferecată cu bare de fier. În dimineaţa aceea, Taniok-Proniok nu se prea simţea la largul lui. Vrând să nu se bage de seamă, se agita de colo-colo, turna puhoi de glume soldăţeşti, îşi tot ştergea cu o zdreanţă roşie ochii lăcrimaţi de vânt, ori scotea cu grabă din sân punga-i brodată şi-şi răsucea o ţigară cu degete tremurânde.

Kurbatov se ţinea de o parte, fără să se amestece şi căta încruntat la ostaşi.

— Ce te uiţi aşa ca luna lui Răpciune? îi strigă Vaniakin, ronţăind seminţe ca de obicei.

Ostaşii făcură haz.

Preşedintele plăşii se scărpină sub barba-i neagră şi răspunse într-un târziu:

— Carevasăzică, spargeţi?

— Spargem!

— Foarte deştept...

— Unde găsim uşă ferecată, spargem... Să nu-şi închipuie chiaburii şi nici codiţele lor că ne-arătăm îndurători.

— Bine, bine...

— Ţie ce-ţi pasă?

— Îmi pasă, dar nu de mine.

— În loc să te văicăreşti, mai bine du-te şi fă rost de nişte căruţe, haida, repede!

Mohorât ca norul de furtună, Kurbatov se depărtă greoi, de parcă ar fi avut plumb în picioare, şi nu se mai întoarse. În locul lui apăru vătăşelul Vorîpai.

— Căruţe nu-s şi nici cai nu-s în grajd.

Vaniakin înjură şi îşi trimise oamenii după căruţe. Bocănind cu paturile armelor şi tropăind cu cizmele îngheţate, ostaşii dădeau buzna prin case:

— Care-i stăpânul?

— Eu.

— Bună ziua.

— Bună să fie, dacă zici.

— Caii-s acasă?

— Aăăă?

— Caii, am spus.

— Care cai?

— Hai, înhamă. Ordin de la Vaniakin.

— Aăăă?

— Ia nu mai face pe prostul!

— Că bine zici, tovarăşe, suntem proşti, şi încă ce proşti. Că dacă eram deştepţi, nu vă ţineam noi aici pe mâncare.

— Tu lasă gura, du-te şi înhamă.

— Mergem departe?

— În paştele cui ne-a fătat.

— Nu-i rândul meu, tovarăşe. Când mi-a fost grindul la podvadă, am dus lemne unde trebuia.

— Dar caii-s acasă?

— Care cai?

— Ai tăi!

— Ai mei?

— Păi ai cui?

— Eu n-am cai. Pe unu mi l-a luat în Armata Roşie, pe altul mi l-a furat şi ultimul a crăpat de mult ce-a postit.

— Îmbracă-te şi hai în ogradă, să ne uităm şi noi.

— Nu-i rândul meu, tovarăşe. Când mi-a fost rândul...

— Tu îmbracă-te şi hai.

— Unde mergem?

— O să vezi tu.

— Ptiu, păcatele mele, mama ei de viaţă... Merg, merg, nu te mai zgâi aşa la mine. Dar cai nu vă dau nici mort, nici dacă mă tăiaţi... Hei, femeie, pe unde-mi rătăcişi mănuşile? Ptiu, păcatele mele, m-au omorât cu zile...

În ogradă, omul înhăma bombănind.

— Scoate hamu', pune hamu'... Ce cai mai sunt ăştia? I-aţi stors, i-aţi vlăguit... Au ajuns nişte uscături bune de tăiat şi de pus pe foc... Într-o săptămână au trimis de la noi peste şase sute de căruţe... Cu ovăzul nostru, cu merindea noastră. Iar când venim la voi la oraş – han nu mai găseşti, gazdă nu mai găseşti.

Deunăzi am înnoptat în piaţa oraşului şi ne-au prădat hoţii. Unuia i-au tăiat curelele de la ham, altuia i-au furat cojocul din căruţă... Din oraş ne gonesc vardiştii, cică facem murdărie, din sat ne gonesc, până şi din casa ta te scot afară... Nu-i chip nici să-ţi tragi sufletul...

— Trebuie să răbdăm, îl dăscălea ostaşul.

— Cum poate să rabde atâta un om?

Dinspre hambare răbufneau uşi, lacăte sparte.

În hambare grăunţele jăruiau mocnit. Prin unghere tremurau rotocoale de păienjenişuri mari cât sita ciurului. Pereţii din bârne erau năpădiţi de praf şi de ţesătura păianjenilor. Ostaşii vârfuiau saci cu grăunţe, de abia mai puteau să-i lege la gură. În umbra din golul uşii fumuia colbul dulceag de grâne. Ostaşii încălziţi roboteau doar în bluze şi săniile ţărăneşti de povară icneau sub povara sacilor burduşiţi.

Satul vuia.

Între timp, comitetul executiv se întrunise în şedinţă – un cazan cu smoală în clocot.

Kurbatov striga din adâncul răr unchilor:

— Până când sorbi-vom din această cupă amară, cetăţeni?

Piaţa bisericii din apropierea comitetului gemea de lume: neveste de ostaşi, văduane, invalizi – toată calicimea din Homutovo. Comitetul sărăcimii distribuia o dată pe lună câte o modestă raţie de făină, făină provenită din uium şi din donaţiile bogătanilor. Se nimeri să fie tocmai ziua când se împărţea făina, deşi încă de dimineaţă se răspândise zvonul că nu se va da nimic. Prin mulţime se învârteau şi ţărani înstăriţi, purtând text felul de vorbe:

— Cu dragă inimă am împărţi cu voi şi ultima bucată de pâine, numai că uite, şi noi trebuie să strângem cureaua.

— Ne chiorăie maţele de foame.

— Mâine-poimâine o să umblăm cu cerşitul, numai să aibă cine să ne dea de pomană.

— Turbatu’ o să ne ia şi bruma ce ne-a mai rămas şi-o să ducă totul la oraş.

— S-a zic cu noi, cu toţi!

— Aţi auzit? Cică s-a primit la plasă alt ordin – vor să le dăm şi găini.

— Adică, din ce în ce mai bine... Noi îi tragem cu terciul de ne stă-n gât, iar ’mnealor li s-a făcut de carne de pui! Straşnic!

— Sunteţi om subţire, să trăiţi, numai că nu pricepeţi clenciul: s-apropie paştele jidovesc, de aia...

— Să nu ne lăsăm, fraţilor!

— Ştii vorba, ce-am avut şi ce-am pierdut...

Cineva dădu fuga să-l anunţe pe Vaniakin, şi acum el cu ostaşii lui îşi croiau drum prin mulţime. Glasuri sfredelitoare de femei îl împroşcau cu sudalme şi cuvinte de batjocură. Răsuflarea mulţimii se încinse, femeile agitau ameninţător desagele goale. Mânia le încreţea obrazul, aşa cum încreţeşte vântul obrazul apei. Strigătele pline de furie izbeau ca nişte pietroaie în geamurile clădirii comitetului

executiv.

— Vrem pâââiinnneee!

În uşa comitetului apăru Vaniakin, urmat de Kurbatov. Apariţia lor stârni în rândul femeilor o furtună de strigăte deznădăjduite şi rugătoare deopotrivă.

— Murim de foame, tovarăşe!

— Nu mai putem îndura!

— N-avem nimic la sufletul nostru!

— Mănânci pâine şi pâinea te mănâncă ea pe tine!

— Bărbaţii nu ni-s acasă şi noi trebuie să le dovedim pe toate singure.

— Ne-am spetit de-atâta muncă...

— Barem de copii să ai milă, că-s mititei şi zac de gâlci. Trei am şi bărbatul mi-e dus la război. Cel mai răsărit abia împlini şase anişori. Ce să mă fac eu cu ei?

— Că mult îi pasă fălcosului ăstuia...

Kurbatov îşi purtă roată căciula, cerând linişte.

— Ei, voi, femei, ia opriţi dezbaterile, ia legaţi căţeaua!

Larma de glasuri scăzu treptat, se stinse.

Luă cuvântul Vaniakin, gesticulând cu o mână, în timp ce pe cealaltă şi-o duse maşinal la tocul pistolului.

— Tovarăşi, care te ştii sărac, nu vă lăsaţi îmbrobodiţi de provocarea chiaburească... Homutovo are destule grâne, numai că putrezesc în gropile unde le-au pitit chiaburii. Făină o să vă dăm, însă mai înainte, tovarăşi, eu trebuie să cer aprobare comisariatului cu aprovizionarea... N-am voie să iau hotărâri de capul meu în privinţa pâinii şi nici s-o împart...

— Ahaaa!

— Să iei cu de-a sila ai voie, dar să împărţi, nu?

— Dă-i! Arde-l!

— ...Puterea sovietică e puterea voastră! Puterea sovietică... Tovarăşi... Puterea sovietică...

Cineva îl nimeri în ceafă cu o gogoloaie de balegă îngheţată. O pădure de braţe zvâcni brusc în sus. Ostaşii sloboziră o salvă în aer. Mulţimea dădu buzna spre stiva de lemne din curtea bisericii. Care nu apucă să mai înşface din stivă, smulse un par din gard...

. . . . . .

Şi ţin-te încăierarea.

Mai apoi, din uşa comitetului executiv vorbi comunistul din ajun, Cap-în-chiept:

— Răscoala noastră e o răscoală legiuită. Să împărţim grânele... Care nu vine cu noi nu capătă un bob... E o răscoală legiuită, şi dacă vom sta uniţi, n-avem a ne teme de gloanţe...

Mulţimea puhoi înspre magaziile obştei. Împărţiră grânele – câte trei puduri de fiece suflet.

În piaţă rămaseră leşurile ostaşilor ucişi. Vaniakin se retrase cu restul detaşamentului spre cătunele răzleţe, dar în aceeaşi noapte se întoarse la Homutovo şi puse pază întărită la magazii.

Câteva zile mai târziu trimitea, la oraş un raport:

„Acum că am lichidat actul de sabotaj de la Homutovo şi am smuls rădăcinile care hrăneau masele cu ură, revoltă şi neînţelegerea sarcinilor revoluţiei, mă văd silit să recunosc: răscoala a pornit-o sărăcimea, amăgită în chip mârşav de haita blestemată a chiaburilor.

Când te izbeşti direct de cauzele îndărătniciei înrăite, când priveşti îngrozit la izvoarele din care purcede, te vezi silit să constaţi că e un act de trădare josnică, iar dacă pătrunzi şi mai adânc în amănunte, te vezi silit să-ţi descleştezi buzele înţepenite de mânie şi să arunci vinovaţilor în faţă cuvinte neiertătoare, zugrăvind adevărul în toată ticăloşia lui şi înfierând cu o pată ruşinoasă de neşters acţiunea pusă la cale de chiaburi şi de cei care le cântă în strună, precum şi de clica eserilor, care tot dau târcoale pe aici, dar pe care nu pot să-i dibui.

Trei ostaşi din detaşament au fost ucişi şi circa opt răniţi. În rândurile populaţiei, doi oameni au fost omorâţi, de asemenea l-am împuşcat personal, pe preşedintele comitetului executiv, chiaburul Kurbatov, când am văzut în mâneca lui o grenadă – habar n-am de unde o avea. Localnicii răniţi n-am putut să-i iau în evidenţă, fiindcă i-au ascuns. Trimit cu prezenta paisprezece arestaţi, printre

care Fetinia Polozova, nevastă de soldat, care e o sărăntoacă, dar şi toantă rău, încât e nevoie să o facem să-şi bage minţile-n cap.

Acum populaţia s-arată mai supusă şi îndeplineşte, ce-i drept cam în silă, toate dispoziţiile puterii sovietice. Când am timp, convoc la locuinţa mea pe comuniştii din sate şi sărăcimea – care nu vine de bună voie, l-aduc pe sus – le citesc ziare şi-i lămuresc ce-i aia, de ce ailaltă şi cum devine chestia. S-au luat toate măsurile şi putem nutri speranţa că într-un viitor apropiat se vor stabili relaţii paşnice şi cetăţenii – pentru chiaburi nu garantez – cetăţenii, zic, se vor reuni într-o singură masă comună sovietică, cu condiţia să se ducă o susţinută muncă de agitaţie în cadrul învăţăturii partidului şi pe baza celor mai mici începuturi ale comunismului.

Rechiziţionez căruţe din satele învecinate. Ieri am trimis la oraş sub pază 3000 puduri de grâu, azi – 3500, iar mâine voi trimite 6000.

Trăiască revoluţia mondială!

Alexei Vaniakin”

...În zori, când ţăranii din Homutovo plecară în luncă după fân, când în vetre se învălătucea, ca o prevestire a dezgheţului, un foculeţ deschis la culoare, scoţând pe hornuri un fum pufos şi alburiu, un muget înfiorător, în care suna parcă şi un şuierat de sirenă, se ridică deasupra satului.

Puştimea se vărsă pe uliţi, strigând:

— ’Narhist! ’Narhist!

Aşa spuneau copiii taurului comunal Anarhist, voinic şi crunt ca o fiară. Îl ţineau închis, dar se întâmpla adesea să scape. Într-o pornire de furie sau din pricina prea multului neastâmpăr din el, rupea lanţul din inele groase cât nuca cu care era ţintuit de adăpătoare şi dărâma gardul ţarcului. De îndată ce se vedea slobod, băga în sperieţi întreg satul. Ieşeau toţi în păr să-l prindă. Zurbagiul împrăştia ca într-o joacă mulţimea, îi tăvălea prin ţărână pe cei ce nu apucau să se ferească şi ieşea tropotind afară din sat, în largul

verde al fâneţelor. Neîntrecut în prăsilă, era ţinut la mare cinste de către ţărani. O dată, îmbolnăvindu-se, nişte flăcăi îl înhăţară pe părintele Vîniamîn şi cuvioşia-sa citi o moliftă chiar în ţarcul lui Anarhist, întâmplare de care râse apoi cu hohote toată plasa.

Speriaţi de ţipetele copiilor, oamenii ţâşneau de prin case şi alergau cu toţii într-acolo dincotro se auzea necurmat mugetul acela de groază şi de turbată furie.

— Hei, iar o să ne dea ăsta de furcă.

— Mai cheamă oameni... Aduceţi funii...

Pe spinarea terasamentului de cale ferată se opintea la deal un tren încărcat cu grâne. Roţile patinau, locomotiva gâfâia şi gemea, târându-şi cu mare sforţare coada-i lungă, încât părea că trenul abia se mişcă. Anarhist se pocni peste coaste cu coada-i cât un otgon cu pufos canaf în vârf, răscoli nisipul în copite şi, punând capul în pământ, se azvârli cu un muget sălbatic asupra locomotivei, luând-o pieptiş în coamele-i năprasnice. Cu felinarele sfărâmate şi cu botul turtit, locomotiva cea neagră pufăia şi înainta mereu, asta unde mecanicul nu putea să oprească la urcuş. Două răgete crâncene acoperiră strigătele oamenilor veniţi într-un suflet din urmă şi care se agitau neputincioşi în jur. Anarhist îşi făcu vânt şi se năpusti încă o dată asupra locomotivei, apoi încă o dată... Coarnele i se frânseră, picioarele-i sculpturale tremurau, coastele clăbucite de spumă i se zbuciumau, botul însângerat îi era negru de păcură. Se năpusti pentru ultima oară şi, când se izbi în locomotivă, picioarele dinainte i se retezară din genunchi... Slobozind un muget înspăimântător, adunat din tot ce mai dăinuia vlagă în el, se prăvăli în faţa duşmanului, apoi se răsturnă într-o rână şi închise ostenit ochii podidiţi de sânge...

De sub roţile de rostogolire scăpără albul unui os, Trenul trecu prin satul Homutovo fără să oprească, asta unde mecanicul nu putea să oprească la urcuş...

Vântul spulberă pleava

În Rusia e revoluţie –
se zbuciumă ţara în
sânge şi foc...

TĂIŞUL GERULUI STRUNJI SĂPTĂMÂNA albă şi săptămâna mistreaţă. Soarele se arăta zadarnic prin pâcla alburie, arar mai şi-ascuţea câte o geană. Noaptea ardeau stele ochioase, nămeţii îşi sclipeau albul fără prihană. În nemărginirea stepelor, viforul spulbera zăpezile, împletind brâie mişcătoare cu care încingea drumurile.

Iarna se călători dintr-o dată, de peste tot.

O boare caldă muie şi desfundă drumurile. Ciorile bezmetice îşi începură vânzoleala şi mitingurile pe câmpuri, razele calde scăldau uliţele gunoite, iar soarele părea un cocoş mândru, cocoţat pe creştetul zilei.

Se desferecară apele, porniră zăpoarele...

Treceau târâş câşlegile lăcrimoase şi zlotoase. Din toată crăpătura răbufnea seva primăverii. Scoarţele drumurilor maronii de balegă vârstară luncile, bătrânele gorgane îşi sloboziră căpăţâna din încleştarea frigului, crăpă crusta de gheaţă a iazului, de-a lungul malurilor se cuibăriră băltoace, ascunse sub zăpezi.

Satul se îneca în basamac. Se bea vârtos, cu oala, cu vadra. Petrecăreţii goneau nebuneşte pe uliţa de pe malul râului. Ori umblau hai-hui, înlănţuiţi pereche, câte doi, sau în pâlcuri, şi cercau pe la ferestre:

— Acasă, dragelor?

Zbierau din rărunchi, cu glasuri răguşite şi sugrumate de of, amarele lor cântece ţărăneşti. Tăcerea sperioasă a nopţii sălbatice era spartă de răcneli beţivăneşti fără noimă, de hămăitul nătâng al câinilor.

Veni şi duminica lăsatului de brânză, ultima zi când tot

creştinul care nu s-a văzut răzbit de băutură îşi face burta bute şi gura pâlnie – să-i ţină lung, cât postul. Clopotele bisericii se îngânau între ele sprinţar, a sărbătoare veselă şi a joc. Neveste şi codane gătite nevoie-mare ieşeau de la slujbă. În izbele lună de curăţenie şi bine încălzite se aşezau toţi ai casei, în jurul meselor grele de stejar. Îşi burduşeau burţile încăpătoare de truditori ai ogorului cu friptură şi coptură, şi beau pe îndelete ceai dres cu lapte scăzut pe cuptor.

Uliţa te întâmpina veselă şi sărbătorească.

Soarele părea o floare de răsărită cu zulufii în vânt. Pe petice de pământ zbicit, câinii zăceau toropiţi la căldură, de ziceai că-s morţi. Găinile scurmau prin gunoişte. Cocoşii se băteau cu înverşunare. Holbându-şi ochişorii poznaşi, un căţelandru prost şi căpos se rostogoli ca o minge sub picioarele unui gânsac cu gâtul arcuit. Gânsacul plesni cu o aripă apa unei băltoace şi se vârî iute sub poartă.

— Ga-ga-ga-ga...

Moşnegii încotoşmănaţi ca iarna şi purtând nişte căciuli cât cuibul de cioară, ieşiră domol de prin case, rezemându-se în toiag şi se aşezară pe prispele abia uscate. Şedeau înfoiaţi de bulendre, sorindu-se şi minunându-se de o asemenea primăvară timpurie.

Puştimea zburda, fără să-şi afle astâmpăr, aidoma surcelelor în apa râurilor primăvăratice. Hălălăi şi mari în chică, împuţiţi de aerul ce stăruia iarna în izbe, cu boticurile negricios-albăstrii, copiii aduceau în forfota uliţei cascade răsunătoare de râs şi larma unui popor de stăncuţe...

— Măi voinicuţi voinicei, strigaţi tare alelei, care glas n-o mai avea, ăla...

Dar nu mai găsi putere să isprăvească.

Ceilalţi izbucniră:

— Pe el! Să-l mâncăm!

Toată ceata năvăli cu gura peste băieţelul bălai şi zdrenţuros, ciugulindu-l ca nişte raţe.

Doi căluţi prăpădiţi şi răpănoşi, gătiţi cu hamuri de zile mari, numai ţinte, canafi şi ciucuri, se aşternură la drum, depănând mărunt din picioare.

— Ehe-he-hei...
— Nu te lăsaaaa...
— Mână, Kuzma!
— Diii... Ţin-te bine, măăă...

Lui Kuzma îi căzu cuşma şi capul lui, în vânt, părea o paporniţă de cârlionţi.

— Haidaaaa!
— Trrrosc!

Apucând pe o ulicioară lăturalnică, Kuzma doborî o îngrăditură de ostreţe şi intră cu cal cu tot drept în ferestrele izbei lui alde Ogurţov.

Bum! Zdrang!

— Eh, pofti Kuzma pân-la voi! Bucuroşi de oaspeţi? Ha-ha-ha...

Fraţii Ogurţov, care tocmai stăteau la masă, aruncară lingurile din mână, înhăţară care o scurtătură, care un satâr, ce se nimeri, şi săriră tuspatru afară, turbaţi de furie.

Iar Kuzma o rupse la goană

peste troiene
peste grămezi de gunoi
apoi ţuşti în râpă

şi se făcu nevăzut în spatele morii.

— Iu-hu-hu-uuu!

Să-i pună ăia sare pe coadă... O luă spre cătunele răzleţe, unde se avea el bine cu un vânător. Calul parcă era zmeu, nu alta, fiindcă după ce-l ţinuse tot postul numai cu paie, de sărbători pe stăpânu-său îl apucase dărnicia şi nu era zi să nu ronţăie Şarga grăunţe pe săturate.

Fete
neveste
flăcăi
mujici
copilime...

Petrecerea se învârteja în strigăte, chiote, râgâituri,

hohote de râs. Ţipăt, tărăboi, lărmuială. Întreg satul era în picioare şi tropăia în clămpănitul cotcodăcit al armonicilor.

— Cât eşti tânăr şi-n putere, să n-aibi milă de picere!

— Ha-ha-ha...

— Ptrrr, ţineee, ţine bineee!

Cuşma jos, zăpadă-n chică: adică, să-l săreze pe flăcău, aşa ca la botez...

În vânzoleala, de acolo, Axiutka Kamagan veni de-a dura din sanie, cu poalele peste cap şi cu hulubele spre cer, odihnindu-şi poponeaţa într-un nămete. „Zaharniţa” fu umplută cât ai clipi.

— Tii, ce bufni, plăcintoasa!

— Şi văzui pădure deasă de prin munţii Jigulii...

— Romka! Bă, Romka!

— Dă-i înainte, că nu se există Dumnezeu!

Armăsarul ţâşni, purtându-l ca vântul pe Romka. Se luară după el cârd înspre partea unde locuiau mordvinii, zăboviră în învălmăşire lângă biserică şi o porniră iureş înapoi, pe întrecute, şirag.

Mutre, boturi, boticuri, fete tinere, îmbujorate, arse de vânt, cherchelite, numai foc, numai haz şi voie bună – o voie bună hohotitoare, fără habar de nimic. Bărbi frichinite cu balegă şi omăt, căciuli împinse pe ceafă, plete răscolite de vânt... Pe uliţă parcă plutea o corabie, având în loc de pânze broboade şi şăluţuri în trei colţuri, roşii ca focul, albastre ca seninul cerului – de toate culorile. Podiovci, cojoace, cojocele, scurte, pestelci... Sănii late ţărăneşti de povară, chibiţă trase de un cal, doi sau trei... Călăreţi... Flăcăi spilcuiţi, cu haine descheiate la piept ca să li se vadă cămăşile în culori de tot neamul, de te apuca ameţeala. Fetele păcălite de aghezmuială ţăndăreau cântecele în zorul armonicii care meliţa într-una: Na-na-na, na-nana, na-na-na...

Peste zi, soarele blând mai subsese din ţurţuri şi către seară vremea se răci, podind băltoacele şi învârtoşând găvanele căscate ale troienelor. Ziua pleca, târându-şi trena jăruită de asfinţit. Stelele cât pumnul apăreau pe cer.

Petrecerea se trăgea treptat prin case.

...Focul dănţuia în sobă. Gospodina amirosea a blinâ. Chipul ei tânăr era ca un soare muiat în unt topit.

Abur
fumăraie
trosnet
sfârâit...

În „casa mare”, adică odaia cea încăpătoare, un tămbălău ca de iarmaroc făcea să se cutremure pereţii.

— Bea cumetre, hai noroc!

— Ivan Ivanîci...

— Hâc!... Las’ că-l pui eu cu botul pe labe!

— Păi şi cu treieratul e jale..

— Dariuşka, porumbiţo...

— Hâc!... Las’ că-l pui eu cu botul pe labe şi pe ăsta!

— Ei aş! O s-o lase şi ei mai moale, n-o să le meargă!

— Adică, noi nu suntem oameni?

— O să le iasă lor pe nas pâinea mujicilor.

— De-o să le dea şi borşul...

— Măi cumetre, măi frati-meu!

Ţoc... ţoc...

Ivan Ivanovici se strâmbă ca de durere sub arsura băuturii dată de duşcă şi grăi fluturându-şi mâneca foşnitoare a cămăşii nou-nouţă:

— Las’ că vine ea ziua când o să-i jupuim fâşii, să ne împletim opinci din pielea lor.

— Of... Nu-i chip să mai răbdăm!

— Tu, Kisceava, ia nu te mai fasoli atâta!

— Poate s-or mai prăpădi, că nici pământul nu rodeşte pentru atâta omenire.

— Matale ia-ţi gândul, taică...

— Las-că ştim noi... Oho-hoo... Vorbe, vorbe de adormit plozii!

— Păi în ochii ăstora nu preţuim nici cât o opincă prăpădită!

— ...L-ajung eu din urmă pe ofiţerul ăla şi – harşt! cu sabia peste bostan...

— Dumnezeule mare...

— Mănâncă, neamule... De-ţi plesneşte burta, te ţine cămaşa...

— De-alde Hrisan nu ţi-e cumva neam?

— Cum nu, ne-am zvântat împreună obielele la soare!

Pe masă – un ceaun de blinâi, un ciubăr de ciorbă şi un gorgan de peşte, că nu-l săreai nici de-ţi scoteai nădragii. Piroşca taman cât opinca, plăcinta – cât roata carului. Budinca de mei cu tăieţei înota în unt. Smântână şi miere – să te scalzi. Tot bunătăţi împrăştiind un abur de ispită până în tavan... Dar udătura era pe sponci – o secătuiseră.

— Ni se uscă gâtlejul!

— Plânge sângele-n mine!

— Cha, cha, cha...

— Tu, gospodino, mă zgârâie la omuşor!

— Şi are mă o căsoaie cât o gară: cu ferestre în toate părţile... Şi nişte cai ca nişte şuvoaie de apă, nu-i chip să-i ţii! Buluc, unul peste altul...

— Nici mort, fătul tatii.

— Şi?

— Pornisem să luăm Kievul... Bateria noastră se apucă să tragă în sfinţi... Asta bătălie!

— Uite, zic... Locomotiva e a ta, dar pământu-i al meu, povestea Piotr Ceasovnia, netezind pe masă cu palma o hârtie săgetată de rezoluţii.

Deasupra mesei – feţe încinse – şi lucind de grăsime mestecă, scuipă, şi-aruncă în toate părţile bulbii ochilor împăienjeniţi... Laţe zbârlite, năclăite, bărbi pestriţate de oase de peşte, varză acră, tăiţei... Şi vorbe, şi tălălăială!

— Bine, cuscre, păi sunt de-un sânge!

— Pe Toporka îl iau de ginere pentru fii-mea.

— Pe care se pune de-a contra, ţi-l strânge cu arcanul.

— Să le-o plătim!

— Beţi şi mâncaţi, dragilor...

— Noroc să dea Dumnezeu, doar nu-i păcat.

— Vaca?... Uite atâta e, cât de la sobă până-n perete, taman trei stânjeni.

— Hai să batem palma... Eu am un cal – zmeu nu alta. Nu

se există să lase căruţa să huruie buluc la vale şi-ţi suie creasta isteţ ca o ştiucă.

Şi – gâl-gâl-gâl în gâtleje.

Şi deodată – poc! poc! în poartă.

În ogradă – explozie şi grindină de lătrături.

— Ia fă-te încoace, taică!

Luna de pe cer era şi ea ca o blinâie rumenă. Afară ardea gerul, albăstrind văzduhul şi luminau stelele să joci rişca, nu alta.

— Mă cuscre...

— Ptrrruuu...

— ...aia a mă-sii.

— Tu dă jos gardul, că nu vreau să intru pe poartă.

— ...asta n-o vrei?

— Trai în gheara lupului, uite vieţişoara noastră.

Ţoc, ţoc, ţoc...

— Lasă, Lioska, nu mai deshăma, haida în casă.

— Bine, şi calul?

— Dă-l dracului, că nu-i din plasa noastră.

Grăsan de nu-l cuprindeau nici doi inşi, cuscrul îşi vârî anevoie boiul pe uşă:

— Unde nu ţine săptămâna albă şapte săptămâni în şir!

În încăpere plescăia greoi hărmălaia de glasuri şi se învolbura cu cântec, iar başii acopereau şi striveau ţăndările de voci muiereşti.

— Ho! Păcat de cântecul ăsta frumos, nu-l mai pociţi!

— Murim de sete! Ce sugem?

— Pe mă-ta!

— Foarte mersi!

— Hai, dezbracă-te, tată socrule!

Mănuşile socrului erau din câte o blană de câine fiecare, căciula – cât un chiup, cojocul – din nouă piei de oaie. Chica unsă cu ulei parcă i-ar fi molfăit-o cu gura un dulău scăpat din lanţ. Tata socru era rumen şi titirisit, taman ca o turtă din cele vestite, cum se făceau pe vremuri la Gorodeţ. În ochii mijiţi i se vedea jucând sufletul chefliu – sufletul de rus aghezmuit, moale ca untul să-ţi tăvăleşti blinâile în el. Se lăsă nespus de fericit pe laviţă şi laviţa gemu sub trupeşia

lui.

Totul duhnea a basamac, a oaie, a unt ars. Uşa de la intrare se trântea mereu – unul venea, altul pleca. Copiii gazdelor stăteau cocoţaţi pe cuptor, cei veniţi împreună cu oaspeţii se înghesuiau lângă uşă, fără să-şi afle astâmpăr.

Ţipete,
vorbe piţigăiate
zarvă mare.

Din vuietul de glasuri muiate de băutură mai izbucnea în răstimpuri câte o strigătură vlăguită, câte un râgâit, câte un hohot de râs, câte o sfântă înjurătură de mamă, înfruntând tropăitul mărunt al celor prinşi în joc.

— Joacă pân-te faci jumări, n-aibi milă de încălţări...

— E-eh, Maica Precistă...

— Când găseşti – gura să-ţi chiverniseşti, când pierzi – gura să-ţi lăcătuieşti!

— Rabdă răbdare, toate-s trecătoare.

— Ia blinâia, ia cu hurta, că n-o să-ţi plesnească burta!

— Uf, toată strânsura ce-am strâns...

— Auzi, Sergunka! Ia trage tu o fugă şi adă o juma’ de vadră de la a lui Mitrofan!

Sergunka era mahmur şi aprins la faţă, ca după măturică de la baia de aburi. Proptit cu pieptul în masă, ronţăia la castraveciori muraţi de-i trosneau fălcile. Avea hoitul colţuros, ca tăiat din topor, gâtul zdravăn, stacojiu, mărgelat cu broboane sclipitoare de sudoare. Ţinea în pumn un ceas de aur, la care se uita din minut în minut să vadă cât arată.

— Hai, măi Sergunka... adă tu o juma’ de la a lui Mitrofan.

— Paraua!

Şi Sergunka îşi frecă a nerăbdare buricele degetelor.

Apoi, înhăţă damigeana şi ieşi pe uşă ca din praştie.

— Mă doare inima de ce-i al meu, nu dau nimic, nici mort.

— ’Geaba ne-nvaţă, că noi tot proşti!

Coade, plete, basmale, broboade, şăluţuri, fuste înfoiate... Cămăşi brodate – roşii, liliachii, dungate, stropite, înflorate... Armonica îi zicea din răsputeri... Na-na-na, na-na-na, na-na-na...

— Tu, Alionka, ia arde-i tu un joc, măi fată!

Alionka era o teleleică descântată şi de n-ar fi fost duminica iertărilor, poate că nici nu i-ar fi îngăduit să le treacă pragul... Frumoasă de pica, cu bujori în obraji, vârtoasă la carne de nici nu puteai să o ciupi şi cu pleata împletită într-o coadă groasă ca de cal. Netezindu-şi rochia de mătase, răpăi o dată din tocuri, de ai fi zis că are arcuri în călcâie şi că ele o saltă în ritmul acela îndrăcit. Spirt, sfârlează nu alta. Fiokluşka gazdelor încercă şi ea să se avânte vreo câţiva paşi – era cam urâţică fata, ciupită de vărsat, cu gura cât o şură, cu urechile clăpăuge, cu spinarea cât covata şi cu gâtul subţirel, de ţi-era teamă să nu se frângă – curat cămilă! Încercă şi ea, dar se lăsă păgubaşă numaidecât: nu avea cum se măsura cu Alionka.

Mândru-i jocul, mândră fata
De nimic n-are habar –
Joacă una, joacă două
Şi-şi cusu o fustă nouă
Din nădragi de comisar!

Afonia Nedoienîi, un dezertor, se ridică să o joace el pe Alionka. Se îndreptă ţanţoş şi îşi potrivi fracul crăpat pe la cusături, luat pentru nişte cartofi de la un orăşean. Sub frac purta cămaşă brodată şi roşie ca focul. Se plesni cu palmele peste pulpe, fornăi ea un cal, trase un chiot şi ţin-te joc.

— E-he-he, zi aşa, Alionuşka!

Bătrâna izbă de rascolnic duduia toată, grinzile scânceau... Acuşi-acuşi se va prăbuşi podeaua sub ei... Fum ieşea de sub încălţările de lac... Copiii ţipau şi râdeau să li se desfacă buricul.

— Hop şi-aşa, zi aşa!

Afonka îşi rânji dinţii de cal şi, sub clocotul unei forţe drăceşti, ciupi fata de sân:

— Măr domnesc!

Alionka îl săgetă cu o privire de smoală topită:

— Dă-mi pace, auzi?

Saltă-n sus şi saltă-n jos
Toate cele din odaie.
Comunistul e fălos
Până n-a mâncat bătaie...

— Zi, Fonka!

— Uuuh!

— Dă-ţi drumu', inimioară! Joacă, Alionuşka!

O piatră bufni în geam: dzân... dzân...

Câinii, afară, se năpustiră cu lătrături.

— Dă-i! Zobeşte-i!

— Aoleu, soro!

Femeile se traseră speriate de lângă ferestre.

— Vai, dragelor!

Zdrang!

Cineva de afară vârî pe geamul spart o mână negricioasă şi smuci de cercevea.

— Apără, Precistă... Pentru facerile noastre de bine!

— Cuscre, unde-i toporul?

Uşa zbură din ţâţâni. Câţiva ţâşniră în tindă şi în curte, apucară în mână ce se nimeri şi năvală pe uliţă.

Taniok-Proniok, proptit în genunchi pe prispă, izbea cu un par în cercevele, răcnind:

— Turtele ai ştiut să le-ndeşi în tine, dar să te culci cu mine mi-ai tras chiulul?! Şi voi ăştia vă ţineţi de sărbători şi de zaiafete? Lepădăturilor!

Mişcările îi erau nesigure şi parul se bălăbănea prin aer.

— Îţi crăp capul!

— Croieşte-l cumetre, omoară-l!

— Dă-i să rămâie lat!

Trosc
harşt
jap

poc...

Îl rostogoliră în pumni şi picioare până în mijlocul drumului.

Stiopka Iojik o rupse la fugă ca ars de bici, urlând cât îl ţinea gura:

— Grişka... Mikişka... Săriţi! Îi prăpădesc pe-ai noştri.

Un ostaş din detaşamentul lui Vaniakin apăru în cerdacul popii. Ciuli urechea, trase un foc în aer, apoi îşi aprinse o ţigară şi intră înapoi la căldurică.

— Ce este? întrebă Vaniakin de pe cuptor.

— Bătaie între beţivani.

Detaşamentul cu aprovizionarea era risipit prin întreaga plasă. Singur comisarul, cu patru ostaşi, rămăseseră la Homutovo.

Cât apucă ostaşul să-şi fumeze ţigara, se pomeniră înconjuraţi de o mulţime vuind ameninţător.

— Voi luaţi-o prin ogradă, să n-o tunză! se auziră glasuri.

— Adă o lumină! Lumină!

„Răscoală”! îl fulgeră un gând pe Vaniakin. Sări de pe cuptor, simţind cum îi clănţăne dinţii în gură „S-a zis cu noi!”

Afară se vedea o mare de capete – cu căciuli şi fără, deasupra căreia se zbârleau pari, furci, coase, ţevi de puşti de vânătoare.

Gurile căscate urlau otova:

— Predă-te!

— Haida încoace, bandiţilor! Să vă judecăm!

— Mâncarăţi, băurăţi, e vremea să vă ştergeţi mustăţile... Aruncă armele!

Vaniakin trase de sub pat lada cu grenadele şi spuse:

— Băieţi, să murim eroic...

De după ferestrele întunecate ale casei popii scăpărară focuri de armă şi zburară câteva grenade. Uşa dudui sub izbiturile topoarelor şi peste câteva clipe mulţimea hârâitoare şi urlătoare ca o apă ce sparge zăgazurile năvăli înăuntru.

Îi târâră afară de păr şi de picioare şi-i sfârşiră într-o

pierzare fioroasă.

Clopotul dădu glas de restrişte nopţii cu lună, plasa o apucă razna ca un cal scăpat din frâu.

Oamenii ameţiţi de băutură dădeau fuga spre biserică din toate părţile.

Din amvon, Boris Pavlovici le ţinu un discurs, vorbind tare şi răspicat:

— Cârmuirea comisarilor a putrezit de la rădăcină... Pe tot întinsul uriaşei noastre patrii, atât de greu încercată, cârmuirea comisarilor se topeşte ca o lumânare şi e gata să se prăbuşească... În numele gloriosului partid al socialiştilor revoluţionari salut poporul răsculat!

— Uraaaa!

— Joooos!

— Nu ne trebuie niciun partid, numai de pâine să nu vă atingeţi, asta e!

— Ajunge, ne-am lămurit... De partide a fost nevoie pe vremea ţarului, acu’ se cuvine ca toată puterea să treacă în mâinile ţărănimii...

— Linişte! Vă rugăm să continuaţi!

Boris Pavlovici reluă:

— ...Rostul principal al revoluţiei este triumful binelui asupra răului, a progresului asupra stărilor înapoiate, a creaţiei asupra distrugerii... Bolşevicii tăiau fără alegere cu coasa dictaturii... Ei coseau nu numai buruienile din jurul zmeurişului, dar adesea retezau şi tufa... După autocraţie, istoria a osândit şi comisarocraţia... De acum înainte, torentul timpului îi va îneca pe veci pe toţi despoţii. mai mari şi mai mărunţei... Partidul nostru este unicul apărător de nădejde al ţărănimii muncitoare... Noi am luptat decenii în şir împotriva aiurelilor comuniste!... Suntem pentru un socialism înţelept, avantajos pentru majoritatea ţărănimii muncitoare şi pentru cei mai buni muncitori! Alegerile pentru Adunarea constituantă au dovedit că poporul are încredere în noi! Cetăţeni şi fraţi! Vă adresez chemarea...

Clopotul suna fără încetare, aţâţând furia.

— Destul cu trăncăneala, să trecem la treabă! răcni Afonia Nedoienîi, agitându-şi arma din mână. După mine!

Mitingul se destrăma, poporul o porni puhoi după Afonia.

În marginea satului era cartiruit de mai bine de o săptămână un detaşament de muncitori din Moscova. Împinşi de foame, ei se învoiau bucuroşi să meştereasc oamenilor câte ceva – ba lăcătuşerie, ba tinichigerie, ba spoitorie – şi atunci când detaşamentul, luat prin surprindere, se predă şi fu dezarmat, nu-i omorâră, le traseră doar o bătaie, mai mult de formă şi ea, după care îi închiseră într-o magazie îngheţată, unde, de dimineaţă, muierile miloase veniră să le aducă pâine şi lapte.

Ruguri uriaşe îşi vânzoliră flăcările toată noaptea în piaţa bisericii: ardeau cărţile din biblioteca plăşii şi dosarele sovietului. Cete întregi porniră prin sat ca să-i vâneze pe comunişti şi pe cei din comitetul sărăcimii. Pe Stiopka Iojik îl prinseră la arie şi-l omorâră. Pe Karpuha Hohlionkov îl smulseră din pat, de lângă nevastă, şi-l omorâră. Herghelegiului Sucikov îi aruncară o curea de hăţ după gât şi-l scufundară într-o copcă până îşi dădu duhul. Ciubotarului Pendiak îi strânseră ţeasta într-un cerc de fier până îi săriră ochii. Pe Akimka Sobahin îl dibuiră într-o pivniţă, ascuns într-o putină de varză. Dezertorul Afonia Nedoienîi îl sângeră cu o sabie de dragon, de parcă ar fi plesnit cu o smicea în zloată, zicând în cadenţa loviturilor: „Paftim katlet, paftim antracot!”, după care îl îngropară într-o grămadă de gunoi. Într-un târziu, venindu-şi în simţiri, Akimka se târî până acasă. Nedoienîi prinse de veste, dădu fuga să-l găsească şi răcnind: „Mă ciupercă împuţită ieşită din gunoi!”, îi zbură capul de pe umeri. Taniok-Proniok se zăvorî cu o carabină în căsuţa băii, unde izbuti să reziste toată noaptea. În zori, atacanţii puseră foc băii, dar tânărul fierar se folosi de învălmăşeală şi reuşi să fugă. O săptămână mai târziu apărea în desimea pădurilor de pe Ur, în fruntea unui detaşament de partizani.

Clopotul restriştea suna pretutindeni, peste păduri şi stepe, pe întregul meleag ţărănesc, sub cerul învăluit de un fum sângeriu: ardeau sate, cătune, sovhozuri şi comune agricole...

Predarea
obligatorie
nu mai e de îndurat!

Pretutindeni, peste păduri şi stepe răsuna tumultul stihiei dezlănţuite, satele se ridicau aprig, aşa cum calul nărăvaş se ridică în două picioare, mujicii ţineau adunări furtunoase şi votau hotărâri:

...Nu dăm grâne!
Predarea obligatorie e nedreaptă!
Jos comuniştii!

Delegaţii treceau în goana cailor din sat în sat, din jarişte în jarişte. Pieţele bisericilor erau pline de norod. Delegaţii bărboşi se descopereau, se închinau obştei în tuspatru zările şi ziceau:

— Pravoslavnicilor...

Freamăt de glasuri răsărea din rădăcina spusei lor.

Într-una din zile, de lunea curată, năvăli pe neaşteptate în Homutovo o bandă de dezertori. Căpetenie le era unul Mitka Kolţov. Zdrenţăroşi şi înverşunaţi din pricina hărţuielii neîncetate în care trăiau, fiindcă ba erau ei fugăriţi, ba fugăreau ei pe alţii ca să-i isprăvească, cu nişte ruginituri de arme în spate, şedeau ţepeni pe căluţii lor furaţi de la calmuci şi cântau ca nişte oameni care nu mai au nimic de pierdut:

Eu mi-s, maică, dezertor
Şi aşa mi-e scris să mor.
De mă taie, de mă puşcă
Nu stau la oştire-n cuşcă...

Mitka Kolţov tocmai aţâţa poporul cu vorbe mânioase.

În focul cuvântării lui, pe un armăsar numai spume apăru toptangiul Foma Dvuiarusnîi din Beloe Ozero şi imploră ajutorul obştei: la ei, în apropierea satului, răzvrătiţii ţineau

piept de două zile unui detaşament de pedepsire. Cu ochii holbaţi înfiorător şi bătând cruci în direcţia bisericii, Foma îşi sfâşie cămaşa, dezgolindu-şi pieptul păros şi, ştergându-şi cu căciula faţa muiată în lacrimi, horcăi:

— Ne omoară!... Ne pârjolesc!... Ajutaţi-ne, oameni buni! Dacă nu ne săriţi în ajutor, mâine s-abate şi peste voi urgia... Uite, să mă trăsnească Dumnezeu... Ajutaţi-ne, fraţilor!

Plăşile Homutovo şi Beloe Ozero erau învecinate şi, după atâtea încuscriri se ştiau legate şi prin rudenie de sânge. Să-i ajute parcă se cam temeau, dar nici să-i lase în voia soartei nu aveau inimă.

— O să v-ajutăm şi noi cum om putea!

— Nu vă uităm noi la greu, vorba e că nici cu mâna goală nu te vâri în foc. Este, frate-meu?

— Hai să n-o mai lungim... Strigă voluntari! Că doar suntem creştini, ce Dumnezeu!

— Care-i tânăr să se ducă!

— Aşa e! Care-i tânăr, tinereţea!

Până la urmă, plecă în goana cailor Mitka cu haidamacii lui, dimpreună cu vreo cincizeci de căruţe cu voluntari.

Detaşamentul de pedepsire fu zdrobit şi împrăştiat. Cei din Homutovo se întoarseră, cu prizonieri şi captură: cai, mitraliere, două tunuri. Satul îi întâmpină pe învingători cu icoane, cu lacrimi de bucurie şi urale.

— Barem i-aţi bătut zdravăn?

— Cât a intrat în ei, neică.

— Ehei, şi-au găsit naşul!

— Doar nu suntem de colea... Că ţăranul, dacă-l zădăreşti...

Satul povestea o mulţime de lucruri despre vitejia lui Mitka Kolţov: se aruncase cel dintâi în luptă şi spintecase cu mâna lui doi mitraliori.

Din oraş se trimiseră două detaşamente pentru înăbuşirea răscoalei. Mânuită cu mânie, spada teroarei lovea fără alegere în dreapta şi în stânga, ceea ce stârni o nouă răbufnire de ură în desimea satelor. În scurtă vreme, amândouă detaşamentele fură nimicite şi asta dădu şi mai

mult curaj răsculaţilor.

Răzmeriţa cuprinse regiuni întinse de dincolo de Volga şi exista primejdia să se lăţească şi în guberniile învecinate.

În plăşile judeţului Kliukvin, statul-major al răsculaţilor decretă mobilizarea tuturor bărbaţilor între 18 şi 50 de ani. Ordinul de mobilizare era citit în biserici, pieţe şi în adunările obştei. Fierăriile făureau zi şi noapte suliţi, darde, cângi şi ţapine, cu care se înarma oastea ţăranilor. De prin tainiţe erau scoase arme de vânătoare, puşti cu ţeava retezată şi puşti militare, aduse acasă din războiul ţarist. Negustorul Stepan Gurianov dărui un tun de aramă, găsit în pământ de bunicu-său şi pe ţeava căruia stătea scris din ciocan, cu slove cirilice: Anul 1773.

În tătărime apăru un predicator cu barbă fumurie, pe nume Kamil Kafizov. Colinda satele şi sălaşele, preamărind neobosit pe Allah şi pe Mahomed, profetul său, aţâţându-i pe musulmani să se ridice împotriva ruşilor. Predicatorul era însoţit de o ceată de oameni de prin părţile tătărimii şi de nomazi dornici să-l slujească pe cel de sus, dar să mai şi prade olecuţă. Noi şi noi călăreţi li se alăturau pe drum.

— Bismilla... rahman rahim... Oblou akkî bar...

Programul drept-credincioşilor era simplu şi fără ocolişuri, întocmai ca adevărurile din Coran:

— Biserica rus – nâmâceştem!... Care purtat caciul cu stea – nâmâceştem!... Care la cealula estem – nâmâceştem!

În plasa Beriozovskaia, tătarii pârjoliră o comună agricolă şi câteva cătune din satul Sorokino, făcură un măcel groaznic, siluiră în chip bestial vreo câteva femei, lăsându-le moarte, furară vite. În satul Ziabarovka o sugrumară pe învăţătoare. La Iurmatak înhăţară doi ostaşi roşii aflaţi în permisie, un negustor de mărunţişuri şi un instructor de la exploatările forestiere, îi legară ţeapăn cu funii din păr de cămilă, îi aşternură şirag pe uliţă şi, după ce trecură de câteva ori peste ei în goana cailor, îi căsăpiră şi-i azvârliră la câini.

Mitka Kolţov, care între timp fusese ales comandant la Congresul delegaţilor din cincisprezece plăşi răsculate,

trimise după Vaska Buharţev, aghiotantul şi mâna lui dreaptă.

— Ascultă, Vaska, iei regimentul ţărănesc din Novo-Kozalinsk şi te duci să bagi spaima-n tătărime. Diavolii ăştia chilugi nu se mai astâmpără! Apucă-i de gâdilă-i niţeluş la tălpi. Pentru neexecutarea prezentului ordin dat în stare de război te-mpuşc eu, cu mâna mea – ţi-o făgăduiesc!

— Las' că-i prind eu! mârâi tânărul aghiotant, mestecându-şi fălcile. Le-arăt eu de-o să mă ţină minte până-la judecata de apoi...

Ieşi
să ări pe cal
şi dus a fost...

De la un capăt la altul al judeţului se rostogoleau valuri de oameni, patrulele băteau drumurile, şiruri de care cu grâne şi nutreţ se scurgeau scârţâind. Vaier şi bocet stăruia deasupra satelor, treceau în goană sute de căruţe, tălăzuia mulţime înarmată.

— Hei, voi ăştia. De unde veniţi?

— De departe.

— Adică?

— Din Glebovka.

— Cum e pe la voi?

— Cum să fie? Zarvă mare.

— Făcurăţi vreo ispravă?

— Şi-ncă câte! Să nu ne iasă pe nas.

— Curaj, când sunt mulţi laolaltă, şi moartea e uşoară.

— Şi-acu' ce facem?

— Habar n-am!

— Nici noi nu ştim.

— Buuun! Da' ncotro?

— La Homutovo.

— Haidem împreună, că şi noi tot acolo mergem... Poate mai aflăm ceva.

— Să fie adevărat că de-acu' înainte om trăi fără comunişti?

— Nouă ni-e totuna... Să-l pună şi pe sarsailă împărat, numai să ne lase-n pace.

— Că bine zici... Au scos şi sufletul din noi.

— E-eh, oameni buni, acu' ne văităm, dară mi-e că o să plângem cu lacrimi de sânge...

La Homutovo, statul-major al răscoalei era întrunit în şedinţă.

Piotr Juravliov, feciorul medicului din localitate şi fost sublocotenent în timpul războiului, era nespus de agitat.

— Nu vom rezista! turuia el, trosnindu-şi degetele şi măsurând încăperea cu paşi repezi. Ne vom sufoca şi ne vom duce la fund... O armată fără rezerve, fără intendenţă, fără un comandament unic, fără o voinţă unică, care să canalizeze mânia poporului! Vom fi zdrobiţi. Domnilor, ne aşteaptă un sfârşit lipsit de glorie – sunt. militar şi ştiu bine ce spun...

— Fii serios, domnule sublocotenent, îl întrerupse Boris Pavlovici. Ţine pentru dumneata asemenea păreri alarmiste. Rezervele noastre sunt nesecate. Spatele frontului nostru e toată ţara. Să nu ne legănam cu iluzia că plasa Homutovo va deveni creierul unei mişcări ce va cuprinde întreaga Rusie, nu are rost. Misiunea noastră e mult mai modestă: să ocupăm oraşul şi să curăţim judeţul de comunişti. Mobilizările au slăbit oraşul, cei mai credincioşi supuşi ai comisarocraţiei au fost trimişi pe front. Forţele noastre au zdrobit detaşamentele de pedepsire. În oraş n-a rămas decât o biată mână de apărători pe care-i vom da peste cap şi-i vom strivi. Oraşul va fi al nostru...

Atunci vorbi Neliudim Gordeici, membru al statului major, un slujbaş cuprins, vestit în toată plasa ca mare cunoscător al bibliei şi ca un om neobişnuit de tăcut – era în stare să nu scoată o vorbă cu anii.

— Oraşul e un cuib de năpârci, spuse el, şi trebuie pârjolit... Să-l mistuie focul ca să-i piară şi urma, iar pământul să fie răsturnat cu plugurile de la un capăt la altul...

— Propun ca armata insurgentă, reluă Boris Pavlovici, să fie împărţită în regimente, fiecare regiment să-şi aibă

garnizoana în satul respectiv, care să-l aprovizioneze cu alimente, furaje, căruţe, să-i completeze efectivul cu oameni şi cai...

Se stârni o rumoare aprobativă:

— Aşa da, este exact ce trebuie...

— Suntem pentru, Boris Pavlovici. Continuă.

— Avem prieteni la comitetul executiv judeţean, la comitetul cu aprovizionarea, la comisariatul militar şi în alte câteva viespare. Ei îmi trimit aici, la statul major, diferite informaţii secrete. Dar ei, prietenii aceştia, sunt puţini la număr. Trebuie organizată o reţea permanentă de agenţi. Timpul presează. Propun să alegem pe loc un şef al serviciului de informaţii. Şi chiar astă seară să trimeată în oraş zece băieţi isteţi pentru spionaj şi agitaţie în unităţile Armatei Roşii... Ce-ar fi să te ocupi dumneata de treaba asta, domnule sublocotenent?

— Eu? În niciun caz! Aş vrea să mă înţelegeţi. Sunt revoluţionar. Spionaj, mistere sângeroase, asasinate mişeleşti... O, nu, vă rog să mă scutiţi! Nu vreau să-mi pătez mâinile. Mai bine cad luptând în rândurile poporului. Dar vă previn încă odată: aşa nu realizăm nimic!

Se aşternu o tăcere grea.

Cei din statul major oftau, uitându-se unii la alţii. Întru-n târziu, Neliudim Gordeici îşi făcu semnul crucii şi rosti apăsat:

— Mă ofer eu.

— Foarte bine. După şedinţă rămânem amândoi aici să discutăm. Să trecem la problema următoare: înfiinţarea unui tribunal ţărănesc.

— Huo! izbucni din senin Mitka Kolţov, care până atunci nu scosese niciun cuvânt. De când cu comuniştii ni s-a acrit cu tribunalele. Numai cât aud vorba asta şi mi se încurcă toţi nervii în cap, mă apucă toţi dracii. Uite cum zic eu: în fiecare regiment să fie ales un călău, să i se dea o soldă grasă şi să facă treabă: Este, oameni buni?

— Aşa, chiar aşa! încuviinţară într-un glas stat-majoriştii.

Juravliov ieşi în tindă – chipurile să bea apă – şi nu se mai întoarse.

Aşteptând să treacă aceste vremuri tulburi, sublocotenentul se ascunse într-o pădure din judeţ, la un bun prieten – pădurarul Kazimir Stepanovici. Vâna gotcani şi iepuri, făcea gimnastică şi flirta cu fiica pădurarului, panna Borislava, o copilă cu ochi cenuşii.

La Homutovo, dezertorii o ţineau tot într-o petrecere. Satul duduia de joc, de chiote şi de şuierături haiduceşti:

Viazovka să o ia
Roşii într-un rând cercară,
Dar voinicii – hop şi-aşa:
Na-vă, roşilor, papară!...

Mitka hăpăia o ciorbă cu carne, pe care o făcuse potroacă după obiceiul lui, şi se pica peste tot, de lacom ce era. Plimbând vârful creionului pe o hartă împestriţată de cruciuliţe şi steguleţe, Boris Pavlovici raporta comandantului în acompaniamentul asurzitor a două armonici:

— A fost incendiat sediul comisariatului raional cu aprovizionarea din Buturlinskoe. Lângă Marievka am capturat prin luptă o cireadă – şase sute capete de vite. Plăşile Durasovka, Staraia Fominka, Preobrajenka şi Lebedevka s-au răsculat şi au trimis delegaţi. Ieri în zori, în raza satului Kunia, a fost lichidat detaşamentul cu aprovizionarea al lui Salomatin. La ocolul silvic din Goriunovo au fost incendiate depozitele de material lemnos. La Sulinskoie s-au împărţit gratuit populaţiei toate produsele cooperativei. Regimentul lui Gololobov a ocupat gara Poganka, aruncând în aer castelul de apă şi podul de peste râul Razmahniha. S-a transmis tuturor plăşilor ordinul de a trimite câte doi delegaţi de fiecare sat pe frontul lui Kolceak...

— Stai aşa! îl opri Mitka, punând lingura deoparte, şi se şterse cu mâneca pe buzele pline de grăsime: Ce ordin?

— Ordinul pe care dumneavoastră personal l-aţi semnat ieri, Dmitri Semionovici. Ordinul numărul 5.

— Întocmai, adeveri Gavril Diukov, care şedea alături. A

fost vorba să trimitem delegaţi pe front.

Mitka îl fixă neîncrezător pe şeful statului major.

— Că lui Kolceak i se rupe de noi...

— Nu m-aţi înţeles, Dmitri Semionovici!

— Ba am înţeles foarte bine.

— Nu trimitem delegaţi la Kolceak, ci pe frontul unde luptă Kolceak, ca să-i îndemne pe ostaşii roşii să se arate fii credincioşi ai poporului, să întoarcă armele şi să ne ajute în lupta împotriva comuniştilor şi a puterii sovietice, iar după aceea... după aceea ne vom război şi cu Kolceak. Mai dă-l dracului, că şi ăsta-i o canalie...

Comandantul îşi scutură chica neţesălată şi slobozi un râgâit de beţiv.

— Să mă bată Dumnezeu dacă ţin minte. Eram criţă...

— Delegaţii...

— Ia mai dă-i încolo de delegaţi. Mai bine arată-mi pe hartă, aici, teatrul de operaţiuni, – şi deodată sări în picioare, cu un răcnet cumplit: Atacăm oraşul, ori ba? Tu, care eşti şeful statului meu major, mi-ai strâns destui oameni, ori ba? Eu sunt comandantul ţărănimii...

Boris Pavlovici, obişnuit acum cu izbucnirile violente ale comandantului, scoase din geanta de piele şi întinse pe masă un ordin pregătit din timp, unde se arăta cu precizie când şi pe ce anume linie se va deplasa fiecare regiment.

— Iată planul ofensivei, Dmitri Semionovici!

Mitka goli o ulcică plină cu zeamă de murături, cătă piezişş la hârtia acoperită cu un scris mărunt, apoi o făcu ghem şi o azvârli la picioarele ţăranilor care aşteptau lângă uşă.

— Eu n-am trebuinţă de planuri! Dăm o dată un chiot cu toţii şi gata – le-am venit de hac!

Cei cu armonicele prinseră a zice şi mai cu foc:

De-armata roşie, fârtaţi,
Voi nici în vis nu tremuraţi.
Haida, atacul să pornim,
Sovietele să le zobim!

Palid şi buimac după atâtea nopţi nedormite, Mitka îşi încălzea inima cu băutură, juca laolaltă cu toţii, îşi smulgea sabia din teacă şi urla ca scos din minţi:

— Fraţilor, o să ardem, o să sfărmăm pe capete! Aşa să-mi ajute Dumnezeu! Eu, comandantul ţărănimii, vă spun: bea, petrece, să crape toţi de necaz!

— Uraaaa!

— Arde-i, măăăă!

— Mă, oraşule, mă, când te-om pune noi cu botul pe labe!

Apărură câţiva moşnegi posomorâţi, îl chemară pe Mitka în tindă şi se apucară să-l dăscălească:

— Mai mare ruşinea! Norodul pătimeşte! Uită-te în jur: prăpădul pământului! Şi tu te ţii de chiolhanuri!

— De aia te-au ales? Pui de căţea ce eşti!

— Rău faci, să ştii...

— Ţine-ţi firea, Dmitri. Trăim vremuri de urgie... Vreo douăzeci de mii de răsculaţi s-au strâns de peste tot, satu-i ticsit, de n-ai unde azvârli un ac, oamenii aşteaptă să iei o hotărâre, iar tu – bei şi petreci...

Mitka se trăgea înapoi, îngăimând:

— Iertaţi-mă, taică, pentru Dumnezeu... Mi-a luat aghiuţă minţile... Îndată fac tot ce trebuie... Aşa mi-s eu – în doi timpi şi trei mişcări!

Se împiedică de prag, căzu la pământ, dar sări numaidecât în picioare, zbierând:

— Unde-i şeful statului major? Unde mi-e aghiotantul? Afară toată lumea! Pe cai! Ascultă comanda la mine, ordin secret: Pornim împotriva oraşului... Unde mi-e cuşma?

Vălătuci de abur se rostogoleau din golul uşii date de perete. Comandanţii dădeau buzna afară cu larmă şi înjurături împleticite, se strigau, se chemau între ei cu şuierături şi dispăreau rând pe rând în bezna ogrăzilor şi a uliţelor.

Deşi era noapte târziu, la Homutovo nu dormea nimeni. Lumini chioare pătau negrul ferestrelor, un necurmat du-te-vino se iuţea între izbe. Uliţele erau blocate de căruţe. Focuri uriaşe trosneau, gata să se năruie în grămezi de

jeratic, caii nechezau. Căpeteniile ţărăneşti împărţeau ordine în dreapta şi în stânga, îşi adunau şi-şi încolonau oamenii, împărţeau personal gloanţe.

Mitka apăru pe uliţă. Sabia lui de cavalerist atârna cu şic şi se târâia pe jos, zăngănind de toţi grunzii îngheţaţi; pe piept i se încrucişau două diagonale noi-nouiţe de piele, „şleauri”, cum li zicea aici în sat. Ţăranii îşi salutau respectuos comandantul şi el, strecurându-se prin labirintul de căruţe, era nevoit să ducă mereu mâna la marginea cuşmei lui tătăreşti, căpăcită cu postav albastru.

Oamenii ieşeau de prin curţi cu braţele încărcate de fân înmiresmat de stepă, îşi adăpau caii la fântâni, se pregăteau de drum lung. Soldatul Prokofii Turkin, olog de amândouă picioarele, se târa pe lângă remiza pompierilor şi plângea cu lacrimi de beţivan.

— Dă-mi un cal! se înfipse el într-un ţăran zdrenţăros, care tocmai strângea cătărămile hamurilor. Neica o să meargă în frunte... Alinierea la dreaaap-taa! Linia-ntâia, foc! Fă-ţi pomană, dă-mi un cal!

Schilodul se agăţă de carâmbul loitrii, încercând să se salte în sanie. Celălalt îi făcu vânt.

— Isprăveşte, Prokofii. După ce că am o scârbă în mine de mi se-ntorc maţele, hop şi tu cu trăsnăile tale. Du-te, mă, de te culcă, că-ţi ard vreo două de vii de-a dura.

— Mie? Care am midalie?

Mitka trânti portiţa, străbătu în goană curtea, tinda şi, aplecându-se de umeri, intră în casă.

Prin colţuri boceau pe rupte o droaie de muieri – de ale casei, ori neamuri care se grăbiseră încoace într-un suflet. La masă, într-o rubaşcă de mătase ca focul, taica lui Mitka bea rachiu cu cana. Pe masă, gustări: un taler de lemn cu tocătură, străchini din cele adânci, din care oameni mănâncă la câmp, pline cu mere, castraveţi şi varză murată. Bătrânul se ridică, îşi netezi barba şi mustăţile, pregătindu-se să-şi îmbrăţişeze feciorul.

— Băiatul tatii!

Mitka îi căzu la picioare.

— Pornim, tătucă.. Am venit să-mi iau rămas bun.

— Băiatul tatii... Taică...

— Iartă-mă dacă...

— Scoală... Să te ierte cel de sus... Scoală, pentru Dumnezeu.

— Tătucă...

Pe Mitka îl podidi plânsul.

— Jertfeşte-te pentru norod, băiatul tatii... Fiecare e dator cu o moarte...

Bătrânul se repezi la colţul cu icoane şi smulse o icoană veche, ferecată cu argint, înfăţişându-l pe Sfânt Nicolae.

— Dumnezeu să te păzească şi să te lumineze în vremurile astea năprasnice.

Bocetele se înteţiră.

Mitka îşi aplecă fruntea să primească binecuvântarea părintească, îşi sărută nevasta, care hohotea sfâşietor şi, cu cuşma în mână, năvăli pe uliţă:

— Vaska... Makarka...

Esaulul Vaska Buharţev, mâna dreaptă a comandantului, îi aduse calul înşeuat, care juca în frâu.

— Unde-i statul major?

— La biserică, la slujbă.

— Dă-o-n mă-sa de slujbă... Cheamă-i! E timpul să pornim.

Buharţev salută milităreşte şi fugi spre biserică.

Noaptea pălise, stelele se stingeau una după alta, lumina alburie a zorilor cotropea stepa. Focurile fumuiau trist.

Un soare rece, stacojiu, aidoma unui ochi injectat, se ridică deasupra ţinutului răzvrătit.

Regimentele se urneau la drum.

Bătrânul se ţinea scai de Mitka. În capul gol şi numai în rubaşcă, alerga în urma calului cu o cană într-o mână şi cu un măr murat în cealaltă:

— Hai, dragul tatii, trage-i o duşcă de început de drum... Dumnezeu e milostiv şi-o să te-ajute... Hai, dragul tatii, că cine ştie dacă ne mai vedem pe lumea asta...

Prin satele şi cătunele presărate în calea lor, răsculaţii erau întâmpinaţi colea cu icoane şi pâine şi sare, colo în tăcere, dincolo cu o vădită posomorală.

În satul ciuvaş Kandaurovka, Boris Pavlovici se căzni să înduplece obştea să le dea ajutor, amenințând că cine nu se va supune i se va lua pământul.

Ţăranii se lăsau greu.

— Câte o grivnă de cap e prea de tot, vreo două copeici am da' şi noi...

— Ne-am săturat să fim bătaia de joc a tuturor... Voi tăiaţi în carne vie...

— Păi vouă ce vă pasă: azi aici, mâine cine ştie unde... Ce, noi să plătim cu capul?

— Ce mai încolo şi încoace – ne e frică. Asta-i!

Boris Pavlovici nu se dădea nici el bătut:

— Cum o duceţi?

— E vai de noi.

— Unde vă e pâinea?

— Ne-au luat-o.

— Şi pământul?

— Pământul se cheamă că e al nostru, numai că tot ce rodeşte e sovietic.

— Unde-s drepturile voastre?

— Drepturile noastre le ţine uita-aşa tovarăşul Hvatov, mai-marele peste miliţia plăşii.

— Cetăţeni, partidul nostru, partidul socialiştilor revoluţionari care...

— Las-că toţi vă scăldaţi într-o apă. Sunteţi buni de spânzurat de aceeaşi cracă.

Aici, în sat, fu înhăţat, în urma unui denunţ, Frolov, un ostaş roşu, aflat în permisie. Doi călăreţi îl aduseră degrabă în piaţă, şfichiuindu-l cu nagaicele.

— Să vină călăul!

Din mulţime se desprinse Eroha Karasiov, un bărbat năpădit tot de un păr creţ, încât nu i se vedeau decât ochii.

— Care e? făcu el, săltându-şi puţin mâneca dreaptă a cojocului şi scoţând de la brâu o bardă cu leafa lată.

Frolov, alb ca varul, ceru apă. O tânără nevastă îi aduse o ulcică plină dintr-o casă din apropiere... Atunci când bău i se auzeau dinţii izbindu-se de buza cănii şi apa i se prelingea şiroaie pe piept. Într-un târziu spuse cu glas stins:

— Vreau să-mi arăt căinţa... Duceţi-mă la statul major.

— Aha, dădu lupul de furcă şi uite-l, o-ncurcă! Cât mă mai ţii tu acolea, mă? Noi n-avem popi la statul major să te grijească aşa că – jos mantaua! se oţărî Eroha.

Îi smulse căciula din cap şi-l târî spre o sanie, pe care aveau un butuc de măcelărie, anume pentru asta.

Când văzu grămada de paie sticlind purpuriu de cât sânge cursese pe ele, butucul învelit într-o pojghiţă de gheaţă roşie, ostaşul începu să tremure tot. Bâigui abia auzit:

— Duceţi-mă... la... comandantul vostru.

Esaulul Vaska Buharţev, opri călăul, punându-i mâna pe umăr: „Ia stai, poate că are de spus ceva important”, şi-l duse pe osândit la şeful statului major.

Frolov, cu privirea-i deschisă şi inteligentă, îi făcu o bună impresie lui Boris Pavlovici. Aflând despre ce era vorba, acesta se adresă îndată obştei:

— Cetăţeni, va lua aici cuvântul în faţa voastră un fost ostaş roşu, care s-a căit. Ca fiu adevărat al poporului, el şi-a dat seama că ar săvârşi o nelegiuire rămânând în rândurile armatei bolşevice. Toată lauda pentru oamenii ca el! Noi le iertăm păcatele săvârşite. Să povestească singur şi cu mâna pe inimă cinstitei adunări cum, din neştiinţă, s-a lăsat îmbrobodit de comisari şi cum i s-au deschis ochii. În numele ţărănimii răsculate, îi dăruiesc viaţa! Dacă vrea, poate să ni se alăture, dacă nu – să stea acasă şi nu va păţi nimic. Noi nu vrem să curgă sânge nevinovat, noi suntem împotriva teroarei oarbe!

Se stârni un zvon asurzit de glasuri, apoi se făcu tăcere. Mulţimea se trase mai aproape de tulumba pe care se suiau vorbitorii. În afară de localnici erau de faţă sute de ţărani de prin alte sate.

Frolov, umbrit de spaimă, începu să vorbească în limba lui maternă, dar Mitka îl repezi numaidecât:

— Ce tot latri tu acolo? Ia vorbeşte ca oamenii!

Asta îl zăpăci de tot şi amuţi... Într-un târziu o luă de la capăt, de astă dată vorbind ruseşte şi poticnindu-se la fiecare cuvânt:

— Sunt localnic... Am douăzeci şi cinci de ani... Necăsătorit. Tata a fost grăjdar pe moşia lui Şahovskoi... Am avut un frate mai mare. Ivan îl chema. La treizeci de ani a plecat din casa părintească şi cu ce i-a dat tata şi-a înjghebat o gospodărie. S-a prăpădit când cu holera... Eu sunt localnic. Care mă ştie, mă ştie. Care nu, să ia aminte şi să spună mai departe, ca să ştie şi alţii... Sunt de stare materială săracă – am un mânz şi o mamă bătrână şi oarbă... Până la războiul ţarist am trăit în întuneric... Am argăţit la morarul Danila Rjov... Apoi m-au luat în armată şi m-au trimis undeva pe lângă oraşul Peremîşl...

O voce din mulţime:

— Ştim asta... Tu zi mai bine cum ai slujit la bolşevici şi ai prădat norodul.

Văzând atâtea chipuri cunoscute, tot oameni din sat, Frolov îşi veni destul de repede în fire şi vorba i se lega mai lesne:

— Da, am slujit la ei şi mă căiesc. Mă căiesc, unde am ţinut pasul cu Kapustin, din prima zi de război. Mă căiesc, unde am luptat între munţi şi stânci, în păduri şi stepe... Mă căiesc, unde la armată m-am lăsat să-mi bage în cap bruma de carte pe care o ştiu şi că azi, de bine de rău, mai pricep şi eu cum şi ce fel: mai bine rămâneam cu capul ăla al meu de lemn şi mă speteam cărând sacii altora... Că jupânumeu, Danila Rjov, să-i dea Dumnezeu sănătate, era un om tare bun: de două ori pe an, de Paşti şi de Crăciun, îmi dădea să mănânc pe săturate, cât despre apă – puteam să beau oricât îmi poftea inima de sub roata morii... Mă căiesc, unde atunci când am atacat oraşul Buzuluk, chiar lângă căsoaia gării, uite cu mâna asta a mea l-am tăiat cu sabia pe conaşul Serghei Vladimirovici, feciorul moşierului nostru, îmbrăcat în uniformă de porucic, plin de eghileţi şi toate cele... Şi mă căiesc, unde am prădat... Când am plecat de-acasă aveam pe mine o bluză şi o manta, iar în bluză doar păduchi de-ai noştri, din sat. În schimb, acuma – şi se descheie la gât cu mâini tremurătoare – acuma-s pricopsit, mă mănâncă şi păduchii pe care i-am adus din Ural, din Ufa, din Viatka...

Ici-colo, câte un zâmbet înseninã chipurile bărboase. Boris Pavlovici se sfătui în şoaptă cu ceilalţi stat-majorişti. Frolov, fără să bage de seamă nimic, îi dădea înainte şi vorba i se rostogolea tot mai iute, aidoma unui bulgăre pe o coastă înzăpezită.

— Pe front am fost rănit de două ori – am înotat în sânge şi-n puroaie, şi azi mă căiesc: mai bine şedeam acasă şi mâncam plăcintă cu mazăre... Pe vremea ţarului, noi, ciuvaşii, am dus-o ca vai de noi: autorităţi ruseşti, tribonal rusesc, şcoală rusească... Pământul tot, de jur împrejur, era al prinţului Şahovskoi... De-alde noi n-aveam nici tu păşune, nici tu imaş. Până şi pentru locul de cimitir a trebuit să-i plătim arendă prinţului. Să spună bătrânii dacă nu-i adevărat!

— Adevărat, Grişutka, chiar aşa! îi întări vorba moş Leonti. Ne-am dus, care va să zică, la luminăţia sa Vladimir Iurievici să ne căciulim după niscai pământ. Şi el a bătut din picior, ne-a ocărât cu vorbe scârnave şi-a spus: „O să căpătaţi voi pământ când mi-o creşte mie păr în palmă!” Şi-a poruncit unui slujitor să ne dea afară în brânci... Daaa, aşa a fost!

— Da’ ţineţi minte cum venea la noi, la Kandaurovka, pristavul Lukin, cu vreo câţiva jandari, să-i dea pe brazdă pe cei ce nu-şi plăteau dările?

— Ţinem minte!

— Îl ţineţi şi pe Povalişin, mărimea care...

— Nici pe el nu l-am uitat...

— La revoluţie, plasa noastră a primit pădurea şi fâneţele mănăstirii, lacul şi bunurile moşierului, ba ni s-a mai dat şi pământ – câte o desetină şi ceva de cap... Eu o să vă spui adevărul, că ori aşa, ori aşa, tot mă omoară. Întors de pe front, am stat aproape o lună aici, în sat, şi-am văzut că o duceţi ca vai de lume. Uite, vecinul meu, Trofim Mavrin, înainte vreme s-atingea de carne doar la zile mari sau în toiul muncilor, iar acuma are la păstrare două putinici cu came sărată de porc şi de oaie. Înainte vreme, voi vă îmbătaţi doar de sărbători, şi acuma nu-i zi să nu v-aghezmuiţi... Răzvrătiţi-vă, cetăţeni! Jos puterea sovietică!

După diavolii ăştia, – urmă el, înghiontindu-i în piept pe Mitka şi pe Boris Pavlovici, o să vă pomeniţi pe cap cu generalul Kolceak, apoi cu generalul Denikin, ba o să-l vedeţi venind în caleaşcă şi pe luminăţia sa, prinţul Şahovskoi. Şi-o să vă dea mâncare pe săturate... Eh, aş mai vrea să spun vreo două vorbe şi tovarăşilor dezertori – adică eu, chiorul, să vă spun ceva vouă, orbilor! Tovarăşi dezertori...

Mitka îl doborî cu patul puştii de pe tulumbă, se săltă în locul lui deasupra mulţimii şi începu:

— Fraţilor, ăsta-i un spion în solda comuniştilor... Pe-alde ăştia îi vom stârpi cu rădăcină cu tot... Alde ei tulbură apele mai rău ca oricine...

Nici nu apucă Mitka să isprăvească ce avea de spus, că justiţia era împlinită: Eroha Karasiov ridică şi zgâlţâi deasupra mulţimii capul retezat al lui Frolov.

Lumea se trase înapoi cu un vuiet de groază.

— Nu pleacă nimeni! răcni Boris Pavlovici. Adunarea continuă.

— Ia nu mai zbiera, ştii! se vârî în el un soldat din vechea armată, pe nume Molev. Ce, dacă ţi-ai pus ochelari crezi că ne sperii? Află că acuma noi ăştia suntem căliţi în sânge... Nu vă dăm oameni! Şi nici căruţe! încheie el, înjurând cu năduf.

Felcerul Dokukin, care trăia de vreo patruzeci de ani în sat şi se bucura de preţuirea tuturor, îl împinse la o parte pe Molev şi răspunse în numele obştei:

— Uşor nu-i, dar trebuie să răbdăm... Mai ştii, poate că încălecăm nevoia... Noi nu ne lepădăm de puterea sovietică şi nici nu-i susţinem pe cei care seamănă zâzanie.

Un singur om se oferi voluntar din tot satul: Moş Zotei, un tranca-fleanca milităros, numai gura de el, pe vremuri gardian la închisoarea din oraş. Mitka îi azvârli un ban de argint de jumătate de rublă şi-l numi şef la secţia de informaţii a unui regiment.

Peste noapte, o jumătate de sotnie de călăreţi – toţi din satul Beloie Ozero – o întinseră spre căşile lor. Răzvrătiţi din alte sate le urmară pilda, fie câte unul, fie în pâlcuri. Asta

făcu statul major să înfiinţeze o brigadă volantă pentru împiedicarea dezertărilor...

Adunarea obştei din cătunul Murovka rămase surdă la toate cererile răsculaţilor.

În satul mordvin Matiuşkino, ţăranii se pitiră prin pivniţe şi prin gropile pentru cartofi, se îngropară în grămezile de pleavă de pe arii la venirea nepoftiţilor.

— Jigodiile astea au orbul găinilor! spumega Mitka. Să-mi intri în ei de să zbârnâie, Boris Pavlovici. Nu-i ierta nici atâtica!

Din ordinul şefului de stat-major, oamenii fură aduşi cu gârbacele la miting.

Fără să mai piardă vremea, Boris Pavlovici dădu citire unei rezoluţii dinainte pregătită şi care spunea în încheiere: „Jos cu vampirii de comunişti! Jos sovietele! Trăiască Adunarea Constituantă! Să ne înrolăm cu toţii în. armata poporului!”, după care se adresă obştei:

— Trecem la vot. Cine-i pentru?

Tăcere.

— Cine-i contra?

Tăcere.

— Adoptată în unanimitate. Îi rog pe bătrânii satului să vină să iscălească.

Cei care mai ştiau ceva carte aşternură pe hârtie nişte slove scălâmbe, ceilalţi doar nişte cerculeţe şi cruciuliţe.

— Dobitoci! comentă şeful statului major după ce se urniră la drum. Sunt atât de cretinizaţi de autorităţile ţariste şi de pumnii comisarilor, încât nu-şi mai cunosc interesele... Ascultaţi vorba mea, Dmitri Semionovici: când vom repurta primele victorii şi vom ocupa oraşul, opincarii ăştia vor veni cu miile în armata noastră, întocmai ca pe vremea lui Pugaciov şi a lui Reazin!

— Semăn eu cu Pugaciov? întrebă Mitka, semeţindu-se în şa.

— Întrucât mişcarea noastră e o mişcare a întregului popor, iar noi, ca să spun aşa, călăuzim stihia mâniei ţărăneşti, numele noastre nu vor fi omise de istorie...

Coada armatei se târa încă pe undeva pe la Homutovo,

sau chiar mai departe, în momentul când primele regimente intrau în Dereabinskie Hutora, aşezare din preajma oraşului. Hotărâră să facă un popas de o zi, până se strânge grosul trupei, şi abia atunci să izbească.

Casele erau ticsite de oameni, ca nişte saci cu mazăre. Înăuntru era o duhoare şi o larmă de te cruceai că nu saltă acoperişurile. Pe uliţi şi în stepa înzăpezite, ca şi în păduricea lipită de sat se zbuciumau neliniştitoare focuri de veghe, răsunau strigăte nedesluşite, caii deshămaţi mestecau harnic, hulubele zbârlite păreau că ameninţă un duşman nevăzut.

Pe o palmă de loc, răsculaţii îndoiau nişte şine până le făceau arc, slujindu-se în acest scop de câteva perechi de cai, înhămate una după alta.

La ieşirea din sat, pe şleah, lângă zidul negru al pădurii, ardea un foc ce semăna cu un uriaş uger răsturnat, din care se ridica un fum de lemne ude. Majurul Kogtev amesteca fiertura din cazan cu un băţ noduros, depănându-şi amintirile din Carpaţi.

Un călăreţ tânăr pătrunse în cercul de lumină. Mundirul de postav îl arăta să fie orăşean.

— Bună!

— Bună frăţie, de unde eşti?

— Din oraş.

— Ei taci!

— Unde-i comandantul vostru?

— Ce ai cu el?

— În loc să-ţi răceşti gura de pomană, mai bine m-ai duce la el. Am venit cu o treabă.

Tânărul sări la pământ şi-i flutură pe dinaintea ochilor un plic alb pe oare-l scosese din sân.

Kogtev îl duse la statul major, care se instalase în casa de zid a rascolnicului Lukian Kolesov. Mama lui Kolesov, Markelovna, bătrână şi frântă de şale, umbla orbeşte prin casă, izbindu-se de toate cele şi văicărindu-se:

— Lovi-v-ar năpasta de necuraţi... Casa noastră e sfinţită de rugăciuni şi voi aţi împuţit-o cu tiutiun – neam de duhănari, de hulitori şi de fără-de-bărbi ce sunteţi!

Mitka dormea cu faţa în jos, cu cizmele şi cojocul pe el, aşa cum se trântise pe perinele pufoase ale patului bogat.

Stat-majoriştii beau ceai cu dulceaţă de căpşuni şi pritoceau împreună nişte instrucţiuni privind alegerea la sate a unor comitete ţărăneşti, menite să înlocuiască la început sovietele.

Boris Pavlovici citi scrisoarea sosită de la oraş şi se grăbi să-l trezească pe comandant:

— Dmitri Semionovici, o ştire importantă...

Mitka mormăi ceva şi scrâşni din dinţi.

— Dmitri Semionovici, stărui şeful statului major. Glubokovski, comandantul garnizoanei, promite să predea oraşul fără luptă.

Mitka se saltă în capul oaselor şi căscă de-i trosniră fălcile.

— Cât e ceasul?

— Patru. Acuşi se luminează.

— Ticăloşilor! explodă el din senin. Caii îngheaţă, oamenii mei dârdâie de frig! Şi voi beţi ceai, aşa? De la douăsprezece trebuia să pornim! De ce nu m-aţi sculat? Trădătorilor!

Stat-majoriştii începură să se agite, îndesându-şi hârtiile prin buzunare. Boris Pavlovici răspunse obosit:

— Am înţeles.

De afară se auzea un fel de foşnet, care se înfiripa din ce în ce – aşa cum foşneşte primăvara râul de trecerea sloiurilor.

Mitka ciuli urechea:

— Ce este?

Niciun răspuns.

Ieşi în fugă în ceardac. Prin sat trecea puhoi de călărime.

— Cine-s ăştia? Unde se duc?

— Tătarii, îl dumiri Buharţev, ivindu-se din întuneric. Mulţi câtă frunză şi iarbă. Ăştia dacă îşi dau drumul, nici dracu' nu-i mai opreşte.

Călăreţii tătari, înfăşuraţi în cojoace şi sumane, veneau într-una în pasul furiş şi spornic al cailor, îndreptându-se spre luminile depărtate ale oraşului. Răsăreau din noapte,

în pâlpâiala amăgitoare a focurilor, arătându-şi o clipă căciulile cu apărătoare pentru urechi şi frunte, spinările albe de omăt, şi din nou se cufundau în noapte.

— La naiba! strigă voios Mitka, şi se întoarse scurt spre ceilalţi:

— Încălecarea! Să nu-mi ziceţi mie pe nume dacă nu intru înaintea lor în oraş!

Cozile foametei şerpuiau în Kliukvin, grânarul guberniei. Depozitele comisariatului cu aprovizionarea gemeau de grâne, de nu mai pridideau să le expedieze, însă cetăţenii primeau doar câte o sută de grame de pâine de secară: dacă-i egalitate, egalitate să fie! De ce ar fi Kliukvinul revoluţionar mai prejos de alte oraşe!

Într-o zi se răspândiră nişte zvonuri care stârniră mare zarvă în oraş: anume, că bisericile vor fi închise şi prădate.

Totul începu de la o nimica toată.

Într-o mahala se afla o bisericuţă coşcovită. Oamenii din partea locului nu prea treceau pragul sfântului lăcaş, încât nu numai că nu aducea venituri parohiei respective, cât pagube şi necazuri: încet-încet, unii desfăcură gardul şi-l puseră pe foc, copiii aruncau în biserică păsări moarte, ciobotarul Mudreţov, cel mai înrăit hoţ din mahala, îi fură popii o capră, iar în ajun de Bobotează, o gaşcă de lungani pătrunse acolo peste noapte, dibui în altar o vadră de vin negru, aprinse toate sfeşnicele şi se puse pe chef. Dimineaţa, când veni să se îngrijească de curăţenie, dascălul îi găsi dormind pe jos, pe mantale, având în jur cărţi de joc, bani şi prescuri din care se ospătaseră. Grijuliu de enoriaşii lui, popa Xenofont meşteri din cristelniţă un alambic şi, ajutat de Iliuşa Gîrdîl, dascălul, se apucă să fiarbă rachiu. Scotea cam o vadră pe zi. Epitropul bisericii şi nevasta dascălului vindeau rachiul pe sub mână beţivilor din mahala. Curând, miliţia prinse însă de veste şi ţin-te percheziţie. Într-o firidă se găsi un cufăr ferecat cu agoniseala de pe urma negoţului. Miliţia sigilă lăcaşul. Oamenii îşi amintiră deodată că biserica lor se fălea, spre ciuda şi invidia parohiilor învecinate, cu o icoană făcătoare

de minuni a Sfintei Apărătoare din Kazan. Cât despre popă – nu aveau nimic cu el. Prea mult bine nu le-a făcut, dar nici om rău nu era. Şi-apoi, orice s-ar zice, te simţi mai nu ştiu cum când e să te bizui, la o adică, pe un popă al tău. Drept care, toată suflarea mahalalei hotărî într-un glas că popa lor e un popă de treabă. Puhoi de oameni se strânse în faţa bisericii. Veniră şi cei care nu mai călcaseră pragul sfântului lăcaş de la botez sau de la cununie, precum şi cei care până mai ieri şterpeleau uluci din gard. Veniră, abia târându-şi picioarele, şi băbătiile uitate de ani, care supravieţuiseră tuturor molimelor, războaielor şi revoluţiilor.

Bărbaţii stăteau adunaţi grupuri-grupuri, înjurând cu gravitate şi cumpătare, nevestele se văicăreau întărâtate că nu se găseşte nimic de mâncare, iar babornițele, agitându-şi toiegele, se apropiau amenințătoare de soldatul care patrula în sus şi în jos, păzind intrarea.

— Maica Domnului...

— Apărătoarea...

— Te-nchiseră, mişeii, şi te pecetluiră cu pecetea a blestemată...

— Vai şi-amar...

— Nu degeaba au urlat câinii azi noapte, zău, bunicuţo! strecură un mucalit. Nu degeaba pluteau ieri norii împotriva vântului. Vine sfârşitul lumii, asta-i!

— Ce ne facem, creştinilor?

— Nu te lăsăm noi de izbelişte, Sfântă Născătoare... O să ştergem lacrimile fără de prihană ce-ţi mâhniră obrajii...

Pumni firavi se întindeau spre soldatul care păzea intrarea. Acesta – un flăcău de la ţară – se trăgea îndărăt şi acoperea sigiliul cu umerii săi, tot cătând cu priviri descumpănite în lungul străzii.

— Ia nu vă mai înghesuiţi! bolborosi el. Şi nu care cumva să v-atingeţi de sigiliu... O să vină comisarul, o să deschiză şi atuncea n-aveţi decât să vă rugaţi cât poftiţi. Nu vă mai înghesuiţi, că eu nu pot face nimic, doar nu-s de capul meu...

— Te-nchiseră, nelegiuiţii... Plânge şi suspină Maica

Domnului din Kazan...

— Plânge, Precista.

— Plânge...

Într-adevăr, dinăuntru parcă se auzeau suspine şi un plâns înăbuşit. Soldatul holbă nişte ochi cât cepele. Cineva îi smulse căciula şi o mână descărnată i se vârâ în chica bălaie, aplecându-l cu de-a sila spre crăpătura latâ căscată sub uşă.

— Ascultă şi tu, blestematule, ascultă, câine...

Alb de spaimă, flăcăul trase cu urechea şi răcni ca ars:

— Plânge...

Într-o clipă, urletul cuprinse toată piaţa, aşa cum flăcările cuprind uscătura.

— Plânge, Apărătoarea...

— Vor să fărâme legea creştinească...

— După mine, cuvioaselor! tună baba lajeia şi, ridicându-şi toiagul, năvăli înainte.

Smulseră sigiliul, dar tot nu aveau cum intra: un lacăt uriaş atârna de uşă, aidoma unui cercel ruginit. Unii erau de părere să tragă clopotul de năpastă, alţii îndemnau să o pornească spre centrul oraşului şi să-l elibereze pe popă. După multă zarvă, se urniră vijelios, împânzind străzile şi ulicioarele care se propteau în zidurile clădirii boiereşti, unde era instalată Ceka.

Cei de acolo fură nevoiţi să-i dea drumul popii. Jigărit şi trecut prin toate spaimele morţii, popa plângea de bucurie, strângea la întâmplare zeci de mâini şi se săruta cu toată lumea, ca la slujba de înviere. Mulţimea se împrăştie mârâind şi totul se isprăvi doar cu câteva geamuri sparte. Pavel se tot învârtea printre valurile de oameni. Privea, asculta. Într-un târziu ieşi într-o ulicioară lăturalnică şi liniştită, unde era cât pe ce să nimerească sub copitele unui cal.

— Păzea!

Simţi suflarea fierbinte a calului şi o pală de vânt: sania verde a comitetului executiv, în care şedea Kapustin, trecu vijelios în sus. Dând cu ochii de Pavel, Kapustin opri scurt armăsarul roib, a cărui goană era parcă însoţită de o

icneală cadenţată ce-i răsuna în pântece.

— Ei, Grebenşcikov! Tocmai la tine veneam.

— E perfect.

Kapustin ridică un capăt al păturii şi-i făcu loc alături.

— Urcă. De dimineaţă te caut. Unde tot umbli?

Lăsă calul la pas.

Pavel vru să-i povestească cele petrecute, dar Kapustin îi curmă vorba:

— Dar de tărăşenia de la depou, ştii?

— Nu. Ce s-a întâmplat?

— Grevă! pufni Kapustin, întorcându-şi pe jumătate spre el faţa-i cărămizie, arsă de vânt. Pricepi a ce miroase asta?

— De-acolo vii?

— De-acolo.

— În fond, ce s-a întâmplat?

— Îţi spun totul în două cuvinte. De o lună şi ceva nu li se mai dă oamenilor raţia de alimente, în plus, ei primeau dimineaţa câte un funt de pâine, dar nici pâine n-au mai primit de o săptămână. Azi dimineaţă, când li s-a făcut bonurile de lucru, au cerut pâine, şi pâine – ioc. Secretarul celulei mi-a telefonat şi eu... Doar n-oi fi Sfântul Duh! Primii au lăsat lucrul cei din secţia de reparaţii curente, apoi i-au convins şi pe cei de la revizii. Acum, toate secţiile stau. Mi-e să nu se molipsească şi textiliştii şi pielarii...

— Ţin vreun miting?

— Oho! Ne-au făcut cu ou şi cu oţet. Pe mine nici nu m-au lăsat să iau cuvântul. Ba credeam că o să ies şi bătut... E un tărăboi, ceva de speriat!

— Greva trebuie oprită numaidecât, cu orice preţ! răsti răspicat Pavel. Tu, Ivan Pavlovici, du-te, repede-te la Losev şi scarmănă-l bine – să le dea pâine, scârba, ce naiba... Eu mă duc la depou. De acord?

— De acord, se învoi Kapustin, şi sări din sanie. Dă-i bătaie, Paşka, trebuie să o rezolvăm noi şi pe asta într-un fel.

— Ceva noutăţi de prin plăşi?

— La Homutovo s-au răsculat dezertorii – încă nu cunosc amănuntele... S-a trimis un detaşament şi sper să se

aranjeze totul într-o zi, două. Mi-a scris şi Vaniakin de acolo – e o poveste cam încurcată.

Pavel nu-l mai auzi: şfichiui roibul cu biciul şi se depărtă cu repeziciune.

...În cabinetul de lucru al comisarului cu aprovizionarea, pereţii erau pictaţi cu hărţi, diagrame şi scheme, în vreme ce pervazurile ferestrelor erau ticsite de flacoane cu probe de cereale. De după maldărul de hârtii de pe birou se ivea capul pieptănat cu cărare într-o parte al comisarului Losev. Luând cu o lingură cositorită dintr-o gamelă veche, soldăţească, plină cu terci de alac, Losev explica important:

— Regret, stimate Ivan Pavlovici, dar nu pot face nimic... Nu am primit planul de repartiţii de la comisariatul gubernial, nu dispun de fonduri speciale, iar în circulara comisariatului poporului cu aprovizionarea se spune textual...

Kapustin îl privea încruntat, zgârâia cu unghia tăblia lăcuită a biroului şi, fără să asculte, căuta să-i demonstreze lui Losev să este inadmisibil să aştepţi nu ştiu ce plan de repartiţii şi să nu te înduri să eliberezi douăzeci de saci de făină atunci când a izbucnit o grevă, care poate avea urmări dezastruoase pentru oraş, izolându-l de toate centrele mari şi mici.

— Regret foarte mult, dar eu sunt dator să respect întocmai instrucţiunile forurilor superioare, în faţa cărora răspund personal de tot ce fac... Raţiile de bază şi cele suplimentare se distribuie numai în baza planului de repartiţii... Din fondurile comisariatului poporului nu pot da niciun gram.

Kapustin sări în picioare şi izbi cu pumnul în masă:

— Dacă-i vorba aşa, atunci îţi ordon eu!

Losev se înecă deodată cu terciul şi împinse gamela la o parte.

— Te-aş ruga să nu strigi la mine. Nu vreau să mai suport apucăturile dumitale de general... Să ştii că eu nu mă sperii... În munca mea, aici, nu sunt subordonat absolut nimănui... Mă conformez numai directivelor primite de la centru. Şi te rog să mă laşi în pace! Du-te dracului! Afară!

Ieşi afară! izbucni el isteric.

Kapustin îl înşfăcă de guler pe foarte tânărul comisar cu aprovizionarea şi-l târî la telegraf.

...Când Pavel intră în secţia de montaj, mitingul era pe sfârşite. Oamenii şedeau ciorchine pe stivele de fiare sucite în fel şi chip, pe locomotive şi pe şasiurile săltate pe osii. Lumina zilei abia răzbătea prin acoperişul afumat de sticlă şi chipurile se vedeau umbrite, ca nişte pete unsuroase.

Sculerul Deriughin, care prezidase mitingul, citea rezoluţia, cocoţat pe un tender. Striga din răsputeri, vrând să se facă auzit, dar în vacarmul de aici nimeni nu-l asculta: fiecare avea ceva de spus. Dar până în cele din urmă, rezoluţia fu votată în unanimitate: se hotărî continuarea grevei.

Pavel se urcă şi el pe tender, împingându-l uşurel cu umărul pe preşedinte, ca să-şi facă loc.

— Tovarăşi...

Venea destul de des la clubul feroviarilor – la adunări, la spectacole – oamenii îl cunoşteau şi părea să fi câştigat stima multora dintre ei: nu o dată se gândiseră să-i ceară sfatul. În schimb, de astă dată apariţia lui stârni o furtună de strigăte şi şuierături:

— Jos!

— Aţi dus revoluţia de râpă!

— V-aţi învăţat cu năravi...

— Bine-am ajuns...

— Umblăm cu fundul gol!

— Auzi, comună... Ca să-i duceţi cu muia pe cin-se uită la gura voastră...

— De două luni aţi cam schimbat macazul...

— J-o-o-o-s...

Larma de glasuri clocotea sub acoperişul de sticlă.

Tremurând de încordare şi cu braţele repezite înainte, Pavel tot aştepta să se facă linişte. Vuietul însă creştea. Unul mai zănatic se apucă să izbească de zor cu un bulon în tipsia unor tampoane, un altul care stătea în marchiza unei locomotive făcu să şuiere lung sirena. Deriughin îşi flutură şapca slinoasă:

— G-a-ata-a-a! Plecarea...

Toţi se îmbulziră spre ieşire.

În dreptul uşii, unde era mai multă lumină, Pavel recunoscu pe vreo câţiva. Bătrânul călitor de arcuri Babaev îşi croi drum până la Pavel, dădu mâna cu el şi, gângăvind uşor, întrebă ironic:

— Merge, merge?

— Merge pe naiba!

— E o vorbă: dacă tăceai, filozof rămâneai!

Lui Pavel i se urcă sângele la cap.

— Atunci hai să lăsăm lucrul şi s-o tulim la pădure, ca să ascultăm privighetorile, sau la gârlă, să prindem peşte din copcă, cu coada, aşa cum a făcut ursul...

— Nu ne trebuie peştele vostru, rânji Babaev. Ni-e că are să ne stea-n gât.

— Dacă nu vă trebuie al nostru, al vostru unde-i?

— S-a dus... Ştii mătăluţă mai bine în gura cui... De două luni ne tot îmbrobodiţi, deşi n-am pomenit încă un decret care să spună că trebuie să-i înfometaţi pe muncitori... Află însă că noi nu vrem să crăpăm de foame...

— Spui prostii, Babaev...

Se încontrară, se luară în colţi cu înverşunare. Trecură în secţia de forjă. Mai mulţi muncitori, care le ascultaseră sfada, numai ochi şi urechi, îi urmară pe dată.

Pe vremea când lucra în uzină, Grebenşcikov era aproape îndrăgostit de forjerie. Acolo pălălăia focul, baroasele îţi jucau înaintea ochilor, metalul bubuia, scrâşnea şi azvârlea scântei, aşa cum azvârle semănătorul grăunţele. Era o plăcere să lucrezi la forjerie. Chit că te treceau toate năduşelile, nu erai silit să gândeşti. Iar tinereţea, se ştie, nu prea se are bine cu gândurile, cu judecata. Nu trebuia decât să-ţi faci vânt şi să izbeşti ca în duşmănie, iară şi iară, făcând să duduie şi iadul sub baros.

Urmându-l pe bătrân, ajunse în colţul din fundul halei. Îşi plimbă privirile în jur: pe pereţi şi din tavan atârna un păienjeniş de scame de funingine rece, vetrele stinse păreau nişte negre sicrie. Numai în vatra de călit arcuri a lui Babaev mai răsufla focul sub spuză. Strânşi roată în jur,

oamenii se încălzeau, fumau, coceau cartofi şi puneau ţara la cale. Babaev scoase de sub banc o cutie de conserve plină cu supă şi acoperită cu o bucată de pâine.

— Uite colea ce ni se dă: apă chioară! strigă el, şi – vşşşt! – azvârli supa la picioarele lui Pavel. De unde vrei s-avem putere? Cunoşti povestea cu ţiganul care vroia să-şi deprindă calul s-alerge cât mai iute şi să mănânce cât mai puţin? Spre ghinionul ţiganului, tocmai când dobitocul s-a învăţat să nu mai mănânce deloc, şi-a dat duhul... Mă rog, ăla era ţigan, simţea şi cugeta în legea lui, dar pe tine cum de te lasă inima să ne zăpăceşti de cap, turuindu-ne despre ruina economică, despre transporturi, despre lipsa de maşini? Parcă ne-ai strânge laţul de gât. Că la mine în burtă e ruină – asta nu te interesează? Nu ne mai ţin picioarele, dom'le... De unde s-avem putere? De la pâinea asta care e rumeguş amestecat cu praf?

— Aşa-i mai spornică! se amestecă în vorbă de după umărul meşterului un flăcău cu o pleoapă întoarsă pe dos. Muşti de o copeică şi mesteci de o rublă. Şi supa e straşnică: dacă zvârli cu ea într-un câine, năpârleşte dracului...

Un puştiulică de ucenic izbucni într-un râs cristalin şi unduitor. O umbră de zâmbet trecu şi pe feţele muncitorilor. Unul dintre ei spuse:

— Nu-i nimic, noi avem burţile blindate. Şi maţe de proletar: se-ntind, dar nu se rup...

— Ia zi mai bine, Grebenşcikov, ce-ai servit azi la masă? Niscai chiftele, ouă la capac, ori poate pateuri cu carne?

— Eu?... De două zile n-am pus o bucăţică-n gură, răspunse simplu Pavel. Ieri am stat de dimineaţă până seara târziu la tipografie, iar azi... cu biserica aia din mahala...

— Auzirăm şi noi...

— Care vrea să vadă ce mâncare se dă la cantina comitetului executiv, poftească încoace mâine, dacă are măsele zdravene...

— Auzi, rău faceţi că dărâmaţi bisericile, interveni în discuţie Babaev. E o treabă tare încurcată dacă există sau

nu Dumnezeu, însă uite că şi mie îmi place să cânt în strană... În ajun de sărbători, deşi cam rar, adevărat, mă mai duc şi eu pe la vecernii. Voi, tineretul, vă ţineţi de ale tinereţii – pozne, dans, cântece, club, cinema, hârjoană cu fetişcanele! Treaba voastră, nu vă împiedică nimeni. Numai că nu vă mai repeziţi la cei vârstnici ca nişte duluri întârâtaţi... Şi-atunci va fi linişte şi pace.

Pavel începu să tune şi să fulgere împotriva fabricanţilor clandestini de rachiu, care prăpădesc grânele pe băutură, arătând cât e de săracă republica şi că nu le poţi pridi pe toate dintr-o dată. Bătrânul îşi flutură mânecile ferfeniţite

— Ce te suceşti aşa ca o sârmă? bombăni el. Nouă nu ni se ţin sfârloagele în picioare de rupte ce sunt, iar tu umbli cu galoşi noi şi-i dai cu gura. Atâta ştii să faci. Tu eşti dintr-ăia care nu se pun niciodată contra vântului. De aia eşti uscat şi curăţel... Dacă e sărăcie, apoi să fie sărăcie pentru toţi. Că nici noi n-am avut vreodată osânză la rânză... Pe scurt, mai dă-o în mă-sa de trăncăneală. Auzi, ajunserăm să-nveţe oul găina... Dacă îi trăgeai cu barosul atâta cât am tras eu, ziceai la fel ca mine.

— Află c-am tras şi eu cu barosul.

— Ei, na! Barem ştii de care capăt să-l apuci?

— Ştiu!

— Fugi, mă, de-acolea! Să vă-nfigeţi la ciolan, asta ştiţi!

Oamenii se uitară lung la galoşii lui nou-nouţi.

Pavel se făcu roşu ca focul. Lepădă mantaua şi, zâmbind cam strâmb, îşi legă dinainte un şorţ din foaie de cort aflat în preajmă, la îndemână.

— Ia vezi niţel de vatră! Vreau să-mi spun singur că n-am uitat să mânuiesc barosul!

— Vatra mea nici nu-i stinsă, fonfăi Babaev, măsurându-l ironic pe sub sprâncenele-i cărunte, şi puse mâna pe foale.

Muncitorii se traseră în lături fără o vorbă, să-i facă loc. Unii zâmbeau cu neîncredere, alţii priveau nepăsători.

Focul prinse să se înteţească. Pe bancul larg stăteau laolaltă foi de arc gata lucrate, bolţuri, bucăţi de tablă trasate cu cretă. Frigându-se la degete prin pălmare, Pavel smulgea din foc foile de arc una după alta, le arunca pe

nicovală şi le lua la ciocanul de mână aproape fără să se uite şi parcă prea puţin preocupat de ceea ce făcea. În schimb, felul cum ţinea cleştele şi cum ticăia mărunt cu ciocanul spunea îndată unui ochi încercat că nu-i vorba de un novice. Cu exclamaţii şi vorbe de încuviinţare, oamenii se traseră mai aproape.

— Bun aşa...

— Ai grijă la capete...

— Mai domol, că turteşti ochiul...

— Merge-merge, dă-i înainte...

— Bravo, ţâcă-meşterică...

Tulburat şi fără să se uite la nimeni din jur, Pavel potrivi foile una lângă alta, le prinse cu bolţul, le strânse cu presa de mână şi le azvârli pe capră. Apoi, smulgând din vatră legătura încinsă la alb, o trase pe pachetul de foi.

— Hai careva şi ţine...

— Adă încoa'! sări Babev, şi îi smulse ciocanul din mână. Pavel apucă barosul şi, cât nu se răci metalul, zori să împingă legătura până la mijlocul pachetului de foi, adică acolo unde îi era locul.

Bătrânul se înfierbântă:

— Trage-i!

Haac!

— Mai mângâie-l odată!

Haac!

— Destul...

Lac de năduşeală, Pavel mai prăvăli o dată barosul, apoi îl aruncă din mână: arcul era gata şi putea să fie montat pe loc.

Se aşezară, îşi aprinseră câte o ţigară. Şi iar se încinseră discuţii despre pâine şi revoluţie, despre Dumnezeu şi despre starea jalnică în care ajunsese transportul feroviar. Ar mai fi lungit-o ei aşa multă vreme, dar deodată vârî nasul în secţie unul de la sindicat, care strigă: „A venit făina!", şi fugi îndată să dea şi celorlalţi de veste.

Oamenii scoaseră la iveală saci, care din sân, care din buzunare, şi se năpustiră spre ieşire. Pavel îşi scuturâ mantaua de praf de cărbune, îşi strânse zdravăn mijlocul în

cingătoarea de piele şi se uită în jur: hala era goală. Îşi plimbă buricele arse ale degetelor pe muchiile arcului care nu apucaseră încă să se răcească. Un zâmbet blând îi luminã chipul. Apoi plecă şi el.

Îngheţat de atâta aşteptare, roibul o porni ca o săgeată. Vântul ce-i bătea în faţă lui Pavel avea elasticitatea unui arc, bulgării de zăpadă izbeau botul săniei zvâcnind de sub copite ca din arc.

Muncitorii se îndreptau în grupuri spre oraş, glumind şi râzând, cu saci albi de făină în spinare, cu licăritoare ţigări, sub bătaia vântului, între dinţi.

O săptămână mai târziu, când pălălaia răzmeriţei învăpăiase cerul întregului judeţ, în oraş se hotărî mobilizarea voluntară: din cei vreo sută de feroviari de la depoul Kliukvin, veniră să se înscrie peste treizeci, şi unul dintre cei dintâi fu bătrânul meşter Babaev.

Patrule vegheau liniştea oraşului amuţit. Potcoavele încălţărilor ţăcăneau sumbru pe caldarâmul îngheţat, speriind tăcerea.

De la depozite şi baze se târau zi şi noapte spre gară şiruri de care cu făină, piei, baloturi şi ţesături.

Localnicii se buluceau pe la întretăierea ulicioarelor strâmbe ale mahalalelor, ori se strângeau în umbra posomorâtă a gardurilor cenuşii.

— Aha, uite-i, o iau la sănătoasa! Şi ce mai cară, că doar ei le-au muncit!

— Asta se cheamă carăevacuare...

— S-a zis cu noi! Ne-a sunat ceasul la toţi...

— Curaj, mătuşico, mai rău nu poate să fie...

— Poate or să deschidă cârciumile şi-or să vândă rachiu de monopol, nădăjdui cofetarul Uşciov, căruia îi clănţăneau dinţii în gură de frig.

— Vrabia mălai visează! pufni Fenka Bulda, o muiere cu faţa prelungă şi obrajii bleojdiţi, stârnind râsul celor din jur.

Două care de făină rămase în urmă fură prădate de toată suflarea mahalalei.

Din vârful foişorului de foc, bătrânul soldat Onufri, văzu cel dintâi mulţimea răsculaţilor ce se apropia. Veneau

potop, desfăşuraţi în şiruri largi şi înnegrind câmpia înzăpezită. Vechiul clopot de alarmă răsună tremurat, pierzându-şi graiul de atâta zor.

Zvonirea alarmei înfioră oraşul.

Pe culoarele comitetului executiv forfoteau activiştii de partid şi membrii detaşamentelor muncitoreşti, încinşi cu benzi de cartuşe. Cei ce făcuseră de gardă peste noapte, ori se întorseseră abia în zori din patrulare dormeau încovrigaţi pe jos şi pe birouri. Intendentul – un slăbănog frânt de oboseală – îl fericea pe fiecare voluntar cu o felie mare de pâine, o cutie de conserve şi un pac de mahorcă.

Comitetul revoluţionar era întrunit în şedinţă la Kapustin în cabinet.

Hilda scria procesul verbal al şedinţei:

Să se decreteze starea de urgenţă în oraş şi în judeţ;

toate armele disponibile să fie împărţite muncitorilor;

să se formeze grabnic un detaşament de cavalerie operativ;

să se accelereze expedierea spre nordul ţării a stocurilor de grâne aflate în gară, operaţie de executarea căreia răspund Grebenşcikov şi Klimov.

Un guleraş curat de pichet cuprindea gâtul plăpând al Hildei; cârlionţii ei rebeli după exantematic stăteau perie. Într-un colţ al divanului, doborât de oboseală, sforăia uşor Losev, comisarul cu aprovizionarea. Ivan Pavlovici Kapustin măsura anevoie încăperea.

— Comportarea incalificabilă a unora dintre detaşamentele noastre zădărniceşte întreaga acţiune pentru lichidarea răscoalei. Toţi cei care se dedau la jafuri, ori la alte ticăloşii, să fie împuşcaţi pe loc! De asemenea, să fie împuşcat pe loc capul familiei care a dat măcar un singur om vreunei bande, iar restul membrilor de familie să fie luaţi ostatici... Casele chiaburilor care au fugit cu familiile lor să fie arse! Avutul chiaburilor să. fie împărţit sărăcimii... Numai acţionând ferm şi necruţător vom putea înăbuşi răzmeriţa. S-a isprăvit cu munca de lămurire, tovarăşi. Acum, trebuie să stârpim fără milă toată...

— Nu te repezi aşa, Kapustin! îl opri Pavel. Şi când loveşti

e nevoie să loveşti cu socoteală. Răscoala-i aţâţată de chiaburi, e limpede. Chiaburul profită atât de influenţa pe care o are asupra ţăranilor, cât şi de greşelile noastre. Dar el se ascunde după spinarea lată a săracului şi mijlocaşului... Smorodin povestea ieri, că în momentul când ocupă un sat, chiaburii îi ies cei dintâi în întâmpinare, şi vin cu icoane, cu pâine şi sare, cu jurăminte de supunere... Dacă vom îndrepta tăişul împotriva mulţimii răsculaţilor, abia vom întârâta masele ţărăneşti şi ne vom pune rău cu satul pentru multă vreme... Repet: şi când loveşti e nevoie să loveşti cu socoteală. Noi nu ne bizuim numai pe baionete, ci şi pe puterea de convingere a cuvântului nostru... Propun să tipărim imediat un apel către ţărănimea muncitoare şi să trimitem în focarele răzmeriţei activiştii cei mai devotaţi pentru difuzarea acestui apel... Cât despre acţiunile ferme şi necruţătoare despre care vorbeai, ele trebuie îndreptate în primul rând împotriva chiaburilor, a dezertorilor, precum şi a eserilor şi a agenţilor lui Kolceak, care, după cum anunţă serviciul nostru de informaţii, s-au oploşit...

În clipa aceea năvăli pe uşă Pentiuşkin. Ochii lui injectaţi scăpărau.

— S-au răsculat o sută de mii de chiaburi! Oraşul e înconjurat! – Trânti pe masă un teanc de telegrame proaspăt sosite. – Tovarăşi, o veste proastă: Glubokovski i-a întâmpinat pe rebeli la barieră cu muzica militară!... Am căzut în cursă! S-au răsculat o sută de mii...

Kapustin, fioros la vedere, cu părul vâlvoi, îl pocni peste ureche şi scrâşni:

— Nu zbiera, scârba dracului, nu stârni panică...

Se aşternu o tăcere apăsătoare; undeva se auzi trântindu-se o uşă; vântul aduse în ferestruica deschisă un zvon depărtat de fanfară, care părea un plâns cu sughiţuri.

— Să ne păstrăm calmul, tovarăşi, rosti Kapustin. Tuşi ca să-şi ascundă neliniştea, apoi îşi potrivi centura de care atârna greu un Mauser. Declar şedinţa închisă.

Răsunau împuşcături răzleţe. Din depărtarea cartierelor mărginaşe răzbătea un vacarm ce creştea ca o avalanşă.

Pavel străbătu piaţa în fugă, cu poalele mantalei fluturând ca nişte aripi. Acasă urcă scara din câteva salturi. În uşă se întâlni cu Lidocika.

— Iubitule!

— Rămâi cu bine! gâfâi Pavel, şi îşi strivi pentru ultima oară buzele de ale ei, apoi îi sărută ochii aurii şi o depărtă cu blândeţe de el: Fugi la mătuşă-ta!

— De ce?

— Fugi!

— Cum? Nu cumva...

— Da, ne retragem – şi după o clipă de gândire, adăugă: Pentru câteva zile.

— Şi eu?

Pavel trecu în cealaltă odaie, fără să răspundă.

Lidocika asculta cu încordare:

— Aud împuşcături! Cine trage? Ochii ei erau rotunzi şi gura strâmbată de un rictus pe care nici cel mai desăvârşit actor nu l-ar fi putut simula. Pavlik, mi-e frică... E... o bandă?

— Cam aşa ceva, mârâi Pavel, care, în genunchi, scotea dintr-un cufăr diferite hârtii, îndesându-şi-le în buzunare. Fugi că-i de rău!

— Dar tu?

— Eu am treabă la gară.

— S-ar putea să te prindă, să te omoare...

Pavel şuieră scurt, apoi trase un sertar, de unde căruţă în căuşul palmelor gloanţe de revolver, mici ca nişte ghinde, până îşi umplu buzunarele.

— Unde-i Miheici?

— Nu ştiu, lasă-mă.

— Fugi, Lida, cât mai e timp.

— Fără tine nu plec nicăieri.

— Ei, atunci rămâi cu bine, zise el, îndreptându-se spre uşă. Sunt grăbit.

— Stai o clipă... – şi, înlănţuindu-i grumazul cu braţele-i puternice, îşi frecă bărbia voluntară de obrazul lui ţepos. Nu te duce, Pavluşenka, nu te duce nicăieri.

— Rămâi cu bine...

— O să te omoare, iubitule... Te scap eu, vrei? Fugim împreună la mătuşica. Uite, îmbracă asta, mi-a rămas de la fratele meu.

Scoase iute dintr-o valiză un veston de ofiţer şi-l scutură să se desfacă, de se văzură epoleţii lucind.

— N-o să te recunoască nimeni, Pavlik. Te implor... Doamne, Dumnezeule!

— Lasă-mă să plec! mormăi el surd.

— Nu te las!

— Dă-te la o parte!

— Nu te laaas!

Stătea în uşă, ţinând vestonul în mâinile întinse.

— Te iubesc. Să fugim împreună! îl imploră ea, şi vocea i se stinse brusc, de parcă ar fi venit de departe, iar ochii strălucitori i se umplură de lacrimi.

Pavel o împinse din uşă cu un gest hotărât şi ieşi într-un suflet. În capătul coridorului, Miheici, care pesemne că abia se trezise din somn şi nu aflase încă nimic, şedea pe vine la gura sobei, în faţa unui foc zdravăn şi fuma liniştit.

— Haide! îi strigă Pavel.

— Unde?

— Ne retragem. Oraşul a fost predat!

Bătrânul sări în sus.

— Ei asta! Într-o clipă sunt gata. Numai cât mă încalţ.

— Grăbeşte-te!

— Ştii ce, Pavluşka. Tu du-te, te ajung din urmă.

Vântul învârtejea grămăjoare de talaş prin curte. Pe cornişe, la soare, porumbeii sălbatici gungureau drăgăstos: tr-rr-uu, tr-rr-uu... Şuierul gloanţelor ţesea un văl diafan de zgomote deasupra oraşului. Aici, în curte, viaţa însăşi se preumbla la braţ cu soarele. Pavel îşi aminti deodată o poveste auzită în copilărie, cu lupul cel viteaz, care şi-a retezat cu dinţii piciorul prins în fălcile capcanei, numai ca să-şi recapete libertatea... Îşi domoli bătăile inimii cu un efort de voinţă, răsuci butoiaşul revolverului şi ieşi în stradă.

În piaţă mulţimea vuia aşa cum vuie codrul în furtună.

Izbucniră nişte ţipete pătrunzătoare: pesemne că

tăbărâseră pe cineva.

Clădirea comitetului executiv era în flăcări, geamurile zornăiau ţăndări la pământ, un fum gros se vălătucea din golurile căscate ale ferestrelor sparte de la etaj.

De după colţul străzii apărură vreo cincizeci de călăreţi într-un galop nebun. Aveau puşti de toate felurile, căngi, scări de sfoară, şi mulţi dintre ei doar câte o perină în loc de şa. Ceata trecu ca fulgerul, într-un nor de puf şi de pene. Un roşcovan bărbos, cumpănind în mână o furcă, întocmai ca pe o suliţă, se întoarse spre Pavel:

— Tu de-al cui eşti? Ce caţi aici? Actele! Ia scoate cizmele!

Pavel slobozi un glonţ drept în barba roşcovanului.

Ţăranul se prăbuşi şi rămase ţeapăn la pământ, horcăind.

Pavel sări în şa şi apucă spre gară pe nişte străduţe lăturalnice, ocolind mulţimea.

O bandă de dezertori devasta comisariatul militar. Scaune, teancuri de dosare legate cu sfoară, fişe de evidenţă zburau prin ferestre.

— Aşa, daţi-i înainte, băieţi!

— Rupe totul, nici firicel de aţă să nu rămâie... Asta a fost năpastă, nu cârmuire!

La intrare, în mijlocul unui cerc de gură-cască, un zdrahon cu o moacă strâmbă, înarmat cu o rangă, se lupta cu o casă de fier. Strada cu gunoaiele ei era aşternută cu albul hârtiilor de ziceai că a nins. Un băieţandru pistruiat zvârli în sus un teanc de ordine de chemare, strigând ca la porumbei:

— U...iu...hu...huu!...

Căutând să nu atragă atenţia, Pavel trecu în pasul calului prin mulţime, apoi o porni iar la galop.

Pe drumul dinspre închisoare, străbătând piaţa de fân, se apropia un grup gălăgios de puşcăriaşi, în uniforma închisorii – cipilică, bluză din foaie de cort cu număr pe ea şi galenţi pe piciorul gol. În fruntea lor mergea banditul Saşka Homiak, căruia i se dusese buhul în tot judeţul.

Ieşind în marginea oraşului, Pavel trase adânc în piept aerul îngheţat, smuci frâul şi zori calul din călcâie. În

depărtare, acoperişul de sticlă al depoului scăpăra scânteieri fierbinţi sub bătaia soarelui.

Pe drumul unduit se târa ca un şarpe un lung convoi de care încărcate cu dulapuri, canapele, calabalâc, rătăceau fără ţintă grupuri de dezertori din detaşamentul de pază, mergea, tot oprindu-se în loc şi urnindu-se iarăşi înainte, Safronov, mecanicul de la moara cu aburi: nevastă-sa îl smucea de curele, de cartuşiere, de mânecă, silindu-se să-l întoarcă din cale:

— Tocmai pe tine te-apucă voinicia! Dracu-i mai descurcă pe ăştia... Măi omule, ţi-e casa plină de plozi care ţipă după mâncare... Hai acasă!

— Bine, păi alţii...

— Şi dacă alţii s-aruncă în apă cu pietroiul de gât, te-arunci şi tu?

— Dă-mi pace, toanto! Când ţi-oi cadorisi un dos de labă te duci de-a rostogolul... Zărindu-l pe preşedintele comitetului judeţean de partid, Safronov îşi îndreptă ţinuta şi se apropie de el în pas vioi: Salut, tovarăşe Grebenşcikov.

— Salut.

— Spălăm putina?

— Cam aşa ceva.

— Uite, şi eu, care va să zică, la fel cu ceilalţi... Şi Dunka asta mă tot bârâie la cap... Scapă-mă de ea, ţi-o dau ieftin...

Safronov nu avea închizător la armă: îl pierduse pe drum.

Pavel depăşi convoiul de care.

În curtea gării dădu de Klimov.

— Ce mai e-n oraş? întrebă Klimov.

— Oraşul a fost predat. Pe-aici cum merge?

Klimov îşi şterse cu mâneca faţa năduşită.

— Merge, dar mai încet. De dimineaţă şi până acum am expediat patru garnituri. Mai am opt mii de saci gata încărcaţi în vagoane şi acum încarc restul. Mă tem numai că nu apucăm să isprăvim treaba: oameni puţini, locomotive ioc... Şi zici că oraşul... Ca să vezi! Eu mă zbat aici de aseară şi habar n-am de nimic... Ce păzeşte Kapustin cu detaşamentul lui? Ce păzesc faimoasele

noastre gărzi?

Pavel legă calul de conovăţ.

— Cred că la ora asta, Kapustin cu detaşamentul lui, ca şi gărzile, s-au pitit pe undeva prin cărămidării. Poate să ia chiar azi oraşul înapoi, deşi eu unul mă îndoiesc... Spune, mai ai mult de încărcat?.

— Aproape şaptezeci de mii de puduri, adică două garnituri pline... Cu vagoanele stau bine, dar n-am nicio locomotivă, ce mă fac?

Se duseră amândoi la şeful gării. Acesta îi primi amabil în biroul său micuţ şi sărăcăcios, tapetat cu instrucţiuni şi ordonanţe.

— Luaţi loc, vă rog.

— N-avem timp, mormăi Pavel, smulgându-şi revolverul din toc. Ne trebuie două locomotive.

— De când tot telefonez eu! Nu răspunde nimeni... Ştiţi, eu cu dragă inimă... Pe cuvânt de onoare...

— Ascultă, dacă nu-mi scoţi două locomotive, de unde ştii, din pământ, din iarbă verde, nu ieşi viu de aici.

Şeful gării năduşi brusc şi îşi împinse pe ceafă şapca roşie, cu firet.

— Acum expediez ultima garnitură cu bunuri evacuabile. În afară de locomotiva asta, alta nu mai am. Nici în gară, nici la depou. Pe cuvânt de onoare!

— Ce naiba o mai fi şi bunurile astea evacuabile? Opreşte trenul! Cerealele în primul rând!

— Nu pot, vă rog să mă credeţi. Am şi eu superiorii mei.

— Îţi ordon, în numele comitetului revoluţionar, să ataşezi imediat locomotiva la trenul cu cereale!

— Nu pot, vă rog să mă credeţi.

Lăsară baltă discuţia şi ţâşniră amândoi pe peron.

Pe linia întâia aştepta un tren gata de plecare. Garnitura era formată din platforme încărcate cu bobine de sârmă ghimpată, lemn de construcţie şi baloturi de fân, precum şi din vagoane de marfă închise, adaptate pentru transportul de călători şi ticsite cu mobilă capitonată, decoruri de teatru, oglinzi şi oameni ce păreau şi ei din pluş.

În timp ce Klimov discuta cu mecanicul locomotivei, Pavel

se căznea să desfacă cupla. Nu se pricepea şi mâinile-i erau pline de sânge.

Până la urmă, locomotiva trecu pe linia a treia, unde se aflau vagoanele cu grâne.

— Klimov, însoţeşti transportul.

— De ce? Mecanicul e de-al nostru.

— Oricum. Cine ştie ce poate să se mai întâmple.

— Dar tu?

— Te ajung eu, tu pleacă.

— Mă rog, mi-e tot una, bombăni Klimov, urcându-se în marchiza locomotivei.

Trenul cu cereale se urni parcă în silă, legănându-se greoi şi zdrăngănindu-şi tampoanele.

În faţa magaziei de mărfuri, pe nişte foi de prelată se înălţa o stivă de saci. Între stivă şi vagoane se mişca un şir rar de încărcători – vreo zece hamali de la moară şi câţiva muncitori de la depou. Boabele risipite pe jos le scrâşneau sub paşi. Ceva mai încolo, în piramidă – armele lor.

Pavel se apropie de ei.

— Daţi gata ce-a mai rămas de încărcat? Cât mai durează?

— Nu isprăvim nici până la noapte, vorbi cazangiul Salnikov, fără să se oprească. Ascultă, Grebenşcikov, ce-ar fi să ne trimiţi niscai ajutoare... Singuri nu dovedim... Uite, de dimineaţă tot aşa alergăm, ne-am deşelat. Să nu ne trezim cu ăia pe cap... Mai ştii, ceasul rău...

— Bun! Vă găsesc eu ajutoare.

Pavel o porni în pas alergător în lungul garniturii cu bunuri evacuabile. Bătea cu tocul revolverului în uşile bine închise ale vagoanelor:

— Ieşi la încărcat grâne!... Vă împuşc, auzi, curvele dracului!

Oamenii de pluş săreau de prin vagoane şi, îngăimând scuze, o luau din loc spre magazia de cereale.

Efim, şeful comisiei de evacuare, se apropie în goana mare.

— Nici chiar aşa, tovarăşe Pavel! Am aici bolnavi, bătrâni, soţii ale unor tovarăşi cu funcţii de răspundere...

— Da, şi?

— Spune şi dumneata, ce să fac?

— Ce să faci? Să cari saci!

— Zău dacă mai înţeleg ceva! mormăi Efim şi, cu umerii pleoştiţi, o apucă şi el spre magazie.

Acum, treaba avea spor.

Vagoanele se umpleau unul după altul cu saci.

Oamenii le împingeau apoi pe linia a doua, unde erau cuplate la garnitură.

Safronov, pe care Pavel îl zărise întâmplător, veghea pe acoperişul gării, la punctul de observaţie, unde se urcase bucuros, îndeplinind ordinul dat de preşedintele comitetului judeţean de partid. Smiorcăindu-se într-una, nevastă-sa, care se ţinea scai de el, îşi prinse cu o mână fusta de vânt şi, însoţită de o rafală de râsete, urcă şi ea pe scara tremurătoare de fier.

Alţi doi oameni fură trimişi spre oraş, în recunoaştere.

Pe neaşteptate, de dincolo de semafor se auzi un scurt şuierat de locomotivă, care stârni ţipete şi o vânzoleală cumplită. Până să se ajungă la panică, un tren mixt, burduşit la refuz, opri în dreptul peronului: în tren – soldaţi în permisie sau lăsaţi la vatră, desăgari, speculanţi, dezertori de pe frontul răsăritean... Săreau de-a valma prin vagoane, cu gamelele bălăbănindu-li-se în mâini, şi alergau pe rupte după apă fiartă pentru ceai. Câte unii se opreau în mijlocul grupurilor înfiripate într-o clipită ici şi colo şi povesteau cu aprindere cum a fost atacat în mai multe rânduri trenul lor, despre schimbul de focuri pe care l-au avut – nici ei nu prea ştiau cu cine, ori comentau de zor ultimele preţuri la unt şi la făină.

Locomotiva se desprinse de garnitură şi trecu pe linia a doua ca să ia apă.

— Trebuie să punem mâna pe ea! îi şopti Pavel cazangiului Salnikov, arătându-i locomotiva din ochi. O dăm niţel înapoi, o ataşăm la vagoanele noastre şi – gata, amin!

— Şi ăia, călătorii?

— Dă-i în brânză! Să se urce undeva pe acoperiş, ori s-o întindă cum or şti... Hai să vedem care-i situaţia.

— Deh, încercarea moarte n-are... Hei, mă chiulangiilor! strigă el spre hamalii care încărcau grâne. Gata pe ziua de azi! Ia armele şi vino după noi. Executareea!

Se apropiară zece oameni de locomotivă... Tenderul era plin, apa dădea pe dinafară.

Salnikov închise apa şi trase în lături trompa de fontă. Pavel se urcă numaidecât în marchiza locomotivei.

— A şters-o, animalul!

— Cine?

— Mecanicul.

Se mai suiră doi în marchiză.

— Măi să fie!

— Ceva trebuie să născocim!

— Ce să născoceşti! Doar nu putem să tragem noi trenul!

— De-am găsi pe unul care se pricepe.

— Unde ciorile să-l găseşti?

— Am scrântit-o, frăţie!

— Ia să mă uit şi eu un pic, vorbi Salnikov, făcându-şi loc din spatele celorlalţi, şi încercă plin de fereală manivelele lucitoare de aramă. În tinereţe am fost un an întreg ajutor de mecanic pe locomotivă, dar am uitat totul, drăcia dracului...

— Eu zic să căutăm un mecanic la noi, propuse cantaragiul Paranin.

— N-avem timp.

— Cât ai zice peşte sunt înapoi.

Şi fugi.

O tăcere grea se lăsă în marchiza locomotivei. Fiecare nu auzea decât bătăile propriei sale inimi, răsuflarea focului şi larma confuză de glasuri dinspre gări. Salnikov înţelegea că a porni locomotiva înseamnă să scape cu viaţă şi totodată să salveze patruzeci de vagoane cu grâne. Mai era apoi la mijloc şi ambiţia bătrânului meşter. Toţi îi urmăreau cu sufletul la gură mişcările nesigure. Pavel abia îşi stăpânea impetuoasa pornire tinerească de a-l da la o parte pe cazangiu şi a învârti la noroc toate manivelele şi volanele de comandă. Ceilalţi ardeau pur şi simplu să plece: împuşcăturile care se auzeau dinspre oraş se înteţiseră, şi

asta nu prevestea nimic bun.

Puf...
Puff...
Pufff...
Puf...

Locomotiva tresări şi o porni lin înapoi... Urmă o izbitură, îngânată de zăngănitul repetat până departe al tampoanelor...

— la seama ce faci! strigă Pavel, sărind la pământ. Alerg să controlez dacă toate vagoanele sunt cuplate.

În clipa aceea, Safronov şi nevastă-sa trâmbiţară într-un glas de pe acoperişul gării:

— Zăbunarii... Vin zăbunarii...

Un spulber păru că mătură peronul. Glasurile se înv-ălmăşiră nebuneşte, ca flăcările sub suflarea vântului.

— Locomotiva!

— Aduceţi-o încoace! Aduceţi locomotiva!

Numai că locomotiva era gata înhămată la garnitura cu vagoanele de grâne.

O împuşcătură, încă una.

Trebuiau să câştige timp – numai câteva minute... Pavel, cu câte un revolver în fiecare mână, fugi în întâmpinarea desagelor, a ţipetelor, a zbuciumului acela omenesc...

— Tovarăşi!

Îl ţintuiră de peretele unui vagon. Izbuti să se prelingă în lături şi să se urce pe platforma frânei.

Braţe, mâini, pumni zvâcniră spre el într-o mânie sălbatică:

— Prinde-l!... Omoară-l!...

Ridică pistoalele – bum! bum! bum! Gloanţele zburară pe deasupra şepcilor şi căciulilor.

Valul de oameni se trase îndărăt..

Pavel se săltă pe acoperişul vagonului şi încercă din nou să le vorbească:

— Tovarăşi... cine are arme... să ţinem piept bandiţilor...

Vagonul se smuci sub el şi se opri: locomotiva patina.

Puzderia de capete, desage şi braţe întinse începu să se agite şi mai aprig: înghesuindu-se, strivindu-se călcându-se în picioare, oamenii luau cu asalt tampoanele, platformele, se căţărau pe acoperişuri.

Un pâlc de flăcăi de la ţară, în cap cu Mitka Kolţov, străbătu în goană peronul, trăgând pe rupte în toate părţile.

Îmboldite de o singură dorinţă: a urni garnitura din loc, sute de mâini se încleştară ca la o poruncă de coastele de fier ale mărfarului, sute de umeri se opintiră în fiecare ieşitură a vagoanelor. Simţind ajutorul, bidiviul de oţel fornăi o dată şi o porni încet, adunându-şi toate puterile...

Pavel îşi simţea inima zvâcnindu-i ca o suveică în piept. Deodată, drept în faţa lui, la o fereastră de la etajul gării, zări ca prin fum şapca roşie a şefului de gară pitit după perdea şi ţeava unei arme îndreptate spre el, Pavel... Nu apucă să ridice revolverul. Zgomotul geamului spart înăbuşi detunătura.

Iuţindu-şi mersul duduitor, trenul cu cereale apucă spre nord. Pe acoperişul unui vagon, cu picioarele aruncate în lături, în nişte cizme roase, zăcea preşedintele comitetului judeţean de partid din Kliukvin. Abia stăpânindu-şi gemetele, se căznea să se salte în coate, dornic să mai arunce o privire pe întinsul nemărginit al câmpiilor zăpezite...

Oraşul era în fierbere.

Cete de răsculaţi şi de localnici, înarmaţi fiecare cu ce se nimerise, băteau străzile, răscoleau curţile, vânându-i pe ostaşii roşii ce nu apucaseră să se retragă, târându-i afară din case pe comunişti. Ici-colo, zăceau leşuri despuiate de haine şi încălţări, în jurul cărora se îmbulzeau privitorii – unii rânjeau cu o bucurie răutăcioasă, alţii căscau gura, pur şi simplu.

În piaţă – tedeum.

După slujbă, în faţa miilor de ţărani şi orăşeni ţinură discursuri Boris Pavlovici şi fostul preşedinte al consiliului judeţean; vorbiră, de asemenea, negustorul Dudkin, care se jigărise rău de tot, şi vreo câţiva răzvrătiţi mai moţaţi din

mulţime: tâmplarul Mitrohin, care era bâlbâit, ţinu să-şi facă şi el auzit glasul, spre hazul întregii pieţe. În clipa când profesorul de liceu Apollinari Koşecikin, foarte emoţionat şi frecându-şi nervos mâinile, îşi începu discursul cu clasicul: „Venit-a ceasul, s-a sculat norodul! ” – cele trei sotnii care fuseseră în gară irumpseră cu chiote sălbatice în piaţă.

— Uraaa... Uraaaaa...

Un stol de şepci şi de căciuli zvâcni deasupra mulţimii.

Profesorul dispăruse şi în locul lui stătea acum la tribună, ţanţoş şi marţial, sprijinindu-se uşor în mânerul săbie căzăceşti, Mitka Kolţov. Şi îşi dădu drumul:

— Fraţilor, voi, fraţi mobilizaţi! E timpul să vă treziţi, să deschideţi ochii şi să strigaţi într-un glas: Jos cu paraziţii care sug sângele poporului muncitor! Eu personal ordon ca începând de azi puterea sovietică să fie vremelnic desfiinţată... Şi voi, cetăţeni orăşeni, aţi dormit destul, deşteptaţi-vă, deschideţi ochii! Alăturaţi-vă toţi ca unul armatei populare... La statul nostru major a sosit o depeşă demnă de toată crezarea: răscoală la Elabug, răscoală la Moscova, răscoală la Saratov, răscoală în toată gubernia Simbirskului... Vorba aia: nu barcă pe apă, ci apă în barcă! Se zguduie Rusia! Fraţilor, voi, fraţi mobilizaţi, tu lasă somnul, e timpul să te deştepţi! Din Petrograd ne vin trei-zeci de mii de arme... Moarte tiraniştilor, moarte paraziţilor care sug sângele clasei muncitoare! Trăiască bolşevicii şi tot poporul de rând! Jos cu parşivele de soviete! Trăiască Adunarea Constituantă!...

Din oraş porniră în toate zările şiruri de care încărcate cu stofe, ţesături, piei, tablă şi câte şi mai câte. Pe drum convoaiele erau atacate şi prădate de bandele de dezertori.

Prin sate, femeile înălţau rugi şi dădeau acatiste.

Trenurile cu cereale se încrucişau cu alte trenuri ce veneau din direcţia opusă: de departe, din marile oraşe soseau cu mărfare zdroncănitoare regimente ale Armatei Roşii. Petice de afişe şi de gazete cu chemări revoluţionare fluturau în bătaia vântului pe zidurile murdare ale gărilor.

Se izbiră în apropiere de Kliukvin.

Oraşul strivi satul chiaburesc, forţa clădită pe pleavă se

nărui...

Semănând pe drumuri furci, suliţi şi puşti, răzvrătiţii fugeau mâncând pământul, goneau pe cai, se târau care încotro, înnebuniţi şi spăimântători la vedere, de ziceai că au scăpat de la măcelul lui Mamai[18]...

Ţara mea dragă... Fum şi pârjol cât vezi cu ochii...

(1920– 1936)

[18] Căpetenie a Hoardei de Aur, zdrobit în anul 1380 de către ruşi în bătălia de la Kulikovo, cunoscută de atunci în istorie drept „măcelul lui Mamai”.